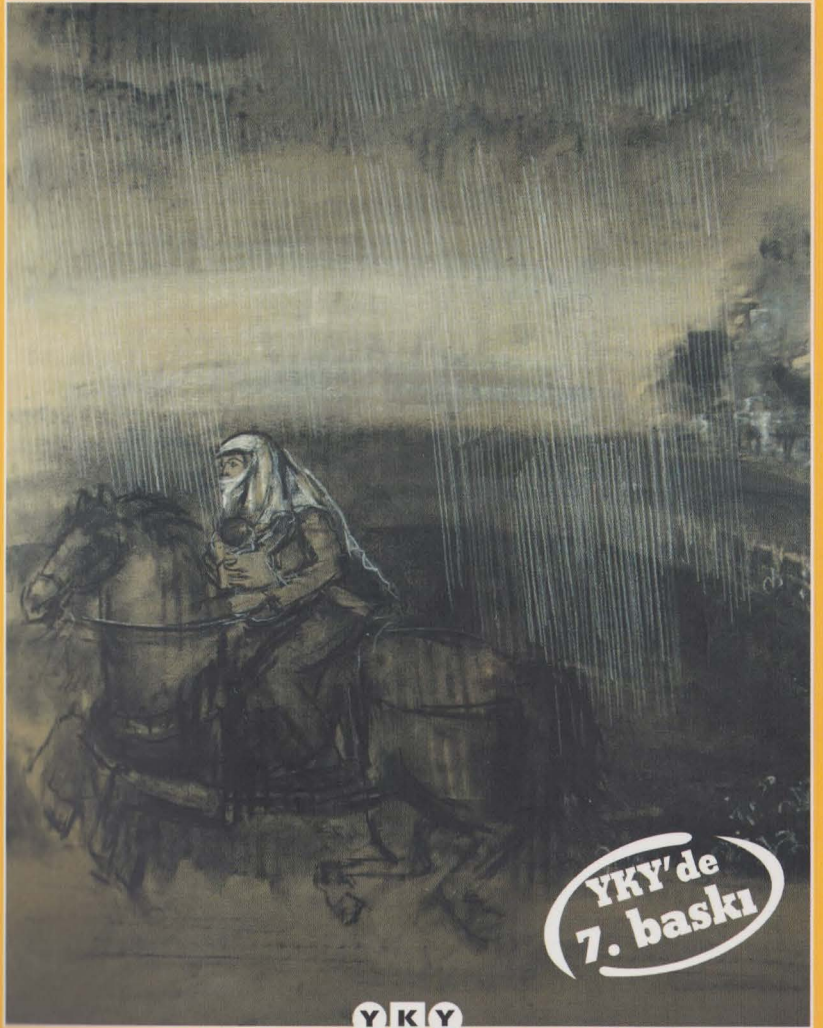

Yaşar Kemal

YUSUFÇUK YUSUF / Akçasazın Ağaları 2

Yaşar Kemal
YUSUFÇUK YUSUF
Akçasazın Ağaları 2

YKY'de
7. baskı

YKY

Yapi Kredi Yayınları

YUSUFÇUK YUSUF

Akçasazın Ağaları 2

Yaşar Kemal Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu. Doğum yılı bazı biyografilerde 1923 olarak geçer.

Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı *Ağtılar'*ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı *Sarı Sıcak'*ı, 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı *İnce Memed'i* yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmayla uğradı. 1967'de haftalık siyasi dergi *Ant'*ın kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl bu kez *Index on Censorship*'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiye de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal'in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca ödülü, Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d'Honneur Grand Officier rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün de bulunduğu yirmiye aşkın ödül, ikisi yurtdışında beşi Türkiye'de olmak üzere, yedi fahri doktorluk payesi aldı. En son, 9 Kasım 2013'te Norveç Edebiyat ve İfade Özgürlüğü Akademisi'nin (Bjørnson Akademi) Norveç'in ünlü milli şairi Bjørnstjerne Bjørnson adına verdiği "Bjørnson Ödülü"nü aldı.

YAŞAR KEMAL

YUSUFÇUK YUSUF

Akçasazın Ağaları 2

Roman

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1979
Edebiyat - 575

Yusufoçuk Yusuf - Akçasazın Ağaları 2/ Yaşar Kemal

Kitap editörleri: Ayça Sezen - Tamer Erdoğan
Düzelti: Hatice Taşdelen

Kapak tasarımı: Yeşim Balaban

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul
Sertifika No: 12027

1. baskı: 1975, Cem Yayınevi
1975-2003, Cem Yayınevi, Tekin Yayınevi, Toros Yayınları, Adam Yayınları
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 2004
7. baskı: İstanbul, Ocak 2014
ISBN 978-975-08-0733-2
Takım ISBN 978-975-08-0732-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

“O iyi insanlar, o güzel atlara bindiler gittiler.”

Bir yoğun ışıltının üstüne belli belirsiz sarı yağmur yağıyordu. Çıvgınları oradan oraya vuruyor, ortalarda bir yerde dönüyordu. Şıkırdım gibi pembe çiçek açmış böğürtlen kümesinin yöresinde dolanarak. Al at böğürtlen kümesinin yöresinde ayakları toprağa dizlerine kadar gömülerek, sağrısı gerilip yol yol olarak ter içinde kalmış. Arada bir sert, sağrısında kırbaçlar şaklayarak koşuyordu. Koşarak, sünerek, köpük içinde kalmış halkalarını büyültüyordu. Atın boynuyla başı düz olmuştu. Koşan at ilerilere sünüyordu, üç kere böğürtlen kümesinin üstünden karşıya atladı. Üç kere ön ayaklarıyla toprağa kişlendi. Ve durup, uzun uzun, burun delikleri geniş açılarak, başını göğedikip üç kere kişnedi. Kişnemesi Anavarza kayalıklarında yankılandı.

Sarı yağmur incecik, ışığın üstüne yağan, başka bir ışık gibi iniyordu. Yeller, ince yağmuru buradan alıp hızla az öteye döküveriyordu. Kuşlar boyunlarını içlerine çekmişler, tüyleri domur domur, dallarda kıpırtısız duruyordu.

Yağmurun içinden mor bir kelebek seli geçti. İlerde akar çayın kıyısında bir çıvgına tutulup, bir hayıt çalısının üstünde kasırgalandı, hayıt çalısı mosmor oldu, tepeden tırnağa; bir süre karmakarışık iç içe uğunarak, salkım saçak toparlanıp dağılarak, orada savruldu. Sonra mor toparlak sarının ışıltısında eridi, dağıldı, usul usul yitti gitti. Al at dizlerine kadar balçıga gömülerek koşuyor.

İnce, ak bir toz direği yol boyunca ağır ağır ilerliyordu batıdan doğuya. Ak bir bulut ovanın üstünde duruyor, koyu gölgesi düzlükte bir o yana, bir bu yana vuruyordu. Uzun boyunlu, kanatlarını hiç kıpırdatmadan leylek sürüleri geçiyordu sıcak gökten. Gölgeleeri kavrulmuş toprağa pul pul düşerek.

Sonra uzaktan bir yel patladı. Kırmızı bir bulut ağdı gökyüzüne, gökyüzünü kapladı kırmızı bulut. Sabahtan akşama kadar ovanın üstünde çalkandı durdu. Gölgesi çoğalarak tek mil ovayı ağaç, su, kaya, ot, ekin kırmızıladi.

Uzakta bir konak tutuşmuş yanıyordu. Aşağıda çöl uzanıyordu. İnce bir duman örttü çölü, ince bir örtüyle. Kurşun sesleri geldi. Konaktan çocuklar, kadınlar, genç kızlar, delikanlılar, yaşlı aksakal insanlar fırlıyorlardı dışarı. Dışarı fırlayan yiyordu kurşunu ve tepenin yamacına seriliyordu. Tepenin yöresinde, uzun üçetekli, üçetekleri ak, başları agelli, ellerinde filintaları parlayan adamlar yanan konağı kurşunluyorlardı durmadan. Konağın bir minare boyu yükselmiş yalımları sabaha karşı indi. Tepenin başında, konağın yerinde bir kapkara yığın kaldı. Ortalık yanık yün, yanık et kokuyordu. Yarı yanmış atlar kişniyorlardı, ölü gibi, inler gibi. Tepenin her yamacından iniltiler geliyordu.

“Hançerleyin inleyenleri, sesleri kesin. Yanmış atları da vurun.”

Ve “Kaçtı,” dedi, Ramo. Ve hain, korkak, delirmiş. At sürdü arkasından. Öndeki kır at sünmüş koşuyordu. Evleri çamurdan, çamur kubbeler, köyler geçtiler. Ramo gittikçe öndekine yaklaşıyordu. Kasabaya bir at başı arayla girdiler. Ramo içini çekti. “Bu bir kadın,” dedi. “Bilerek, görerek bir kadını öldürmek yoktur,” dedi. İnatçı bir hayvan gibi bu düşünce içgüdü-sündeydi. Ateşten kaçan kadınları vurmuştu. Gene hayvan içgüdü-sünde düşünmedi. Onların kadın mı erkek mi olduğunu bilemezdim gecede, diyemezdi. Bilerek görerek hançerlediklerim ya, diyemezdi. Bir de bu kasabanın ortasında olmazdı. Yan yana alana geldiler. Ramo önünü aldı kadının. Kadının kucağındaki çocuğun gözleri korkudan yuvalarından fırlamıştı. Üç yaşında gösteriyordu. Omzundaki nazarlık boncukları kümesi bir aşağı, bir yana sallanıyordu, mavi, sarı, ak... Ramo hançerini çekti ve çocuğa sapladı. Beş kere. Atını doldurdu.

“Kimse, kimse, kimse kalmayacak o evden, onların zürriyetinden.”

Kadın, çocuğunu sıkı sıkıya tutuyordu. Attan sağılıverdi. Her yanı kana batmıştı. Çığlık çığlığaydı. Çocuğu getirdi alanın ortasına, tozlu toprağın üstüne yatırdı. Kanını avuç avuç yüzüne sürüyor, tırnaklarıyla yüzünü cırtıyordu. Çığlığı durdu, derinden, uzaktan bir ağıda başladı. Kasabalılar az bir sürede alanı doldurdular. Kimseden çıt çıkmıyordu. Ortalarda bir yerlerden kısılmış bir ağıt geliyordu, derinden, toprağın altından.

Toz direkleri parlayıp söndüler, parlayıp söndüler. Çok uzun boylu, ak üçetekli, ak sakallı, beli bükülmüş ince yaşlı adam tozların içinden çıktı. Sol yanında uzun, ucu yerde sürünen bir kılıç asılıydı. Kılıcın kabzası güneşe geldikçe çakıyordu. Bir altın selinde gözleri kamaştı. Yaşlı, beli bükük adamın etekleri tozları süpürüyordu ve yalınayaktı. Sağ elinde içi dolu büyük bir kırmızı ipek torba tutuyordu. Sakalları, giyitleri, kılıcı, torbası, elleri, yüzü toz altında kalmış, yalnız ak dişleri ve gözleri ışılıyordu.

Konağın avlusunun kapı aralığından içeriye süzülüverdi, geldi ortada, tam orta yerde durdu. Başını ağır ağır kaldırdı, gözlerini konağa dikti, bütün gücüyle bağırmaya başladı: “Sultan, Sultan, Sultan!.. Çık dışarı, çık dışarı!.. Bir ben kaldım, bir ben kaldım. Doksan yaşındayım, çık dışarı. Çık dışarı da kozumuzu paylaşalım. İşte sen, işte ben!.. Sultan, Sultan, Emir Sultan korkma! Bir can için saklanma ev kuytularına.”

Önce Çerkesçe söyledi, sonra Kürtçe, sonra Süryanice, Arapça, Ermenice, Lazca. Sonra hiç anlaşılmayan diller konuşmaya başladı. Belki Aramiceydi, belki Asurice, belki İbranice.

Gün tam tepeye dikilmişken, bağdaş kurdu kızgın toprağın üstüne oturdu. Ağır, eski bir destana başladı. Gılgamış çağından kalma. Tanrılardan söz ediyordu. Eski, yaşlı, gür sesiyle. Kandan, kana bulanmış topraktan, gökyüzünden, akıldan, sulardan, çiçeklerden, doğanlardan, ölenlerden, altınlardan, atlardan, savaştan, barıştan söz ediyordu. Sesi yükselmeden tozlu toprağın üstünü yalayarak, ağır, sinmiş ovayı dolaşıyordu.

İkinciye doğru birden ayağa fırladı, bağırmaya başladı: “Derviş Bey, Derviş Bey ver onu bana. Gönder onu bana... Se-

nin de konağın benim konağım gibi olacak. Derviş Bey, Derviş Bey, Derviş, bu yaşımda ta ulu çölden yürüyerek geldim. Ver onu, ver onu bana. Vermezsen onu bana senin de konağın benim konağım gibi olsun. Bir kömür yığını olsun. Üstünde baykuşlar ötsün. Konağım bin yıllık. Senin konağın da benim konağım gibi olsun.”

Toprağa diz çöktü. Uzun kollarını kanat gibi açarak, kanat gibi yanlarına vurarak ağlamaya başladı. Sakalı ıpsıslak oldu. Ve kalktı, kapıya geldi, kapı kendiliğinden açıldı. Yaşlı adam bir sevinç kasırgası gibi merdivene saldırdı. Yalınkılıcı belindeydi, beli doğrulmuştu, sakalları gülüyordu. Önüne gelen birinci odaya daldı, ondan çıktı ötekine, ondan çıktı ötekine... Her odada umudu biraz sönüyor, beli biraz bükülüyordu. Kapıyı açar açmaz kalakaldı. Elindeki kılıcı kalktı, bütün hışımıyla incekken ortalarda bir yerde durakaldı, dondu kaldı. Öyle yatık, mat, ışığını yitirmiş.

Yüzü solmuştu. Kara sakalı, kara saçları, kaşları, bıyıkları, gözlerinin karası solmuştu. Gözbebeklerine kadar buruş buruş olmuş gözleri, her şeyden habersiz, bir ölüden daha ölü bakıyorlardı. Kırış kırış, hiç canı kalmamış. Hiçbir yeri kıpırdamıyordu. Sonra bir toz, kum dalgası geldi örttü üstünü. Kılıç bir süre daha öyle kaldı. Yaşlı adamın beli büküldü. Arkasını döndü. Bacakları birbirine dolanıyordu. Dizleri titreyerek, bükülerek merdivenleri indi, avlunun ortasına geldi durdu, kıpırtısız öyle kalakaldı. Güneş ağırdı, onu kurutuyordu.

Neden sonra kolu kıpırdadı, elindeki kılıç fırladı, avlu duvarının ötesine düştü. Kılıç gittikten sonra gene toprağa çöktü. Çok ağır türküsünü söyledi. Çok uzak, doğan güne karşı. Ayağa kalktı türküsünü mırıldanarak, yürüdü, avlu kapısının ağzında durdu, yönünü konağa döndü, elindeki torbasını yere koyup ellerini havaya açtı, dualar okumaya başladı, başı gökte. Sonra sakalını sıvazladı. Sakalı dikilmiş, kuru ekin sapları gibi çıtır çıtır kırılıyor, kırılıp dağılıyordu.

Yola düştü, torbasını açtı. Günün alnında altınlar şıkırdayarak parladılar. Yaşlı, kırış kırış, çürümüş eliyle altınları tarlalara serpti. Serpilen altınlar ağır ışık içinde balkıyıp söndüler. Balkıyıp söndüler. En sonunda kırmızı torbayı fırlattı yaşlı kişi,

torba gitti bir karaçalının dalına düştü, orada asılı kaldı. Yaşlı adam türküsünü sürdürüyordu.

Sarı yağmur yağıyordu. Kalın, tok. Sarısı turuncuya dönü-şerek. Turunculaştıkça duvar gibi yoğunlaşarak.

Turuncu yağmurun içinden çıktı. Avluda durdu. Dört bir yanı yağmurun şakırtısıyla birlikte bir inilti aldı. Avlunun orta-sında duruyordu. Atın boynuna doğru yumulmuş, başı önüne sarkmıştı. Üzengisinden toprağa oluk gibi kan damlıyordu.

Üç ceren vurdu Anavarza kayalıklarına. Üçü birden kaya-dan aşağı atladı. Bir çingiraklıyılan yumaklamış uyuyordu.

Oluk gibi damlayan kan tozu oyuyordu, derin, karanlık.

Turuncu yağmur gittikçe kararıyor turunculaşıyordu. Zille-rini öttürerek arabalar koşuyordu ovada. Konağın yöresinde kır atlılar dönüyordu çatır çatır sıcakta. Atlılar bir an durdular, kıpırtısız kaldılar. Sonra birden tüfekler patladı. Her yer, konak, avlu, ağaçlar, kayalıklar duman içinde kaldı. Turuncu yağmur düz, sessiz, yoğunlaşarak duvarcana iniyordu.

Atın boynundan aşağı salınıverdi. Gözleri iri, kara, yalın karasındaydı. Sakalı güneşte yeşilleniyordu, abanoz. Kakülleri alnına düşmüş, tere yapışmıştı, ıslak. Hemen koşular, yerde, toza bulanmış, kanı tozu oyup göllenmiş adamı aldılar, yukarı taşıdılar. Atı orada kaldı. Sağrısı kanıyordu. Yerinden üç gün, üç gece kıpırdamadı.

Konak sallandı, zangır zangır titredi uzun bir süre, bütün camları aşağı indi.

Dağlardan, yakın köylerden ak başörtülü kadınlar atlı, ya-ya, traktörlerle, otomobil, ciplerle yolları tozutarak geliyorlar, avlu kapısından girer girmez, birden uzun çığlıklarını, tiz, salı-veriyorlardı. Sonra, eski, büyük bir kilimin üstüne serilmiş dö-şekteki ölünün üstüne atılıyorlar, başlıyorlardı ağıda. Ağıda girmek, biraz da kendileri ağlamak, söylemek, çığırmaq için ka-dınlar sıraya giriyorlardı. Ak başörtüler dalgalanıyordu çığlık-lara uyarak. Sesleri ta uzaklara kadar gidiyor, Anavarza kaya-lıklarında uzun çığlıklar başkalaşarak, daha incelip boğuklaşa-rak sönüyordu.

İbrahim bir ak örtünün altında upuzun yatıyordu. Uyuyor gibi, telaşsız. İki elini göğsüne yatırmışlardı, parmakları uç uca.

Yüzü azıcık sararmış, uzamıştı. Bu uykudaki delikanlının yüzünde ölümden başka, ölümden öte, insanı ürperten bir şeyler vardı. Ağıt söyleyen kadınların bir kereden fazla bakamadıkları yüzde... Gülümsemeye benzer kıpırdadı kıpırdayacak bir şey, korkuya benzer, korkudan öte, diken diken, akan, kusan, bulaşan, çöreklenmiş, aydınlığını tüm yitirmiş, hışma uğramış, gözleri fal taşı gibi açılmış. Anası babası, hiç kimse İbrahim'in korkuda donup saydamlamış gözlerini kapayamamıştı. Kapatıyorlar kapatıyorlar, ölü canlıymışçana gözlerini açıyordu. En sonunda korkmuş vazgeçmişlerdi gözleri kapamaktan.

Avluya teker teker, uzun aralıklarla, tespih tanesi gibi sarı damlalar düşüyor, avlunun kumlarında derin oyuklar açıyordu. Sıcak, kocaman, sapsarı damlalar. Yukardan inerken iri damlalar, gökten yere binlerce sarı yollar çiziyorlardı.

Öteki avluda sarı, kırmızı, yeşil, mavi traktörlerin az ötesinde, örtmenin altında da Karakız Hatun yatıyordu. Elleri çocuk elleri gibi, küçücük kalmış. Ölü bir bebek eli gibi buruş buruş. Yüzü de ölü bir bebek yüzü, kararmış, somurtmuş. Kırış kırış, yüz, dudak, göz kaş belli değil. Bu yüze benzemez, ölü çocuk yüzü, bir mutluluğun dehşetinde. Onun da başında bir sürü kadın. Ağıtları duyulur duyulmaz. Belli bellisiz ıgranıyorlar.

Konağın üstünde kanatlarını germiş üç çaylak kıpırdama-dan öyle duruyorlar göğ-e yapıştırılmış gibi.

Mustafa Bey yatağında kulak kesilmiş, usuldan, duyulur duyulmaz. Belli bellisiz ıgranıyorlar.

Sarı yağmur pat pat düşüyor tozlara. Derviş Bey dimdik geldi, kadın kalabalığını yardı, ölünün başucunda durdu. Eğildi oğlunun saçlarını okşadı. İki damla yaş gözlerinden yanaklarına süzüldü.

“Kaldırın ölüyü,” dedi, arkasını döndü uzaklaştı, avlu kapısından dışarıya çıktı, atı bekliyordu, atına bindiği gibi ovaya doludizgin sürdü.

“Sultan Ağa, Emir Sultan, Emir Sultan, ver onu bize Derviş Bey...”

Boyunlarında kefenleri, ellerinde yalınkılıçlarıyla geldiler. Avlunun ortasına halka oldular. Şafak attı atacak. Gün doğdu. Kefenleri boyunlarında, yalınkılıçları omuzlarında alacakaran-

liğin içinden çıktılar. Gün doğarken güne karşı diz çöküp niyaza durdular, kılıçlarını önlerine toprağa saplayaraktan.

“Emir Sultan, Emir Sultan.”

Söylemekten utanır gibi. Sözcükten ödleri koparaktan, dudakları kıpırdamaz gibi.

Ortalarına ateşler yaktılar. Ateş konak boyunca büyüdü. Karanlığa oyuldu. Turuncu yağmur damlaları geceye, ateşin üstüne iri iri düşüyor, ateşte cızırıyordu. Kurumuş ceren eti serdiler kalın közlere. Közler etlere yapıştı. Çok acıkmıştılar. Kurumuş etleri göz açıp kapayıncaya kadar közlerden kapıp yediler.

Boyuna boyuna yinelenen bir dua tutturdular, sabaha kadar sesleri yükselip alçalarak sürdü dua. Gün doğarken kirp diye seslerini kestiler, toprağa diz çöküp kılıçlarını önlerine çaktılar. Üç kere uzun aralıklarla toprağı öptüler. Sarı yağmur bir perde gibi konakla aralarına gerildi.

Üçüncü günün sabahı konağın kapısına saldırdılar, bir anda kapıyı açtılar. Koca konakta dört döndüler, boyunlarında ak kefenleri, ellerinde yalınlanan parlak kılıçları. Aramadık oda, girmedik delik komadılar. Konak bomboştı. Hiçbir canlı, bir sinek, bir arı bile yoktu.

Merdiveni koşarak indiler, batan güne diz çöküp soluksuz, kesilmeden uzun bir destan söylediler. Kılıçlarını topraktan çektiklerinde karanlık kavuşuyordu, düz ovaya dağıldılar. Avlu kurutulmuş ceren eti koktu, tuzlu, ktır ktır, gevrek.

Derviş Bey atına atladı. Doğan günün önünde pembe, kenarları yıldırdayan bir bulut vardı. Bir ileri, bir geri güneşin önünde gidip geliyordu. Düldül dağı apaydınlık bir pembe-deydi. Doruğunda salkım saçak küçücük bir bulut dolanıyordu. Dağın dibine, ovaya çökmüş kalmış gece aydınlıkta yanan doruklarda yoğunlaşıyordu; az sonra dağlardan aşağı süzülecekti.

Dünya boşalmıştı. Hava, ot, ağaç, kuşlar, arılar, ne varsa dünyada, hiçbir şey kıpırdamıyordu. Her şey boşalmıştı. Derviş Bey hiçbir şey duymuyordu. Ne iyi, ne kötü, ne acı, ne tatlı hiçbir şey duymuyordu. Bedenindeki tekmil kanı boşalmıştı. Yüreği boşu boşuna atıyordu. Hep bir şeyler unutmuş gibiydi.

Nereye gitse, ne yapsa unuttuğu aklından çıkmıyordu. Ağaçların dibini, konağın odalarını, Anavarzanın kadim mezarlıklarını, suları, taşları, ağaç köklerini, çalı içlerini, kuş yuvalarını arıyor tarıyor, bir türlü aradığını bulamıyor, atına biniyor, kendini esen yele doludizgin bırakıyordu.

Atın başını çevirdi birden Akyollu konağına sürdü. Akşamdan kalmış bir gaz lambası alaşafakta ölgün ipiliyordu. Gözünü ışığın ipilediğı pencereden uzun bir süre alamadı. Çınarın dibinde duruyordu. Seher yelleri esinceye kadar orada bekledi. Şafak sökerken atının başını konağına çevirdi, yukarıya çıktı kendini yatağına attı, günlerdir, aylardır uyumuyordu. İçindeki boşluk, unuttuğu şey gittikçe büyüyordu.

İkinci vakti uyandı. Alelacele yoğurt, kızarmış turaç, pirinç pilavı, yeşil soğan, yemeğini yedi, elini ağzını sabunla yıkadı. Karısı uzakta durmuş hiç anlam veremediğı kocasının davranışlarını kuşkuyla seyreyliyordu.

Derviş Bey sofada bir uçtan bir uca gidip geliyor, gidip geliyordu.

Akşamı zor etti. Gün kavuşurken koşarak merdivenleri indi, atı hazırdı, atladı, doldurdu, geldi çınarın dibinde, çünkü durduğı yerde yüreğı çarparak durdu. Konak karanlıktı, bekledi. Az sonra da o ölgün ışık yandı. Derviş Bey tepeden tırnağına bir sevinçte ürperdi.

Sabaha kadar gözlerini azıcık olsun ışıktan ayırmadı. Çok düşündü. Mustafa Beyi, hallerini, başına gelenleri... Duydukları doğru muydu acaba?

Üçüncü gece çınarın altında durmadı, onu bir şeyler konağın, ölgün ışığı titreyen penceresine biraz daha çekti. Bu sefer suyun kıyısındaki bir kavağın altındaydı. Kavağın yanında bu gece atından indi, soyundu, suya girdi, bir büvette, arada bir titrek ışığa bakarak yüzdü. Giyindi, giyinir giyinmez de atına atladı, konağın üstüne doldurdu. Konağın yöresinde doludizgin dönmeye başladı. Dönüyor dönüyor, gelip ışıklı pencerenin altında bir an duruyor, sonra atını gene dolduruyordu.

Düldül dağının tepesine ışık düşmüş, aşağıların karanlığı yoğunlaşırken Derviş Bey istemeyerek ağır ağır atının başını kendi konağına çevirdi.

Bir poyraz esiyor, her şeyi çözüyor, bozuyor, solduruyor, insanın iliklerini söküyor, bir karanlığa gömüyor, kimse ne yapacağını bilemiyordu.

Önce traktörler gitmişti. Memet Ali artık ilden hiç gelmiyordu. Birçok traktör sürücüsü göndermişti, başlarında geniş, hasır şapkalı, eli bastonlu birisiyle birlikte. Sürücüler traktörlere bindiler, çalıştırdılar. Bu kadar traktörün hep birden çalışması Mustafa Beyi düşünden uyardı. Başını pencereye doğru kaldırıncı önde mavi traktör, kırmızı, yeşil, turuncu traktörlerin arka arkaya tirkenmiş avludan çıktıklarını gördü. Traktörler uzun bir sıra olaraktan yollara düştüler, uzun bir toz bulutu içinde Ceyhan ırmağına doğru inmeye başladılar. Mustafa Bey doğruldu, sırtını karyolanın demirine dayadı, traktörler gözden ırayınca, tozları toprağa ininceye kadar arkalarından baktı.

Sonra batoslar, biçerdöverler, pulluklar, kötenler, atlar, inekler, öküzler gitti. Avlu bomboş kalmıştı.

Sonra karısı, öteki çocukları, yanaşmaları, adamları teker teker bıraktılar evi. Yanında bir tek Senem Karı kaldı. "Ben Beyimi bırakmam da bırakmam," dedi dayattı.

Memet Ali bir ayda altı gece babasına geldi: "Baba kalk gidelim. Adanada büyük bir apartıman katı tuttum, sıcak sulu, banyolu. Burada kalıp da bu canavarın kurşunlarına kurban olmaktansa... Baba, baba, baba nolursun..."

Ellerini, yanaklarını öptü Mustafa Bey konuşmadı. Memet Ali ne yaparsa yapsın o dilsiz kesilmiş, en küçük kıpırdamıyordu bile.

Memet Ali her seferinde: "Günah benden gitti," diyor öfkeyle, tiksintiyle ondan uzaklaşıyordu.

"Yabanılar, barbarlar."

Karısı geldi, kardeşleri, bütün akrabalar geldiler, Mustafa Beyin ağzından bir tek söz bile alamadılar. Karyolasının içine sapsarı kıpırtısız, mat yüzüyle uzanmış öyle taş gibi duruyordu.

Memet Ali: "Gelecek," diyordu. "Bizim buradan gittiğimizi duyunca gelecek, bir kurşunda onu öldürüverecek, o kan içici, o canavar."

Memet Ali, ona sevdiği adamları yolladı. Onlar da kandıramadılar Mustafa Beyi.

Memet Ali umudu kesince birtakım kağıtlar getiriyor, babasının elini yorganın altından alıyor, kağıtlara imzasını attırıyordu. Mustafa Bey her imzayı attıkça bıyık altından, tepeden oğluna bakıyor, gözlerinde bir can ışığı çakararak gülümsüyordu. Bütün tepkisi bu kadardı.

Bir gün Memet Ali bir yığın kağıt daha getirdi, babası teker teker imzalamaya başladı. Sonra birden, yayına basılmışçasına sert doğruldu, sesi bir çığlık, bir bağırıtı, bir gümbürtü gibi çıktı ve Memet Ali ürperdi.

"İşte bu olmaz! Ne bu konağı, ne bu evi, ne bu hüyüğü, ne de mezarlığı satarım. Kasabadaki konağı da, portakal bahçesini de satmam."

Elindeki kağıtları hışımına karşı duvara savurdu.

"Sana bankadaki paramdan da bir kuruş veremem. Anladın mı?"

Memet Ali yalvarmaya başladı: "Baba, fabrika kuracağım, baba acente açacağım, baba banka kuracağız... Çok çok paraya ihtiyacım var baba. Burda kalırsam beni öldürür o canavar, ölen oğlunun yerine... Baba, baba, baba öldürme beni."

Memet Ali birkaç ay daha geceleri çiftliğe geldi gitti. Mustafa Bey ona bir tek sözcük bile söylemedi, yüzüne bile bakmadı onun.

Derviş Beyin al atı öldü. Bu iyi geldi ona. Unuttuğu belki buydu. Belki bir ölümdü. Sevdığı atın ölümüydü. Atına çok acıdı. Sonra bir atı daha öldü. Tavlasındaki atlar teker teker on beş gün içinde ölüverdiler. Yakın köylerin atları da ölüyorlardı. Çukurova atlarına bu yıl kıran girdi. Çok köyde at soyu tükenmişti.

"Baytar geldi, Derviş Bey," dediler.

"Gelsin," dedi Derviş Bey. Her zaman atların ölümüne insan ölümleri kadar acıdı.

"Geçmiş olsun Bey," dedi genç, ince bıyıklı, uzun saçlı baytar.

"Sağ olasın, hoş geldin Baytar Efendi. Nedir bu iş?"

"At vebası," dedi baytar. "Bütün leşleri ilaçlamalıyız ki mikrop dağılmasın, kalanları kurtaralım."

Anavarzanın, Hemite dağının, Gavur dağlarının, Binboğaların, Aladağların, Düldül dağının leş kokusu alan tek mil kar-

talları, akbabaları, çaylakları, doğanları, karakuşları Çukurova ya inmişler, Çukurova göğünü doldurmuşlardı. Geniş Çukurova göğüne serpilmiş geniş kanatlı kuşlar, yer yer, öbek öbek yuvarlarda dönüyorlar, sonra da hep birden delicesine toprağa sağılıyorlardı. Ve inen kartallar bir daha kanatlarını açıp kalkamıyorlardı. İlaçlı, ağılı eti koparıp bir iki yutkunduktan sonra kanatları yanlarına düşüveriyor, sonra deli bir döngüde kanatları, ayakları, başları birbirine karışarak dönüyorlar, çığlık çığlığa çırpınıyor, sonra oldukları yere düşüp kalıyorlardı.

Kartal ölüleri ovaya tarlalarca serildi, at ölülerinin yanına. Sonra kurt, çakal, tilki ölüleri görüldü onların yanlarında. Ve Çukurova göğünde bir tek kartal gözükmez oldu, bir tek karakuş, bir tek doğan... Bir kurt, bir tek tilki... Atlarla birlikte, kartallar, çaylaklar, karakuşlar da gittiler. Kurtlar, tilkiler, sırtlanlar, çakallar da...

"Kartallar da," dedi Derviş Bey. "O iyi insanlar, o güzel atlara... Kartallar da, kartallar da... Bir ulu karanlığın, bir yıkımın içindeyiz Mustafa," dedi Derviş Bey. "Ne yapmalı, ne yapmalı?"

Bir şeylerin çürüdüğünün, koktuğunun, bittiğinin, eksildiğinin farkındaydı. Derviş Beyin içindeki boşluk günler geçtikçe çoğalıyor, azıtıyordu.

Ve eskiden Hemite kayalıklarında, Anavarza kalesinde, Torosta sürüyle kartallar olurdu. Gökyüzü bir kartallar oyunuydu. Geniş, kara, bakır kızılıtısında kanatlar gökyüzünü örterdi. Ve çakallar, kırmızı kuyruklarını savurarak dolaşan tilkiler, bir görünüp yiten hızlı kurtlar, ovayı baştan başa sıçrayarak dolaşan sürüleri, ovanın her bir köşesinden uzun, kesik kesik sesleri gelen turaçlar... Çukurovayı ovalıktan çıkardılar. Yakında bir kuru toprak kalacak, bir de bomboş gökyüzü. Ne ot, ne çiçek, ne çalı, ne ağaç, ne kurt kuş, ne börtü böcek...

Bir gürültü, uğultuyla uyandı, pencereye koştu. Çoluk çocuk bir köylü kalabalığı yola düşmüşler, bir toz bulutu içinde Anavarzadan bu yana geliyorlardı. Kalabalık geldi geldi, çekirgeler gibi avlu duvarına sıvanıp bu yana geçti. Avlunun içine doluştular ve sustular. Avlu kalabalığı almıyordu, üst üsteydiler. Sonra hep birden çığışmaya başladılar. "Emir Sultan, Emir Sultan, Emir Sultan."

Ellerinde kanlı giyitler, maşlahlar, üçetekler, gömlekler, ageller vardı, hep ak, kana batmış çıkmış.

Sonra kalabalık kapıyı zorladı. Öndeki adam bir kılıçla hünerler gösteriyor, yalınkılıcı boğazından aşağı sokuyor kılıcı çeker çekmez de ağzından yalımlar fışkırıyordu. Hünerini gösteren kişi cırlılıplaktı.

Derviş Bey korku içindeydi. Birden silahlar patladı, üst üste makinalı tüfekler ortalığı tarıyordu. Konağın üstünden kiremitleri yalayarak altı tane jet geçti. Jetler geçerken teknil kalabalık yere yapıştı. Jetler gidiyorlar, geliyorlar, yeri konağı sarsıyorlardı. Jetler oyunu, gün kuşluğa kadar, jetin birisi gidip Anavarza kayalıklarına çarpıncaya kadar sürdü. Jet düşünce kalabalık birden yok oldu. Ne oldular, nereye gittiler kimsecikler bilemedi. Jet Anavarza kayalıklarında yalımlar saçarak yanıyor, aralıklarla patlıyordu.

Urfadan üç tane at geldi. Üçünün de donu aldı. Üçünün de alını akıtma sakar, üçünün de ön sağ ayağı sekildi. Kuyrukları, yeleleri kuzgun karasıydı. Derviş Bey uzun bir süre atları birbirinden ayırt edemedi.

Bugün çok korkuyor, içi eziliyordu. Şaşkın, yerinde duramaz bir haldeydi. Ne yapacağını da bilmiyordu. Günün kavuşmasını bekliyordu. Gün kavuşunca ne olacaktı, onu da bilmiyordu.

Gün batarken atına bindi. Atın üstünde öylece durdu kaldı. Varamadığı, ulaşamadığı, ne olduğunu bilemediği bir düş içindeydi.

Su sallanıyordu. Suyun altında kalabalığın açılmış gözleri donmuş sallanıyordu. Toprak kabarıp kabarıp iniyordu. Derin bir solukta. Çekirgeler geliyordu aşağıdan, çölden bulut bulut, kapkara, güneşi örterek, tarlalara bir konuyor, kalktıklarında en büyük yeşillik, ot, çiçek, ekin yaprak kalmıyordu. Kapkara, kurumuş bir toprak.

Poyraz çekirge bulutlarını oradan oraya savuruyordu. Poyraz delicesine esiyor ağaçları deviriyor, damları uçuruyor, uzun otları köklerinden söküyordu.

Gece yarıya doğru her şey duruldu. Derviş Beyin karnı acıkmıştı, mutfağa koştu, peynir ekmekle karnını doyurdu. Koşarak aşağı indi, atına bindi, aykırı bir yoldan sürdü. Her şeyin

bittiğini biliyor, şu dünyanın ortasında yapayalnızlığını ta yüreğinin başında duyuyor, Mustafa Beyin düştüğü durumları az çok anlayabiliyordu ama, korku onda bir alışkanlıktı. Bir an korkmamak, korkuyu unutmak, onun için çekilmez bir boşluk ve çekilmez, dayanılmaz bir acıydı.

Çınarın dibine geldi. Orada, gecenin ortasında akar çayın kıyısında, suyun çağıltısını dinleyerek, atının üstünde durdu. Kuruyor kuruyor, bir yerlerden bir kurşunun geleceğini düşünüyor, buna kendisini inandırıyor, yüreği küt küt atarak bekliyor. Sonra umudu üzümlünce birden bir boşluğun deliliğine düşüyor, atını Mustafa Beyin konağına dolduruyor, konağın yöresinde delicesine, pencereden kurşunlar bekleyerek, korkarak dönüyordu. Bu da para etmeyince yorgun bitkin evine dönüyor kendini yatağına atıyor, yatağında saatlarca dönüp duruyordu.

“Sultan Ağa, Sultan Ağa, Emir Sultan.”

Sakalı kıvrıktı, kapkara. Gözlerinde yenilginin, doymamışlığın onulmaz hüznü olan... Uzun boylu, Arap atlarına benzeyen ve Arap atları gibi yürüyen.

Sevinç içinde, mutluluk içinde tepeden tırnağa gönendi Derviş Bey. Karısı onu uzun süredir hiç böyle görmemişti. İlk olarak, çok uzaklarda kalmış sevinçli bir şehvetle sevdi karısını. Aynı dolgunluk, sevinç, sevgiyle, solmadan, tükenmeden karısıyla sabaha kadar yattı. Çocuklarını okşadı, sıcak, dost davranırdı herkese. Neredeyse, kendisini tutmasa ellerini çırpı çırpı zıplayacaktı. Karısı onun bu hallerini bilirdi, yeni evlendikleri zaman ona böyle sevinç, coşku, bitmez tükenmez, solmaz, hep aynı tazelikte sürüp giden bir sevdıyla, şehvetle gelir, yattıkça tükeneceğine, dolar, coşkusu, sevinci artar çoğalır, birlikte etin, coşkunun, sevincin, şehvetin içinde erir, yiter giderlerdi.

O sevinçle atına atladı, Mustafa Beyin konağına sürdü. Yolda, “bu iş bitsin, bitsin bu iş,” diyordu durmadan. Mustafa Beyin konağının avlusuna gelince atından indi, dizgini bir kazığa takıp tabancasını çekti, ağır ağır merdivenleri yukarı çıkmaya başladı. Merdivenin başına durmuş Senem onu görünce dili boğazına aktı, konuşmak için çırpındı, konuşamadı. Derviş Bey merdivenleri çıkıp sofaya ayak basıncadır ki Senemin dili açıl-

dı: "Öldürme onu," dedi. "Yazık, hep yatakta. Ne yiyor, ne içiyor. Hiç kalkmıyor. Onu bıraktılar. Herkes onu bıraktı kurban olduğum Beyim, bir de onu sen öldürme."

Derviş Bey uzun sofayı, fesleğenlerin, kadife çiçeklerinin yanından geçerek, fesleğenlerin sıcak, ağır kokusunu koklayarak, Mustafa Beyin odasına yürüdü. Eli tabancanın tetiğinde, korkulu, kendini kollayarak kapıyı açtı. Mustafa Bey yatağında uyuyor gibiydi. Belki o girdiğinde gözleri açıldı da, görünce kapatıverdi. Derviş Beye öyle geldi.

Üstünde çiçekli mavi bir yorgan vardı. Elleri sararmış, uzamış, canını yitirmiş, yan yana, oraya yorganın üstüne öylecene düşmüş duruyorlardı. Ellerin tam ucunda da menevişlenen nalgantabanca, bir yığın pırıl pırıl merminin üstündeydi.

Derviş Beyin elleri titredi. Elindeki tabanca tam Mustafa Beyin alnının ortasına dönüktü. İki kaşın arasına.

Mustafa Beyin yüzü uzamıştı. Yüz yeşile çalan soluk bir renk almıştı, donuk. Kalın kırışıklar bütün alnı örtüyordu. Kaşları, kirpikleri düşmüştü. Köşede sedefli bir çekmece duruyordu, bir tahta masanın üstünde, yer yer kurt yemiş, dökülmüş sedeflerinde birkaç kuşun uçuştığı belli olan. Duvarda, sararmış bir sürü çerçeveleri kırık, kararmış fotoğraf asılıydı. Hep korkuyla bakan. Yiğitliklerini bıyıklarının sert sivri uçlarına toplamış, kaşları çatık.

Yerde kirli, yırtılmış bir Türkmen kilimi seriliydi. Kilimin üstünü sigara külleri örtmüştü. Masanın üstündeki traktör lastiği biçimindeki kauçuk küllük izmaritten dolmuş taşmış, izmaritler tüm masanın üstünü kaplamıştı. Uzadıkça uzamış, biraz da tütün zifirinden sapsarı kesilmiş parmaklarının tırnakları apak, kireç gibiydi. Derviş Bey, işte ancak ölülerin tırnakları böyle uzar, diye düşündü. Önce insanın tırnakları, sonra elleri ölür, dedi kendi kendine. Bu adam ölmüş. Tabancalı eli kendiliğinden yanına düştü. Sallandı, ayakta duramadı, vardı köşedeki eski, ortasındaki gül kabartmasının yarısı kırılmış ceviz sandalyaya oturdu. Gözlerini Mustafa Beyin yüzünden bir türlü alamıyordu.

Öğleye kadar gözlerini kırpmadan Mustafa Beyin yüzüne baktı. Mustafa Bey derin derin soluk alıyor, arada bir de

eli tabancasına gidiyor, kendiliğinden mermiler tabancanın topuna giriyor, çıkıyorlardı. Ve Derviş Bey, kurşunlar her tabancaya girdikçe ayağa fırlıyor, tabancasını bir kere olsun gözlerini açmamış olan Mustafa Beye çeviriyor, namluyu tam alnının ortasına tutuyordu. Sonra bir de bakıyordu ki tabancanın topu hızla dönmüş ve mermiler yorganın üstüne dökülmüştü.

Ölü eller tabancayı alıp mermileri doldurup boşalttıkça diriliyor, sonra yorulup yorganın üstüne düşünce ölüyordu.

Senem kapıdan arada bir başını uzatıp uzatıp geri çekiyordu. Derviş Bey oturmuş, dizlerini bitişirmiş, sağ elinde tabancası ve parmağı tetikte, gözleri kocaman kocaman açılmış, Mustafa Beye şaşkınlıkla, acımayla bakıyor.

Odada üç pencere vardı, üçünden de içeriye bol güneş giriyordu. Güneydeki pencerelerden gelen güneş çoktandır Mustafa Beyin yatağının üstündeydi. Mustafa Bey epeydir terliyordu. Alnında, ellerinde, boynunda, uzamış, ölü sakallarında ter domur domurdu.

Derviş Bey birden ayağa fırladı, son bir kere ter içinde kalmış adama baktı, sonra hemen başını çevirdi, sarhoş gibi yalpalayarak merdivene vardı, dizleri bükülerek inmeye başladı.

Ölü terliyordu.

Atını binektaşına çekti. Binektaşında bile uzun uzun uğraşarak ancak ata binebildi. Başu uyuşmuştu. Hiçbir şey düşünmüyor, duymuyordu.

Çok sıcak vardı.

Çınarın dibine kadar at aldı onu götürdü. Çınarın dibine gelince at kendiliğinden durdu. Derviş Bey kendiliğinden attan indi akarsuya gitti, çizmeleriyle suya girdi, yüzünü yıkadı, kurulamadan gene zorlukla atına bindi. Bu sefer kendi, bilerek, isteyerek, gene atın başını Mustafa Beyin konağına çevirdi. Tabancası sağ elindeydi ve parmağı tetikteydi.

Sarı yağmur usuldan yağmaya başladı. Sessiz, soluksuz, hışırtısız. Yağmıyor gibi. Işıktan perdeler gibi sapsarı, gittikçe yoğunlaşıp turunculaşarak. Karanlıklaşıp, bütün ağırlığıyla ovanın üstüne çökmüş.

“O iyi insanlar, o güzel atlara bindiler çekip gittiler. Kartallar da, kartallar da...”

İliklerine kadar ıslanmış, gece karanlığında Mustafa Beyin avlusunun ortasında dimdik durarak... Eskimiş türküler, ağıtlar bir uğuldama içinde kulaklarında yankılanarak. Elinde tabancası ve parmağı tetikte.

“O iyi insanlar... Kartallar da...”

"Atına sıkın kurşunu, atına," diye bağırdı. Yüzü uzamış, gözleri çukura kaçmış, avurdu avurduna geçmişti.

Beş tüfek beş yerden patladı, beşi de al ata değdi.

"Durun," dedi, aynaya bakarken uzamış yüz. Aynada yü-züne bakıyor, acıyordu kendisine, yılmışlığına, bırakılmışlığına, tükenmişliğine. Aynayı yere fırlattı. Uzun bacaklarını geniş geniş açarak yerde debelenen ata doğru koştu. Yağmur başladı, debelenen atla arasına bir karanlık gerildi. Şakırtılarla uğulda-dı. Uzak gökte üst üste şimşek çakıyor gök gürlüyordu. Ortalık iyice zifiri karanlığa kesti. Karanlıkta dört dönerken gırtlığına kadar bataklığa düştü. Bataklık onu derine derine çekiyordu, soluklanarak, sağlam, bırakmaz. Su, çamur tam onu yutacak-ken yağmur durdu, karanlık kesildi, birden apaydınlık bir gün açtı. Bataklıktan dışarı fırlayıverdi, giyitleri kurumuş. Al at da-ha ölmemiş az ötede debelenerek can çekişiyordu. Hemen atın yanına koştu. Öteki, atın az uzağında, başına gelen yönde toprağa diz çökmüş, namaz kılar gibi alnını toprağa değdirip değdirip kaldırıyordu. Vardı başında durdu, öteki boyuna durmadan alnını toprağa koyuyor doğruluyordu. Birden başını kaldı-rınca onu gördü, görür görmez de yönünü Akçasaza döndü al-dı yatırdı. Beriki olduğu yerde can çekişen atın yanında kala-kaldı. Neden sonra kendisine gelip arkasından koştu ama, öteki uzaklaşmış gitmişti.

O anda atlılar yetiştı. Geniş bir halka oldular kaçanın yöre-sinde. Kementler atıldılar. Her attıkları kement adamın boynuna

geçiyordu. Boynuna her kement geçtikçe, kement sıkıldıkça adamın alın damarları parmak parmak şişiyor, gözleri yumruk gibi kanlanmış dışarı pörtlüyordu.

Atlılar, boynu kementliyi bir o yana, bir bu yana çekiyor, yere düşünce kendilerine doğru sürüklüyorlardı. Çizmeleri ayağından çıktı, ceketini yırtılıp sıyrıldı, dili dışarı çıktı. Artık ip-leri gevşetince ayağa kalkamıyor, orada, dili dışarda soluyup duruyordu.

Kayalar akmaya başladı yukarlardan, dağın yamaçlarından. Kocaman kayalar üstlerine üstlerine gümbürtüyle geliyordu. Atlılar adamı orada bırakıp kaçtılar, uzağa çekilip durdular. Yatmış adamın yanından yöresinden kayalıklar akıyordu. Koşarak gitti, akan kayalıkların arasından adama vardı, onu kaldırdı sırtına aldı, koşarak akan taş selinin içinden geçerek çıktı tepeden aldı getirdi.

“Seni öldürtmem,” dedi utkuyla. “Seni öldürecek olsaydım şimdiye kadar yüz kez öldürürdüm. Sana ölmek yok, sana çekmek var. Acıktın mı, susadın mı, yaran mı var?”

Oraya bir sofraya kuruldu. Kızarmış turaç etleri, pilavlar, yoğurt, bal, asma yaprağı sarması...

“Ye,” dedi. “Ye doyasya da güçlen. Seninle daha işimiz var.”

Adam oturdu sofranın başına, parmaklarını yalayarak sofrayı sildi süpürdü.

“Şimdi gel.”

Boğazına kıl bir örme taktı. Ellerini çeke çeke ardına bağladı, o önde öteki arkada yürüdüler, konağa geldiler. Konağın altındaki penceresiz odaya tekmeyle koydu adamı. Kapıyı üstüne kilitledi. Bu oda adam için hazırlanmıştı. Hava sızacak en küçük bir delik bile yoktu. Odadan keskin, burun direklerini kıran bir koku geliyordu.

“Sen ölene kadar bu odada kalacaksın. Bu oda senin mezarın olacak. Bakalım kaç gün dayanacaksın.”

Karanlık odada adam bir leşe girmiş gibi bir köşede kaldı. İkinci gün sabah geldi: “Nasıl?” Sevinçli bir sesle sordu. “Dayanabiliyor musun? Yemeğin iyi mi?”

Yemeği günlerce bekletilmiş, kurtlanmış, kokmuş sütle

kurtlu etti. Orada koskocaman bir küp sütle, şişmiş kocaman koyun leşi yatıyordu.

İçerden hiçbir ses gelmedi.

“Öldün mü kafir? Ölmezsin, ölmezsin.”

Bir hafta sonra duyulur duyulmaz bir inilti geldi kulağına. Kapıyı açtı, kapıyı açmasıyla sendelemesi bir oldu. Duvar olmasaydı, içerden dışarı vuran kokunun ağırlığı onu yere çarpacaktı. Karanlığa koştu, yerdekini aldı, koşarak dışarıya fırladı. Adamı sürüyerek çınar ağacının gölgesine götürdü. Adam bir insanın iki üç misli şişmişti. Giyitleri şişkinlikten parçalanmıştı. Hemen soydu. Çırılçıplak, şişmiş adamın üstüne durmadan kova kova su döktü.

Adam gittikçe canlanıyordu. İki kere gözlerini açtı.

“Bu en iyisi, kafir, bu en iyisi. Havasızlık cezası... Bu en iyisi.”

Ellerini uzun uzun sabunla yıkadı. Adamı dinledi, duruyor, uzun aralarla derinden soluk alıyordu.

Karanlık bastı. Karanlığı iniltiler, çığlıklar aldı. Karanlık uzun sürdü. Karanlığın içinden zincir şakırtıları geliyordu. Tok, karanlığa çarpa çarpa...

Ortalık açılınca kafiri ayakta gördü. Boynunda, kollarında, belinde, ayak bileklerinde ağır dikenli zincirler. Sevinçle üstüne atıldı, boynundaki laleden tuttu sürükledi, kırık cam dolu bir büyük çukura.

“Yürü,” diye bağırды. Kafir yürümedi. “Al,” dedi, uçurumdan aşağı kırık cam dolu çukurun içine itti. Kafir kıpırdadıkça cam kırıklarına gömülüyordu. Bütün bedeni liyme liyme, kan fışkırıyor, kafir debelendikçe cam kırıklarına gömülüyor. Gömüldü gömüldü, başı kaldı. Başı kan içinde kaldı. Kan camların üstünde köpüklendi. Cam kırıklarına keskin ışıklar düştü, ışıkların ortasında her şey, baş, cam kırıkları bir kamaşıda, ışık ağırlığında yitti gitti.

Elini uzatıyordu. Konuşmuyor salt elini uzatmış öyle duruyor, gırtlığına kadar gömüldüğü çamur onu çekiyordu. Çenesi, dudakları, burnu, derken başı gömüldü, eli dışarda, ele sarıldı, çekti çıkardı.

Sevincinden ne yapacağını bilemedi.

“Vay kafir.”

Tabancasını alnına dayadı. Parmağı tetikte. Soğuk demir. Terledi. Sel gibi ter akıyor çıplak bedeninden. Bedeni kuruyor, çatır çatır. Sararıyor beden, sonra yeşil oluyor. Yeşilden sarıya, sarıdan mora gidip geliyor. Bir gün akşama kadar alnında namlu. Sonra şırrak diye devriliyor. Cansız.

Kocaman, beş yüz mumluk ampuller yandı. On tane, on beş, yirmi, yüz tane beş yüz mumluk ampul... Gir içeriye, gir. Sıcak mı, gir. Kebap olacaksın, gir içeriye. Birden gözleri kör oldu ışıktan. Elleri gözlerinde, kendi yöresinde dönüyor, dönüyor, durmadan dönüyor. Döndükçe hızlanıyor. Başları ellerinde sallanıyor, bir sağa, bir sola yatıyor. Bir sağa bir sola. Şak diye yere düşüyor. Bir yanık et kokusu geliyor içerden, ışıklar, duvarlar, ampuller, koku birbirine karışmış tütüyor.

Işık çözülüyor, karanlık gibi, duvar gibi açılan ışığın ortasında.

Şakır şakır kaynayan pınar.

“İç kafir iç, sen bana gereksin.”

Dalda bir serçe, vııı vııı, o daldan öteki dala atlıyor. Pencerenin solunda bir dişi serçe olacak, ona dolanıyor.

Kurşunlar tabancaya doluyor, trrrrr... diye hemen yeniden boşalıyor.

“Soyun şunu, soyun... Soyun arkadaşlar. Kaç volt? Öldürmez ya... Bağlayın hayalarına, bağlayın orasına. Verin ceryanı, titresin. Gene yanık et kokusu... Zıplıyor. Bedeni kıpkırmızı kesilmiş. Titresin. Kulaklarına verin ceryanı, diline, gözlerine. Titresin titresin.”

Masmavi, uzakta aydınlık, yıkanmış açıldı gökyüzü. Çukurova ağzına kadar çiçekle dolmuş. Bucaklardan, kuytulardan turaç sesleri geliyor. Ekinler sararmış, biçiliyor. Traktörler, kamyonlar, biçerdöverler, batoslar, orak makinaları, benzin kokusu doldurmuş ovayı.

Boynu uzamış ırgatlar taşlık bir yamaçta, parmaklarında tahta ellikleri ekin biçiyorlar, sıcaktan terleyerek. Bir fabrika çalışıyor Adanada yalımlar içinde. İçinde yüzlerce kişi, yağa batmış. Sıcak taş gibi ağır, soluk aldırılmaz, çökmüş. Benzin kokuları çukurlara, derelere sinmiş birikmiş.

“Gel bakalım geel, geel kardeş kafir geel... Seni bekliyordum.”

Kafir bu sefer gafil avlanmıştı. Hiç mi hiç beklemiyordu böyle bir karşılaşmayı.

Sert, gümbür gümbür sesle: “Soyun.”

Hemen soyundu.

Eline bir teneke benzin aldı: “Gel buraya! Çömel şuraya, önüme. Hemen.”

Kafir çömelince bir teneke benzini başından aşağı boca etti, hemen de o anda kibriti çaktı, kafiri tutuşturdu. Tutuşmuş kafir başladı koşmaya. Öyle bir koşuyordu ki arkasından kurşun ulaşamaz. Yalım yalım yanarak, bağırarak, yalımlar kopup savrularak kafir kendisini bataklığa attı. Battı çıktı, battı çıktı. Bataklığın yüzü yalım olup yanmaya başladı. Bataklık buradan Anavarzanın dibine kadar yalıma kesti. Bataklığın çamuru, suyu benzin oldu, yanıyor. “Kurtar,” diye bir ses geldi bataklığın dibinden. Aydınlık suyun dibi yanıyor, kafir kömüre kesmiş ufaldıkça ufalıyordu. Hayası da dimdik dikilmiş, ucunda bir yalım, öyle dimdik, kabarmış damarlı, öyle duruyordu.

Sabahat Hatun, Sabahat Hatun. Çırılçıplak... Hayıtların arasında... Bacaklarını germiş, açmış, arkası üstü uzanmış, kabarmış, şişmiş dudakları. Bekliyor. Sırtı geniş, esmer, kıllı... Usul usul Sabahat Hatuna yaklaşıyor. İri gözleri, uzun parmakları, kara kıvrıkcık sakalları, gövdede, göbekte, kalçalarda, memelerde.

Suyun altında duruyor. Ağzı açılıp açılıp kapanıyor, karaya vurmuş balık gibi.

Birden suyun yüzüne fırladı, karaya düştü, gene yanmaya başladı. Kalktı, akarsuya doğru var gücüyle yalımlar saçarak, kurumuş otları, ekinleri tutuşturarak koşmaya başladı. Akarsu yalım akıyordu. Oradan geriye döndü, kendisini tozların içine attı, tozların içinde belendi bir uçtan bir uca giderek.

Yanık bedeni şişti.

“Dur!”

Memet Ali! Memet Ali kumların içinde debeleniyordu. Bu yüze dönünce kafir, öteki yüze dönünce Memet Ali oluyordu.

Ayağı üzengiye takılmış, başı toprakta, delirmiş at çalılarından, kayalıklardan, hendeklerden, dikenlerden sabahtan akşama kadar sürükleyerek. Çırılçıplak, yalnız üzengiye takılı sol ayağında rugan kundurası, yeşil erkek çorabı duruyor. Yüzü belirsiz. Kana, toza, çamura bulanmış.

Traktör yürüyor. Memet Alinin yüzü. Üstünden kocaman kocaman tekerlekler geçiyor. Dişliler, dişlilerin yağları arasında Memet Alinin başı ezilip un ufak oluyor, parça parça dökülüyor.

“Git Memet Ali, giiit!”

Fesleğenin yanına oturmuş, ceviz iskemlenin üstüne, kurt yemiş. Arkalığındaki kabartma oyma gülün yarısı kırılıp düşmüş. Direğe yapışıp umut olmuş, bekliyor.

Hele Yemene Yemene, hele Yemene... Ak sakalı esen yelden uçarak, çıplak baldırları seğirerek, gerilip kasılarak, döne döne, döne döne... Bataklığın kalın, yarı çamur suyunda yiterek, arkasında, suyun yüzünde hiç yitmeyecekmiş gibi ağır dalgalanan halkalar bırakarak...

“Gel kafir!”

Elini tuttu, elini tutar tutmaz kolunu kökten kopardı. Elinde sallaya sallaya dolaştı akşama kadar. Sonra öfkesinden çatlayıp yere uzandı boylu boyunca... Kanlı kol yanına, az öteye düştü. Daha kanıyordu.

Tellalı getirdiler hapishane avlusuna, kayanın dibine attılar gittiler. Küçük, üstü başı kan çamur içindeki adam, orada nasıl bıraktılsa öyle, kıvrılmış kalakaldı.

Avlu firdolayı koğuşlarla çevrilmişti. Koğuşların kapıları açıktı ve içerden buğulu ekşimsi bir ter kokusu, ıslak, yapışık geliyordu. Ağır koku, kapılardan pencerelerden avluya taşıyor, bir tortu gibi hapishanenin avlusuna çöküyordu.

Az sonra, hiç yoktan, nerden geldiği belirsiz bir yağmur dökülmeye başladı. Mahpuslar kapıların ağızlarına yığılmışlar, avlunun ortasında mor kaya parçasının altına kıvrılmış küçük insanı seyreyliyorlar, hiç konuşmuyorlardı. Tellalın karartısı kayanın dibinde bir kuş ölüsü mahzunluğundaydı. Yağmur gittikçe hızlanıyordu. Tellal hiç mi hiç kıpırdamıyordu. Kapıların ağzındaki mahpuslar da kıpırdamıyorlardı.

Bir kuş sürüsü sağdan bir çıvgınla geldi, hızla, avluya, Tellalın yanına iner gibi yaptı, sonra birden bir sürü ok gibi havalandılar. Yağmur başlarken ortalık gittikçe kararıyordu, bir süre sonra ortalık aydınlandı. Yağmurun arkası ışıklandı. Yağmur yavaşladı. Kayanın dibi, Tellalın kıvrıldığı yer su altında kaldı, yer yer gölekler aynalandı.

Uso yağmura yürüdü. Eğildi. Tellalın elini elleri arasına aldı. El sıcaktı. Uso hapislere, "Gelin lo," diye bağırdı. "Gelin hele lo." Hapisler hep birden kapılardan avluya bir gürültüyle taştilar, geldiler kayanın yöresine yığılıştılar.

Uso: "Bu ölememiş lo," dedi.

Cin Hasan eğildi, ak başını kıvrılmış, bir avuç kalmış adamın göğsüne dayadı, bir süre başını bunun göğsünün sıcağında tuttu. Dizleri çamur içinde kalmış, doğruldu, halkalanmış, durmadan birbirleriyle konuşan mahpusların yüzlerine teker teker baktı. Mahpuslar sustular, beklediler.

Cin Hasan: "Ölmemiş," dedi. "Yüreği motor gibi işliyor Tellal kardeşin."

Zincirleri ağırdı. Boynunda, kollarında...

"Bu fıkara'yı niye böyle zincirlemişler, yedi kat zincire sarmışlar, Zaloğlu Rüstem gibi?"

"Tellal o zincirleri kırar," diye söylendi arkadan birisi. "Kırar da un ufak eder."

"Zincir mahkumun süsüdür, şanıdır," dedi başka birisi.

Hep birden güldüler.

Uso Tellalı kaldırdı, kucakladı, en uçtaki koğuşa götürdü.

"Bu ölür," dedi Cin Hasan. "Yaşamaz Kurtboğa bunu bu hale soksunlar diye çok para yedirmiş candarmalara."

Tellal üç kere gözlerini açtı kapadı.

Mahpuslar sevindiler.

"Ölmeyecek..." On, on beş kişi birden konuştu.

Tellal sayıklamaya başladı: "Ben öldürdüm," diyordu, uzun, yeşil, kana bulanmış başını, ıpslak oradan oraya atarak. "Mustafayı, kardaşımı ben öldürdüm. Sebebi? Sebe... biiiii... Söylemeeee-em... Ben öldürdüm. Ölüsü örsünün üstünde... Ölüsü, ölüsü köresinin içinde... Közlerin ortasında... Ölüsüüü değirmenin abarısında..."

Uso: "Ferhat, çay yap," dedi.

Ferhat: "Hazır ağam Uso," dedi.

"Vay sen sağ olasın," diye gülümsedi Uso. "Bu yıkılası Çukurovada senin üstüne kimse yoğumuş oğul Ferho, Ferho lo."

Tellala çay içirdiler, kocaman, ağır elleriyle sallanan başını tutarak. Tellal gözlerini üç kere daha açtı kapadı.

Üçüncü bardakta Tellal başını eremeğe tutabildi. Dördüncü bardakta gülümsedi, sonra gözlerini açtı kocaman kocaman, şaşkınlık içinde, yöresine, nerdeyim, ne oluyor, bana ne yaptılar dercesine baktı. Baktıkça gözleri büyüyor, şaşkınlığı artıyor-

du. Sonra gözleri vardı ötedeki ak sakallı adamın üstünde durdu. Çivilenmiş gibi, adamın yüzüne saplandılar.

"Ben öldürdüm, ben öldürdüm," diye bağırdı Tellal, var gücünü toplayıp yerinden fırlayıp, koğuşun toprak tabanına boylu boyunca serilerek. İnleyerek. "Ben öldürdüm." Dudakları kıpırtısını yitirinceye kadar.

Zincir sesleri geliyordu geceden. Yağmur tıpırtılarına karışarak. Gökler çok uzaklarda gürliyordu. Uzak dağların ötesinde, dağları sallayarak. Tellalın ayaklarını tuzlu suya soktular, saçlarını, bedenini sildiler. Kamburu yarılmıştı, ilaçladılar. Yemek verdiler. Kırk günlük açmış gibi saldırdı, elleri ayakları, kamburu, bütün gövdesiyle yemekleri sümürdü.

Bir ay kadar ateşler içinde yandı Tellal. Gittikçe de küçüldü. Kimse zincirlerini çıkarmayı, doktora götürmeyi akıl etmiyordu. Tellal kan işiyordu. Bütün mahpuslar hapishane müdürlüğüne başvurdular, aldırın yoktu. Tellal zayıfladıkça zayıfladı, bir deri bir kemik kaldı. Yüzü gittikçe uzuyor, küçülüyor, inceliyor, gözleri çukura kaçıyor, pörtlüyordu. Ak dişleri de gittikçe uzuyordu. Dudakları incelip morlaşmıştı. Bir tuhaf açık, solgun, aka çalan bir morluk.

Üç kere Tellalın karısı geldi, hapishaneye, Tellalı ona göstermediler. Yiyecek, meyve, sigara, biraz da para gönderdi içeri. "Her pazartesi geleceğim," dedi gitti.

Tellal topallıyor, sağ eli tutmuyordu.

Değirmenin abarasının altı kaynıyordu. Ateş düşüyordu top top çağıldayan suyun yüzüne.

"Ben öldürdüm onu. Gene de öldüreceğim. Bir daha, bir daha, bin kere de öldüreceğim onu. İyi olacağım. İyi."

Hapishanenin avlusuna her yağmur yağışında fırlıyordu Tellal. Ağır zincirler kollarında, ayak bileklerinde... Boynunda lale, koşarak, deli bir oyun tutturarak, bir köz yığını yöresinde döner gibi dönerek, sırlıslıkam oluncaya kadar, kayanın dibine, yarı baygın düşünceye kadar: "Ben öldürdüm, ben!"

Gece göz gözü görmüyordu. Akarsuyu geçti. Su durmadan, sert, başından yukarı akıyordu. Kovalayan adamı biliyordu. Ya da adamları. Öndekini çok iyi, çok iyi biliyordu. Eli Çerkeş hançerlisini...

“Suyu geçtim,” dedi Tellal. “Az daha boğuluyordum Uso kardaş. Hançerinin ucundan kan damlıyordu. Belki de damlamıyordu. Belki de ben korkmuşum. Ben nereye kaçarım, üç adam arkamdayken, değirmenin abarasının altına, şakıldağın ucuna. Şakıldak dönüyordu. Burada da buldular beni. Sular deli gibi köpürüyor, şakıldak dönüyordu. Ben oradan kaçtım. Tabancamı çektim, onu bana Derviş Bey vermişti, üstlerine yedi el kurşun sıktım, üçü de yere düştü, ben de kaçtım.”

“Sonra?” dedi Uso. “Sonra Tellal kardaş? Söyle lo!”

“Demirci benim kardeşimdi.”

“Bilirem lo.”

“Onlar beni öldürecekti. Yedi kurşun sıktım, yere düştüler.”

“Bilirem lo.”

“Sonra hep yağmur yağdı. Her yer su altında kaldı. Suyun kıyısındaki çok evleri sel aldı götürdü.”

“Bilirem lo.”

“Ben öldürdüm, ben öldürdüm Demirciyi. Ben, ben, ben...”

Usonun ak dişleri ısladı. Konuşmadı. Sadece çok güldü. Uzun.

Tellal yere tükürdü, onun yanından hızla uzaklaştı.

Pembe, sıcak, köz gibi bir toz sardı ortalığı. Boğucu. Her yere işledi. Ulu, akan suyun yüzü kaymak bağladı. Saman tozları, kaymak bağlamış suyun yüzünden ağır ağır, gün ışığında balkıyarak aktılar.

Hapishaneyi zincir şakırtıları aldı. “Gene Tellal kudurdu,” dediler.

Cin Hasanı tuttu yakasından. “Duuur orada. Olduğun yerde. Dur! Dur. Cin Hasan dur! Bak, ben öldürdüm Demirciyi.”

Cin Hasan gülmedi.

“Ben öldürdüm.”

Cin Hasan hiç konuşmadı.

“Ben öldürdüm, diyorum sana, ben...”

O gün akşama kadar hapishaneyi adam adam dolaştı. Bir kişiyi yakalıyor, omzundan tutup adamı kendine doğru eğiyor: “Bak arkadaş,” diyordu, “ben öldürdüm Demirciyi. Demirci benim kardeşimdi. Bunu dünya alem biliyor. Neden mi öldürdüm? İşte orasını söylemem.”

Ve o adamdan ayrılıyor, ötekini tutuyordu.

“Sen, sen, sen kardeşini öldürdün mü? Ben öldürdüm işte.”

“Seni asacaklar,” dedi Cin Hasan. “Ben kanunu çok iyi bili-
rim. Kanun seni asacak.”

“Asacak,” dedi Tellal. “Biliyorum asacak. Ben öldürdüm.”

Demirci dükkkanı yanıyordu. Çınarı da yaktılar. Çınar saba-
ha kadar kasabanın ortasında yandı. Sabahleyin çırılçıplaktı.
Kapkara, yanmış, kavlamış, öyle dimdik, çırılçıplak...

“Keşki öldürmeseydin.”

“Öldürdüm,” dedi Tellal. Zincirlerini şakırdattı, ağır. Zin-
cirleri paslanmıştı. Tellal duvarın dibine incir ağacının gölgesi-
ne oturdu, zincirlerini parlatmaya başladı. Her sabah, kapılar
açılır açılmaz koğuştan dışarıya fırlıyor, incirin altına belini du-
vara dayayıp oturuyor, ağır ağır zincirlerini ova ova parlatıyor-
du, dışardan getirttiği türlü parlatıcılarla... Ve demirler yarı ya-
rıya ıslamaya başlamıştı. Ve nedense mahkumlar zincirini par-
latan adama çok kızıyorlardı.

Bir gün Uso öfkeyle onun karşısına geçti: “Yalancı,” diye
bağırdı. “Yalancı! Sen de mi adamsın.”

Uso acıdı, gerisini getiremedi.

Sonra başka mahkumlar sükün etti. Geliyorlar başucuna
dikiliyorlar:

“Yalancı!” diye bağırıp gidiyorlardı. Tellal aldırıyor, zin-
cirlerini parlatmayı hiçbir şey olmamış gibi sürdürüyordu.

Bir sabah yağmur başladı. Tellal, koğuştan yağmurla birlik-
te çıktı, saçağın altına sığındı, zincirlerini parlatmaya başladı.
Tekmil mahpuslar koğuşların kapısına çıkıp ona bakmaya baş-
ladılar. Gerçekten, Tellalın zincirleri bir parlamıştı ki, göz ka-
maştırıyordu. Birden Cin Hasan fırladı, durgun, hiçbir şey ol-
mamış gibi gülümseyerek:

“Bana bak Tellal,” dedi, “sen bir yalancısın. Demirciyi sen
öldürmedin, onu Kurtboğa öldürdü. Bunu bütün dünya alem
biliyor.”

Hiç beklenmedik bir şey oldu, Tellal birden, yerinden
kurşun gibi çıktı, ağır zincirleriyle, Cin Hasanın boğazına sa-
rıldı, sarılmasıyla Cin Hasanın yere düşmesi bir oldu. Yetiş-
meseler, yetişip de Cin Hasanı onun elinden almasalar, adamı

boğmuş gitmişti. Parmakları mengene gibi Hasanın boğazını sıkıyor, Hasan gırtlğından kesik kesik ölüm sesleri çıkarıyordu.

Bu olaydan sonra Tellala kimse bir daha, Demirciyi sen öldürmedin, diyemedi. Artık o da kimseye ben Demirciyi öldürdüm demiyor, incir ağacının altında zincirlerini parlatıyor, zincirin parlak halkalarında, gittikçe uzamış yüzünü, büyümüş gözlerini küçücük, bir arı başı kadar görüyor, arı kadar küçücük yüzünü halkalarda seryetmeye doyamıyordu. Bir gün zincirlerini çıkaracaklar diye de ödü kopuyordu.

Arıların da boynu uzar. Sırtları tüylü olur, diken diken, bal rengi ışıltıda, kara, kırmızı, mor, bal rengi halkalı karınlarının berisinde. Saydam kanatları damar damar, örölmüş, ince, titre-yen, usuldan vızılayan. Boyları gittikçe uzayan, uzadıkça gözleri fırlak, pörtlemiş, büyüyen.

Tellal bir boncuklu arı tuttu, on beş gün karpuz kabuklarını duvarın dibine koyarak, pusuda bekleyerek, gerilmiş bir yay gibi arının konduğu kabuğun üstüne atlayarak, atlarken zincirlerinin şakırtısını ta çarşıdan duyduklarını bilerek, bundan dolayı da yüreğı kabarıp konurlanarak, arının uçtuğı, kabuğun ellerinde kaldığı acısına dayanarak... Arıyı tuttu sonunda, karnında üç mavi, çok parlak halka vardı. Karanlığın, ince tüylerin içinde yanardöner. Alta doğru kıpkırmızı küçücük bir halka daha sarmıştı karnı. Kanatları da maviydi, geniş. Uçları yuvarlanmış, mor yaldızlı. Sırt tüyleri mor yaldızdandı. Gözleri tutulduğundan bu yana büyüyor, yıldız yıldız kıvılcımlanıyordu.

Tellal, elini sokup şişirmiş arıyı, parlak halkaya yaklaştırdı, kendi sureti gibi arının suretini orada göremedi. Sabahtan akşama kadar çalıştı, parlak, ayna gibi halkalardan arıyı göremedi. Hep kendi suretini görüyordu. Pörtlek gözlerini, şaşkınlık, utanç, korku içindeki gözlerini.

Boncuklu arıyı bıraktı, arı vardı mor kayadan çıkmış bir yaban çiçeğinin dalına kondu. Başarısız Tellal halkalarda suretini göremediğı arıyı bırakamadı. Kayanın üstüne oturup yakından arıyı izlemeye başladı. Arı ilk anlar kıpırtısız duruyordu. Kanatları dümdüz, yatay açılmıştı. Arada bir, aşağı sarkıyor,

sonra doğruluyordu. Birden dikilip vızıldamaya başladı kanatlar. Birden de durdular. Sonra sık sık vızıldayıp, sık sık durmaya başladılar. Sonra da uzun bir süre kanatlar vızıltıda uğundular. Bir süre sonra, uğuntu ağır ağır dindi. Arı başını, ön ayaklarıyla sıvazlıyordu, bedeninin her bir yanı durmuş. İri, binbir rengin kıvılcımlanmasında balkıyarak, gözlerini, sırtını sıvazlıyordu. Arada duruyor, düşünüyor kuruyor, dinleniyor gibi. Ayakları bal rengi altın tüylerin arasında yumuşakça dolandı. Gözlerini okşadı, usulca, bir ileri bir geri giderek. Başını sağa sola, öne arkaya çevirir gibi.

Hiç durmadan, usanmadan, gözlerini, başını, sırtını, gerilmiş, inceden, belli belirsiz, bir ışık titremesinde gibi kanatlarını sıvazlıyordu. Tellal başını arkaya döndürdü. Mahkumlar ona korkuyla, azıcık da hasetle, bir tuhaf bir yaratığa bakar gibi bakıyorlardı. Geri dönünce arıyı göremedi, uçup gitmiş, dedi içinden, yüreği yeyniyip bir sevince keserek. Bu sevinçle halkalara saldırdı, bir türkü mırıldanarak parlatmaya başladı.

Sadullah, eğilip büzülerek: "Müdür Bey," dedi, "hapishanede kan çıkacak bu mendebur kamburun yüzünden. Şunun zincirlerini alın elinden."

"Kime ne zararı var onun zincirinin? Tellal zincirini vermiyor. Bana çok yalvardı, zincirlerimi alma diye."

"Kan çıkacak," dedi Sadullah, havaya, toprak damın hezenlerine bakarken, iki elini göbeğinin üstüne kavuşturmuş. "İsyan çıkacak içerde."

"Kime ne zararı var onun zincirlerinin?"

"Acıyorlar ona mahkumlar."

Müdür ayağa fırladı: "Sus Sadullah, sus yalan söyleme."

"Çekemiyorlar zincirlerini."

"Sus Sadullah."

"Öldürecekler Tellalı zincirleri yüzünden."

"Öldürsünler," dedi Müdür. "Bir zincir için ben Derviş Be-yi kıramam. Tellal zincirini ona söylemiş. Haydi git Sadullah, sen akli başında adamsın, haydi git de içeriği yatıştır. Ne isterler, zavallı, üstelik de katil olmadan, hiçbir suçu olmadan yatan zavallı bir adamdan."

Sadullah: "Peki, sen bilirsin Bey," dedi, koğuşa döndü. Önünden geçerken, Tellala okkalı, ciğerine işleyen bir laf atmaktan da kendini alamadı.

Ve mahkumlar sabahlardan akşamlara kadar Tellalın zincirlerini, arılarını konuşuyor, tartışıyor, başkaca ileriye gitmek istemiyor, olay çıkarmaktan utanıyor, ekşimiş havayı burun deliklerine öfkeyle çekerek, Tellala aldırılmaz gözücüyor, kumara oturuyor, ya da birbirleriyle dövüşüyorlardı.

Tellal pırıl pırıl zincirlerin üstünde çarpılmış, bir arı başı gibi gözleri pörtlemiş bakıyordu. Yanında, yeni dökülmüş büyük bir aynanın üstünde kanatları zedelenmiş yüzlerce arı yürüyüp duruyorlardı. Renk renk ışıkları çoğalaraktan.

Öndeki kaplumbağa çok yaşlı, dişi bir kaplumbağaydı. Sırtı sıykallaşmış, arınmış, bitişikleri yosunlamıştı. Kemiğin yumrulmuş yerleri sarı, parlaktı. Başı sertleşip pütürlemiş kaplumbağa ağır ağır bataklığa doğru mor çiçeklerin arasından ilerliyordu. Az sonra sarı, top top açmış uzun nergis tarlasına girecekti. Kaplumbağanın burnu şimdiden buğulamış yoğun kokuyu alıyor, kokuyu aldıkça da bedeni tattan, şehvetten geriliyor, sıcağın ortasında, başını dikmiş, yöreye bakmıyor, dişi kokusunu çevreye saçmış gelecek erkeği bekliyordu. Çalının dibinden genç bir erkek çıktı. Hızlı, koşar gibi yürüyordu. İki kaplumbağa tam nergisliğin sınırında karşılaştılar. Koklaşmadılar, bir süre orda, sınırda, nergislerin kokusu içinde karşı karşıya kaldılar. Yaşlı dişi yürüdü, genç erkek arkada kaldı, böylece nergisliğe art arda daldılar. Kaplumbağalardan sert bir tıkırtı geldi. Bu tıkırtıyı uzak bütün kaplumbağalar duydular. Arkadaki genç kaplumbağa durmadan önündekine vuruyordu. Az sonra tüm nergislik tıkırdamaya başladı, ötede beride sağda solda kaplumbağalar çiftleşiyorlardı. Genç kaplumbağa zorlukla dışının üstüne çıktı ve birleştiler ve sıcak bir tatta eridiler. Yorgun, yeyilmiş, anadan yeni doğmuş gibi arınmış, daha az coşkuyla nergislikte tıkırtılarını sürdürdüler. Kocaman kara uzun bir yılan serilmişti yollarının üstüne, tıkırtılarını kesip onun boş yanından usullacık karşıya geçtiler. Epeyce uzaklaştıktan sonradır ki ancak yeniden tıkırtılarına başlayabildiler.

Ötede pembe balıkçılar ince bacakları üstünde yaylanıyor-

lar, kalkacaklarmış gibi ediyor, sonra vazgeçiyorlardı. Bir oklukirpi sürüsü uzun, kırçıl oklarını dikmişler savrulurcasına oradan kayıyorlardı. Uzun kuyruklu tilkiler bükülüğün kuytuluklarına sığınmışlar kırmızı gözleri fıldır fıldır gecenin olmasını bekliyorlardı. Renk renk, binbir cıvıltıda kuşlar bataklığın üstünde oradan oraya çavarak gidip geliyorlardı. Öteden, kıyından, Anavarzanın oralardan kadınların çığlıkları, ağıtları geliyordu. Önlerinde daha yeni sıtmadan ölmüş on üç çocuk ölüsü yatıyordu, verimli, yeşilden patlamış toprağa uzatılmış. Bataklık bir hayhuy içindeydi. Kıyamet gününü yaşıyordu. Kurdu kuşu, börtü böceği biribirine karışmıştı. Bir boz yılanın ağzında kocaman bir yeşil kurbağa, yarı yarıya yutulmuş, arka bacakları durmadan havayı döven, ölüme karşı direnen.

Gün kavuşurken uğultular başladı. Bataklığın üstünü, kıyılarını sivrisinek bulutları örttü. İnsanlar, hayvanlar, yabanılar ve evciller korkuyla kuytuluklara sığındılar. Bataklığın ortasında yalımlar patladı. Kurbağaların sesleri, çakalların paylamaları, sineklerin uğultusu biribirine karışmış gecenin ıssızlığında bir tuhaf dev sesine dönmüştü. Bataklık uzun aralarla soluklanıyor, kıyıları; Anavarza kayalıkları derinden sarsılıyordu. Yer yer de kaynıyordu. Kıyıda, kaymak bağlayıp kurumuş bir toprağı da ince çıtırtılarla filizler yarıyordu. Durmadan büyüyen, çoğalan ince çıtırtılar...

Kabakçıoğlu Mahir Bey duruyordu orada, doğanın ortasında, yalnızlığın ve en zenginliğin içinde, dünya kaynaşırken, ödü koparak... Ötede, ayın altında, kanallar açmaya gelmiş dev makinalar saydam ışıktaki daha büyürken, gölgeleri Anavarzanın kayalıkları üstüne daha da büyüyerek uzanmışken...

Köylüler saldırıyorlardı dört bir yandan, herkes tarlasının bitişiğindeki bataklıktan küçük kanallar açarak, sık yerleri toprakla doldurarak toprak kazanma savaşındaydı. Bir hummaydı toprak kazanma hırsı. Herkes bir yanından bataklığa saldırıyor, Savrunun kurumuş yatağına sazlıktan yüzlerce küçük kanal, hendek, ark iniyor, bataklığın suyu durmadan boşalıyor, kıyılarda milli topraklar bırakıyordu. Kıyılarda tarlaları olan köylülerin toprakları gün geçtikçe genişliyordu. Şimdiden köylülerden bir kısmı büyücek çiftlik sahipleri olmuşlardı bile.

Ve otomobilinin içinde, ay ışığının altında, kanal açmaya gelmiş makinaların az ötesinde, azman makinalar gözünde biçimsiz eski zaman devleri gibi heybetleşerek Kabakçioğlu Mahir orada durmuş düşünüyordu. Baş, beyni, dişleri, tırnakları, ayakları, gözleriyle, altındaki otomobilin demirleri, tekerlekleri, motoruyla birlikte düşünüyordu. Delicesine çareler arayarak, bularak, sonradan vazgeçerek, bütün gemileri yakılarak, yakanlar ona kötülük yaptığını bilmeden, düşüncesinde yanmış gemilerin yanında çaresizliğinde dövünerek.

Kurtboğa, gerdan sarkmış, dimdik durmuş, omuzları gerilmiş, göğsü hep ilerde, Osmanlı zabiti hayranlığında, konuşmasını tane tane sürdürmüştü.

“Gelmeli,” dedi, “gelmeli. Hükümet bu bataklığı kurutmalı. Sıtmadan bu ovada hiç insan kalmayacak. Kökümüz kuruyacak bu Akçasaz beş yıl daha böyle sürerse.”

Muallim Rüstem Bey: “Kökümüz,” dedi sustu. Sonra başını ağır ağır kaldırdı, Kurtboğaya baktı. “Sizin çocukluğunuzu anlatırlar bana,” dedi. “Tüyler ürpertici. Dokuz kardeşiniz sıtmadan ölmüş, bir tek siz kalmışsınız Hacı Kurtboğa Bey, bir tek siz.”

Rüstem Beyin gözleri yaş içindeydi.

Hacı Kurtboğa gerildi, tespikli sağ elini dizine koydu. Sol elinde ucunda sigarası yanan iri, dolgun kehribar ağızlığını tutuyordu, bir gürültü gibi, derinden iç çekerek, sonra patladı: “Aaah ah,” dedi, “aaah! Hiç sorma beni Muallim Bey, hiç sorma.”

Sonra indi, söndü, pörsüdü, iyice küçüldü Kurtboğa. Bunun farkında olsaydı kendini toparlardı.

Süleyman Aslansoypençe kesin konuştu: “Bu bataklık yakında kurutulacaktır. Hele mademki kardeşimiz, öz bir yarenimiz Kurtboğaoğlu ulu soylu Hacı Beyefendi biraderimize bunca kötülük ettiyse.” Ayağa kalktı bağırdı: “Bu bataklık öldürülecektir. Bu bataklıkta Hacı Beyefendi Kurtboğaoğlu kardeşimizin arasına kan girmiştir, kan! Biz öz bir, can bir yoldaşıysak Hacı Beyefendi Kurtboğaoğlu kardeşimizin, ona elini sürmeden biz bu bataklığı kurutup ona varacağız, serilmiş ala toprağı, gül gibi açmış ona gösterip, düşmanının ömrü bu kadar olsun Kurtboğaoğlu Hacı demeliyiz. Dostlukta, kardaşlıkta bu yazar.”

“Bu yazar,” dedi Ala Temir put gibi dimdik, kıpırdamadan, öylece durmuş. “Bize de bu yakışır. Arkadaşımız Kurtboğaylan arasında düşmanlığı olan bu canavarı öldürmek bizim boynumuzun borcudur.”

“Borcudur,” diye ayağa fırladı Zalımoğlu. Uzun boyu yay gibi eğilmişti. Yaz kış kara bir kaput giyiyordu, yakası kürklü.

Cafer Özpolat susuyordu. Kabakçioğlu da susuyordu.

Cafer Özpolat, bataklık kuruyunca büyük gelirinden olacaktı, artık köylülere sazları, ev yapmaları için satamayacaktı.

Mahir Kabakçioğlu da susuyordu. Akçasaz kıyılarından bir tarla ele geçirememişti. Ya da dişe dokunur, bataklıktan istediği kadar toprak katacak bir tarlayı ele geçirememişti.

Kasabada yoğun bir hava estirililiyordu bataklığın kuruması üstüne. Süleyman Sami gene ortalığa düşmüş veryansın ediyordu:

“Öldürdüler,” diyordu. “Herkesi, yediden yetmişe, tekmi! Çukurovayı yediden yetmişe öldürdüler. Hacı Kurtboğanın dokuz kardeşini yemiş bu sinekler. Yılda da ovadan iki bin, üç bin çocuk, beş bin de büyük götürüyor bu bataklık. Bu bataklık kuruyacak. Hem de derakap. Her sineği bir alıcı kuş gibi. Kemiklenmiş sinekler ki, sinek derim sana. Hükümet derhal makinalar gönderecek, bir kanal, tamam... Bir kanal, o kadar...”

Cafer Özpolatla Mahir Kabakçioğlu el altından bataklığın kurumasını engellemeye çalışıyorlar, ama ne fayda, bir kere almış yürümüş bataklığı kurutma düşüncesi. Her köylü, kasabalı, önüne gelen Ankaraya tel üstüne tel çekiyor. Ağalar da, başta Ala Temir, köylüleri, kasabalıları, öğretmenleri kışkırtıyorlar. Bulut bulut gelen, gündüz bile insana dur durak vermeyen sivrisinekler de bu havaya en büyük yardımcı oluyor. Ağalar bir kurul kurarak Süleyman Sami başkanlığında Adanaya, Valiye gönderdiler. Süleyman Sami, Valiye çıktığında tam teçhizatı. Bir sivrisinek uzmanıydı sanki. Sineklerin bataklıkta nasıl ürediklerini, yaşadıklarını, çoğaldıklarını biliyordu. Bir de kocaman, her biri bir arı gibi, sivrisinek azmanı sinekler yakalatmış köylülere, bir tüpe doldurmuşlardı.

Süleyman Sami ağırbaşlıydı, lacivert giysisi son modaydı, bedenine uymuştu. Çizgili kravatı Paristendi, buğday başa-

ğından bir altın iğneyle tutturulmuştu. Çukurovayı timsalliyordu.

Ağır ağır ilerledi Valiye doğru, oturmadan sinek dolu tüpü Valinin masasına koydu. Vali ona ve arkasından içeriye girenlere yer gösterdi.

“Öldük,” dedi Süleyman Sami. “Vali Bey biz yıllardır ölüyüz. Hacı Kurtboğayı bilirsiniz, büyük işadamlarımızdan ve büyük üreticilerimizdendir. İşte onun dokuz kardeşini sinekler yemiş öldürmüşler. Bütün ova da kırılıyor sıtmadan, çocuklar, hele o sabiler, o çocuklar sapır sapır dökülüyorlar. O kadar çok ölüyoruz ki her yaz ovada, kalanımız ölenimize mezar kazmaya yetişemiyor. O kadar çok ölüyoruz, o kadar.”

O konuştuğça, ötekiler baş sallıyorlardı, onu onaylıyorlardı.

“Bataklığı kurutmak çok kolay... İki üç kilometrelik bir kanal, o kadar. Birkaç ayda boşalır. Birkaç büyük kazıcı makina. Allah millete devlete zeval vermesin, ben o makinalardan çok gördüm.”

“Ne diyorsunuz,” dedi Vali.

“Çok gördüm,” diye coştı Süleyman Sami. “Çok var,”

“Yaa,” dedi Vali.

“Biz ölüyoruz toptan,” diye yeniden başladı Süleyman Sami, çabucak. “Bizi kurtarın Valimiz. Hem ulusumuz bu kadar da toprak kazanır. Şimdi ne işe yarıyor ki bataklık, değil mi?”

“Yaramıyor,” dedi Vali elindeki sarı uzun kalemin ucunu bıyığına değdirerek. Yüzü sarıydı, uzundu, göz altları sarkmış, kocaman masasının başında küçücük duruyor, kurnaz gözleri yuvalarında kanlı dönüyordu.

“Canavar gibi her birisi, milyonlarca geliyorlar. Ne cibinlik dayanıyor, ne elbise. Bakın şunlara Vali Bey...” Ayağa kalktı, içi sinek dolu tüpü Valinin elinin yanına, sarı kalemin ucuna kadar sürdü. “Her bir hortumları hançer gibi... Hem de Mısri kılıç gibi. Saplıyorlar. Saplayıp insanın ciğerini deliyorlar. Öldürüyorlar, öldürüyorlar vatanımızın insanlarını.” İnsanlarını derken sesi gıcıkladı, boğuldu, birden de hıçkırmaya başladı.

Hem ağlıyor, hem de: “Aaah sahipsiz vatanımız,” diyordu. “Aaah, kimsesiz... Kafkas dağlarının soğukunda dondurduğu-

muz, Arabistan çölünün kumlarına gömdüğümüz, Rus bozkırlarında harcadığımız, şimdi de sivrisineklere yem eylediğimiz, aaah, kimsesiz, sahipsiz insanlarımız.”

Vali üzüntülü: “Sayın Süleyman Sami Bey,” dedi. “Sayın kardeşimiz.”

Süleyman Saminin hıçkırıkları birden kesildi, boynu Valiye doğru uzamış, öyle kalakaldı, pür dikkat.

“Hükümetimiz küçücük bir bataklık kurutacak güçtedir.”

“Küçücük değil, küçük değil,” diye hasta, yılgın bir sesle inledi Süleyman Sami.

“Büyük olsa da Türkiye Cumhuriyeti Hükümetimiz bir bataklık kurutacak güçtedir. Sizin gibi vatansever bir şahsiyeti yakından tanımış bulunduğumdan çok memnunum. Siz vatansever kişiler...”

“Bu vatanın halini düşündükçe benim yüreğimden kan gider. Ben Türkçüyüm Vali Bey,” dedi Süleyman Sami. “Biz Türkçüler hep kan ağlarız.”

“Teşekkür ederim,” dedi Vali ayağa kalkarak. “Yakında bu ulu bataklık teftişe geliyorum.”

Valiyle birlikte Süleyman Sami, ötekiler de hemen ayağa fırlamışlardı. Hep bir ağızdan: “Başımız gözümüz üstüne Vali Bey,” dediler.

Süleyman Sami hemen koştu Valinin eline sarıldı. Vali onun elini öpmesine izin vermedi ve onları kapıya kadar uğurladı.

Uzun bir süre geçti, bütün bir kasaba dört göz olmuş onu gözledi, Vali gelmedi. Sabrı taştan kasaba bir kurul da Ankara'ya Sağlık Bakanlığına yolladı. Bu sefer kurul başkanı Muallim Rüstem Beydi. Süleyman Sami orada da, birden Sağlık Bakanının odasında da hıçkırmaya başladı.

Sağlık Bakanı da tıpkı Vali gibi Süleyman Saminin gözyaşlarından duygulandı: “Türkiye Cumhuriyeti bir küçücük bataklık kurutmaya muktedirdir,” dedi. Süleyman Sami hıçkırarak konuştu: “Küçük değil Bakan paşam, küçük değil,” diye inledi.

“Büyüğünü bile... Sizin gibi bir vatanseverin elini sıkmak bir vatan borcudur,” diye hemen masasından ayağa kalktı, ağır ağır Süleyman Samiye yürüdü. Ötekiler de o kalkar kalkmaz hemen ayağa fırlamışlardı. Süleyman Sami upuzun dikilmiş,

yere bakıyordu. Yüzü yalım yalım yanarak. Bakan ona elini uzattı, güçlü eli sıkı.

Usulca: "Adınız ne sizin?" dedi kulağına.

"Süleyman Sami Dağyaran."

"Güzeeel... Çok güzel." Gene kulağına eğildi, usulca: "Gelecek devreye... Siz bize gereksiniz."

Süleyman Sami Dağyaranın yüzü sevinç içinde kaldı, hemen eğildi elini aldı. Bakan alışkanlıkla, çok doğal elini verdi. Süleyman Sami onun bir elini bırakıp birini alıp öpüyordu.

Sağlık Bakanı da onları kapıya kadar uğurladı.

Onları Başbakan da kabul etti.

Muallim Rüstem Bey konuştu bu sefer, Süleyman Sami sustu. Ne ağladı, ne de el öptü. Başbakan onları kapıya kadar uğurlamadı. Onlar odadan ayrılırırken başını eğmiş, bir şeyleri yazmaya başlamıştı bile.

Büyük makinalar geldi bataklığın kıyısına. Yağa batmış, mavi tulum giymiş, bir hoş, başka türlü kostaklanarak yürüyen adamlar makinaları yan yana dizdiler. Makinalarda büyük kepler vardı. Köylüler, yakın uzak köylerden geldiler, bu, bataklık kurutacak makinalara baktılar, ürkek. Adamlar, her gün makinaların başındaydılar ve makinalarla uğraşıyorlardı. Yağlıyorlar, temizliyorlar, ama makinalar yerlerinden kıpırdamıyor, toprağa derin kanallar açmıyor, bataklığın suyunu boşaltmıyordu. Köylüler, makinalarda çalışan işçiler, her gün her gün bu makinaların çalışmalarını beklediler. Makinalar bir türlü çalışmadı, orada, Akçasazın batı ucunda, Anavarza kayalıklarının burnunda, turuncu dev böcekler gibi, Anavarzanın bir parçasıymışlar gibi orada kalakaldılar.

Kimse bu makinaların burada çalışmadan niçin durup durduklarını anlamadı.

Mahir Bey Kabakçioğlu eli yüreğinde bekliyordu. Bataklığın kurutulmasına geçilmeden önce onun, kıyıların büyük bir parçasını tutması gerekti, bir sınırı şarken, ya da garben, ya da şimalen, ya da cenuben bataklık diyen ve bataklık kurudukça ilerleyen, çoğalan... Böyle bir tapu alınmadan bu bataklık kurutulmayacaktır. Ve bu makinalar o tapu bulununcaya kadar, yani Derviş Bey Mahir Kabakçioğluna evet deyinceye kadar burada

bekleyeceklerdir. Efsanevi büyük böcekler gibi ay ışığının ortasında, ovada, gölgeleri kayalıklara ağır düşerken, aydınlık bir suyun altında kırılıp büyür, çarpılır gibi.

Bir sabah, büyük makinalar uzun, kepçeli çelik turuncu burunlarını havaya dikip hiçbir şey yapmadan kalkıp gittiler, yerleri sarsarak, bir gürültü içinde. Yakın uzak köylüler dev makinaların gidişlerini görmek için yol kıyılarına sıralandılar. Onların derdi günü bu makinaların nasıl işleyeceğini görmektir. Yoksa, daha da büyük olsalar, bu makinaların bataklığı kurutacağına hiçbir zaman inanmamışlardı. Zaten, nasıl olursa olsun bu koskocaman suyun kurutulabileceğine köylüler hiçbir zaman inanmıyorlardı. İşte makinalar gelmişler, bataklığın kuruyacağına inanmamışlar, gerisin geri çekip gitmişlerdi.

Ama Uzun Ali Rıza vardı ve Akçasazın ortasında arkadaşlarıyla birlikte üstüne kondukları uzun adacığı çocuklarının, kendilerinin canları pahasına genişletiyorlardı. Daha şimdiden, ne yapmış etmişler üstüne bir köy kurulabilecek bir toprağı bataklıktan kurtarmışlardı. Adacıklarının yöresi günler geçtikçe her gün biraz daha, biraz daha kuruyor, onlara verimli, paha biçilmez ürünler bitiren tarlalar kazandırıyor. Uzun Ali Rıza ve arkadaşları bu tarlaları kanları pahasına kazanmışlardı, kanları pahasına da kazanacaklardı. Kıyılardaki köylüler de küçük küçük yüzlerce, binlerce arkçıklar açarak, setler yığarak suyu içerilere sürüyorlar, onlar da az az toprak kazanıyorlardı. Yağma başlamıştı. Canlarını dişlerine takmış topraksız köylüler bir yandan, kıyıda toprakları olanlar bir yandan, Ağalar, Beyler, gözlerini toprak hırsı bürümüşler Akçasaza saldırıyorlar, bu altın örneği topraktan, herkes, her gün bir parça koparıyordu. Ulu bir savaş vardı uzanmış kaynayan su altındaki bu verimli toprağın yöresinde. Herkes herkesin gözlerini oymaya hazırlanıyordu.

Kaplumbağaların tak takı, uzun şehvet cikiltileri daha tanyerleri atmadan başlamıştı. Çakallar pavkırmalarını gün atarken kestiler. Dünya bataklık bir uyanışın kaynaşan ince seslerinde çiy yağmış ıslaklığı, tazeliğindeydi. İnce, kalın kabuklu, küçük, güne gelince milyonlarca ipiltide ısılayan böceklerin toprağın yüzünü, kırışmış bataklık suyunun yüzünü çıtırdatan sesleri bir telaşa, akan ince bir su gibi, dağılan, toprağın yüzüne sinmiş geliyordu.

Bir balıkçıl sürüsü doğan güne karşı bir leylak pembeliğinde, bir büyük yığın gölgesi, koyulaşmış, açılıp kapanarak, uzayarak gitti. Az sonra günle birlikte bataklık uğuldamaya, sesler birbirlerine karışmaya başladı, ta ki güneşin ağır ışıkları seslerin üstüne çöküp bastırınca kadar.

Otomobilin kapısını küt diye kapatıp hızla bataklığın kalın, koyu yeşil suyuna yürüdü, yürümeye başlamış, giden makinaların gürültüleri ovadaki, bataklıktaki bütün sesleri bastırdı. Makinalar ağır ağır anayola çıktılar. Onlar uzaklaşınca kadar Mahir Kabakçioğlu arkalarından baktı, güle güle, güle güle gidin, diye mırıldandı. Gene geleceksiniz, içinde bir kırıklık, bir doymamışlık, acıma, bir hüznün vardı. Kesekleri tekmeleye tekmeleye otomobilin yöresinde döndü. Bir berdi tozağını uğraşarak kopardı. Uzak, belli belirsiz, bir düş gibi, bedeni başka yerde, düşünceleri başka yerde gibi. Bataklığın kıyısında ilerledi, bacaklarını pıtraklar dalayarak... Bataklığın kıyılarında uyuklayan su kaplumbağaları patır patır suya dökülerek, ağır bir bataklık, ot, çamur kokusu içinde, burnuna arada sıcak bir dalgada nergis kokuları çarparak, ne yaptım ben? Hep ne yaptım beni yineleyerek... Viyanadan döndükten sonra memur olsaydım. Kokuları sıcak, içine çekerek, Anavarza kayalıklarından inen, ona kaya kokusu gibi gelen bilemediği, kaçırdığı bir kokuyu arayarak. Osman Remzi şimdi umum müdür, işte şu makinaları bir sözüyle buradan alıp... Ben, ben, ben... Ben pratik bir insanım. Okumuş. Viyanada... Kaç kişi var bu memlekette? Bakan? Hangisi zor? Çiftlik sahibi olmak mı? İğrenç, dalkavukluk. Şimdi umum müdür olsaydık, şu Derviş Bey, hemşerim, diye ayaklarıma kapanırdı. Derviş geldi, önünde durdu. Bataklığın üstüne, çıkık elmacık kemikleriyle, elmacık kemikleri gittikçe genişleyerek... Yazık mı oluyor bana yoksa? Bir çiftlik, iki, sonra? Değer mi? Daha geçmedi. Aramız da iyi Ankarada herkesle... Osman Remzi mason da oldu. Bilmem derecesi ne kadar... Kıskanmıyorum Osman Remziyi. Kıskanamam. Her zaman hayatı başkalarının iki dudağı arasında. Ama Osman Remzi de zengin olabilir. Olmuş bile. Şimdiden birkaç bankada hissesi var, birçok kuruluştaki... Kokular geliyor, bataklık, bir ot kuyuyor, bir hoş, genzi yakan. Ne otu? Şoför beklesin orada, otomobilin içinde, kim bilir ne düşünür o da, ne ister? Sınırlı bir yaşam

onunkisi, önü sonu bu. Hiçbir umudu yok. Ne umut edebilir ki? Kim bilir... Derviş Bey, Derviş Bey... Kardeşlik... Aaah gençlik, ne bilirsin ki! Uzun bir katedralin gölgesi... Kayalıkların gölgeleri, Anavarzanın, karşı dağların gölgeleri, tuhaf, batıya serilmiş. Cikiltiiler başladı... Kaynaşma. Bir tok ses, suya düşer gibi, uzun bir arayla susuyor, sonra başlıyor. Birden Kabakçioğlu, kendine geldi, makinaların seslerinin uzaklaştığının, bataklık seslerinin gene ortaya çıktığının farkına vardı.

“Aaah Derviş Bey,” dedi seslice. Sonra yöresine bakındı. Demin güneşin doğduğu yöne uçan bir leylek gibi koyu göğes ağas balıkçılar, renkleri açılıp pembeleşerek, teker teker, geniş açılmış kanatlarıyla süzölerek, ayakları çarpık, yere doğru uzatılmış bataklığın üstüne iniyorlardı. “Bir Derviş Beyi halletsek... Her şey tamam... Bir çiftlik ki... ki... Osman Remzi ne dedi? Dedi ki... Osman Remzi, bugün iyi bir çiftlik yapmak... Avrupadaki gibi... Tam Avrupadaki gibi... Devlet istediğın gibi kredi verecek, hemen. İstedığın kadar. Dünyanın en verimli toprağı, bataklıktan kurtarılmış... O zaman her şeysin, her... Ve turunççiler. Bin dönüm. Portakal, limon, mandalina, hem de turunç... Buruş buruş yüzlü. Baharda kokudan giremezsin bir portakal, limon bahçesine, kokular bayıltır adamı. Her ağaçta binlerce arı, sarhoş, sevinçli, cıvı cıvı...”

Mahir Bey, yüreğı kabarak, sevinç içinde, burnunda limon çiçeğı kokuları, milyonlarca arı kanadı titreşimi, mavi damarların saydam, billur iğnesi, ipiltileri.

Otomobile atladı, yumuşacık, dost, sevinç, umut dolu bir sesle: “Sür,” dedi, “Derviş Beyin evine, Sarioğlu konağına... Ona bir başsağlığı dilemeli, değil mi?”

Sonra düşündü, kimi ölmüştü Derviş Beyin, bulamadı. Vazgeçti.

“Yok,” dedi, “gitmeyelim Derviş Beye. Ha, onun kimi ölmüştü?”

“Kimsesi,” dedi şoför.

“Allah Allah, ne oluyor bana,” dedi Mahir Kabakçioğlu. Başını salladı. “Öyleyse sür,” dedi, “Derviş Beyin evine. Sür, sür Sarioğlu konağına.”

Yel Veli, “dur,” dedi, “dur Mestan, ben şu bataklığı bir dolanayım da geleyim. Dolanayım da kendimize bataklığı kurutacak bir yer bulayım. Dolanıp geleyim de...”

Yel Veli koşuyordu. Bir gürültüye geldi dayandı. İki eli, parmakları açılmış gölgesi bir insan boyu uzunluğunda, ellerinin gölgesi uzak duvara çıkmış, yapışmış, hiç kıpırdamıyor. Korku içinde. Duvarın ardından şakır şakır mekiklerin, yüzlerce, binlerce mekiğin şakırtısı geliyor, bir uğultu, sağır, şakırtının yöresinde yoğunlaşan, ağır. Bedeni de fildişi duvarın üstünde. Sallanıyor, sallandıkça uzuyor. Koşuyor, duruyor, geriye dönüyor, uzun bacakları makas gibi, uzayıp kısalarak, genişleyerek, sipsivri. İri elleri telaşlı, gölge büyüdüğüce telaşı artıyor. Yerlerde çınar yaprakları. Asfalt yolu doldurdu. Karşıdaki parkta, direklerde, çiy, sıra sıra elektrik direkleri, direklerin dibinde harmanlamış ak ışıklar, ışıklar sallanıyor. Dili dışarda bir köpek, teker teker, keyifle direklerin dibine sağ arka bacağını kaldırmış siğiyor. Biribirine sarılmış, bitişmiş boz paltolu iki insan, erkeğin saçları uzun, apak, kıvırcık, dumanlı, uzun yüzlü, göz kenarları kırıksık içinde, kızın saçları uzun kapkara, erkeğin yüzünün bir yanını örtmüş, sıcak, üşümüşlüğüün sıcağı sarmış ikisini de, kız başını kaldırıp kaldırıp ürküntüyle bir yerlere bakıyor. Köpeğin, park kanepesindekilerin gölgeleri fabrikanın fildişisine vurmuş. Uzayıp kısalan, koşan, sonra koşarken geriye aynı hızla dönen, gölgesi gölgelere karışan, bir an örten, çoğalan, gene koşan, koşarken hoplayan, yitip yok oluveren... Gölge ora-

da, duvarın fildişiliğinde çıkartma resim gibi. Hiç kıpırdamadan kalakaldı, donmuş, taş kesilmiş. Duvarı oymuş, yüz binlerce saatin tıkırtısında titreyerek... Gölge birden yitti. Bir korku koşuyordu. Kızın kara saçları adamın ak başının yarısını örtmüştü, korkuya, utanca, şefkate, dostluğa, sıcaklığa, umuda, kendine gelmeye benzer bir ılıkılık içinde yitmiş gitmişlerdi. Köpeğin gölgesi durmadan, şakırtıların, çok parlak işleyen demirlerin üstüne işiyordu. Arka sağ bacağını kaldırıp kaldırıp.

Gölge durgun, üstünü tozdan kaymak bağlamış, saman parçalarında donuk donuk ipileyen bir suyun üstüne uzandı. Usanmış, yorulmuş, fabrika ter içinde, işlemik içinde duvarın ısırganlar bitmiş dibi, ıslak, işlemik kokuyor, arabaya koşulu, boynunu sündürmüştü, incelmış at, duvarın dibine gelince durdu, uzun uzun işedi sağrısını gererek, sağrısı üç dört kez gerilmiş, kırışarak, arka bacakları geride kalmış öyle yürüdü, işediği yere dönüp baka baka... Ardından güneş doğdu doğacak, gölge ince görülür görülmez, suyun küçük, kırışık gibi tozlu, saman çöplü dalgalarının üstünde, dalgalarla birlikte sallanıyor. Gün kızdırınca gölge koygunlaşacak, suyun dibine işleyecek, kararıp, suyun dibinde akıntıyla aşağılara inecek, belki...

Ay vurdu, Anavarza kayalıkları, ay ışığı aydınlandıkça aydınlanıyor, parlıyor. Gölge uzamış, bir hoş, şişerek, altındaki atın yelesi şişiyor, yelken bulutları gibi, kuyruğu geceye değmiş, gecede, ay ışığında süzülüyor, tel tel, bir hoş, ter kokusuyla birlikte. Yelesi şişiyor, at sündükçe. "Dur," dedi, "dur Yel Veli." Atın gölgesi kayalığın duvar gibi, ay ışığında kırmızısı zor seçilen iyice mavilemiş duvarına vurdu. Duvarda büyümüş at, yelesi şişmiş, bulut gibi, koşuyor. Yel Veli de dönüyor. Bir taş yöresinde... Ak, yazılı, nakışlı iri bir mermer taşını siperlemiş, dönüyor. Duvarda, on misli büyümüş, şişmiş yelesi, dolanıyor. Gözleri bağlanmış bir bostan kuyusunda su çeken at gibi. Gözleri bağlanmış. "Yel Veli, Yel Veli, dur!"

Kayalıkta gölge bitti, taşlar dökülüyor yukardan aşağı, arka arkaya binlerce akarak, bir buğday çeçinden akar gibi. Yelesi şişmiş at tırmanıyor yamacı, ayağının altından taşlar akarak.

"Dur," dedi, "dur Yel Veli."

Gün doğdu.

"Buyur Beyim."

"Sen bir alçaksın. Şimdi anladım seni."

"Dur Beyim, dur Derviş Bey. Dur olur mu? Dinle beni de ne yaparsan yap!"

Sarı yapraklar güne batmış sarı ışıltıda, kırmızı damarlı. Ulu çınar ağaçları. Sarı, kırmızı damarlı yapraklar yağmur gibi yağıyor, savruluyor.

Yapraklar kesilince yağmur yağmaya başladı. Sarı, kesik kesik, azıcık çamura bulaşmış, ince ince, ipilteler, boşanmış, bir perde gibi kesmiş, ortaya sarı, altın bir bulut inmiş. Bulutun arkasında sert, at nallarının şakırtısı. Yağmurun sesine karışmış.

"Dur, dur! Dur Yel Veli."

"Gel öldür, gel öldür, gel öldür!"

Toprağın üstüne uzanmış, pürtüklü mor kayanın dibine. Köpek sağ arka bacağını kaldırmış, mor, bir at kadar iri, mor, sarı çizgili sırtı, bir çoban köpeği, kayanın dibine, ısırmanın üstüne işiyor, ısırğan otu çiçek açmış, yakıyor, yüzü, elleri şişmiş. Hayaları şişmiş, kalın. Sabahat Hanım çırılçıplak, edep yeri kıl-lı, gür, azıcık şişkin, ıslanmış.

"Dur, dur! Dur, Yel Veli."

Kurşun seslerinden kayalar yankılandı.

"Bak Mestan kardeş."

Kapkara, ışıltılı, ince bulgur gibi bir toprağı olacak.

"Bak Mestan kardeş buradan ne kadar kazanabiliriz, kaç dönüm? Söyle, ne kadar? Su derin mi? Ben burasını seçtim. Hiç kimsenin değil, sahibi yok. Şuraya sen kurarsın huğunu, çitini ben örерim elimlen, kamışını ben biçerim, sazını ben kaplarım damına... İçini ben elimlen sıvarım. Şuraya da benim evimi yaparız, bir güzel bir huğ. Kamış çitli, kamış tavanlı, ben kamışı severim. Azıcık geç kaldık ama, buradan Akçasazdan çok tarla çıkarırız. İn suyun içine, korkma, ben elinden tutarım. Bataklık seni yutarken çeker alırım. İn, belki de yutmaz, in!"

Bataklıkta su dize kadardı. Taban sakız gibi, mil toprak.

"İyi," dedi. "İyi."

"Burada mekan tutup oturulur."

"İyi," dedi, "iyi."

"Şimdiye kadar aklımız nerede imiş, herkes mekan tutmuş

oturmuş, yurt yuva kurmuşken biz Beylerin bekçi köpekliğini yapmadık mı?

“İyi,” dedi, “iyi. Sakız gibi toprak. Bir toprak çıkacak buradan kan eden. Bire yüz veren... Bereketli.”

“İyi,” dedi, “iyi. Gençlik akli işte. Eline bir tüfek verilince, kendini Kafdağının padişahı sayıyorsun.”

“İyi,” dedi, “iyi,” bataklığın ortalarına yürüyerek, ilerdeki top böğürtlen çalısının tümseğine varıp durmuş, elini alnına siper etmiş, Anavarzaya doğru, ısılayan mor, kırmızı kayalara bakarken.

“İyi,” dedi, “iyi. Yağmur yağacak. Lanet, pis iş. Bu kadar da cana kıydık, öyle, bir hiç için. Alimallah bir hiç için Allahın en güzel yapısını bozduk. Gençlik... Yaşlılık insan, kurt kuş, börtü böcek, ot ocak, çerçöp kadri biliyor. Bir karıncayı incit deseler, öldür deseler, incitemem, öldüremem.”

“İyi,” dedi, “iyi. Çok iyi.” Su içmiş kuş gibi ağzını göğese diyerek. “Vallahi iyi. Allah canımı alsın ki iyi. İlk yıl domates dikeceğim, şuraya. Az bir şey canım. Şuraya da patlıcan. Hah, az daha bamyayı unuttuydum, şuraya da bamya... Bak, şurası da biberlik. Kuruyacak canım, gülme öyle. Elim keserim, sana başın üstüne, evliyalar üstüne ant veririm ki biz burasını kurutacağız, bir tarla açacağız.”

“İyi,” dedi, “iyi. Yağlı, ıslıl ıslıl olacak, toprağı sürünce.”

“İyi,” dedi, “iyi.” Havayı ilk olaraktan farkına varıyormuşçasına tatla, şaşkınlıkla, özgürlük, çözülme gibi, içine çekti, boyun damarları şişti, boynu da sündü. “Bir ekin olacak, kaplan girse sökemez.”

“İyi,” dedi, “iyi, sökemez. Size turaç vururum, her gün dokuz tane. Bir ala yapacağım, nar kabuğundan boyayacağım, turaçın gözü takılınca yerinden kıpırdamaz, uçamaz, kanadı kırık gibi. Türlü yapacağım dokuz turaçtan, yağlı.” Başını göğese dikti, yutkundu. Bir daha yutkundu. Bir daha. “Taze domatesin, yeni kopmuş tencereye düşmüş. Taze patlıcanın, bir de kabağın, bir de bamyanın, bir de fasulyenin, bir de biberin, yeni kopmuş, tencereye düşmüş. Yıldızlı, yıldırılı, yeni kopmuş kırmızı domates. Yağlı turaçların pişerken kokusu tekmi Anavarza ovasına yayılır.”

“İyi,” dedi, “iyi. Çok güzel, münasip. Bir buğday, bir arpa, bir küncü olur harmanlar dolup taşar.”

“Bir pamuk olur içine atlı girse gözükmeyiz, yitip gider. İyi,” dedi, “iyi.” Dudaklarını uzun uzun yaladı.

Ötede, ovanın ucunda, ovaya serpilmiş topak dutların ardından, süt mavisi toz gibi, bulut gibi bir sisin içinden gelen atlı nokta gibiydi, bir mavi sisin içinde soluyor, küçülüyor, bir uzuyor, kararıyor, bir iyicene yitiyor, uzaktan gün vurmuş gölge gibi boylu boyunca uzuyordu.

“Çık oradan, ben gidiyorum,” diye bağırdı Yel Veli. Atlıyı da gördü mü diye batağın içinde dolaşıp duran adama baktı. “Ben gidiyorum, bataklığı bir daha dolaşayım, belki daha iyisini bulurum. Siz bekleyin.”

“Yok,” diye bağırdı Mestan. “Burası en iyi. Kimsenin de değil... Dur, dur.”

Yel Veli bir anda gözden yitti gitti.

Mestan koşarak, su içinde kalmış, suları şapırdatarak dışarı çıktı, baktı ki Yel Veli ortalarda yok.

Bataklığın kıyıcığına oturdu, kara, çamur gibi sulara gözlerini dikti. Az ötede, karacan ağaçlarının altında karısı ateş yakmış, yemek pişiriyordu. Burnuna yeni pişmiş bulgurun kokusu geldi. Az sonra da tavada cızırdayan tereyağının keskin iç açıcı kokusu uzaklara kadar yayıldı.

Yaşlı, kendinden de yaşlı gözüken oğlu: “Baba,” dedi, “yemek pişti.”

Mestan ağır, yorulmuş ayağa kalktı.

“Burası iyi,” dedi oğlu. “Yel Veli Emmim nereye gitti gene.”

“Yer aramaya. Daha iyi bir yer.”

“Bulamaz,” dedi oğul kesinlikle. Karacan ağaçlarının altındaki çoluk çocuk, genç yaşlı kalabalığına yürüdüler.

“Yel Veli Emminin bacısı çok öfkeli gidişine onun.”

Tam bu sıralar atlı, doludizgin atının başını yanlarında çekti. At çavdı, ağaçlara kadar gitti, atlı oradan atının başını çevirdi.

“Bu kamışları nereden kestiniz?” diye bağırdı gelirken. Atının sağrısı, patanç araları, boynu köpüğe batmıştı.

Mestan: “Buyur Cafer Ağa, hoş geldin Cafer Ağa, benim, ben Mestanım Cafer Ağa. Kamışlarla huğ yapacağım Cafer

Bey... Akçasazdan kestim. Sazlıktan Yel Veliyle toprak çıkaracağız. Yeter el kapılarında... Benim ben, Mestan."

Öfkeli Cafer Özpolat bağırdı, sesi uzaklarda çınladı: "Kim olursan ol, kim olursan ol! Benim sazlığımı bana sordun mu, izin aldın mı, kestini?"

Mestan: "Cafer Bey," dedi, "ulu soylum, in de bir kahvemi iç, bir yemeğimizi ye."

"Ben sizin gibilerin yemeğini yemem."

Atını yarı örülmüş kamış çite sürdü, at çiti yıktı, ezdi geçti.

Koşan Yel Veli, atlı gelip Mestanın yanında durunca büyülenmiş gibi olduğu yerde kalakaldı, sonra da yandaki hayıt çalısının içine girdi, çalının ortasına çöktü. Uzaktan atlıyı, onun devinmelerini görüyordu.

Mestan: "Yıkma Bey," dedi yalvaran bir sesle.

Cafer Özpolat atını bu sefer de oğulun üstüne sürdü.

"Sen mi kestini bu kamışları babanın bahçesinden keser gibi?"

Oğulu kırbaçlamaya başladı.

Mestan umulmadık sert bir sesle: "Dur Cafer Bey!" diye bağırdı. Öteki aldırıyor, oğulun sırtına sırtına kırbağı indiriyordu. Oğul, öyle dimdik, karşılık vermeden, yüzünü buruşturmadan, devineksiz, alışıma, kabullenmiş kırbağı yiyordu.

"Dur Cafer!"

"Buraya yerleşemez, buradan tarla çıkaramazsınız. Buraları benim mülküm. Neyine güveniyorsun sen Mestan?"

Kırbağlar iniyordu.

Mestan koşarak karacan ağaçlarının altına vardı, tüfeğini çuvaldan çıkardı, şakırtıyla ağzına kurşunu verdi, yere diz çöktü: "Dur Cafer," diye bağırdı. "Git yoluna."

Cafer, Mestana doğru atını çevirdi, ona doğru yavaşça sürdü, yanına vardı durdu. O yaklaştıkça Mestanın tüfeğinin ucu da ona doğru yukarı kalkıyordu.

"Çık toprağımdan," dedi Cafer yavaşça. "Sazlıktan toprak çıkaranların hepsini çıkarıyorum. Çıkmayanlar, diretenler kendileri bilirler. Canları bilir."

"Git Cafer," dedi hışımla. "Biz Yel Veliyle burasını mekan tuttuk, git Cafer. Canımızı almadan burasını elimizden ala-

mazsın. Buralar senin de değil. Ya Allahın, ya devletin. Git Cafer.”

“Gidiyorum,” dedi Cafer, Yel Velinin içine sindiği hayıt çalışına doğrulttu atın başını. Yel Veli kendine doğru doludizgin gelen atlıyı gördü aldı yatırdı Anavarza kayalıklarına.

Ay doğdu, gölgesi uzun bacaklı, kayalıkların üstüne düştü. Moru süt mavisine, kırmızısı geceye çalan... Kayalıkların üstünde bir yabanıl oyun oynadı gölge, uzun süre kırılarak, saydamlaşarak, süt mavisinin altında, gece kırmızısı, donuk, puhu sesi-ne, bataklık solumasına, akal pavkırmasına karışmış.

Mahir Bey fıkara bir adamın oğluydu. Bundan utanmak değil, bununla övünürdü bile. Her yerde: "Ben ekmek bulamamış da, kabak yiye yiye ölmüş bir soyun çocuğuyum," derdi.

En önemli insan yoklukla, imkansızlıkla savaşıarak kendini yaratan insandır. Mezar taşıyla, soyla övünerek kendilerini adam sayanların Allah bin belasını versin. Derebey döküntüleri kendilerini insandan sayıyorlar. Cahil köpekler, dünyayı babalarının yarattığını sanıyorlar. Boş tenekeler. Bir azamet, bir gurur yanlarına yaklaşılmıyor.

Kendi kendini yaratan insanlara bir gün olsun rahat yüzü yoktur. Onlar ölünceye kadar zorlukları yenmek, engelleri aşmak zorundadırlar. Başka bir çareleri yoktur. Ya olduğun yerde kalacaksın, ilerlemek istedin mi de ölünceye kadar uğraşacaksın. Bulunduğun yerden daha yüksek bir yere atlamak istedin mi, canından, gururundan vereceksin. Hiçbir şey karşılıksız elde edilmiyor. Bu dünyada yer değiştirmek kadar pahalı şey yok. Fıkara doğar, fıkara ölürsün. Bunun için hiçbir fedakarlığın gerekliliği yok sana. Zengin de öyle... Ama eşiği atlamak istedin mi, sana pahalıya ödetiyorlar. Hem de kanın pahasına, canın, insanlığın, onurun pahasına ödetiyorlar.

Memlekete döndüğünde genel müdürlükler, büyük memuriyetler onun için hazırды. Çünkü o zamanlar memlekette Avrupada okumuş adam değil, okumuş adam parmakla gösteriliyordu. Fakat o, üne, şana, paraya, bütün bunların hepsine boş vermiş, beş parasız kasabasına dönmüştü. Bu, onun için

büyük fedakarlıktı. Kendi böyle düşünüyör, böyle söylüyordu. Kasabalı da onun gibi. Kasabaya döndüğünde sırtında Viyana-da dikilmiş çok güzel bir elbise, ayaklarında Budapeşteden alınmış ayakkabılar vardı. Kasabanın ilk lise, ilk üniversite bitirmiş, ilk Avrupa görmüşü, üstelik de Avrupada ilk okumuşu olduğu için babasının soğan, anasının sarımsak olduğunu bildikleri halde hiç kimse ona saygıda kusur etmiyordu. Herkes, kasabanın zengini fakiri ona yardımda bulunmak için yarış ediyorlardı.

Geldiğinin ikinci ayında onu şişko telgraf müdürü Zekeriya Beyin kızıyla evlendirdiler. Anlı şanlı düğün oldu ve Mahir Beyin cebinden bir kuruş çıkmadı. Yoktu ki çıksın... O, kasabanın övüncüydü ve yüksek memuriyetler, milletvekilliği, hatta bakanlık seçeceğine kasabasını seçmişti.

Her şeyi ona, onun ince zekası ve ileri görüşlülüğü kazandırdı. Bu sıralar, Beylerin ellerindeki çiftlikler hariç tarlanın pek o kadar değeri yoktu.

Usuldan usuldan tapu memuru Abdulhalik Efendiye yanaşmanın yollarını aradı. Önce onun evine yakın yerde bir ev tuttu. Komşuluk, iyi komşuluk her şeyi hallederdi. Adanaya, Ankaraya gittiğinde ona, onun sevdiği hediyeleri getirdi. Abdulhalik Efendi enfiye tiryakisiydi. Türlü türlü enfiye kutuları vardı. Şimdiye kadar yüzlerce enfiye kutusu biriktirmişti. Mahir Bey ona bir fildişi, oymalı enfiye kutusu hediye etti. Bir yıl içinde onunla o kadar arkadaş, dost oldular ki Abdulhalik Efendi Mahir Beye "oğul," Mahir Beyse Abdulhalik Efendiye "beybaba" diyordu.

İşi sağlam, yollu yordamlı yaptılar.

Bir gün Abdulhalik Efendinin tahrikiyle Hazine, Göknałdaki çiftliğini satılığa çıkardı. Ama bu satılığa çıkarmadan kimse- nin haberi olmadı. Çiftliğin toprakları o yörelerin en verimli topraklarıydı. Bu çiftlik düşüncelerinin temeli olabilirdi. Çukurovaya bastığı ilk ayaktı. Yöresini ağır ağır, kozasını örer gibi örecekti. Düşlerinin boy atacağı yerdi.

Mahir Beyin dağ köylüklerinde bir sürü akrabası ve bir yaşlı, imamlık yapan amcası vardı. Satılığa çıkan çiftliği üç yüz liraya bu imam amca aldı. Bir yıl sonra da çiftliği amcadan Ma-

hir Bey üç yüz on liraya satın aldı. Bu da yetmezdi. İlerde ne olur, ne olmazdı. Başka bir akrabasına, kendisini, devletin kos-kocaman çiftliğini yok pahasına satın aldı diye ihbar ettirdi. Hazineyle mahkemeye düştüler, mahkemede Mahir Bey olağandır ki kazandı. Artık çiftlik mahkeme kararıyla da onundu. Demirden sağlam.

Kurtuluş Savaşından sonra yurttan çıkarılan Ermenilerin çiftlikleri, evleri öyle yüzüstü kalmıştı. Bu toprakları, evleri paylaşan paylaşıana... Her biri bir kan eden, paha biçilmez çiftlikler kapanın elinde kalmıştı. Göknel çiftliği de Mahir Beyin eline işte böylecene düştü. Yol hep aynı yoldu.

O gün bugündür çiftlik bin dönümden iki bin dönüme çıkmıştı ama Mahire yetmiyordu bu. Bütün Çukurovanın tapusunu Mahir Beyin üstüne çıkarsan gene yetmeyecekti ya... Mahir toprağa doymuyordu. Herkesin bir şeye tutkusu vardı. Kadına, paraya, fabrikaya, güzel yaşamaya. Mahir Bey de toprağa tutkundu. Delicesine; açıkça, divanecesine seviyordu toprağı.

Bataklık yavaş yavaş kuruyordu. Ölçüp biçmişti ki Mahir, bataklığın kapladığı alan tam yüz yirmi bin dönümdü. Artık toprak değerlenmiş, herkes gözünü toprağa dikmişti ama, o güçlüydü. Nüfuzu, bol parası, dostları, arkasında dağ gibi partisi, bankalarda da istediği kadar kredisi vardı. Fakat şimdi ona Sarioğlu Derviş Bey gerekti. Hayatının en büyük eşekliğini yapmış, Derviş Beyi kendisine düşman etmişti. Düşünmemişti ki bu adam ona bir gün gerekecek.

Derviş ona niçin böylesine düşman olmuştu? Bir şey yapmış değildi ki ona. Kaşının altında gözün var dememişti. Suçu da yok değildi. Şimdiye kadar, düğünde bayramda bir gün olup da ona gidip bir hoş amedide bulunmamıştı. Oysa Beyin konağının eşiğini aşındıran aşındırana. Onunla nerede karşılaşmışsa tepeden bakmış, onu küçük görür tavırlar almış, bu duygularını gizlemeye hiçbir sebep görmemişti. Cin gibi, ince duygulu Derviş Beyin gözlerinden hiç kaçır mıydı? Bu tavırları yıllar yılı Dervişe koydukça koymuştu. Bir de ta yürekten, içten, kimseye belli etmeden Dervişin topraklarına göz koymuştu. Bunu kimse bilmiyor, sezmiyordu, ama Derviş sezmişti belki. Derviş onu her ne zaman görmüşse yüzü cehennem gibi ol-

muştı. Dervişin ona iğrenerek baktığını seziyor, o da ondan iğreniyordu.

İşte şimdi gelip bu belaya, bu yıkılmaz kayaya çarpmıştı. Bataklıktan kurtulan toprakları çiftliğine katabilmesi için Derviş Beyin yardımına muhtaçtı. Kendisinde para, dost, parti, nüfuz, Derviş Beyde de insan vardı. Derviş Bey olmadan bataklıktan bir karış toprağı bile çiftliğine katamayacaktı. Derviş Bey karışmasa, önüne geçmese gene zor alırdı bataklık topraklarını ya... İlle de Derviş Bey ona yardım etmeliydi.

Eskiden, gençliğinde, hatta iki yıl önce Derviş Beye böylesine muhtaç olacağını bir bilse onu muma çevirirdi. Ağzından girer burnundan çıkar, onunla dost, kardeş olur, ona her istediğini yaptırdı. Eşeklik etmiş, hem de eşşoğlu eşeklik etmişti. Gözünün önündeki en çok faydalanabileceğı, birlik olunca dağları devirebileceğı bir insana boş vermiş, ona yıllar yılı tepeden bakmış, bunu da belli etmişti. Bir keresinde de sarhoş olmuş:

“O Dervişin çiftliği yok mu? O çiftliğin toprağı gibi toprak, değil Çukurovada, Mısırdan da yok,” demişti. “İşte o toprak o adamın, derebey kalıntısının elinde heder olup gidiyor. Bir adamının eline geçmeli, kadrini bilen adamı bulmalı ki o toprak, bir memleketi beslemeli.” Sonra coşmuş: “Bu güzel topraklar, er veya geç bir gün kadrini bilecek adamların eline geçecektir,” diye bağırmıştı.

Akyolluyla aralarındaki kan davasında da biraz Akyolluya meyletmişti. Nasıl meyletmesindi! Dağ gibi delikanlı, kültürlü, dost, iyi insan Murtaza Beyi bu canavar, bir yanaşmasına, bir Kürde öldürtüvermişti. Hükümet adamları hala ondan, eskisi gibi, Padişahlık devrinde olduğu gibi korkuyorlardı. Şu gelenekleri halkın kafasından, yüreğinden söküp almak ne kadar da zor bir işti!

Son bir yıl içindeki Derviş Beye yalvarmaları yakarmaları boşa gitmişti. Son bir yıldaki gibi hiçbir insan karşısında bu kadar küçülmemiş, bu kadar ezilmemişti. Derviş ona hiçbir insana davranılmayacak kadar kötü, aşağılık davranmıştı. Bütün insanlığını ayaklar altına almış, onurunu beş para etmişti. Mahir Bey bunları yutmazdı, yutmazdı ama, ne yazık, ne yazık ki erişmek istediğı kutsal bir amacı vardı. Her neye katlanıyorsa büyük tut-

kusu, büyük sevdası uğruna katlanıyordu. Daha da büyük hakaretlere uğrar, felaketlere uğrardı ama, amacına da erişirdi. Bütün bu küçüklükleri başka bir şey uğruna yapsa küçüklüktü, ama toprak uğruna ve memleketin ali menfaatleri uğruna yapıyordu ne yapıyorsa. Memlekete bir çiftlik kazandıracaktı ki, görenlerin parmakları ağızlarında kalacaktı. Avrupada, Amerikada bile böyle bir çiftliğin misli menendi olmayacaktı. İşte bunun için bütün belalara göğüs geriyecek ve gerecekti.

Bu bir yıl içinde Derviş Beyle aralarında neler olmamıştı! Neler, neler! Bu bir yıl içinde Derviş ona ağı yedirmiş, ağı kusturmuştu. Ona yanaşmaya, onunla konuşmaya, usul usul onun yüreğine girmeye, onu da Abdulhalik Efendi gibi bir dost etmeye çalışmıştı, her seferinde de hakaretlerle, tükürüklerle kovulmuştu. Her şeyi, tekmil hakaretleri unutmuş gitmişti, fakat bir türlü konukluk işini unutamıyordu.

Bir gün Derviş Bey şehir kulübünde Kaymakam, Belediye Reisi ve kasabanın öteki ileri gelenleriyle oturuyordu. Gene her zamanki kılıktaydı ve eli kuşağının altına sokulu çıplak tabancasının fildişi kabzasındaydı. Mahir, Derviş Beyi böyle görünce sevindi. Tam fırsat bu fırsattı. Bütün dost kazanma hünerini kullanmalıydı. Gülerек, sevinerek, tekmil sevgisini gözlerine toplayarak ilerledi: "Vay Beyimiz, efendimiz, bizim için ne şeref! Kulübümüze gelip bizim gibi edna kullarınızı da böyle arada bir bahtiyar kılar mıymışsınız!"

Derviş Beyi etekledi, elini sıkmak istedi, Derviş ona elini uzatmadı, eli öyle kalakaldı. Ne yapmalıydı? Rezil olmuştu!

Bir çocuk saflığı, şımarıklığıyla Derviş Beyin elini kaptı, sıktı: "Ne yaptık ki Beyimize?" dedi. "Bir kusur mu işledik? Biz Beyimizi gitmesek de görmesek de severiz, sayarız Beyimiz beyimizdir. Bizim canımız ciğerimizdir. Beyimiz bize gücenmiş, biz onun gönlünü almasını biliriz."

Derviş Bey sararmış, burun kanatları usuldan titriyor, yüzü gerilmiş, eli tabancasında, eli kabzayı var gücüyle sıkıyor, dimdik, yüzünde başkaca en küçük bir kıpırtı olmadan duruyordu. Yandakiler yöndekiler de Mahir Bey bu hakaretin altından nasıl kalkacak diye susmuşlar, şaşkınlık içinde bekliyorlardı...

"Onun yoluna çoluğumuz da kurban, çocuğumuz da. O,

bugüne bugün koskocaman Türkmen geleneklerinin tek savunucusu. Biz adam olsak onun izinden yürürüz. Onu bu davada tek başına bıraktığımızdan dolayı bize ne kadar gücense hakkı vardır. Yüzümüze tükürse bile hakkı vardır. Ben İngilterede iken, büyük İngiliz imparatorluğunun nasıl büyüdüğünü gördüm. Anglikan aşireti de bizim Türkmenler gibi ve hatta onlardan daha küçük bir aşiret, işte bu küçücük aşiret geleneklerine dayanarak bir imparatorluk... Bizim Beyimiz.”

Mahir boncuk boncuk terliyor, Derviş Beyin yüzünde en küçük bir kıpırtı yok.

“Sarıoğlu soyu da Çukurova Türkmeni de gelenekleriyle bir... İmpara...”

Derviş Bey, tabancasının üstünden kaldırdığı sağ elini Mahir Beye doğru şöyle bir savurdu, yüzünü bir iğrenme kapladı. Pis bir koku almış gibi dudakları, burun yöreleri, alnı kırıştı, ayağa kalktı, kapıya doğru yürüdü çıktı gitti.

Bir süre hiç kimse konuşmadı. Kulüpte öylesine bir sessizlik vardı ki sinek kanatlarının sesi bile duyulur.

Gene sessizliği Mahir Bey bozdu: “Alay ediyorum sandı. İşte siz, hepiniz buradaydınız.” Bir göz kırptı gülümseyerek. “Hiç alay ettim mi ben onunla? Beyle, Osmanlının babası sayılan anlı şanlı büyük aşiretin Beyi Derviş Beyle hiç alay edebilir miyim, haddime mi düşmüş? Prens Dervişle! Bizim geleneklerimiz, Oğuz geleneği ve at geleneği... Bizi batıran şu gavur icadı makinadır!”

Yöresinde oturanlar, Kaymakam, Belediye Başkanı, ötekiler, biraz da Mahir Beye yaranmak için onun bu sözlerine gülüyorlardı.

“At dururken, bu vatansızlar, alçaklar, gavur icadı jet uçağına iltifat ederler. Kesmeli bu hainleri, topunu...”

Bu hikayenin sonu böylece Derviş Beyin gülünç hale getirilmesiyle, kahkahalar arasında bitti, böylelikle de Mahir Bey yıkılan onurunu kurtarmış oldu. Dervişle bir alay etmişti ki... Ama Derviş Bey, kendi kalkıp gittikten sonra arkasından söylenenleri, gülmeleri, gözüyle görmüşçesine duydu, öğrendi. Onun için bu kasabada gizli hiçbir şey yoktu. Alacağın olsun köpek Mahir, dedi. Sana yaparsam yaparım!

Bundan sonra da Mahir onun gönlünü yapabilmek için başvurmadığı çare bırakmadı. Fakat Derviş Bey kaya kesilmişti. La diyordu da illallah demiyordu.

Bir sabah Mahir Bey delice bir sevinçle uyandı. Düşte mi görmüştü, içine ilhamı Rabbani mi doğmuştu, ama bulmuştu. Şimdiye kadar da nasıl aklına gelmemişti? Çoktan Dervişle barışmış gitmişti ve bataklığı da paylaşmışlardı.

Türkmenin en güçlü geleneği nedir? Konukseverlik. Bu Çukurovanın en konuksever insanı kimdir? Sarıoğlu Derviş Bey. Bir gün atına binip varacak Derviş Beyin evine, "Tanrı konukuyum," diyecek, "bu gece sizde konuklayacağım." Ne diycekler, baş üstüne demekten başka hiçbir çareleri var mı? Böylelikle Derviş Beyin sofrasına oturacak, onunla konuşmak fırsatını, dost olmak yolunu bulacaktı.

Bir ikindiüstü atına atladı. Derviş Beyin konağına doğru yola çıktı. Otomobile binmemişti. Neyine gerek, Derviş Bey, ben otomobilli konuk istemem deyiverirdi. Bir de at dururken otomobile binenlere deli olurdu.

Yolda giderken büyük zaferinin sarhoşluğuyla dolup dolup taşmıştı. Türkmen geleneğinde konuk olarak evine gelen bir adamı Derviş Bey ölse de, kanlı düşmanı da olsa kovamazdı. Ne güzel kapana kısırmıştı onu! Şu gelenek belası yalnız onun işine yaramaz, biraz da başkalarının işine, gelenekten zarar görenlerin işine yarardı.

Gün batarken Derviş Beyin konağının önündeydi, atının başını tutan yanaşmaya: "Söyle Beye," dedi, "Mahir Kabakçıoğlu Tanrı konuğu olarak evine geldi. Bu geceyi Sarıoğlu konağının yüksek, soylu çatısı altında geçirmek dileğidir."

Sesinde ananı belledim Derviş, ne halt edebileceksen et şimdi, edası vardı.

Bey bunu duydu, gülümsedi. Mahirin hilesini sezmişti, hemen çaresini buluverdi.

"Mahir Beyi aşağıdaki büyük konuk odasına alın," dedi.

Atını tavlaya çekip Mahir Beyi konuk odasına aldılar. Bu koskocaman bir odaydı. Yerde eski kilimler seriliydi ve her şey eski, kirliydi.

Bu odaya, gelip geçen, Derviş Beyin hiç tanımadığı gurbet-

çi ırgatlar, yoksullar konuk edilirlerdi. Odayı görür görmez Mahir Bey işin fecaatini anladı. Ama gene de bekledi. Belki gelir de bir hoş geldin derdi. Karanlık kavuştu, odanın ışıkları yandı, ne Derviş Bey geldi odaya, ne de bir kimse. Herhalde Muzaffer de yoktu evde, yoksa o şimdi imdadına yetişirdi. Yalnızdı, bir darbe daha yemiş, ırgatların konuk odasına alınmıştı. Kimse de bir hoş geldin bile dememişti. Bu konukluğa aykırıydı ve bu adam bir sahtekar, gelenek sömürücüsüydü. Bunu her yere, bütün dünyaya ilan edecekti. Bir Tanrı konuğu böyle ağırlandı mıydı?

Az sonra üstü başı paramparça bir yanaşma geldi, elini ona uzattı ve elini sıktı: "Sana Bey adına konağımıza hoş geldin diyorum," dedi. "Bey biraz rahatsız da ondan gelemedi."

Ve çıktı.

O çıktıktan sonra büyük bir sini içinde yemek geldi, ortaya kondu. Arkasından yırtık pırtık elbiseli birkaç yanaşma geldi, ona: "Hoş geldin, buyur yemeğe," deyip sofraya oturdular.

İşte bu da tuzu biberiydi. Sofraya geldi ama öfkesinden eli ayağı titriyordu, iki lokma alıp yemekten çekildi. Yanaşmalar yemeğe yumuldular, az sonra sofrada ne var ne yoksa silip süpürdüler. Yılda bir, iki yılda bir böyle bir şölene ancak konabiliyorlardı.

Mahir Bey, Muzafferin burada olmadığını bildiği halde onlara: "Muzaffer Bey yukarda mı?" diye sordu.

Ötekiler başlarıyla yok işareti yaptılar ve sofraya sinisini aldılar gittiler.

Öfkeden titreyerek, ortaya serilmiş işlemeli çarşafı gözüken yatağın yanında, içinde bir umut, belki Derviş Bey şimdi, belki birazdan gelir diye bekledi. Umudunu iyice kesince dışarı çıkıp, avlu kapısına yakın bir yerde elinde silahı ağaca dayalı duran nöbetçiye seslendi: "Nöbetçi, oğlum, şu atımı çekti, gideceğim. Çok rica ederim, böyle gece yarısı çıkıp gittiğimi Bey duymuş olmasın."

Ve çıkarıp nöbetçinin eline bir ellilik tutuşturdu. Nöbetçi elindeki cep feneriyle paraya bakınca şaşırды, bu onun için bir servetti. Hemen tavlaya koşup Mahir Beyin atını çekti getirdi, üzengisini tutup onun ata binmesine yardım etti.

Bundan sonra Mahir Bey, Derviş Beyle böyle kendi zoruyla barışmaktan vazgeçti, Muzafferî çağırıp meseleyi açık açık ortaya koydu.

“Şu bataklık kuruyup gidiyor kardeşim. Köylüler, karınca- lar gibi üşüşmüşler bu toprağın üstüne, her biri bir yerini kemi- riyor. Elimizi çabuk tutmazsak köylüler ve bizim rakiplerimiz olan Ağalar Beyler, bu yüz bin dönümlük toprağı elimizden alacaklar. Meseleyi açık konuşalım. Muzaffer Bey, ben babanı- zın kara gözleri için barışmak istemedim. Onun, o bir insanı if- lah etmez öldürür hakaretlerine boşuna katlanmadım. Bunlara her karışı bir kan eden topraklar için katlandım. Şimdi beni iyi dinleyin, bende para var, dost var, parti, her şey var, fakat insan gücü yok. O yanı benden... Fakat bilirkişilik yapacak adam yok elimde. O da var ya, sana on liraya bin tane yalancı şahit, bin tane yalancı bilirkişî bulayım. İstersen kasabadaki bütün me- murları Kaymakamından Mal Müdürüne, Mal Müdüründen Candarma Kumandanına kadar satın alayım. Yalnız baban be- nim tekerime taş koymasın, önüme geçmesin. Bütün yalancı şa- hitlik yapacak köylüler, o istemezse bilirkişilik yapamazlar. On- dan çekinirler. Bin lira, on bin lira da, yüz bin lira da versem benim lehime, bu bataklık tarlalarının benim olduğuna dair ta- nıklık etmezler. Halbuki baban onların herhangi birisini tutsa da, ulan gel buraya, geç şu Kaymakamın karşısına, elini bas Kurana, et yemini ve söyle ki, amenna, bütün Çukurova topra- ğı Kabakçioğlu Mahir Beyindir, hem de dedesinden kalmadır, söylemezler mi? Söylerler. Ak sakallı, bir ayağı çukurdaki yaşlı- sı, on sekizindeki yetişip gelen delikanlısı da söyler. Beyleri için yalan söylemek onlar için günah değil sevaptır. Para benden, parti benden, hükümet adamlarını elde etmek benden, yalnız bilirkişî ondan. Hatta bilirkişiyi de istemem. Yalnız o karışma- sını. Karışmamak ondan... Bakın, bataklıktan köylüler tarafın- dan kurutularak ortaya çıkarılmış on altı bin dönümlük toprak serilmiş yatıp duruyor. Bakir, verimli, yağ gibi toprak. Bire yüz verir. Altın, elmas, platin değerinde toprak. Kazanırsam, bir an- laşma yapalım, yarısı benim, yarısı onun. Bataklıktan bu suretle ne kadar toprak kazanırsak, yarısı benim, yarısı onun. Böyle bir zaman, böyle bir şans bir daha hiçbirimiz için ele geçmez. Ben

olsam bu günleri boşa göndermezdim. Bir gün gelecek şu köylüler, Ağalar Beyler bu Çukurova toprağına aç kurt gibi saldıracaklar. Büyük çiftliklerin, büyük zenginliklerin temeli hep böyle yarı uyur, yarı uyanık çağlarda atılmıştır. Bu çağı boş atlama-mak gerek. Gidin babanızı ikna edin ki, ben onun etrafında yü-ce soyu için dönmüyorum. Kendim için, faydam için, istikba-lim için o kadar hakaretlerine dayandım, her şeyini sineye çek-tim. Gene de çekeceğim. Ne yapalım, böyle işlerden anlamaz, başka dünyaların, uzak çağların adamı. Bu işte her şey benden, bütün çalışma benden, bes o karışmasın. Sizin de istikbaliniz var. Bakın kaç kardeşiniz, yetişip geliyorsunuz. Dört mü, beş mi? Altı mı? Diyelim ki ikiniz kan davasında gitti, Allah göster-mesin ya, gene kalırsınız dört kişi. Şimdiki çiftliğinizi dört kişi-ye ayırırsanız, her parçası ne kadar kalır? Hiçbir parçası bir işe yaramaz. İşte karşıda, Bey beni desteklerse, destekler değil, te-kerime taş koymazsa, bir sürü çiftliktik tarla yatıp durur. Bu su-retle ikna edebilirsiniz babanızı sanırım."

Mahir Bey daha çok, daha uzun konuştu. Toprağı ballandı-ra ballandıra anlattı. Sonra da Muzafferî otomobiline alıp ba-taklıktan kurtulmuş ve kurtulmakta olan toprağı gösterdi.

"Şuna bakın Beyim!" diyordu. "Bu toprak değil, berekettir, servettir. Şunun kokusuna bakın, mis gibi kokuyor. Kokusu in-sanın başını döndürür. Bu toprağın bir yıllık ürünü bir aileyi bir ömür boyu besler."

Gözleri kapalı avucundaki toprağı mest olmuş kokluyor, bu toprağın kokusuyla sarhoş oluyordu.

"Yazık değil mi ki bu gülüm toprağı başkalarına terk ede-lim? Bir gönül kırgınlığı için, değil mi? Bu toprakları alalım da babanız isterse beni öldürsün."

Oğlan akıllı oğlandı. Akıllı yatmış, serilmiş uyuyan bakir toprağın karşısında çıplak bir bakir kızın karşısında kendinden geçer gibi geçmiş, açlıkla, arzuyla gözleri parlamıştı. Sahi, şu uzanmış yatan toprakla, uzanıp çırlıçıplak yatmış bir genç kız arasında ne fark vardı? Vardı vardı, toprak Mahir Kabakçioğlu-nu daha çok heyecanlandırıyordu.

Şu gençler iyi, akıllı oluyorlar. Mahir Bey toprak karşısında duyduğunu, aynen Muzafferî'nin de duyduğunu sezmişti. Derviş

oğlunun bu korkunç arzusuna karşı gelemeyecekti. Gelirse de bundan sonraki hayatı cehennem olacaktı. O, cehennem hayatı yaşamaya alışıktı ya... Bir insan böyle her an ölüm korkusuyla yaşarsa, eli her an tabancasının üstünde olursa, buna yaşamak mı denirdi? Başka bir insan bu rezalete bir gün bile dayanamaz, ölür giderdi. Allah kimsenin başına vermesin böyle bir dirliği. Muzafferin yüreğinde şimdi bir ateş harmanı vardı, ve Akçasazdan kurtarılmış topraklar için yanıp duruyordu. Derviş ya bu işe razı olacak, ya da Muzafferin ateşi onu yakacaktı.

Muzaffer, bir çocuk sevinciyle babasına gitti, meseleyi olduğu gibi anlattı, gördüğü toprakları övdü. Toprağı anlatırken ağzı sulanıyor, yutkunuyordu. Ne vardı yani, adama göz yumsa yani, kendi istikballeri için yani... Adam ondan hiçbir şey istemiyordu ki... Bes susacaktı. İşte o kadar, yani...

Derviş Bey oğlunu hiç böyle görmemişti. Böyle tutkulu, ve böyle arzuyla yanan. Mahirden her gelişinde tutkusu, ateşi biraz daha artıyordu. Onun için onu dinlemiş, sonuna kadar ne söylediyse dinlemişti. Vay anasını, demek oğlu Muzaffer de bir şeye böyle delicesine ilgi duyabiliyordu! Bu onu, bu ölü saydığı, ruhsuz, bozulmuş, çürümüş saydığı oğlu adına sevin-dirmişti.

Birden ayağa kalkmış, çok soğukkanlı ve yumuşak: "Oğlum," demişti, "onun Akçasazı almasına göz yumamam. Zaten üç yüz liraya aldığı milyonlar eden çiftlik de milletindir. Bundan sonra da onun bu fakir milleti soymasına göz yumamam. Yarisını bana mı verecek? İstemem ve onun gasbına ortak olamam. Sarıoğlu soyuna bu yakışmaz. Şimdiye kadar benim kur-sağımdan haram geçmedi. Milletin, şu fakir milletin toprağını çalmak için Mahirle bir hırsızlık çetesi kuramam. Zaten hiçbir işte, en küçüğünden en büyüğüne kadar, hiçbir şeyde onunla birleşmem. Son sözüm budur. Kusura kalma oğlum, ben bu haltları yiyemem."

Bunları söyledikten sonra hızla merdivenleri inmiş, atına atlamış, kara bir top güllesi gibi Çukurovanın derinliklerine dalmıştı.

Bundan sonra her Allahın günü korkunç arzular içinde yanan Muzafferin toprak tutkusu Derviş Beyin kaya gibi inadıyla çatışmıştı. Muzafferden Mahir Kabakçioğluna her gün rapor gidiyordu: "Dayanıyor, umut yok. Yola gelmiyor. Hiçbir umut yok. Her gün biraz daha sertleşiyor. Ben bittim, yoruldum, bu korkunç canavarı ikna etmenin imkanı yok. Ne yapalım? Bir şey, bir akıl?"

Mahir Kabakçioğlu birkaç ay Muzafferin savaşının sonucunu beklemiş, onun da Derviş Beyi yenemeyeceğini anlayınca başka yollara başvurmuştu. Muzaffer gene çalışsın, ona ne diyen var? Muzaffer bu işe anasını, öbür kardeşlerini de sürüklesin ki Derviş yapayalnız kalsın. Bir kere, bir kere olsun Derviş Bey onu kabul etsin, bir kere... Bir kere yüz yüze konuşsunlar... Konuşabilseler, ağzından girer burnundan çıkar, Mahir onu ikna ederdi. Bir kere, bir kerecik yüz yüze...

Muzaffer bunu beceremedi, onu babasıyla yüz yüze getiremedi.

Mahir Kabakçioğluydu bu! Bir korkunç yoksulluktan, işte şu serveti ortaya çıkarandı o. Tuttuğunu koparandı. Başını uzatıp Akçasazı da şu Derviş aslanının ağzından alacaktı. Yılmayacaktı. Böyle ufak tefek başarısızlık onu yıldırılmazdı. Önce kendi atılıma geçmiş, olmamıştı. Sonra oğlunu yollamıştı üstüne. Şimdi bütün aile, karısı, çocukları, kardeşi, bütün aile atılımdaydı. Biliyordu ki aile Derviş kalesini zapt edemezdi ama, bu kalenin duvarından her gün bir kerpiç düşürürdü.

Bu kadar atılım yetmezdi. Başka bir koldan da saldırıya geçmeliydi. Derviş Beye adamlar göndermeye başladı. Adamlarından birisinin eline bir mektup veriyor, onu kabul etmesini istiyordu. Bir kere, bir kerecik olsun kabul etmeliydi. Saygıda kusur etmişti. Küçükten kusur, büyükten bağışlamak. Bu Türkmenin en büyük geleneğiydi.

Derviş Bey, onun gönderdiği adamları kabul ediyor, onlarla konuşuyordu. Mektuplarının da hepsini okumuştı. İlk zamanlar susuyor, elçilere hiçbir şey söylemeden onları yanından uzaklaştırıyordu. Sonra onları kovmaya başladı. Daha sonraları da her mektubu bitirince ona sövüyordu. Bütün bunlar gösteriyordu ki Derviş onunla ilgileniyor. Bir gün mutlaka barışacaktı. İş ne kadar umutsuz olursa olsun, Mahir Bey onu mutlaka yola getirecekti, getirmeliydi.

Ne zaman bataklıktan kurtulmuş toprağa gitse, orayı görse, hep başı dönüyordu. Toprak mis gibi de kokuyordu. Neredyse bu toprak sürmeden, ekmeden, tohumusuz doğuracaktı. Ve bu serilmiş, yumuşacık esmer toprak gebeydi. Yeni bir yaşam, yeni ürünlere gebeydi. Bu bin yıldır, yüz bin yıldır suların altında yatan toprağın bitkileri başka olmalıydı, mutlaka başka türlü olacaktı. Buğdaylarının başağı bir karış, karakılçık, buğdayının tarlasına at sürsen sökemez, kamışlar örneği. Pamuğunun her fidanı ağaç gibi, her kozası yumruk büyüklüğünde, içinden ak bulutçasına pamuklar fışkırmış. Meyvelerini dallar götüremez. Kovanları bal dolu, sarı kehribar. Arıları ki, öteki arıların iki üç büyüklüğünde. Anavarza kayalığında bir balarısı yuvası görmüştü ilk yıllarda, kovan ağzına kadar sıvama balla doluydu ve kayalığın kehribar arıları ısıltılı kanatları, yıldırdayan tüyleri, bal rengi kuyrukları, sırtlarıyla bir tuhaf yaratığa, bir tuhaf kelebeğe benziyorlardı. İncirlerinden bal damlar, üzümeleri birer bal... Domatesleri kütür kütür...

Buradaki tek mil bitkiler dev bitkiler... Meyveleri tadından çat diye ortasından yarılacak, ürünleri topraktan fışkıracaktı. Bu toprağın üstünde bir kız sabaha kadar yatsın gebe kalırdı. Ve bir erkek toprakta yatsın gebe bırakırdı. Toprak mis gibi, delirmişçesine bir döl kokuyordu. Doğurganlık fışkıırıyordu. Toprakların bereketleri böceklerinden belli olur. Sırtları binbir renk-

le, nakışla balkıyan dev böcekleri otlar götüremiyorlardı. Kalın, renk renk kabuklarının altındaki kanatları uyuyorken, uyanıp da açılınca, gün ışığına parça parça kırılan, bir sürü, güneş kırmızısı, güneş sarısı, güneş mavisi, güneş yeşili, turuncusu, moru, alı bir sürü renk düzeyleri saçılıyordu.

Bu gebe, bu doğurmaya hazır toprak tek mil varlığını ortaya dökmek için çıldırıyordu. Elinle bile dokunsan toprağın sırtı ağır ağır kabarır, okşanmaktan kıvançlı, kendini vermeye hazır bir ürperme içinde kıvranırdı. Mahir Bey bu toprağın sırtını saatlarca okşuyordu. Toprağın karşısında duyduğu şehveti hiçbir şeyin karşısında duymamıştı. Bu toprağı alacak, çiftliğine katacak. Onuru pahasına, bütün serveti pahasına. Ne pahasına olursa olsun. Canı pahasına!

“Derviş Bey yola gelmezse, gelmezse onu öldürürüm. Kendi elimle öldürürüm. Herkes de onu Akyollu Mustafa öldürdü sanır.”

Öldürürüm derken tarifsiz bir kıvanç içinde eriyordu. Bu toprak için neler yapılmaz, ne fedakarlıklara katlanılmaz. Coşup da hiç başka çaresi kalmadığı zamanlar, adamı Veliyi karşısına alıyor: “Şu söyleyeceklerimi bir iyice ezber et bakalım,” diyor başlıyordu.

Veli: “Yeter artık,” diyordu. “Beni o pis adama, insanı bir çöp kadar bile, bir sinek kadar bile görmeyen o adama gönderme. Elini ayağını öpeyim beni gönderme.”

Mahir Bey Veliye yalvarıyor: “Hele bu sefer de,” diyordu. “Hele bir sefer daha. Belki imana gelir dinsiz. Senin sesin çok yanık, belki hoşuna gider, yüreğini yumuşatır bu taş yürekliğin de beni karşısına alır. Bu işimi becerirsen, bu her avucu bir insan eder topraktan sana elli dönüm vereceğim.”

Veli onun yalvarmalarına dayanamıyor, her seferinde de bütün küçülmeleri, hakaretleri göze alıp, çarnaçar Beye gidiyordu.

Büyük bataklığın yanındaki yoldan gelen atlı bir toz bulutunun içine bir giriyor bir sıyrılıyordu.

Derviş Bey yanındaki oğlu Ceyhuna döndü: "Seninki gene adam gönderiyor," dedi.

Bey bu oğlunu azıcık severdi. Buna azıcık içi ısınıyordu ya, bundan da umudu yoktu. Bu da Oğuzun yüce bayrağını yücelere çekeceklerden değildi. Değildi ama, onun huzurunda konuşmasına izin veriyordu. Ve herkesler de Ceyhunun babasının yanında böyle dobra dobra konuşabilmesine şaşıyorlardı. Bu Ceyhunda bir şeytan tüyü vardı ki Beyi yumuşatıyordu.

"Böyle telaşlı, böyle ikircikli gelir onun adamları. Bunların gelişleri altlarındaki atların yürüyüşlerinden belli olur. Üstündeki adam korkuyor mu, atın ayakları birbirine dolaşır, yiğit mi, at da uçarcasına, tüy gibi hafif, yiğitçesine yürür. İkircikli mi, kederli mi, sevinçli, düşünceli mi, dalgın mı, atın yürüyüşünden, halinden tavrından belli olur. Utanıyor mu, at utangaç utangaç yürür. Bu gelen atın üstündeki adam utancından yerin dibine geçiyor. Hiç de gelmek istemiyor ama ne yapsın fıkara. Bak, atlı çok uzakta, kim olduğu, nereye gittiği belli değil, koca yoldan bin kişi geçer. Yaklaşsın, göreceksin ki bu gelen Kabakçının elçisidir. Şaşmaz at yürüyüşü. Şaşmaz. Üstündekinin içini apaçık ortaya koyar. Az bekle. Bu gelen adamlara da öyle bir acıyorum ki... Her gelen de üstelik çamsakızı gibi yapışmaya geliyor. Bu adamda hiç mi onur yok? Şaşıyorum, insan nasıl nasıl bu kadar onurdan yoksun olabilir? Sahiden şaşıyorum, ve

anlamıyorum. Ama ben ona yapacağımı biliyorum. Onu daha, daha aşağı, çirkefin içine iteceğim ve öğreneceğim ki insan onursuzluğu nereye kadardır, insanoğlu nereye kadar alçalabiliyor? Her şeyin sınırı olmadığı gibi, alçalmanın da bir sınırı yoktur herhalde. Ama bu sonsuzluğu gözlerimle görmek istiyorum. Elime bir tecrübe hayvanı düşmüş ki, yakasını bırakmayacağım. Ve onu mümkün mertebe uzun müddet bu kapıya köpek edeceğim ve bu kapıda onu köpekler gibi havlatacağım. Bin kere, milyon kere bu kapının eşiğine yüz sürdüreceğim ona. Bankalar dolusu parası olsun isterse, şu Çukurova onun olsun isterse, ne fayda... Ona Akçasazdan bir dönüm bile ver-dirmeyeceğim."

Derviş Bey öylesine yumuşak, soğukkanlı, kararlı konuşuyordu ki Ceyhun ürperdi.

"O, ya Akçasazın her avucu bir kan eden toprağından vazgeçecek, ya da bu kapıda sürüne sürüne, haysiyetsizliğin bir tecrübe hayvanı gibi sürüne sürüne geberecek."

Ceyhun çekinerek, biraz da dikleşir bir havayla: "Baba, bu işte birazcık haksız değil misin? Biraz da bizim istikbalimizi düşünüp öyle hareket etmen doğru olmaz mı?"

Bunu söylerken Ceyhun her şeyi göze almıştı. Babası ha patladı, ha patlayacak, hakaretlerin en beterini üstüne yağdıracaktı. Derviş Bey düşüncesine karşıt hemen hiç kimseye söz söyletmezdi.

Ceyhun on yedi yaşındaydı ve Muzafferin küçüğüydü. Sarı, dimdik saçlı, çekik yemyeşil gözlü, elmacık kemikleri Çinlilerin elmacık kemikleri gibi çıkıktı. Belki de babası böyle bir yaratılışta olduğundan ötürü ona yumuşakça davranıyordu.

Tam zıddına Derviş Bey ne patladı, ne de küçük bir kızgınlık gösterdi. Yumuşak, şefkatli: "Haksız değilim yavrum," dedi. "Sizin istikbalinizi ben kaprislerime feda etmem. Sarıoğlu çiftliği iyi bakılırsa seni, kardeşlerini değil, bir koskocaman köyü besler."

Ceyhun bu yumuşaklıktan yüz buldu: "Yetse de yetmese de," dedi, "artık mal göz çıkarmaz. Biz konmasak, Mahir Bey konmasa şu Akçasaz toprağına, öteki Ağalar konacaklar. O çok sevdiğiniz köylülere, Hükümete bir avuç toprak bile koklatma-

yacaklar. Baba, sen bu işte haksızsın ve de Mahir Beyle barışmamız, bu işte onunla birlik olmamız bizim faydamızdır.”

Derviş Bey gene yumuşak, ondan umulmayacak kadar alttan alarak: “Yavrum,” dedi, “sana bir şey söyleyim mi, ben onu insan saymıyorum. Onunla herhangi bir işte birlik olmak beni gerçekten alçaltıyor. Ne için olursa olsun, onunla bir yere koymıyorum kendimi. Onunla bir yerde, onlarla bir toprak üstünde durduğumu, bir dünyada yaşadığımı düşünmek bile beni alçaltıyor. Hele onlarla konuşmak, yüz yüze gelmek! Onlardan birisine selam vermek zorunda kalırsam uzun bir süre kendimden utanıyorum, kendimden iğreniyorum. Anladın mı şimdi derdimi? Ben ölünce, yavrum, size karışmam, siz istediğinizi yapar, onunla barışır, onunla işbirliği yaparsınız. Sana gelince yavrum Ceyhun, sen ağabeyin Muzaffer ve Kabakçı Mahir gibi olacaksan öl. Öl de seni öyle onursuz insanlar arasında, gözlerim kapansın da seni onlar, o onursuzlar, o çürümüş insan döüntüleri arasında gözüüm görmesin. Aaah, İbrahim!”

Ceyhun da Tarsus Amerikan kolejine gidiyordu. Derviş Bey bütün çocuklarını Koleje vermişti, geriye kalanları da Koleje verecekti. O inanıyordu ki İngiliz, gelenekleri İngiliz yapmıştı. İngilizceyi öğrenen Türk, o dilden aldığı gerçek bilgiyle daha çok Türk olacak, daha çok Türk geleneklerine sarılacaktı. Zavallı Derviş Bey hiç karıştını düşünmemişti. Fakat oğlu Muzafferin halini, nasıl çirkin bir Amerikalı kopyası olup çıktığını görmüştü. Görmüştü ama bunu bir türlü görmek istemiyordu. O kafasına takmıştı, dil öğrenmek, en önde İngilizceyi öğrenmek insanları kendine getirecek, geleneklerine değer vermeyi öğretecek, insanı insan edecekti.

Ceyhun belki ilk olarak babasıyla rahat konuşuyordu. Bu fırsatı kaçırmamalıydı. Çünkü Muzaffer odasından onların konuşmalarını dinliyordu. Babası Muzafferi değil böyle karşısında konuşturmak... Günlerdir ki Muzaffer ona babamla konuş diye yalvarıyordu. Hem Muzaffere kendini gösterecek, hem anasına, hem de babasına. Babası yiğit, aslan bir adamdı. Babası gibi bu Çukurovada onurlu, soylu bir kişi daha yoktu. Böyle bir adamın karşısında konuşmak! Ona bilgisini göstermeli, onun saygısını kazanmalıydı.

“Baba, bu dünyada da yaşamak gerek. Yaşamak için de bir takım zorluklara katlanmak gerek. Hem de çok iyi yaşamak gerek. Kimseye muhtaç olmadan, başkalarını sana muhtaç kılarak yaşamak gerek. Onur falan... Soy falan... İyi. İyi ama bugün bunlara pek önem veren yok. Her işin başı ekonomidir. İspat edildi ki çağımızda savaşların, tarihin, her bir varlığın başı sonu ekonomiye bağlıdır. Bugünkü dünyayı soylar, milletler, liderler değil, ekonomi yapıyor. Dünya artık öküzün boynuzunda değil, peygamberin kelimasında değil, Allahın ayetinde değil. Oğuzun geleneğinde değil, ekonominin sırtında duruyor. Bütün milletler ekonomiye esir oldular. Tarihin müteharrik kuvveti yalnız ve yalnız ekonomidir. Bizim İngiliz öğretmen hep böyle söylüyor. Biz bu Çukurovanın en köklü, en zengin, en büyük topraklı ailesi değil miyiz? Öyleyiz, değil mi? Onurumuz, şanımız var, değil mi? Var. Ama Mahir Bey şu anda bizim varımızı yoğumuzu satın alabilir. On yıl önce onun nesi vardı, söyler misin?”

“Bey deme şu halta,” diye Derviş Bey acı acı gülümseyerek Ceyhuna çıkıştı.

Dudaklarını sanki bir ağı çanağına sokmuş çıkarmıştı ve dudaklarına ağlar yapışıp kalmıştı. Öyle ağı gibi gülümsüyordu. Çok çekmiş, çok görmüş, her gün, her an ölüp dirilmiş kişilerin acı, çok acı gülümsemesiydi bu.

Ceyhun: “Ben istersem demeyim,” dedi usulca, üzülerək. “Ne yazık ki baba herkes ona böyle diyor. Deli Halide, soylu soplulu olduğu halde, bir zamanlar gök gibi gürlediği halde Bey demiyorlar da, Ağa bile demiyorlar da, buna ne yapalım ki Bey diyorlar, ne yazık ki Beyefendi de diyorlar. Çünkü efendim, Deli Halid ekonomikman çökmüş, çünkü efendim, Mahir Kabakçioğlu ekonomikman dev adımlarıyla, bütün hızıyla ilerlemekte. Ve şuna hiçbir zaman göz yummamalı, durumumuzu olduğumuz gibi görmeliyiz ki, biz daha çökmüş değiliz ama çöküyoruz. Bu gidişle on yıl, beş yıl daha dayanırız belki, sonra tamam. Çöküş devri ve sonra birdenbire çöküş...”

Bütün bu düşünceler Muzafferin düşünceleriydi ve Ceyhun bunları sözcük sözcük tekrarlıyordu. Derviş Bey de bunu biliyor, içten içe gülümsüyor, susuyordu. Tabancasının üstün-

deki sağ eli görülür görülmez titriyordu. Şanın onurun yalnız parada olduğunu, bugünkü yıkılası dünyada yalnız ve yalnız paraya önem verdiklerini o da biliyordu. İŞte karşı koyduğu, bir türlü yutamadığı da buydu ya... Deli Halidin parası gidince her Őeyinin de birlikte gittiğini gözleriyle g rm Ő t . Deli Halidin kapısında yetişip, onun ekmeğiyle büyüyenler bile onunla alay ediyorlardı. Halbuki yüz yıl önce olsa, elli yıl, otuz yıl önce bile olsa, bir kuruŐu da olmasa Deli Halide gene Bey gözüyle bakarlar, saygıda kusur etmezlerdi.

‐ Şu sarı çocuğun dediği doğruydu. Herkes doğruydu Şu bok dünyada ama, ya insanın soyluluğu nerde kalıyordu? Arap atların, tazıların, köpeklerin soyu, domatesin, patlıcanın cinsi soruluyordu da Şu dünyada, insanın soyu neden sorulmuyordu? İnsan bütün bunlardan daha aşağı bir yaratık mıydı? Evet, insan bütün bunlardan daha aşağı bir yaratıktı. Mahir gibi, Muzafer gibi, mantarcana çıkmış yeni çıkma adamlar gibi insanların bulunduğu bir soydan daha aşağı yaratık mı olurdu Şu Allahın yarattıkları arasında! Eyeri kötü diye niçin bir Arap atını boz bir beygirden aşağı görmeli? En büyük bir haksızlık değil mi? Parası olan soyludan da  st n. Yani boz bir beygire savatlı, pusatlı eyeri vurunca, bir eşeğe mücevherli palan vurunca Arap attan üstün oluyor. Haksız, bozulmuş, yıkılmaya mahkum bir dünyadır bu... Böyle sözleri, paranın Őandan, soydan, onurdan üstün olduğunu duymak bile istemiyordu. Duyunca da deliye dönüyor, kanı başına sıçrıyordu.

‐Ben böyle adamlığı hiçbir zaman kapıma koymam, ve hem de böyle adamlara selam vermem, verirsem de kendimi k   mserim. İnsanlığımdan, onurumdan çok kaybederim. Kendi kendimden utanırım. Ben ekonomi falan anlamam. Başına yıkılsın onların ekonomik dünyası!‑

‐Ama baba...‑

‐Ama babası yok!‑ Derviş Bey coşmuştu. Çok az heyecanlanırdı ama, heyecanlanınca da böyle durmazdı. ‐A  kalırım, sefil kalırım, Deli Halidden de aşağı durumlara düŐerim, düŐerim de ölürüm, ölürüm de onların haline gene d Őmem. İnsanların, bu sefil, bu yoksul, bu cahil halkın böyle köpeklere, yalancılara, onursuzlara önem vermeleri devrin bozukluğundan-

dır. İnsanın piçleşmesidir ve bu bir kriz çağıdır. Bu çağ da geçecektir. Bu yaşlı, kocamış insanlık kim bilir böyle ne kötülükler geçirmiştir! Bir gün gelecek, insanlar onurun, şanın, insan olmanın paradan da ekonomiden de üstün olduğunu anlayacaklar. Bundan yirmi yıl önce, on beş yıl önce şu Çukurovada insanlar bu kadar fakir, bu kadar bitkin miydi? İnsanlar böylesine bir ekmeğin kölesi miydi? İnsan dediğin insan her zaman, her zaman insanlar içine çıkınca alnı açık, alnı yukarda gezebilmeli, ona insanlar saygı duyabilmeli. Ya senin bu Ağaların, Beylerin? Her yüzlerine bakan insan yüzlerine değilse de, çoğu zaman da yüzlerine ya, içlerinden analarına avratlarına sövüyorlar. İnsan onlara bakınca kusacağı geliyor. Öyle iğrençler. Sen haklısın belki yavrum. Belki değil, düpedüz haklısın. Ama böyle adamlığı, parayı pulu, ekonomiyi netmeli. Ben istemem yavrum. Benden irak olsun."

Ceyhun şimdi daha aşağıdan, daha saygılıca konuştu: "Ama baba," diye başladı, "bu dünya öyle bir dünya oldu ki paran yoksa kardeşin bile yüzüne bakmıyor. Sen de görüyorsun, hem de gözlerinle. Senin adamların bile sana eskisi kadar bağlı değiller. Baba, bu yüzyıl ekonomi yüzyılıdır. Bu yüzyılda tek hakim güç ekonomidir. Gerisi lafı güzaftır."

Derviş Bey ince uzun, kupkuru boyuyla ayağa fırladı. Gerilmiş bir yay gibiydi.

"Kes!" diye bağırdı. "Kes! Her şeyi hepinizden daha iyi görüyor, ta iliklerimde duyuyorum. Ama kabul etmiyorum, ölünceye kadar da kabul etmeyeceğim. Sonuna kadar dayanacağım, bütün varlığımla bu insan çamuruna karşı koyacağım, anladın mı? Ben işimi bilirim. Bu dünyada ne için olursa olsun, onursuz yaşamayacağım. Onların haline düştüğümü anladığım gün..." Tabancasını usulca kuşağının altından çıkardı, getirdi ağzına dayadı. "İşte böyle," dedi. "Tetiğe basıvereceğim. Sen sağ, ben selamet. Anladın mı, Ceyhun Bey? Ol hikayet böyledir yavrum."

Atlı toz bulutuna girip çıkarak çiftlik konağına doğru ilerliyordu. Çiftliğe bir kurşun atımı yaklaşıncaya, Bey belki alınır diye atını yavaşlattı.

Yaklaşıncaya, Derviş Bey sevinçle: "Demedim mi, gelen aslan

Velidir," diye mırıldandı. Yüzünde acı, çökmüş, alaylı bir gülümseme gözünü gelen atlıdan ayırmadan: "Demedim mi, demedim mi," diye ha bire söylüyordu. "Demedim mi? Hay Velim hay! Gene mi sen, garibim? Vazgel bu işten. Bu adam seni göndere göndere yollarda öldürecek. Çiftliğinden buraya kadar dizleriyin üstünde sürünerek ve de köpekler gibi havlayarak, uluyarak gelsen, gene iş yok. Derviş onun hunharca fiillerine alet olmayacağı gibi, ona karşı da savaşıacaktır. Hem de bütün varlığıyla... Şimdi aslanım, senin Akyollu Mustafa Beyle birleşip Dervişin vücudunu ortadan kaldırmaktan başka çaren yok. Ama Dervişin düşmanı bile adamdır. Derviş öldürtmek pahasına da olsa sizinle işbirliği yapmaz, bir araya gelmez sizinle. O soylu, ağır, onurlu bir adamdır."

Veli, toz ter içinde kalmış attan indi, atı avludaki bir dut ağacının dalına bağladı. Ağacın yaprakları günden kavrulmuş, tozdan gözükmeyen olmuştu. Ağaca bağlı at soluyor, körük gibi alıp alıp veriyordu. Derviş Bey soluyan ata acıdı ve içinden geçirdi: "Bu yezitlerin atları da böyle perişan, böyle solağan olur. Onların yanında hiçbir canlının değeri yoktur ki... Bakalım bu bok dünyanın sonu neye varacak. .."

İğrentiyle balkondan aşağı tükürdü, halbuki tükürmek hiç adeti değildi.

Veli temkinli, utangaç, elimden ne gelir ki, işte gene mecburen karşıdayız, der gibi, azıcık ürkek ve şaşırılmış, üstünde büyük bir işin sorumluluğunu taşıyan insanların ağırbaşlılığıyla merdivenleri ağır ağır çıktı, geldi Derviş Beyin önünde gözlerini yere dikip durdu.

Derviş Bey hiçbir şey sormadan bir zaman ona öylece baktı, sonra sert bir sesle: "Söyle bakalım, ne istiyorsun gene?" diye küçümser sordu.

Veli azıcık kımıldadı, dudakları titriyordu. Sesi çatallaşarak: "Ağa selam söyledi," dedi.

Derviş Bey hışımla sözünü kesti: "Hangi Ağa?"

"Mahir Ağa..."

"Eee..?" diye alaylı bir ses çıkararak, "kelamı neymiş?" diye sordu.

"Selam ederim, hörmet ederim, dedi."

“İstemem, kendisinin olsun. Selamına hürmetine hiç muhta lı ım yok. Ona söyle ki aynen, olduğu gibi ikisini de iade ediyorum. Hayrını görsün.”

“Dedi ki, bu sefer bana güzel bir cevap versin, dedi.”

Derviş Bey alaylı: “Yaa,  yle mi? Ba   st ne.”

“Diyor ki Mahir...”

“Ha   yle konu !”

“Diyor ki Kabakçı Halilin oğlu...”

Derviş Bey  ocuk gibi sevinerek: “Bu daha münasip.”

“Diyor ki, efendime bir bir söyleyim ki...”

Bey içinden geçirdi: “ ok güçlük çekiyor  u fıkara, bırakayım da konu sun bari.”

“Diyor ki o, biz ta ezelden beri karde iz.”

“Ben  yle itlere kardeş olamam,” diyecekti. Velinin sözünü kesmek istemedi.

“Ben onun yoluna kellemi bile koyarım.”

“Yi ide bak!”

Her geldiğinde bunu aynen tekrar ediyordu Veli. Bir iyice ezber etmişti.  u gözü  ıkasıca herif başka söz ezberletemiyor muydu acaba adamca ıza?

“O her zaman, her zaman gene bizim Beyimiz, ba ımızdır. Ba ımız üstünde yeri var. Onun Beyli i atadan dededen, o soy-ludur. Bizim A alı ımız bile uydurma. Ona her zaman, her zaman hürmette kusur etmeyiz. O insansa, biz onun yanında sıfırız, onun yanında yerdeki çöp kadar bile bir değerimiz yoktur. Onun asaleti var. Arap atların asaleti olur da, insanların nasıl asaleti olmaz. İnsan ki dünyadaki en iyi yaratıktır ve Allah insanı kendi suretinde yaratmıştır. İnsanın nasıl olur da asaleti olmaz. Mahir diyor ki ben bunu biliyorum, hem de ba ıra  a ıra bunu bütün dünyaya ilan ediyorum. Halkımızı, milletimizi asil ruhlu Derviş Beyle birlikte asalete  a ırıyorum. Diyor ki acele, çok acele etmek gerekirmi , izin versin de Sarıoğlu kona ının e i ine yüz s reyim. Biz her zaman, her zaman b y   m z , Allahımızı, Beyimizi bildik. Ve de çok büyük bildik. Boz adam, fıkara adam, babası kabak yiye yiye  lm   bir zatın o luysak da atalarımız Sarıo luna Beyimiz demişler, onun kanadının altında yaşayıp bahtiyar, mutlu olmuşlar. Gözlerini a mı lar, pa-

dişahı değil, Sarıoğlunu tanımışlar. Boz adam, fakir adam, Kabakçı bir zatın oğluyduk da bunu biliriz ve hem de gidip Beyimizin eşiğine yüz süreriz. Bu bizim göreneğimizdir. Bu göreneğimizin önüne soylu Derviş Bey geçmemeli. Bunu da bana böylece ezberletti. Mektup yazacaktı ama, mektubunu eline bile almıyor, yanaşmalara veriyormuşsun: Varın gidip de şu mektupla kışınızı silin diyormuşsun. Var, Beyimize yüksek derdimizi böyle böyle söyle, dedi. Vakit geçiyor, biraz vakit daha geçerse yandık, mahvolduk, dedi. Eşiğine yüzüm sürmeyi kabul ederek bana yardım etsin, dedi. Beni geri çevirmesin. Beylik mesleğinde kullarını geri çevirmek yok, dedi. Beyler kullarını kapılarından hiçbir zaman, hiçbir zaman eli boş çevirmezler, dedi. Ben, dedi, ondan ne toprak, ne yardım, hiçbir şey istemiyorum. Sarıoğlu konağının eşiğine yüz sürmekten başka bir şey istemiyorum,” dedi.

Veli heyecanlanmıştı. Yüzü sapsarıydı ama ezberini iyi okumuş, ödevinin üstesinden gelmişti. Konuşurken o kadar heyecanlanmıştı ki, ezberini sonuna kadar götürememişti. Kırık dökük epeyce şeyler daha mırıldandı.

Onun boğazının kuruduğu, ezberini bitiremediğinden dolayı sıkıntıda olduğu Beyin gözünden kaçmadı.

“Üzülme Veli,” dedi. “Gerisini ezbere ben de biliyorum. Hiç söylemediysen yirmi kere söyledin. Hem de güzel söyledin şimdi. Bir gelişinde, bir daha gelirsene eğer, karşımda böylece dur, ben senin ne söyleyeceğini anlarım. Anladın mı?”

Veli başını salladı. Çok memnun olmuştu. Bu sefer Bey sert değildi, ağır konuşmuyor, küfretmiyordu. Yola mı gelecekti, ne? Ah, bir evet deseydi şimdi, şimdi? Yakayı yoksulluktan kurtarmış gitmişti. Başını yerden kaldırmadan bekliyordu. Dokunaklı söylemişti, türkü gibi yanık söylemişti. Her bir sözü taşa işlerdi ama, bu herif, bu kanlı canavar bana mısın demiyordu.

Mahir Bey ona demişti ki, Beylerin gözlerinin içine boz adamlar bakamazlar. Yakışık almaz. Bakarsan da çok huylanırlar. Zinhar Beylerle konuşurken gözlerinin içine bakmayacaksın. Bir bakabilse yüzüne, evet mi hayır mı diyeceğini anlardı. Şu birkaç dakikalık bekleme ona yüzyıl kadar uzun geldi.

Az sonra da Beyin sesi gürledi, Veli irkildi.

“Bir daha buraya, bu konağa, bu çiftliğe yaklaşırsan, senin ayaklarını kırarım Veli. Başına olmadık işler açarım. Anandan doğduğuna pişman ederim. Haydi yallah, defol burdan, defol! Daha mı, daha mı duruyorsun?”

Üstüne yürüdü. Kendine gelen, bir anlık şaşkınlıktan sıyrılan Veli, koşarak, paldır küldür merdivenlerden indi, atını elleri titreyerek çözdü, atladı ve atı ovaya doğru doldurdu.

Bey, arkasından bağırıyordu: “Ayaklarını kırarım. Gözünü çıkarırım. Şunun gönderdiği elçiye bak, eşkıya Kel Veli... Kel Veli! İşte onun insanlığı bu kadardır.”

Bütün mümkünü çareleri kesilmişti. Veli gitmiyordu artık. Gelip ona demişti ki: "Bu son! İstersen kes rızkımı, Ağa. Bir daha gidemem, o herifin hakaretlerini dinleyemem. Her sözü ağlı hançer gibi, yağlı kurşun gibi."

Mahir Bey, bunca okumuş adam, Viyana kaldırımları tepelenmiş adam yanlış hesap etmişti. Kimdi bu Derviş Bey, derinliklerine inerek onu iyice etüt etmeliydi. Oğlu yoluyla ona ulaşmaya çalışmıştı. Yanlış, hem de bin kere yanlış. Adam zaten oğlundan nefret ediyordu, bir de onun sözlerini mi tutacaktı? Evine gitmiş, onu gelenek bağıyla kısıkrak bağlamak, konukseverliğinden faydalanmak istemişti ve Derviş Bey hemen onun da yolunu bulup, ona hakaretlerin en büyüğünü yapmıştı. Sonra yanık sesli Veli... Eski eşkıya, güzel konuşur ama neylersin ki, Kel Veli. Derviş Bey böylesi adamlardan alır mı? Bin kere de göndersen alacağın karşılık odur. Vay eşek kafa vay! Bunca okuduğun, Viyanalara kadar gittiğin alimallah boşuna...

Ne yapmalı? Mutlak be mutlak bu adam yola getirilecek! Ya Akçasazın toprağı, ya ölüm. Birkaç gün, belki de yirmi, yirmi beş gün, geçmiş zaman, Derviş Bey üstüne düşündü. Neden yakınıyordu? Boz adam gönderdiğinden yakınıyordu. Şimdi de ona Beyleri gönderse nasıl olurdu? En çok sözünü ettiği Bey kimdi? Kim olacak, Deli Halid! Deli Halid üstelik de düşmüş, hamallık eden bir Beydi. Düşmüş bir Beyin isteğini kolay kolay reddedemezdi Derviş.

Veliyi gönderip Halidi çağırttı: “Derviş Beye gideceksin,” dedi. “Barıştırmak için ikimizi...”

Halid ince uzun, sapsarı kesilmiş, iki büklüm, fötr şapkası kulaklarına geçmiş, gözleri hep kederden bir adamdı.

“Bizi barıştıırırsan sana bir çift öküz, elli dönüm de tarla. Beş yüz lira da para... Göster kendini.”

Deli Halid bütün bunları duyunca delicesine sevindi ama inanmadı.

“Hele sen şimdi bir iki yüz elli ver bakalım. Ben Dervişin ağzından girer, burnundan çıkar sizi barıştıırım. Niye barışmıyormuş seninle? Sen ondan aşağı bir adam oğlu değilsin ki! Sen de Kabakçızadenin oğlusun. Şundan bilirim ki Kabakçıza-
de Halil Ağa babamın konağına gelirdi. Oradan bilirim onu. Yiğit adamdı, zengin adamdı, onurlu, yüce bir kişiydi. Dervişe diyeceğim ki, sen kim oluyorsun da Kabakçızadenin oğluy-
la konuşmak tenezzülünde bulunmuyorsun? Eğer soysa senin soyun kadar soylu, eğer paraysa senden iki üç misli varlıklı, eğer akılsa, diyeceğim, herif gavuristana gidip tüm gavur kitaplarıyla birlikte Kuranıkerimi de hatmetmiş, pekiii, daha ne istiyorsun? Eğer aranızda başka bir husumetliğiniz varsa, ben Alaybeyoğluyum, onu da benim için bağışla. Eğer soy yükseliğine kabarıyorsan, benim senin ayağına gelmem çok yanlış bir harekettir. Yakışık almaz. Yüce tarihler boyunca hiçbir Alaybeyoğlu Sarıoğlu evine ricacı gitmemiştir. Üstelik de bu devir soy devri değil, akıl devri, daha da çok, bir söz söyleyince hakçasına söylemeli, para devridir. Sen ver iki yüz elliyi. Ben bu işin altından kalkarım. İstersen Derviş ayağına kadar getiririm.”

Mahir arka cebinden cüzdanını çıkardı:

“Al,” dedi. “Daha iki yüz elli alacağın var. Elli dönüm tarlayı, bir çift öküzü de unutma. Barışma haberini getirdiğin an sana daha çok yapacak iyiliklerim var. Seni eski Alaybeyinin oğlu yaparım. İstersen seni çiftlik sahibi de yaparım. Ama az önceki gibi konuşursan Derviş mümkünü yok yola getiremezsin.”

Halid heyecandan tıkanarak: “Sen karışma, sen karışma... Ben... Ben... Benim hatırım için... Yapar! Yapmazsa o bir yalancı.

Ne Oğuzu sever, ne de beni. Ne de soylu kimselere saygısı vardır. Karışma..."

Deli Halid belki on yıldır iki yüz elli lirayı bir arada görmemişti. Yüreği öylesine çarpıyordu ki... Elli dönüm de tarla, bir çift de öküz!

"Mahir Bey," dedi Deli Halid boynunu bükerek, "nolursun, verdiğin şu elli dönümü traktörünle sürüver. İki yıl sür, yeter. Ondan sonra ben yakayı kurtarırım."

Mahir Bey, iyice umutlu: "Sen bu işi yap, elli dönüm de sürerim senin için yüz dönüm de. Seni eski Alaybeyi oğlu yapacağım dedim ya!"

"Çabuk çabuk, hemen şimdi gitmeliyim."

"Aşağıda otomobil hazır, zatını bekliyor."

Deli Halid koşarak merdivenleri indi, ama ayağı eşik kapısına takılıp boylu boyunca yere yapıştı.

"Zararı yok, zararı yok ayağım takıldı. Olur böyle işler. Hayırlı, çok hayırlı bir işe gidiyorum, şoför ağam. Çalıştır makina-nı de beni çabuk ulaştır."

Sarioğlu çiftliğine varıncaya kadar şöyle söylerim de böyle ederim diye belki bin kere düşünce değiştirdi, sonunda ilk düşüncesinde karar kıldı. Yepyeni, pırıl pırıl otomobilin içinde ayak ayak üstüne atmış oturuyor: "Pezevenkler bir gün bana da muhtaç olur, arkamı öpersiniz diyordum da inanmıyordunuz. Sizi benden başka hiçbir mahlukat, Hazreti Allah bile barıştıramaz diyordum da inanmıyordunuz. Heheeeey! Arap atlı Beyler günü gene geliyor."

Otomobil Sarioğlu konağının önünde durduğunda ikindiye geçiyordu. Müthiş bir sıcak çökmüştü ortalığa.

Otomobili karşılamaya çıkan adama:

"Bey evde mi?" diye sordu.

"Evde," karşılığını aldı.

Koşarak merdivenleri çıktı. Bey salonda volta vuruyordu. Deli Halidi görünce durdu, sevgiyle gülümsedi, ona doğru yürüdü, iki kolunu geniş geniş açarak onu candan kucakladı: "Hoş gelip safalar getirmişsin, benim canım," dedi. "Buyur otur."

Deli Halid daha "buyur otur," sözü Beyin ağzından çıkma-

dan kendisini yere attı, ayaklarını öpmeye başladı: "Oğlunu öldürdüm ocağına düştüm, oğlunu, beş çocuğunu da öldürüp ocağına düştüm. Ya beni öldür, ya da şu dileğimi yerine getir. Ya beni öldür..."

Derviş Bey onun ne istediğini hemen anladı, kızdı. Bunu ne pahasına yaptığını, ne için yaptığını da biliyordu.

"Kalk ayağa," diye bağırdı. "Kalk! Alaybeyoğlu böyle köpekleşemez. Kalk ve evimden çık. Kaaalk! Kalk ve defol."

Deli Halid:

"Beyim, Beyim," diye inliyordu.

Derviş Bey emir verdi: "Atın şunu dışarı! Götürün de şunu o köpeğin otomobilinin içine koyun."

Cebinden bir beş yüz liralık çıkardı üstüne attı: "Bütün bağırtın, gürültün, köpekleşmen bunun için değil miydi? Al!"

Deli Halid:

"Değil değil, o kadar değil," diye inliyordu. "Çok fazla."

Kollarına, bacaklarına yapışan yanaşmalar onu karga turlumba götürüp otomobilin içine attılar, şoföre de: "Durma çek! Bey çok azgın," dediler. "Başına çok işler açar. Sür!"

Otomobil kasaba yoluna gelince, Deli Halid şoföre: "Dur," dedi, "ineceğim." Sevinç içindeydi. Otomobilden indi, kasabaya yöneldi: "Çok şükür," dedi. "Kısa günün karı bu kadar olur. Çok şükür!"

Mahir Bey olup biteni şoförden öğrendi. Halidin hata ettiğini kabul etti. Ayaklarına kapanmasa da adam gibi gitseydi bu iş olmuş gitmişti. Şimdi başka bir Bey bulması gerekiyordu.

Üç gün sonra Cıgıcık Beyini gönderdi, Cıgıcık Beyi de eli boş döndü. Kasabanın Mal Müdürü ünlü Danişmendoğlu olduğunu söylüyor soyluk kağıdı gösteriyordu. Derviş Bey de onun Danişmendoğlu olduğunu kabul ediyordu. Mal Müdürü de eli boş döndü. Burada bir de Zülkadir oğulları vardı. Zülkadir oğulları Osmanlıya kız vermiş, Osmanlıdan kız almıştı. Fatih Sultan Mehmedin anası bile Zülkadirli kızıydı. Zülkadir oğullarından Hacı Beyi gönderdi, o da eli boş döndü.

Kala kala Kozanoğlu, Ramazanoğlu kalmıştı ünlü büyük Bey olarkten. Kozanoğlu Dava Vekili Fethi Beyi de gönderdi. Fethi Bey Osmanlıya başkaldırmış Kozanoğlu Ahmet Paşanın

torunu olurdu, o da para etmedi, eli boş döndü. Bir de Ramazanoğlu buldu. Bu Ramazanoğullarının hala itibarı vardı. Çökmemişlerdi daha. Sözleri Mustafa Kemale bile geçiyordu. Sözü geçgel Ramazanoğlu da Sarioğlu Dervişten eli boş döndü.

Bir gün Mahir ne eyleyeceğini şaşırmış, bu kudurmuş adamı nasıl yola getireceğini düşünerek çarşıdan geçerken gözü Reşid Ağaya ilişti. Reşid Ağa Birinci Dünya Savaşında göçmen olarak Vandan gelmişti buraya. Derlerdi ki Reşid Ağa Vanın en büyük Beylerindenmiş. Burada büyücek bir kumaş dükkanı vardı. Derviş Beyin kasabada en saydığı, en değer verdiği adamdı. Reşid Ağanın geldiğini ta uzaktan görünce Derviş ayağa kalkıyor, ona doğru gidip elinden tutup getiriyor, yerine oturtuyordu. Şimdiye kadar Reşid Ağa nasıl olmuş da aklına gelmemiştir? Reşid Ağa bir Beydi, hem de soylu soplulu bir Beydi. Üstelik de ağırbaşlı, onurlu bir Beydi. Ağzını açıp da bir iki söz ettiği görülmemiştir ama, otuz yıldır da bütün düşmanları o barıştırmıştı. Kanlı bıçaklıları, yüz yıldır kan güdenleri, parti içindeki anlaşmazlıkları hep o hale yola koymuştu. Reşid Ağa Çukurovada bir barış meleği olarak ün salmıştı. Nasıl, nasıl olmuştu da Reşid Ağa aklına düşmemiştir bunca zaman?

“Reşid Ağa!”

“Buyur Meher Bek.”

“Sizden bir ricam olacak.”

“Nedir o? Ha ben onu bilirem. Şimdiye kadar nedirkim ben sen gelmemişsen? Yarındır, sabahdır erkendir, göndermişkin otomalofil, ben gitmişdir Derviş Sarioğlu Beke. Öyle mi?” Gülüyordu.

Mahir Bey de gülerek: “Öyle,” dedi.

Reşid Ağa: “Allahmış sayemizde ben bunun altında kalkmış. Bir barışmış iki arasine sokmuş. Yarındır, sabahmış, tomo-filmiş.”

Mahir Bey: “Yarın sabah erkenden,” dedi, “otomobil sizin kapıda hazır.” Sonra döndü: “Sen ne iyi adamsın, Reşid Ağa,” dedi gözleri yaşararak. Gerçekten bu dünyada iyi insanlar da var. Hiç yalvartmadan, iki söz bile söyletmeden istediğini kabul edivermişti.

Reşid Ağa: “Yok iyi adam,” diye ellerini göbeğinde kavuş-

turdu. "Yoğimiş iyi adam. Varimiş Allahmış. Allahmış sevmiş bariş. Allah çok düşmanmış düşmanlık. Ben yaparem senin işi. Allah istemiş, bendeci yapmış. Allah istememiş, Reşid Ağadir ne halt gelmiş elinden? Eveldir Allahmış."

Sabah erkenden otomobil sesini duyan Derviş Bey pencereden baktı. Şu mendebur bugün de kimi gönderiyordu acaba? Merak eder olmuştu. O yüzden otomobil sesi duyar duymaz pencereye koşuyordu. Nah burasına gelmişti. Bugün gelen kimse, geleneğe falan bakmadan kıcına bir tekme, merdivenden aşağı... Bu köpekle kendisini barıştırmak onlara mı kalmıştı!

"O itin otomobilinin içinden kim çıkarsa, çıkarın merdiven başına, aşağı yuvarlayın," diye bağırdı. Bu bir delilikti ama, insanlığa sığmazdı ama, artık canına tak demişti.

Birden gözlerine inanamadı, otomobilden çıkan Kürt Reşid Ağayı merdiven başına çıkarıp fıkaraı yüz kırk kiloluk bedeniyle aşağı yuvarlayacaklardı. Reşid Ağayı candan kucakladı, onu öptü. Hiçbir zaman evine gelmediği için de ona sitemde bulundu. Sahi dünyayı barıştıran Reşid Ağayı göndermekte Mahir niçin bu kadar geç kalmıştı.

Gerçekten Bey, Reşid Ağanın gelişine çok sevinmişti. Rahat, mert, erkek bir yüzü vardı. Hemen hemen kasabaya her inişinde Reşid Ağaya uğrar, onun bir acı kahvesini içerdi. Bu adama saygı duyuyordu. Ve onun yanında bu dünyanın pisliğini unutuyordu. Öylesine çocuk gibi saf, temiz yürekli, yiğit bir adamdı.

Sedire otururlarken: "Gelişiyin sebebini biliyorum," dedi.

Reşid Ağa özür dilercesine: "Barışmakdir, Allah istemiştir."

Derviş Bey el çırpı, hizmetçi kız geldi.

"Çabucak iki kahve," dedi.

Konuşmaya başladılar ama Derviş Bey Reşid Ağanın konuştuğunu anlamıyor, karşılık verirken de ne söylediğinin farkında olmuyordu. Reşid Ağanın yüzü ona bir şeyleri, tatlı, rahat, güvenli, insanın içini sevinçle dolduran aydınlık bir şeyleri ansıtiyordu ama neydi o? Neydi, neydi? Düşündükçe bulamıyor, bulamadıkça sıkılacağına sevinci artıyordu. Bu yüzde bir şeyler, hoş bir anı vardı.

Gözleri Reşid Ağanın yüzüne dikilmiş, dalgın, bir süre kalakaldı, sonra: "Buldum," dedi. "Bey senin amcan oğlu olurdu, öyle mi?"

Reşid Ağa: "Bele," dedi. "Bey benim amucam oğludur."

Bey, Derviş Beyin ömrünün en güzel anısıydı. Ne zaman o aklına düşse sevinçten, mutluluktan dolup dolup taşardı. Coşmuştu.

"Hoş geldin kardeşim," diye Reşid Ağayı bir daha kucakladı. Reşid Ağanın gözleri doldu. Yıllardır böylesine coşkun bir sevgiyle onu kimse karşılamamıştı. Nerdeyse kocaman, saçları sakalı apak olmuş adam boşanacaktı.

"Can biraderim benim! Aaah eski günler, Beyin buraya göçmen geldiği günler... Sen de birliktin Beyle, değil mi?"

Reşid Ağa boğukça: "Bele," diyebilirdi. İki sözcük daha söylemek zorunda olsaydı kendini tutamayacaktı.

"Bana demişti ki Bey, ağlayarak, Derviş Bey, demişti, boyumuz bükük, kolumuz kırık, demişti. Şu Çukurda ben senden başka Bey göremedim. İnsanlar Beysiz paşasız, başıboş hayvanlar gibi dolaşıyorlar, demişti. Eee, hoş geldin kardeşim. Biz kardeş sayılırız. Bey demişti ki bana, senin amcan oğlu Bey."

Reşid Ağa gene zorla: "Bele," dedi.

Şu ağlama zorlaması, şu boğazına düğümlenen hıçkırık, şu gözlerine dolan yaş bir geçseydi...

"Bey demişti ki bana, bütün Beylerin Kürt olsa da, Acem, Arap, İngiliz, Fransız, Rus, Alaman, Gürcü, Çinli, Hindli de olsa, bütün dünya Beylerinin soyu Üç Oğuza çıkar. Bütün dünyanın, yetmiş iki milletin soylarının göbeği Orta Asyada kesilmiştir. Ol sebepten bütün Beyler öz bir kardeşlerdir. Onun için biz seninle kardeş oluruz. Bunu sana bin kere söyledim. Neden kardeşiyin evine gelip gitmezsin? Bu ev senindir. Bu çiftlik de senindir." Gene el çırpı. Birden gözleri parladı: "Sen sağ ol, sen var ol, Reşid Ağa," diye bağırdı. Gelen yanaşmalara da: "Bir toklu," dedi, "ya da iyi bir koyun. Evimize kardeşimiz gelmiş, hemen kesin."

Bir konuya koyun kesmek Türkmenin en büyük ikramıydı. Reşid Ağa karşı koyacak oldu.

"Bek! Bek!" dedi.

Derviş Bey sevinç içinde onun omuzlarını okşayarak:

“Bu eve şimdiye kadar senin gibi onurlu, soylu bir adam daha ayak basmadı. Sana koyun da az, deve de...” Durdu, ellerinden tutup onu ayağa kaldırdı: “İstediyini yapacağım. Senin yüksek, güzel, soylu hatırın için o köpekle barışacağım. Bütün dünyayı, memurundan Beyine, Ağasından kölesine, oğlumdan kardeşime kadar, bütün dünyayı ayağıma döktü, gene barışmadım. Ama senin güzel gönlünü hoş etmek için onunla barışıyorum. Sen desen ki, Derviş git de kardeşiyin katili Akyollu Mustafayla barış, sözünü kıramam, gene barışırim.”

Reşid Ağa için artık bu kadarı fazlaydı, dayanamazdı. “Sağ ol, var ol, başım senin yoluna kurban, Bey,” diyecekti, diyemedi. Gözlerindeki yaşları tutamadı. Yaşlar yanaklarından aşağı sızmaya başladı. Mendilini çıkarıp, arkasını döndü, gözlerini sildi.

Bey hala konuşuyor, Reşid Ağa dinlemiyordu. Ağlaması geçip, boğazındaki düğüm çözülünce: “Bek,” dedi, “insan senin yoluna ölür. Asil azmadır, yol şaşmazdır demiş sizin Türkmani. Dorgidir gurban.”

Derviş bu arada, merdiven başında bekleyen adamına işaretlerle bir şeyler anlattı. Az sonra çiftlikteki Kürt yarıcılar, yandaşlar, çoluk çocuk, kadın erkek geldiler.

“Ben Bey değilim. İşte soylu bir Bey. Ve de sizin Beyiniz.”

Kürtler sıra olup Beylerinin önünde el pençe divan durdular ve teker teker elini öpüp çekildiler.

Reşid Ağa kıvançtan çatlayacaktı.

“Tosun Bey de size akraba olur mu? Hani göçmenlikte gelmişti de ben onu eve, çiftliğe almıştım.”

Duvardaki altın işleme kılıcı gösterdi. Belindeki sedef saplı tabancayı da çıkardı. Reşid Ağaya uzattı. Reşid Ağa tabancayı eline almadı.

“EStağfurullamış Bek! Senin silahına bizim gibimlerin eli değmemiş.”

Derviş Bey tabancasını beline sokarken: “İşte bunları o gönderdi,” dedi.

“Tosun Bek de bize akrabamış. Çok güzelmış bunlar. Babamın babası Tosun Bekin dedesinin gizini almış. Çok antikamış bu silahlarmış.”

Derviş Bey gülererek: “Demek Kabakçı bu sefer de seni buldu? Durdu durdu da turnayı gözünden vurdu. Nasıl bildi ki senin sözünü bir iki etmem ben? Öl desen ölürüm? Git şu köpeklen bir arada yemek ye desen yerim? Çocuğumu istesen, götür de çocuğumu kes Reşid Ağa derim?”

Reşid Ağa utangaç bir delikanlı sıkılganlığıyla kocaman ellerini göbeğinin üstünde kenetleyip: “Gusuramış galmamışın Bek, geldim kim barişi Allah istemiş. Düşmanlıkmış Allah yanında kötümüş.”

Derviş Bey artık duymuyordu. Bir düşünce, bir kıvanç, bir sevinç fırtınasının içine düşmüş, aşkla şevkle Kürtleri, Çukurovaya göç günlerini düşünüyordu.

Birinci Dünya Savaşından sonra Çukurovayı Kürtler doldurmuş, şu ovaya irili ufaklı yüzlerce kıl çadır kurulmuştu. Savaşın yurtlarından yuvalarından ettiği Kürtler sıtmadan, açlıktan kırılıyorlardı. Çukurova havası onlar için hava değil ağıydı. Ağı alıp ağı veriyorlardı. Her şeyleriyle, atları, eşekleri, koyunları, tavukları, çadırları, her bir şeyleriyle gelmişlerdi. Her obanın, aşiretin başında Beyleri de vardı. Sıtmada, açlıkta, bu felakette bile sıkı sıkıya göreneklerine bağlıydılar.

Beylerinin sözünden çıkmıyorlar, bir dediğini iki etmiyorlardı.

Bir gün Kürt Beyini ziyarete gitmişti. Bey gene saltanatlı, büyük, heybetli, içi bulunmaz kilimlerle dolu yedi göbekli bir çadırda oturuyordu. Yüzü sapsarıydı, gözünün feri kalmamıştı ama, gene de görkemliydi. Bir ağırlığı vardı. Çadırın kapısında da milli kılıklarıyla iki silahlı kişi nöbet tutuyordu. Biliyordu ki Beyin bugünlerde yiyecek ekmeği bile yoktu. Belki de şu anda açtı. Ama üstüne oturduğu halı, şimdi, şu anda, su içinde yüz altın ederdi. Aç kalmak başka, yüz altınlık halıya oturmak başka... Açtır diye kimse Kürt Beyini kınamazdı. Onu bir boz adam çadırında gören gurbette de olsa kınardı.

Sıtmalı Kürt uşaklar onu Beylerinin yanına törenle götürmüşlerdi. Hiç kimse törene aykırı en küçük bir harekette bulunmamıştı. Beyleri önlerinden geçerken sıtmadan zangır zangır titreyenler, bir kilometre uzakta olanlar hemen ayağa fırlıyor saygı duruşuna geçiyorlardı; yedisinden yetmişine bütün Kürtler.

Derviş Bey bu bağlılığa, bu saygıya, gurbet elde açlığın, sefaletin alıp götüremediği bu göreneğe hayran kalmıştı. İnsan dediğin insan işte böyle olur. Hayran kaldığı, sevdiği, saygı duyduğu bu insanlara elinden gelen her yardımı yapmıştı. Birçoğunu çiftliğe almış, birçoğunun karınlarını doyurmuş, hele Beylerine, hiç belli etmeden bir kardeşin bir kardeşe yaptığı yardım havasında yardımlar etmişti. Kürt Beyi de memleketine döndükten sonra onun yaptığı kardeşliği unutmamış, onu hiçbir vakit gönlünden çıkarmamıştı. Ona boyuna armağanlar gönderiyordu. Ta Vandan Çukurovaya her yıl birkaç kere armağanlar yolluyordu. Bir küheylan at göndermişti ki, bir eşi Arabistan çölünde de bulunmaz. İnsan gibi anlayışlı, akıllı bir attı bu. Bir konuşması eksikti. Az zamanda atın ünü bütün Çukurovayı tutmuş, güzelliği dillere destan olmuştu. Bir de çok değerli, antika, kabzası altın işleme, zümrüt kakma bir kılıç göndermişti. Kılıcın üstü baştan aşağı ayetlerle bezeliydi. Kılıcın Kürt Beyinin dedesi Selahattin Eyyubiden kaldığı söyleniyordu. Üstünde, kılıcın Selahattin Eyyubiye ait olduğuna dair yazılar da vardı.

Bu Bey Tosun Beydi. Ak sakallı, uzun boyluydu. Yüzünde sert, kaya gibi, bir yırtıcı kuşu andıran bir hava vardı. Yanık, ince yüzünün hatları derin, büyük kara gözleri de gece gibi uçsuz bucaksız ve derindi. Burnu kemerliydi. Çok az konuşuyordu. Konuşurken ağır, içe işleyen bir sesle konuşuyor, sesinin nasıl bir etki yaptığına çok dikkat ediyordu. Beylik göreneğince bir Bey için çok konuşmak, gevezelik etmek olacak işlerden değildi. Tosun Bey de boş yere bir tek sözcük konuşmuyordu. Yıllar yılı da bir tek fazla söz çıkmamıştı ağzından. Sesinin tonu da çok ayarlıydı. En korkunç olaylar karşısında, en büyük sevinçlerde bile sesi bir ton alçalmaz yükselmezdi. Temkinli, hakim, biraz yiğit, vakur ve biteviye...

Tosun Beyin bir de bir düşmanı gelmişti Çukurovaya. O da yakınlarda bir köye yerleşmişti. Yüz yıllık bir düşmandı. Boyuna birbirlerinden adam öldürmüşler, boyuna birbirlerinin obasını talan etmişlerdi. Bu Beyin de adı Amer Beydi. Amer Bey şu gurbet elde Tosun Beyle barışmak istiyordu. Başlarına bunca felaket gelmiş, yurtları yuvaları dağılmıştı. Şu gurbette

bunca felaket karşısında da düşman kalmak yakışıksızdı. Dövüş, düşmanlık sonuna kadar sürücü bir iş değildi. Makbul olan kardeşlikti. Kimsiz kimsesiz, yapayalnız bir diyarda, bunca çektikten sonra düşmanlıklar faydasızdı. Dostlukta bulunmaz faydalar vardı, insanı güçlendiren. Gurbet elde kimin kim olduğunu kimsecikler bilmiyorlardı. Tosun Beyin kim olduğunu, soyunun sopunun nereden inip geldiğini yalnız Amer Bey bilirdi. Amer Beyi de Tosun Bey...

Bütün bu kandırıcı sözlere karşın Tosun Bey barışmaya bir türlü razı olmuyordu. Barıştırmak için soylu bir Beyin araya girmesi gerekti. Ne yapsın Tosun Bey, gelenek böyle istiyordu. Bu Derviş Beyin kulağına gitti ve araya girdi. Rica etti, öğütler verdi, barış üstüne, dostluk üstüne tatlı, inandırıcı sözler söyledi. Tosun Bey uzun bir ikircikten sonra yola geldi.

İşte bu barışma törenini Derviş Bey hiç unutmadı. İçinden diyordu ki, bizde de, Türkmende de böyle töreler vardı eskiden. Mutlaka vardı. Çok eskiden, Türkmen Türkmenken. Oğuzun bayrağı tüm Çukurovada, Arabistanda, Acemistanda, Horasanda, Tuna boylarında dalgalanırken. Kahpe Osmanlı bozulmamış, Oğuzun belini kırmamışken. Kozanoğlu ayaklanmasından az önce bile bu töreler olmalıydı Oğuzlarda... Oğuzlar da böyle barışlılardı... Barışmaya gelen adamı, Amer Beyi de bir türlü unutamamıştı. O gün bugündür ak kefene sarılmış, elinde yalınkılıç Amer Beyin hayali bir türlü gözünün önünden gitmiyordu.

Türkmen de, Oğuz da, bozulmadan önce Osmanlı da böyleydi. Böyle barışlılar, böyle töreleri olurdu. Temiz, pak. Bu barıştan, barış töreninden sonra Derviş Bey Tosun Beyin ellerine yapışmış: "İnsan dedikleri, kavim dedikleri sizin gibi olur. Biz bozulduk, biz atalarımızı inkar ettik. Dünyayı aldık, dünya imparatorluğu kurduk ama ne fayda. Oğuz gitti elimizden, töreler gitti. Bozulduk, millet olmaktan, kavim olmaktan çıktık. Sizler yaşıyorsunuz Oğuzu. Var olun, sağ olun," demişti.

Ve Tosun Bey sevinçten ağlamıştı. Derviş Beye sarılmış, başını omzuna koymuş, ağlamıştı. Derviş Beyse bu vakur, bu gök gibi gürleyen koskoca Kürt Beyinin, bu yırtıcı kartallar örneği Kürt Beyinin haline şaşmış kalmıştı. Demek ki bu kaya sertli-

ğindeki adamda bir çocuk yüreği inceliği vardı! Kurşun yese hik demeyecek bir insanın böylesine çocuklaması Derviş Beyi de ağlatmıştı.

Tosun Bey: "Ah Beg, ah Beg, biz de bozuluyoruz, biz de!" demişti.

Giden, yok olan Oğuz, unutulmuş törelere, birlikte kadınlar gibi ağlamışlardı. Derviş Bey bu ağıttan sonra kendisine ve Tosun Bey'e söz vermişti. Her zaman, her zaman elinden geldikçe Oğuzun bayrağını yere düşürmeyecek, Oğuzun törelerini baş tacı edecek, unutulmuş töreleri canlandıracaktı. Gerekirse bunun için malını mülkünü, gerekirse canını da verecekti.

"Bizim atalarımız da böyle, işte tam böyle barışıklardı. Böylece işte... tam bunun gibi." Bilmiyordu ya, ama tahmin ediyordu. Yalan söylediğinden azıcık utanmıştı ama başka türlü de olamazdı. Her yerde bütün kavimler, bütün Beyler böyle onurlu, böyle güzel törelerle barışıklardı. Derviş Bey damağında en güzel tat, bu günleri, Oğuzu, Tosun Beyi, ak kefenli vakur Amer Beyi düşünüyordu.

Reşid Ağayı unutmış gitmişti. Birden kendisine geldi: "Evet Reşid Ağa," dedi. "Sen sağ olasın. Seni bu evden eli boş göndermek benim için ölümden de beter olurdu. Evet, onunla barışıyorum. Hem de Beyler, Üç Oğuz Beyleri, dünyanın bütün Beyleri nasıl barışır, ben de Kabakçıyla öyle barışacağım. İyi dinle beni, can biraderim Reşid Ağa, büyük Oğuz soylu Reşid Ağa, kulak ver de iyi dinle beni."

Gözleri kurnaz, kıvançlı bir ışıltı içinde, bir sıtma nöbetinde yanıyordu. Barışma gününün Kürt Beyi Amer gelmiş ak libası içinde karşısına dikilmişti. Onun yerine Mahiri gözünün önüne getirip sevinçten çıldırıyordu. Mahir kabul edecek miydi acaba? Edecek mi de söz mü, tabii edecekti! Hem de göt ata ata edecekti.

"Atalarımız, senin benim atalarımız nasıl barışıklardı? Şan ile, şöhret ile barışıklardı. Ben de bir kimseyle barışırsam, aynen onlar gibi, tıpatıp onların usulünce barışırim. Üç Oğuz Beylerinin şanını, yücelere çekilmiş bayrağını engine indiremem, Reşid Ağa. Hem de şu canın sağ iken yanımda da sizin gibi asil soylular var iken hiçbir zaman, hiçbir zaman Üç Oğuz bayrağı

yerlerde sürünmeyecek. Sen sağ, ben sağ oldukça yere düşmeyecek Üç Oğuz bayrağı. İyi dinle beni. İyice, canı yürekten kulak ver bana. Üç Oğuz töresini getirip kasabanın ortasına dikmek, Üç Oğuzu dünyaya göstermek zamanı geldi." Sırtına birkaç kere hızla vurdu. "Gün bizim günümüzdür artık. İyi ki geldin. Seni görünce tıp diye aklıma düştü Oğuz töresi. Oğuz töresinin hatırı için barışacağım o köpeklen. Törece barışmayı kabul ederse bana vereceği toprağı da ona armağan edeceğim. İsterse tüm Çukurovayı alıp çiftliğine katsın, göz yumacağım. İsterse çiftliğimin yarısını da ona veririm. Yeter ki Üç Oğuz töresinin bayrağı onun yüzünden Çukurovada dalgalansın. Yeter ki... Reşid Ağa, yeter ki can biraderim, öz kardeşim Reşid Ağa! Sen benim öz bir kardeşimsin, Reşid Ağa. Hem de kardeşten de ileri, Bey soyusun, temiz kanlı, öz kanlısın. Öz kanlı ne demek, kanı cevahir demek. Kimde bulunur böyle cevahirli kan? Sende, bende, yani bayrağı yüce Üç Oğuzda... Temiz kanlı adamların ayaklarının bastıkları yerde hayır vardır. Bet bereket, hayat fışkırır oradan. İşte sen benim evime geldin, on asırlık Oğuz bayrağı göklere yükseldi."

Reşid Ağa bir iyicene şaşkınlığa uğramıştı. Düşünüyor, düşünüyor, hiçbir şey anlamıyordu. Bu Oğuz işinde bir şeyler vardı, vardı ama neydi? Bir şeyi anlamıştı yalnız, Bey, o kanı ciğeri beş para etmez adamla kendi hatırı için barışacaktı. Birden geldiğine de geleceğine de pişman oldu. Koskocaman bir Bey, Kabakçioğlu gibi bir köpeğı karşısına alacaktı, hem de kendisi için. Acaba, vazgeç Bey, barışma benim için dese ne olurdu? Sonra vazgeçti. Çünkü barış iyiydi. Kiminle olursa olsun barışmak sevaptı ve barışanlar Allah indinde makbul kişilerdi.

Bir şeyler, bir olumsuzluk sezinliyordu bu Oğuz işinde. Bu Oğuz gibi barışmak işi Beyi çılgına çevirmişti. Oğuz sözünü daha önce bir kere daha duymuştu ama, nereden, ne zaman bir türlü aklına getiremiyordu. Kafasını kurcalıyor, kurcalıyor, şu Oğuz sözünün ne olduğunu, anlamını bir türlü çıkaramıyordu. Derviş Beyin dediğine bakılırsa Oğuz eski, eli bayraklı, korkulacak bir şeydi. Yüce bir yerlerde, yaylalardaydı.

Ne olursa olsun Beyin dilinin altında bir şeyler saklıydı. Oğuzda da bir bit yeniğı vardı. Bir anlayabilse şu Oğuz sözü-

nün ne olduğunu... Soramazdı ki Beye. Bey ona ne gözle bakardı sonra? Öylesine söylüyordu ki Bey, Oğuzu mutlaka tanınması gerekti. Beklemekten, Oğuzu bulamamanın sıkıntısından terlemişti.

“Terledin Reşid Ağa. Oğuz atamızın sözünü etmek seni duygulandırdı. Soylu kanın depreşip, gürül gürül akmaya başladı. O sütsüzler Oğuzu ne bilirler, insanı ne bilirler.”

Seziyor, azıcık sezdi. Oğuz atamız dedi, diye düşünüyor. Demek ki Oğuz dedesidir bunun. Heyecandan tıkanarak: “Onlar Oğuzun bilmemişler Bek. Heç bilmemişler,” dedi sesi çatallaşarak.

“Şimdi kulağını iyi aç Reşid Ağa. İyi ki, şu köpek akıl etti de bu sefer seni gönderdi. Yoksa kıyamete kadar onunla barışmayacaktım. Bunu da ona böylece söyle. Seni görür görmez, soylu yüzüne bakar bakmaz hemen yüreğime tıp diye damladı. Bu adamla barışmak gerek. Ama Oğuz töresinin asaleti mucibince! Tarihçi Herodot der ki, ve de tarihçi Naima, ve de Evliya Çelebi Efendimiz yazarlar ki Üç Oğuz Beyleri yeryüzüne gelmiş en büyük, en yüce, en asil soydur. Tarihçi Felatun da onu aynen tasdik eder. Tarihçi Herodot der ki, hem de Naima Efendimiz, Evliya Çelebi ve Hammer tasdik ederler ki Oğuzlardan bir yüce Başbuğ çıkmış ki adına Cengiz Han derler. At sırtında ölmüş...” Derviş Bey coşmuştu. “Kulağını aç da bu sözlerimi iyi dinle Reşid Ağa...”

Reşid Ağa kulaklarını dikti, Beye doğru uzandı, dikkat kesildi.

“Atamız, senin benim atam Cengiz Han at sırtında dünyayı fethetmiş, ve hastalanmış bir gün. İn de atından, rahat döşeklere yat da iyileş demişler. Ulu atamız Cengiz Han demiş ki, Oğuzlar yatakta değil, at sırtında ölürlər, demiş. Günlerce, aylarca at sırtında yol almış, dağlar, ovalar, çöller geçmiş, bir sabah bakmışlar ki ulu atamız Cengiz Han ölmüş. Ölmüş ama diri gibi at sırtında dimdik, bir servi ağacı gibi upuzun dururmuş. Kaç gün önce öldüğü belli değil...”

Reşid Ağa gözleri yaş içinde kalmış: “Vah vah!” dedi. “Bin kerem vah! Öyle bir babamyiğide vah! Ne adam imiş! Odir bizimdir ulumış atamız.”

Derviş duymadı, ya da duydu aldırmadı.

"Reşid Ağa, bana bak. Asil soylu, at sırtında can veren Cengiz Han soylu, Üç Oğuzun dünyadaki yiğit direği Reşid Ağa, aç kulağını da Derviş kardeşini iyi dinle. Oğuz töresini, barışma töresini var git, olduğu gibi Kabakçıoğlu Mahir Paşaya anlat. Benim hatırım için, Oğuz soyunun yüzü suyu hürmetine, Oğuz töresinin kutsallığı adına Derviş Bey seninle Oğuz töresince barışıyor de. Oğuz töresince barışmayı kabul ederse barışacak de. Ama Beyler barışınca yalnız be yalnız Oğuz töresince barışmışlar, de. Olur mu?"

"Söylerem, söylerem... Başım üstünde, gözüm üstünde Uğuzum töremeninin söylerem. Derem ona, Bek demiş bene, Bekler Uğuzun töremeni için barışmışe. Yoğsam Bekler, başka türlüüm yoğimiş barışme."

Bey konağın büyük salonunu arşınlayıp duruyordu. Seviniyor, gülüyor, konuşuyordu. Sevincinden ne yapacağını bilemiyor, geliyor, boyuna Reşid Ağanın sırtını sıvazlıyordu. Reşid Ağa da sevincini belirtmek istiyor, fakat dili diline dolaşıyor, iki sözü bir araya getiremiyordu. Yüzü kıpkırmızı kesilmiş, dudakları titriyordu.

Zaman geçip Beyin coşkunluğu azıcık durulunca, geldi Reşid Ağanın elini tuttu: "Bu gece benim misafirimsin," dedi. "Mümkünü yok göndermem." Aşağıya bağırdı: "Reşid Ağa bu gece bizim misafirimizdir, ona göre," dedi. Reşid Ağanın yanına oturup onun elini tuttu. "İşte böyle Reşid Ağa, biz bu dünyaya Oğuz geldik Oğuz gideceğiz. Oğuzun töresi, at sırtında ölen Cengiz Hanın bayrağı her daim, her daim başımızın tacı olacak. Başka türlü barışmam. Başka türlü Oğuz evine onun murdar ayağını sokamam. Bunu ona böylece söyle."

Reşid Ağa: "Söylerem," dedi. "Sen çok büyük bir Beksin, Bek. Sen de Cimigiz babamız gibi atın sırtında ölecekmişsin. Barış budur. Yokdur başgasi." Şahadetparmağını dikti: "Beyle beyle, aha beyle derem Kabakçıya! Yokdur başgasi."

Derviş Bey gülüyor, şadımanlık ediyor, bir çocuk okşar gibi Reşid Ağayı şefkatle, içi sevgiyle dolarak okşuyordu. Sevincinden yerinde duramıyordu. Bir şeyler yapmalıydı. Yoksa sevinçten çatlayacak, ya da başına bir kötü hal gelecekti. Bir süre evin

içinde dört döndü. Sonra aşağıya bağırdı: "Atımı çekin!" Reşid Ağaya doğru yürüdü: "Sen rahat et. Çok yoruldun. Ben birkaç saat sonra gelirim."

Merdivenleri hızla, ikişer üçer atlayarak indi ve atına bir anda yaylanmış gibi atladı, atın başını ovaya doğru çevirip doldurdu. Bir süre sonra da ovanın maviliğine karıştı gitti, gözükmez oldu.

Mahir Kabakçioğlunun karısının iki gözü iki eşmeydi. Reşid Ağaya kara alkışlar ediyordu: "Reşid Ağa, Reşid Ağa, o köpeğe keşki arkan üstü gitseydin. Sevinerek getirdiğin haberi dilin ürüseydi de söylemeseydin. O kocaman, o koskocaman dilin ağzının içinde ulaydı da bu kara haberi kulağımız duymayaydı. Ayakların kırıla da o gavurun evine gidemeyeydin. Gözün ıkaydı da o yolları göremeyeydin. Yıktın evimizi, söndürdün ocağımızı Reşid Ağa!.."

Mahir Kabakçioğlu yılgın, ölü bir sesle: "Sus, hanım sus," dedi. "Belki bir yolunu buluruz. İşte barışmaya razı ettik herifi. Belki şartını da hafifletiriz..."

Kadın hıçkırarak: "Bunun hafifletilecek neresi var ki, zalim düşman bunu bekliyordu, öyle bir günü, seni ele güne rüsvay eylemeyi bekliyordu. İşte oldu. İşte dileğine erişti, erişti dinsiz, erişti katil!"

Reşid Ağanın barışma teklifi korkunçtu ama, ne de olsa bir kere yola gelmişti. Bir yolu bulunur, Derviş bu işten vazgeçirilirdi. Bu adam deliydi. Hiç onun teklifi kabul edilir miydi? Karısı, onun bu teklifi kabul edeceğini iddia ediyor, kahroluyordu. Evden ölü ıkmuşasına, evin içini bir yas havası bürümüştü. Kederden kimse soluk bile alamıyordu.

Mahir Kabakçioğlu evdekileri, karısını yatıştırmak için: "Etmem," diyordu, "ölsem de, kendi çiftliğim de elimden gitse onun bu teklifini kabul etmem!" diyor bağırıyordu. "Ciddi değildir. Böyle bir teklif kabul edilemez. Benim tarafımdan değil,

köpekler tarafından kabul edilemez. Oğuz töresi, Cengiz Han töresiymiş! Ağzına o Cengiz Hanın, sülalesinin de ağzına o insan kasabının! Oğuz mu? Oğuzda böyle vahşi bir görenek yok. Düpedüz bu oyun onun hasta muhayyelesinden çıkıyor.”

Kendini barışmaya gider görüyor bir an, tüyleri diken diken oluyor, “uuuuv!” diyordu arada bir, “uuuv, uuuuv!” Ya bu işte Derviş sonuna kadar ısrar ederse? Zulüm, zulüm de değil ölüm! Alçaklık! İsrar ederse bunda Derviş, mümkünü yok yapamayacaktı. Yaparsa eğer bu olay kasabanın diline yıllar yılı destan olacak, gazetecilerin diline düşecek, belki de yabancı gazetelerin “Dünyada neler oluyor, garip olaylar” sütunlarına geçecekti. Bütün dünyaya, bütün dünyaya yayılacaktı. Bir ömür nereye giderse, ne yaparsa, bu olay da arkasından gidecekti. Ve bir ömür boyu önüne gelen onun başına gelen bu hikayeyi anlatıp anlatıp güleceklerdi. Kürtler, Kürt Beylerine gülmüyorlardı. Çünkü oralarda her gün olagelen bir görenekti bu. Burada da böyle bir gelenek olsa, o bilmez miydi, bu mendebur düpedüz uyduruyordu. Burada ne Türkmende, ne de Avşarda tarihler böyle bir geleneği yazmamışlardı.

Reşid Ağayı bu olmaz, yapılamaz teklifinden vazgeçirmesi için Dervişe tekrar yolladı. Derviş sözünden dönmüyordu. “Barışsam böyle, barışmazsam hiç,” diyordu.

Yapamayacaktı. Ama taş eksen ışıktan veren tarlalar... Bin değil, iki bin değil, binlerce dönüm tarla, yeryüzü yeryüzü oldu olalı böyle bereketli bir tarlayı görmüş değildi. Bir çiftlik kazandıracaktı ki memlekete, bu yoksul millete... Son gezisinde Amerikadaki büyük modern çiftlikleri gezmişti. İşte o çiftlikler gibi, onlardan da daha güzel bir çiftlik yapacaktı. Yapabilirdi de. Çünkü Çukurova toprağı gibi taş eksen biter bir toprak parçası değil Amerikada, Nil boylarında bile yoktu. Gidip Nil boylarını da görmüş, o yüzyılların büyük bereketini ve uygarlığını doya doya koklamıştı. Traktörleri, biçerdöverleri, toprak, tohum ve bitki uzmanları, atölyeleri, soğuk sıcak hava tertibatıyla, güzel güzel yapıları, bahçeleri, ormanı, çiçek bahçesi, çocuk bahçesi, tenis sahası, büyük parkıyla büyük bir çiftlik kuracaktı. Eğer bu çiftliği kuramazsa gözü açık gidecekti. İşçilerinin bile otomobilleri olacaktı. Çiftliğe gelenler patronla işçileri ayırt etmekte güç-

lük çekeceklerdi. Bu dünyanın en bakımlı, en modern, en bereketli çiftliğine yabancılar, turistler geleceklerdi. Hele yakınlardaki büyük Hitit sarayı Karatepe ve büyük Roma şehri Anavarza varken... Çiftlikten Anavarzaya bir asfalt yol da yaptırmalı, konuklarını Anavarzanın ta tepesine, eski şehrin içine kadar götürmeliydi.

Yapsa mı şu işi? Memleket, vatan için insanları canlarını vermiyorlar mıydı? Yüzlerce, binlerce, milyonlarca vatan evlatları bu toprakların mutluluğu için kanlarını akıtmamışlar mıydı? Evet evet, akıtmışlardı. Hem de ırmaklar bolluğunda Türk kanı akınıştı bu topraklar için. Kendisi de bir kere, bir kere kendisini feda etse de, ele aleme rüsva olsa ne çıkardı? Herkes, her şey bu aziz vatan, bu kutsal topraklar için değil miydi? Zaten ne kadarcık zamandı ki çekeceği sıkıntı, çok çok üç saat. Ondan sonra mutluluk. Halk dediğin bin başlı korkunç, pis, aşağılık canavar, çabuk unuttur. İnsafsızdır, insanı bir geçirirse eline, bir diline takarsa iflah etmez, etmez ama çabuk da unuttur. Hafızai beşer nisyan ile maluldür diye boşuna dememiş atalar. Zamanla her şey unutulur. Bu dünyada geçmeyen, yok olmayan, unutulmayan hiçbir şey yok. Çiftliğin, Çukurovanın büyük bir kısmını kaplamış yeryüzü cennetinin karşısında her şey unutulacak, yalnız hayranlık duyguları kalacaktı.

Birkaç gün sonra başka bir düşünce geldi aklına, bu işi Oğuz töresi, Allah bin belasını versin şu iğrenç Oğuzun, mucibince gece yapsa ne olurdu? Mademki geleneğin uygulanmasıydı muradı o insanlıktan çıkmış canavarın, gece yapsa bu işi nasıl olurdu? Hemen Reşid Ağayı buldu, otomobiline bindirip gönderdi. Aklına gelen bu çareye epeyce bir umut da bağlamıştı. Gelenekse, o yerin dibine batası gelenek yerine getiriliyordu işte!

Derviş gece işini gülerek geri çevirdi. İkindiye, sabahı da istemiyordu. İlle de tam öğleüstü yapacaktı bu işi. Günlerden de cuma olacaktı. Ne zaman barışmak isterse, o hazırды, bekliyordu. “Onu bir cehenneme, ikircik cehennemine salıverdim ki değme keyfine gitsin! Ya dediğimi yapacak, ya da ömrü boyunca bu cehennemin pişmanlık ateşinde yanacak. Oğuz geleneğince barışmayı o kansız oğlu kansız hiçbir zaman kabul etme-

yecek. Gözünün önünde onun göz koyduğu toprakların bir kısmını köylüler paylaşacaklar, bir kısmını da onun can düşmanı Ferhat Beyin çiftliğine kattıracağım. Artık o buna dayanamaz, damlacık getirip ölür.”

Barışsa da yakınıştı soysuz Mahiri, barışmasa da...

Bir ara oğlu Ceyhuna sordu: “Ne diyorsun Ceyhun, yapar mı bu işi? Dal gündüz, çarşının ortasından geçerek?”

Ceyhun düşündü, başını kaşdı, durdu, ölçtü biçti: “Ağabeyim onu yakından tanır. Ağabeyim diyor ki şimdilik diretiyor ama sonunda çaresi kalmayınca kabul edecek. Ne olur, birkaç kişi gülecekmiş, vız gelir ona. Ağabeyim diyor ki Mahir akıllı, dünya görmüş bir adam diyor. Kuru şan, onur ona vız gelir, diyor.”

Derviş Bey şaşkınlıktan şaşkınlığa geçiyordu: “Bir insan nasıl, nasıl yapar bunu? Dünya malı için böylesine bir rezalete, küçülmeye nasıl razı olur? Yapamaz. Getir gözünün önüne onu, çarşıda, binlerce insanın ortasında... Kadın, erkek, çoluk çocuğun ortasında. Bütün kasaba seyre çıkmış, köylerden, ta ilden onu seyretmek için insanlar doldurmuş kasabayı... Yapar mı?”

Ceyhun kesinlikle: “Ağabeyim diyor ki yapar.”

“Yapar yapar. Bunlardan her şey, her bir kötülük, her bir alçaklık umulur. Ama yaparsa, bu yiğitliği gösterirse Mahir, ben de bütün Akçasazın tapusunu bu adamın üstüne çıkaracağım. Bu alçaklıktan, göze aldığı bu rezaletten sonra varsın gönensin fıkara.”

Bundan sonra Mahir Kabakçioğlundan bir iki ay ses seda çıkmadı. Derviş Bey onun bu işten vazgeçtiğini sandı. İçinde ona karşı bir sevgi, bir saygı uyanıyordu ki, gene evine adam üstüne adam gelmeye başladı. Yalvaran, öğüt veren, coşup konuşurken ağlayan bir sürü tuhaf adam. Derviş Bey de onları dinliyor dinliyor, her seferinde de:

“Olursa Türkmence, olmazsa hiç,” diyordu.

Adamların her eli boş dönüşlerinde Mahir öfkeden çılgına dönüyor, Dervişe ağzına geleni söylüyordu ama umudunu da hiçbir vakit yitirmiyordu. Ömründe belki ilk olarak böyle bir kin duyuyordu bir insana. Bu kin içini ağıyla dolduruyordu.

Dervîşı boğabilirdi. Kanını avuç avuç içebilirdi. Derisini, gözünü kırpmadan yüzebilirdi. Parça parça edip etini köpeklerle atabilirdi. İğreniyordu. Ondan söz açılınca kusacağı geliyordu. Bazı bazı da düpedüz kusuyordu.

“Ulan Dervîş,” diyordu, “ben de sana bırakırsam, bana da Kabakçıoğlu Mahir Bey demesinler. Rızî gelmezsen belki de istediğini, her bir rezaleti, hakareti göze alarak yapacağım. Bu can eksen biten tarlaları o pis, hiçbir şeyin, kendi canlarının bile kıymetini bilmez köylülere pay ettirmeyeceğim. Ağalara, senin gibi soysuz Beylere de nasip olmayacak. Dünyanın en büyük hakaretine uğrayarak elde ettiğim topraklar üstüne bir çiftlik kuracağım ki sen de hasedinden çat diye çatlayacaksın. Sırf sen görüp de kahrolasın diye sabahtan akşama kadar çiftlik kapısına sırmalı uşaklar dikeceğim. Sen geberesin diye de onları eski Türkmen Beyi kılığına sokacağım, biraz da senin kılığına, sonra da seni öyle belalardan belalara atacağım ki anandan emdiğin süt burnundan gelecek. Sen bu akılla, yani bu boş kafanla öylesine belalara düşeceksin ki... Acımayacağım, acımayacağım sana. İstedini yapacağım, ben küçülmem böyle işlerle. Bir yolunu bulacağım senin Türkmen, yere batası Oğuz geleneğini de... Bil ki ben küçüldükçe büyürüm. Vaktini söyle, hazırım. Hazırım Beyim, hazırım kardeş! Hazır ol vaktine Sarızade Dervîş Paşa, hazır ol! Geliyor Kabakçı Halilin oğlu!”

Geceleri ağır karabasanlar çöküyordu üstüne, kendisine bir acıyor, bir acıyordu ki başlıyordu ağlamaya. Bu kadar okusun, gitsin Viyanalarda okusun da büyük bir idealin yalımında kavru olarak yurduna gelsin de böylesi adamların oyuncağı olsun! Bu olacak iş miydi? Tek avuntusu bu işi vatanın mutluluğu için yapacağıydı. Vatanın bomboş, hiçbir verimi olmayan, işe yaramayan topraklarını değerlendirecekti. O pis, toprak değerini, insan değerini anlamaz o vahşilerin, sahiden Türk köylüsünün baldırı çıplak Afrika zencisinden ne farkı vardı, eline düşmesini önleyecekti.

Az sonra bu düşüncesinden caydı. Zor işti, zor. Yapılamaz, yapılıncı da altından kalkılamaz bir işti. Bu iş Deli Halid, Duran Bey, Kütür Kütür İbrahim Ağa, Taşkın Bey yaparlardı, hem

de gülerek eğlenerek. Osman Rasim de yapar mıydı acaba? Hem de elli lira için yapar, değil her karışı bir avuç altın eder topraklar için! Ama Süleyman Aslansoypençe, Kurtboğa, Cafer Özpolat, Rüstem Bey yapmazdı...

Osman Rasime gidip işi anlattı: "Sen olsan bu işi yapar mısın?" diye sordu.

Osman Rasim bir kahkaha attı. Sonra da gülmesi kesilmedi: "Nasıl nasıl yapmam? Şimdi, hemen şimdi, hiçbir şey için, millet azıcık eğlensin diye, sırf eğlensin diye yaparım. Hemen! Ver elli lira, şimdi yapayım. Ama sen nasıl yaparsın?" Güldükçe gülüyordu. "Getir kendini gözünün önüne? Bir getir! Amma da gülünç olursun be! O ciddi halinle ve heybetli senatör göbeğinle... Vay anam vay! Sen bu işi yapabilirsen ben de sana beş bin lira veririm. Anan sütü gibi helal olsun. Gerçekten nasıl yaparsın? Ama bir yaparsan da ne güzel olur!"

Osman Rasim de üniversite bitirmişti. Onun da büyük bir çiftliği vardı. Çeltik arkı, değirmeni, büyük bir bahçesi vardı. Çok da zengindi.

Doğruydu, Osman Rasim bu işi gözünü kırpmadan, güle oynaya, hem de elli lira için yapabiliirdi. Bunu böyle yaptığından dolayı kimse de onu horlamazdı. Üstelik de takdir görür, biraz daha sevimlileşir, halk arasında iyi insan diye çıkmış ünü biraz daha yayılır, biraz daha güçlenirdi. Onun böyle bir havası vardı. Mesele de hava meselesiydi. Ama onun yaptığı herhangi bir hafifliği kendi yapsa kıyamete kadar horlanır, dillerden düşmezdi. Tasavvuru bile Osman Rasimi güldürmüş, çılgına döndürmüştü.

"Ben böyle bir işi yapsam ne olur yani?"

Osman Rasim gene makaraları koyverdi. Gülüyor, ellerini dizlerine vurup gülmekten uğunuyor, tıkanıyor, öksürüyor, güldükçe gülüyor, kıpkırmızı kesilmiş: "Aman ne güzel, ne güzel olur! Aman ne güzel! Yap şu işi Mahir, yap vallahi. Nolarsun yap!" diye kasıklarını tutuyordu.

Keşki bu ite gelmeseydi. Adam değildi ki herif, haza it, geveze! O güldükçe Mahir yerin dibine geçiyordu. İt oğlu bir türlü de kesmiyordu gülmesini. Gözleri gülmekten yaş içinde kalmıştı.

Osman Rasimi öylece güler bırakıp yanından kaçtı. Öteki arkasından bir şeyler söyledi ama gülmesinden anlaşılmıyordu ki...

Yılgın, bitkindi. Ona hiç kimse bu işi yakıştıramıyordu. Ki-me söylese onu bir kahkaha tufanı ile karşılıyorlardı. Terbiyesiz insanlar! Kendi de hiç mi hiç yakıştıramıyordu kendine. Keşki onun yaratılışı da Osman Rasim gibi olsaydı. Ne kolay kalkardı bu pis işin altından. Karısı, İstanbulda kolejde okuyan kızı, iki oğlu, kardeşleri, uzak yakın akrabaları, taraftarları gerçekten iç-tenlikli bir yasa bürünmüşlerdi. Bu işi yapmaması için eline ayağına sarılıyorlardı.

Uzun bir cebelleşmeden sonra bu işi yapamayacağını gene Reşid Ağayla Dervişe bildirdi. Oğuz, Oğuz oldu olalı böylesine kalayı hiçbir kimseden yememişti. Kuduruyordu. Vazgeçmişti o güzelim, o altın topraklardan. İstikbali mahvolmuştu. Her sa-bah otomobiline atlıyor, bataklıktan kurtulmuş, kapkara uzan-mış, bakir bir kız gibi tohumu almaya, her an gebe kalmaya ha-zır, kabarmış, sağlıklı bir toprağın başucuna oturuyor, oradan bir türlü ayrılmak istemiyordu.

Nereden düşmüştü böyle bir barışma şekli bu köpeğin ak-lına? Şeytanın aklına gelmez. Ama adam can düşmanı. Bir in-san böylesine düşman olursa birisine neler icat etmezdi ki... Başka türlü olsa, böyle onur kırıcı, küçültücü, en beteri de elale-min gözünün önünde olmasa, onun her istediğini yapabilirdi. Onu adamdan saymıyordu ki... O bir deliydi. Ama onun bu teklifini hiçbir zaman, hiçbir şekilde yerine getiremeyecekti. Aaah, o canım toprakları da çiftliğine katamayacaktı. Yerin di-bine batsın Oğuzun, gelenegın. Köpek oğlu köpek! Dese ki Der-viş, dese ki geleceksin, kapımda çırlıçıplak soyunacaksın, aya-ğırma kapanıp öpeceksin, kabul edilirdi. Yeter ki orada kimse olmasın. İki kişi arasında oyunlar hakaret faslına girmez. De-seydi ki geleceksin çiftliğime, bir ahırda üç gün köpeğimle bir-likte yal içeceksin, ne icap ederdi ki, yapılırdı. Yeter ki kimse-cikler görmesin, bilmesin. Deseydi ki şu bataklıktan sürünerek, ellerin, göğsün üstünde sürüngeiler gibi sürünerek, ağzın gö-zün, her bir yanın çamur içinde bana geleceksin... Kilometreler-ce sürünerek bana geleceksin, gelinirdi. Ne çıkardı bütün bun-

lardan? Yapılırdı. Ama bu teklifi kabul edilemez. Üstelik de dostlar, çoluk çocuk, akrabalar, bu kadar onur kırıcı bir şeye razı gelmiyorlar.

Acılar içinde, ikircikler içinde aylar geçirdi Mahir Bey. Toprağın başında sabahtan akşamlara dek kalıyor, düşünüyor, öfkeleniyor, kuduruyor, sevinçten karamsarlığa, umuttan umutsuzluğa düşerek günler geçiriyordu. Ama bu topraktan vazgeçmiyordu, vazgeçemeyecekti. Çareler arıyordu. İnaniyordu ki bir gün bir çaresini bulacak, onun taş yüreğini yumuşatacak bir ilacı ele geçirecekti. Bazan, varayım, diyordu, kapanayım Dervişin ayağına, acaba yola gelmez mi? Yola geleceğini bilse, azıcık umudu olsa, hemen, şimdiden tezi yok yapardı bu işi.

Bu aylar boyunca Derviş de çok düşünmüştü. Onun kişiliğinin incicğini cıncığını çıkarmıştı. Korkusunu, kinini, yıkılmalarını, umutlarını her bir yönünü gücü yettiğince incelemişti. Derviş yakından ve iyi tanıyanlarla bir sürü uzun uzun, onun kişiliği üstüne konuşmuş, onun kişiliğinin güçlü, zayıf yönlerini öğrenmişti. Ama onun kişiliğinde işine yarar, onu bu tekliften vazgeçirebilecek bir yön elde edememişti.

Şimdi onun yerinde Derviş Bey olsaydı ne yapar eder, varını yoğunu gözden çıkarır, emeline ererdi. Emeline ererdi ama, Deli Halidden de beter duruma düşerdi. Derviş onun yerinde bu durumda kalsaydı, bir gece onu ya vurur, ya da vurdurur, kendi de ölecekmiş ölsün, ama böyle her gün ölerек bu yaşamayı sürdürmezdi.

Ne olursa olsun, ne olursa olsun... Derviş Beyin kişiliği üstüne öğrendikleri bir gün işine yarayacaktı. Yalnız şimdi değil... Sakla samanı, gelir zamanı.

Bir sabahtı, tanyerleri ağardı ağaracak. Doğudaki bir bulutun ucu balkıyordu. Ve Mahir Kabakçioğlunun avuçlarından yere usul usul ince bir toprak sağılıyordu. Günlerdir sahibi olmadığı bu toprağa tutulmuştu. Bir kadının sıcak, şehvetli etini okşarcasma toprağı okşuyordu. Avuç avuç yerden aldığı topraklar gerisin geri yere sağılıyordu. Ve burada toprak ilk yağmurların hafif sağanak sonu kokusunda kokuyor, gene Mahiri sarhoş ediyor, gene başını döndürüyordu. Bu toprağa sahip olmak için her an, her saniye bir çare arıyordu. Artık bütün düşüncesini Derviş Beyin ölümüne dayamıştı. Daha genç sayılırdı. Ecelini beklese, daha öleceğı falan yoktu. Demir gibi gösteriyordu. Vurdurmak... Kimse vurmaya cesaret edemiyordu ki bu lanetlenmiş adamı. Başvurmadığı eski eşkıya, sabıkalı, yiğitliğine güvendiğı akraba delikanlısı kalmamıştı. Her birisine bir çiftlik verecek olmuştu. Modern yapıları, biçerdöveri, traktörü, sermayesi, banka kredisıyla bir çiftlik verecek olmuştu da kimseyi bu işe kandıramamıştı. Halbuki bu adamların çoğı iki yüz, üç yüz liraya, bir kız başlığına, bir çift öküze adam vurmuşlardı.

Ve Mustafa Akyolluyu düşünüyordu. Mustafa Beye ne olmuştu? Anasının ölümünden sonra bu işi tavsamış mıydı? Ses seda yoktu ama, yeniden bu ölüm ocağı yandırılmaz mıydı? Bu ölüm kazanı kaynatılmaz mıydı? Mustafa Bey Dervişini öldürmek, öldürtmek için ne akla gelmedik çarelere başvurmamıştı, fakat kurnaz Derviş bütün tuzakları, çareleri boşa çıkar-

muş, yıllardan beri belki yüz kere ölümün kapısına gelmiş gelmiş geri dönmüştü. Meramın elinden kurtuluş yok. Ne yapıp, ne eyleyecek, yüz yaşında da ölüm döşeğinde de olsa Mustafa, kardeşinin öcünü Dervişten alacaktı. Almamasının mümkünü yok. Öcünü aldıktan sonradır ki insanlar arasına çıkabilecek, şöyle insanlar gibi bir gün ışığı görecek, insanlar gibi rahat bir soluk alacaktı. Bu işi Mustafa Bey bugünlerde yapamaz mıydı? Akyollu, bu haldeki Akyolluyla niçin birleşemesin? Ve birlik düşmanlarına karşı niçin işbirliği yapmasınlardı? Onda para vardı, arkasında parti vardı, bütün memurlar da elindeydi. Akyollu Mustafa Ağaysa adam öldürme tekniğini biliyordu.

Kara toprak ellerinden yere sağılırken Akyolluya gitmeye karar verdi. Şimdilik tek umut kapısı Akyollu kapısıydı. Gittikçe öfkesi, umudu artıyordu. Görsün o! Görsün mendebur, zalim, katil adam Oğuz geleneğini. Oğuz geleneği onun başına bir patlayış patlayacak ki, onun o sersem başını da altında parça parça edecek. Görsün o! Sapsarı ölüsü... Göğsü elek gibi olmuş kurşunlardan. Otopsi yapan doktorlar Dervişin göğsüne ne kadar kurşun girmiş sayamıyorlar. Dervişin ölüsünü otomobilin arkasına bağlayıp, köpek ölüsü gibi Çukurovanın tozlu yollarında sürüklüyorlar. Yok yok, ölüsünü değil, diri diri yakalıyorlar Derviş. Boynundan bir iple otomobilin arkasına bağlıyorlar, basıyorlar gaza, saatta yüz yirmi, yüz otuz, yüz kırk... Toza toprağa belenmiş Derviş tanınmaz halde...

Akyollu Mustafa Ağanın konağı Çukurovanın düzlüğünde kiremidi solup toprak rengi olmuş, taşları kararmış büyücek bir hüyüğe benziyordu. Bir hüyüğün üstünde... Büyük, taştan, iki metre boyunda bir duvarla çevriliydi konak. Konağın avlusunda ulu dutlar ve yüzyıllık heybetli çınarlar vardı. Avluya girince şaşırdı. Duymuştu ama bu kadarını da hiç beklemiyordu. Koskocaman avluda hiçbir şey yoktu. Issız bir örene benziyordu konak, avlu. Hiçbir canlı yaşamıyor gibi bir hal. Gene de atı bir dala bağladı, ağır, ürkek, temkinli konağın merdivenlerine yürüdü, ortalıkta bir can eseri gözük müyordu. Odaların kapıları açıktı ve bomboştı odalar. Kapalı odayı usulca, saygıyla açtı, içerde kimsenin olabileceğini sanmıyordu, öylecene, merakla açmıştı. Gözlerine inanamadı. Bir süre eşiklikte durdu, baktı.

Buruş buruş olmuş yatağın içindeki adam Mustafa Beye benziyordu.

“Selamünaleyküm,” dedi sesi karıncalanarak.

Öteki, başını yastıktan kaldırdı, elindeki tabanca yorgana, parlak mermilerin üstüne düştü. Boş gözlerle eşikte durmuş kalmış adama baktı, Derviş Beye benzetti önce, yüzü gerildi, sonra hemen o olmadığını anladı. “Aleykümselam,” dedi. “Hoş geldiniz, kimsiniz, nesiniz?”

Mahir Bey o anda sevinç içinde kaldı.

“Sağ olun,” diye ona doğru birkaç adım attı. “Sağ olun. Benim, Mahir Kabakçioğlu.” Geldi, kapının sağındaki kırık sandalyanın üstüne çöktü. “Geçmiş olsun.”

Mustafa Bey karşılık vermedi. Bir süre konuşmadılar. Öyle, birbirlerini tartar gibi karşı karşıya kaldılar.

Mahirin elleri titriyordu. Rahatsızdı. Bu adamın soru dolu ölü gözleri onu azıcık ürkütmüştü. Bir an içinden, işi ona hiç açmamak geçti. Ters havayı dağıtmak için kasabadan söz açtı. Parti işlerini anlattı ona. Acaba parti işleriyle ilgileniyor muydu? Tabii ilgileniyordu. D.P.’ye yaptığı yardımı unutmamışlardı. Başbakan bile geçenlerde Ankarada kendisine onu sormuştu. Ağa nasıl, demişti. Selam söyle, gözlerinden öperim, güneye yolum düştüğünde onu mutlaka ziyaret edeceğim demişti.

Konuşuyor, söylüyor, onu övüyor, göklere çıkarıyor, şimdiye kadar ziyaretine gelemediğinden dolayı özür diliyordu. Mustafa Ağadaysa bütün bu konuşmalar hiçbir tepki yapmıyor, soru dolu gözleri yüzüne dikilmiş ha bire ne için geldiğini, ne istediğini soruyordu. Sonunda Mahir dayanamadı, istemeyerek konuştu:

“Şunun için geldim ki...” deyiverdi. Ve Derviş işini, kendisine yaptığı hakareti uzun uzun anlattı. Derviş onun kardeşini, anasını öldürmüştü ama, kendinin de canına, malına, ailesine ve en kötüsü memleketin varlığına kastediyordu. “Ben de yemin ediyorum ki, Mustafa Ağa, soylu yüksek huzurunuzda ant içiyorum ki bu adam şu bereketli topraklar üstünde yürüdükçe, şu yunmuş arınmış temiz yıldızlar, şu ebedi gökyüzü altında soluk aldıkça, bu dünyada insanlar arasında insanca yaşa-

mak, bu cennet dünya, bu aydınlık bir çiçek gibi açılmış gün bana da haram olsun. Müşterek düşmanımıza karşı birleşelim.”

Ona epeyce yardımı dokunabilirdi. Elinde sonsuz imkanlar vardı. Başkalarında olmayan. Mustafa Ağanın da imkanları başka ve sonuç alıcı imkanlardı. Bu iki büyük imkan birleşirse dağları devirirlerdi.

Çok konuştu. Sonunda onu kandırdığına yüzde yüz güvencili bir bitirişle başını kaldırdı ve sustu. Evet, yılan ne demiş, bende bu kuyruk, sende bu evlat acısı varken... Bekliyordu. Şimdi de o, soru dolu gözlerini ısrarla Mustafa Ağanın yüzüne dikmişti.

Mustafa gözlerini yere dikip bir süre sustu. Mahir onun yüzüne bakmaktan yoruldu. Yorganın üstündeki menevişlenen ve yer yer menevişi kavlamış tabancayı incelemeye koyuldu.

Neden sonradır ki Mustafa Ağa başını kaldırdı, Mahirin yüreği ağzına geldi. Şimdi ağzından çıkacak söz bir hayatın geleceğini tayin edecekti.

“Kusura kalmayın Mahir Bey,” dedi içini çekerek. Neden içini çekti? Bu anlamsız bir iç çekişti. “Maalesef yardımınızı kabul edemeyeceğim. Çok teşekkür ederim. Düşman benim düşmanımdır.”

Ve sustu. Mahir bekledi bekledi, Mustafa Ağa bir daha ne başını kaldırdı, ne de konuştu. Ve Mahiri müthiş bir ter bastı. Mustafa Ağadan bunu hiç beklemiyordu.

Derviş sevincinden uçuyordu. Mahir daha bu işin ardını bırakmamıştı. Başını taştan taşa vuruyordu ve sonuna kadar da vuracaktı. Mahirden günü gününe haber alıyordu. Ne etse, ne söylese, öksürse bile hemen duyuyordu. Akyollu Mustafa Ağaya gittiğini aynı gün duydu. Mahir oradan çok karanlık dönmüştü. Demek ki Mustafa Ağa onunla işbirliğine yanaşmamıştı. Yanaşmadığı gelen ikinci haberden iyice belli oluyordu. Bu haberler çok tuhaftı, Mahirden umulmazdı ama gerçektir. Mahir kendisini vurdurmak için başvurmadık adam bırakmamıştı. Başvurduğu eski eşkıyalardan Ardıçlı Halile büyük paralar verecek olmuş. Ardıçlı Halil de ona demiş ki, "daha ben tabancamı çekmeden Derviş Bey beni vurur. Bu Çukurovada Beye el kaldıracak babayiğit bulamazsın. Vazgeç bu işten." Gülmüş geçmiş.

"Vay sümüklü Mahir vay! Demek böyle ha? Demek adam vurduracak, bizi vurdurmaya varacak kadar gözün döndü ha? Ben de seni Türkmen geleneklerine göre barışmaya mecbur etmezsem, sen de şu bıyıklarına tükür. Seni tek mil Çukurovaya rezil etmezsem, seni beş paralık etmezsem... Zaten beş paralıksın ya!"

Birkaç gün sonra başka, inanılmaz bir haber geldi. Mahir onu vuracak adamı bulmuştu. Derviş Bey işi iyice araştırdı. Doğruydum. Doğruydum ama bu adamın kim olduğunu öğrenemedi. Yukardan, Torostan bir Göksun Kürdüymüş. Yiğit bir adammış. Çok da nişancıymış. Mahir ona çok para vermiş. Derviş Bey bu işe hem gülüyor, bu iş onun eğlencesi olmuştu,

hem de azıcık ciddiye alıyordu. Para paraydı ve bu fakir halka her şeyi yaptırırdı. Göksundan gelen şu kara talihli Kürt de Derviş Beyin kim olduğunu bilmeden onu öldürme işine girişebilirdi.

Günlerden beri bütün bu işleri inceden inceye, hiçbir yönünü kaçırmadan kovalayan Muzaffer her şeyi, kovulmayı, dövülmeyi, yüzüne tükürülmeyi göze aldı, patladı: "Baba," dedi, "insanları bu hale getirmeyecek, onlarla böyle, kedinin fareyle oynadığı gibi oynamayacaksın. Adam bize koskocaman bir çiftlik bağışlıyor, sen tutmuş boyuna onunla alay ediyorsun. Bu adam bize en yakın bir dosttu, işte düşman oldu. Tehlikeli bir hale geldi işte."

Derviş Bey kızacağı yerde, uzun uzun güldü: "Kabakçı benim için tehlikeli hale mi geldi? Ne günlere kaldık. Dost iken düşman mı oldu? Neler de kaybetmişiz, ne değerli bir köpek kaybetmişim de haberim yok! A yavrum, o her zaman düşman, benim aklı kıt oğlum. Şimdi tehlikeli hale geldi öyle mi? O adam bizim için, bu vatan için her zaman, her zaman büyük tehlikedir. Fırsat buldukça bu alçakların burnunu kıracaksın."

Muzaffer sustu, zaten babasının sevinçli gününe rastlamıştı da ondan böyle yumuşak bir karşılık almıştı. Kovulmadığına, küfür yemediğine şükredip yerinde oturmalıydı. Ama endişeliydi. Bir kediye bir odaya kıştır, sıkışınca nasıl gözlerini oymaya kalkarsa, Mahir de şimdi odaya kıştırılmış yabanıl bir kedi durumundaydı.

Derviş Bey üstelemedi, ayağa kalkıp aşağıya seslendi ve büyük salonda yürümeye başladı. Muzaffere bir daha göz ucuyla bile bakmadı. Muzaffer de onun kendisine çöp kadar önem vermediğini biliyor, babasına karşı içindeki kini büyüdükçe büyüyordu.

"Buyur Beyim."

"Resulü, Cemşidi, Şevketi, Aptoyu, Koca Duranı, Hidayeti, Aliyi çağır da gel. Yusufu da çağır."

Arkasına dönünce karısını gördü. Karısının beyaz başörtü altındaki yüzü inceydi, sararmıştı. Kocaman gözleri kederliydi, derin. İnce çenesi, çıkık elmacık kemikleri bu ince yüzün kederinin yoğunluğunu tamamlıyordu.

Kadına doğru iki adım attı ve elini omzuna koydu. Yüzünde yaramaz bir çocuğun oyun kazanmış alaylı gülüşü vardı.

“Hatun, Hatun!” dedi. “Sen bana oğul değil tavşan boku doğurmuşsun. Kabakçioğlu Mahir Beyefendi Hazretlerinden ödü kopuyor! Sen bana ikinci bir Mahir Kabakçı doğurmuşsun.”

Kadın karşılık veremezdi. Bu deliye ne karşılık versindi? Bugünlerde iyice de azıtmıştı. Öylesine sevinçli, sevinçten öylesine kabına sığmıyordu ki bu adamın başına bir gelecek vardı. Aman Allah esirgesin!..

Derviş Bey daha büyük salonun dibindeki sedire varmadan adamlar çıkageldiler, karşısına sıralandılar. Hepsinin de başı yerdedi. Beylerine bakamıyorlardı bile.

Gülen, sevinç içinde bir sesle: “Duydunuz mu olanları?” dedi. Sesine bozuk, kederli bir ton vermeye çalıştı. “Duydunuz mu başımıza gelenleri? Mahir Paşa, ünlü şanlı Köroğlunun koç yiğidi Deli Hoyluya benzer aslan sıfatlı Kabakçızadem Mahir Paşa beni öldürmek için şu dağlardan adam getirmiş. O adam da gelip tak diye bu çiftlikte beni vuracakmış!”

Başları yerde insanlar, başlarını kaldırmadan birer çocuk utangaçlığıyla güldüler.

“Gülmeyin, gülmeyin, doğru söylüyorum. Haber aldım ki adam buralarda bir yere, beni tak diye vurmak için pusu kurmuş. Tüfeğini doldurmuş, buralarda bir yerde bekliyormuş. Silahlarınızı alın da gidin, bu beni vuracak babayiğidi sıçanın deliğine girmişse de bulun, çıkarın getirin bana!”

Adamlar bu işe durmadan gülüyorlardı. Gülüşlerini Beylerinden saklamaya çalışarak gülüyorlardı. Halbuki Beylerinin huzurunda gülmeleri, gülümsemeleri geleneğe aykırıydı ve saygısızlıktı.

“Adamı görünce öldürmeyeceksiniz. Kaçarsa, çarpışmayı göze alırsa, o zaman da ne yapacağınızı siz bilirsiniz.”

Adamlar koşarcasına merdivenden aşağı indiler. Birisi de Beyin çizmelerini odasından getirdi. Bey çizmelerini çekti. Biraz sonra da Yusuf, Beyin pırıl pırıl yanan mavzerini, kılaptan işleme fişekliklerini getirdi. Bey dürbünü de istedi.

Az bir zamanda giyindi kuşandı. Yusuf gözlerinde büyük bir istekle onun başında bekliyor, kocaman kocaman açılmış iri,

ürkek, kapkara, ışıl ışıl yanan gözleriyle Beyinden bir şeyler istiyordu. Yusuf daha on sekizindeydi.

Derviş Bey onun ne istediğini anladı. Bir süre daldı, düşündü, ikirciklendi. Başını kaldırıp hayranlıkla, sevgi dolu gözlerle Yusufu bakıyordu, sonra gözlerini ondan alıp düşüncelere dalıyordu. Uzun bir süre böyle kaldıktan sonra kararını verdi.

“Haydi, sen de bir mavzer seç kendine,” dedi. “Benimkilerden birisini seç. Mustandan aldığımız al atı da sana veriyorum. Bul da gel şu iti bana. Ama öldürme.”

Yusuf bunu hiç beklemiyordu. Bir anda gözleri karardı, başı döndü. Odaya girmek için çaba harcadı, ayakları ayaklarına dolandı. Odaya girince duvara kapandı, sevincinden ağlıyordu. Bu günü de görecekti miydi? Bey hem kendi mavzerini, hem de en iyi, kendi bindiğı atını vermişti ona.

Meyro yollara düştü. Dudakları bitişmişti. Yarı beline kadar toz içindeydi. Dudakları yüzünde incecik bir çizgi. Gözleri kısılmış, yanaklarının etleri seğiriyor, yolda dimdik. Ak başörtüsü efileyen yelde küçük küçük havalanıp iniyor. Kalın kaşları yüzünde ilk göze çarpan, karanlık, kasılmış. Ağzı, gözleri, burnunun içi kurumuş. Sıcak yakıyor. Ayakkabılarının içine tozlar doluyor. Yolun kıyılarında tozlanmış sarı sığırkuyrukları, karcan, dut, çınar ağaçları, pıtıraklar... Meyro bunların hiçbirisini görmüyordu. Biteviye, uzayıp kısalmayan bir ağıt gibi yürüyordu. Uzun çift belliği, ta kalçasının üstündeydi, kalın, iki karayılan gibi. Yolları, tozu görmedi, sıcağı duymadı. Ha bire terliyor, yüzüne gözüne mucuk sıvanıyordu, oralı bile değildi. Böylece kasabaya girdi, uyurgezer gibi. Alana vardı, mermer lahit kapağına doğru yürüdü, birkaç adım ötesinde durdu. Mahmut ağzı yukarı, kollarını iki yana açmış, bacaklarını kıvrımış yatıyordu. Yüzünde, bıyıklarında, kıvırcık saçlarında kan kurumuş, saçları birbirine yapıştırmıştı, yapışık saçlar güneşte koyulaşmış parlıyordu. Boynu uzamıştı, mosmordu. Mahmudun üstüne yeşil sinekler inip kalkıyorlardı. Başında arılar dönüyordu, halanları, eşekarıları. Bir de karasinek, kara bir bulut gibiydi Meyro, Mahmudu gördü, gözlerine, biçimli burnuna baktı. Dudakları kıvrılmış, biçimini yitirmiş, açık kalmış bir yerinden apak, tertemiz, lekesiz üç diş gözüküyordu. Ayakkabıları yoktu ayaklarında, ayağının birisi de çorapsızdı. Sağ ayağındaki çorabı sıyrılmış, çorabın koncu başparmağına gelip takılmış

sarkıyordu. Sapsarı ayaklar, ayak parmakları uzamışlardı. Mermer taştan sıcak kaldırım taşlarına kan sızar gibiydi. Ya da kırmızı, kırmızısı kararmış buz parçaları gibi donmuştu. Çarşı uğultuluydu. Ortada kim yok kimsecik yok, çarşı kulakları sağır edecek kadar uğulduyordu. Uğultunun ardından ötelere bir demircinin çekiç sesleri geliyordu. Tepenin dibindeki mahalleden, sıcağa karışmış bir horoz sesi tek başına ortalığı, uğultuyu cınlatıyordu. Bu belki de erişilmez, varılmaz bir sessizliğin, çıt çıkmamanın sessizlik uğultusuydu. Meyro Mahmud da doğru yürürken kendi ayak seslerini duydu, ayaklarının dibine kapkara yığılmış kendi gölgesini, sonra da gökyüzünün ortasında çakılmış kalmış yalın fışkırtan, tozları yakan güneşi gördü. Gözleri güneşten kör olmuş vardı Mahmudun elini tuttu. Orada Mahmudun yanında, Mahmudu, hiçbir şeyi, güneşi, gölgeleri, Mahmudun tüm bedenine çokuşmuş sinekler, donmuş, köpürmüş sası kanı, kan, çürüyen beden kokusunu görmeden, duymadan kalakaldı. Kasabalılar geldiler, toplastılar, konuştular, bağrıştılar, çağrıştılar, uğuldadılar, o, gene hiçbir şeyi görmedi, duymadı. Uzaktan, uğultuların ötesinden zaman zaman bir horoz sesi, bir de çarşının öteki ucundan demircinin çekiç sesi geliyordu.

İkinci olunca garbi yeli çıktı. Meyronun gölgesi ilerdeki kavağa doğru uzadı. Mermer lahit kapağının üstündeki ölünün çürüme kokan, ulmuş bedeninin gölgesi de uzadı. Yatmış, uzayan... Belli olan bir yüzün yarısı, büyüyen bir burun, avurtlara kanla yapışmış, donmuş bıyıklar...

Bomboş çarşının öteki ucundan, atlarının boğazındaki ziller hep birden öterek, çamparaları uzak bir dağın ardından gelir gibi tek tek, koygun gelerek, kırmızısına iri yeşil çiçekler işlenmiş bir araba geliyordu. İri, besili atlarının koşumları yepyenyidi, yağ kokuyordu. Tunç sesleri güneşte, doru atların tertemiz, yatkın tüylerinin yıldırımına karışmış par par ediyordu. Araba geldi, Meyronun az ötesinde durdu. Atların, arabanın, arabanın üstündeki üç adamın gölgeleri de kavağa doğru uzandı, yıldırımlı, par par eden. Adamlar arabadan atladılar, Mahmudu tuttular, Mahmudun eli Meyronun eli içinden cansız, hiç duymayan, dokunmayan, kayıverdi, duyulur duyulmaz, derin-

den bir iç geçirdi, arabaya koydular, ölüyle birlikte Meyro da arabaya bindi, Mahmudun başını dizleri üstüne koydu. Arabacı atlara bastı kırbacı bir anda kasabadan çıktılar, tozlu yola düştüler, atların ayaklarından, arabanın tekerleklerinden fırın külü gibi tozlar fışkırdı. Mahmudun başı Meyronun dizlerinde kalkıp kalkıp iniyor, birlikte gelen kasaba sinekleri de, yeşil, karasinekler de Mahmudun ağzına, gözlerine, burnuna bir konuyor, bir havalanıyorlardı. Meyro ığranıyor, bir ara dimdik kalıyor, ığranıyordu. Mahmuda eski, bilinmeyen bir şeyler söylüyor, sesi duyulmuyor, kanı akmıyordu. Mahmudun kanı gibi. Atların zilleri, arabanın çamparaları sıcakta ölgün, ölü taşıyan, yaşlı ötüyordu, tek tek, ağır, koygun.

Atlar ter içinde, boyundan usuldan, kayışların geldiği yerler köpürmüş, boyunlarını sündürmüşler, damarları kalın, şişmiş. Yeleleri, sağrıları dökülmüş. Meyro terlemiyor, kurumuş. Durmadan ığranıyor. Mahmudun elini gene eline aldı.

Gün kavuştu kavuşacak, araba konağın önünden geçerek Mahmudun evine gitti, iri, dalları bütün avluyu örten dut ağacının altında durdu. Dut ağacında dalların götüremeyeceği kadar üst üste konmuş serçeler vıcırdıyorlardı.

Araba öyle, avluda durdu kaldı. Meyro daha sallanıyordu. Arabanın durduğunun, Mahmudun başının hoplamadığının bile farkında değildi. Atlar kuyruklarını sağa sola sallıyorlardı. Ölüden bütün çiftliğe bir koku yayıldı, kokuyu Derviş Bey de duydu. Ve burnunda Mahmudun çürümüş bedeninin kokusu sabaha kadar konağın içinde dört döndü ve tanyerleri ışıyordu ki yorgun, bitmiş Derviş Bey yeri sarsan ustura ağzı gibi bir çığlıkla ürperdi, tüyleri diken diken oldu.

Mahmudun ölüsünü Meyro şimdi mi görmüştü, şimdi mi uyanmıştı derin uykulardan da korkunç çığlığını Anavarzanın düzüne salıvermişti?

Meyroya Mahmudun ölümünü, öldürüldüğü gün söylemişler, varıp ölüsünü almasını salık vermişlerdi. İki gün Meyro orali bile olmamış, öyle dimdik, vakur orada, evinin kapısında dikilip kalmıştı. Sonra da hemen yola düşmüş, kasabayı tutmuş, ölüsünü kasabanın alanının ortasında sapsarı ayaklarıyla mermer taşının üstünde yatmış uyumuş bulmuştu.

Derviş Beyin öfkeden, kederden bütün bedeni ağrıyor çekiliyordu. Meyronun çığlığını duyunca kederi, ağrısı daha arttı. Evinin içinde duramaz oldu. Boğulacak gibiydi. Soluk alıyor, ağzını kocaman kocaman açıp soluk alıyor, gözleri dışarı pörtlemiş, sudan çıkmış balıklar gibi, ağzını açıp kapayarak, ciğerlerine havayı bir türlü dolduramıyor, ciğerlerinin dibi, bir yerleri boş kalıyordu.

Bir ara gözleri karardı, içine ölüm korkusu düştü. Nerdeyse düşecekti. Kendini tuttu. "Ölüyorum," dedi usulca.

Ötekinden daha da keskin bir çığlık tanyerlerini kesti, savurdu.

Ardından daha keskin bir çığlık. Ne yapacağını bilemez, kendi yöresinde çevrinirken: "Atımı çekin!" diye bağırdı. "Yağızı değil, doru atı çekin!" Koşarak merdivenleri indi, ata atladı, doldurdu. Doru at şaha kalktı. "Vay," dedi kendi kendine dört yanından doludizgin atın sert yelleri eserken. "Vay," dedi, "yiğidim. Canını verdi de sözünden dönmedi!"

Parça parçaymış Mahmudun ölüsü, şişmiş kapkaraymış. Hiçbir şey de yapamazsın. Doktor raporu vermiş. Akıl almaz işler. Akyollu ne der acep bu işlere, Mahmudun böyle öldürülüşüne? Mahmudu değil, beni döve döve öldürdüler bu domuzlar.

Atın yeli yüzüne vurdukça açılıyor, düşünceleri aydınlanıyordu. İnsanlar içinde hiçbir insan soyu Mahmudu onların öldürdükleri gibi hiçbir insanı öldüremezdi. Bunların, bu gök gözlü Yüzbaşının, bu Ağaların, belki de Mustafa Akyollunun yapmayacağı yoktu. Mustafa Akyollu uyar mı bunlara? Bizi süremediler, yok edemediler, Mahmudu döve döve öldürdüler, bizi öldürmek için mi? Akyollu bir kişiyi, düşmanını yok etmek için onlarla birlik olur mu? Mustafa Beyin sarı yüzü, bitişmiş dudakları, çıplak titreyen bedeni, çıplak atın üstüne bir heybe gibi çırılçıplak atılmış bedeni geldi gözlerinin önüne. Mahmudun karakolda döve döve öldürülüşünü duymuşsa ne düşünmüş, ne demiştir acaba?

Birden kendisini bir karabasanın, korkunç bir düşün içinde buldu. Torosun tepesinde, her yan donmuş, boran savuruyor. Yüzbaşını bir çam ağacına kulaklarından, ellerinden, ayakların-

dan çarmıha germiş, çırılçıplak ve elinde ustura, onu dilim dilim kesiyor. Kanı çıkar çıkmaz donuyor.

Kendine geldi usuldan gülümsedi. Çaresizlik, diye gülümsedi. Öç alma humması, yaşamak gibi bir şey.

Şu anda, bu en kötü gününde bile biliyordu ki Akyollu onu izliyor, ya da izletiyordu. Ne kadar kötü, ölü durumda olduğunu bilse Mustafa Bey şu anda onu gene vurmak için izler miydi? İnsandır öldürür, öldürülür. Doğaldır bu. Ama böylesine öldürme, öldürülme alçakça, insanlık dışı, pis bir iş. Ölüm, nasıl olsa ölüm değil mi, son değil mi? Ha şöyle, ha böyle... Öldürmenin böylesi insanlığı insan yüreklerini ağılar. Birkaç böyle öldürme, insanlığı yaralar, iflah etmez. Mahmudun ölümü... Elinde ustura, çam ağacının altında, dilim dilim, kanı donuyor, burnu yok, kesilmiş, gözünün birisi oyulmuş, göz bir damara bağlı kalmış, sarkıyor, yok yok yok... İnsanlığı yaralar...

Mustafa Akyollu her şeyi biliyordu. Son iki günde atını pusuların, pusuların kurulduğu çalıların üstüne sürdüğünü de biliyordu. Bilmez olur mu?

Şimdi geçenlerde pusuya düştüğü yerin üstüne sürüyordu atını. Şu anda elbette bunu da görüyordu Mustafa Ağa. Meyronun çığlığı daha kulaklarında çın çın ötüyordu. Ondan kurtulmak için atı mahmuzladı. Pusu yerini geçerken altındaki at irkildi. Kendi de soğukkanlı, hayaller kurarak pusu yerinden gelecek kurşunları bekledi. Tüfekler patladı patlayacak. Derviş Bey bu hızda bile yüreğinin kütürtüsünü duyuyordu. At bir anda yel gibi pusu yerini geçti. Derviş Bey ata yapışmıştı, elleri, bacakları titriyordu.

Arkasına döndü baktı, pusu yerinin kararın yeşil sazlığı epeyce gerilerde, kurşun tutmayacak kadar uzakta kalmıştı. İşte bir daha kurtulmuştu kara ölümden. Sevinçle bir, "oooh" çekti. Altındaki, böyle esikli kesikli yerlerde koşmaya alışkın at, hendeklerden, çalılardan atlaya atlaya gittikçe hızlanıyordu. Kaçınılmaz bir ölümden kurtulmuş Derviş Beyse gevşemiş, atın dizginlerini bırakmıştı. At kendi gönlünce istediği yöne koşuyordu. Çiftlikten o kadar çok, o kadar çok uzaklaşmıştı ki... Çiftliğin yapıları çoktandır gözükmez olmuştu. Ama Meyronun çığlığı kulaklarında daha çın çın ötüyordu. Şimdi Derviş

Beye öyle geliyordu bu korkunç, ustura gibi çığlık kulaklarına yapışmış, Mahmudun pelte gibi, liyme liyme olmuş ölüsü ve bütün bunların üstünde, bir varmış bir yokmuş gibi, Mahmudun çocuksu, aydınlık, alçakgönüllü, yürekli gülüşü, utangaçlığıyla ömrünün sonuna kadar...

Meyro evinin önündeki yolun tozları içine oturmuş dövünüyor, tırnaklarıyla yüzünü yırtıyor, yanakları, alnı, çenesi, boynu kan içinde. Bir de dört bir yanındaki toprağı alıp alıp tepesinden aşağı döküyor. Saçı başı toza bulaşmış kan, toz toprak içinde. Uzun bir ağıt tutturmuş. Kürtçe söylüyor, ninni söyler gibi. Ağdını söylerken yurdunu, Van gölünü, Süphan dağını düşünüyor. Karın üstünde, arka arkaya dizilmiş, ulu dağın dibindeki mezarlığa tabutu götüren uzun boylu, çok uzun, dağın tepesine duyuracaklarmış, orada bir dinleyen varmış da ona duyuracaklarmış gibi uzun ağıtları söyleyerek yavaş yavaş giden erkekleri düşünüyor. Burada Mahmuda ağıt söyleyen erkek yok. Belki Türkmen kadınları gelir birazdan. Ağıtsız gitmesin Mahmut. Meyro düşünüyor, söylüyor, sonra birden kirp diye duruyor, "Mahmudo!" diye dünyanın ötesindeki Mahmuda duyuracakmışçasına bir çığlık atıyordu. "Mahmudo! Mahmudoooo!"

Mahmudun oğlu Yusuf da başucunda durmuş, donmuş, şaşırmış kalmış. Sapsarı da kesilmiş. Koskocaman kara gözleri iki üç misli açılmış, gözleri dışarı fırlayacakmış gibi. Bir dut ağacı fidanı gibi sessiz kıpırtısız. Bir balçık gibi devineksiz, gözünü kırpmadan anasına bakıyor. Yüzüne çaresiz kalmış insanların kıvranan kederi çökmüş.

Az sonra köyün kadınları geldiler, yolun toprağı üstüne oturup ağıt söylemeye, Meyroyla birlikte ağlamaya başladılar. Meyrodan başka çiftlikte birkaç Kürt evi daha vardı, Birinci Dünya Savaşından kalma. Onlar da Meyro gibi başlarından aşağı toprak döküp, yüzlerini yırtıp, arada bir de var sesleriyle: "Mahmudo! Yusufun babası!" diye çığlıklar atmaya başladılar.

Sonra kadınlar Meyroyu kaldırıp evine götürdüler, bir kadın Mahmudun kanlı giyitlerini getirip ortaya attı. Ağıtçı kadınlardan her biri bir parça giyiti eline alıyor, ağıt söylüyor, ağı-

dı bitirince de hep birlikte ağlıyorlardı. Bir kadın ağıt söylerken öteki bütün kadınlar susuyorlar, sonra birden hüngürtüyle ağlıyorlardı. Başka bir kadın bir elbiseyi ele alınca onun ağıt söyleyeceği anlaşılıyor, söyleyen kadın ağıdını bitiriyor, bu kere öteki kadın başlıyordu.

Beyin Hatunu da gelip halka olmuş, ağlayan, ağıt yakan kadınlara sokuldu. Başka, düzgün zamanlarda olsa Beyin Hatunu kapıdan görününce ayağa fırlarlardı. Şimdiyse aldıran olmadı. Ölü başında değil Hatun, Osmanlı Padişahı gelse kimse kalkmazdı. Hatun elini uzattı, Mahmudun ipekli boyun atkısını aldı, bir iki kere elinde salladı, eğildi, önce ağlamaya başladı. Bir beş dakika ağladılar hep birlikte. Sonra Hatun ağıdına başladı. Mahmudun yiğitliğini, dostluğunu anlatıyordu. Mahmut yerdeki bütün çiçeklere, gökteki yıldızlara benzerdi. Arap atının üstünde bir çıvgacık dal gibi dimdik dururdu. Bir gün yoldan geçerken onu görmüş, durmuştu. Babasını, sülalesini sormuştu. Mahmut yavuz atların binicisi, Yusufun babası, Bey kızı Meyronun kocasıydı. Soyu ulu bir soydu. Dördüncü Orduda şahin gibiydi her bir akrabası Mahmudun. Mahmudu alan kara toprak sevinsindi. Mahmudu öldürenler de sevinsinler. Eğer Bey, Beylerin Beyi soylu Derviş Bey öcünü almazsa Mahmudun, Mursallının kızı, kadın başlı kadın, kendisi alacaktı düşmanlardan Mahmudun ölümünün öcünü.

İşte böyle söylüyordu Hatun. Sesi yanık ve güzeldi. Dimdik oturmuş, başındaki altın sırma fesini öne doğru eğmişti.

Hatun büyük bir Türkmen Beyinin kızıydı. Türkmen geleceğinden hiç şaşmamış ve hiçbir zaman da o güzelim Türkmen kılığını, sırmalı cepkeni, atlas, kadife fistanı, alnı altınlı, üstüne renk renk ipekliler bağlanmış sırmalı fesi bırakmamıştı. Bir tek giyiminden vazgeçmişti, o da Maraşın gülüşeftali ayakkabısı. Kim bilir ondan da niçin vazgeçmişti. Bey merak eder dururdu da bir kere olsun soramazdı.

Ağıt yakmakta, eski Türkmen kadınları gibi göreneğe göre ağlamakta da üstüne yoktu. Kadınların ağıdı akşama kadar sürdü ve akşam yemeği için her evden Meyronun evine yemekler taşındı. Bu bütün köyün katıldığı büyük bir şölendi. Kadın-

lar ayrı, erkekler ayrı yerlerdi yemeği ama, sofralar bitişikçesi-ne yan yana kurulurdu.

Akşam şöleninde Bey de bulundu. Doludizgin gelmiş Mahmudun evinin kapısında attan inmiş, doğru sofraya gidip oturmuştu. Sofrada çoktan yemekler ortaya koyulmuş, Bey bekleniyordu. Bey bir lokma almadan kimse bir lokma alamazdı.

Yemek boyunca ne Bey, ne de ötekiler bir tek söz bile çıkar-madılar ağızlarından. Yemek bitince Bey ayağa kalktı, ötekiler de kalktılar. Bey gitti, onlar geri oturdular. Ve yatsı namazına kadar hep Mahmudu konuştular. Bu Bey Mahmudun ölümün-den sonra iflah olmazdı. Bu kadar kederi Beyin omuzları kaldı-ramazdı. Oğulları ölse, Bey de Hatun da bu kadar yanmazlardı. Herkesin aşığı yukarı düşüncesi buydu.

Mahmudun ölümünden bir ay sonra Meyronun evine ge-len Bey: "Kızım Meyro," dedi, "sen benim öz bir kızımdan da ilerisin. Daha gençsin, istersen evlenebilirsin."

Meyro: "Mahmudun üstüne erkek bana haram olsun!" kar-şılığını verdi ona.

"Kızım Meyro, sana yüz dönüm tarla ayırdım. Senin için ekecekler, biçecekler, kaldıracaklar. Bu toprağı istediğini gibi ekecek biçeceksin. Sana üç tane de inek verdim. Git sürüden beğendiğin üç ineği seç al getir kapına."

"Sağ ol, can Beyim."

"Yusufu da ben yetiştireceğim. Benim şimdi bir tek oğlum var, o da Yusuf. Babasız olduğu aklına bile gelmeyecek. Ona Mahmudu aratmayacağım."

"Başka kimimiz var ki..."

"Mahmudun kanını da yerde koymayacağım!"

"Sana can kurban Beyim."

Ve Bey, Meyronun eline yüklüce bir para tutuşturup evden çıktı.

Derviş Bey dediğini tuttu. Yusufu çocuklarından ayırmadı. Onu önce çiftliğin yanındaki ilkokula gönderdi. Çocuğun yaşı gelmiş geçmişti de daha önce onu okula göndermek kimsenin aklına gelmemişti. Onu da oğullarının gittiği okula Tarsus

Amerikan Kolejine gönderecekti. Yusuf ilkokulun ikisine kadar okudu, sonra da Beyin bütün çabasına karşın okula gitmedi. Koskocaman olmuştu. Küçük çocuklarla bir sırada oturmak-tan utanıyordu. Mektup yazacak kadar da şu işi öğrenmişti ya, gazete de okuyabiliyordu ya... Bundan daha fazlası neyine ge-rekti ki!

Derviş Bey uzun bir süre kendi kendisiyle savaştı. Yusufun eline silah vermemeli, onu Mahmudun akıbetine uğratmama-lydı. Ama eli silah tutmayan erkek de erkek sayılmazdı ki... Yusuf babasına çok benziyordu ve Bey gittikçe de Yusufu sevi-yordu. İçi böylesine sıcak bir sevgiyle hiçbir oğluna kaynama-mıştı. Kendi kendisiyle uzun bir cebelleşmeden sonra karar verdi. Yusuf da babası gibi olacaktı. Olacaktı ama hiçbir zaman, Beyin canı sağ oldukça babasının akıbetine uğramayacaktı. Be-yi onu hiçbir zaman, hiçbir zaman adam öldürmeye gönderme-yecekti. Yusufu adam öldürmenin iyi olmadığını öğretecekti. Onun eline silah vermese, onu adam gibi yetiştirmese, o da oğulları gibi olacaktı. İşte yalnız be yalnız bu sebepten onun eline silah veriyordu.

Yusufu ta babası zamanından kalma evin sadık adamı, attı-ğını vurur, yetmişlik Süllü Ağaya teslim etti. Süllü Ağa gözleri-nin o kadar iyi görmemesine, ellerinin de titremesine karşın uçara kaçara atınca şıp diye yapıştırıyordu kurşunu. Yusuf-la işe başladılar. Yusufun da tam istediği buydu. Her kurşun attıkça vursun vurmasın, sevincinden deliye dönüyordu.

Süllü Ağa ona kurşun atmayı büyük bir ciddiyetle öğrettiği gibi, yiğitlik göreneklerini de öğretiyordu. İnsan dediğin insan ekmek yediği sofraya bıçak sokmaz. İnsan dediğin insanın önce Allahı, sonra anası babası, sonra da Beyi vardır. Başsız kurt sür-rüsü iki köpeğe kul olmakta geç kalmaz. Bu kurtlar sürüsünün başı Bey olduğuna göre onun hiçbir isteğinden çıkılamaz. Öl dediği yerde ölünür, kal dediği yerde kalınır. Öldür dediği yer-de de öldürülür.

Süllü Ağa ona her şeyi, her şeyi öğretiyordu. Dostluğu, mertliği, bağlılığı, ağzı sıkılığı, yani ser verip sır vermemeyi, in-san, adam olmanın bütün yollarını öğretiyordu ona. Ve onun babası Mahmut yiğit adamdı, dost, bağlı adamdı. İşte Beyi uğ-

runa tatlı canından geçmişti. Bile bile, isteye isteye. Çünkü Beyi onu oğul saymış, ona Dördüncü Ordunun kartallarının kız kardeşlerini almıştı. Bu yol, işte şu silahı kullanma yolu yiğitlik, ölüm yoluydu. Yiğit olan yiğit kan kusardı da kızılıcık şerbeti içtim derdi. Bir de dayak yese, öldürülse, elektrik cereyanına tutulan ağzından bir tek söz çıkmazdı. Babasının ağzından bir tek söz çıkmamıştı da, babası iki çift iki söz etseydi Derviş Bey çoktan ipi boylamıştı. Derviş Bey onu niçin çocuklarından ileri tutardı? Babasının hatırı için. Ve babasının erdemlerini sayıp döküyordu. Nişancılığını, ağzı sıkılığını, mertliğini, sevgisini. Gerçekten Mahmut sevgi taşan bir kişiydi. Ağzına kadar sevgiyle dolu. Sıcacık bir adam. Mahmudu görsen, dünyada herkes adam öldürebilir de Mahmut öldüremez derdin. Öyle yumuşak, saf, yüzünden iyilik akan bir adam. Ama göğsünde sert, taş gibi, yiğit bir yürek vardı. İşte Beyi uğruna da can verdi.

Ya kendisi? Şu kûrumuş Süllü? Beyin babasının düşmanını öldürmüş, on beş yıl da bu uğurda hapis yatmıştı.

Birkaç yıl içinde Yusuf öyle bir nişancı oldu ki uçan turnayı gözünden, kaçan tavşanı art ayağından vuran. Ustası bir çakıltaşını havaya atıyor, daha taş yere düşmeden Yusuf onu havada parçalıyordu. Hem tüfekte, hem de tabancayla. Ustası Yusufu övüyordu. Öylesine çabuk gelişmişti ki... Şimdiye kadar böylesine her şeyi çabuk kapan bir öğrencisi olmamıştı.

Yusuf on yedisine bastığı yıl, Süllü Ağa, Derviş Beye gitti, tekmilini verdi: "İşte güvenilecek bir adam. Yusufu canını, malını, ırzını güvenebilirsiniz. Yiğit, mert, Beyine canından da daha çok bağlı bir insan," dedi. Bey de ona, yetiştirdiği her adamdan sonra verdiği ödülün birkaç mislini birden verdi.

Adını kurşunla yazan Derviş Bey bir gün Yusufu denemek istedi. Süllü Ağayla birlikte Akçasazın kıyısına gidip atış yaptılar. Derviş Bey gerçekten Yusufun nişancılığına çok şaşırdı. Bu yönü tamamdı. Yusufu bağlılık yönünden de denemeliydi.

Bir keresinde: "Yusuf oğlum," dedi, "bizim en büyük düşmanımız kim?"

Yusuf hiç düşünmeden karşılık verdi: "Akyollular!"

"İşte şimdi, hemen şimdi tabancanı alıp gidecek, Akyollunun konağını basacak, onu öldürüp geleceksin!"

Yusuf hiç ikircik geçirmeden: "Başım üstüne," dedi, hemen o gece yola çıktı. Bey arkasından dönmesi için adam yollamasa Akyollunun konağını basacak, ya ölecek ya öldürecekti. Altı ay içinde Bey onu bir sürü daha denedi. Yusuf bütün sınavları geçti.

İşte Derviş Beyin elinde bir silah ki hazineler değer. Yusuf ki bir orduya, bin kardeşe bedel. Ama Bey kendi kendine söz verdi, Yusufu, oğlundan, karısından çok sevdiği Yusufu ölüm yolunda kullanmayacaktı. Onu oğul diye, kardeş diye yanında saklayacaktı. Duymuştu ki Gülizarla sevişiyorlar, onunla Güli-zarı evlendirecekti. Ancak birkaç tane kalmış yiğit insan soyundan birisini her bir beladan ölünceye kadar koruyacaktı. Şu Yusuf ne de yakışıklı bir çocuktü. Keşki keşki oğulları da şu Yusufun yarısı kadar olsalardı. Sonra, aklından geçen bu düşünceден utandı. Yusuf onun oğlu değil miydi? Mahmut onun oğlu değil miydi? Yusufun varlığı onu mutlu kılmıştı. Güven-diği, sırtını dayadığı, genç, ulu bir dağdı Yusuf. En sıkıldığı zamanlarda Yusuf gözüne ilişsin, içi sevgiyle, sevinçle, aşkla, şevkle doluyordu. Yusufun varlığı onu cümle kirlerinden arıtmış, terütaze eylemiş, onun acı dolu, karanlık yüreğini pirüpak kılmıştı.

Meyro Karının yerinde başkası olsaydı sevincinden bir hal olurdu. Oğlunu böyle görmek, hem de tek, hem de öksüz oğlunu! Her anaya böyle bir mutluluk nasip olur muydu? Altında Derviş Bey tavlasının en güzel atı, belinde Beyin kılaptan işleme fişekliği, elinde pırıl pırıl mavzeri... Ve atın üstünde dimdik bir servi gibi yakışıklı oğul. Ama Meyro Karı bir türlü sevinmiyordu. Sevinmek de ne, kederinden ölüyordu. Gene de oğlunun bu gününe, için için, elinde olmadan konurlanıyordu. Bu duygusunu da var gücüyle gözlemeye, onu bastırmaya çalışıyordu.

Bir zamanlar Yusufun babası da aynen böyle bir Arap atına binmiş, görenin parmağı ağzında kalmış, bu babayiğit, bu bahadırlara eş yakışıklı adam kim diye millet birbirine sormuştu. Meyro iyi biliyordu ki, işte başının büyük felaketi de o gün başlamıştı, inşallah, inşallah Yusufun sonu böyle olmayacak.

Başını kaldırdı, uzun uzun hayranlıkla at üstündeki oğluna baktı. Gözünü oğlundan alınca uzakta durmuş kendilerini seyreten Gülizarı gördü. Yüreği cızz etti. Bir zamanlar o da Mahmuda böyle yangındı. Gülizar çiftliğin ortasındaki kuyudan bu yana ellerinde kovalar geliyordu. Kovalarını yola bıraktı ona doğru koştu: "Meyro Ana, Meyro Ana!" dedi.

Sesinden, sesinin sıcaklığından, titrekliliğinden ne demek istediği anlaşıyordu. Gülizar bir Türkmenin kızıydı, Yusufu da iyicene yanmıştı. Meyro bunu sezmiş, duymuştu. Yusuf da kızın kendisine delicesine tutkunluğunu biliyordu. Ama Yusuf oralarda değil gözüküyordu. Her nedense kıza karşı olan ilgisini saklıyordu. Bunu saklamaktan da sonsuz bir tadın içine girdiğini sanıyordu. Yusufu bir tüfek versinler, bin Gülizardan daha makbuldü. Kendini böyle göstermeye çalışıyordu. Gülizarın ona yangınlığı, onun da Gülizara düşkünlüğü, ama duygularını gizlemek için her şeyi yaptığı bütün çiftlik halkınca biliniyordu.

Gülizar, Beyin yarıcısı Akça Dursunun kızıydı. Güçlü kuvvetli, tuttuğunu koparır inatçı bir kızdı. Tarlada erkeklerden daha iyi iş yapar, çift sürer, ekin biçer, harman savururdu. Çok da güzeldi. Türkmen kadınlarının ana, yüzde yüz dişi, şefkatli, insanı koruyan havasındaydı. Ela büyük gözleri gölgeliydi. Uzun kirpikleri dalgın, kederli gözlerini sürmeliyordu. Hep sevinçli yüzü, kederli gözlerine aykırıydı. Yüzü her an kederle sevincin çarpıştığı bir oyun alanıydı.

"Meyro Ana!" dedi, güldü. Yüzünden gözünden, ellerinden saçlarından mutluluk fışkırıyordu. "Meyro Ana!" Meyronun ellerinden yakalamış, gözlerini gözlerinin içine dikmiş, onu mutluluklarının kaynağına çağırıyordu. Meyronun gözlerinde onulmaz bir keder görünce kurşunla vurulmuşa döndü. Yanlış olmasın? İyice baktı, yanlış değildi, Meyro kederden ölüyordu. Niçindi, nedendi bu? Halbuki o, onun oğlunu böyle görünce büyük bir sevince batacağını sanıyordu. Dayanamadı, Meyronun ellerini bıraktı, kovalarını yerden aldı, içinden: "Meyro Ana! Meyro Ana, ne oldu sana?" diye tekrarlayarak hızla yürüdü gitti. "Meyro Ana! Meyro Ana, başındaki hal ne haldir böyle?"

Ne güzeldi gençlik! Gençlik yangını ne kadar hoştu! Ölü-mü, yüzde yüz ölümü göze alarak, kardeşlerinin, o Dördüncü Ordu şahinlerinin onurlarını çiğneyerek nasıl da varmıştı Mah-muda? Kardeşleri Mahmudu isteme, diye, gözlerinin içine ba-karak lisanı hal ile nasıl da yalvarmışlardı. Sonra da ona kıya-mamışlar, öldürmemişler, başlarını alıp gitmişlerdi.

“Gülizar, Gülizar!” dedi Meyro onun arkasından usulca, “Meyro sana kurban. Senin yangın olduğun kara gözlüye kur-ban, inşallah bu oğlan aklını başına toplar da sen de Meyro gibi yaban ellerde kimsiz kimsesiz kalmazsın. Gülizar, Gülizar, can Gülizar!”

Gülizar onurlu kızdı. Dünya alem onun Yusuf'a yangınlığı-nı biliyordu ama o ne Yusuf'a bir çift söz etmiş, ne de Meyroya bundan önce en küçük bir duygusunu göstermişti. Yangınlığı haberi de sırdaşı Zare kızdan çıkmıştı. Zare de bunu, Gülizara sormadan, ona iyilik olsun, Yusufun kulağına, Meyronun kula-ğına gitsin diye ortaya çıkarmıştı.

Gülizar bugün iyice umutlanmıştı. Yusuf ata binip, mavze-ri kucağına çektikten sonra sağına soluna bakmadan, dimdik, yüzü kıpkırmızı, evlerinin önünden iki kere geçmişti. Bu bir rastlantı olamazdı. Yolu onların evlerinin önünden geçmezdi ki... O geçerken, Gülizar kapılarının önündeydi. Başını çevirip de Gülizardan yana neden bakmamıştı? Göz ucuyla olsun, ne-den bakmamıştı? Sonra da kendisini Yusufun utangaçlığına inandırmaya çalışmıştı. Herkes bilirdi ki Yusuf ne kadar yiğit, ne kadar ataksa o kadar da utangaçtı. Hem de kızlardan daha çok utangaçtı.

Sevincinden nerelere konacağını bilemiyordu Gülizar. Meyronun bıçak gibi gözleri aklına düşünce de sevinci bir anda iniyor, yerini acı bir umutsuzluk alıyordu. Ona karşı mı böyleydi Meyro, yoksa başka bir derdi mi vardı? Ona karşı neden öyle olsundu, bir “can Gülizar” deyişi vardı ki, öyle sı-cacık! Yusuf'a da ancak böyle sıcacık “Yusufçuk can” diyebi-lirdi. Ona karşı olamazdı. Başka başka, kimseciklerin bilme-diği bir derdi olmalıydı. İyi, çok iyi biliyordu ki Meyro onu gelinliğe kabul etmişti. Her hali bunu söylüyordu. Gülizar al-danmazdı.

Yusuf adam avına çıkıyordu bugün. Ya başına bir iş gelirse! Umudu, bunca hayalleri, düşleri hep kursağında kalacaktı.

“Düşerse,” diyordu kendi kendine, “düşerse mahpushane-ye Yusuf, on yıl da beklerim, on beş yıl da. Eşkıya Dursunun avradı gibi. O yıllar yılı bekledi, bekledi de muradına erdi ya... Ben de beklerim, ölene dek yar yolunu beklerim.”

Gece sabahlara kadar gözlerini kırpmadan bir haber bekliyordu. Ya da Yusufu bekliyordu. Bu olmayacak bir işti ama gene de bekliyordu. Yusuf kapılarının önünden al at üstünde bir daha geçecek miydi? Atın üstünde öylesine alımlı, bir yeşil, ince, bir şıvgacık dal gibi duruyordu. Onu bir daha böyle görecekti miydi?

“Allah,” dedi içtenlikle, “güzel Allah, Yusufu bana bir daha böyle göster de, istersen ondan sonra canımı al!”

Yusuf üç gündür çiftliğe gelmemiştir. Bir gitmiş, bir daha gözükmemiştir. Öteki adamlar, yani Yusuf ile birlikte adam avına çıkanlar türlü haberlerle dönüyorlardı. Kimisi adamı görmüş kaçırmıştı. Birisi de adamı kurşunlamış, adam inleyerek bataklığa kaçmıştı. Akan kanı izleye izleye bataklığa kadar getirmiş, bataklıkta yitirmişti. Bataklığın içindeki bir çalının yaprakları kan içinde kalmıştı. Demek ki adam bataklığa gömülüp gitmişti. Birisi, başka bir yerden bir başka haber getiriyordu. Adam gitmiş Kabakçıya demiş ki, "Al verdiğin parayı, başına çalınsin paran. Ben böyle bir Beye dünya malı için kıyamam. Derviş Beyin kim olduğunu öğrendikten sonra ona nasıl el kaldırırm, söyle bana be namussuz adam!"

Böyle bir sürü haber. Bey yıllar yılı böylesi haberlere alışık-tı. Bekliyordu, gerçek bir yandan nasıl olsa çıkacaktı.

Yalnız Yusuf gözükmüyordu. Bey çok merak ediyordu. Ondan ses seda gelmiyordu; Neredeydi bu çocuk, neyi bekli-yordu?

Yusuf düşünmüştü. Bey üç kere Çatalburnun bükülüğünde pusuya düşmüştü. Bey de inadına ne zaman atını ovaya sürse Çatalburnun bükülüğü içinden rüzgar gibi bir kere geçiyordu. Bunu bütün çiftliktekiler bildiği gibi, bütün kasabadakiler de, düşmanları da biliyorlardı. Kabakçı haydi haydi bilirdi. Öyleyse girip bükün içine orada beklemek gerek. Beklemek gerek ama, Yusuf yanına yiyecek almayı unutmuştu. Zararı yor, dayanacak, ahdetmişti, adamı yakalamadan dönmeyecekti.

Adamı onun yakalaması ne iyi olacaktı? Beyin ona yaptığı iyiliklere karşı o da bir işe yaramış olacaktı. Beyin gözüne biraz daha girecek, Beyin hayranlığı bir kat artacaktı. Bey diyecekti ki göl yerinden su eksik olmaz. Mahmudun oğlu da Mahmut gibi olacaktı tabii... Öyle yiğit, öyle şahin gibi. Gülizar da sevincinden deliye dönecekti. Gülizarın kendisine ne kadar yangın olduğunu biliyordu. Karşılaştıklarında onun sapsarı kesilip bir adım bile atmadığını görmüştü. Kız yangınlığını saklamak istiyordu ama, duygularını gizlemeye gücünün yetmediği de belliydi. Gülizar gibi Allahın belası bir kız duygularına gem vuramazsa tepeden tırnağa tutkun demektir.

"Kız yanmış ki yanmış bana," dedi. "Allah başa vermesin böyle yangınlığı, iflah etmez insanı. Karının yangını da beter yangın olur. Erkeğinkine benzemez onların yangınlığı..."

Acaba o da Gülizara yangın mıydı? Yangınlık nasıl olurdu? O da Gülizarı görünce bir hoş olmuyor muydu? Onu görünce utangaçlığı bir kat daha artıyor, ellerini koyacak yer bulamıyordu. Onların evi önünden geçerken de eli ayağı çözülmüş attan düşeyazmıştı. İçinden bir şeyler onu hep Gülizara Gülizara çekiyordu. Belki de bütün bunlar yangınlıktı.

Adamı yakalayınca ellerini bağlayacak, boğazına ipi takacak, atına binecek, doğru Gülizarların evi önüne sürecekti. Sonra adamı götürüp Beyin konağının avlusundaki at bağladığı ağaca bağlayacak, Beyine varıp, ustası Süllünün öğrettiği, aynen babasının yaptığı gibi temennahı çakıp, "düşmanlarıyın ömrü bu kadar olsun," deyip, tüfeğini ayaklarının dibine koyacaktı.

Gece karanlık, ortalıkta en küçük bir fısıltı bile yok. Yaprak kıpırdamıyor. Gece, güz gecesi ama hava yapış yapış ve sıcak. Çürümüş ot, çürümüş kök, çürümüş bataklık toprağı koygun koygun kokuyor. Bir de buna pıtırak kokusu acı, ağılı, ağır karışıyor. Uyuşturucu, sersemletici bir hava.

Yusuf bir kamış kökünün dibine oturup da sırtını kamışlara dayayınca bataklıktan uğultular gelmeye başladı. Korkunç bataklık kaynar gibi, fokur fokur bir sesler çıkarıyordu. Bataklığın kalın, ağır, acı kokular yüklü, su gibi, bir yağmur perdesi gibi ıslak karanlığının göğsünde yıldızlar kocaman kocaman ve

parlaklıklar. Uzaklarda, Anavarzanın dibindeki köyün köpekleri ürüşüyorlardı. Bunun neden sonra farkına vardı. Köpek sesleri içine güven verdi.

Ağır ağır bir yalnızlığa, korkunun karanlığına gömülüyordu. Bataklığın ötelерinden, bükün kıyılarından ayak sesleri duydu, bunların yabandomuzlarının ayak sesleri olduğunu anladı.

Atı arkadaki ince bir dut ağacına bağlıydı ve kütürtüyle yem yiyordu. Bazı bazı da yem yemeyi bırakıyor, başını kaldırıp, kulaklarını dikip, ta uzaklarda bir yere uzun uzun bakıyordu. Yusuf da ayağa kalktı, atın kulaklarını dikip baktığı yere baktı, oralarda hiçbir kıpırtı yoktu. Atlar geceleri, ortalık ne kadar karanlık olursa olsun görürler, dedi kendi kendine.

Birden içine bir kurt düştü ve korkusu su yüzüne çıktı. Bataklık geceleri kadar korkulu gece hiçbir yerde yoktur. Şimdi şuradan yedi başlı bir ejderha çıkabilir. Anavarza kayalığının ne kadar ejderhası varsa, kurdu kuşu, yılanı, boz, çingiraklı, soğuk, kara, altın sarısı okyılanı varsa hepsi geceleri bataklığa inerler. Sürü sürü, yığın yığın inerler. Kanatlı atlılar, atlara binmiş cinler bataklığın üstünden kuş sürüleri gibi uçarlar. Anavarza kayalığındaki mağaraların içindeki yarasaların büyüklüğü birer kartal kadar olur. Ve yedikleri insan eti, içtikleri insan kanıdır. İçindeki korku yarasaları düşünmenin verdiği iğrentiyle birlikte büyüyordu. Yarasalar çok yakından, burnunun ucundan, atın üstünden, atın karnının altından gidip gidip geliyorlardı. Ama bu gecenin, bataklığın yarasaları küçük, zararsız yarasalardı.

Bir destan geliyordu aklına boyuna. Destandaki olay işte buralarda, şu Anavarzanın dibinde, şu ötede kuzgun karası gibi kararan büküğün yanı başında geçmişti. Destan kulaklarında uğulduyordu. Atına binip buradan kaçmak istiyordu. Korkusu o kadar azgınladı ki ayağa fırlayıp atın sırtına atladı. Atın sırtında içine bir güven geldi, korkaklığından utanarak attan geri indi ve kamışın köküne oturdu. Üstelik de elinde alışkan, Derviş Beyin en güzel silahı bir mavzeri, belinde de yepyeni bir nagant tabancası vardı.

Destana kendisini bıraktı. Bu Kürtçe bir destandı. Sürmeli

Memed Paşa doğu illerinin bir büyük Beyidir. Kozanoğlu Padişaha başkaldırmıştı. Padişah da bu ünlü, büyük silahşor Doğu Anadolu Beyini Kozanoğlu üstüne yollamıştır. Kürt Beyinin askerleri daha Kozanoğluyla savaşa girişmeden sıtmadan, sinekten, sıcaktan yarı yarıya kırılmaya başlamış...

Hele Kozana, Kozana! Kozana, hele Kozana! Gecesi ötüşüyor Çukurovanın. Gündüz tozundan, sineğinden, gece sıcakından durulmuyor. Bir ateş harmanı ortasındasın. Islak, boğucu, öldürücü... Gecesi sıcaktan, gündüzü erimekten... Taşları, toprağı, gündüzü, gecesi erimiş Çukurovanın. Hele Kozana, Kozana... Kuşları bir başka, zulüm gibi ötüşüyor Çukurun. Ağaçları, çiçekleri, toprağı inim inim inliyor sıcaktan. Sıcak, sıcak, sıcak! diye bağıyor tek mil yaratık. Ot, su, börtü böcek, kurt kuş... Sıcak, sıcak, sıcak! Ulu sıcak, derya sıcak... Burası sıcak toprağı... Bu sığağa insan olan dayanamaz. Karlı yaylaların dağ gibi yiğitleri hiç dayanamaz. Doğunun kartalları bir tek kurşun atmadan, ulu çınarlar gibi her gün yüzlerce devrildiler. Yiğitler titriyor sıtmadan, altlarındaki toprak titriyor. Karlar gibi eriyorlar Anavarza yazısında.

Bir geceydi. Sıcaktan kimse soluk alamıyordu. Kuşlar, hayvanlar, böcekler, otlar, ağaçlar, taşlar, sular, insanlar toprağa serilmişler, bu korkunç sığağın elinden inliyorlardı. Sürmeli Memed Paşa bu tek mil yaratığın bir ağızdan çıkardığı iniltiyi işiterek çadırından dışarıya çıktı. Korkunç bir hışırtı duydu. İniltilerin, gecenin sesinin, bütün öteki seslerin üstündeydi bu hışırtı. Gece, yoğun, elle tutulurcasına yoğun bir karanlıktaydı, duvarcasına. Hışırtı gittikçe büyüyor, yaklaşıyordu. Birden, gecenin arkasından, bataklığın üstünden ona doğru iki top ateş kümesi geldiğini gördü. Sürmeli Memed Paşayı bir korku alıyor ki, ne korku! Ama Sürmeli Memed Paşadır bu. Yediremez kendisine korkuyu. Çeker kılıcını durur, soluk aldırılmaz yoğun karanlığın içinde durur, yapış yapış, keskin, çürümüş toprak kokulu bataklığın kıyısında kendine doğru bir çift yıldız gibi kayarak gelen iki ateş kümesini bekler. Hışırtı büyüdükçe büyür, ateş kümesi yaklaştıkça parlaklaşır. Sürmeli Paşa bakar ki, bu ateş kümeleri üstüne doğru gelen ejderhanın gözleridir. Sürmeli Paşa kılıcını çeker, çeker ama ejderha da çadırıyla birlikte onu kuşa-

tiverir. Ejderhayla Sürmeli Memed Paşa arasında bir dövüş başlar, dövüş kıran kırana sabaha kadar sürer. Şafakla birlikte ejderha bataklığı kanıyla bulayarak, geldiğı yere gider. Kocaman ejderhanın kemikleri şimdiye dek Akçasazın bataklığının ortasında durup durur. Sürmeli Memed Paşanın da ölüsü sıcaktan inleyen, çatırdayan Çukurova toprağına serili, öylece kalakalıyor.

Yanık, belalı bir destan. Yusufun bu destanı çocukluğundan bu yana belki bin kere duymuşluğu vardır. Ve oldum olası bataklıktan çıkıp gelecek yıldız gözlü ejderhayı uğultulu, yeri sarsan rüzgarlı kış gecelerinde beklemiştir.

İşte şimdi, şimdi şu anda bu ejderha çıkabilir. Yusufun kafasında hep bu, her an, her saniye bu. Bir gerginlik içindeki eti ağrıyor. Korkmak istemiyor, kendi kendisiyle sonsuz bir cebelleşmede. Ödö kopuyor. Şimdi iki top ışık görse bataklığın üstünde, ışıkları görür görmez yere serilip ölüverecek. Korkusunu bastırmak için elindeki tüfeğın mekanizmasıyla oynuyor, durmadan, tüfeğı doldurup doldurup boşaltıyor. Ama netse neylese faydasız. Gene de elindeki şu tüfeğın verdiği güven olmasa burada bir dakika duramaz. Gece de o geceki gibi karanlık. Bir an geliyor korkusu büyüyor büyüyor, onu bir titremedir alıyor. Koskocaman ejderhaya kurşun neyler ki... Koskocaman, dev gibi adam kocaman gürzüyle başa çıkamamış ki onunla fıkara Yusufçuk çıksın. Her an, her an ejderhayı, bataklığın üstünden kayıp gelecek bir çift yıldızı bekliyor.

Anavarzanın üstüne doğru, bataklığın arkasındaki gökte birkaç kere yıldız kaydı ve Yusuf olanca gücüyle her keresinde yukarı doğru sıçradı. Bir keresinde o kadar kendini yitirdi ki, can havliyle atına bile atladı.

Ejderha ha çıktı, ha çıkacak. Elinin altında bir at var. Kanat takmış gibi koşan bir at. Bir süre, ejderha bu ata yetişebilir mi, yetişemez mi, diye kurdu. Bir türlü bir karara varamadı. Ejderha yıldız gibi kayardı ama, çiftliğe varıncaya kadar da, eğer iki top ışığı görür görmez atına atlarsa, ejderha arkasından yetişmezdi. Ejderhanın ata yetişip yetişmemesini tartışmak onu azıcık yatıştırdı. Gene de her an tetikte, yüreğı küt küt, bir ateş üstündeydi.

Üç gündür bekliyordu. Korkarak, yılarak, içinde korkunun zerresini bile bırakmayarak, korkudan yunmuş arınmış, ejderhanın ağzının içine girecek kadar yüreklenerек, hapiste öldürülmüş babasını, Dördüncü Ordu aslanları dayılarını, Gülizarı, canından çok sevdiği Beyini, onun kendisine olan sevgisini ürpererek ta yüreğinde duyarak, bazı bazı da hiç düşünmeden duymadan bir ot gibi kımiltısız yaşayarak, orada çalının dibinde üç gündür bekliyordu. Bu üç gün üç gecede şu kısacık ömründe ne düşünüp ne duymuşsa onun birkaç mislini birden yaşamış, duymuş düşünmüştü.

Üçüncü gecenin sonunda o hale geldi ki eli ayağı tutmaz oldu. Tir tir titriyor, başucunda durmuş kütür kütür yemini yiyen atın ayağına parmağının ucuyla dokunarak, ondan bir güç alıyordu. Toprağa serilmiş, iyicene yapışmış. Yıldızlar kayıyor, kuşlar ötüşüyor, yoğun bataklık gecesi çürümüş toprak keskin pıtırak kokuyor. Sürmeli Memed Paşa türküsü de bir an kafasından eksilmiyor. Türkü çürümüş bataklık kokularına, sıcak pıtırak kan kokusuna, birtakım belirsiz belirli duygulara karışıp bir düş gibi kafasında dönüp duruyor.

Bu gece de adam çıkmazsa dayanamayacak, çekip gidecek. Ama adam çıksaydı ne güzel olurdu. Beyi ona... Gülizarı onu daha çok severdi. Ama adam gelecek, mutlaka, taş çatlasa gelecek. Şuradan, şu bataklığın içinden gelecek. Ne biliyor geleceğini? Biliyor işte. Yüreğinde şaşmaz bir duygu var ki gelecek diyor.

Birden azıcık gevşeyince, korkunç açlığını duydu. Üç gündür ağzına bir şey koymamıştı.

Uzak bir tarla biliyor. Kavunu karpuzu var. Açlıktan imanına tak demiş. Topraktan zorla kalkıp, uzun bir süre ata tutunup, attan geri yere düştükten sonra binebiliyor. Tarlaya varıp bostan bekçisini uyandırıp biraz ekmek istiyor, bir karpuzu kesip katık ediyor, heybesini kavun karpuzla doldurup, yeniden bataklığa geliyor. Adam gelecek, hem de adamı o yakalayacak. Namı bütün çiftliği saracak. Üstelik öteki çiftliklere de ulaşacak. Kürt Mahmudun oğlu böyle böyle bir yiğit kişi olmuş diyecekler. Bataklığa geliyor ama bükluğе girip eski yerine bir türlü oturamıyor. Korkuyor. Hep bataklığın üstünde iki ateş

kümesi arıyor. Bataklıkın üstünden, yeri göğü sarsarak, büyük bir uğultuyla gelecek ışık kümelerini bekliyor.

Karanlık, gökte yıldızlar iri iri, bataklık uğultulu. Bataklığın kokusu insanın burun direğini kıracak kadar ağırdır ama, üç gündür Yusufun burnu bu kokuya alışık. Kokuyu duymuyor bile. Sivrisinekler bulut gibi geliyorlar, parçalayacaklar gibi saldırıyorlar. Yusufun eli yüzü şiş içinde kalıyor. Yusuf canından iyice bezdi. İçinden, Beyi de, Gülizarı da, namı şanı da, Mahmudun oğlu olmak da batsın, diye geçirdi. Buna can mı dayanır? Adam, Beyi öldürmeye gelecekse, buradan başka yere gelemes. Beye pusu kuracaksa, buradan başka yerde kuramaz. Beklemeli. Beyi burada üç kere pusuya düşürdüler. Altındaki yüce soylu Arap atı pusunun kokusunu alıp, onu çekip uzağa kaçırmıyorsa Akyollunun namı nişancıları onu vuruyorlardı, atının tırnağı dibine düşürüyorlardı. Peki, Kabakçının pusucusu pususunu neden başka yere kursun? Bey, pusuya düştüğü zamanlardan beri hep atını buradan sürer. Üstelik de büklüğün üstüne sürer. Kabakçı da bunu bilir. Öyleyse neden başka yerde beklesin Kabakçının adamı?

Ya yalansa? Kabakçıoğlunun Beyi vurdurmaya adam gönderdiği yalansa? Bütün çektikleri boşa giderdi. Bu ihtimal onu o kadar korkuttu ki... O zaman, işte o zaman, o korkak, o pis, o adam olmaz Kabakçıyı öldürmek gerekirdi.

Birden kafasında şimşek gibi çaktı, adam nasıl öldürülür? Bunu şimdiye kadar hiç düşünmemişti.

Attan inip, büklüğe girmeden, yolun kıyısına ıslak toprağa uzandı. Birden bir sevinç, sonra korku. Yüreği küt küt atıyor. Bu hışırtı gerçek mi? Gelen de o mu? Gittikçe yaklaşan, küçük bir hışırtı. Ejderha gelirken böyle gelmez. Böyle gelemes ama, ne olur ne olmaz, hemen sıçrayıp ata bindi. İki ateş kümesinin kendine doğru yürümesini bekledi. Ateş kümesini görür görmez atı dolduracak, uçup gidecek. Mümkünü yok, ejderha arkasından yetişecek. Hışırtı gittikçe yaklaşıyor. Yusufun yüreği ağzında. Uzun, çok uzun bir bekleme... Yusuf kendinden geçmiş. Bütün benliği, eti kemiğiyle kulak kesilip kendisini bataklıktan, suları şıpırdatarak gelen sese vermiş bekliyor.

Tanyerleri ısıdı ışıyacak. Kasabanın doğusundaki tepelerde aydınlık, çok aydınlık bir ışık çizgisi. Birden yüreği hop etti, uzun bir süredir gelen, bazı bazı da kaybolan şıprtı bir karartıymış. Kıyıya doğru gelen insanı gördü. Bütün bedenini bir çımgışma dolaştı, bütün güçlerini bir araya toplayıp mekanizmayı çevirdi.

“Kıpırdama!” diye bağırdı. Ses bıçak gibiydi. Keskin, gür, korkulu. Ses sabahın alacakaranlığını kılıç gibi biçti. “Kıpırdama, yakarım! Teslim!” Eli tetikteydi. Farkında olmadan eli tetiğe dokundu.

Adam kendini yere atıp uzaktan:

“Teslimim kardaş,” diye bitkin bir ses çıkardı. “Teslimim, teslimim kardaş.”

Yusufta hiçbir korku eseri kalmamıştı. Ne yorgunluk, ne de bitkinlik. Soğukkanlı:

“Silahını yere at, sonra da bana doğru gel!” Yere ağır bir nesnenin düştüğünü duydu. “Gel bana doğru!”

Adam ağır ağır ona doğru gelmeye başladı.

Az önceki soğukkanlı Yusufu gene bir titreme aldı. Öylesine titriyordu ki, neredeyse tüfek elinden düşecekti. Baktı ki bu titremeyle atın üstünde duramayacak, kendini atın üstünden yere bırakıverdi. Ayakta duramayıp yere çöktü. Bu ne korkuydu böyle! Bütün insanlar böyle korkarlar mıydı? Mümkünü yok, babası Mahmut böyle korkmazdı. Dayıları da, Bey de hiç kimse de köpekler de böylesine titremezdi korkudan. Bu düşünceler onu azıcık yatıştırdı, silkindi birazcık titremesi durdu, durdu ama, bir türlü ayağa kalkamıyordu. Adam da ona gittikçe yaklaşıyordu. Gözünü yaklaşan adamdan hiç ayırmıyordu.

Birden ayağa fırladı, gene hiçbir şeyi kalmamıştı.

“Kimsin sen?”

“Bir garibim. Şu yukarki dağlardan olurum.”

“Bu bataklıkta içinde ne gezersin bu gece vaktinde?”

“Yolumu şaşırdım.”

Yusufun gene bütün umutları söndü. Demek her şey, bütün coşkunuğu, çabası, korkuları boşa çıkmıştı.

Adam birkaç kere, ölü, titrek bir sesle, korkulu tekrar etti: “Yolumu şaşırdım.” Sesi kuşkulu, yorgun, azıcık da alaycıydı.

Bir daha ne Yusuf bir şey sordu, ne de adam bir şey söyledi. Gün ışıyınca, bir kavak boyu yükselineye kadar öyle karşı karşıya kıpırdamadan kaldılar.

İlk olarak adam konuştu. Sesinde korkuyla alay karmakarıştı.

“Gidip de şu silahımı alalım oradan.”

Yusuf öfkelen-di:

“O seni ilgilendirmez. Düş önüme!”

Adam önüne düştü, bük-lüğün içine yürüdüler. Tabanca bir kamışın köküne düşmüştü. Yusuf ondan önce varıp tabancayı almak için koştu ama yetişemedi, adam varmış, tabancayı çoktan yerden almış, Yusufu uzatıyordu. İriyari, Yusufu bir ele geçirirse bir anda kemiklerini kıracak güçte bir adamdı. Tabancayı elinden almasa olmazdı. Korktuğunu belli eder, rezil olurdu. Almak için uzansa adam onu bir yerinden yakalarsa un ufak ederdi. Gene var gücüyle bağırdı:

“Elindeki tabancayı yere at!”

Tabanca o anda adamın elinden yere düştü.

“Öteye çekil!”

Adam arkasını döndü, ağır ağır bük-lüğe doğru gidip orada durdu. Tabancayı yerden alıp şalvarının cebine koydu. Adam arkası ona öylecene dönük duruyor, Yusuf adamdam korkuyor, varıp da bir türlü elini arkasına bağlayamıyordu. Bir şey de söylemek gerekti. Ama ne söyleyebilirdi bu adama?

Birden: “Kimsin sen?” diye sordu. Bu soru imdadına yetişmişti. “Kimsin sen?”

Adam yorgun, yılgın, çamur içindeki ayaklarına baktı. Göbeğine kadar bataklığın çamurlarına belenmiş, belden aşağısı çamurdan gözükmeyişti. Ağır ağır döndü. Yusufu bir süre tepeden tırnağa süzdü, küçümser küçümser. Tepeden, Yusufun onu yüzde yüz bileceğine inançlı bir sesle: “Bana,” dedi, “Sarı Mıstık derler. Ya sen kimsin?”

Yusuf onun sorusunu duymamışlıktan geldi: “Derviş Be-yi mi öldürmeye geldin?”

Adam karşılık vermedi.

“Kabakçı mı gönderdi seni?”

Adam sustu.

Yusuf artık iyice kendine gelmişti. "Sen Beyin kim olduğunu bilir misin? Duydun mu onu? Adam Beye kıyar mı? Beye vursaydın elin çont olmaz mıydı sanıyorsun? Kabakçının parası için adam Derviş Beyi öldürmeye gelir mi? Onu vurduktan sonra göğre çekilseydin bile seni gene bulur paramparça ederdik."

Arka arkaya atına doğru yürümeye başladı. Ayağı bir tümseğe takılıp da yere düşerse... Kazasız belasız atının yanına varınca hemen ata atladı. Namluyu Sarı Mıstığa çevirip: "Düş önüme!" diye sert bir sesle, komut verir gibi bağırdı.

Adam sessiz, başı yerde yürümeye başladı.

Şimdi Yusufun bütün bedenini bir sevinç kasırgası sarmıştı. Ah, bir de ellerini arkasına bağlayabilseydi... Boğazına da ipi geçirip onu çeke çeke Gülizarların evleri önünden Beyin konağına götürebilseydi. Gene de Gülizarların evi önünden geçecekti ama, öylesi başka olurdu. Atını biraz daha hızlandırıp öndeki adama yaklaştı. Kafasını bir şeyler kurcalıyordu. İçine bir kurt girmişti. Sarı Mıstık adını bir yerlerden duymuştu. Bu ad ona bir sıcak, yakın, dost geliyordu. Acaba neredendi?

"Sarı Mıstık," dedi, "ben senin adını duydum. Onun için de ellerini bağlamadım." Ellerini bağlayamaması onu kudurtuyordu.

Sarı Mıstık durdu, gülümsedi, ellerini yan yana getirip uzattı: "Mademki eline düştük bugüne bugün, al istersen bağla ellerimi."

Yusuf öfkelenmişti. "Ben," diye gürledi, "ben Mahmudun oğluyum. Kürt Mahmudun. Hani hapis hanede öldürdüler, işte onun. Hani Akyollu Murtaza Ağayı vuran. Yiğit yiğide kıyamaz. Sen bizim Beye nasıl kıyacaktın? Çek ellerini, düş yola!"

Adam aldırmadı, yürümedi de. Uzun boyuyla yakışıklı, sağlam bir kaya parçasına benziyordu. Yusufun eli tetikteydi, adamın gözü de Yusufta. Yusufun yüzü sarardı. Titrek, öfkeli bir sesle: "Yürü diyorum sana, duymuyor musun?" diye bağırdı.

Sarı Mıstık, Yusufun yüzüne şöyle uzunca bir süre durdu baktı, gözleri yaşardı, sonra yüzünden bir gülümseme geçti. Hayretle: "Benziyorsun," diye konuştu. "Amma da çok benziyorsun! Demek sen Kürt Mahmudun oğlusun? Baban benim

arkadaşımdı, candan sevgili kardaşımdı. İçtiğimiz su, yediğimiz kuru ekmek bile ayrı gitmezdi. Sen hiç bunları duymadın mı? Baban benim yanımda idi. Ne mert adam, ne güzel arkadaşta, senin baban! Senin yiğit baban, Yusufum.” Başını salladı: “Demek sen benim Mahmudumun oğlusun ha? Seni gördüğüm çok sevindim yavrum. Sen böyle delikanlı oldun ha? Çok şükür Allahıma, çok şükür ki seni gördüm.”

Yusuf, Sarı Mısığın gözlerinin yaş içinde kaldığını gördü. Şimdi onu artık iyice hatırlıyordu. Babasının en iyi arkadaşıydı. Acaba o muydu? İçinde bir de küşümü vardı.

Sarı Mısıtık sustu, döndü, yürümeye başladı. Yürüyor, şimdi daha hızla yürüyor, arada da başını geriye çevirip şefkatle Yusufu bakıyor, mutlu mutlu gülümsüyordu. “Demek sen Yusufsun ha, Kürt Mahmudun oğlusun?”

“Yusufum.”

Adam gözleri hala dolu dolu: “Kaçaklıkta bileydik babanla. Üç yıl... Şu koca dağda dolaşmadık yer komadık. Baban durmayacaktı burada, Çukurovada, Van gölüne, ala karlı Süphan dağına gidecekti. Ben şimdi oraya gideceğim, Van gölüne.” Güldü: “Gel istersen seni de götürüyüm.” Hep gülüyor, sarı altın dişleri ışılıyordu. “Baban sağ olsaydı, yakalanmasaydı... Babanı öldürmüşler, sen ölüsünü gördün mü? Bey mi istiyor beni? Ne yapacaktı Derviş Bey beni? O adam değil... O adam olsaydı, babanı kimse öyle öldüremezdi. Adam değil o!.. Öyle adam batsın. Götür beni ona, Mahmudun oğlu. Haydi be, sen de... Adam dediğin... Mahmut Van dağlarını, oradaki, babasının görmediği köyünü söylerdi hep... Bir seni, bir de Van gölünü, Van dağlarını söylerdi. Türkü çağırırdı Kürtçe, Süphan dağından dolayı, ben Kürtçe bilmezdim de, türküyü anlardım. Sen Vana gidecek misin?”

“Gitmeyeceğim!” diye bağırdı Yusuf.

“Babanın ölüsünü gördün mü?”

“Gördüm!” diye bağırdı Yusuf.

“Kamilin?”

“Gördüm!”

Karşıkı kamışlıktan hışırtılar geliyor, kamışlar ağır ağır ığ-ranarak kuzeye doğru yatıyor kalkıyor, sırtları dalga dalga

parlıyordu. Bir ışık dalgası uçsuz bucaksız kamışlıkta geliyor gidiyor.

“Gördüm, gördüm, gördüm!”

“Kartallar dönüyordu orada köprünün başında, Sülemin dibinde... Keskin, kan kokusu almış kartallar. Babanın başı şişmişti, iki insan başı kadar, dilim dilim yarılmış, sarı bir su sızıyor. Kan kokusu. Bütün kasaba çürümüş, kokan, paramparça...”

“Gördüm, gördüm, gördüm!..”

Ses kamışlığın üstünden ötelere ulaştı.

Yusuf atını onun yanına sürdü. Yan yana yürümeye başladılar, Yusufu, kendisinin at üstünde, babasının kardeşliğininse yaya gitmesi çok dokunuyordu. Ama Beyini öldürmeye gelen adama da, kim olursa olsun, altındaki atı veremezdi ki... Bu hal onun yüreğini burkuyordu.

Sarı Mıstık bir ara karşısında durdu, uzakta, terlemiş atına, parlayan mavzerine baktı, sonra gözlerini gözlerinin içine dikti: “Zulüm,” dedi, “Zulüm.” Soluyarak arkasını ona döndü, önüne daha hızlı yürüdü. Baş omuzları arasına sıkışmış, omuzları kabarmış, kamburu çıkmış hızlandıkça hızlandı. Ardından atı süren Yusuf onun ikide bir, “Yazık, yazık!” dediğini duyuyordu. “Yazık, zulüm!”

Sarı Mıstık uzun bir süre böyle gittikten sonra gene durdu, yolun ortasına dikildi: “Babanı nasıl öldürdüler duydun mu?” diye bağırdı. Öfkeliydi.

Yusuf duyduğunu bir hoş, belki gözleri, belki elleri, belki bedeniyle, belki atının başını çekişiyle, belki atına üzengiyle dokunuşuyla anlattı.

“Kamili nasıl öldürdü Derviş Bey, onu da biliyor musun?”

“Biliyorum,” dedi Yusuf boğuk, duyulur duyulmaz, utanç, yılmış sesiyle.

Kamilin macerasını gözleriyle görmüştü. Çocuktuk ama iyice, bugünkü gibi anımsıyordu. Çiftliğin önü karaçalılıktı. Karaçalının dikenleri sertti, sivri bıçaklar gibiydi. Her karaçalı dalında bu sivri bıçaklardan yüzlerce asılıydı. Karaçalılar ağır, keskin, ustura... Çok sık, üst üste binmişlerdi. Aralarından yılan bile geçemez. Eli kırbaçlı üç adam Kamili işte bu uçsuz bucaksız

ustura denizine, Anavarzanın dibine kadar dikilmiş usturalığa sürüyordu. Çırılçıplak Kamil, üstüne kırbaçlar yağarken, bu halde bile, karaçalı dikenleri. Hayalarını elleriyle kapatmış, öne eğilmiş, bacakları eğri, o çalıdan o çalıya yumularak, ürperip koşarak, bedeni kanamış. Kanamış, her bir yanı kızıl kana batmış, kızıl kandan yalnız dişleri ışıldayan gencecik bir insan anımsıyor şimdi Yusuf. Sırtına yağın kırbaçlar altında kendini karaçalılığın içine attı, kıpkırmızı. Bir an gözükmez oldu, battı çıktı battı çıktı karaçalılığın içine, sonra karaçalılığın ortasına aldı yatırdı, bir yeşil boşluğa. Kıpkırmızı, yeşil alana düştü. Gözleri dehşet içinde, dehşet büyümüştü. Beyin de gözleri büyümüştü. Herkesin de gözleri kocaman kocamandı.

Babanı, babanı, babanı böyle öldürdüler. Tüm kemiklerini kırmışlar, bir pelte gibi, bir et yığını... Ölüsünü Savrunun kıyısına itlere atmışlar. Usturayla dilim dilim... Bütün kasaba çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın erkek üç gün, üç gece önünden akmış dilim dilim olmuş ölünün... Dilim dilim...

Yusuf ancak bu kadarını anımsayabiliyor, ne zaman babasının ölüsünü kapının önünde düşünse içi bulanıyor, ne zaman Kamil aklına düşse boğazına bir şeyler tıkanıyor, kusacağı geliyor, sası sası...

Sarı Mıstık durmadan konuşuyor. Yusuf kaçmak istiyor. Bataklığın oralarda birkaç karaçalı topluluğu. Esmer, dökülmüş lekeler.. Ovanın yüzünde... Durmadan durmadan Kamili, babasını birbirine karıştırarak konuşuyor.

Şu lanet, kim olursa olsun, lanet mi lanet herif bir kaçsa, diye kendi kendine konuşuyor. Kaçsa da elinden dilinden kurtulsam şu lanetin. Ne bağırarak, ne de arkasından bir kurşun sıkacaktı. Aaah bir kaçsa! Neden anlatıyordu babasını, neden anlatıyordu Kamili, korkusundan, ödü kopuyordu Sarı Mıstığın, Beyden. Şimdi alıp götürse Bey onu da Kamil gibi eder, boğası ki kırbaçla Karaçalılığa sürerdi, kızıl kana bular, bir gözleri, dişleri kalırdı ışılayan. Şıp şıp kan damlardı her yerinden. Bey sert. Sertlik iyidir. Kim bilir Kamil ne yapmıştı Beye? Bey hiç suçu olmayan bir kişiyi böylesine öldürtür mü? Şu Sarı Mıstık da amma çok konuşuyor. Bu kadar çok konuşacağına kaçsana be adam! İnsan insanı yüzünden anlar. Yoksa bir suçu yok mu?

Belki de Sarı Mıstık değil... Bir yılan aktı, yol boyunca akıyor, yolun kıyısından, önden, Sarı Mıstığın az önünden kıvrılarak, uçar gibi kuyruğunu sallayarak, arada da başını kaldırıp arkaya bakarak kayıyor. Sarı Mıstığın hiç aldıracağı yok. Neredeyse kuyruğuna basacak yılanın. Bir tuhaf adam şu babamın yoldaşı. Ha bire konuşuyor, dönmeden. Yılanın kuyruğu kıvrılarak, yolun tozlarına bulanmış, kapkara... Kırmızı dilini çıkarmış, geriye bakıyor başını dikmiş. Ayakları lap lap iniyor yola, yılanın kuyruğunun çizdiği yere, tozları fışkırtıyor...

Bu adam hiç korkmuyor. Kellesini bir iyice koltuğuna almış. Kaçmıyor da... Çiftliğe de gittikçe yaklaşıyorlar. Atın yanında başı dimdik, yiğit yüzlü, çamurlu şayak şalvarı güzel... Ceketinin kaçak mal olduğu düzgünlüğünden belli. Çizgili, gümüşü bir kumaş. Biraz da topallıyor mu ne? Azıcık azıcık aksaklığı var. Yok yok, bu tamam Sarı Mıstık. Anası, "senin Mıstık amcan azıcık topaldır," demişti. Ama hiç kaçmıyor o. Kaçmayacak mı? Çiftliğe yaklaştıkça da hızlanıyor.

Yusuf dayanamadı: "Mıstık amca," dedi yumuşacık. İçinden ılık ılık bir sevgi taşı. Babasına dert yanar gibi sokulgan, çocuksu. "Şimdi ben seni götürür de Beye teslim edersem, Bey seni öldürtür." Yılan on beş adım ötesinde.

Sarı Mıstık bir an durdu, Yusufun yüzüne baktı, gülümse-di, yürüdü.

Yusuf iyice bozuldu, öfkelen-di. Şimdi ne yapacaktı? Adam hiçbir şeyi anlamıyordu. Kaçmıyor, kaçmıyordu işte. On beş, yirmi dakika sonra çiftliğe girecekler, ondan sonra da iş işten geçecek, Bey onu Kamil gibi edecekti. Ne yapmalı? Dişlerini sıkıp: "Bey seni öldürecek, öldürecek. Kamil gibi... Karaçalılığa... Çırılçıplak," diye öfkesini tükürdü.

Sarı Mıstık başını çevirip gene güldü. Gözlerinde alaycı bir pırıltı vardı.

Yürürken epeyce toz çıkarıyordu. Yusuf gerilerde kalayım da, o da geride kaldığını görüp başını alsın da nereye giderse gitsin, diye düşündü. Atın başını çekti. Bundan haberi olmayan, dalmış gitmiş Mıstık yürüdü gitti. Yusuf onun uzaklaşmasını, uzaklaştıktan sonra da ilerdeki büyük kamışlığın içine sarpivermesini bekliyordu. Atın başını çekmiş, öylecene duruyor,

onun bir varmış bir yokmuş olmasından sonra duyacağı boşluğu, yokluğu düşünüyordu. Bunca emekleri, bunca sevinci boşa gitmişti. Yılan onun önünden tozlara bata çıka akıyordu.

Mıstık kamışlığın kıyısına kadar aynı dalgın adımlarla yürüdü. Nedense kamışlığın yanına varınca azıcık duraksadı, önce püskül vermiş, usulca dalgalanan kamışlığın uçsuz bucaksızlığına baktı. Kamışlık büyük ovanın sonsuzluğunda ta uzaklara Anavarza kayalığının ötelere kadar uzanıyordu. Kim bilir bu kamışlığın içinde neler vardı? Büyülü bir dünyanın buradaki ucuydu kamışlık. Yılan da onunla birlikte duraksadı. Başını kaldırıp Sarı Mıstığa baktı. Güldü gibi. Kuyruğunu oynattı. Dili çataldı, kırmızı.

Kamışlıkta göz gezdirdikten sonra Yusufun yokluğunun farkına varan Mıstık arkasına dönüp baktı ki Yusuf orada durup durur. Buna azıcık şaşırdı önce, sonra da bunun ne demek olduğunu anladı. Orada durup Yusufu beklemeye başladı. Yusuf da onun kamışlığa girmesini bekliyordu. Bir süre böyle uzak uzak bakışarak beklediler. Hiçbirisi yerinden kıpırdamıyordu. Yusuf, niçin o kamışlığa girmiyor, diye öfkelendi. Mıstık da şu deli oğlan atı niçin sürüp de gelmiyor, diye gülümsedi. Artık kaçmayacağını anlamalıydı. Yılan uzaklaşıp gitmişti. İzi kıvrım kıvrım uzanıyordu.

Birden Yusufun aklına geldi. Mıstık amcasının tabancası ondaydı. Böyle vurucu kırıcı adamlar silahsız bir adım atamazlar. Atı hızla sürüp yanına geldi. Mıstık, dudağında yarı şefkatli, yarı alaylı bir gülümseme yerinden hiç kıpırdamamıştı. Durmuş, Yusufu bir oğul hayranlığı, sevgisiyle bakıyordu. Yılan kamışlığa girdi geri çıktı.

Yusuf elindeki tabancayı ona uzatıp: "Al tabancanı!" dedi. Sesinde, "al da şu kamışlığa giriver!" komutu gürledi.

Sarı Mıstık hiç onu duymamış gibi tabancayı aldı, beline taktı. Boyuna da mutlu mutlu gülümsüyordu. Kamışlığa gireceği yerde atın önüne düştü, çiftliğe doğru yürümeye başladı. Yusufsa buna çok kızdı. Zaten öfkesi burnundaydı. Ah, babasının kardeşi olmamalıydı ki şu Sarı Mıstık, ona yapacağını bilir, elini ayağını bağlar, onu sürüye sürüye çiftliğe götürürdü ama, ne fayda!

Hışım, ılık gibi: "Bey seni öldürtecek, Bey seni öldürtecek!" dedi. Derin bir soluk aldı. "Bey seni öldürtecek de leşini köpeklerle atacak. Anlamıyor musun, duymuyor musun dedimi?"

Sarı Mıstık gene o sevgi dolu, azıcık alaylı gülümsemesiyle gülümsedi. Yusuf onun hele bu sorusuna karşılık vermeyeşine çileden çıktı. "Sen çok korkak bir adamsın! Çok korkak, Mıstık amca!"

Mıstık arkaya döndü, onun yüzüne bir süre baktı: "Bana mı diyorsun? Ben mi korkağım?" Güldü. "Yusufum," dedi, "yavrum, bu dünyada herkes korkaktır. Senin bir kıpırdama, teslim ol, deyişin vardı ki, sesinden öylesine korktuğun belliydi ki... Korkan adam kadar tehlikeli bir yaratık gelmemiştir bu dünyaya. Senin bu korkulu sesini duyunca, eyvah, dedim, oğlan beni öldürecek. Ben dünyada çok az şeyden, bu korkudan korktuğum kadar korkarım. Az daha beni vuruyordun."

Yusuf gene öfkeleni, kan beynine çıktı: "Sen," dedi, "babamın arkadaşı Sarı Mıstık olamazsın. Sen bir yalancısın."

Sarı Mıstık gülmesini tutup başını önüne eğdi.

İşte tabancasını da vermişti, geride ne kalmıştı, niçin kaçmıyordu? Gene geride kaldı. Sarı Mıstık hemen onun geride kaldığının farkına varıp durdu. Yılan yoldan çıktı kamışlığın içine aktı.

Kamışlığı çıkıncaya kadar Yusuf birkaç kere geride kalıp kaçmasını bekledi. Hiç anlamamışlığa vurup Mıstık da onu bekledi. Sonunda kamışlığı çıktılar. Yusuf deli divaneye dönmüştü. Neredeyse hüngür hüngür ağlayarak ona yalvaracak, "kaç amca, kaç," diyecekti. Köye yaklaştıkça öfkesi artan Yusufun eli ayağı titremeye başlamıştı. Gönül diyor ki, diye geçiriyordu içinden, salla bir kurşun şunun beynine, beyni paramparça olsun... Ya kaçacak hali yoktuysa? Ya en yakın arkadaşının oğlunun önünden kaçmaya utanıyorsa? İşte tabancası da elindeydi. Ona her bir şeyi yapabilirdi istese. Seni bıraktım, var git işine amca, dese ayıp olacaktı. Seni azat ettim, var git sağlıcağlan da, diyemezdi babasının arkadaşına. Atının başını çevirip, ovaya doğru doludizgin süzülüp gitse nasıl olurdu? Sen sağ ben selamet amca, dese ne olurdu? Babasının arkada-

şı, amma da korkakmış, bir adamı bile Beyine götüremedi demez miydi? Bütün bu işlerde kendini sınamıyor muydu Mıstık amcası?

Çiftliğin uç evlerine gelmişler, neredeyse köyün içine gireceklerdi. Yusuf atını hızla Mıstığın yanına sürüp onu omzundan tuttu, sarstı: "Bu Bey çok insafsız Mıstık amca, seni öldürür bu Bey. Ben Beyi iyi bilirim, vallahi de billahi de seni öldürür. Nolursun Mıstık amca!" Sesi tehdit değil yalvarıştı. Dokunsan hıçkıracaktı. Gözleri yaşla dolmuştu.

Sarı Mıstık hiç oralı değildi. Yusuf dişlerinin arasından bir "Cehenneme" fırlattı. Usulca, "Cehenneme, cehennemin dibine kadar yolun var! Öldürürse öldürsün bana ne!" dedi duyulur duyulmaz.

Çiftliğin içine girdiler. Yusufun bütün öfkesi iniverdi. Artık ne yapsındı, yalvarmış yalvarmış adam kaçmamıştı. Başka ne gelirdi elinden? Anası ne derse desindi. Elalem ne derse desindi. Gülizarların evinin önünden geçmeyi düşününce sevindi. İyi ki kaçmamıştı şu akılsız.

Bu sefer sevinçle: "Sarı amca," dedi, "şu yandan. Bey seni kıyma gibi kıyacak," diye de alay etti. Şimdi alay etme sırası onundu. Artık iş işten iyice geçmişti. Ama gene de atın üstünde sapsarı kesilmiş dişi dişini yiyordu.

Gülizar onu sülün gibi bir at üstünde görünce yüzü kıpkırmızı olup, Yusufa candan bir gülüş atıp evin içine kaçtı. Yusufun gözlerinin önünde onun ak, çocuk dişlerinin pırıltısı, kalın dudaklarının şehveti kaldı.

Beyin kapısına geldiklerinde Yusuf atın üstünde duramayacak hale gelmişti. Attan düşercesine inip Sarı Mıstığın yanına geldi, ona düşmanca baktı: "Ver tabancanı da şurada dur!" diye öfkeyle gürledi. "Dur orda da hiç kımıldama!" Sözler ağzından küfür gibi çıkıyordu.

Bey de konağın balkonunda durmuş kayıtsızca onun bütün devinimlerini inceden inceye gözden geçiriyordu. Bu arada Yusufun Beyi öldürecek adamı yakaladığını duyanlar konağın önüne birikmişler büyücek bir kalabalık olmuşlardı.

Sarı Mıstık belinden çıkardığı tabancasını gülümseyerek Yusufa uzattı. Şu adamın şu pis gülümsemesi yok mu, öldür-

yordu onu. Dizleri kırılarak, sapsarı bir yüzle yukarı çıkan Yusuf elindeki mavzeri ve Mıstığın tabancasını Beyin ayaklarının dibine koydu, ölgün bitkin, utanır bir sesle: "Düşmanıyın ömrü bu kadar olsun Beyimiz," dedi. Bey: "Bu muymuş, sordun mu?" dedi.

Yusuf: "Sordum," diye karşılık verdi. "Adı da Sarı Mıstık."

Bey emir verdi: "Üstünü başını ara da yukarı getir!"

Yusuf aşağıya indi, Sarı Mıstığın üstünü ararken: "Bey seni öldürecek. Kamil gibi edecek," dedi. "Bunda benim hiç suçum yok. Varsın iyice öldürsün."

Sarı Mıstık inceden inceye gülümser gibiydi. Onda bir de kıvançlı hal seziliyordu. O önde Yusuf arkada yukarı çıktılar.

Bey Sarı Mıstığı tepeden tırnağa uzunca bir süzdükten sonra: "Kabakçı beni öldürmeye seni mi gönderdi?" diye yumuşak, öfkesiz, babacan sordu.

Sarı Mıstık gene öyle gülümseyerek: "Beni gönderdi, Bey," dedi. "İşte ben de geldim."

Yusuf, Beyin bu yumuşaklığına şaşırdı kaldı. Demek Mıstık amcasının bir bildiği vardı. Siktiret, dedi içinden, işte yakalayıp getirdik.

Bey Yusuf'a, çekil diye bir kaş oynattı. Yusuf merdivenleri indi. Demek Bey ona... Heyecanından tıkanıyordu. Suç hep onda, hep ondaydı. Doğru eve gitti, anası evde yoktu. Gerisin geri konağa döndü. Ne yapacağını bilemiyor dört dönüyordu. Anasını bir bulsa da işi anlatsaydı. Anasını kadın kalabalığının arasında saç başı darmadağınık bağırır çağırır buldu. Anası onu görünce öfkeyle onun üstüne yürüdü. Yusuf biliyordu ki Meyro öfkelenince onu, şu kalabalığın ortasında bile döverdi. Boyuna bosuna, yaşına bakmadan basardı dayacağı. Gözü dönmüş Meyroya yakalanmadan evi bulmalıydı. Meyro arkasında, o önde evlerine doğru koştu.

Meyro arkasından koşuyor: "Sütsüz, zamane piçi, soysuz!" diye bağırıyordu. "Gözün çıksın senin, o boyların devrilsin senin. Bir oğlum vardı benim, hay oğulsuz kalayım. Tuttun da Sarı Mıstığı babayın öz bir kardeşini getirdin Beye, onu öldürsün diye, öyle mi?"

Yusuf eve girmiş kapıyı kapamıştı. Dışarda kalan Meyro

bağırıp beddualar ediyordu. Yusufsa içerden boyuna: "Ana dur, ana dur hele! Sana işi anlatayım da öyle bağır."

Dinlemiyordu: "Bey onu öldürürse, ben de seni öldürürüm!"

Uzun bir cebelleşmeden sonra yatışan Meyroya Yusuf kapıyı açtı. Meyro ter içinde kalmıştı, daha da soluk soluğaydı öfkeden.

Yusuf olanı biteni baştan sona kadar anasına anlattıktan sonra: "Var git Beye de kurtar onu," dedi. "Git söyle de Bey onu öldürtmesin. Babama, sana bana bağışlasın."

Meyro: "Sen öl," diye gene evden koşarak çıktı. "Sen geber. Babana da, Sarı Mıstık Ağaya da sen kurban ol, mende-bur. Şimdi baban sağ olmalıydı ki seni ayaklarının altına almalıydı."

Meyro, Beyin yanına girer girmez kendini yere atıp onun ayağına kapandı hemen: "Bağışla," dedi. "Mahmuda, bana bağışla."

Bey konuşmuyor, gülüyordu.

"Mahmudun kardaşını Mahmuda bağışla, bir kusur işlemiş."

Bey onu başından tuttu ayağa kaldırdı. Meyro gözlerini onun gözlerinin içine dikti, keskin: "Eğer sen bunu, Mahmudun kardaşını öldürürsen, ben de önce Yusufu, sonra da kendimi öldürürüm."

"O nasıl bir söz Meyro!"

"Kusura kalma Bey, benim de, Yusufun da..."

Bey hep gülümsüyordu, ışıklı, yumuşak.

"Bağışla..." Telaşlı, karmakarışık, allak bullak olmuş.

"Dur Meyro..." Bey ciddileşti. "Mahmudun kardaşı bizi öldürmeye gelse de, o bizim kardaşımızdır. Başımız üstünde de yeri vardır. Al evine götür konuşunu. Yusufu da darılma, kızma."

"Olur," dedi Meyro, "olur," dedi coşkuyula. Sonra da Sarı Mıstığa döndü: "Gel kardaş," dedi. "Yusuf senin oğlundur, kusura kalma. Gel bu gece konuşumuz ol."

Sarı Mıstık önde, Meyro arkada eve geldiler. Yusuf bir türlü onun yüzüne utancından bakamıyordu.

Sarı Mıstık gün ağarana kadar ana oğula mahpushanedeki Mahmudu anlattı. Beyden, Beyin öldürölmesinden, Kabakçıdan hiç kimse bir tek sözcükle bile söz etmedi.

Dili kıpkırmızı, uzun, toza bulanmış, yanardöner yeşil bir yılan akıyordu hapishane duvarı boyunca, kartallar dönüyordu orada, Sülemiş tepesinin güney yamacında... Su aydınlık akıyordu, dibine ışık çökmüş. Çakıltaşlarının arasına kan oturmuştu, kurumuş, morarmış, çatlamış. Mahmudun başı iki üç misli şişmiş. Dilim dilim yarılmış.

“Ah,” dedi, “aah, kimseyi yaklaştırmıyorlardı ki ölüye.”

Yüzbaşı, Mahmudun ölüsüne kapanmış ağlıyordu. Ölü şişmiş, üç adam kadar olmuş, dilim dilim yarılmış, kokmuş.

Sarı Mıstık, Derviş Beyin iki adamı ve Yusuf la birlikte Kabakçioğlunun kasabadaki evine gitti. Kapıyı açan yanaşmaya: "Ağa evde mi?" diye sordu. "Evdeyse azıcık aşağı kadar zahmet ediversin. Derviş Beyden elçi geldi diye söyle."

Az sonra merdivenden ağır ağır inen Kabakçioğlu, buyurun, ne var, ne oluyor, diyemeden Sarı Mıstık: "Ben," dedi, "Derviş Beyin kim olduğunu bilmiyordum, senin teşvikinle onu öldürmeye giderken. Sonra onun kim olduğunu, onun asil soyunu öğrenince, hem de onun nur yüzünü görünce öyle bir babayiğidi vurmaya elim varmadı, ona kıyamadım. Sana bir şey söyleyim mi Kabakçızade, Derviş Bey gibi bir adamın kesip attığı tırnak senin gibi yüz adamın kanını eder."

Mahir Bey apışıp kalmış, bir şeyler söylemek istiyor, beceremiyorken, Sarı Mıstık belinden çıkardığı tabancayı, öbür elindeki bir deste parayı ona uzattı, komut verir gibi, sert: "Al şunları!" diye gürledi. Sesi öylesine keskindi ki Mahir Bey kendinde olmadan elini uzatıp tabancayla para destesini aldı. "Bunları avradına ver de avradın varsın da öldürsün Derviş Beyi."

Neye uğradığını bilemeyen Mahir Bey bir şeyler söylemek için kıvranıp duruyor: "Bir yan... yanlışlık... Haşa... Beyimize..."

Mıstık: "Tatlı canından vazgeçmedinse, sus! Sus köpek!" dedi.

Yandaki evlere, sokaktan gelip geçenlere, olayı duyup evin az ötesine birikmiş kalabalığa duyurmak için de olanca sesiyle bağırdı: "Her kuşun eti yenmez, Kabak paşa... Hele Derviş Be-

yin eti hiç yenmezmiş. Bunu bir iyice anladım, Kabak paşa! İnşallah bir gün sen de anlarsın." Çabucak yürüdü, arkasında Derviş Beyin adamları ve Yusuf la sokağı döndü. Hala bağıırıyordu: "Her kuş un eti yenmez Kabakçı Efendi. Derviş Beyinki de ağı gibidir, boğazında kalır."

Mahir Bey elinde tabanca ve bir deste para kalakalmıştı. Beyni durmuş, olup biteni bir türlü kavrayamıyor, gözlerini kirpiştirerek evinin önüne toplanmış kalabalığa soru dolu gözlerle bakıyordu. Birden elindekileri fark edip, elinde bir tutam ateş varmış gibi para destesiyle tabancayı yere atıp kapıyı kapadı, arkasından kovalıyorlarmış gibi koşarak merdivenleri çıktı. Evin içinde başına vurulmuş gibi oradan oraya gidip geliyordu.

Karısı, çocukları, misafir gelmiş bir uzak akrabası, oğlunun üniversitede okuyan bir arkadaşı durmuşlar onun bu delice hareketlerine bakıyorlardı. Mahir Bey elleri kirlenmiş gibi ellerini hala çırpıyor ovuşturuyordu.

Tabancayla para bütün gece sabaha kadar Mahir Beyin kapısının önündeki bir taşın yanında yan yana öylece kaldı. Bu beklenmeyen olayın etkisiyle sabaha kadar uyuyamayan Mahir, sabahleyin azıcık durgunlaşmış evden çıkarken kapıda ne tabancayı, ne para destesini gördü. Acaba kim alıp götürmüştü? Mahir bütün bu olup bitenin sebebini düşünecek, anlayacak kadar zekiydi, zekiydi ama ne gelirdi elden? Hepsini sineye çekmesi gerekti. Ne de olsa bu son darbe, aşağılama Mahir Beyi bitirmişti. Sarı Mıstığın bütün şehri dolanarak söylediği sözler hala kulağında çın çın ötüyordu: "Her kuş serçe değildir. Hele bıldırcın hiç değildir, Kabakçı! Adam olmuş da adam öldürtmeye beni gönderiyor! Bir milyon verseydin bile onu öldüremezdim, öyle bir yiğidi. Ama senin gibi iti bir cıgaraya öldürürüm... Beş parasız da öldürür, doğru cennete giderim. Senin katlin vaciptir."

Bu sözler kırık dökük, bütün gün kulağına gelmiş, onun kafasında birleşmişti.

Bütün kasaba, kasabanın köyleri, olanı biteni günü gününe, dahası dakikası dakikasına öğreniyordu. Herkes her şeyi, bataklıktan kurtulmuş tarlayı Mahir Beyin çiftliğine katmak

için her çareye başvurduğunu, Derviş Bey heye demezse bu işi beceremeyeceğini, bu yüzden Derviş Beyle barışmak için nasıl sürüm sürüm süründüğünü, Derviş Beyin de barışırsam atalarımız gibi, Oğuz töresince barışırsam dediğini herkes, en incesine kadar her şeyi biliyordu.

Derviş Beyin Oğuz töresince barışma isteğini Mahir kabul edecek mi etmeyecek mi diye kasabadaki ve köylerdeki insanlar ikiye ayrılmışlardı. Kimi diyordu ki, mümkünü yok Mahir böyle bir barışmayı kabul edemez. Ne için olursa olsun, isterse milyon için, hayat için olsun kimse böyle bir barışmayı kabul edemez. Kabul edip de ele aleme soytarı olamaz. Hem de düdük olamaz. Kimi de diyordu ki ona Kabakçızade Mahir demişler, bir avuç toprak ver, karşılığında bir geceliğine karısını al. Bu kadar, bir dünya kadar toprak için Oğuz töresince bir kere değil, bir yıl her gün aynı şekilde barışmayı kabul eder. Sonra kasabada yukardaki umulmadık haber patladı. Mahirin elinden her bir iş gelirdi de işte bu iş gelmezdi. Ama Sarı Mıstık kasabanın çarşısına düşmüş: "Bir gördüm Derviş Beyi, yüzünden ışık, iyilik saçılıyor. Bir gözümün önüne şu sümüklü Mahiri getirdim, dedim ki kendi kendime, şu asil Beye kıyamam dünya malı için," diyordu. Olayı, Mahirin onu nasıl bulduğunu, nasıl yalvardığını, ne kadar para verdiğini, ne kadar tarla vereceğini bir bir de anlatıyordu. Buna karşılık da ne Mahirden, ne de akrabalarından çıt çıkmıyordu.

Kasabalılar: "Pravo adama," diyorlardı. "Ücretli katillerin de insanı insan oluyor. Demiş ki Kabakçıya, tam yüzüne karşı demiş ki... Derviş Beyin tırnağını.. Senin gibi bin adama... demiş, değişmem!"

Sarı Mıstık tam bir hafta kasabada boy gösterip olayı önüne gelene coşarak anlattı, sonra da bir daha ortalıkta gözükmedi.

Şimdi kasaba gene bir bekleme nöbetindeydi. Sonuç nereye varacaktı? Mahir ölse de tarlalardan vazgeçemezdi. Derviş Beyin de Oğuz töresinden hiç vazgeçeceği yoktu.

Aradan günler, haftalar geçti. Mahir Bey o gün bugündür odasına kapanmış dışarıya bir adım bile atmamıştı. Halk diyordu ki onurlu adamın hali böyle olur. Sarı Mıstığın başına getir-

diği işi onuruna yediremedi. Dışarıya çıkıp da kimsenin yüzüne bakamıyor. Ölünceye kadar dışarıya çıkamayacak diyenler de vardı. Ve buna epey kimse de inanıyordu. Kasaba yavaş yavaş Mahire acımaya, ona yaptığı bu işkenceden dolayı da Derviş Beye kinlenmeye başlıyordu.

Mahirse her şeyi unutmuş evine kapanmış bir çare arıyordu. Ama elini nereye, hangi dala uzatsa dal eline geliyordu. Sararmış solmuş, gözlerinin altında mor mor halkalar oluşmuştu. Şu birkaç ayda bir hayli de yaşlanmıştı. Karısı, çocukları, kardeşleri, akrabaları, dostları onun bu hallerine acıyorlardı. Ama elden hiçbir gelir yoktu. Şu Derviş Bey de lanet mi lanet, dinsiz imansız, vicdansız bir canavar.

“Senin şu Allanın belası Oğuzun yerin dibine batsın! Yere çalınsın Oğuz tören. Bir Oğuz töresi için şu adam bu hale getirilir mi? Hay Allah gözünü kör etsin senin Derviş gibi, Oğuz nerede, Oğuz? Sen nerede gördün Oğuz töresini? Kim duydu Oğuz sözünü şimdiye dek buralarda? Bizim atalarımız ne Oğuzdu, ne de onun töresi vardı böyle. Uydurukçu domuz, pis adam. Sırf, sırf şu adamcağızı rezil etmek için kışından uyduruyor Oğuz töresini. Biz Türk, biz ümmeti Muhammed, biz Çukurovalı değil miyiz? Bizim de atalarımız burada doğup büyümedi mi? Ne Oğuz gördük bu yaşa geldik, ne de töresini. Allah billah aşkına Oğuz töresini, Oğuzu gören varsa, bilen varsa söylesin.”

“Oğuzu bilmeyen, Oğuz töresi üstüne yürümeyen millet, millet olmazmış! Hay yılcıklar çıkarası Derviş, yalancı köpek, uydurukçu sıçan!”

“Adam ölecek, ölmezse de şu Oğuz töresi laneti bu adamı iflah etmez.”

Hemen hemen kasabanın çoğu yalnız tarih kitaplarında gördükleri, son yıllarda da bazı üstü kurtlu dergilerden duydukları şu Oğuz sözüne düşman olmuşlardı. Düpedüz Mahire acıyorlardı. Şu Oğuz töresi mi ne karın ağrısı olmasaydı çoktan Mahirle Derviş barışmış olacaktı. Birkaç aydır kasabada Oğuz aleyhtarı kampanyayı Mahiri tutanlar ve onun akrabaları idare ediyorlardı. Bir an oldu, kasaba o hale geldi ki Oğuz demek, vatan hainliğiyle bir oldu.

Bu Oğuz aleyhtarı kampanyayı günü gününe izleyen Derviş Bey: "Ben onlara gösteririm," diyordu. "Gösteririm o köksüz, o rezil, o ırk düşmanı, millet, vatan, ırz düşmanı namussuzlara... Onlar nasıl olur da ulu soyumuzu böylesine iğrenç sözlerle anarlar? Bu vatani işte böylelikle yıktılar, daha da yıkacaklar. Son Türk devletini..."

Derviş Bey de bir karşı kampanya hazırlığına geçecekti ama, kasabada bu köpekler, Mahir gibisiler, geç kaldı. Onların sözü geçiyordu. Ve Oğuzla, Oğuz töresiyle öylesine bir alay ediyorlardı ki can dayanmaz. Koskocaman Oğuz sözü, Oğuz soyu, Cengizlerin, Timurların, Attila ve Alparslanları çıkaran soy şu küçük kasabada birkaç baldırı çıplak, kanı bozuğun alay konusu, oyuncağı olmuştu.

Derviş Bey bazı bazı kendini tutamıyor: "Şu kasabayı yakmalı. Yakmalı!" diye bağırıyordu. "İçindekileri de belekteki be-beğine kadar kılıçtan geçirmeli. Aaah, atam Timurlenk. Aaaah, atamız Cengiz, aaaah Attila... Ne oldunuz, nerede o eski günler? Şu kasabadaki kafirleri de kılıçtan geçirmek yok muydu?"

Tellal büyük bir ayna daha döktürdü. Zincirler boynunu, ayak bileklerini, el bileklerini morartmıştı. İncelmiş, kavlamış gibi derisi. Boncuklu arılar, eşekarıları, sarıca, kara arılar, çok vızıltılı yeşil arılar mahpushane duvarı boynuna sıralanmış karpuz, kavun kabuklarının içine oğul verir gibi konuyorlar, dışardan getirttiği eleklerle de Tellal onları kolaylıkla yakalıyor, kanatlardan birisini kırıyor, büyük boy aynasının üstüne diziyordu. Aynanın üstünde biçim biçim, renk renk, kıvılcımlanarak, oğul verircesine, halkalanarak, bir cümbüşte kıvıl kıvıl arılar durgun bir su gibi sallanıyorlardı.

“Yüzbaşı geldi,” diye bir ses dolaştı hapishaneyi. “Gök gözlü.”

Yüzbaşının elinde kırbacı çizmelerini dövüyordu. Yanında çok uzun bir adam vardı. Yüzbaşı ondan çekinir gibiydi. Doğru Tellala yürüdüler, incir ağacının altında aynasının üstüne yumulmuş, öylece, kıpırdamadan duran Tellalın yanı başında durdular. Tellal aynaya dalmış gitmiş, üstünde arıların kıvılaşığı yüzünü seyreyliyordu.

Yüzbaşı sağ ayağını kaldırdı, gülümser aynanın üstüne indirdi. Ayna sessizlikte çatırdadı, Tellal ayağa ok gibi fırladı, birden Yüzbaşayı görünce şaşkın, gerisin geri kırılmış aynanın başına oturdu, az önceki gibi tıpkı, yumuldu. Arılar yöreye, tozların içine saçılmışlar, orada burada ağır debeleniyorlardı.

Uzun adam ardına döndü, Müdür az ilerdeydi: “Müdür Bey!”

“Buyurun efendim.”

“Nedir bu zincirler?”

“Böyle gönderdiler bana.”

“Yüzbaşı!”

Yüzbaşı toparlandı.

“Bu zincirler?”

“Unutulmuş.”

“Derhal çıkarılsın! Deli mi bu kambur? Hep böyle böceklerle mi oynar?”

“Oynuyor efendim,” dedi Müdür. “Oynuyor ama deli değil.”

“Bir doktora gönderin!”

“Baş üstüne efendim.”

Yüzbaşı aynanın içinden ayağını çekti. Tellal da onun ayağıyla birlikte kalktı, karşlarına dikildi, acı, utkulu, kurnaz gülümsedi. Gülümsemesinde azıcık hayasızlık, umursamazlık, meydan okuma da vardı. Uzun adama doğru iki adım attı, tam karşısında durdu: “Ben öldürdüm,” dedi. “Demirciyi ben öldürdüm. Sebebini de ölmeniz, çatlasanız söylemem. Asın isterseniz. Demirciyi ben öldürdüm. Yüzbaşı selam söyle Kurtboğaya...”

“Sus,” dedi uzun adam, ağır, oturaklı. “Sus.”

“Sus,” dedi Yüzbaşı kinle, “sus, kambur köpek.”

Gardiyanlar, dikilmiş, kamburu düzelmiş Tellalı aldılar müdüriyete götürdüler ve orada onu zincirlerinden soydular.

Tellal çırlıçiplak kalmış gibiydi. Bir yerlerinde bir eksiklik, içinde bir boşluk duyuyordu.

Zincirsiz geri döndüğünde gün kayalığın ardına doğru yıkılmıştı. Tellal doğru incirin oraya gitti. Tozların içinde debelenen, birer yuvarlak toz topağı olmuş arıları tozların içinden toplamaya, toplayıp avlu duvarının ardına öteye atmaya başladı. Koğuş kapıları bir uçtan kilitleniyordu. Tellalın canı bir türlü koğuşa girmek istemiyor, orada kapıda dolanıp duruyordu. Koğuşa girince bir hal olacak, başına bir şeyler gelecek sanıyordu.

Yaşlı gardiyan: “Tellal Efendi içeri,” dedi. Anahtarlar elinde onu bekliyordu. “Tellal Efendi lütfen içeri.” Sanki Tellal görmü-

yor duymuyordu. Yüzü uzamış gitmiş, gözleri pörtlemişti. Bir arının gözleri gibi. Yüzünde arılar dolaşıyordu, yolunmuş kanatları, yolunmuş bacaklarıyla, topal topal... Tozların içinde... Kımıl kımıl, ağır, toza sıvanmış. "Tellal Efendi içeri." Kolundan tuttu sarstı.

Tellal hemen kendine geldi, gülümsedi. İçeriye girerken, bir ayağı eşikte: "Demirciyi ben öldürdüm, iyi de ettim. Çatlasalar da patlasalar da Demirciyi ben öldürdüm." Sesi ölü gibiydi. Duyulur duyulmaz; mırıldanır gibi. Ama gardiyan onu duydu.

"İyi, iyi ettin. Herhal bir bildiğin vardır. Ölen mi öldüren mi? İyi ettin, iyi."

Hiçbir şey onun umduğu gibi olmadı. Mahpuslar onu saygıyla karşıladılar, alışılmışın dışında. Zincirlerinden söz etmediler, alayla, küçümseyerek ona bakmadılar, ince belli bir bardakla ona tavşankanı çay uzattılar. Arıları da sormuyordu kimse.

Ötedeki köşeden birisi: "Geçmiş olsun Tellal kardeş," dedi. Sonra teker teker, üzüntülü: "Geçmiş olsun," dediler.

Sonra herkes yatağından kalkıp ortaya geldi. Yüzlerinde kesinlik vardı.

Koşuş kıdemlisi: "Sen öldürdün Demirciyi, bunu herkes biliyor ama, yarın öbür gün mahkeme karşısına çıktığında ben öldürmedim diyeceksin. Burada hiç kimse ben öldürdüm demez. Dünya kuruldu kurulalı çok kişi adam öldürmüştür, ama hakim karşısında hiçbir zaman ben öldürdüm dememiştir."

Tellal: "Ben öldürdüm," diye dikeldi.

Kıdemli: "Sen öldürdün biliyoruz. Eğer mahkeme karşısında da ben öldürdüm dersen, demeyeceksin, kimse seni adamdan saymaz. Kimse senin adam öldürdüğüne inanmaz."

Cin Hasan: "Senin zincirlerini alınca Hükümet sana yüreğimiz yandı..." dedi.

Uso: "Olmaz," dedi, "olmaz Tellal kardeş lo. Eğerkime Demircimi sen öldürmüşsen var inkar... Yok sen öldürmemiş lo, demişsen ben öldürmüşem. Sen anladı lo?"

Ferho: "Tellal gardaşım, çok doğru söyler Uso Ağa..."

Kıdemli: "Seni sevdik bugün, sana yandık. İstedik ki bunca emeklerin boşa gitmesin. Mahkemede Demirciyi ben öldürdüm

dersen kimse sana inanmaz. Düşündük taşındık bütün koğuş bu gerçeği sana böylece söylemeye karar verdik. Hepimiz Demirciyi senin öldürdüğüne inandık iman ettik."

"Ben öldürdüm," diye şakıdı Tellal.

"Mahkemede ben öldürmedim diyeceksin, oldu mu? Eğer böyle demezsen hakim de seni bırakır, öldürmediğine inanır. Bütün çektiklerin, emeciklerin de işte o zaman boşa gider. Ben öldürdüm dersen, Koca Reis seni salıverir, anladın mı?"

"Ben öldürdüm, ben öldürdüm," dedi Tellal gene. Boynu nu içine çekmiş, kamburu başından aşmış, düşünceli, sesi boğuk.

"Allah senin söz anlamaz belanı versin," dedi kıdemli. "Bugün seni sevdik de..."

"Ben öldürdüm," diye yineledi Tellal, bu sefer sesi güvencesini yitirmiş.

Birden kıdemli kızdı, ayağa fırladı: "Bırakın sarhoşu düşünene kadar gitsin. Bu adam yalancının birisi, pis kambur. Kambur Felek. Ha, şuna bir iyilik edelim dedik. Anlamaz ki... Sen çık mahkemenin karşısına da, Demirciyi ben öldürdüm de de, o da seni bıraksın da, sen de ele aleme rezili rüsvay ol da... Yalancı, pis adam, senin de istediğin bu. Haydi, kalkın çocuklar, yüz vermeyin şu mikroba..."

Mahpuslar bir anda onun yöresinden çekildiler, o orada elinde yarılanmış çay bardağı kalakaldı. Az sonra da koğuş uykuya vardı.

Arılar, pörtlemiş gözler, Kurtboğanın kırışık içindeki boyunu, kaykılarak yürümesi, sarkık, kirli uzun bıyıkları, kirpikleri at kirpikleri gibi uzun, diktir, iğne gibi. Kurtboğa çarşıda, çınarın dibinde Mercedesinden indi, Mercedes toz içinde kalmıştı, şoför kapıyı açtı hazır olarak. Kurtboğa kaykıldı. Bütün kahve, çınarın altındaki iskemlelerden ayağa kalkmıştı. Ötede, uzakta Demircinin dükkanının kapısında, eşige başını koymuş sarı, kocaman, kim bilir nereden tezikip kalmış bir çoban köpeği uyukluyordu. "Ben öldürmedim Reisim, koca Başkan, koca Hakim! İnsan öz bir kardaşını, canından ileri arkadaşını öldürür mü? Dövdüler beni, kemiklerimi kırdılar. Zorlan bana Demirciyi ben öldürdüm dedirttiler. Sen her şeyi bilirsin koca Başkan.

Senin gözün yedi dağın arkasını görür, senin aklın yüz yıl sonrasına varır. Demirciyi ben nasıl, niçin öldürürüm? Ben öldürmedim onu. Ben kimseyi öldüremem.”

Çoban köpeği orada bir sese başını kaldırıyor, sonra olduğu yere başını usulca geri koyuyordu.

“Kalkın ayağa köpekler. Kim bu? Bu Kurtboğa bir kanlı! Yüz kadını Akçasaza gömdü. Öldürdüğü adamın hesabı yok. Şimdi de... Demirciyi öldürdü. Yerine de... Kalk ayağa da köpek Kurtboğa... Kurtboğa... Kurtboğa... Kalk da boyunu görsünler. Kalk da nasıl devrilirmişsin... Kaaaalk!”

Kurtboğa yaprak gibi titriyor. Dudakları morarmış, sarkmış. Ağzını açmış bir şeyler söylemek istiyor, sesi çıkmıyor. Boyun damarları şişmiş... Gözleri kısılmış, çukura kaçmış, kurumuş, dudakları çatlamış, beygir dudakları gibi. Kalktı.

“Gel, gel, gel buraya doğru...”

“Yapma,” dedi Kurtboğa. “Ben çok cefa çektim. Ne kötülük, ne zulüm yaptıysam çaresizlikten yaptım. Çaresiz adam zalimdir. İnsan değildir, kötüdür. Yapma, yapma, yapma... Her şeyi, her şeyi bunun için yaptım, birazcık gün göreceksen sen de beni öldürüyorsun.”

“Öldürmem,” dedi, elindeki tabancayı yere çaldı. “Senin gibi bir köpek öldürülmez. Bakın şuna, nasıl da yalvarıp köpek gibi titriyor. Haydi cehennem ol, bin otomobile de cehennem ol!”

Uso sallanarak geldi, yanına oturdu. “Ule Tellalo,” dedi, “bu ne haldir sendeki?”

“Hiçbir şey yok,” dedi Tellal, sesi düzelmiş, tok. “Bir hoşum, bir yeyni, kuş gibiyim bugün.”

“Ule Tellalo, nedir yalan söylersen sen? Kim öldürdü Demirci?”

“Ben,” dedi Tellal. “Kim öldürecek, ben...”

Kurtboğa Mercedes otomobilinden kaykılarak indi, bütün kahve ayağa kalktı. Ayaklarını uzatarak sandalyaya çöktü. Boynundan çıkardığı mendiliyle yüzünü silip mendili geri gömleğinin yakasına soktu. Bacaklarını ayırıp gerdi, yakası göbeğine kadar açılmış, göğsünün ak uzun kılları gözüküyordu.

“Bir kahve,” dedi boynuna peşkiri atılmış kahveciye. “Sa-de.” Arkasından da: “İşte böyle,” diye iç geçirdi, bacaklarını bir iyice germiş, gerinerek. “Gene çeltik ekiyorlar. Ne gelir ki el-den. Yalvardık yakardık çeltikçilere, çeltik ekmeyin diye. Mille-tin çocukları kırfacan oluyor diye. Vatan millet sevgisi sayan yok ki... Kendi çocukları ölmüyor ki çeltikçilerin. Eee, ne var ne yok? Bu çeltikçilerle uğraşılmaz. Beter adamlar canım. Ben bile uğraşamam. Eee?”

“Sağlığın, canının sağlığı,” dedi birkaç adam birden. Trak-törler, kamyonlar, biçerdöverler geçiyordu çarşının ortasından, yeri sarsarak. Mavi, turuncu, açık yeşil... Üstlerinde yağlı kas-ketleri, ince bıyıklarıyla kubarın sürücüler. Sürücünün birisi, iri, turuncu katerpilde olanı traktörünü hızla çınarın altına, Kurtboğanın üstüne dosdoğru, düpedüz sürdü. Hacı Kurtboğa, ötekiler hemen o anda kalkıp kaçmasalardı koca traktörün pa-letleri altında kalacaklardı. Traktörcü beş altı sandalyayı ezdik-ten sonra traktörünü durdurdu.

“Kusura kalmayın Ağalar,” dedi. “İşte böyle oldu. Kahveci, bir kahve söyle bana...”

Kurtboğa durmadan başını sallıyor, homurdanıyor: “Allah belanızı, Allah belanızı versin. Bu insanlar azdı, azdı,” diyordu. “Az daha hepimizi ezecekti. Az daha...” Traktörün yanına gel-di: “Yavrum az yavaş sürsen olmaz mı,” dedi. “Az daha tüm kahve halkını eziyordun. Bak şu sandalyalara...”

Traktörcü: “Parasını öderiz be amca,” dedi. “Kahveciii... Al şu sandalyaların parasını...”

Gelen kahveciye bir ellilik uzattı, gaza bastı, traktör yürü-dü. Delikanlı başını arkaya çevirdi, bağırdı: “Amca, amca, am-ca,” dedi. “Biz senin gibi avrat kasabı değiliz ki tüm kahveyi öl-dürelim. Demirciyi öldürüp de fıkara Tellalın, kamburun üstü-ne atalım.” Traktörünü hızla sürdü, çınarın altı bir toz bulutu içinde kaldı.

“Allah belanızı versin, Allah belanızı... Gösteririm size, gösteririm o Tellala.”

Şu Tellalı düşündükçe, deli oluyordu. Tellal yüzünden ele güne madara olmuştu. O gün bugündür, Tellal ona sövdü söve-li önüne gelen onu aşağılıyordu. İşte böyle, üstüne traktör bile

sürüyorlardı. Sana gösteririm ulan köpek. Üstelik de kahraman, yiğit oldu köpek. Hapishanede ben Demircinin katiliyim diye zort atıyormuş. Zincirlerini bile şeref madalyası gibi taşıyormuş. Gösterdim ona zincirlerini. Çıkarttırdım. Madalyasını aldım elinden korkak deyyusun. Daha, daha neler yapacağım ona! Neler, neler, neler! Bunca zorluklarla, meşakkatle, acıyla buralara kadar getirdiğim Hacı Kurtboğalığı ona yedirmem, kambur Tellala.

Otomobiline yürüdü. Öfkesi gittikçe kabarıyordu: Deyyusun da istediği buymuş. Canına minnetmiş. Bir milyon verse, benim ona verdiğimi, katilliği satın alamazmış. Durup dururken sümsüğü, çulsuzu, kanı beş para etmezi kahraman ettik. Durup dururken... Vay anasını, bir milyon lira mı istersin, yoksa Demircinin katillik şerefini mi? Vay anasını, bir milyon lira mı istersin, yoksa zincirleri mi? Boynuna zincirleri mi? Vay ananı avradını herif, gece gündüz zincirlerini parlatıyormuş. Aldım zincirlerini elinden köpek, katilliğini de, Demirciyi öldürme yiğitliğini de elinden alacak, seni sürüm sürüm süründüreceğim şu kasabanın kaldırımlarında... Vay köpek vay! Nasıl yiğit, kahraman kesildi dünyaya... Elin öldürdüğü Demircinin katilliğine nasıl dört elle sarıldı! Ulan ben öldürtmedim mi Kör Murtazaya Demirciyi? Ulan, sen nereden öldürdün onu da kubarıyorsun?

Mersedese bindi: "Çek," dedi şoförüne. "Çek çiftliğe."

Çiftliğe kadar içi alıp alıp verdi. Tellalı o içeri girdiğinden bu yana bir iyice takmıştı. Olaylar da Tellala karşı öfkesini çoğaltıyordu. İşte bugünkü traktörcü olayı gibi olaylar. Bu bücürle, bu karıncayla, bu sinekle... Nasıl etmeliydi? İnsan değildi ki, insan gibi karşına alacaksın. Bir sinek bir kartalı kaldırıp yere çaldı, yalan değil gerçektir, ben de gördüm tozunu. Kartal sineğin pençesine düşerse ona neyleyebilir ki... Ben göstereceğim ona... İlkin... Vay deyyus vay, hapishanede kendini Koroğlu sanıyorsun ha! Vay, uyuz vay! Sen kendini... Vay hırpo vay! Vay seni vay! Senin o çok övündüğün yiğitliğini elinden alsın da Kurtboğa, gör gününü... Vay yiğidim vay!

O gece sabaha kadar gözlerine bir damlacık uyku girmedi. Tellalı aşağılamak, küçültmek, eski haline düşürmek için düzenler kurdu, olanaklar aradı.

Mahir Bey bütün akrabalarını yakınlarını, güvendiği adamlarını kasabadaki eve toplamıştı. Yüzünde karar vermişlerin sarsılmaz güveni vardı. Evdeki herkes onun yüzünden ortada yeni, hayırlı bir şeylerin döndüğünü seziyor sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Yemekler yenip kahveler içildikten sonra şundan bundan konuşuldu, ama herkes bir an önce şu mutlu haberi öğrenmek için sabırsızlanıyor, konuşulanlara kimse bir ilgi duymuyordu.

Mahir yüzü kıpkırmızı kesilmiş, öfkeden boğulurcasına bağırdı: "Derviş haklı, biz hata işledik. Ben aylardan beri evime kapanıp gece gündüz okudum. İngilizce, Fransızca, bilhassa Almanca koca koca kitaplar devirdim, sonunda Derviş Beyin haklı olduğunda karar kıldım. Soysuz geleneksiz bir millet yaşamaz. İşte yaşarsa da bizim gibi böyle yoksulluk içinde, gerilik, cehalet içinde, zillet içinde yaşar. Böylesi yaşamaya da yaşamak mı denir? Siz Anadoluyu hiç gördünüz mü? Evleri var yer altında... Köylerini beş adım ilerisine varır da göremezsin, evlerinin üstünden yollar geçer, toprağı oyup altına gizlenmişler. İşte bu oyuklarda tam on milyon köylü yaşar. Hayvanlarıyla birlikte bu yeraltı oyuklarında karmakarışık yaşarlar. Kadınların hepsi yalınayak, çocukların hepsi çırlıçıplaktır. Erkeklerin üstünden bir iplik çeksen kırk yama dökülür. Yiyecekleri sulu ekşi ayranla yaban otlarıdır. Sıtmadan, veremden, cümle hastalıklardan kırfacan olurlar. İşte şu gözünüzün önündeki Çuku-

rova, bu topraklar, ben dünyayı gezmiş görmüş adamım, işte bu topraklar dünyanın en bereketli topraklarıdır. İnsan bu topraklar üstünde ot yiyerek, sıtmadan gebererek yaşamamalı. Bu bir cinayettir. Gözünüzün önünde işte ot yiyorlar, hastalıklardan, pisliklerden ölüyorlar. Bir memleketin halkı böyle yarı çıplak, yarı aç, yüz yıl önceki insanların, mağara devri insanların hayatını yaşarsa, bu çağda o memleket batmış, o millet ölmüş demektir.”

Coşmuştu, gözleri de yaş içinde kalmıştı. “Peki, bütün dünya insanca yaşarken, aya giderken, göklerde yıldız avlarken bizim böyle kalışımızın sebebi nedir? Nedir, nedir biliyor musunuz? İşte ben evime kapanıp bu sorunun karşılığını bulmak için günlerce okudum. Şu kesin sonuca vardım ki bu büyük yoksulluğun, iğrenç yoksulluğun suçu bizde. Bizim hepimiz kör, sağır, dilsiz olmuşuz, dünyayı yalnız be yalnız Derviş Bey ve onun gibisiler görmüşler. Hem de yaraya parmaklarını basmışlar.”

Sesini yükseltti: “Bizim yüz bin yıl geride kalmamızın tek sebebi, geleneklerimizi inkar, atalarımızı, yüce Oğuzu inkardır. Evet, at sırtında Avrupayı, Asyayı, Afrikayı talan eden atalarımızı inkardır. Asil Türk kanını, bütün kanlardan üstün, asil olan kanımızı inkardır. Şimdi size felaketimizin büyük inandırıcı delillerini vereceğim, altı yüzyıllık Osmanlı tarihindeki sadrazamların yüzde doksan beşi Türk kanından değildir. Osmanlı padişahları hiçbir zaman Türk kızlarıyla evlenmemişlerdir. Onların kanında da yüzde bir Türk kanı kalmamıştı. İşte bu memleketin cümle felaketleri düşmanları tarafından asırlarca idare edilmesindendir. Onlar bu milleti yok etmek için önce geleneklerini yok ettiler. Geleneklerinden sonra dilini yok ettiler. Sarayda Türkçe değil, Osmanlıca konuşulurdu. Geleneklerini yok etmekle milleti yok edemediler... Anadoluyu, asil Türklerin yurdunu haritadan silebilmek için başka, korkunç bir çare düşündüler. Anadoludan topladıkları gençleri asker edip Kafkasta Viyana kapılarına, Cezayirden Yemen çöllerine kadar gönderdiler. Koskoca bir imparatorluk kurdular ama Anadolu eridi, bitti, yok oldu diyemem ama, yok olmaktan daha beter oldu, işte bu hale geldi!

“İşte şimdi bu memleketin kurtuluşu başlamıştır. Anadolu bir köprüdür. Muhtelif ırklar buradan gelip geçmiştir. Biz bu yüzden temiz ırkımızı, asil kanımızı koruyamamışızdır. Anadolu da temiz kanlı, asil Oğuz pek azdır. Anadoluyu bu hale karışık kanlı Osmanlı padişahları ve vezirleri getirmiştir. Evet, şimdi, işte şimdi kurtuluşumuz başlıyor. Önce geleneklerimizi diriltip ona sıkı sıkıya sarılacağız, sonra da asil kanlı, yedi göbekten bu yana Türk kalmış, karışmamışları bulup işbaşına getireceğiz ki, bu vatan kurtulsun. Ben bunca ay tettebbudan sonradır ki Derviş Beyle aynı düşünceye vardım. O bir büyük, akıllı, asil adamdır. Bunca ay onun Oğuz töresince barışma teklifini kabul etmediğimden dolayı eşeklik ettim. Hem de eşekliğin büyüğünü ettim... Diyeceksiniz ki şu Anadolu da asil kanlı, Oğuz soylu, karışmamış bin insan çıkmaz. Bir büyük, ünlü yazarımızın dediği gibi, biz de bu memleketi idare ettirmek için Orta Asya bozkırlarında yaşayan, kanı hiçbir şekilde bozulmamış atalarımız Kırgızları getiririz. Onlar ki hala atalarımız gibi at sırtında yaşarlar ve çadırları saray gibidir. Onları Anadolu ya çağırdıktan sonradır ki o esaret altında, at sırtında inleyen kardeşlerimizi, asil soyumuzu Anadolu ya çağırdıktan, asil kanımıza, soylu geleneklerimize sarıldıktan sonradır ki insanlarımız bu mezelletten, yoksulluktan kurtulacaktır. Bunu bana öğrettiğinden dolayı yüce soylu Sarioğlu Derviş Beye minnettarım.”

Yoruldu, karısından bir su istedi, hizmetçi kız koştu getirdi.

Salona birikmiş herkes onun ne demek istediğini anlamıştı. Lafı daha fazla uzatmanın hiçbir faydası yoktu.

Mahir Bey suyu içip biraz dinlendikten sonra gene başladı: “Biz,” dedi, “biz atalarımızın töresini yitirdik. Milletçek, onun için iflah olmuyoruz.”

Şimdi durgunlaşmıştı. Sesi de ağır, okkalı, inandırıcı çıkıyordu. Mahir Bey bilirdi ki önce sen inanmazsan, sonra ne söylesen, nasıl söylesen kimseyi inandıramazsın. Onun için elinden geldiğince soy, ırk üstüne şimdiye kadar söylenegelenlere, gülüp geçtiği saçmalıklara kendini mümkün mertebe inandırarak konuşmaya çalışıyordu.

“Biz neden Avrupadan bu kadar geride kaldık? Şu sebep-

tendir ki geleneklerimizi, Oğuz atamızın asil soyunu yitirdik. Şu İngiltereye bakın efendim, ne sebepten dünyayı zapt etti, batmayan güneş imparatorluğunu kurabildi? Şu Hitlere bakın, Allah rahmet eylesin, öldü gitti ama, bir avuç askeriyle koskoca dünyayı nasıl işgal eyledi. Tam Timurlenk, Cengiz atamız gibi. Ne sebepten altı milyon Yahudiyi öldürdü? Hem de işkenceyle? Keyfinden mi? Yooook... Asil Alaman kanını kurtarmak için. İngiltereye gelince geleneklerinin iğne ucu kadar yerinden vazgeçmedi de ol sebepten koca batmayan güneş imparatorluğu ayakta.

Bu halk da, şu bizim baldırı çıplak halk da, şu dejenere halk da geleneklerimizi anlamazlar, onlarla alay ederler. Şimdi ben Dervişle Oğuz töresi mucibince barışacağım. Barışacağım ama şu pis, görgüsüz, aç çıplak, şu hiçbir şeyden anlamaz halk da benimle alay edecek. Etsinler bu aç, soysuzlar, çıplaklar. Onlar zaten adam olsalardı karınlarını doyurur böyle gezmezler ot evlerde oturmazlardı. Varsın alay etsinler, ben onları insan saymıyorum ki... Derviş Beyler, onlar gibi soylar, bu pis halk gibi geleneklerle alay etmezler, gelenekleri baş tacı ederler. Yarın ben Oğuz töresince Derviş Beyle barışmaya giderken eminim ki şu halk benimle alay edecek ama Derviş Bey ve onun gibisiler beni kutsayıp bağırlarına basacaklar."

Sesini gene yükseltti: "Bu vatanın yükselmesi, İngiltereyi geçmesi, gene imparatorluklar kurması için," diye bağırды, "kurması için geleneklerimize sıkı sıkıya sarılmamız gerek. Bu sebepten Derviş Beyin yerden göğe kadar hakkı var. Bir adam, Oğuz olan, Türk olan bir adam eğer barışırsa elbette ki Oğuz töresince barışmalı. Ben Derviş Beyin Oğuz töresince olmayınca barışmak istemeyen kutsal inadına bütün kalbimle hürmet ettim. Bu son sözlerim hariç, bütün dediklerim bütün kasabalılara, köylülere anlatılacak, geleneksiz bir millet yaşamaz denecek. Gelenekleri ilk olarak tatbik edenlere büyük fedailer, büyük vatanseverlerdir denecek."

Evdekiler zaten her şeyi, işin nereye varacağını çok iyi anlamışlardı.

"Bizim yakınlarımız var bu kasabada. Turancı, gelenekçi asil soylu gençler var, onlara da duyurulsun. O gençlerin çoğu

parasızdır, onlara para verilsin. O istidatlı gençler de bizim yardımımızla bir dergi çıkarsınlar. Derviş Bey'e de haber göndereceğim, bu işte o da bize yardım edecektir."

Gece yarısına kadar süren toplantı ırkçı, Turancı, gelenekçi olarak, milletin yalnız asil kanla yükseleceğine inanılarak dağıldı.

Kahvelerde, köylerde, bütün çarşıda artık Mahir Beyin yu-kardaki konuştukları konuşuluyor tartışılıyordu. Ateşli gençler Turan üstüne, ırk, kan üstüne kanlı, ateşli, barut kokulu şiirler düzüyorlardı. Sanki bir seferberlikti. Öylesine bir harp seferberliği idi ki... Kılıçlardan şorul şorul kan akmalıydı. Yüz binlerce başı bir kılıçta atalarımız gibi uçurmalıydık. Orta Asyaya at sırtında seferimiz olmalıydı. Barıştan söz etmek, savaşa karşı konuşmak artık bir cinayetti.

Bu işte ilkin arzuhalci Ali Efendi yandı. Bir yerde savaşçılara karşı demişti ki: "Yahu," demişti, "şu Anadolu'da savaş yüzünden milletin anası ağladı. İşte şu açlık yoksulluk sizi kıskırtan Ağaların halkı sömürmesi yüzündendir. Etmeyin eylemeyin."

Vay vatan haini vay! Vay alçak vay! Savaş istemeyerek bu milletin erkekliğini öldürürsün, öyle mi? Çıkıp Sülemin tepesine, telsizinle her gün Rusyayla konuşan sen değil misin?

Savcılığa bir ihbar, Savcı zaten bu fıkralara toprak dağıtılmasını isteyen sabıkalı komünistin bir fırsatını arıyordu, aldı hemen deliğe tıktı. Arzuhalci Ali Efendinin evinde arama yapıldı. Rusyayla konuştuğu telsizi bulamadığına müthiş üzülen Savcı, onun komünistliğine dair başka deliller buldu. Bunlar Tolstoy'un Harp ve Sulhu ile Dostoyevskinin Karamazof Kardeşleri ile Suç ve Cezasıydı. Rus eserleri... Bundan iyi komünist delilleri mi olur? En büyük delillerden birisi de Eflatun'un Devletiydi. Savcı bir başka delil daha bulmuştu ki, sevincinden uçuyordu. Bu harp düşmanı, bu toprak reformu taraftarı vatan hainini bir ele geçirmişti ki sormayın. Vatanına bundan büyük iyilik mi yapabilirdi? Bu fırsatı kendisine verdiğinden dolayı genç savcı Allahına şükreliyordu. Bir meydan muharebesi kazanmış kumandan gururuyla çarşıda dolaşüyor, önüne gelene bu vatansızın evinde çıkan esrarengiz vesikalardan Rus

eserlerinden söz ediyordu. Bir de başka bir delil bulmuştu ki, bu bir devlet gızıydı. Ancak yakınlarına söyleyebiliyordu. Evet, arzuhalci Ali Efendinin evinde Dadaloğlunun ve Pir Sultan Abdalın hiçbir yerde yayımlanmamış şiirlerini yakalamıştı. Biliyordu ki, arzuhalci Ali Efendinin hayatını incığına cıncığına kadar soruşturup öğrenmişti, öğrenmesi vazifesi icabıydı, Ali Efendi yıllar yılı köy köy dolaşarak bu şairlerin şiirlerini toplamıştı. Niçin? Haaa, Savcı bırakır mı ki? Bu adam niçin Dadaloğlu ve Pir Sultanın şiirlerini topluyor? Niçin, niçin? Yıllarca, yıllarca, köy köy, yaya yürüyerek niçin, ne için, neyin karşılığı olarak bu adam bu fedakarlığı yapıyor? Niçin? Bunun bir sebebi olmalıydı. İstanbula dostlarına, edebiyat hocasına yazdı, bu her iki şair için bilgi istedi. Dadaloğlu, Kozanoğlu sergerdesiyle birleşip Padişaha başkaldırmış bir kişiydi. Pir Sultanı da bir şiiriyle kırk bin kişiyi isyan ettirdiği için Padişah astırmıştı. İşte şimdi vatan hainini Sayın Savcı, elindeki bu korkunç delillerle mahkum ettirebilecek. Türk milletini bu sapık ideolojiye sahip vatansızın elinden, onun ağı saçı dilinden kurtaracaktı.

Bir hafta sonra bu savaş düşmanı, servet düşmanı, toprak reformu taraftarı vatan hainini telin etmek için bir miting komitesi kuruldu. Komitenin başkanlığını Mahir Kabakçioğlu yapıyordu. Köylere, bucaklara haberler salındı, cuma günü vatan haini, Rus casusu arzuhalci Ali için miting yapılacak, Ali lanetlenecekti. Mahir Bey bu arada arzuhalcinin linç edilmesi için de uğraşıyordu. Sebebi de, Ali linç edilirse hiç olmazsa halkın bu yıl bu dedikoduyla uğraşacağıydı. Savcı bu işe evet demişti. Bir vatansızın vücudu ortadan kalkmalıydı. Kaymakamla Candarma Kumandanı bu işe razı gelmiyorlardı. Fakat Savcıyla Mahir Bey, Kaymakamla Komutanı dinlemeyecekler, halkı hapishaneye sürüp, Ali Efendiyi içerde linç ettireceklerdi. Hazırlıkları, propagandaları bu yöndeydi. Cuma günü de köylerden dindarlar cuma namazı, kılmaya kasabaya inerler, o gün kasaba çok kalabalık olurdu. Bir de haber gönderip ciplerle kamyonlarla taşıttıkları adamlar... Kasaba insandan taşacaktı.

Cuma günü gelmeden bir olay ortalığı karıştırdı, bütün

planları altüst etti. Ali Efendi çarşamba günü Ankaradan gelen bir emirle İl Ağır Ceza Mahkemesine Savcının bütün direnmelerine karşın gönderildi.

Miting günü geldi, Mahir Bey kürsüye çıkıp ağlayarak çok vatanseverce bir nutuk verdi. Geleneklerden, asil kandan, niçin bu kadar geri kaldığımızdan, açlığımız yoksulluğumuzdan söz etti. İngiltere imparatorluğundan, onun başarısından, Oğuz atamızdan söz etti. Türkler harpçiydi. Türkler yataklarında ölmezlerdi. Onların ölümü yalnız kızıl kanları akarak savaş meydanlarında olurdu. Harbin aleyhinde bu memleketin erkekliğini öldürmek isteyen vatan hainleri konuşur ve işte cezalarını da böylece bulurlardı. Türkler at sırtında doğar, savaş alanlarında ölürlerdi.

“Ben bir gelenek fedaisiyim. Yakında göreceksiniz. Ben geleneğimiz için neler yapacağım. Bir tek gelenek yeniden doğsun diye hayatımı vermezsem çocuklarımın ölüsünü öpeyim!” diye bağırdı. “Beş çocuğumun beşinin de ölüsünü öpeyim!”

Halk bu gelenek fedaisini çılğınca alkışlıyordu.

“Evet, evet, şu içerdeki köpek gibisiler, harp düşmanı, bu milletin erkekliğinin düşmanı vatansızlar bana, benim gelenek için girişeceğim fedakarlığa gülecekler... Evet gülecekler! Fakat bilinler ki bana gülmek vatansızlığın en büyüğüdür.”

Daha çok konuştu. Sesi kısılıncaya kadar konuştu. Öylesine mosmor kesilmişti ki, herkes onun heyecandan boğulup öleceğinden korktu.

Sözünü: “İleri, ileri Kırgız soydaşlarımızı kurtarmaya, al kanları şorul şorul akıtmaya, savaş meydanlarına!” diye bitirdi.

Tembihli olan halk, Ali Efendinin çarşamba günü Ağır Ceza Mahkemesine götürüldüğünü duyamamıştı, savaş meydanı yerine hapishaneye koştular ve hapishanenin kapısını kırıp içeri girdiler, fakat Ali Efendi içerde yoktu.

Birisi halkın kulağına Ali Efendiyi Kaymakamın kaçırdığını fısıldadı, başka birisi de, ki bu bir delikanlıydı, üç yıldır girip girip ortaokul eleme sınavlarını bir türlü geçemiyordu, ortaokul müdürünün can düşmanıydı, olanca sesiyle bağırdı: “Ortaokul müdürü, Ali Efendinin suç ortağıdır. O da Rusyayla ko-

nuşmuştur. Bunu herkes bilir. Şimdi ortaokulda Kaymakamla birlikte oturuyorlardır.”

Kalabalık, bu yoksul, bu üstü başı paramparça, bu paçavra yığını kalabalık, ortaokula yürüdü.

Ortaokul müdürüyle Kaymakamı merdivenlerden sürükleyerek, saçlarını yolarak aşağı indirdiler, yerlerde sürükleyip tekmelemeye başladılar. Candarma Komutanı o anda yirmi candarmayla kurşun sıkı sıkı yetişmeseydi Kaymakam da, müdür de linç edileceklerdi.

Genç Kaymakam ölümden saçlarının yolunması ve bir de küçük sıyrıklarla kurtuldu. Fakat müdür birkaç ay hastanede yatmak zorunda kaldı. Hastaneden çıktıktan sonra da onu Ali Efendinin yattığı hapishaneye attılar. Ali Efendi bir ay yattıktan sonra beraat edip çıkmıştı. Ortaokul müdürü bir yıl yattıktan sonra ancak beraat edebildi.

Uzun sözün kısası, birkaç ay içinde bütün kasaba öylesine gelenekçi kesilmişti ki herkes Oğuz atamız, kan, savaş, gelenek diyordu da başka bir şey demiyordu. Turancı delikanlıların çıkardığı “Kandaş” adlı dergi bütün kasabada beleş dağıtılıyordu. Kapağında bir kurt resmi vardı ve kurt şaha kalkıyordu. Dergi kan, barut kokuyor ve bilinmez bir düşmana ağız dolusu küfrediyordu.

Bugünlerde Mahir Bey olağanüstü şıktı. Avrupada giyip de burada giymeye kıyamadığı giyitlerini giyiyor, çarşıya iki dirhem bir çekirdek çıkıyor, her bir yanına dikkatlice bakıyor, her dükkandaki dükkancılara, müşterilere eğilerek selamlar veriyor, her önüne çıkanın hatırını soruyordu. Bu haller, ondan beklenilmez değişikliklerdi. Eskiden çarşıdan geçerken sağına soluna bakmadan dimdik, dosdoğru geçer gider, insanlara karınca kadar bile önem vermediğini sezdirirdi. Kendisine yanılıp da bir selam veren bulunsa bile selamı almaz görmezlikten gelirdi. Şimdiyse bütün kasabaya, dünyadaki tekmil yaratığa kendini beğendirmek isteyen bir hali vardı. Alçakgönüllü, af dileyen bir hal. Nerdeyse sokak ortasındaki uyuz köpek yavrusunun da halini hatırını soracaktı.

Her yerde de, kahvede, kulüpte, dükkanlarda, her yerde durmadan konuşuyordu. Bir yandan kendisi, bir yandan Tu-

rancı gençler, bir yandan akrabaları, adamları, bir yandan onların propagandasına kapılmış saf kişiler konuş ha konuş ediyorlardı.

“Geleneğine sarılmayan millet, millet değildir ve de hiçbir zaman olamaz. O millet piçlerden meydana gelmiş, soysuz bir topluluktur. Derviş Bey bizim en akıllımız, en asilimiz, en millet, en soy, en vatanseverimizdir. Barışanlar, ben Oğuz töresince barıştıktan sonra, cümle barışanlar böyle, Oğuz töresi gereğince barışacaklardır. Ve bundan sonra bu gelenek kıyamete kadar sürüp gidecektir. Biz asil soylu Derviş Beyle azıcık dargındık. Dedim ki asil soylu Derviş Beye, gel Derviş Bey kardeş, mademki barışacağız, şu Oğuz töresince barışalım da, bu yüce geleneğimiz de canlansın kalkınsın, dedim. O da buna derecesiz memnun oldu. Gülenler varmış, olsun. Onlar vatansızlar, onlar soysuzlar, kanı pis, kanı bozûk kimselerdir. Ne kadar uygun-suz, tuhaf, ne kadar çirkin görünürse görünsün gelenek atamız geleneğidir ve de kutsaldır. Piç değilsen ata geleneğini yerine getireceksin. Ben de severek, iftihar ederek ata baba yadigarı geleneği yerine getiriyorum. Böyle bir barışmayı kabul ettiğinden dolayı asil soylu Sarıoğlu Derviş Beye minnet duyuyorum. Ben İngilterede iki yıl kaldım. Öyle akıl almaz gelenekleri var ki, burada olsa bizim baldırı çıplaklar güle güle ölürler. İngilizlere sordum, bu geleneklerin anlamı ne ki, hiçbirisi bir cevap veremedi. Unutmuşlar. Gelenek icabı onların kralları bile, avratlar gibi dize kadar kısa fistanlar giyip dışarı öyle çıkarlar. Bunun manası ne ki, diye sordum. İngiliz hiç düşünmemiş, pel pel yüzüme baktı da gülüverdi. Gel, sen burda dize kadar fistan giy de dışarı çık bakalım, bizim çıplaklar seni tefe değil, davula koyar da çal ha çal ederler. Rezil rüsvay eylerler, değil mi? İşte kız... Baldırı çıplaklar açık bir yerini görmüşler gibi güle güle ölürler.”

Mahir Beyin akrabalarının, arkadaş ve taraftarının, parayla tutulmuş atılgan ırkçı, Turancıların, bir de gönüllü gelenekçilerin propagandaları durmadan dinlenmeden konuşmaları hiç boşa gitmiyordu. Kasabadaki herkes Oğuz soyundan geldiğini kabul ediyor, Oğuz a minnettarlık duyuyor, bu soydan geldiğiyle övünüyordu. Savaş, Oğuzun en büyük işiydi. Bazı

evlere Cengizin, Timurlenkin ve Alparslanın resimleri alelacele bulunmuş, asılmıştı. Bunlar Oğuzun savaş tanrılarıydı. Memleketi İkinci Dünya Savaşına sokmadıkları ile övünen, bu milletin erkekliğinin ölmesine sebep olan eski idareciler vardı bu memlekette. Onlara harp isteyen, savaş alanlarında ölmekten başka arzusu olmayan Oğuz soyunun asil kanının ateşi gösterilecekti.

Bu birkaç aylık yoğun propaganda Derviş Beyin kırk yılda yapamadığını yapmıştı. Bu bir mucizeydi. Neredeyse bazı kasaba gençleri evlerinin avlusuna keçe çadırlar kuracaklar, ok yay alıp Torosa kaplan avına çıkacaklardı. Savaş şiirleri yazılıyor, okunuyordu. Barış sözü edenin vay haline! Arzuhalci Ali Efendi bu günlerde, kasabanın epey uzağındaki bir köye, bir akrabasının evine sığınmıştı. Köylüler kasabadaki bu Oğuz, savaş, asil kan şamatasından bir şey anlamıyorlardı. Yalnız, ortalıkta bir kan, barut, savaş sözü dolaşıyordu. Ve yaşlı kadınlar, savaş, kan sözünü duyar duymaz başlıyorlardı dövünmeye, ağlamaya. Onlar bundan önceki savaşlara oğul, sevgili, koca, baba, kardeş göndermişler, bütün bu sevgililer bir daha dönmemişlerdi. Genç kadınlar, kızlar, gene mi, diyorlar, yaşlı erkekler öfkelenip, delikanlılar korkuyorlardı. Onların anladığına göre kasaba gençleri harıl harıl savaşa, Rusyaya sefere hazırlanıyorlardı. Olmaz olasılar, buradan ta Kafdağının ardına gidip de oradaki din kardeşlerimizi, kan kardeşlerimizi kurtaracaklarmış!

Sarıkamış kalıntısı yetmişlik Yorgansız İbrahim Çavuş: "Cehennem dibine gitsinler," diyordu. "Onlar savaşın ne olduğunu, bir ayda kırk bin kişinin soğuktan, bittten, kırgından gittiğini görmediler ki... Varsın gitsinler. Görürler onlar. Görürler... Varsın gitsinler," diyordu. "Onları Sarıkamışın soğuşuna aç susuz bir atmalı ki... Onlar da savaşın ne olduğunu bilmeliler."

İbrahim Çavuş kasabadan her savaş avazeleri duydukça kuduruyor: "Bereket ki İsmet var," diyordu. "O savaş görmüştür. O soğuşu, açlığı tatmıştır. Hükümet başında olmasa da, onlara bir iyice anlatır ki savaş kötü, pis bir şeydir. Anlatır da şu karnı tok kasaba zıyırlarının önüne geçer."

Kasabada ne kadar bir savaş, gelenek aşkı şevki almış yrmşse, köylerde de o kadar, ondan da daha fazla bir korku, yılgnlık fırtınası esiyordu. Haberler kötü, korkunç, inandırıcı geliyordu. Bütün köyleri yeniden çadıra sokacakmış Hükümet. Neden, kimse sebebini bir türlü anlamıyordu. Bu köylülerin bir kısmı daha yeni, kimi yirmi beş yıl önce, kimi on yıl, kimi de iki yıl önce ancak çadır dedikleri beladan kurtulmuşlardı. Çadır soğuk, kar, fırtına, çamur demekti. Çadırın ne bela bir şey olduğunu bilen eski çadırlılar: "Dağa çıkar, başkaldırır da bu evleri, ot evler de olsa, bırakıp çadıra girmeyiz," diye kesinlikle diretiyorlardı.

Bu savaş çadır, yay ok deliliği kimin başının altından çıkıyordu bir türlü bulamıyorlardı. Ali Efendi işin içyüzünü dilinin döndüğü kadar onlara söylemeye çalışıyor, fakat onlara derdini bir türlü anlatamıyordu.

Bu Dervış, bu Mahir Bey, hem de Avrupada okumuş Mahir Bey deli miydi? Böyle işlerle, savaşla, kanla çadırla ne diye uğraşsınlardı. Savaşı aklı olanlar ister miydi? Savaş kimin işine yarardı? Herkesin zararına bir şeyi kim isterdi?

Kasabada Oğuz, Turan, Kızılalma, küçük çocukların oyunlarına kadar girdi. Çocuklar, keçeleri kesip, analarına sivri klahlar diktiriyorlar, giyiyor, yay ok alıp, başboş eşekleri khey-lan yerine koyup savaşa koyuluyorlardı. Yarısı çekik gözlü Çinli, yarısı da Oğuz oluyordu.

Hele barışma töresi işi almış yürümüştü. Neredeyse bütün kasaba gençleri ikiye bölünüp kavga edecekler, sonra da Oğuz töresi gereğince barışacaklardı.

Mahir Beyin kıvancından içi içine sığmıyordu. Birkaç aylık çalışmayla bütün kasabayı gelenekçi yapıp çıkmıştı. şu cahil halka insan meram edince neler yaptıramazdı ki... Artık işler tam kıvamındaydı. Oğuz töresince o Dervış Beyle barışırken kimse onunla alay edemeyecek, üstelik de ona bir gelenek feda-isi, saygıdeğer bir kişi gözüyle bakacaklardı.

Dervış Beyden gelen haberlere bakılırsa, Dervış Bey bu olan bitenlere çok sevinmişti. Ondan Mahir Bey'e haberler gelmişti ki, ben Kabakçioğlu soylu Mahir Beyi oğullarımdan da üstün tutuyorum, diye.

Demir tavında dövölür. Bu gelenek, kan barut, altta kühey-
lanlar Asya bozkırlarına gitmek saçmalıkları çabuk tavsar.
Onun için Oğuz geleneğince barışma işini çabuk yapmalı.

Hemen Reşid Ağaya gitti, olanı biteni, Derviş Beyle Oğuz
geleneği gereğince barışacağını, bundan dolayı ne kadar sevin-
diğini, bir geleneği dirilttiğinden dolayı ne kadar mutlu oldu-
ğunu Beye söylemesi için çiftliğe gitmesini istedi.

Reşid Ağa sevinçle: "Hay haydır, hay haydır. Barışmakdır
Allah içündür. Uğuz babamızın hatiri içündür. Hemen şimdi gi-
deceğim. Beye söyleyeceğim."

“Koşar,” dedi bacısı arkasından, “ben kendimi bildim bileli durmadan koşar Yel Veli. Onu kırk yıldır dört göz olmuş beklerim, şu adamın bir gün götünü yere koyup da oturduğunu görmedim. Yeler de yeler, koşar da koşar.”

“Koşsun,” dedi Mestan. “Onun da işi hep kaçmak zaar. Ben de Yel Veliyi bunca yıl...”

Yel Velinin bacısı: “Neden sonra öğrendim,” diye gülümse-di, yumuşak, tatlı, hoşgörülü. “Korkuyor, korktukça kaçıyor, kaçtıkça korkuyor. Ölümün çaresi yok Yel Veli, dedim. Bana yazık değil mi, dedi. Kuş olsan da, her gün dünyayı yedi kere fırlansan da ölümün önünden kaçamazsın, dedim. Belli olmaz Emine, belli olmaz, dedi. Sonra, derinden yüreği sökölürcesine, içini çekti.”

Ölümün çaresi yok, ne yapmalı? Ölümün çaresi yok, ölmeli mi? Ölümün çaresi yok, nereye gitmeli? Ölümün çaresi yok, nasıl durmalı? Ölümüne çare yok, Yel Veli, kuş olup uçmalı mı?

“Azrail arkasından yetişemez sanıyor. Yıllardır durmadan koşuyor ha koşuyor.”

Ölümün çaresi yok, bir yerde mekan tutup toprağa oturmalı. Ölümün çaresi yoksa, kimseyi öldürmemeli. Ölümün çaresi yoksa, delirmemeli, düşünmemeli, kötülük etmemeli, gönül yıkmamalı, karıncayı incitmemeli. Ölümün çaresi yok, insan çaresini aramalı. Ölümün çaresi yoksa, üstüne yürümeli. Ölümün çaresi yoksa, ölümün çaresi bulunmalı, aranmalı. Ölümün çaresi yoksa, elini kolunu bağlayıp öyle mi durmalı? Ölü-

mün çaresi yoksa, olmalı. Ölümün çaresi korkuysa, korkunun üstüne üstüne, gözbebeğine yürümeli. Ölümün çaresi yoksa, ölüm de yoktur, bunu böylece bilmeli. Yel Veli bunu böylece bilmeli.

“Dur,” dedi Mestan, “dur Yel Veli, sana bir çift sözüm var. Dur da öyle var git yoluna, ayağı tez yiğit.”

“Duramam,” dedi, soluk soluğa, “duramam Mestan kardaş, duramam şimdi. Arıyorum yerimizi. Bir de görmüyor musun, ardımdan gelen var, ardımdan gelen.”

“Dur,” dedi bacısı bağırarak, ardından epeyce koşarak. “Dur,” dedi. “Dur kardaş. Dur; sana söyleyeceklerim var.”

“Duramam,” diye bağırdı Yel Veli, “duramam. Görmüyor musun, görmüyor musun gelenleri? Hele bir akşamı edeyim, hele bir izimi yitireyim, döner gelirim yakında.”

“Deli, deli, deli,” diye bir kamuş kökünün üstüne çöktü Emine. “Deli, deli, deli... Ölümünden kim kaçıp kurtulmuş ki, sen kurtulasın? Deli, deli, deli... Zırdeli!..”

Bu dünyada herkes ölmüş, diye düşündü, Mestan. Herkes ölmüş. Son soluğuna kadar ölmemek için de herkes direnmiş. Cümle yaratığın dilini bilen Sultan Süleyman da ölmüş. Hak yoluna, aşk yoluna, kardeşlik yoluna gidenlerin Kılıcı Ali de ölmüş, yeşil donlu adı güzel Muhammed de ölmüş. Evliyalar enbiyalar da ölmüş. Karatopaklı Hoca Efendimiz de ölmüş. Çok insan ölmüş, çokook... Adı bilinmedik, sayısına varılmadık, bin yıl, on bin yıl oturup saysak da, yüz bin yıl oturup saysak da, uuuu ne kadar da çok, akıl almadık, o kadar çok insan ölmüş. Bu kadar ölü içinde, bu bir yanı sonsuz ölüm, bu bir yanı sonsuz dirim içinde bir tek başına sen yaşasan ki ne olur. Bir başına. Ne kaçarsın babayığidim?

“Çok söyledim,” dedi Emine. “Yıllar yılı söyledim. Gece de söyledim, gündüz de... Dinlemiyor. Yediremiyor kendine ölümü. Aynaya bakıyor bakıyor, sonra başlıyor tepinmeye. Demek, demek, demek ben öleceğim! Sonra başlıyor koşmaya... Gece de bana geliyor, kalk bacım, kalk, diyor acele. Kalk ki yola düşelim. Buralar bize hayretmez. Kalk, kalk ki kalk bacım... İşte böyle böyle, gezmedik diyar, görmedik ülke koymadık. On yıldır da burada mekan tuttuk. Gene koşuyor ama, hep burada,

Çukurovada... Lokman Hekim burada bulmuş ölümün otunu, çaresini..."

Vardır, diye bağırdı Yel Veli, Düldül dağının başına çıkıp... Her şeyin bir çaresi var, ölümün de olacak, diye bağırdı. Sonra yedi kere Düldül dağının çevresini bağırarak dolandı... Ölümün çaresi, ölümün çaresi vardır. Vardır, vardır, vardır... Dolanı dolanı gelme, ölüm yavaşça yavaşça. Gelme, gelme, dolanı dolanı gelme...

Düldül dağının dibinde, dağa çökmüş bakır parıltısının ortasında, orada, kayanın üstünde durdu. Ölüm, ölüm, yediremiyorum kendime, diye durmadan bağırdı.

"Delirdin mi, delirdin mi Yel Veli, seni Hocaya, İmama, Şeyhe götürüyüm Yel Veli. Soluğu keskin birisine okutayım."

"Siz delirmişsiniz," diye bağırdı Yel Veli. "Siz delirmişsiniz. Delirmişsiniz ki böyle elinizi kolunuzu bağlamış duruyorsunuz. Dolanı dolanı da geliyor ölüm, kimi çabuk çabuk, kimi yavaşça yavaşça... Bir tek Lokman Hekim akıllı.. Bir o aramış ölümün çaresini, bir o karşı durmuş ölüme... Deliler, deliler, akılsızlar. Deliler!"

Uzun çınarların yanına geldi. Çınarların üstü yuvadan gözükmüyordu. Her dalda bir tür kuşun yuvası vardı. En tepede de kocaman leylek yuvaları. Bir hendeği atladi, sazlığın kıyısındaki su kaplumbağaları bir uçtan sazlığa döküldüler. Bir balıkçıl sürüsü havalandı, binlerce... Gökyüzünü koygun bir pembelik aldı. Uzun gagaları, uzun bacakları, sarkmış. Pembelik az sonra ileriye batağın sığına, daha koyu bir pembede çöktü. Uzun bacakları üstünde balıkçılar dalgalanıyorlardı. Bir tilki toprağı koyuyordu, Yel Veliyi görünce çalılığın içine akıverdi. Kurbağalar iri, yeşil, sazların üstünde güneşleniyorlardı. Yel Veli durdu havayı kokladı. Bataklık kokan havayı, uzak, ılık, dalga dalga gelen bir nergis kokusu almıştı. Yel Veli durdu, burun delikleri sonuna kadar açılmış, nergisli ılık havayı kokladı. Ağır ağır nergisliğe doğru yürüdü. Nergisler diz boyuydu. Ta ötelere kadar sarı, ak bir aydınlık, koku uzanıyordu. Nergisliği çıkınca Yel Veli gene aldı yatırdı. Bir adam bir tek öküzünü koşmuş bataklığın kıyısını sürüyordu. Yaşlı karısı da yanında.

"Selamünaleyküm, kolay gelsin."

“Sağ olasın, sağ olasın Yel Veli. Bu toprak benim olacak, bu toprak... Canımdan bezdim, el işinde yele yele... Sen de, sen de, sen de toprak çıkarıyor musun bataklıktan Yel Veli?”

Adam dökülmüş dişleri, kırışmış dudakları, boynu, yanakları, çökmüş yanakları, avurdu avurduna geçmiş yüzü, çukura kaçmış gözleri, incelmış çenesiyle gülüyordu. Gün görmüş ömür geçirmiş, sonunda mutluluğa erişmiş bir gülmeyle gülüyordu. Karısı da orada, ötede durmuş, o da tıpkı kocası gibi gülüyordu. Tek başına ağır sabanı çeken öküzü, toprağı cırtan parıldayan demiriyle saban da gülüyordu..

“İşin rast gitsin, rast gitsin.”

“Bu sazlık ne zaman kuruyacak, desene Yel Veli? Sen bilirsin Yel Veli.”

“İçine toprak at, taş at, ne bulursan doldur içine bataklığın. Ne bulursan doldur. Yakında kuruyacak. Sıkı dur.”

Her adımda bir insan vardı artık sazlığın kıyısında... Hendek açan, batağa taş toprak taşıyan... Yaşlılar, gençler, çocuklar, kadınlar kızlar.

Molla Haydar, sazlığın kıyısına bir tümseğe oturmuş düşünüyordu. Sigarası elindeydi. Sakalı, saç, bıyıkları kırçılammıştı. Uzun, ağzının içine doğru kıvrılmış pos bıyıklarının uçları sigara sarışıydı. Sağ elinin parmakları da sapsarıydı. Yüzü, gözlerinin yanları kırış kırış. Molla Haydar kırışık içindeydi. Elleri, yüzü, alnı, boynu...

“Dur, Yel Veli,” dedi. “Benim yanıma kimse gelemmez, yaklaşamaz, dur! Dur da sana bir iki kelimem var.”

Yel Veli yavaşladı, kolları yana sarktı, adımları küçüldü, yavaşça Molla Haydara doğru, yumuşacık, başı önünde yürüdü.

“Gel otur yanımdan,” diye yeri tapıkladı. “Otur şuradan.”

Yel Veli kuzu kuzu onun yanına oturdu.

“Yemenden öte bir yerde Düldül hala savaştadır, bilir misin?”

“Bilmem.”

“İki at var, ölmez. Yaşama suyu içmiştir ikisi de... Birisi Hazreti Alinin Düldül atı, ötekisi de Köroğlunun Kıratı. Hiçbir insan bu iki atın eriştiği payeye erişememiştir, bu nedendir acep?”

“Bilemem,” dedi Yel Veli. “Ben bunları hiç bilemem.”

"Çok koşarlar, koşarlar da ölüm onlara hiçbir zaman erişemez," dedi Molla Haydar gülerek. "Allah o iki at gibi kimseyi etmesin... Dünyanın sonuna kadar çok acı, çok yoksulluk, çok ölüm, çok acı görecekler. Yanlarında yörelerinde dünyalar yıkılacak, onlar öyle seyirci kalacaklar. Her gün her gün, her ölenle ölecekler, her acı çekenle acı çekecekler. Allah bu atları neden sevmez ola ki, bu iki atı ölümsüz kılmış."

"Bilemem," diye bağırdı Yel Veli.

"Dur bağırma," dedi Molla Haydar. "O atlar dövüşüyorlar. Düldül kardeşlik, hem de barış, hem de hürriyet için savaştadır. Kırat eşitlik için daha kan revan içindedir. Allah onlara ölümsüzlük belasını vermiş ama, vazife de vermiş. Yaa, Yel Veli!"

"Bilemem," diye bağırdı Yel Veli.

Alevi dedesi Molla Haydar ayağa kalktı: "Ölüm iyidir," dedi. "Ölüm, bilene, en güzel yaşamaktır. Yaa, Yel Veli."

"Bilemem," dedi Yel Veli.

"Bekliyorum," diye omzuna vurdu Yel Velinin Molla Haydar. "Bekliyorum kardeş. Hani koskocaman makinalar gelmişti ya kıyıya, beklediler beklediler sonra gerisin geri gittiler? Onları bekliyorum. Gene gelecek diyorlar. Gelecekler, hem de birkaç ayda bu sazlığın suyunu boşaltacaklar diyorlar. Bu iş nasıl olacak, onu bekliyorum. Şu suların altından neler çıkacak onu merak ediyorum. Meraktan gözlerime uyku girmiyor, onu bekliyorum. Biliyor musun, ne zaman o kocaman alametler geri gelecekler?"

"Bilemem," dedi Yel Veli ayağa fırladı, koşmaya başladı.

"Koş," diye bağırdı arkasından Molla Haydar. "İnsanoğlu bir milyon yıldır koşuyor, daha insanlıkta bir iki adım ileriye varamadı. Kooooş..."

"Bilemem," diye bağırdı Yel Veli.

Elleri belli, kazma kürekli, belden yukarıları çıplak bir sürü insan gördü ağaçları geçince. Hepsinin yüzü güneşten yanmıştı. Yüzlerinde bir kesinlik gerilmiş kalmıştı. Göz kenarları kırışık içindeydi. Kaburgaları sayılıyordu. Çemrek, kıllı bacakları çarpıktı.

"Nereye, Yel Veli? Bir kazma kürek al da sen de gel," dediler.

"Bilemem," diye koştu Yel Veli.

Uzakta, ötede, Ceyhan ırmağına yakın bir yerde, uzun bir düzlüğe ateş düşmüş, bütün düzlük yalıma, dumana batmıştı. Oraya yöneldi. Karşısından gene eli kazmalı, kürekli, belli kişiler geliyorlardı.

“Gel Yel Veli, gel!” dediler, “koşacağına.” Sonra da hep birden güldüler. Hepsi de terlemişti. Su içindeydiler.

“Bilemem,” diye gürledi Yel Veli, gözlerini yumdu. Yalım almış düzlüğe doğru can havliyle koştu. Arkasından bir gürültü koptu. O koştukça gürültü de ardına takılmış geliyordu. Yalım içine daldı. Çalıları dolanarak, hendeklere düşerek, çayırlara sığınarak yalımlı düzlüğü geçti. Ceyhan suyuna vardı. Ceyhan suyu hiç akıyor gibiydi. Yüzüne gün vurmuş parlatmıştı. Suyun yüzünde koşan gölgesini görüyordu. Suda koşan bacakları uğunuyor gibiydi, öyle çabuk, gözle izleyemiyordu. Suyun yüzünde bir de eli kazmalı, kürekli çıplak adamları gördü, gürültülerini, uğultularını duydu. Anavarzanın kayalıkları suya vurmuştu, bir hoş, suyun dibinde, çakıltaşlarının üstünde sallanıyor, çalkanıp duruyordu. Kendini suya vurdu, başını derinlere soktu. Gürültü bir anda kirp diye kesildi. Sudan çıktı geriye döndü, bir sürü adam daha gördü elleri kazma kürekli, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, hastalar, kızlar geliyordu karşısından akın akın, ellerinde nacaklar, tahrallar, keserler... Sıralanmış arka arkaya Anavarzaya doğru gidiyorlardı. Ter içindeydiler, yanlarından geçerken Yel Veli bir ekşi ter buğusu içinde kaldı. Yüzleri ıpsıladı, güneş yanığı parlıyordu, kirpikleri tozlanmış.

“Gel gel, Yel Veli,” dediler, sonra durdular, önce çocuklar güldüler şamatayla, sonra kadınlar, yaşlılar, genç kızlar. Hepsinin de yüzü sarıydı. Sıtmadan titriyordular. “Gel gel, Yel Veli... Bataklığı kurutmaya gidiyoruz. Sen de gel. Bir kazma, bir de kürek bul kendine...”

“Bilemem,” dedi Yel Veli. “Bilemem.” Arkasına bakacak oldu.

“Yok,” dediler, “arkanda hiç kimse yok. Korkma. Burada biz varız.”

“Bilemem,” dedi Yel Veli. “Bilemem.”

Az ötede yarı beline kadar sazlığın batağına girmiş bir karıkoca kamış kesiyorlardı. Kestikleri kamışları çırlıçplak olmuş

çocukları dışarı taşıyorlardı. Yel Veli yanlarından geçerken, adam durdu, sağ elini gözlerine siper etti: “Yel Veli, Yel Veli iyi ettiniz,” diye sesledi. “Mestanla sen iyi ettiniz. Çok tarlamız olacak, çok. Az sonra ben de köylülere karışacağım, bir evlik kamış kesiyorum burada, az kaldı. Biter bitmez, ben de avrat da kazmayı küreği alıp Akçasazın suyunu boşaltmaya gidiyoruz, siz de gelin, siz de... Bu böyle olmaz. Teker teker olmaz.”

“Bilemem,” dedi Yel Veli, “bilemem. Biz Akçasazı toprakla dolduruyoruz.”

“Olmaz,” dedi adam, “olmaz.” Keskin tahrasını kamışın köküne indirdi. Morarmış, bilek kalınlığında, üç uzun kamış tozakları savrularak suyun içine yıkıldılar. Aralıklarla, birden bir çatırtı kopuyor, arkasından da bir kamış kümesi sulara yıkılıyordu.

“Dur,” dedi, “arkadaş dur, kesme ben gidene dek.”

Tahrasının ağzı, güneşe gelince ustura ağzı gibi bir kıvılcım inceliğinde çakıyordu.

“Dur arkadaş, dur!”

Sazlığın kıyısına bir sürü sarı benizli insanlar doluşmuşlardı. Kimi saz, kimi kamış, kimi zıncar, kimi ağaç, ot, kesiyor, kimi bataklığın içine taş, kum, toprak taşıyor, kimi koskoca bataklıktan küçücük bir arka su boşaltmaya çalışıyordu.

Hiç umulmazdı ama bataklık kuruyor, sular içerilere ağırdan usuldan çekiliyor, yarılmış, dilim dilim olmuş, kurumuş topraklar genişliyordu. Bu nasıl oluyordu, kimse de, bataklığı kurutmaya çalışanlar da bilmiyordu. Yüzlerce kişi durmadan yüzlerce yerden küçücük arklar açıyorlardı. Kısa, ince...

Bir yaşlı kadın, dağarcık gibi memeleri sarkmış, kırış kırış, elleri benekli, tir tir, elinde bir kürek, küçücük bir çukurdan dışarıya toprak atıyordu.

“Gel, Yel Veli, gel de bana yardım et! Gel...”

Yel Veli durdu baktı. Çukur ancak dize kadardı.

“Bize toprak gerek,” dedi kadın. “Çocuklarım, torunlarım hep sıtmalandı, ben kurutuyorum sazlığı. İşte buraya ev yapacağız.” Sazlığın içindeki bir kamış kümesini gösterdi. “İşte ben şuraya fesleğen dikeceğim, şuraya da kadife çiçekleri, şuraya da şebboy... Sabahtan akşamlara kadar koksun dursunlar.”

"Bilemem," dedi Yel Veli. "Vallahi de billahi de bilemem... Aboooov, ananızı avradınızı köylüler! Karıncalar gibi çokuşmuşlar sazlığa... Öyle hırsla, sanki sazlığı sümürüp bitirecekler. Vay ananızı avradınızı köylüler, zora dağ mı dayanır!"

Yüzlerce köylü, çoluk çocuk gördü. Çamur içinde, toz toprak içinde.

Bir ince yoldan, gök görünmeyen sazların kamışların arasından bataklığın ortasına yürüdü. Kamışlardan evi olan bir köye geldi. Bütün köy, köyün ortasındaki çınarın altına uzanmışlar, yaşlı genç, kadın erkek, çoluk çocuk. "Yanıyorum, üşüyorum," diye bağışıyorlar, toprakta, güneşin altında debeleniyorlar.

"Bu ne hal, bu ne hal?"

"Toprağımız var," dedi uzun Ali Rıza inleyerek. "Can ek-sen biter toprağımız var. Köyümüzün adını da Cankurtaran koyduk. Burası Cankurtaran."

"Bu ne hal, bu ne hal?"

"Sıtmadır geçer, sıtmadır geçer. Öyle ölmektense el kapılarında böyle ölmek yeğdir."

"Bilemem," dedi Yel Veli, "bilemem."

Garbi yeli çıktı, toz direkleri Akdenizden beri yekindi. Yel-ken bulutları şişti.

"Bilemem."

"Burasına da Çıplaklar derler," dedi yemyeşil gözlü, apak sakallı, kırmızı yüzlü, ince çeneli, çizgi dudakları bir yaşlı kişi. "Çoğumuz öldük sıtmadan, yoksulluktan ama, işte bu köy de, her avucu bir kan eder bu topraklar da bizim gayrı..."

Bir sivrisinek bulutunun içine düştü Yel Veli, çıkıncaya kadar yüzü, elleri, ayakları sırtı şişti. Sinekler iğnelerini gömleğinden bile geçirmişlerdi.

"Kemikli sinek," dedi Yel Veli, "kemikli. Allah sinek değil, sinek suretinde kuş yaratmış. Kuş suretinde sinek. Neden yaratmış dersen... Bilemem," dedi, "bilemem."

Eve gelirken burnuna bulgur pilavı, bulgur pilavına konan yanmış tereyağının kokusu geldi. Hemen koştu.

"Dur," dedi bacısı, "dur Yel Veli. Başımızda büyük haller var, dur!"

“Dur,” dedi Mestan, tüfeğinin mekanizması şakırdadı, “durmazsan seni vururum. Dur, Yel Veli.”

Yel Veli durdu.

“Acıktım Mestan, acımdan öldüm,” dedi durur durmaz da.

Mestanın oğulları, gelinleri, kızları, bacısının oğulları, gelinleri, kızları, torunları keşkerelere doldurdukları toprakları durmadan sazlığa döküyorlardı. Genişliği beş, uzunluğu yüz adımlık bir yol kazanmışlardı sazlıktan. Ama çalışanlar yorgunluktan dökülüyorlardı. Yürürlerken ayakları ayaklarına dolanıyor, sağa sola yalpalıyor, bazı bazı da yere kapaklanıyorlardı, keşkerenin topraklarının altında kalanlar da oluyordu.

“Al zıkkımlan,” diye bir sahan bulgur pilavını, sonra ayrı- ayrı, sonra yufka ekmeğiyle iri bir baş soğanı bacısı, kapının önündeki çimenlerin üstüne koydu. Yel Veli yemeğe saldırdı. Yemek yemesine bakarsan uzun bir açlıktan çıkmıştır derdin.

Mestan karşısına oturmuş, onun mekik gibi işleyen ellerine, ağzına bakıyordu şaşkınlıkla. Yel Veli, ortada ne var ne yoksa bir anda sildi süpürdü: “Bir su bacım,” dedi elinin tersiyle bıyıklarını silerken. Her şey bir anda olmuştu. Mestan daha şaşkınlık içindeydi. Mestan çok görmüştü ama, böylesini de, böyle göz açıp kapayıncaya kadar sofrayı kurutuverenini de hiç görmemişti. “Vay anasını, vesüphanallah!”

Yel Veli suyu içtikten sonra: “Kurutuyorlar,” dedi. “Yollar- da bellerde, Anavarza kayalıklarında belden yukarıları çıplak adamlar gördüm, elleri kazmalı kürekli, belli... Avratlar, çocuk- lar, kızlar gördüm karıncalar gibi bataklığa çekiliyorlardı. Her- kes bin yerden bin ark açmış gücü yettiğince Akçasazı kurutu- yorlar. Herkes topraksız bu yörede, yer gök topraksız. Herkes bizden bin beter. Akçasazın kıyıları karıncalar gibi kaynaşıyor, insan kıvıl kıvıl... İki elimi kökünden keserim ki bir aya kalmaz bu bataklık kurur. Çıplaklar köyünü, bir de Cankurtaran köyü- nü gördüm. Yediden yetmişe sıtmadan titriyorlardı ama top- rakları vardı. Hem de öyle bir toprak ki, insan eksen yeşerir, bir insan bir saat dikilip kalsa üstünde bu toprağın ayaklarından kök salar, tepesinden ışıktan verir.”

“Dur,” dedi Mestan.

“Dur,” dedi bacısı, “gözü kör olası adam, dur azıcık. Bir iki sözümüz var.”

“Dur,” dedi oğullar, gelinler. “Dur bir iki kelimemiz var.”

Yel Veli yemeği yer yemez yola düştü, bir anda da gözden iradı gitti. “Şimdi geliyorum, şimdi geliyorum,” diyen sesi ta uzaklardan, ötelerden, büklüğü arkasından geliyordu.

Boyunları sünmüş, çamur içinde kalmış, bacakları çemrek, yüzleri sapsarı insanlar bir çalışma humması içindeydi.

Bir göç geliyordu Vayvaylı üstünden Çankazadan doğru. Uzun bir göç, yol boyunca sıralanmış.

“Yolcu, yolcu dur!” diye bağırdılar. Yel Veli zınk diye durdu olduğu yerde. “Akçasazı kurutup pay ediyorlarmış toprağını,” dedi en yaşlısı, paytak bacaklarını gerip durmuş, geniş omuzlu, kalın çenelisi, yüzüne sakalları çivi gibi sert, seyrek çakılmışı. “Akçasaza buradan mı gidilir?”

“Bilemem,” dedi Yel Veli. “Bilemem.” Aldı yatırdı. “Bilemem, bilemem. Hiç bilemem.”

Ceyhan ırmağıyla Akçasaz arasına geldi. Bellerinden yukarısı çıplak kişiler Ceyhandan sazlığa kadar sıralanmış, o arayı doldurmuşlar, durmadan toprağı kazıyorlardı. Ha bire de adamlar geliyordu, Kozan altından, Misisten, Feke dağlarından, Mağara belinden, Göksundan, Andırından, Eloğlundan, Antep yöresinden, Zincirliden, Sakçagözünden... Durmadan, durmadan akıp geliyorlar, kazmaları kürekleriyle sıraya giriyorlar, toprağı deşmeye başlıyorlardı. Belden yukarıları çıplak insanlar dirsek dirseğeydiler.

“Bu su boşalmaz,” diyorlardı bir kısım köylüler. “Çık çık, bunların emekleri boşa. Ama işleri güçleri yok, varsınlar kazsınlar.”

“Hükümet kocaman, her biri birer alamet dev makinaları gönderdi de, makinalar geldi de, durup kıyısına Akçasazın baktılar baktılar, bir gün değil, bir ay değil, baktılar baktılar da akılları kesmedi çektiler gittiler... Sonra bunlar, kazma kürekle boşaltacaklar Akçasazı. Akçasazı boşaltacaklarına varsınlar Akdenizi boşaltsınlar, daha çok toprak var altında Akdenizin, öyle değil mi?”

“Hiç kimse kurutamaz Akçasazı.”

“Akçasaz bin gözle altından kaynar.”

“Bin gözle değil, yüz bin gözle altından kaynasa Akçasaz,

zora dağ mı dayanır, bu kadar insana Akçasaz mı dayanır? Yer götürmez insan gelmiş Akçasazın suyunu akıtmaya."

Yel Veli sevinç içindeydi. Arkasındaki gölgeyi unutmuştu. Koşmak alışkanlığıydı. "Yüz bin gözle kaynasa, yüz bin, bir milyon gözle altından kaynasa Akçasaz gene kurutulacak." Hem koşuyor, hem de "yüz bin göz, yüz bin," diye diline pelesenk etmiş, söyleyip duruyordu.

Mestan: "Dur artık Yel Veli," dedi. "Senin bu yaptığın alçaklık. Bak, belim bıkınım kırıldı toprak taşmaktan. Bak şunlara, bak bacına, gelinlere kızlara, oğullara, bak hepimize gavur kölesine döndük."

"Kuruyor," dedi Yel Veli. "Ceyhandan Anavarzaya kadar işne atsan yere düşmez insandan. Hepsinin de elinde kazma kürek, hepsi de hendekler kazıyorlar Akçasazı boşaltmak için..."

"Gel sen de çalış," diye bağırıldılar hepsi bir ağızdan.

"Başımızda bir hal var," dedi Mestan. "Cafer Bey geldi, bizi buradan kovdu. Gene gelecek. Ne yapalım?"

Yel Veli sustu. Yaşlı çınarın ardına gitti orayı kazmaya başladı. Kazıyor, toprakları bir çuvala dolduruyor sırtlayıp geliyor suların içine döküyordu. Hiç konuşmadan, çuvalın ağzını tutan erkek yeğeninin yüzüne mutlulukla gülümsüyordu. Ne düşünüyor da hep böyle ter içinde, durmadan gülümsüyor, yüzünden anlaşılmıyordu.

“Hele narlara, narlara... Hele hele narlara.”

Sular içerlere çekilmişti, toprak usul usul kuruyor, yarılıyordu.

Mestan: “Şöyle çevirelim,” diyordu, ta ötelerden, bir ağıl gibi yığdıkları toprakla tarlalarını çeviriyorlardı. Ortada bir tarla kalıyor, kuruyor, çatlıyordu.

“İşte böyle çevirerek, suları içerlere sürerek... Uuuy belim kırılıyor. Vay yaşlılık vay, kapıya konulacak mal değilsin. Ocağın sönsün yaşlılık.”

Yel Veli daha gün doğmadan kalkıyor, orada kim varsa, herkesi de kaldırıyor alaşafakta bataklığın içine doğru toprak seddini uzatıyordu. Uzatıyor, sonra suyu çeviriyor, kurumasını bekliyordu. Ana suyla beslenemeyen çevrilmiş su az bir sürede kuruyordu. Çevrilmiş evlekler günler geçtikçe büyüyordu. Her çevrilip kurumuş, yarılmış toprak onlar için bir bayramdı, sevinçti. İki evdeki herkes bir yaratmanın, var etmenin, kazanmanın sevincinde, tadında, coşkusundaydı.

“Bugün gördüm,” diyordu Yel Veli. “Şu insanoğlunun elinden hiçbir şey kurtulmaz. Anavarzanın dibinden Ceyhan ırmağına kadar bir hendek açmışlar, alimallah insan boyunda. Yakında hendeğe Akçasaz sularını bırakacaklar, bir iki haftada su boşalıp gidecek.”

Sonra bu ağaçlara nolacak, bu çiçeklere, bu kuşlara, bu arılara, bu yılanlara, böceklerle, tilkilere, tavşanlara, çakallara, ba-

lıklara ne olacak? Ölecekler mi? Bu sazlık da yıllardır onların evleri yurtları değil mi?

Mestan, Yel Veli, teknil haneler halkı bir deri bir kemik kalmışlardı ama kıvançlıydılar. Ölçüsüz, dizginsiz bir hırs için-de çalışıyorlardı.

Mestan: "Toprak başka," diyordu. "Toprak başkadır Yel Veli kardaş. Bak senin gibi yerinde duramaz bir adamı bile kırk urganla bağlar gibi bağladı."

"Bağladı," dedi Yel Veli. "Hele bir şu aşağıdaki hendeği bitirsin köylüler, sular huuup diye boşalacak, bir günde."

Çınarın ardından taşıdıkları toprağın yeri derin bir çukur olmuştu.

Mestan: "Bir yağmurda asıl burası göl olacak Yel Veli kardaş."

"Olsun," dedi Yel Veli, "orasını da kuruturuz."

Ölümü, korkuyu, gölgeyi, her şeyi unutmuş gitmişti Yel Veli. Varsa da yoksa da toprak... Azıcık boş kaldığı süreler, ya da terini silerken, elindeki kazmayı küreği bıraktığında, gözleri sazlıktan çıkarılmış toprağa dalar okşardı. İki yaşlı kocaman adam çocuk gibi olmuşlardı, öylesine çocuk sevincinde.

"Bak Yel Veli kardaş... Şuraya nar diyeceğim, kendi payıma düşen yere... İstersen senin payına da dikerim nar. Pembe, cins nar. Her birisi bir adam başı büyüklüğünde. Nar cennet meyvesidir. Bu toprakta da iyi gelişir. Her nar ki nar azmanı. İncirler diyeceğim şuraya da... Kendi payıma düşen yere. Ballı incirler, kehribar gibi. Ardından balı damlayan. İncirleri kışa kadar kalır, üstünde kurur, eğer üveyiklere yedirmezssem. Üveyik mi yaklaşabilirmiş ki... Portakal ekeceğim ta şuralara kadar. Burası kuytu, poyraz tutmaz. Yaaa."

"Poyraz tutmaz," dedi Yel Veli. "Üveyik yiyemez. Bir de asma çardakları olmalı. Sarkımalı parmak kadar üzümder. Altın gibi... Bir de başaklar dalgalanacak. Sarı, ışık yağmış gibi... At boyu ekinler."

Yaldızlı mor patlıcanlar.

Bir kuyu açmalı, dört kulaçtan su çıkar burada. Suyu da buz gibi olur, insanın dişlerini kütürdetir, tıpkı çaykara suyu gibi.

Mestan, “uy belim,” diyordu durmadan, bir gün toprağa seriliverdi, önce yanıyor, sonra buyuyor, güneşin alnına serilip zangır zangır titriyordu. Geriniyordu boyuna, elleri, ayakları, bacakları kopacakmış gibi geriniyordu. Akşam olup da gün batınca bitiyordu titremesi ancak. Her gün kuşluk olunca başlıyor, Mestanı yere seriyor, Mestan cayır cayır yanarken, kemikleri, etleri birbirinden ayrılıp koparken sayıklıyordu: Mustafa... Akyollu... Çıplak atın üstüne. Yel Veli kaçma, kaçma! Bunca yıl kaçtın ne geçti eline? Derviş, hey Derviş, ocağımı söndürdün ocağın sönsün. Herhal meyveleri güze kadar. Narlar...

Yel Velinin gözü dünyayı görmüyordu. Eskiden olsa bir koşu kasabaya uçar, can bir kardeşi Mestana bir avuç kinin alır gelir de bu beladan kurtarırdı onu. Şimdiyse uzamış boynu, çelikleşmiş bacaklarıyla güneşin altında merak kesilmiş sırtında toprak çuvalları çukurdan sazlığa sazlıktan çukura dur durak bilmeden koşturup duruyordu.

“Cafer Bey çok geldin üstüme,” diye bağırdı Mestan, güneş altında dişleri birbirine vurarak. “Bu toprak hiç kimsenin değil. Hükümetin de değil, var git başımızdan Cafer Bey... Bela alma üstümüzü. Akçasaz Allahın, isteyen istediği kadar çıkarır. Var git, Özpolatoğlu Cafer Ağa, set çekme geçimimize... Bin adamın da olsa başında koca Mestanı kimse çıkaramaz buradan. Bak, bak, bak Cafer Bey, en güzel toprak. Buradan da çıkınca ben nereye giderim?”

“Nereye gidersen git,” diye bağırdı Cafer Bey...

“Karışma bana Cafer,” diye bağırarak doğruldu Mestan. “Böyle on beş eli silahlı adamla değil, bin kişiyle gelsen üstüme şu canımı, yarım canımı almadan beni buradan çıkaramazsın. Hiç kimseyi de çıkaramazsınız...”

Yel Veli, sırtındaki çuvalı indirmeden: “Gördün mü aşağıları, bin kişi, iki bin kişi çıplanmışlar hendek kazıyorlar, boşaltacaklar Akçasazı. Bütün dünya sizin olmuş, şimdi de sizin, Akçasaz bataklığı da bizim olacak Özpolatoğlum. Var git yoluna...”

Ve arkasındaki atlılarıyla, Özpolatoğlu Cafer Bey güneşin altında bir süre sessiz durdu. Dimdikti, yüzü gerilmiş öfkeliydi. Sonra birden başını kaldırdı dikti: “Unutma bunu Mestan,

unutma bunu Yel Veli. Neyinize güveniyorsunuz ulan?" Atını üzüngiledi, Anavarzaya sürdü.

Kasabaya döndüğünde yorulmuş bitmişti. Doğru Mahir Kabakçioğluna gitti: "Demedim mi?" diye yakındı. "Demedim mi Sayın Mahir Beyim? İşte olan oldu. Akçasazı talamış köylüler. Yüzlerce köylü bir araya gelmiş, bir hendek kazmışlar. Şaşılacak... Akçasaz kalmamış... Talan eden edene... Yukarı dağlardan, aşağı ovadan duyan geliyor, duyan geliyor Akçasazı paylaşmaya. Bitti Akçasaz, elimizden uçtu da gitti. Bu köylüler bir pay ederlerse Akçasazı gücün varsa al ellerinden artık. Al kıçında donun varsa. Karıncalar gibi, karıncalar gibi, tıpkı... Üşüşmüşler Akçasaza... Hemen bir çare bulmazsak, hendeği bitirirlerse köylüler, Akçasaz kurumuş, boşalır gider on beş günde, işte sen o zaman talanı gör... Az daha beni öldürüyorlardı. Arkamda on yedi tane eli silahlı atlı olduğu halde, beni vuruyorlardı. Gözleri dönmüş, her birisi bir canavar kesilmiş. Bir hafta daha böyle giderse bize Akçasazdan bir avuç toprak bile kalmaz."

"Ne yapalım?" dedi Mahir Kabakçioğlu, yüzü sapsarı kesilmiş, elleri titreyerek. "İşler kötü. İşi ben tam yoluna..." Az daha ağzından kaçırıyordu. Hemen kendini tuttu. "Akçasazdan faydalanacak yalnız sen ve ben değiliz ki... Konuşalım arkadaşlarla, bir yolunu bulalım şu canavarları oradan atmanın..."

"Olur," dedi, "olur," Cafer Özpolat.

Önce Süleyman Aslansoypençe geldi. Arkasından Muallim Rüstem Bey. Sonra Zalımoğlu, Hacı Kurtboğa geldi. Süleyman Sami, ötekiler de geldiler Mahir Kabakçioğlunun evine.

Mahir Kabakçioğlu telaşlı, tedirgindi. Durmadan ellerini ovuşturup duruyordu. Konuşmuyor, birini, bir şeyleri beklediği belli oluyordu. Derken Ala Temir de geldi. Son günlerde yaşlılık bir iyice üstüne çökmüştü.

Kahveler içilirken, Mahir Kabakçioğlu söze: "Hepinizin malumudur," diye başladı. "Orada, Akçasazın çevresinde ne olup bitiyor malumunuz olmasın bu mümkün değil. Size şimdiden tebşir edeyim ki efendim, Akçasazı daha kurumadan

köylüler pay ettiler. Cafer Bey Özpolatoğlu bugün oradan geldi, tüyleri diken diken olmuş, gözleri bir karış dışarıya uğramış, öyle geldi işte. Şimdi size bilmiş olacağınız ahvali, Akçasazın hali ahvalini bir daha anlatacak. Sizi şunun için çağırdım ki, Akçasazda hepimizin menfaati var, olacak da... Bir çaresine bakalım. Eğer bir çare bulamayacaksak başımızın çaresine bakalım. Çünkü efendim, bu sürüngen köylüler son Türk devletinin temeline dinamit koyuyorlar. Milli menfaatlerimize aykırı, bilinmeyen büyük bir güçle işbirliği ederek, bu vatanın altını oyuyorlar. Bir gözünüzün önüne getirin, getirin ki, ne büyük bir felakettir ki, dikkat buyurula, Akçasazda oynanan dram, trajedi, toptan Türkiyede oynanabilir. Bir tasavvur edin, dikkat buyurula efendim, Türkiyeyi tasavvur edin ki, bu sümsük, sürüngün köylüler pay ediyorlar. Ben Almanyadayken bu köylülerin koca Almanyayı nasıl yıkıp, evleri, hanumanları nasıl söndürdüklerini, ocaklara incir dikip bütün toprakları pay ettiklerini gözlerimle gördüm, dikkat buyurula efendim, eğer şu son... Şu son... Açıkça söylemek gerek şu son... Dikkat buyurula, olmasaydı Almanya gitti giderdi. Onun için vaziyeti umumiye korkunç denecek kadar vahimdir efendim. Buyurun Özpolatzade Sayın Cafer Özpolat kardeşimiz bu yandan kulak kesilmiş zatıalinizi dinliyoruz. Bu vatanın... Ve hem de son Türk devletinin... Bilhassa buraya dikkat buyurula efendim. Evet..."

Cafer Özpolat Akçasazda olanı biteni ağır ağır, bir bir anlattı. Sesi tatsız, yorgun, yılmış, tekdüzeydi.

Süleyman Aslansoypençe ayağa fırladı: "Sen de sen de Özpolatoğlu Cafer Bey sen de, önünden on altı atlıyla kaçtın onun, öyle mi? O yarı ölü Mestanın? Bin yaşında Mestanın."

Cafer Özpolat: "Kaçtım Süleyman Ağa, ne yalan söyleyeyim, hem de ardıma bakmadan kaçtım. Gözü dönmüştü onun. Değil bir tarla, bir avuç toprak için bütün Türkiyeyi kurşuna dizerdi Mestan. Anladım ki bu böyle..."

"İyi, iyi," dedi, yerine oturdu Süleyman Aslansoypençe. "Biz bu vatani gavurdan boş yerine kurtarmışız desene ki Özpolatzadem. Demek ki titrek Mestan bu vatanın, son Türk devletinin köküne barut döksün diye kurtarmışız, öyle mi? Başıma toplayıp da on bin aç iti, aç köylüyü Akçasazımızın, vatanımı-

zın suyunu boşaltsın diye kurtarmışız. İyi, vallahi de çok güzel... Sen de soylu soplu Özpolatoğlu olasın da, arkada da on yedi silahlı adam olsa da, sen arkana bakmadan... Pravo, pravo, pravo Cafer, hem de yüz kere pravo..."

"Ağa," dedi Cafer, "sen meseleyi anlamadın, Mestan canından geçmiş, gözü de dönmüş... Hendek açan köylülere gelince bir ordu... Gözü dönmüş bir ordu. Gün atmadan gece yarısına, gece yarısından gün atıncaya kadar çalışıyorlar. Değil ben, bunlarla bundan sonra bir ordu başa çıkamaz."

"Ben çıkarım," dedi Süleyman Aslansoypençe.

Ala Temir elleri dizlerinde gözlerini kırpmadan, kıpırdamadan öyle kımıltısız karşıya, başını dikmiş bakıyordu. "Ben biliyorum," dedi. "Bu köylüleri ben bilirim, beeen... Kimse onlarla baş edemez. Akçasazdan elinizi bir iyice yuyun..." Süleyman Aslansoypençeye döndü, çakır gözlerini kısarak, alaylı, el altından güldü. "Sen mi Süleyman Ağa, sen mi? Sen bir tek köylüyü bile Akçasazın kıyısından koparamazsın. Topun, atomun bile olsa sen bir tek köylüyü Akçasazın yanından alamazsın."

"Korkaklar, korkaklar, korkaklar," diye ayağa fırladı Süleyman Aslansoypençe. "Ben sana tanıtırım kim Aslansoypençe, sana da, o köylülere de... Bana bırakın," diye gürledi Aslansoypençe. "Bana bırakın o korkak köylüleri. Bir tek köylü, bir tek uçan kuş, bir vızıldayan sinek koymayacağım Akçasazın kıyısında. Yarın sabahtan tezi yok, vızıldayan sinek!"

"Dikkat buyurula efendim, Sayın Soyaslanpençe..."

"Aslansoypençe Mahir Bey."

"Evet, evet, özür dilerim, Aslansoypençe, dikkat buyurula... Tehlikelidir. Toprağa yapışmış, toprağın tadına varmış köylü kadar tehlikelisi yoktur yeryüzünde... Hiçbir şey bu kadar tehlikeli ve tahripkar olamaz, toprağın tadını almış köylü kadar."

"Ben köylüleri bilirim. Siz bana bırakın. Yarından sonra değil bir tek köylü, bir tek canlı bile yaklaşılamayacak Akçasaza. O, pembe uzun kuşlar bile korkularından Akçasaza inemeyecekler. Bakın arkadaşlar..."

"Dikkat buyurula..."

"Size eski bir sözüm var: Kurdun ağzına kan değmeyecek.

Zinhaaar, zinhar ki zinhar kan değmeyecek. Kurdun ağzına kan değerse işte o zaman korkacaksın. Köylü bizi bir ürkütürse... Onları biz Hükümet zoruyla da çıkaramayız. O zaman işte gene kurdun ağzına kan değer. Onları biz kendi yiğitliğimizle korkutarak, ürküterek, daha da olmazsa..."

"Dikkat buyurula..."

"Daha da olmazsa..."

"Dikkat buyurula ve de kurdun ağzına hiçbir zaman kan değmeye..."

"Kan değmeye," dedi Muallim Rüstem Bey, ablak yüzü pembeleşip kızarak. "Süleyman Bey, onların o köylü denilen mahlukatın dilinden herkesten daha iyi anlar. İçimizde köylü mahlukatını en iyi Süleyman Ağa bilir."

"Benden iyi köylü korkutmasını bu dünyada, şu Çukurova ülkesinde kimse bilemez," diye yeniden ayağa kalkıp geri yerine oturdu Süleyman Aslansoypençe.

"Dikkat buyurula, hiç kimse bilemez, anlamaz," dedi Mahir Kabakçioğlu, "Süleyman Ağa kadar. Kurtuldu Akçasaz."

"Kurtuldu," dedi, uzun süredir hiçbir söze varmamış Hacı Kurtboğa.

"Kimsenin gücü yetmez," dedi, "köylüye," Ala Temir. "Bir kere ayağını bir toprağa basmışsa."

"Dikkat buyurula," diye bağırdı Mahir Kabakçioğlu.

Süleyman Aslansoypençe ayağa fırlayıp Ala Temirin üstüne yürüdü: "Adam oldun da uyuz it, benim tekerime taş mı koyuyorsun? Şu iki parmağımı gözlerine sokarsam pört diye pörtletirim."

Hemen kalkıp ikisinin arasına girdiler. Olup bitenden habersiz Ala Temir, elleri dizlerinin üstünde gergin, azıcık sararmış, gözlerini çabuk çabuk kirpiştirerek, şaşkın: "Ne oldu, ne oldu, bir yaramazlık mı ettik? Haşa haşa, efendim, meclisten dışarı." Dudakları da, kendine geldikçe, durmadan sarkıyor, yüzü sararıyordu.

"Dikkat buyurula," diye bağırdı Mahir Kabakçioğlu. "Dikkat buyurula Temir Ağa."

"Baş üstüne, baş üstüne... Dikkat buyurula Mahir Bey, dikkat buyurula."

Rüstem Bey: "Kusura kalma Ağa efendi, Süleyman Soyaslanpençe Ağamız..."

"Aslansoypençe," diye hemen düzeltti Süleyman Ağa. Soyaslanpençe diyenlere ifrit oluyordu. Kızmış, öfkesini alamamış, bacaklarını germiş derinden bir iç geçirdi. "Of, of, oof of!" dedi. "Hep başımıza gelenler böyle arkadaşlar yüzünden, o korkak köylüleri bir şey sanıyorlar..." Ağır, temkinli, güvenli ayağa kalktı: "Yarın Anavarzanın dibinden, Akçasazın kıyılardan gelecek feryadı figanı dinleyin Ağalar. Sağlıcakla kalın. Ben gideyim de hazırlık yapayım. Kurdun ağzına kan değmeden." Sallanarak çıktı gitti. Arkada kalanlar onu evin kapısına kadar uğurladılar.

Cafer Özpolat: "Hakkı var," dedi, "hakkı var Süleyman Ağanın. Kurdun ağzına kan değmemeli."

Hacı Kurtboğa: "Fenadır," dedi, "fenadır, kurdun ağzına kan değmesi fenadır. Köylü zorlan bir toprak almayagörsün, gerisi çorap söküşü gibi gelir."

"Dikkat buyurula, gelir," dedi Mahir Kabakçioğlu.

"Hakkı alınız var," dedi Muallim Rüstem Bey, ablak yüzü daha da kızarmış.

"Ben bunu bilir, bunu söylerim," dedi Ala Temir. "Aslansoylupençeli Süleyman Ağa başına iş açtı. Köylü milleti bir toprağa bir kere basmayagörsün, onu bir tek oradan sökse sökse Hükümet zoru söker." Korku içindeki gözleri fıldır, fıldır dönüyor, dudakları sündükçe sünüyordu.

Hemen ayağa kalktılar, Ala Temir de ayağa kalktı. Daha şaşkınlığı geçmemişti. Ağaların kendisine bu kadar kızmalarının sebebini bir türlü bulamıyordu.

"Hele narlara, narlara... Hele ekine ekine... Kaplan sökemez ekine... Hele toprağa toprağa, can eksen biter toprağa. Hele başağa, başağa... Hele sürmeli başağa."

Kuşluklayın sıcakta, güneşin altında Mestan titriyor, yanıyor, üşüyor, bir ağıt gibi, "hele narlara, narlara, hele toprağa toprağa, hele başağa başağa," diyor, debeleniyor, uzak, ağır, yangılı türküsünü sürdürüyordu. Yel Veliyse, durmadan sazlığa sırtıyla toprak taşıyordu. Ağır toprak çuvallarının altında

koşarak... Beş kişi öteki çuvalı daha doldurmadan sırtındakini hemen boşaltıyor, koşarak geri dönüyor, "çabuk, çabuk," diye bağıyordu, "bekletmeyin beni."

Uzaktan bir top atlı göründü. Yel Veli, Mestanın başına dikildi, korkuyla: "Geliyorlar," dedi. "Bana öyle geliyor ki hiç de iyice gelmiyorlar. Gelişleri bir kötü."

"Hele narlara, narlara..."

"Bu gelenler çok da kalabalık."

"Uuuuy, hele toprağa toprağa..."

"Başımıza bir iş açmasınlar."

"Hele başağa, başağa... Sap götüremez başağa..."

"Vallahi iyiliğe gelmiyorlar bunlar. Silahları da var Mestan kardaş."

"Hele güllere güllere, yeni açılmış güllere."

Güneş buğulanıyor, her şey bir buğu arkasında sallanıyordu. Nar çiçekleri açmıştı ta buradan Akdenize kadar. Bir allık çökmüştü ovanın üstüne ta buradan Akdenize kadar. Buğulu güneşin içinde al bir ova kımıldıyordu ağır ağır, balkıyordu ta buradan Akdenize kadar. Ovanın alı bulutlara vurmuştu. Al toz direkleri döne döne, savrularak, milyonlarca alda patlayarak, kaynaşarak geliyorlardı. Bulut gibi al arılar çokuşmuş al çiçekler ta buradan Akdenize kadar uğulduyorlardı. Bir dünya kaynaşıyordu narlıkta. Yılanları, tilkileri, arıları, kelebekleri, sırtları sert, yanardöner, yeşil, pembe, kapkara böcekleri binbir çeşit sesleriyle, uğultularıyla, teknil bir ova Akdenizin kıyısına genişleyen bir alda dalga dalga, buğulu, yağmurlu vuruyordu. Narlar dallarda şıkırdım gibi, herhal kışa kadar kalırlar.

"Mestan Mestan," diye bir ses gürledi tepesinde.

"Hele narlara, narlara."

"Burası babayın yeri mi Mestan? Haydi Mestan, yık evini... Topla göçünü."

"Var git yoluna Süleyman, dokunma bana."

"Akçasazı size talan ettirmem, ettirmem Yel Veli, ettirmem Mestan. Haydi toparlanın... Burada, bu Akçasaz kıyısında sınırlar sinek kalmayacak. Haydi toparlanın, bekliyorum."

"İn de bir acı kahvemizi iç Süleyman. Böyle bağırma Süleyman. Ben buradan bir yere gidemem Süleyman. Sıtmadan ölü-

yorum, uuuy, uuuy. Yanıyorum, buyuyorum Süleyman. Hele narlara narlara Süleyman.”

“Senin kahveni içemem Mestan. Hemen kalkmazsan, kalkıp evini toplamazsan, bu evi başına yıkarım, Mestan.”

Sustu, atının üstünde bir heybet gibiydi. Mestan da sustu. Yel Veli sırtındaki çuvalın altında küçülmüş kalmıştı. Mestanın içinde, ağzına kadar nar çiçekli bir al bir ova çağılıyor, şakırdıyordu. “Hele narlara, narlara...”

Süleyman Aslansoypençe ardında kırktan fazla silahlı atlı, Mestan yerde, zangır zangır titreyerek, çuvalın altındaki Yel Veli büzüldükçe büzülerek, karşı karşıya öylece duruyor bekliyordular. Ortalıkta çıt yoktu. Ta ötelere, Akçasazın arkasından uzun bir ses, havayı, sessizliği göğsü kadar gerilmiş bir cama değiyor, sallıyordu. Ne kadar beklediler, ne düşündüler hiçbirisi farkında değildi.

Süleyman Ağanın sesi: “Şu evleri ateşe verin,” diye sessizlikte ötünce ki kendilerine geldiler. Mestan kurulmuş bir yay gibi ayağa fırladı. Süleymanın üzengisine yapıştı: “Etme Süleyman, sen beni tanırsın, ben seni. Bunca yenmiş ekmeğimiz, içilmiş kahvemiz var. Etme bunu bana.”

Süleyman hiçbir karşılık vermedi, atını üzengiledi, çınarın ardına geçti. Eli attan kurtulan Mestan da yere boylu boyunca serildi. Tam bu sırada da iki huğdan birden yalımlar patladı, esen garbi yeliyle savruldu, çatırdadı.

“Yel Veli,” diye inledi Mestan. “Yel Veli kardaş, tüfeğini ulaştır.”

Yel Veli sırtındaki toprağı yere attı, koştu, bir anda tüfeği yanan huğdan aldı getirdi Mestana verdi. Bütün bunlar bir göz açıp kapama süresi içinde oldu. Mestan tüfeği eline alır almaz Süleymana döndürdü tetiğe bastı. Süleyman attan düşünceye kadar tam kafasından üç kurşunu arka arkaya yedi, başı paramparça oldu, kanları yöreye saçıldı. Öteki atlılar, Mestanın tüfeği patlar patlamaz atlarının başlarını topladılar, toz oldular. Yel Veli de tabanları yağladı bir anda gözden ıradı, yitti gitti.

Mestan ağır, durgun, hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalktı, çınarın altına yürüdü, Süleymanın ölüsü az ileride boylu boyunca yatıyor, bir çeşme gibi kanıyordu.

“Gelin gelin,” diye çocuklarına, torunlarına eliyle yer gösterdi. “Toplanın şuraya.” Yel Velinin bacısıgili de çağırdı. “Gelin gelin, toplanın şuraya...”

Hemen toplandılar. Korku içindeydiler. Durmadan dönüp dönüp Süleyman Aslansoypençenin kanayan ölüsüne bakıyorlardı.

“Ben yokum, buradan çıkmayın, yanan evlerin yerine evler yapın.”

Tüfeği elinden yere usulca kaydı, kolları sarkmış yürüdü. Az gidince kendi yöresinde döne döne ilerlemeye başladı. Hem dönüyor, döne döne ilerliyor, hem de bir ağıt, çok eski, dünyanın ilk kurulduğu günden bir türkü gibi, “hele narlara, narlara... Hele narlara, narlara, hele narlara narlara...” diyor, dönüyordu. Döne döne, nergisliği aştı, çiçek açmış yarpuzluğa düştü, yoncalıktan geçti, tepeye vardı, tepenin üstüne çıktı, tepenin altındaki yar yüksekti, altındaki bataklık suyu burgaçlanıyordu. Mestan, “hele narlara, narlara, çiçeğe durmuş narlara... Çiçeğe durmuş narlara...” diyor, semah döner gibi, bir yabanıl semaha durmuş gibi dönüyordu. Döne döne vardı, bir uyurgezer gibi yarın ucunda da bir süre döndü. Sonra da usulca yardan aşağıya suyun içine kaydı. Bataklık hemencecik onu yuttu. Az sonra onun düştüğü yerde su kabarcıklandı.

Reşid Ağa bir hafta sonra Derviş Beyden olumlu haberi getirdi.

“Mahir Bey kardeşimize çok selam eder, iki mübarek gözlerinden ayrı ayrı öperim. Yaptığı, başardığı büyük işleri adım adım, günü gününe izledim. Onun bu tarihi çalışmasını, Oğuz soyuna bu sonsuz iyiliğini Türk milleti hiçbir zaman unutmayacaktır. O Oğuzun en kutsal bahadırlarından birisi, ve belki de birincisidir. Biliyorum o bir gelenek fedaisi olarak ortaya çıkınca, bazı ağzı karalar onunla alay edecekler, bazı vatansızlar ve soysuzlar onu küçük düşürmek için de ellerinden geleni yapacaklardır. Fakat Mahir Bey kardeşimiz unutmasın ki Oğuzun bir geleneğini güçlü omuzlarında yüceltirken Oğuz soyunun en şanlı bir bahadırı olarak tarihe geçecektir. O meydan muharebelerinde Alparslanlar, Cengizler gibi şorul şorul al kan akıtarak yağıyı yenmediyse de, onlardan daha güçlü bir iş yapacak, onlardan daha kutsal bir kahramanlık bir fedakarlık yapacak. Çünkü ölmüş bir geleneğimizi öz onurunu fedayı göze alarak diriltecektir. Ona en yürekten saygı ve sevgilerimi sunarım. Bu güzel, bu olumlu işleri yaparaktan, Oğuz soyu için bu kadar cansiperane çarpışarak, büyük başarıya ulaşan Kabakçioğlu şanlı Mahir Beyden başka benim kardaşım olamaz şu darıdünyada. O benim tek kardaşım, ekmek kadar aziz gönüldeşimdir,” diyordu haberle birlikte.

Bir de töreni nasıl yapacağı üstüne, yazılı uzun bir tali-

matname göndermişti. Bu talimatnameyi de tıpı tıpına tatbik etmesini rica ediyordu. Bir güzel iş yapmıştı mademki, onu da dosdoğru, gelenekte olduğu gibi yapmalıydı ki bir işe yarasın.

Derviş Bey törenin on dokuz kasım salı günü yapılmasını istiyordu. Salı günleri kasabada pazar kurulurdu. Bundan dolayı kasaba hıncahınç insanla dolardı. Kasabaya salı günleri köylerden, yakın kasabalardan, ilden bile insanlar gelirdi.

Bir de Derviş Bey köylere adamlarıyla haberler ulaştırıyor, köylerde, yakın illerde tellallar çağırıyordu. "Eeeey ahali, duyduk duymadık, demeyin. Sarıoğlu Derviş Beyle Kabakçioğlu Mahir Ağa bu salı günü Oğuz töresi gereğince barışacaklardır. Ümmeti Muhammed olanların, Oğuz atamızı, milletimizi sevenlerin bu mutlu güne gelmeleri, üç bin yıllık Oğuz geleneğinin yeniden dirilişini gözleriyle görmeleri büyük sevaptır. Eeey ahali, duyduk duymadık demeyin ve de mutlu günü görmeyi ihmal etmeyin. Bu mutlu günde bulunmayanlar, Allah indinde, ulu Oğuz atamızın huzurunda cunhali düşecekler, cehennemde cayır cayır yanacaklardır. Eeey ahali..."

Her köyde, kasabalarda böyle tellallar çağırılmasaydı bile, barışma günü herkes kasabaya yediden yetmişe kadar, kadın erkek akın akın geleceklerdi. Çünkü herkes Mahir Kabakçioğlunun aylardan beri bu Oğuz, kan, gelenek propagandasını niçin yaptığını anlamıştı. Ama çoğunluk işin içyüzünü, meselelerin dibini başını bildiği halde, Mahir Beyden, Derviş Beyden de daha inanarak, ya da inanmış görünerek kampanyaya katılıyorlardı. Biliyorlardı ki Oğuz deliliği furyası da birkaç hafta içinde tavsayacak, bitecekti. Biliyorlardı ki, gene bu işte bütün çırpınmasına karşın, olan Mahir Beye olacak, cümle alem onunla alay edecekti.

Beklenen gün geldi çattı. Gerçekten kasabaya doğru bir akın başlamıştı. Böyle bir şey belki bin yılda bir olurdu. Kim bilir bir daha Beyler böyle ne zaman kapışırılar da böyle bir seyrir kim bilir, bir daha ne zaman ellerine geçerdi. Atlılar, yayalar, eşekliler, arabalılar, kucağı çocuklular, beli bükülmüş yaşlılar dört koldan, dağlardan aşağı, ovalardan yukarı kasabaya akıyorlardı. Herkes en güzel, bayramlık elbiselerini giyinmişti. Ka-

labalık çiğ bir renk cümbüşündeydi. Talihe bakın ki gün öylesine güneşli, öylesine aydınlık ılık bir güz günü...

Kuşluğa doğru çarşı, pazarın kurulduğu alan, Derviş Beyle Mahir Beyin evinin arasındaki uzun cadde o kadar kalabalıklaşmıştı ki, kimse yerinden kıpırdamıyor, kolaylıkla sağına soluna dönemiyordu. İnsanlar üst üsteydiler. Ortalıkta da öyle bir gürültü şamata vardı ki, kimse kimseyi duymuyordu.

Uzakta, ışığa batmış Düldül dağı, kızıl bir bakır buğusuna batmıştı, sivri doruğunda çok ak bulutlar, öyle görkemli, güzel, namnı namnı karlı. Karlarda gün ışığı, bakır kızılı da vurmuş. Soyunmuş, çıılçıplak, yaklaşmış, kasabanın üstüne yürüyor-muş gibi.

Kasabayı şimdiden doldurmuş kalabalık, yolların dolup taşmakta olduğu haberi Derviş Beyi sevince boğmuş, boyuna söylenip duruyordu. "Bu halk, bu asil Oğuz soyu kendi geleneklerine yüzyıllardır susamışlardır. İşte ilk fırsatta köylü tarlasını, işçi işini bırakıp geliyor. Oğuz ölmeyecektir. İşte bu büyük şevk de onu gösteriyor," diyordu, durmadan durmadan konuşuyordu.

Öğleye doğru artık kasaba yükünü almış, damların, avlu duvarlarının, ağaçların üstü insandan salkım salkımdı. Pencereleler, kapılar, sokaklar sırf insandı. Kasabaya gelmekte olanlar daha kasabaya birkaç kilometre kala orada olağanüstü bir hal olduğunu, gelen karmakarış seslerden anlıyorlardı. Kasaba kaynaşıyor, arı oğul verir gibi biribiri üstüne binmiş insanlar aylardan beri bekledikleri bu günün öğlesini iple çekiyorlardı. Havada bir olağanüstülük sezen köpeklerin, eşeklerin, atların, horozların sesi insanların uğultusuna karışmıştı. Kasaba güz sıcağında acı ter, taze gön, küf kokuyordu.

Mahir kalabalığı görmüş, gittikçe soğukkanlılığını yitiriyordu. Buna karısı, İstanbul Arnavutköy Kız Kolejinde okuyan kızları, üniversitede okuyan oğulları, evi doldurmuş yakınları, akrabaları da yardım ediyordu.

Mahir Beyin karısı ikide bir ağlayarak onun ellerine sarılıyor: "Etme," diyordu, "yapma bunu. Bu karayı, bu kıyamete kadar çıkmaz karayı sürme çocuklarımın alnına. Bu senin ettiğini gazeteler yazacak. Çocuklarım ta oralarda elin dilinden

kurtulamayacaklar. Torunlarım da yanacaklar. Yıllar yılı elalemin maskarası olacağız. Tarlası batsın, bizim çiftliğimiz bize yeter de artar bile. Akçasazı batsın.”

Mahir Bey hiç mi hiç ağzını açmıyor, ağzından bir sözcük bile çıkaramıyordu. Donmuş, uyuşmuş bir halde, balmumu gibi sapsarı kesilmiş, sedirde ellerini dizlerine koymuş oturmuştu.

Kızları, karısı, akraba kadınların yandaki odadan, bu işi Mahir Beyin başına açan Derviş Beye beddua edişleri duyuluyordu. Erkekler de Derviş Beyi, onun Oğuz töresini yerin dibine batırıyorlar, Derviş Beye, Oğuz töresine ağza alınmaz küfürlerle sövüyorlardı.

Mahir Bey bir gelenek fedaisiydi ama, bu gelenek fedaisiye alay etmek vatan hainliğiyle bir demekti ama, bunu hiç kimse dinlemeyecek, sonuna kadar herkes onunla alay edecekti. Şu toplanan kalabalığa bak. Yüz bin soytarı şu meydanda görülmemiş cambazlıklar yapacak deseler, İsa gökten kasabaya inecek deseler, Muhammed dirilmiş de buraya gelmiş deseler, bu kadar kalabalık gene bir araya gelmezdi.

Derviş Bey öç alıyordu. Yeni zenginlerden, onun çiftliğinden iki misli büyük çiftlikler yapmış, ondan yüz misli daha zengin olmuşlardan öcünü alıyordu. Yoksa niçin köy köy adamlar dolaştırıp tellallar bağırırsındı? On beş, yirmi yıldır Derviş Beyin, onun gibisilerin usul usul pabuçları dama atılıyordu. Derviş Beyin de sonu yakındı. Ama işte o, elindeki son güçlere dayanarak öcünü öylesine bir alıyordu ki... Öç almanın bundan iyisi de can sağlığıydı.

Bütün bunlar Mahir Beyin kulağının dibinde konuşuluyordu. Sanki bütün konuşulanları, edilen bedduaları Mahir Bey duymuyor, ikide bir saatına bakıyordu.

On ikiye çeyrek kala, hızla yerinden kalktı, yanına yönüne bakınmadan yandaki odaya girdi, kapıyı içerden kilitledi.

Kalabalığın saatlar geçtikçe sabrı tükeniyor, uğultusu, kulları sağır edecek kadar artıyordu. Şimdi atlar da kişnemeye başlamıştı. Herkes gözünü bir noktaya dikmiş, caminin üst başındaki Mahir Beyin pembe badanalı, iki katlı konağının kapısından ayırmıyordu. Mahir Bey ha çıktı ha çıkacak. Bir dakika onlara bir yıl kadar uzun geliyordu.

Az sonra kapının kilidi gıcırdadı ve Mahir Bey hızla dışarı fırlayıp kendini merdivenlere doğru attı. Karısı arkasından alt katın sahanlığında ulaştı, yere önüne yatıp ayaklarına sarıldı: "Etme," diyordu, "etme eyleme, Mahir! Dünya malı için ele güne maskara olma. Çocuklarının alınına bu kara lekeyi sürme. Bu kıyamete kadar çıkmaz kara lekeyi..."

Mahir onu hızla bir yana itti, ayaklarını elinden kurtarıp avlu kapısına doğru koştu, kapıyı çabucak açıp dışarıya, sokağa çıktı.

Birden, o görünür görünmez, bu kasabada hiçbir canlı yaşamamışçasına kalabalığın uğultusu bıçak gibi kesildi. Sinek kanatlarının sesi duyulurdu. İnsan kulak verse de dinlese kalabalığın yürek atışları duyulurdu.

Mahir Bey sokağın ortasında dimdik duruyordu. Yüzü tıpkı ölü yüzü gibi kıpırtısızdı. Kalın kaşlarının altındaki gözleri şaşkınlıkla açılıp kalabalığa dikilmişti. İkide bir, nedense, gözlerini büyük bir ışık vurmuşçasına, gözleri kamaşmışçasına kısmış, kirpiştiriyordu.

Başı kabaktı. Kırışmış saçları arkaya düzgünce taranmış, balmumu gibi olmuş yüzüne uyuyor, bu kıpırtısız yüzü biraz daha ölgünleştirip zavallılaştırıyordu. Yüzünde az önce ağlamış da sonra çaresizlikle ağlamayı istemeyerek kesmiş bir küçük çocuğun çaresizliği vardı. Ayakları da yalındı. Kocaman ayakları yolun kefenine aynen ölümler gibi sarılmıştı. Apak patiska güneşte parıl parıl ediyor, onun yüzünün sarılığını daha çok ortaya çıkarıyordu. Sağ elinde de, ucu yukarı dikilmiş, altın işleme, üstü ayetli çıplak bir kılıç tutuyordu. Boynu da kılıçtan yana azıcık eğilmişti. Bacağına yapışmış sol elinin parmakları uçarcasına oynuyordu. Hani bir gece kuşuna bol ışıklı bir ışık tutulur da kuş ne yapacağını şaşırır kalır, işte Mahir Beyin hali de bu kadar kalabalık karşısında öyleydi. Hiç kıpırdamıyor, dimdik de duruyordu ama, nedense ondan dört bir yana bir telaş, bir ürküntü yayılıyordu.

Bir an, her şeyden, bunca aylık emeğinden, o kapkara, yağlı topraktan, her şeyden, her şeyden vazgeçip eve koşarak girmeyi aklından geçirdi. Ama artık kaç para ederdi, iş işten çoktan geçmiş, halk onu Derviş Beyin istediği kılıkta görmüştü.

Halk da şaşkınlık içindeydi. Her şeyi akıllarına getirirlerdi de büyük çiftlik sahibi, Avrupada okumuş ünlü Mahir Beyi bu kılıkta, ölmeden ak kefene bürünmüş, başı kabak, ayağı yalın, elinde de bir yalınkılıç görmeyi akıllarına getirmezlerdi. Tellallar çağırılmış, Oğuz göreneği hakkında türlü rivayetler çıkmış, ama bu kadarına da!.. Herkes pes demişti.

Derken konağın arka kapısından takımları kılaptan işleme yağız atlara binmiş iki kişi çıktı. Her birisinin elinde birer büyük bayrak vardı. Atlılardan birisi gelip Mahir Beyin sağında, birisi de solunda durdu.

Kalabalıktan daha çıt çıkmıyordu. Karşılıklı donmuş kalmış iki hayret, kalabalıkla Mahir Bey gözlerini birbirlerine dikmişler öyle kalakalmışlardı.

Az sonra da kapıdan sırmalı cepkenler ve sırmalı mavi şalvarlar giyip, başlarına renkli poşular sarıp ve ayaklarına Maraşın gülüşeftali kırmızı ayakkabısını giymiş adamlar çıktılar. Bu adamların en önlerinde yürüyen de Veliydi. Yüzü bir hoş gerilmiş karmakarışıklı. Adamlar Mahir Beyin on beş yirmi adım önünde durdular ve hemencecik de ağır ağır yürümeye başladılar. Onların arkasından Mahir Bey zorlan bir adım atabildi. Adım atarken öylesine sallandı ki kalabalık onu yere kapaklanacak sandı, soluğunu kesti. Ama o büyük bir çabayla dengesini sağladı, kapaklanmaktan kurtuldu. Yanındaki atlılar da atlarının başlarını çekmişler, atlarının adımlarını ona uydurmaya çalışıyorlardı.

Onların kıpırdadığını gören kalabalık da bir dalgalandı, sonra duruldu. Mahir Bey bir ağaç nasıl yerinden sökülür, eğilmeden, bükülmeden, dimdik, öyle yerinden sökülmüş yürüyordu. Onu böyle görenler birbirlerinin üstüne abandılar. Birden de gök gürler gibi bir uğultu patladı.

Tam bu sırada başka bir olay da kalabalığı coşturdu. Mahir Bey yürür yürümez, gürültü patlar patlamaz, sırmalar, renk renk giyitler giyinmiş, başları börklü bir mehter takımı da aşağıdan göründü. İki adım ileri, bir adım geri, "Osmanlıyız, pek şanlıyız" marşını çalarak Mahir Beyin önüne geçtiler. Konur, ağır, vakur, güvenceli... Onlar önde, adamlar arkada, en arkada da iki atlının arasında ak kefene sarınmış Mahir Bey.

Kalabalık mehteri görünce coştı, çağladı, gürledi. Ortalık alkışa boğuldu. Mehterciler, nerden uydurmuşlarsa bir de Oğuz atamız, soylu soyumuz marşını uydurmuşlardı. "Soylu soyumuz dünyanın efendisi," diyorlardı. "Oğuzun bayrağını dikeriz Moskovaya, dikeriz Orta Asyaya, dikeriz Vaşingtona, dikeriz yeryüzüne ve hem de aya ve hem de gökyüzüne... Oğuzun bayrağını, Oğuzun bayrağını."

Mahir Bey işte bu mehteri bilmiyordu, tören uygulamasında bu yoktu. Vay alçak vay, diye düşündü. Vay vay vay... Vay alçak vay. Gene de, bir an için olsa da mehter onu sevindirdi, azıcık kendine getirdi. Ak patiskadan kefeni parlak güneş altında biraz daha aklaşıyor, parlıyor, yüzü de gittikçe sararıyordu. Tüm kanı çekilmiş, gözlerini bir noktaya dikmiş, başı yukarda, hiçbir şeyi, kalabalığı, mehteri göremez, körler gibi yordamlarak, kulaklarında mehterin, kalabalığın gürültüsünün, alkışlarının uğultusu, başı yokmuş gibi, uyuşmuş gitmiş, ilerde bakır kırmızısı, Düldül dağı, pembe, tül bir dumana batık, namnı karlı, yamacı arada bir balkıyarak, gittikçe yaklaşarak, önüne dikilmiş adımını atsa ulaşacakmış gibi, yürüyordu, yürüyor değil, öyle, sürüklenir gibi, ayağının altından toprak kayar gibi... Düldül dağı kayıyor, dönüyor, yöresinde fırlanıyor, şimşek çakar gibi arada bir patlıyor, balkıyor, kayıyor. Düldül dağı gitti tek başına çınarın üstüne, parlak bulutun yanına oturdu. Çınardan, gürültülü yüzlerce kuş çığlık çığlığa havalandılar.

"Osmanlıyız, pek şanlıyız."

Alkışlar.

Çarşıya gelinceye kadar böylece yürüdüler. Bu hal saygıdeğer bir haldi. Gerçekten de onları böylece ilerler gören her insan, dost olsun, düşman olsun, Oğuz töresine çok saygı duyardı. İşî dükkanların kapılarına dizilmiş saygısız çarşı köpekleri bozdu. İşin güzelliğini, kutsallığını...

Kör Hacı Musa: "Abooooov," diye bağırıyordu. "Abooooov kardaş, tiyatro getirsen bu kadar kalabalığın binde birini toplayamazsın. Fenerbahçe gelse de toplayamazsın. Vay anasını, bu Oğuz töresi de neymiş! Neymiş ki neymiş!"

Sesler, neymiş, neymiş, diye gülüşlerle, kahkahalarla biribirine karıştı. Tam bu sırada arkadan kalın, tok, gür bir ses bütün

seslerin üstüne çıktı. "Eeeey, ahali duyduk duymadık demeyin ve hem de şimdi beni bir iyi dinleyin... Önemli, çok önemli, ve de hayati önemi olan bir iki söz edeceğim size... Susun ve dinleyin..."

Ses nereden geliyor belli değildi, kim konuşuyor, o da belli değildi. Gürültü kesiliverdi. Mehter bile o anda durdu.

"Beni dinleyin, beni dinleyin, arkadaşlar böyle bir Oğuz töresi yok. Oğuz moğuz da yok. Beni dinleyin, siz şimdiye kadar bir Oğuz diye bir şey duydunuz gördünüz mü? Böyle bir adam, bir aşiret, bir boy, bir millet var mı? Beni dinleyin ve hem de can kulağıyla... Derviş bu Oğuz işini Mahiri böyle mas-kara etmek için uydurdu. Onu böyle dünya aleme rezil rüsvey etmek için. Beni dinleyin."

Mehter birden çabuk çabuk telaşla çalmaya, iki adım ileri, bir adım geri yürümeye başladı. Ardından da oymak yürüdü. Sonra kalabalığın hayuhuyu her şeyi örttü.

Gene aradan bir ses yükseldi: "Beter olsunlar, beter olsunlar."

Başka bir ses: "Bunlar her şeye layıktırlar. Beter olsunlar."

Sonra sesler, bağırtılar o kadar çoğaldı ki anlaşılmaz olup birbirine karıştı. Fakat hiçbir ses Mahirin lehinde değildi.

Çarşının ortasına doğru kalabalık iyice kapandı ve Mahir Bey bir an ortada durmak zorunda kaldı. Yanına yönüne, zikreden dervişler gibi sallanıyordu. Yüzü ter içinde kalmıştı. Gözlerinin ferisi sönmüş, kapkara iki delik gibi olmuştu. Yüzü şimdi artık sarı değildi. Solmuş, kül rengine dönmüştü.

Veli ve öteki cepkenli yardımcılar Mahir Beye yol açmak için çırpınıyorlar: "Çekilin Allah aşkına, Oğuz atamızın aşkına, yol verin. Yol verin Beye de töre bozulmasın. Dokunmayın Beye! Bir adamın, barışmaya giden adama aptessiz dokunması, değmesi günahdır. Günahların en büyüğüdür. Çekilin çekilin... Vatanını seven yol açsın Beye. Öz kanını seven yol açsın Beye de geçelim. Oğuz töresi bu. Oğuz atamızın başı için... Töre fedaisine yol açın..."

Yalvarınlar yakarınlar para etmiyor, iyice gevşemiş, çözülmüş Mahir Bey ayakta durabilmek için büyük bir çaba harcıyordu.

Derken kalabalıktan delikanlılar ortaya çıktılar, itişmeler kakışmalardan sonra iki adamın yan yana geçebileceği kadar bir yol açıldı kalabalıktan.

Mahir Bey adımını atarken sendeledi, düşecekken Veli onu kolundan yakalayıp doğrulttu: "Aman Bey, amanı bilin mi Bey! Kendine gel Bey, az kaldı," diye kulağına fısıldadı.

Mahir Beyin başı, bütün bedeni gittikçe uyuşuyor, taşlaşıyordu. Elinden gelen çabayı gösteriyordu, canını dişine takmıştı ama, ne yapsındı, belki Derviş Beyin evine kadar ulaşamayacak, şu yolun tozları arasına serilip kalacaktı. Başı dönmeye, gözleri kararmaya başladı, kulakları bu korkunç uğultuyu, bağırımları çağırımları bile duymaz olmuştu.

"Veli," diye seslendi. "Veli!" Sesi o kadar usuldu ki, Veli çok yakınında olmasa duyamazdı. Dudakları kupkuruydu. Boğazı da kurumuştu. "Veli yanımdan ayrılma."

İçi yanıyordu. Düldül dağını göremedi. Karanlık, uzaklara çekilip gitmiş, sallanan, bulanık, renksiz bir şeydi.

Birden başının dönmesi, gözünün kararması geçti, kendine geldi. Korkunç öfkelenmişti. Bu Dervişin, bu alçağın, bu işin altından sağ salım kalkar da, şu yürüyüşü sağ salım bir bitirebilirse başına olmadık belalar getirecek, anasından doğduğuna doğacağına onu bin pişman edecekti. "Şurada, şu Allahın huzurunda söz veriyorum ki, ne pahasına olursa olsun bu büyük hakaretinin öcünü ondan alacağım."

Sesler uğultular gittikçe artıyor küfürler, yuhalar daha çok kulağına geliyordu. Öfkesi de her adımda biraz daha kabarıyordu. Bu öfke olmasaydı, belki de çoktan çözülecek, bir adım bile atamayacaktı. Belki de yere bir ölü gibi serilip kalacaktı.

Bir ara gözlerini kalabalığın üstünde gezdirdi. Kalabalık, ama ne kalabalık! Ne kalabalık! Öfkeli, alaycı bir baldırı çıplaklar kalabalığı. Dervişle bir olmuşlar, onunla alay ederek yürek soğutuyorlardı. Söverek, gülerek hasetlerini kusuyorlardı. Bu kalabalık ona öylesine iğrenç geldi ki, ağzını açmış, karanlık bir mağaraya benzeyen ağzını açmış onu yutacak renk renk bir ejderha gibiydi.

Bu işi yapmamalı, bu rezaleti kabul etmemeliydi. Bu rezalet için mi bu kadar çalışmış, bunun için mi ta Viyanalara gidip

okumuştı? Bu beş paralık baldırı çıplaklara soytarı olmak için mi? Geri dönemezdi, geri dönmesi rezalete rezalet eklemesi demektir. Hiç çaresi yoktu, bu işi bir an önce bitirmesi gerekti. Ayaklarını çabuklaştırdı ama, ayaklarında gereken güç kalmamıştı. Ne kadar çabalarsa çabalasın ayaklarını daha çabuk hareket ettiremiyordu. Daha da Dervişin evine, o imansızın, o namussuzun evine bir hayli yol vardı. Gittikçe de dizleri kesiliyordu. Bu canavar kalabalığın içinde kendisini öylesine çaresiz yalnız buldu ki... Kendisine öylesine acıdı ki, kendini bildi bileli hiçbir kimseye, hiçbir şeye böylesine acımamıştı.

Sıkışan kalabalık onu arkadan itiyordu. Yanlarındaki atlılar kalabalığın içinde kalmışlar, onun yanına bir türlü gelemiyorlardı. Sırmalı cepkenli önündeki yol açıcılarını da göremiyordu. Birden içi bulandı, kusacağı geldi, büyük bir çabayla bu dalgayı da atlattı. Şimdi korkmaya başlamıştı. Ya şuraya yığılır kalırsa... O zaman, işte o zaman rezaletlerden rezalet beğen. İşte o zaman yüzlerce yıl dillerde söylen dur.

"Ya Allah," diye yalvarmaya başladı. "Gaffursun, kerimsin, ya Allah beni bugün kazasız belasız şu köpeğin kapısına ulaştır. Beni bu itin kapısına sağ salım ulaştırırsan, ben de sana bir boğa kurban keserim. İki boğa, üç boğa... Ya Allah!" Halbuki Allahın varlığına inanmazdı. "Ya Allah bu beladan beni kurtarırsan, demek ki varsın... Sana o zaman iman edeceğim, çifte boğalar kurban edeceğim, caminden de çıkmayacağım."

Terlemişti. Alnından, yüzünden terler fışkırıyordu. İnce patiska kefen sırtına, omuzlarına, kışına, bacaklarına ıpslak yapışmıştı.

O ilerledikçe kalabalık da yatağına yerleşen bir sel suyu gibi duruluyordu. Şimdi artık uğultu azalmış, heyecanlar yatışmıştı. Kalabalık gülüyor, sövüşüyor, konuşuyordu. Mehter sevinçli bir havaya geçmişti.

"Atalarımız böyle mi barışmışlar?"

"Ne gördük, ne de duyduk."

"Siz Derviş Beyi bilmez misiniz? Bir ayak üstünde bin tane yalan tarih uydurur."

"Mahiri kepaze etmek için..."

"Amma da kepazelik ha!"

"İnsan olan insan böyle bir kepezeliğe razı olmazdı."

"Gelenek, görenek içinmiş."

"O bir gelenek fedaisidir."

"Yok yok, o Akçasazdan gelen toprağın fedaisidir."

"Ne için olursa olsun..."

"Adam olan adam yapamaz bunu... Bir dünyanın karşısına böyle soytarı soytarı çıkamaz..."

Mahir Beyin kulağına bütün bu konuşmalar, daha beteri bütün edilen küfürler kırık dökük geliyordu. Bu arada birden fotoğraf çekenleri gördü. İrkildi. Her şeyi anladı, Derviş onu kasabaya rezil ettiği yetmiyormuş gibi bütün Türkiye'ye, bütün dünyaya da kepeze etmek için gazetecileri çağırmıştı. Öyleyse alsındı Derviş... Demek onu mahvetmek için hiçbir tertipten geri kalmamıştı. Öyleyse görsündü!

Bu sırada Mahirin yüzüne bakanlar, onun yüzünün kıpkırmızı olduğunu görürlerdi. Bir düşünce kafasında şimşek gibi doğdu geçti. Bu düşünce onu bazı mutlu kılıyor, bazı inanılmaz bir korkuya düşürüyordu. Derviş öldürecek. Varıp kapısında durunca, elindeki kılıcı ona verirken karnına sokacaktı. Görsündü köpek.

"Onu öldüreceğim, onu öldüreceğim. Öldüreceğim onu..." diye homur homur durmadan söyleniyordu. "Onu öldürecek, sözünden güç alarak ilerliyor, kendini bu düşünceye inandırmaya çalışıyordu. Evet, onu öldürecek. Az sonra hem de. Az sonra Derviş yok olacaktı. Bu düşünce onu kendisine getirdi, daha çabuk yürümeye başladı.

Veli bağıırıyordu: "Açılın açılın, Oğuz atamızın hatırı için..."

Kalabalık onun ağzına öykünerek tekrar ediyordu: "Açılın açılın, Oğuz atamızın başı için!"

Gençler, çocuklar uzun ay ıslığı, kadınlar gökleri gümbürdeten zılgıtlar çekiyorlardı.

"Öldürecek onu. Herkes de sanacak ki bu rezaleti onu öldürmek için kabul ettim."

Sağ kolu kılıcı yüksekte tutuyordu ama kolu iyice yorulmuş, kılıcı taşıyamaz olmuştu. Gelenek gereğince kılıcı ne yere indirebilir, ne de sol eline alabilirdi. Bir an geldi ki artık kolu

kopacak gibiydi, dayanamayarak, kılıcı elinden düşürecekti. Bütün kol uyuşmuştu. Ne olursa olsun diye, kılıcı sol eline geçirdi. Sol elinde kılıcı dimdik tutarak biraz ilerlemişti ki, Derviş Beyin adamlarından birisi ona yaklaşır: “Kılıç sağ ele. Derviş Bey sizi takip ediyor. Şimdi kılıcı sol elinize aldığınız haberi ona ulaştırmıştır. Derviş Bey sizi kabul etmez ve bütün emeklerimiz boşa gider,” diye ona emredercesine çıkıştı.

Mahir Bey hemen o anda kılıcı sol elden sağına aktardı. “Öldüreceğim...”

Şimdi hayal kurmaya başlamıştı. Gidecek, kapıda bekleyecek, Derviş de onu karşılamaya gelecek, tam onu kucaklarken, tam yüreğinin üstüne kılıcı sokacak... Kılıç onun göğsünden girip sırtından çıkacak. Yere, tozun içine düşen Derviş i ezecek ezecek... Kafasını gözünü ayaklarının altına alıp ezecek ezecek...

Başını kaldırıp dört yana bakan Mahir Bey hala çarşının ortasında olduğunu gördü. Kalabalık artık çarşayı iyice kapatmıştı. Veli ve öteki cepkenli adamları bütün güçleriyle ona geçebilecek bir yol açmaya uğraşıyorlardı. Bu zorunlu durumda bir başka şey daha gördü. Bayramlarda olduğu gibi bütün dükkanlar bayrak asmışlardı. Demek ki bu alçak Derviş hiçbir şeyi unutmamıştı.

“Öldüreceğim...”

Kalabalıktan açılan yoldan yürüyerek çarşayı çıktığının neden sonra farkına vardı. Pazaryerinin geniş alanına düşmüştü. Ve kalabalık büyümüş, yayılmıştı. Kalabalığın uğultusu da şimdi kulakları sağır edecek bir hal almıştı. Mehterin sesi kalabalığın gürültüsünün altında kalıyordu.

Mahir Beyin birden öfkesi silindi, bu büyük, şamatacı, sırtan kalabalık karşısında yüreğinde bıçak gibi bir yalnızlık duydu, gözleri karardı, kendini toparlamaya çalıştı, beceremedi. Önce elindeki kılıç aşağı kaydır, caddenin taş döşemesine değince cınladı. Ardından da iyice çözölen Mahir Bey oracığa yığılıverdi. Önce Veli, sonra öteki cepkenliler koşuşup onu yerden kaldırdılar. O yere düşünce kefeni bacaklarından sıyrılmış Mahir Beyin her bir yanı açıkta kalmıştı. Bir uykudan uyanırcasına gözlerini kırpıştırarak açtı, ne oluyor dercesine şaşkınlıkla yanı-

na yönüne bakındı, işi anlayınca Velinin ona vermek için uzattığı kılıcı aldı, adımını attı sonra durdu. Kalabalık büyük bir sesizliğe gömülmüş, hiçbir yerden en küçük bir çıt çıkmıyordu. Yalnız mehterin sesi. Bir adım daha atan Mahir Bey gene durdu. Derin düşüncelere dalmıştı. Bir kararın eşliğinde olduğu yünden okunuyordu.

“Öldüreceğim,” dedi. Sağ ayağını küt diye yere vurup hızla ilerledi.

Dimdikti. Çukurovanın güz aydınlığı taşlardan, topraklardan evlerden, evlerin camlarından, kalabalıktan fışkırırcasına ortalığı doldurmuştu. Gök alabildiğine maviydi. Dokunsan kırılacak gibi ince, çıtır çıtırdı. Bir parça bir leke bile yoktu üstünde. Düldül dağı gene gelmiş, pırıl pırıl karşısına oturmuştu. Kızıl bakır dumanına baktı. Soluk soluğa kalmış Mahir şimdi koşarcasına ilerliyor, önüne çıkanları kılıcının ucuyla dürterek, önünden çekilmelerini çağırıyordu.

Tellal Kel İbo coşmuş: “Allah Allah, ulu Oğuz soyunun aşkına, Allah Allah, şu fedaiye güç ver. Şu büyük adama can ver,” diye bağıyor, Kör Hacı da ondan geride kalmıyor: “Türkiyeyi şerefleştiren, Oğuz bayrağını dünyanın direğine diken şanlı Mahir Bey geliyor, geliyor ha savulun... Savulun ha savulun,” diyor, gür sesiyle tellal Kel İboyu bastırıyordu.

“Allah Allah, gayret Allah, himmet Allah...”

Oğuz bayrağının dünyanın direğine çekileceğini duyan bir İmam Hatip Okulu öğrencisi ünlü bayrak şiirini okuyordu:

“Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim,

Yeryüzünde yer beğen

Nereye dikilmek istersen

Söyle seni oraya dikeyim.”

Şiirlerle, Kör Hacıyla, tellal Kel İboyu uğultu gene başlamış, türküler, sesler, sövmeler birbirine karışmıştı.

Veli çarşayı çıktıktan sonra Mahir Beyin yanından ayrılmaz olmuştu. Hele yere yığılışından sonra her haline iyice dikkat ediyordu. Baktı ki Mahirin yüzü gene değişiyor, küle kesiyor, baktı ki düştü düşecek, hemen yaklaştı, koluna girdi: “Gayret Ağam, gayret,” dedi. “Az kaldı. Şu köşeyi de dönünce ev karşımıza çıkıverecek...”

Koşarcasına gene ileri atıldı. “Öldüreceğim, öldüreceğim,” diye içinden ha bire söyleniyordu ama şimdi bu bile para etmiyordu. Yıkılmış bitmişti. Öldürmek öfkesi bile artık onu hızlandıramıyordu. Artık hiçbir şey duymuyor, işitmiyordu.

Birden müthiş bir gümbürtüyle kendine geldi. Mehter susmuştu. Çifte davullar, zurnalar çalınıyordu. Bulunduğu büyük alan Derviş Beyin evinin önündeki boş alandı. Derviş Beyin evinin avlu kapısı mersin ağaçları, kasımpatılar, büyüklü küçüklü bayraklar ve bir Atatürk resmiyle süslenmişti. Bütün bu süslerin üstüne de düzgün, kara, büyük harflerle ak bir bez üstüne şu sözler yazılmıştı: “Oğuzun bayrağını dünyanın direğine çekeceğiz. Her kandan üstün Oğuz kanı. Kahrolsun düşmanlar.”

Bunu okuyan Mahir Bey: “Kahrol, kahrol Derviş,” diye mırıldandı.

İki katlı, geniş, pembe boyalı evinin penceresinden Derviş Bey olanı biteni seyreyliyordu. Yüzünde tarifsiz bir sevinç vardı. Mahir onu pencerede görünce bir an durdu baktı. Bu sıra yanına gelen Veli: “Kapıda durulacak, Bey,” dedi. “Ha gayret, kapıya kadar gayret. Bir iki adım...”

Mahir Bey süslü kapıya ilerledi. Artık elindeki kılıcı dik tutamıyordu.

Veli: “Aman Bey,” dedi, “aman gözünü seveyim Bey, şu kılıcı dik tut. Zaten bahane arıyor bu namussuz, şu töreni bir daha yaptırırsa bize yandık. Şimdiye kadar talimatnamesini olduğu gibi yerine getirdik. Amanın dik tut kılıcı...” diye Mahir Bey'e yalvardı. Mahir de kılıcı dimdik tutmaya çalışarak avlu kapısına geldi.

Büyük alanın bir kısmında ulu çınarlar, yaşlı dutlar vardı. Konağın avlusundaki portakal, limon ağaçlarının dalları üstündeki sarı, turuncu meyveleri götüremiyor bükülüyordu.

Derviş Beyin evinden kapkara bir üçetek giymiş, üstüne de hiçbir süsü olmayan gene bir kapkara cepken geçirmiş, başına bir kara poşu bağlamış, eli yalınkılıçlı, çizmeli, uzun boylu, esmer bir adam çıktı, Mahir Beyi kolundan tutup az ileriye götürdü. Yönünü güneye çevirip durdurdu. Atları da dizginlerinden tuttu, birisini bir yanına, ötekini de öbür yanına dikti. Ölçtü

biçti, iki atın başını aynı hizaya getirmek için epeyce uğraştı. Atın üstündeki adamlardan birisi azıcık eğilmişti, onun dimdik durmasını istedi. Adam dimdik durup göğsünü öteki atlı gibi dışarı çıkardı. Veliyi de getirdi Mahir Beyin tam arkasına dikti. Ötekileri de onun arkasına sıralayıp koşarak konağa girip gözden kayboldu.

Davullar, zurnalar durmadan çalıyordu. Mehter de gelmiş, alana sıralanmış, yüksek perdeden marşlara başlamıştı. Davullarla yarış eder gibi. Halk alanı iyice doldurmuştu. Çocukların, gençlerin epeysi ağaçlara tırmanmışlar, damların üstüne çıkmışlardı. Ağaçların, damların üstü salkım salkımdı. Şimdi gene kalabalıktan çıt çıkmıyor, herkes soluğunu tutmuş, sonucu bekliyordu. Ama şimdilik hiçbir şey olduğu yoktu.

Güneş gene alabildiğine sevinçli, tertemiz ortalığı almıştı. Ağaçların dalları, çimenlerin üstleri pırıltı içindeydi. Bir on beş, yirmi dakika geçti. Karalı adamın kapının önüne diktikleri adamlar daha kıpırdamadan öylece duruyorlardı. Eeee, ne olacaktı şimdi? Ne olaksa olsa da herkes işine gitseydi.

Mahir Bey orada öylece ne kadar kalacağını biliyordu ama, gene de birkaç kere arkasına dönüp konağa bakmaktan kendisini alamadı. Şimdi gene içi bulanıyor, kusacağı geliyordu. Sağ kolunda da artık kılıcı öyle dik tutacak güç kalmamıştı. Bir de bacakları titremeye başlamıştı. Gene çözülüp de ele aleme bir iyice rezil olmaktan korkuyordu. Burada böyle bir buçuk saat daha bekleyecekti. Evinden buraya kadarki bir buçuk kilometrelik yolu tam bir saatte gelmişti. Bir de burada saatlarca bu sıcağın altında beklemek... Dayanamayacaktı. Bir mucize olmazsa dayanamayacaktı. İçi bulanıyor, başı dönüyor, gözlerinin önünde kara kara ipilti uçuşuyordu. Dayanması gerekti. Kendisini gene Derviş elindeki şu kılıçla öldürme hayaline verdi, ilkin azıcık öfkelenirdi bu onu, ama sonra geçti.

Zaman geçiyor, hiçbir şey olmuyor, bekleyen halk gittikçe sabırsızlanıyordu. Birden sabırsız halktan top patlar gibi bir gürültü patladı. Mahir Bey ölürcesine başını kaldırdı, boş, pörsümüş gözlerle kalabalığa baktı, sonra başını yere eğdi. Baş sanki aşağı doğru sarkıyordu, içinden bir şeyler boyuna onu zorluyor, kusmuğu boğazına geliyor geliyor, Mahir son

gücüyle buna karşı koyuyordu. Bacaklarının titremesi gittikçe artıyor.

Kalabalıktan bir bölük genç ayrıldı davulcuları ortalarına alıp halaya durdular. Manzarayı pencereden seyreden Derviş Bey, "bravo adama," diyordu. "Bunu insan olan, dünya malı için yapamazdı. Yiğit çıktı Kabakçızade... Hakiki bir Oğuz evladı çıktı. Bütün Akçasazın toprağı, isterse çiftliğimin tümü onun olsun. Bundan sonra bu yaptığı büyüklükten, erkeklikten sonra isterse canımı da veririm ona."

Yanındaki oğlu Muzafferin dudakları titriyor, ama babasına: "Yapılır mı, bir insana bu hakaret yapılır mı?" diyemiyordu. Hemen anasına koştu: "Ana," dedi, "rica ederim ana, babama söyle, adamı hemen içeriye alsın. Rezil olacağı kadar oldu adam zaten... Son versin şu işkenceye. Git de yalvar babama..."

Hatun da Kabakçızade gibilerine çok kızıyordu ama, bu kadarı da fazlaydı. Zavallı adam bu kapıya kadar zaten sürünecek gelmişti, iki saat da kapıda beklemesi yakışık almazdı.

Kocasına geldi, sertçe: "Bey," dedi, "yeter gayrı, şu adamı bekletme, içeriye al."

Derviş oralı bile olmadan: "Bu töreyi ben icat etmedim ki... Atadan dededen böyle gelmiş, böyle de gidecek."

Hatun: "Ata, dede devrinde sanki saat vardı," diye çıkıştı.

Bey: "Yoktu ama, o zaman da barışmaya gelenler şafakta gelirler, işte böyle öğleye kadar kapıdan dikilip beklerlerdi. Ben uydurmadım bu geleneği."

Uydurmasına kendi uydurmuştu ama, o olmaz olası Kürtlerden belleyip uydurmuştu ama, Hatun bunu söyleyemezdi ki ona. "Bey," dedi, "beni azıcık sayarsan, adamı daha fazla bekletme kapıda. Başına bir hal gelir. Duydun ya, yolda gelirken iki kere bayılmış fıkara..."

Derviş delirmişçesine bağırırdı: "Karışmayın!" dedi. "Karışmayın işime. O bir kahraman, o bir Oğuz soyu bahadırıdır. Bırakın da işini tam görsün. Ondan sonra gelenler de onun gibi barışsınlar. Ya da insanları darıltacak işler yapmasınlar. İnsanları darıltınca da işte böyle ödesinler. Atalar bu geleneği niçin koymuşlar, kimse kimseyi incitmesin, incitince de onun gönlünü almanın böyle zor olduğunu bildirmek için koymuşlar. Ka-

rışmayın işime." Pencereden Mahirin başının gittikçe gsne düştüğünü, elindeki kılıcın yana yattığını, neredeyse elinden düşeceğini görüyordu.

Mahirin dört yanında dünya dönmeye başlamıştı. nndeki alandaki kalabalık dalgalı bir deniz gibi bir iniyor, bir çıkıyordu. Ulu ınar ağaçları, karşıki tepe başında fırıl fırıl dönüyordu. Gene de, gene de Mahir kendisini tutuyordu.

Dervif Bey baktı ki az daha beklese halkın dikkati dağılıp gidecek, usanıp dağılacaklar. Daha fazla beklenemezdi. Biraz da korkmuştı. İki kere bayılan adam lverirdi de... Elindeki kılıcı bile dik tutacak hali kalmamıştı. Adam olana bu kadar ders yeterdi. İnsanım diye birkaç kuruşlarına güvenip on bin yıllık şeceresi olanların karşısına çıkarlar mı? Bundan sonra da çıksınlar bakalım!

Karalar giyinmiş adamını önce gönderdi. Adam şimdi elinde yeşil bir bayrak tutuyordu. Arkasından da Dervif Bey süslü kapıdan ağır ağır ıktı. O da kapkara bir elbise giymişti. Pırıl pırıl siyah şapkası yepyeniydi. Kırmızı benekli, siyah bir kravat takmıştı. Dervif Bey bu kılığıyla Parisin aristokratları arasında bile çık sayılırdı.

nce vardı dualar okuyarak Mahirin cepkenli adamlarının etrafını dolaştı. Sonra üç kere atlılarla birlikte Mahirin etrafını dolaşıp geldi önünde durdu. Ellerini havaya açıp dualar okuduktan sonra: "Hoş gelip safalar getirmişsin Mahir kardeşim," dedi. "Oğuz soyu şu yeryüzünde tredikçe senin bu kahramanlığınla vnecektir."

Uzandı, onun elindeki kılıcı almak için bekledi. Azıcık kendine gelen Mahir karşısında Dervişi görünce bir karanlık öfke içine yuvarlandı, kılıcı elinde şöyle bir tarttı, sonra halsiz onu Dervif Beye uzattı. Dervif kılıcı eline alınca, kılıçla onun boyun köküne üç kere dokunduktan sonra, onu kucakladı, iki yanağından öptü, koluna girdi eve doğru yürüdüler. Fakat yürürken Mahirin ayakları birbirine dolanıyor, gittikçe Dervif Beyin üstüne yatıyordu.

Bu barışınada kalabalık taş kesilmiş onların bu hallerini seyrediyordu. Kadınların yaşlıları ağlıyorlardı.

Delikanlılar: "Yaşasın Oğuz," diye bağırıyorlardı.

Onlar süslü avlu kapısına gelince, bir elinde kocaman bir bıçak, bir elinde de boynuzlarına kırmızı beyaz uzun kordelar bağlanmış bir koyun tutan adam koyunu hemen yatırdı, ayaklarının dibinde kesti. Koyunun kanı fışkırıp Mahir Beyin ak patiska kefenini kırmızıya boyadı. Bu sırada da kalabalıktan gök gürler gibi bir alkış koptu. Derviş Bey eğilip elini kurbanın kanına batırdı ve kanı Mahir Beyin alnına sürdü, içeriye girip gözden kayboldular. Onlar gözden kaybolunca davul sustu, alkış durdu.

Merdivenlere kadar Derviş Beyin koluna yapışmış sürünecek gelen Mahir Bey beşinci basamakta çözüldü, merdivenin dibine yığıldı. Kendinden geçmişti. Konağı bir telaş aldı, onu karga tulumba yukarı çıkartıp, onun için hazırlanmış yatağa yatırdılar. Su, kolonya, Mahir Bey bir türlü kendisine gelemiyordu. Yüzü kül kesilmişti. Yakındaki doktora hemen adam yolladılar, doktor geldi, epeyce uğraştıktan sonra Mahir Beyi ayılttı, ilaç verip gitti.

Mahir Bey gözlerini yerden alıp kimsenin yüzüne bakamıyordu. El işaretiyle bir su istedi, hemen getirdiler verdiler. Suyu bir dikmede içti. Yüreği yanıyordu.

“Bir kahve?” dedi Derviş Bey.

Mahir başıyla evet işareti yaptı.

Kahve gelmeden Derviş Bey onu büyük salona çağırdı. Mahirin yerinden kalkacak hali kalmamıştı, her yanı ağrıyordu ama çarnaçar kalkıp büyük, kırmızı bir Türkmen halısıyla kaplı salona geçti.

Salon yavaş yavaş kasabanın ileri gelenleriyle doluyor, Mahir de ağır ağır kendine geliyordu. Mahirle Derviş Bey yan yana oturmuşlardı. Dışardaki kalabalığın uğultusu gittikçe düşüyor, azalıyor, uzaklaşıyordu. İki yağız atlıdan her biri avlu kapısının bir yanında, atlarının üstünde dimdik duruyorlardı. Gün kavuşuncaya kadar da böyle durmaları gerekiyordu. Veli ve öteki cepkenliler de atların önüne sıralanmışlar bekliyorlardı. Onlar da ortalık kararınca kadar bekleyeceklerdi.

Kaymakam, tahrirat katibi, belediye başkanı, mal müdürü, tapu memuru, müftü, çiftlik sahipleri, fabrikatörler, çeltikçiler beşer onar dakika arayla geliyor, Mahirin kılığına dudaklarını

ısıarak, gülmemek için kendilerini zor tutarak bakıyorlar, sonra varıp, sahte bir saygıyla onun elini sıkıp, onu millete yaptığı bu büyük iyilik için millet adına kutluyorlardı. Mahir kimsenin yüzüne, başını kaldırp da bakamıyordu.

Gelenlerin arkası kesilince Derviş Bey bugünkü olay üstüne konuşmak zorunluluğunu duydu: "Biz Oğuz atamızın geleceğini, büyüklüğünü asil Oğuz soylu halkımıza kabul ettirebilmek için işte böyle fedakarlıklara katlanıyoruz. Mahir Bey, işte şimdi karşımızdaki Mahir Bey, Alparslan, Cengiz, Timurlenk çağında bir Türk bahadırı ve bir gelenek fedaisidir. Bizden sonra gelecekler de böyle barışacakları için, Oğuzdan hiçbir kimse ötekinin yüreğini azıcık olsun incitemeyecektir. Öyle değil mi, Mahir Bey?"

Mahir Bey kefeninin içine büzülmüş, allak bullak olmuş yüzüyle bir çocuk gibi zavallı, küçücük kalmıştı. Etraftakiler şimdi onunla alay edecekleri yerde ona acıyorlardı. Onun şu acayip kefenli haline gülmekten de kendilerini alamıyorlardı. Mahir şu haliyle az önce dirilip mezarından kaçmış bir hortlağa benziyordu. Derviş Beyin sesini, ona bir şey sorduğunu duyan Mahir Bey üstündeki bu hali atmaya çalışarak, başıyla bir evet işareti yaptı. Bu adam ne konuşuyordu, bundan sonra dinlemek için kendini zorlamalıydı.

Derviş Bey hep konuşuyordu. Mahir Bey, diyordu, bahadır, dost, kardeş, diyordu. Böyle bir yiğidi yüzyıllar boyunca Oğuz soyu yetiştirememiştir. Belki de yetiştirmiştir ama, hiçbir yiğit Oğuz soyuna böylesine büyük bir hizmet yapamamıştır, diyordu. Şimdi, bugünkü gözlerimizin önünde ölmekten kurtarılan geleneği yarın ilde, öbür gün bütün memlekette, yıllar sonra da bütün dünyada insanlar benimseyip yerine getirecekler, diyordu. İşte bu bahadır Oğuz soyu Mahir Bey yüzünden olacaktır, diyordu.

Derviş Bey kendisini göklere çıkarıyor, ötekiler de onu onaylıyorlardı. Bunu hayretle gördü. Usul usul kendine gelmeye başladı. İlk olarak başını kaldırdı yanındaki yönündekilere bir göz attı. Hepsinin yüzünde, gözlerinde bir alay bir küçümseme görüp başını gene, hemencecik geri eğdi. Eğdi ama, ne de olsa yalan da dolan da olsa Derviş Beyin sözleri onu kendisine

getiriyor, yüzüne yavaş yavaş kan geliyordu. Evet inanıyordu. O bir gelenek fedaisiydi. Onun bu iyiliğini Türk kuşakları yüz-yıllar boyunca unutmayacaklardı. Evet, en güzel şeyi, barış geleneğinin temelini atmıştı. Evet, evet, öyleydi işte.

Derviş Bey sözlerini sürdürüyordu: "Tarihleri kahramanlar yaparlar, onlar kahramandırlar. Gelenekleri büyük soylar yaparlar, onlar büyük soydurlar. Ama tarihleri ve gelenekleri daha büyük insanlar ve soylar devam ettirirler, öyle değil mi, Mahir Bey kardeşimiz? Siz daha iyi bilirsiniz. Siz Avrupalarda okumuş, modern bir insansınız. Tekmil Avrupa kültürünü yutmuşluğunuz vardır. Öyle değil mi?"

Nedense, Mahir Bey gittikçe düzeliyor, rahatlıyordu. Şu üstündeki ölü kefeni de olmasa bir iyice rahat edecek, bugünkü olanı biteni bu sözler karşısında unutacaktı. Şu Oğuz delisi pezevenk bu kadar konuşacağına, onu bu kadar göklere çıkaracağına bir elbise verse de onu şu hortlak halinden kurtarsa ya... Şu toplantıda şu kılığının biçimsizliğini hiç mi akıl etmiyordu? Yoksa yoksa, bunu da onu rezil etmek için mi yapıyordu? Dervişin bütün bu halleri içten mi, yoksa yapmacık mı, bir türlü karar veremiyordu. Karnı da öyle acıkmıştı ki... Kendine geldikçe de açlığını daha çok duyuyordu. Öğleyin yemek yemediği aklına geldi. Sabahleyin de kahvaltı yapmamıştı. Şu Oğuz delisi köpek de onu ha bire soru yağmuruna tutuyordu. Kefenin içinde ona cırlıçıplakmış gibi geliyor, utançtan yerin dibine geçiyordu.

Öfkeyle konuştu. Sesi çatlak çatlak, boğuktu: "Öyledir," dedi, sustu. Arkasını getiremedi. Aradan epey geçtikten sonra gene: "Öyledir," dedi, sonra çabuk çabuk: "Milletimizin geleneğini kalkındırmak için, bu vatani kalkındırmak için, bu vatani kalkındırmak için olmasa, bir örnek, asil ve milli bir örnek vereceğimi bilmesem bu cahil halkın karşısında..." Bir süre sustu, düşündü. "Böyle ölü kefenli..." Durdu, söylese miydi? Söyledi: "Böyle soytarı kılığına... Ben İngilterede iki yıl kaldım. Orada kralın bile ak kefene sarındığını, böyle yalınayak başı kabak Londra caddelerinden geçip, boğazından bir yağlı kendirle bağlı olarkten atalarının mezarlarına bu kılıkta üç saat yürüyerek gittiğini gördüm." Sustu. Konuşacak halde olmadığını

kendi de biliyordu. Ama çok öfkeliydi. Oradaki Kaymakamın, parti başkanlarının, il parti müfettişinin, orada bulunduğunu daha şimdi gördüğü milletvekilinin kendisine acıyarak baktıklarını görüyordu.

Sonra hep birden yemeğe oturdular. Yemek bermutat kilim sofraların üstünde yere bağdaş kurularak yenilecekti.

Yemeğe oturmadan, eğilip Derviş Beyin kulağına fısıldamış, yalvarmıştı: "Şu kefeni de artık çıkarsak ya Bey," demişti. "Rica ederim olmaz mı?"

Derviş Bey herkesin duyacağı bir sesle: "Sırası var, her şeyin bir sırası ve ölçüsü var. Bu kadar fedakarlığa katlanıp bir göreneği canlandırdık, bari her şeyi yerli yerince olsun, öyle değil mi?" demişti.

İster istemez yemeğe de kefenli oturdu.

Şimdi herkes hem yiyor, hem de ağız dolusu gülüyordu. Sözüm ona aralarında yaptıkları birtakım şakalara gülüyorlardı. Mahir Bey yutmuyor, kendisine, şu kefenli haline güldüklerini biliyordu ama, kendisi de onlara katılarak, sözüm ona şakalarına gülmekten başka bir şey yapamıyordu. Sofrada o kadar, gözlerinden yaş akıncaya kadar güldüler ki, kimse yemek yiyip yemediğinin farkına bile varmadı.

Yemek yendi bitti, milletvekiliyle Kaymakam göz ucuyla bakıp bakıp hala gülüyorlardı. Odaya elinde sazla Aşık Hüseyin girmeseydi gülmeleri sürüp gidecekti. Aşık Hüseyin odaya girince gülmekten yaşarmış gözlerini sildiler ve onu dinlemeye hazırlandılar.

Aşık Hüseyin bu bölgenin çok ünlü bir aşığıydı. Adını, türkülerini buradaki herkes duymuştu. Çoğu onu daha ilk olarak görüyordu. Mahir Beyse onu bir gün evinden küfrederek kovmuştu. Şairlerden, böyle söz kumkumalarından nefret ederdi.

Aşık Hüseyin sazını kucağına çekip Sarıoğlu soyunu, Üç Oğuz atasını övmeye başladı. Bu da gelenektir. Şimdi bu şairin barışanlardan birisi olan Kabakçıyı da övmesi gerekti. Derviş Bey Kürt Beylerinin barışmasında bunu görmüş, Aşık Hüseyine Kabakçı soyu üstüne de övücü bir türkü düzmesini söylemişti. Ha bire aşığa işaret ediyor, Kabakçıyı da övüyordu ona, aşık aldırıyor, türküden türküye geçiyordu.

Kızan Derviş Bey açık açık, sertçe aşığa emretti: "Bre aşık," dedi, "sen yanlış işler yapıyorsun. Barışanlardan birisinin soyunu övüp, ötekini övmüyorsun. Bu ne demektir?"

Aşık: "Biz ancak soyluların soyunu överiz. Soysuzları da itler över," dedi aylağa kalktı, kapıya doğru yürüdü, çıktı gitti.

Derviş Bey fena bozuldu: "İtler," dedi, "bu aşıklar da hep deli olurlar."

Mahir Beyin yıkılan gönlünü onarmak için de epeyce dil döktü. Mahir sanacaktı ki şaire bunu mahsustan yaptırmıştı. Hayır, hayır, artık Mahir onun canı, en kıymetlisiydi. Dört çocuğunun dördü bir yana, Mahir bir yanaydı. İşte bu kadar değerli konuk da bu sözlerin tanığıydı.

Gece yarıya doğru, birbirilerine, Mahirin haline bakıp bakıp gülmekten bıkmayan konuklar kalkıp gittiler. Derviş Bey de Mahire yatacağı odayı gösterdi. Mahir hemencecik kefeni sırtından atıp yatağa girdi. Ama sabaha kadar da yatakta döndü durdu, gözlerine bir türlü uyku girmiyordu. Derviş Beye saz şairinin ettiğinden dolayı gücenmemişti. Bugün aşık da kovulduğunun öcünü ondan bir iyice almıştı.

Sabahleyin genç, güzel bir kız elinde bir kat çamaşır, bir çift ayakkabı, bir kat elbiseyle içeriye girdi. Çamaşırlarla elbiseyi, ayakkabıyı, çorabı yandaki divanın üstüne bırakıp çıktı.

Mahir Bey elbiseyi görünce sevinçle yataktan fırladı. Demek ki evine gene öyle binbir kepezellikle kefen sarılı olarak gitmeyecekti. Elbiseyi eline almış bakıyordu. Çok güzel bir İngiliz kumaşından yapılmıştı. Mahir Bey kumaşın kalitesini hemen anladı. Gömlek de Amerikan gömleği idi. Ayakkabıyı da İstanbuldaki İsmail Kemal yapmıştı. Hemen giyindi. Gömlek, elbise, çorap, ayakkabı, bedenine tıptı tıpına geliyordu. Ismarlama gibi. Mahir Bey çok sonraları bu elbiseyi Adanadaki kendi terzisinin diktiğini öğrenecekti.

Kendi kendine bu komikliğe kıvançla gülerek: "Bu Oğuz geleneği de amma da acayip gelenek hee!" dedi.

Banyoya girip güzelce bir tıraş oldu. Kravatını taktı. Sonra onu mükellef kahvaltı sofrasına çağırdılar. O sofraya gelirken Derviş ayağa kalkıp koluna girdi, sofraya yan yana oturdular.

Mahir Bey kahvaltıdan sonra ona bol bol gönülden teşekkür etti, şimdi artık çıkıp gitmeliydi. Evdekiler onu merak ederlerdi.

Derviş Bey: "Hay hay," dedi. "Buyurun efendim. Aşağıda bir Arap at emrinize hazır. Oğuz töresince dost, evden ayrılırken, en güzel bir Arap at armağan edilir. Bu at benim tavlamanın en güzel atıdır. Hayırlı olsun. Binicisini her daim mutlu günlerde taşıyın."

Mahir Bey gözleri parlayarak: "Ne zahmet ettiniz Beyim!" dedi. "Çok zahmet ettiniz. Bendenizi mahcup eylediniz. Mademki töremiz, Oğuz atamızın töresi bunu gerektiriyor mecburen kabul edeceğiz."

Dünkü sıkıntılarının karşılığını bugün bol bol alıyordu. İyi ki dün şeytana uyup da kılıcı Dervişin yüreğinin başına sokmamıştı.

Çabuk çabuk merdivenleri bir delikanlı gibi indi, atı çektiler, bindi. Şu at ne güzel attı sahiden! Attan geri inip Derviş Beyle avlu kapısına kadar geldiler, kapıda kucaklaştıktan sonra Mahir yeniden ata bindi. Avlu kapısında, sırmalı cepkenler, yani milli kılığa girmiş on, on beş atlı bekliyordu.

"Bunlar ne kardeş?" diye Derviş Bey'e sordu.

O da: "Oğuzlar aziz konuklarını yalnız göndermezler, eve kadar size refakat edecekler," karşılığını verdi.

Mahir Bey önde, sırma cepkenli atlılar arkada, bu sefer Mahir Beyin isteğiyle tam çarşının ortasından sürdüler. Dünkünün binde biri kadar kalabalık yoktu çarşıda ama olsun, gene dük-kancılar onun seyrine çıktılar. Bu sefer de gene ona gülüyorlardı ya, hayranlıkla da bakıyorlardı.

Ve Kabakçioğlu Mahir Beyle Sarıoğlu Derviş Bey böylece Oğuz töresince barışıp kardeş oldular.

Kasaba korku içindeydi. Akçasazdan kötü haberler geliyor, bir karabasan gibi kasabanın üstünde dolanıyordu. Bütün aşağı ova, Anavarza yazısı, Dumlu yöreleri, Kozan altı, daha daha aşağılar ayaklanmışlar, Akçasazı paylaşmışlar, önlerine geleni öldürüyorlardı. Süleyman Aslansoypençeye o kadar çok kurşun sıkmışlardı ki adamın tekmi bedeni elek gibi olmuş, liyme liyme dökülüyor. Ne baş kalmış, ne kulak, ne göz, ne el kol, ne ayak bacak, ne kemik. Kocaman Süleyman Aslansoypençe, o gök gibi gürleyen adam, bir kıyma topağı.

"Tuh tuh tuh! Allah başa vermesin. Ocaklardan, tüfeklerden ırak."

Süleyman Aslansoypençenin cenaze töreni çok şanlı şöhretli oldu. Ölüsünü getirmeye yirmi beş otomobille birlikte kamyonlar, traktörler, arabalar gitti, sayısız. Yollarda köylerde binlerce insan gözü yaşlı uğurladılar kahraman, vatan şehidi Süleyman Aslansoypençeyi. Herkes büyük bir cömertlikle vatan kahramanı Süleyman Aslansoypençeye karşı son ödevini yerine getirdi. Haftalık "Kandaş" gazetesi Süleyman Aslansoypençe için özel bir sayı çıkardı. Özel sayıda tam on altı tane şiir yer alıyordu. Onun Kurtuluş Savaşındaki yüce kahramanlıkları anlatılıyordu. Onu öldüren komünistlere de veryansın ediliyordu.

Bakır kanatlı bir kızıl kartaldı o, diyorlardı. Toros dağında, Haçın köprüsünde bin beş yüz gavuru çoluk çocuk doğrayan, coşkun suyu üç gün üç gece kızıl kana bulayan, kan akıtan

kimdir, yüce Binboğa kartalı Aslansoypençedir. Orta Asyada Altay dağlarında at oynatarak ulu Binboğalara gelen, hem de ulu Çukurovayı bir kılıçla zapt eden kimdir, Süleyman Aslansoypençedir. Kanı ak, kanı temiz, kanı soylu olan, ulu Cengizin bayrağını Asyanın ortasına götürüp diken kimdir, ulu atamız, kartal Aslansoypençedir. Kanı şorlatı şorlatı akıtan, düşmanı zorlatı zorlatı kaçıran, Kızıl Çinli Maoyu korkutan kimdir, ulu şanlı, Oğuz kanlı Aslansoypençedir. Ulu Türk yurdunu yalnız, öksüz, kimsiz kimsesiz bırakan kimdir, ulumuz, canımız Aslansoypençedir.

Aslansoypençenin yaşamını tam bir sayfa vermişlerdi. Bu vatan için neler neler yapmamıştı Aslansoypençe! Kötüler elinde can veren, bir kurşunla, beş kurşunla ölmeyip de o çatal yüreğine kırk kurşunu yiyince ki ancak yere düşebilen Aslansoypençe...

Aslansoypençenin Türk bayrağına sarılı tabutunu kasabanın alanına alaşafakta getirip koydular. Tabutun yanında izci kılığında iki çocuk, birisi kız, birisi erkek nöbet tutuyorlardı. Sonra elli altmış kişilik izci kılığında bir öğrenci topluluğu getirildi ve tabutun önüne dizdirildi. Bunlar, her ne hikmetse durup durup avazları çıktığı kadar yanık seslerle İstiklal Marşı söylüyorlardı.

Mahir Bey, ne yaptı eyledi, bir de yedi metre boyunda, üstünde ağzını havaya dikmiş uluyan bir kurt resmi bulunan bir bayrağı ölünün yanı başındaki uzun direğe çekti. Bayrak direğe çekilirken izci giyitli çocuklar, bozkurtlar, bozkurtlar diye bağıştılar. Bayrağın altına da hemen o anda bir kürsü kuruldu. Kasabada ağzı söz yapan kim varsa kürsüye inip inip çıktılar. Kanımız, diyorlardı. Her ırkın üstünde Türk ırkı, diyorlardı. Zalim köylülerin yüz yerinden vurup öldürebildikleri soylu kandaşımız Aslansoypençe, bu komünist köylülerden öcümüzü, Türk kanının, Türk ırkının öcünü alacağız, diyorlardı. Yemin ediyoruz, diyorlardı. Yemin ediyoruz, ant veriyoruz, şu mübarek kurtlu bayrak üstüne... diyorlardı. Şu üstü mübarek kurtlu ulu bayrak tanık olsun ki... Şu yer, şu gök, şu akan su, toprak tanık olsun, öcümüzü o komünist, kanı bozuk, devlete millete bir lokma ekmek için başkaldıran köylülerden alacağız.

Konuşmalar bittikten sonra Aslansoypençenin ölüsü camiye götürüldü, öğleyin namazı kılındı ve yukarıya tepeye götürülüp, gene ahlar vahlar, konuşmalar arasında bu ulu kanlı Türkün aziz naaşı toprağa verildi.

Bu ölüm töreni gibi bir tören görülmemiştir. Derviş Bey törenin bu biçimde yapılmasından derecesiz sevinç duymuş, sevincini, minnettarlığını Oğuzun en yüce evladı, onurlu Mahir Kabakçoğluna ulaştırmıştı. Sözlerine, "buyursun kardeşim Mahir Bey, bütün topraklarım, tekmil Anavarza yazısı, Akçasaz emrinde. Ona canımız da, malımız da, çoluk çocuğumuz da kurban," diye de eklemiştir.

Fırsat bu fırsattı ya, işler gittikçe karışıyor, Akçasazdan kötü, inanılmaz haberler geliyordu. Mahir Bey bu haberler karşısında ne yapacağını şaşırılmış, önüne gelene, "ne yapmalı, ne yapmalı," diye soruyordu.

"Azıttılar bu köylüler, hepimizi hepimizi öldürecekler, hepimizi. Ne yapmalı? Yağma edecekler şehirleri, köyleri, kasabaları... Kadınlarımızı alacaklar..."

Kasabada bir telaş, bir kaynaşma, bir hayuhuy başını almış gidiyordu. Kimin ne dediği, ne söylediği anlaşılmıyor, her kafadan bir ses çıkıyordu.

Mahir Bey, korksa da, ürkse de içten, derinden seviniyordu. Köylülerin Akçasazı paylaşımları, ayaklanmaları, Süleyman Beyin öldürülmesi onun başına gelen kefenli rezilliği bir anda unutturmuş gitmişti. Derhal Yüzbaşıya, Savcıya gitti: "Katil mutlaka, mutlaka bulunmalı," dedi.

Yüzbaşı: "Katil kendisini bataklığa atmış."

Savcı: "Ölmüş."

"Karıları, kızları, oğulları, derhal Yüzbaşı Bey, derhal Savcı Bey... Ve bunlar getirilip kasabada dolaştırılmalı, teşhir edilmeli. Bu ayaklanmanın önüne başka türlü geçilemez. Bunda komünist parmağı var. Yoksa Akçasaz... Derhal..."

"Derhal," dedi Yüzbaşı.

"Derhal," dedi Savcı.

Mestanın yaşlı, beli bükülmüş karısı, oğulları, gelinleri, üç kızı, Yel Velinin yaşlı bacısı, beş oğlu, altı gelini, felçli kızı, küçücük torunları kasabaya bir öğleüstü getirildiler, hepsi birbir-

lerine bileklerinden sırayla kelepçelenmişlerdi. Şaşkınlık içinde kasaba çarşısında kendilerine edilen küfürlere, atılan taşlara, pisliklere, vurulan tekmelere bakıyorlar, büzüldükçe büzülüyor, bir topacık oluyorlardı.

“Vatan hainleri, din düşmanları, Moskoflar,” diye bağırdı bütün çarşı bir ağızdan. “Moskof köylüler.”

“İyi,” dedi Mahir Bey, “iyi. İyi iyi, her şey yolunda. Her şey yorlu yordamlı. Ama... Aması var. Veli!”

“Buyur Beyim.”

“Anlat Ağalara ki duysunlar.”

“Efendime söyleyim,” diye başladı Veli. “Efendime söyleyim ki, bu köylülerin her birisi bir alamet, bir Allahın afatı, ben deyim üç bin, siz deyin beş bin, on bin tane de avradı fazladan, Ceyhan ırmağıyla Akçasaz arasını başlamışlar kazmaya. Ben deyim on beş gün, bir ay, siz deyin iki ay... Bir hendek kazıyorlar ki, şimdiden eni üç derinliği bir buçuk kulaç olmuş. Sordum onlara Hükümetin toprağını niye kazarsınız böyle, babanızın malı mı? Kazarız, dediler. Kazarız ki Akçasazın suyu akıp Ceyhan ırmağına gitsin, Akçasaz boşalsın da, biz de orada mekan tutup köy kuralım, toprak tarla sahibi olalım. Akçasaz boşalır mı, dedim. Bir deniz kadar, Akçadeniz boşalır mı ki Akçasaz boşalsın, dedim. Sen karışma şom ağızlı Ağa köpeği, dediler. Boşalır, dediler. Boşalmazsa da biz boşaltırız, başka bir mümkünümüz çaremiz kalmadı, dediler. Sonra ben oradan ayrıldım, Mahir Beyin yüksek bir talimatı uyarınca Akçasaz kıyılarını doluştım. Neler gördü şu gözlerim, neler neler, efendim, hey neler... Tüm bu yörenin köylüleri, çoluk çocuk, avrat uşak, yapışmışlar Akçasaza, bal çanağına yapışmış sinekler gibi, bir uçtan kurutuyorlar Akçasazı. Kurutup ağaç dikiyor, tarla yapıyorlar. Ne yapıp neyliyorlar, nasıl kurutuyorlar, onun orasını kimsecikler bilemez, bu işe akıl ve sır eremez efendim. Yalnız gerçek olan şu ki Akçasazın yöresine yüzlerce, binlerce huğ kurulmuş. Toprak işleniyor, ağaçlar dikiliyor. Efendime söyleyeyim ki hepsi de silahlı, yediden yetmişe kadar. Her huğ bir cephane deposu, barut fıçısı. Can desen canın çıksın diyorlar. Merhaba desen ana avrat sövüyorlar. Gözü kanlı adamlar. Efendime söyleyim ki, bu köylüleri Akçasazdan hiçbir güç, ne Hükümet gü-

cü, ne eşkıya, ne asker, ne candarma, hiçbir güç söküp atamaz. Süleyman Ağanın öldürüldüğü yeri gördüm, aman aman, aman Allah! Köylüler diyorlar ki eğer Hükümet üstümüze gelirse, eğer Ağalar üstümüze yürürlerse, yemin ettik, ant verdik kanımızın son damlasına kadar ve de son kurşunumuza kadar vuruşacağız, öldürebildiklerimizi öldüreceğiz, sonra da Mestan gibi bataklığa gömüleceğiz. Tıpkı Mestan gibi... Yiğitler yiğidi Mestan gibi, Mestan gibi..."

Mahir Bey: "Duydunuz mu Ağalar? Vatanımız nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya. Duydunuz mu Ağalar, son Türk devleti nasıl öldürücü tehlikeyle bir karşı karşıya... Son Türk devleti bizim elimizle inkıraza gidiyor. Buna razı olacak mıyız, bu alçak, bu pis, bu vatan haini, açgözlü köylülerin bir lokma ekmek için güzel vatanımızı yok etmelerine göz yumacak mıyız? Duydunuz mu olanları, duydunuz mu Ağalar? Süleyman Aslan-soypençe gibi bir milli kahramanı gözlerini kırpmadan öldürebilenler, hepimizi bir an içinde gözlerini kırpmadan öldüremezler mi? Duydunuz mu bu asil Oğuz kanlı vatanın başına gelenleri?" dedi, coşmuştu. Daha çok söyledi. Sesi yanık, ağlayan ve ağlatıcıydı.

Hacı Kurtboğa: "Olmaz," dedi, "hiçbir şey böyle olamaz. Bizi kötü köylü ettiler. Gelen vuruyor bize, geçen vuruyor. Gelen vuruyor boynuna vetanımızın, geçen vuruyor. Böyle giderse bu vetanın hali hal değil. Derakap Yüzbaşı Beyimize gitmeli, durumu olduğu gibi ona açmalıyız. Vetanımızın bu perişan, giriyan, zelillikli halini vetanımızın bekçisi asil soylu Yüzbaşı Beyimize bir bir söylemeliyiz ki incecikten yüreciği dilhun olarkten vetanı bu hale getirenlere yüce darbesini indirsın ki o satılmış ve hem de bir kaşık suya, bir lokma ekmeğe satılmış memleketimizin toprağını kazaraktan, suyu akıtanları... Suyunu akıtıp da bizi Orta Asya gibi çölleştirmek isteyenleri... Buralarını da çölleştirip tıpkı Orta Asya gibi bizi kaçırtmak isteyen alçak köylüleri... Sazlık kurutmak ne demek, ne demek? Kurutup çöl etmek değil mi bu vetanı? Sazlık kurutulacak mı, Hükümet yok mu, Ağalar yok mu? Hükümet eğer bataklığı kurutmak isteseydi, getirip Akçasazın ağzına dayadığı, üç ay dört ay da orada beklettiği o alemet

makinalarını alıp götürür müydü, behey dil bilmez dış bilmez, laf anlamaz hayın köylüler?”

Ala Temir: “Hayın köylüler, hayın köylüler,” dedi dimdik, gözleri çelik yeşili, karşıda bir noktaya dikilmiş. “Akçasazın toprağında da ne ekin, ne ekin olurdu, hay kurban olduğum yaradan! Bu pis köylüler de nereden çıktılar da Akçasazı karınca gibi, sarıcağınca gibi taladılar, hay kurban olduğum yaradan?”

Rüstem Bey ayağa kalktı: “Yüzbaşıya gidelim,” diye.

Cafer Özpolat: “Hala ürperiyorum, tüylerim diken diken, Mestan beni öldürecek. Bereket ki, bereket ki... Kaçtım... O mavzeri kaptı, yere diz çöktü, namluyu bana çevirdi, ben de atın başını Anavarzaya çevirdim, bastım kırbacı... Başkalaştı, başkalaştı bu köylüler. Eskiden ta uzaktan atımı görenler hazır ola geçerlerdi. Şimdi yüzüme bile bakmıyorlar...”

“Başkalaştı,” dedi Ala Temir. Bu köylüler bir kere bir toprağa yapışmayagörsünler diyecek, vazgeçti hemen. Nesine gerekti köylüler. Geçen seferki gibi gene başına iş açacak bir araba küfür yiyecek, şu burnu şişmiş, çıktığı kabuğu beğenmeyen Ağalardan, birisinden.

Muallim Rüstem Bey önde, ötekiler arkada yüzleri asık, dudakları sarkmış bir karabasan gibi Yüzbaşının odasına girdiler. Yüzbaşı onları ayakta karşıladı. Duvarın dibine dizilmiş sandalyalara buyur etti, hemen kahve söyledi, içeriye çağırdığı candarmaya.

“Sormayın,” dedi Muallim. “Sormayın muhterem Yüzbaşı Bey... İşler çok kötü. Anavarza yazısı ayaklanmış.”

“Ne zaman?” diye şaşkınlıkla sordu Yüzbaşı.

“Süleyman Aslansoypençe kardeşimizin öldürüldüğü günden bu yana.”

“Olamaz,” dedi Yüzbaşı. “Ben dün oralardaydım. Toprağı kazıyorlar, bataklığı kurutuyorlar, tarla kazanıyorlar. Çok güzel, çok güzel. Köylüleri öyle çalışır görünce sevincimden yüreğim ağzıma geldi, gözlerim yaşardı. Demek, isterse, Türk köylüsü de çalışmış. Ben oralarda çalışmaktan başka bir şey görmedim. Süleyman Ağanın katil işi de başka... Sanırım ki Mestanla aralarında eski bir hesap meselesi olacak. Eski bir düş-

manlık, çekememezlik. Çok sevinçliyim, çok sevinçliyim. Hükümetin yapacağı işi köylülerimiz kendileri yapıyorlar.”

Yüzbaşının yüzü, gözleri ışıklı bir sevince batmıştı, gülüyor, söylüyor, dudaklarını şaplatıyor, ellerini birbirine vuruyor, odada dolanıyor, geliyor yerine oturuyor, Ağalara sigara tutuyor, konuşuyordu.

“Dikkat buyurula, efendim. Milyonlara kurutulmayacak bataklığı köylüler kendi elleriyle, güçleriyle kurutuyorlar. Tasavvur buyurun, koskoca bataklık daha şimdiden kurumuş. Yakında bu sıtma, pislik zehirli hava kaynağı bataklık olmayacak. Yerinde sağlıklı, çalışkan insanların her gün düğün bayram ettikleri köyler kurulacak. Sevinç içindeyim.”

“Evet efendim,” dedi Mahir Bey. “Evet Yüzbaşı Bey... Ama fakat. .. Ama fakat iş öyle değil Yüzbaşım.”

“Nasıl,” diye sordu Yüzbaşı kaşlarını çatmış. Sarışın bir kurda benziyordu.

“Arz edeyim,” dedi Mahir alçakgönüllü. “Bir yönden bakacak olursak, sırf bir yönünden, hakkı aliniz olabilir muhterem Yüzbaşı Bey... Ama iş öyle değil. Bunlar anarşi yaratıyorlar. Biz değil, bu kadar anarşiyi Amerika Birleşik Devletleri bile kaldıramaz.”

“Ben anarşi filan görmedim.”

“Bataklığı kurutuyorlar,” diye öne atıldı Hacı Kurtboğa. “Azdılar bu köylüler. Bir yerleşsinler sazlığın yerine, işte o zaman görün köylüleri. Bizi havada kebab ederler. Onların kan değmesin dişlerine... Bir kere kan değmeyegörsün... Bir kere...”

Muallim Rüstem Bey onu hemen bir işaretle susturdu.

O susar susmaz Ala Temir atıldı çabucak: “Orta Asyada,” dedi. “Orta Asya gibi kurutacaklar burasını da... Bizi de başka diyarlara sürgün edecekler.”

Cafer Özpölat kimse görmeden sağ eliyle onun ağzını kapatıverdi.

“Evet, Yüzbaşım, hakkı aliniz var,” diye kızgın, kırılmış bir sesle konuştu Mahir Bey. “Bakın Yüzbaşım, bu sazlığı Hükümet kurutmaya karar vermişti. Hatta bataklığı kurutmak için makinalar bile göndermişlerdi. Bir şey düşündü ki Hükümet, bir bildiği var ki, makinaları çektiler. Sonra gelmiş bir baldırı

çıplak köylü güruhu bataklığı kurutuyor. Olur mu? Anarşi budur işte."

Yüzbaşı: "Sanmıyorum," dedi. "Güzel güzel kanal kazıyorlar. Beş gün sonra da bitirecekler, suları kanala verecekler. Bir ay içinde bütün bataklığın sularının boşalacağını sanıyorlar. Bana yaşlı bir köylü dedi ki..." Güldü, yüzü sevinç içinde kaldı: "Gerekirse biz Akçasazın suyunu değil kanalla, kova kova dökerek kuruturuz. Ne azim, ne güç, insan hayran kalıyor."

Hacı Kurtboğa: "Hayran kalır, hayran kalır," dedi. "Onlar bir kendi başlarına iş yapmayı bellesinler hele... Bir Hükümetin başa çıkamadığını yaptıklarını sansınlar, bilsinler hele, ortalıkta ne Hükümet kalır, ne bir şey. Ne sen kalırsın Yüzbaşı Efendi Bey oğlum, ne de ben..."

"Efendim, tehlike büyük, gerçekten büyük muhterem Yüzbaşım. Köylüler kendi başlarına bir vatani düzeltmeye kalkıyorlar. Haydi, düzeltmeye diyelim, en hafif tabiriyle... Bir kere buna alıştılar mı, yandık. Canları isteyince aynı gücü bir araya getirip tüm memleketi yıkarlar," dedi Mahir Bey. "Buna hiçbir zaman müsaade edilmemeli Sayın Yüzbaşım. Çünkü bu memlekette köylüler çoğunlukta, biz de Hükümetimiz ve siz azınlıktayız. Muhterem Yüzbaşım, beni iyi dinlemenizi rica ediyorum. Türkiyede çok bataklık var, yarın yol olursa Akçasazı kurutmak, ben inanıyorum ki yol olacaktır, bunlar beş on bataklık daha kurutacaklar, sonra, sonra, sonra... Sonra efendim, kendilerine güven gelecek, Bolşevikliği ilan edecekler... Sonra sonra sonra, efendim, dikkat buyurula, sizi, bizi, hepimizi kesecekler, gözlerimizi oyup derimizi yüzecekler. Tıpkı Rusyadaki gibi."

"Ben bilirim," dedi Hacı Kurtboğa coşkuyla. "Yaparlar yaparlar. Ben bilirim, köylü milleti en insafsız, merhametsiz, alahsız mahlukattır. Çoluk çocuk, genç yaşlı demez hepimizi kazığa geçirirler."

"Geçirirler," dedi Ala Temir. "Bir fırsat bulmasınlar. Ama Akçasazdan da şimdi onları söküp atmak çok zor, çok çok zor..." Korkuyla da yanına yöresine baktı. Bereket, söylediği son sözlerin kimse farkında olmamıştı. Hemen sustu.

Muallim Rüstem Bey: "Sayın Yüzbaşım," dedi, "bu bataklığı Hükümet kurutacaktır. Kesinlikle kurutma kararı alınmıştır."

Yalnız, şimdi kurutulursa yağma edilecektir. Halbuki... Ve de toprak selsebil edilecektir. .. Halbuki... Biz de, Hükümetle birlikte... Bataklıktan kurtarılacak toprağın büyük bir kısmında bir kooperatif kuracağız. Toprağı işleyecek, geliştireceğiz. Mesela büyük bir okalıptüs ormanı yapacağız. Bu kooperatife herkes ortak olabilecek, mesela siz, Savcı Bey, hakimler, öteki aylıkları yetmeyen memur kardeşlerimiz... Bu orman on yılda, bilemedin on beş yılda yetişir ve ortaklara bir istikbal olur. Sayın Yüzbaşı Bey, ya bu anarşi, ya bu insan öldürmeler? Bunu yukarı, Ankara duyarsa Akçasazdaki şu bugünkü hali, hiçbirimiz için iyi olmaz. Babanız var mı?" diye sordu birdenbire. Tam bu sırada da Yüzbaşının karşılık vermesini beklemeden, ötekiler ayağa kalktılar.

"Bize müsaade Yüzbaşı Bey," dediler. "Teşekkür ederiz. Var olunuz, sağ olunuz."

Yüzbaşı onları kapıya kadar götürdü hemen döndü: "Var," dedi. "Var, hocam."

"Kardeşleriniz?"

"Var."

"Akrabalarınız?"

"Var."

"Bakın Sayın Yüzbaşım, yakında bu topraklar kurutulacak. Size ve akrabalarınıza kooperatiften hisseler... Siz de istikbalinizi düşünmek zorundasınız. Ben binlerce çocuk yetiştirmiş bir muallimim. Bilesiniz ki... Bir de bu köylülerin kendi başlarına bataklık kurutmalarına Ankara hiçbir zaman müsaade edemez. Hazır köylüler Süleyman Ağa gibi Kurtuluş Savaşı kahramanını öldürmüşlerken... Bunu da bütün gazeteler yazmışken... Siz Akçasazın etrafındaki bütün köylüleri bir anda oradan uzaklaştırabilirsiniz. Köylülerin bu yaptıkları iş, kendi başlarına tabiata müdahale etmeleri, muvaffak olmaları bunda da, hiçbir hükümetin, hiçbir milletin müsaade edemeyeceği cesim bir vakadır. Ankara bunu duyarsa yer yerinden oynar. Kürt isyanı gibi bir şey bu."

Yüzbaşı: "Bunu bir düşüneyim Muallim Bey..."

"Düşünecek zaman yok Yüzbaşı. Önce istikbalinizi, sonra milletimizi vatanımızı düşünmek mecburiyetindeyiz Yüzbaşı."

"Peki," dedi Yüzbaşı ayağa kalkarak, yeşil gözleri dalgın, saçını arkaya atarak, elleriyle tarayarak. "Mademki siz öyle istiyorsunuz. Hocam. Yarın ben onları geldikleri yere gönderirim. Ya bir olay çıkarsa..."

"Hiç orasını düşünmeyin siz. Şimdi Ankaraya yüzlerce tel çekilir, Anavarza ovası başkaldırdı, köylüler çiftlikleri yağma ediyor, insanları öldürüyor, tarlaları işgal ediyorlar, diye. Yarın sabah Ankaradan size talimat gelecektir. Emir gelir gelmez de siz harekete geçersiniz." Durdu, gözlerini Yüzbaşının gözlerinin içine dikti: "Kardeşim, Yüzbaşım, istikbalinizi düşünmek mecburiyetindeyiz. Öbürsü gün de sizinle yeniden buluşmak mecburiyetindeyim. Köylüler Akçasazdan def edildikten sonra. Teşekkür ederim."

Yüzbaşı onu kapıya kadar götürdü ve ayaklarını birbirine sertçe vurarak uğurladı.

Ankaradan, İçişleri Bakanlığından birkaç saat sonra yıldırım bir telgraf aldı Yüzbaşı. Telgrafta Anavarza ayaklanmasına derhal müdahale edilmesi emrediliyor, yardımcı birliklerin Adanadan yola çıkarıldığı da ekleniyordu.

Yüzbaşı bölüğünü toplayıp hemen o gece Akçasaza hareket etti, ciplerle, kamyonlar, otobüsler, otomobillerle. Kasabada binilecek ne kadar motorlu araç varsa hepsi Yüzbaşının emrine verilmişti.

Candarma bölüğü gün doğmadan çok önce geldi, köylülerin kazdıkları hendeğin içine siperlendi. Ortalık ağıırken köylüler de geldiler, kazmaları kürekleri sırtlarında. Birden bir yaylın ateşi yiyip oldukları yerde dondular kaldılar. Neye uğradıklarını bilemediler. Bu sırada Yüzbaşı hendekten çıktı, bir tümseğin üstüne fırladı. "Ben Yüzbaşı," diye bağırdı. "Siz Akçasazı kendi başınıza kurutarak Hükümete başkaldırıyorsunuz. Bu gece Hükümetten, Akçasazı kurutmayla başlayan isyanınızı bastırmak için emir aldım. Zinhar karşı gelmeyesiniz ve teslim olasınız. Kazmaları kürekleri yere atınız."

Hiç kimsede en küçük bir kıpırtı olmadı.

"Ateş!.." diye gürledi Yüzbaşı. Kalabalık kaçışmaya başladı ve birbirlerinin üstüne yığılıştılar. Bu sırada iki kadın, altı çocuk, on bir erkek yaralandı ve yere düştü.

Durmadan ateş ediyorlardı.

Yüzbaşı kendinden geçmiş, ordusunun önünde, karmakarışık kaçan, kazmaları kürekleri yere saçılmış köylüleri kovalıyordu. O önde, candarmaları arkada, elinde tabancası, can havliyle kaçan köylülerin ardında... Köylüler, içlerine alıcı kuş girmiş kuş sürüleri gibi oradan oraya vuruyorlar, oradan oraya çavıp kaçıyorlardı. Binbir bağırtı, feryadü figan, gürültü, uğultu içinde... Yüzbaşı, candarmaları durmadan ateş ediyorlardı.

İkinciye doğru Adanadan gelen kuvvetler ayaklanma bölgesine ulaştılar. Ortada hiçbir köylü kalmamış, Yüzbaşı için, bu hareket, adını Anavarza hareketi koymuştu, o kadar kolay olmamışsa da, bir avuç kahraman candarmasıyla binlerce ayaklanmış köylüyü sindirmişti. Adanadan ayaklanma bölgesine gelen kuvvet ancak "Anavarza Harekatı"nın köylüleri köylelerinden toplama, kaçtıkları yerlerden bulma, sığındıkları kuytu-lardan, deliklerden çıkarma kısmına katılabilme olanağını buldu. Bu kadar onur payı da onlara yeterdi de artardı bile.

Üç gün içinde Akçasaza müdahale etmeye kalkışmış ne kadar köylü varsa toplanmış, kasabanın yanındaki derenin içine doldurulmuşlardı. Kasabada onları koyabilecek başka hiçbir yer yoktu ki... Adanadan Vali, Ankaradan komutanlar, müfettişler geldiler. Gelenler önce Süleyman Aslansoypençenin mezarına uğrayıp çiçekler koyuyorlardı mezara.

Sıcaktı, derenin içi yanıyordu. Bir damla su, yiyecek yoktu. Kadınlar çocuklar ağlaşıyorlardı. Derenin alt yanını tutmuş candarmalar mahpusların kovayla, aşağıda akan çaydan su taşımalarına izin verdiler. Derenin yukarısını da candarmalar tutmuşlardı. Yarların üstüne uzun aralıklarla nöbetçiler dikilmişti. Derenin sıcaklığında, neye uğradıklarını bilemeyen köylüler üst üste, inildeşiyorlardı.

Bir ay sonra Yüzbaşıya büyük başarısından ötürü bir "tal-tifname" geldi.

Bütün bu olanlar bitenler Derviş Beyle Mahir Beyi gittikçe birbirine yaklaştırıyordu. Derviş Bey her gün geçtikçe Mahir Beyi seviyor, ona güveniyor, onun çabalarını çok insanca buluyordu. Mahir Bey savaşıyordu, şu yeryüzünde kendine bir kişilik yapmak, bizim de burada yerimiz var demek için elinden geleni ardına koymuyordu. Onun şu dağlardan, yalınayak başı-kabak bir çocuk olarak kopup ta Viyanalara kadar gitmesi başlı başına bir destandı. Mahir Bey ona hayatını, çabalarını, çektiklerini anlatmış, Derviş Bey onu dinlemiş dinlemiş, sonra boynuna sarılıp ağlamıştı.

Şimdi artık ikisi birden, Çukurovada yapılacak dünyanın en modern çiftliğini her gün her gün düşünüyorlardı. Doğruydu, bataklıktan kurtulmuş Akçasaz toprağı dünyanın en verimli toprağıydı. Derviş Beyin bu çiftlik üstüne parlak düşünceleri vardı, her gün de yeni yeni düşünceler atıyordu ortaya. Derviş de geleceğin çiftliğini, ekin götüremez başaklı, dallar kaldırmaz portakal, incir, şeftali ağaçlı çiftliğini Mahir Beyle birlikte derin bir kıvanç içinde yaşıyordu. Çiftliğe sınır çiziyorlardı her gün, ve her gün yeni çiftliğin sınırları biraz uzaklara atılıyor, biraz daha genişliyordu. Mahir Bey olmasa, bir coşkunluk hummasına tutulmuş Derviş Bey, Mahir Kabakçioğlunun yeni çiftliğine bataklıktan kurtulmuş kurtulacak bütün Akçasaz bataklığını katacak.

Ne vardı sanki bu kadar cebelleşmeye! Ne kolaydı dünyanın en bereketli toprağı üstünde dünyanın en güzel çiftliğini

kurmak ve hem de dostu düşmana, Amerikana Çine örneklik etmek. "Biz adam değiliz ki... Bizim işimiz gücümüz biribirimizin gözünü oymak, dünyaya örneklik etmek dururken. Hee, oymak. Atalarımız, ulu Türkmen soyu Osmanlılarımız dünyaya örneklik ettiler de kötü mü eylediler? Onlar birlik oldular da örneklik edebildiler." Yeter ki birlik olsun. Her işin başı birlik-tir. Zinhar milli birliği bozmayasın ve son Türk devletine dokunmayasın.

"Şarken yol ve sazlık," diyordu Derviş Beyin ona hemen tapuladığı tarlanın bir sınırı. Yolu al istediğin yere, Akçasazın ta öteki kıyısına at... Birkaç bilirkışı tamam. Bilirkışı bulmak, hatta yüz, yüz elli bilirkışı bulmak, o da Derviş Beyin işi. "Garben budaklıtaşın çukuru." Nerede, neresi budaklıtaşın çukuru? Haaa, işte o da Akçasazın batı kıyısında. Birkaç haftada boşalt Akçasazın suyunu, oldu mu sana dünya kadar tarla... Sonra efendim, bu bataklıktan kurtulmuş toprak enerjisi bitip tükenmeden kırk yıl bire elli altmış verir. Gübre mübre istemez. Bu kadar toprak, değil Mahir Beyi tek mil şu Anavarza ovasını zenginini yoksulluyla Karun eder, Karun.

Her şey birkaç günde olup bitmişti. Yetmiyordu onlara bir, iki, üç tapu. Boyuna Derviş ona Akçasaz kıyılarından küçük küçük tapular buluyor, tapuları da hemen Mahir üstüne çeviriyordu.

Mahir Bey doyuyor da, onun için çalışan Derviş Bey bir türlü toprağa, tapuya doymuyordu. Mahirin çiftliği gözlerinin önünden gitmiyor, Derviş Beyin kafasında günden güne donanıyordu. Derviş bir dost bulmuştu, işte candan yürekten, güvenilecek, arka verip oturulacak bir dost bulmuştu. Yiğit, mert, hem de akıllı, iyi yürekli, cömert, doğru. Bir dost bulmuştu kendine şu kokuşmuş, insanı bin yüzlü olmuş dünyada, malını canını, ırzını güvenecek, güvenip de gözü arkada kalmayacak. Yıllar yılı ölümü, yalnızlığı ta iliklerinde duymuş bir insanın en büyük özlemi buydu. Dört elle sarılmıştı ona. Ne kadar da cömertti Mahir, birkaç dönümlük bir tarlaya oluk gibi para akıtıyordu. Aldığı paralardan dolayı Derviş Bey doğrusu çok mahcup oluyor ya, netsin, hem ihtiyacı vardı, hem de verdiği parayı almazsa Mahir Beyin güceneceğinden korkuyordu. Dünya

malı için böyle bir dost hiç gücendirilir mi? Para ne para? El kiri, yıkarsın gider. Ha almışsın, ha almamışsın, değeri ne...

İnsanlar Derviş Beyin her dediğini sevinerek, can atarcasına yapıyorlar. Mahir Beyin Dervişle dost olduğundan bu yana şaştığı en büyük özellik buydu. Bu bir Tanrı vergisi ve bir sırrı ilahi.

Mahir Bey düşünüyor, dostluğa, dostluk sözüne tapıyordu. Bunca birlik çıkarları varken, düşman olmaya ne gerek! Sevgi, arkadaşlık, kardeşlik, iyilik varken, yaratılmışken bütün bunlar, düşmanlığa ne gerek? Dünya bu kadar aydınlık, sevinçli, top-rak bu kadar verimli, bolken düşman olmaya ne gerek! Neye gerek, neye gerek, cümle pislikler, kötülükler, zulümler, işken-celer, yaaa, kadirizülcelal! Neye gerek, neye gerek!

Mahir Bey bir gün sevinç içinde, onun gönlünü hoş edebil-mek için Derviş Beye gelmiş: "Buldum," demişti, "sevgili kar-deşim Derviş Bey buldum, buldum!" Boynuna sarılmıştı. Se-vincinden taşıyordu. "Buldum, hıdrellezi ihya edeceğiz. En gü-zel, en eski geleneğimiz budur. Millet son günlere kadar hıdrel-leze çıkardı. Bir iki yıldır unuttular. Hemen ihya edebiliriz...

Baktı ki Derviş Bey onun sevincine katılmıyor, zoraki gü-lümsüyor azıcık... Ne yapacağını şaşırdı. "Oğuz soyumuz," di-yecek oldu. Baktı ki Derviş Bey bıyık altından gülümsüyor.

Sözü nasıl değiştirdiler, nasıl gene Akçasazın kurutulması-na getirdiler, kurutulmuş Akçasazdan çiftliğe nasıl birden geçti-ler, ikisi de farkında olmadı.

Mahirin içinde bir kurt vardı. O kurt onu yiyip bitiriyor, içi geçmiş bir ağaca döndürüyordu onu. Derviş Beyle içli dışlı ol-dukça ona kini öfkesi artıyordu. Derviş ona ne kadar dost olur-sa o ona o kadar düşman. Derviş Bey onu ne kadar severse o ondan o kadar, belki yüz misli iğreniyordu. Derviş ona ne ka-dar güvenirse, o ondan o kadar korkuyordu. Bu duygularını da hiç mi hiç belli etmiyordu. Derviş bir dostluk mu gösteriyor ona, yüz dostluk gösterisinde bulunuyordu Mahir. Derviş bir sevgi mi, şefkat mi, cömertlik mi, Mahir sevgi, şefkat, cömert-lilik, temizlik pınarı oluyordu. Ama ötede, uzaklarda, ta derinde içindeki kurt işledikçe işliyor, yarasını azdırıyordu.

Bir gün apansız kendini ele vermekten ödü patlıyordu. Bu yüzden de her an Derviş Beyin yanında tetikteydi. Sevgi, dostluk, cömertlik, doğruluk, mertlik tetiğinde. Güçlü olan güçlü adam böylesi budalalar karşısında hiçbir zaman kendisini ele vermez. İnsanoğlu incedir, leb demeden leblebiyi anlar, sezer. İçinden ne geçiyor, ne kadar derinlerde de olsa anlar. İnsanoğlunun budalalığı susamışlığı, özlemleridir. Yoksa Derviş Bey dostluğa, sevgiye, cömertliğe, doğruluğa, mertliğe bu kadar susamamış olsa derinde, ta derinde de olsa Mahir Beyi çıkmaz mıydı? Bunu bilen Mahir kendini onun dostluğuna, onu sevdiğine, ona hayran olduğuna inandırıyor. Şu Derviş Bey de dost olunacak tek adamdı bu dünyada, dost yiğit, can arkadaştı. Sevilecek, sevgi dolu bir kişiydi. Hiç yalan söylemez, hile bilmezdi. Yalan söylemez hile bilmez miydi!

Her yerde, yolda belde, toplantıda kulüpte kimi görse Derviş Beyden söz açıyor onun dostluğunu, sevgisini, doğruluğunu ballandıra ballandıra anlatıyordu.

Ve Derviş Bey hep kendisiyle uğraştığından, Mahiri yoklayacak vakti olmuyordu belki de. Ve Mahirleri pire gibi gördüğünden, köpeğe davranır gibi davrandığından onu hiç düşünmüyor. Mahir Derviş Bey için yeni bir eşya gibi bir şeydi. İlginç bir guguklu saattı belki de... Mahir bütün bunları da seziyor, oyununu rahatlıkla, kemali huzurla oynuyordu. Ama gene de açık vermeden, son derece tetikte.

Yatağında yatarken, kıvranıp dururken ve Dervişe öfkesinden kudurur, öfkeden kemikleri çatırdar, bütün bedeni havanda dövülmüş gibi un ufak ağrırken kafasında bir düşünce şimşek gibi çaktı. Derviş Beyin kızı bu yıl İstanbula, üniversiteye okumaya gidiyordu. Tamam. Bu kıza İstanbulda bir sevgili bulabilirdi. Onun kadın meselesi, hele kızı en zayıf yeri. Kızını deli gibi kısıkanıyordu. Belki de aşıktı kızına. Kızına aşık olduğu da yayılabilir, sonra sonra... Kızıyla... Bu dinsiz imansız için ne çıkarırsan çıkar, halk inanmaya hazır. Halk zaten her dedikoduya inanmaya, onu geliştirmeye, beslemeye hazırdır. Kızla oğlanı bir randevuevinde yakalattırabilir, bunu da dünyaya, ele aleme yayardı. Bu işi onun yaptırdığını kim bilebilirdi? Şeytan bile bilemezdi. Bu da onurlu, o Üç Oğuz boku soyu yalancı Derviş

Beyi öldürmeye, onun insan içine çıkamamasına yeterdi de artardı bile. Kızı dansöz bile yapabilir, ona İstanbul barlarında göbek bile arttırabilirdi.

Ama Derviş Bey buna aldırır mıydı? Derviş Beyi iyi tanıyordu. Belki de içten boş verirdi ama, dıştan kudururdu. Olun, onun için hepsi birdi. Kudursun da nasıl kudurursa kudursun...

Ağını kurmuştu artık. Bekliyordu. Kız İstanbul'a bir ayak bassın, yeter. Güzün gelmesini, kızın İstanbul'a basmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Şimdiden kıza musallat olabilecek yakışıklı bir delikanlı aramaya başlamıştı. Kim vardı? Hamza Beyin oğlu çok yakışıklıydı. Zengindi, çapkındı da. İstanbul'a gittiği zaman bütün yerlere amcasını Ergin götürürdü. Bilmediği yer yoktu, köpoğlusunun. Kız, İstanbul'a gider gitmez, atlayacaktı bir uçağa, gidip kıızı bulacak, Erginle tanıştıracak, gözünü aç Ergin, diyecekti. Körpe, genç, el değmemiş, iyi parçadır. Amcanı mahcup eyleme.

Dediğini yaptı. Kız İstanbul'a gider gitmez, o da uçağa atladığı gibi soluğu İstanbul'da aldı. Ergini yaruna alıp üniversitede kıızı görmeye gitti. Onları birlikte İstanbul'un lüks lokantalarından birine, Boğaza yemeye çağırdı.

Ergin kıza kur yapmaya daha şimdiden başlamıştı. Kızsa her şeyden habersizdi. Hiçbir şey anlamıyordu.

Ayrılırken Ergine: "Ergin oğlum," dedi, "bu kızla hep dolaşacaksın. Bir şey yapamazsan da her gün beraber ol. Bir de kızla birlikte Adana Yurdunun önünden iki güne bir geçmeyi ihmal etme."

Ergin: "Sen korkma amca," dedi. "Hoş kız. Üç aya varmaz onu anasına benzetirim."

Mahir Bey elini cebine sokup yüklüce bir para çıkardı. "Bu da üç aylık masrafınız. Sonra gene gönderirim."

Böylece içi rahat İstanbul'dan döndü. Böylece de Derviş Beyin katline fermanı imzalamış oldu. Öz kardeşi, Oğuz soyu Derviş Bey dayansındı.

Bir ay bekledi, iki ay bekledi Erginden hiçbir haber çıkmadı. Kasabada da hiçbir dedikodu duyulmuyordu. Ne yapıyor-

du bu köpoğlusu? Elleri armut mu topluyordu? O kadar da para vermişti. Bir ay daha bekledi, sonra uçağa atlayıp ver elini İstanbul deyip, Ergini buldu.

Ergin: "Amca be," dedi, "sen bana kız değil, bir canavar tanıştırmışsın. Şöyle bir dokunalım dedik, uyyy anam! Kız değil, canavar. Konuşmuyoruz şimdi. Çok toy. Gelecek yıl işi tamam. Daha Anadolu kokuyor o. İlk yıl bunların hepsi öyle pür namus olurlar."

"Hiçbir çare yok mu Ergin?"

"Yok amca."

Mahir Bey sevinci kursağında kalmış, bütün planları suya düşmüş, İstanbuldan üzgün, geri döndü. Derviş Beye gene hediyeler getirdi. Arkadaşlıkları gittikçe güçleniyordu. Mahirin de hıncı gittikçe büyüyordu. Derviş Bey de artık kabuğundan çıkmış, her şeyi, bütün Mahiri ayan beyan görmüş, onun her suratına baktıkça kusacağı geliyordu. Bu duygusunu bir türlü de yenemiyordu. Bütün kasaba da bunların dışarıdan dost, içerden biribirlerine öldüresiye dış bilediklerini öğrenmişti. Oğuz falan dedikleri, laf ola beri gele.

Bir yolunu bulup, ah bir yolunu bulup... Derken buldu. Dağ kollarında bir akrabası vardı. Bir zamanlar çiftliğine çalışmaya inmişti de adam, yüz vermemişti. Bu akrabanın cin gibi, gözü açık bir oğlunun olduğunu duydu. İşe yarardı. Akrabaydı, sır çıkmazdı ama, yüz vermediği bir akrabadan yardım istemek? Amaan sen de... İşine yarar kullanır, yaramaz atarsın. Çocuğu çağırarak gerek. Akrabasına bir haber gönderip, oğlunu adam etmek üzere istedi. Çocuk çiftlikte kalacak, Mahir Beyin özel işlerine bakacaktı. Akrabadan başkası bakamaz. Çocuğun okuryazarlığı olması da çok işe yarayacaktı. Çocuk dağlardan Çukurovaya inmek için can atıyordu. Hemen yola düştü. Mahir Bey onu görür görmez beğendi ama, bir iki ay onu anlamak için yanından ayırmadı. Güçlü görünen, sağlıklı, iri bir delikanlıydı. Yakışıklıydı. Sarışındı. Gözü de pekti.

Delikanlının adı Ahmetti. İnce eleyip, sık dokuduktan sonra Mahir Bey Ahmede büyük ödevini açtı. Ama şöyle üstü kapalı açtı. Çocuk hemen anladı, bir an düşündükten sonra da kabul etti. Bundan da kolay iş mi olurdu!

Masanın üstünde bir Kuranla bir tabanca duruyordu. Bir deste de para. Mahir Bey kalktı, Ahmedi masaya çağırdı. Kuranla tabancayı yan yana getirip Ahmedin sağ elini tuttu, bunların üstüne bastırdı. "Söyle," dedi. "Yazıları duvarlara, kapılara, aptesane duvarlarına, her bir yere yazacağım, yakalandığım zaman Kabakçızade Mahir Beyin, öldürseler de adını vermeyeceğime, akraba olduğumuzu söylemeyeceğime, bunun kıyamete kadar sır olarak kalacağına dinim imanım üstüne, akrabalık şerefi üstüne, şu Kurana el basarak, şu tabancayı da tanık tutarak ant içiyorum."

Ahmet tekrar edip: "Ant içiyorum," dedi.

Mahir Bey bu sefer kendi elini Ahmedin eline verip, Kuranın üstüne koydurdu. Gözlerini kapadı. "Bu Ahmet, akrabam Ahmet, öz oğlum Ahmet, yakalandığı zaman, ya da yıllar sonra bu sırrımızı bir kimseye, anası, babası, kardeşleri de dahil, kul olan bir kimseye söylerse, onu öldürteceğime, öldürtemezsem kendi elimle öldüreceğime Kuran üzerine el basarak ant içiyorum. Hem de tabancayı şahit tutuyorum." Elini Kurandan çekti, Ahmedin omzuna koydu. "Duydun mu dediğimi?" diye sordu.

Ahmet gözlerinin içine dik dik bakarak: "Duydum ama bunun gerekliliği yoktu. Ben ant içtim ya. Kellem gider de sırrımız çıkmaz."

Mahir Bey onu kucakladı: "Var ol oğul," dedi. "Kabakçı soyu var olsun." Masanın üstündeki bir deste parayı aldı, çocuğun cebine koydu. "Düğününü de ben yapacağım," dedi. "Boynumun borcu. Senin gibi yiğit adamlara, mutemet adamlara benim ihtiyacım çok. Sağ ol, var ol. Bu gece işe hemen başla. Ne olursa akrabadan olur. İyilik de kötülük de..."

Ahmet önce caminin yüznumarasına girdi. Küçük el feneri ışığında ak badanalı duvarları iyice donattı. Sonra çarşının ortasındaki koca çınarın gövdesini de donattı. Avlu duvarlarını, avlu kapılarını, ağaç gövdelerini, çimento kaldırımın üstünü, nerede açık yer, bir düzey bulduysa yazdı. Derviş Beyin evinin kapısını da bir iyice, okunaklı yazıyla donattı, şafak atmadan da ovadaki çiftliğe ulaştı.

Yazılar kasabada bomba gibi patladı, bir anda da bütün kasabaya yayıldı. Her yazının etrafında bir insan kümesi vardı. Baş sallıyorlar, gülüyorlar, acıyorlar, iğreniyorlardı.

“Derviş Bey dedikleri... Burada Beylik, Ağalık satar, kızı İstanbulda fink atar.”

Başka bir yerde, çirkin aceleci kitap harfleriyle yazılmış şu yazılar vardı: “Kızları İstanbulda randevuevlerinde çalışır, burada onların ve bütün kasabanın boynuzu göklere kadar uzar.”

Bir küme insan da çarşının ortasındaki çınarın dört bir yanını almıştı. “Derviş Bey, kızını git de İstanbul delikanlılarının altından kurtar. Kurtar da bize getir. Biz de varız. Biz de Allah kuluyuz.”

Daha böyle bir sürü kepezelik.

Kuşluğa doğru Mahir Bey çarşıya çıktı. Hiçbir şeyden haberi yokmuşçasına... Ağacın başındaki kümeyi görünce onlara doğru yanaştı. “Ne var orada?” diye sordu.

Yazıyı gösterdiler. Gözlüğünü taktı, dikkatlice okudu. Sonra birden kalabalığı yararak, çınara, yazının üstüne atıldı. “Cinayet cinayet! Rezalet, kepezelik,” diye bağırıyordu. “Artık bu kasabada kimse namusu şerefiyle yaşayamayacak. Silin, silin! Rezalet, aman Allahım, ne iğrenç, ne iğrenç! Yazık değil mi Derviş Beye? Kızı İstanbulda ne yaparsa yapsın. Bunu herkes biliyor, hepimiz biliyoruz. Ama duvarlara yazmak cinayet. Bunu Derviş Bey duyarsa, yüreğine iner. Tam yüreğinin başına iner de, memleket asil, değerli, fazıl, alim bir evladını kaybeder. Amanın çabuk silin de şüyü bulmasın. Çabuk çabuk kardeşler. Gözüm görmesin.”

Bir anda iki genç sandalyalara çıkıp, tebeşirle yazılmış yazıyı sildiler.

Bir delikanlı: “Ağam,” dedi, “kaldırımların üstü, dükkan kapıları, cami kapısı, her yer bu yazılarla dolmuş. Hangi birisini silersin!”

Mahir Bey: “Silin, silin silin, hepsini silin,” dedi yürüdü. “Amanın hepsini silin. Kasabamızın adı beş paralık olacak, bir orospu yüzünden. Yazıktır Derviş Beye, yazıktır bize. İstanbul da adı anılınca kasabamızın, boynuzlu diyecekler. Silin, silin o yazıları da, rezil olmayalım ele aleme.”

Birisi çıktı, arkasından baktı baktı. Bu köşker Hasandı: "Silinmiş! Pezevenkler, kedi gibi birbirinin ayıplarını örterler. Boynuzlular. O orada orospuluk yapmış, bu da burada tutmuş yazmış. Silinmiş! Hiçbirisi silinmeyecek."

Mahir Bey arkasından söylenen bu sözleri duydu ama aldırmadı. Heyecandan tıkanıyordu. Otomobili hazırlatıp hemen atladı. "Çek," dedi, "zavallı talihsiz Derviş Beyin çiftliğine çek!"

Yolda kendi kendine ağlama talimleri yapıyordu. Derviş Beyi, onun onurunu, bunu duyunca ne hale düşeceğini gözlerinin önüne getiriyor, ona acıyor, bu acıya dayanamayıp ağlamaya çalışıyor, fakat bir türlü gözlerinden yaş gelmiyordu. Derviş Beyi görür görmez de ağlaması gerekti. Ama çıkası gözleri... İnsan sevinçten de ağlar. Tuh, aksi şeytan! Çiftliğe kadar bir sürü ağlama talimi yaptı, kefenli halini bile gözünün önüne getirdi, gene ağlayamadı. Çıkası gözler! Bir damla yaş vermez ki...

Çiftliğin avlu kapısında otomobil durdu. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Konak bir ölü sessizliğine bürünmüştü. Otomobilden inmeden acı bir yüz takındı. Omuzlarını kısıp, belini kamburlaştırdı. Bitkin, yorgun kapıya yürüdü, usul usul açtı. Düşcekmiş gibi tökezliyordu arada bir.

Nereden duymuştu? Kim söylemişti? Kim cesaret edip de söyleyebilmişti Dervişe? Kimse söyleyemezdi, biliyordu. Öyleyse bu konaktaki ölü sessizliği ne?

Daha kapıyı çalmadan açıldı. Mahir merdivenleri dura dura, öksürerek çıktı. Merdiven başında, gözleri kan çanağına dönmüş Derviş Bey onu bekliyordu. Derviş Beyi görür görmez, kendisini kucağına kaldırdı attı. Bir de çığlık bastı: "Bu da mı gelecekti başımıza! Bu namussuz kasaba bunu da mı getirecekti başımıza! Kardeş kardeş, Sarıoğlu Derviş Bey kardeş, Oğuz soylum, bu da mı gelecekti başımıza!"

Ağlıyordu. Gözlerinden siyim siyim yaşlar iniyordu. Bas-bayağı ağlıyor, ağlamaktan tıkanıyordu. Bu nasıl olmuştu? O da şaşıyor, hem şaşıyor, hem de ağlıyordu.

"Ne oldu, ne var Mahir?" dedi Derviş ürkerek. "Ne oldu? Başımıza bir hal mi geldi?"

Mahir ağlamaktan uğunuyordu. Hıçkırıyordu. Yüzü yaş

içinde kalmıştı, ıpıslak. "Duymadın mı başımıza gelenleri? Duymadın mı felaketi?"

Derviş Bey telaşla, korkuyla: "Duymadım," dedi.

"Öyleyse bu, bu halin ne?"

"Bizim çoban Ali ağır hasta da. Doktor çağırmaya adam gönderdim de daha gelemedi. Onu bekliyorum."

Mahir daha yüksek sesle ağlayıp inlemeye başladı. "Demek duymadın, duymadın kardeş," diye başını göğsüne dayadı. "Duyma daha iyi. Hiç duyma kardeş. Bu iş bizi iflah etmez. Bundan sonra ne sen, ne ben iflah oluruz. Güzelim, yığidim, Oğuz soylum. İşte şu başımıza gelene bak. Kul olanın, düşmanın başına gelmesin. Zor, zor zor kardeş."

Derviş Beyin şaşkınlığı geçince, sertçe başını göğsünden itti. Elinden tutup, köşedeki sedire çekti. "Ne oldu? Çatlatma adamı. Karılar gibi de ağlamayı bırak. Yiğit olanın başına her bir iş gelir."

"Bu gelmez, böylesi gelemez, kardeş," diye inledi. Başını elleri arasına almış, sallanıyordu sedirin üstünde. Bir sağa, bir sola... "Bizim düşmanlarımız çok. Bir dünya, şu baldırı çıplakların hepsi bize düşman. Bize düşmanlar, yoksa bu işi başımıza getiremezlerdi. Bu karayı, karamızı, yüzümüze vurmazlardı. Ölüyorum kardeş. Kederimden ölüyorum. Duyma sen bu işi. Söylemesinler sana. Hiç duyma. Bu leke seni öldürür."

Derviş Beyin tepesinin taşı attı, yakasından tuttu. "Söyle!" diye bağırdı. "Çatlatma insanı. Ölümse de söyle."

"Ölümden beter kardeş. Oğuz soylum. Dillerim kurusun. Söyleyecek dillerim kurusun da laflar ağızından çıkmasın. Oğuz soylum. Sariağa evine yakışmaz bu. Bu büyük leke."

"Söyle!" diye var gücüyle sarstı onu. "Söyle, çabuk söyle de deli etme beni. Çıldırtma beni."

Mahir onun ellerine sarılarak: "Yazmışlar," dedi. "Kırılasi elleriyle yazmışlar."

"Ne yazmışlar? Ne yazmışlar?" Avazının çıktığı kadar bağıırıyordu. Boynunun damarları şişmişti. Omuzlarından tuttu ayağa kaldırdı, gözlerini gözlerinin içine dikti, kanlı gözlerini. "Ne yazmışlar, Mahir?"

"Kötü şeyler. Ayıbımızı."

"Nasıl ayıp? Söyle, deli etme beni. Çatlayacağım."

"Bütün çarşıya, ağaçlara, kapılara, kaldırımların üstüne..."

"Çabuk söyle!"

"Kızımız Nurhanın İstanbulda yaptıklarını. Düşmanımız çok. Hepsini, hepsini yazmışlar. Kız iyice bozulmuş. Senin hakkın var."

"Nurhan ne yapmış?"

"Senin hakkın var, kardeş, kız çocuklarını okutmamalı."

"Nurhan ne yapmış, diyorum sana..."

"Yazıyor ki ağaçta, dansöz olmuş, randevuevine de..."

"Sus!" dedi. "Sus! Bütün bunları yazmışlar mı? Kim yazmış? Kim?"

"Düşmanlar. Can düşmanlarımız."

Derviş Bey kükredi. "Yakarım o kasabayı. Taş üstünde taş koymam. Yakarım billahi. Yakar, yakar, yakarım," diye dişlerini gıcırdatıyordu.

"Sabahleyin çıktım çarşıya ki, insanlar orada burada kümelmişler. Vardım baktım ki böyle böyle yazıyor. Kendimi kaybetmişim, aklımı yitirmiş, oradaki adamların üstüne, silin bu yazıları, silin, diye yürümüşüm..."

Derviş Beyin kolları ölgüncesine yanlarına sarkmıştı. "Görmeliyim. Namus meselesi. Görmeliyim," diye merdivenleri koşarak indi. "Atımı çekin," diye bağırdı.

Arkasından Mahir sevinçle baktı. "Etme komşuna, gelir başına düdüğüm," dedi kendi kendine. Sonra kalktı, arkasından indi. "Ağa, otomobille gidelim, daha çabuk, hepsi silinmeden yetişiriz."

Onun otomobile binmesini de öyle istiyordu ki... Derviş at üstünde bir başka oluyor, bir heybet kazanıyordu. Süklüm püklüm, üstelik de kendi otomobilinden çarşıya inmesi, hem de böyle bir günde...

Derviş Bey artık ne yaptığını bilmiyordu. Otomobile bindi. Karısı, akraba kadınlar, çiftliktekiler bir şey anlamadan bu iki adamın korkunç, sararmış suratlarına bakıyorlardı.

Otomobil yürüdü Derviş Bey şoföre: "Çabuk, daha çabuk, tozu dumana kat. Yetiştir beni," diye emir üstüne emir yağdırıyordu.

Biraz sonra kasabaya girdiler. Çarşıda mahallelerde daha insan öbekleri vardı.

Otomobilden inen Derviş Bey: "Nerede? Nerede, göster Mahir," diye bir insan topluluğuna doğru yürüdü. Mahir de arkasından gitti.

"Dansöz, göbekçi Nurhan, yakında buraya da gelecek. İlan olunur."

Bu mu, der gibi Derviş Bey Mahirin yüzüne baktı. Bir yanlışlık olmalıydı. İsim karışıklığı. Belki kasabaya bir kumpanya geliyordu. Sırtından ağır bir yük kalktı. Sararmış yüzü yavaş yavaş açılmaya başladı. Gülümseyerek oradan ayrıldı.

Oradaki kalabalık ona acıyarak bakıyordu.

"Haydi Mahir, eve gidelim. Bir yanlışlık olacak."

Mahir gülümsedi. "Keşki," dedi. "Keşki öyle olsa. Keşkiiii..."

Derviş otomobilde boyuna: "Çok korktum Mahir. Çok korktum kardeş. Namus meselesi başka şeye benzemez, değil mi kardeş?"

Mahir susuyordu.

Eve böylece geldiler. Otomobilden inen Mahir doğru avlu kapısına yürüdü. Kapının karşısında irkilircesine durdu. Birtakım tuhaf sesler çıkardı. Boğulan adamın çıkardığı seslerdi bunlar. Derviş hemen koştu, kapının önüne gelince o da irkildi kaldı. Gözlerine inanamıyordu. Kapıdaki yazı aynen şöyleydi: "Derviş, kızın İstanbulda göbek atıyor. Haberin olsun ki boy-nuzların o kadar uzadı ki, yıldızlara erişti."

Vay köpoğlu! Yaman oğlanmış Ahmet. Eline verdiklerini harfi harfine yazmış. Beş tane de, on tane de fazlasıyla yazmış.

Mahir akıl edip de hemen koluna girmeseydi Derviş Bey ayakta kalamayacaktı. Başı dönüyordu. Merdivenleri zorla çıkarıp bir sedire yatırdı. Kendinden geçmiş Derviş Bey inliyor, başucunda onu seyreden Mahir için için gülüyor, sevinçten dört köşe oluyordu. Etme komşuna, gelir başına. Oynama insanların onuruyla, oynarlar onurunla. Omuzların güçlüyse kalk bakalım bu yükün altından Derviş!

"Vay kardeşim, demedim mi bu insanlar gavur, dinsiz, yezit. Demedim mi ki bu insanlar bize düşman? Demedim mi ki fırsatı verirse derimizi yüzerler. Bu devir böyle bir devir, o şe-

hir İstanbul şehri. Her kız, her erkek İstanbulda öpüşür, koklaşır, sevişir. Bunu sokak sokak, ağaç ağaç, kapı kapı yazacak ne var? Behey dinsizler, murtatlar, kız dediğin bu devirde sevişir de koklaşır da göbek de atar. Ne olurmuş? Kimin kızı yapmıyor ki, imansızlar?"

Derviş Bey: "Kes, kes Mahir," diye derinden acıyla inledi. "Benim kızım göbek atamaz. Ben onu keserim. Sariağa soyuna leke süremez. Benim kızım öteki kızlara benzemez. Benzerse, ben onu öldürürüm. Benim kızım böyle işler yapamaz."

Mahir: "Üzülme Bey," dedi. "Belki yalandır. Bir sütsüz, bizim bir düşmanımız, bizi öldürmek için bu iftirayı yazmıştır."

"Söz aramızda Mahir, ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Bu kızı parçalamak, yok etmek gerektir. Ben şimdi bunu düşünüyorum. Başka hiçbir şey beni ilgilendirmiyor. Bana yardım et kardeş. Senin yiğitliğini, kardeşliğini şimdiye kadar anlayamadım. Asaletini anlayamadım. Bunu huzurunda itiraf ediyorum. Seni hor gördüm. Seni sümüklü Kabakçının oğlu diye hor gördüm. Sen asil bir adamsın. Bana yardım et de namusumu temizleyeyim. Beni affet ve bana bu işte elinden gelen yardımı yap."

"Canla başla emrindeyim, kardeş. Her emrin baş üstüne. Bu bozulmuş, bu kokmuş cemiyette, bu pis, menfaatperest halk arasında bizim yaşamamız zor. Birlik olmalıyız."

Öğleye doğruydu ki, konağa Hatun, Muzaffer, Ceyhun, Derviş Beyin kardeşi Arif, öteki akrabalar geldiler.

Derviş Bey boyuna: "Bu kızı itlaf etmeli," diyordu. "Mümkünü yok itlaf etmeli."

Muzaffer: "Dur baba," diyordu. "Kızın bir suçu var mı? Nurhan tutar da göbek atar mı orda burda. Bu ne demek! Bir düşman işidir bu. Yalan, iftira..."

Derviş Bey: "Ben bilirim," diyordu. "Doğrudur. Ben malımı bilirim. Hem de iyi bilirim. Kız kısmını okutursan, tek başına İstanbullara yollarsan..."

Mahir, Derviş Beyi ailesiyle baş başa bırakıp doğru karakola gitti. "Bu bir faciadır," dedi. "Derviş Bey, Sarioğlu Derviş Bey kederinden ölüyor. Çukurova asil bir Beyini kaybediyor. Bu da giderse artık asil bir Bey, Oğuz soyu kalmayacak Çukurovada."

Geleneklerine böyle bağlı, namuslu. Bir kız İstanbulda bir halt eder, orospuluk eder ama sokaklara yazılamaz. Yazanları dera-kap ele geçirmek gerektir.”

Bu işi yapabilecek beş tane isim verdi. Beş de Derviş Beyi tutan, hem de şan olsun diye tutan adamlardı. Akşama kadar bu beş kişiyle birlikte birkaç adam daha sorguya çekilip nezarete atıldı. Bu nezarete atılanlar gece karakolda kıyasıya dayak yiyeceklerdi. “Yüzbaşıya on kişi, şüpheli on kişi yakalatıp nezarete attırdım. Sabaha kadar dayak atıp söyletecekler. Daha şimdiden birisi suçunu itiraf etmek üzere. Bunu yapanı bulacağız. Bulup cezasını vereceğiz. Ayaktakımı bize karşı birleşmiştir.”

Derviş Bey: “Haklısın,” dedi. “Senin sözünü tutmadım. Bu ayaktakımı bizim düşmanımız. O kızı getirin. Telgraf çekip söyleyin, hemen uçağa atlayıp gelsin.”

Mahir Bey hemen oracıkta, Nurhana gelmesi için şiddetli bir telgraf yazdı.

Derviş Bey, Mahir, bütün aile o gece sabaha kadar uyumadı. Sabahleyin yakalananların hepsi de suçlarını itiraf etmişlerdi. Amenna, yazıları yazmışlardı ama bağışlanmaları gerekti. Bir çocukluk yapmışlardı. Derviş Bey büyüktü, asildi, onları bağışlaması gerekti.

“İnsanları affetmek gerektir,” diyordu Derviş Bey. “Ama ben bunları affedemem. Namusumla oynadılar. Hükümet cezalarını versin. İsterse hiç vermesin. Ben onlara cezalarını kendi elimle vereceğim.”

Mahir: “Vermeliyiz. Bu ayaktakımına acımamak gerek,” diye pekiştiriyordu.

O gece Mahir rahat bir uyku çekti. Ömrünün en mutlu gününü yaşıyordu. Şimdiye kadar intikam almanın tadına varmamıştı. Öyle hafifti ki neredeyse kanat takıp uçacaktı. Şimdi daha iyi tanıyordu Derviş Beyi.

İki gün sonra Nurhandan telgrafın karşılığı geldi. “Beni niçin oraya istiyorsunuz? Derslerime çalışıyorum. Gelemeyeceğim. Babama bir şey mi oldu? Acele bildirin. Bir kötülük varsa hemen gelirim.”

Telgrafı alan Derviş Bey küplere bindi. Muzaffere: “Atla uçağa hemen bugün, şu orospuyu al getir,” dedi.

Bu korkunç öfke karşısında Muzaffer hiçbir şey yapamazdı. Otomobile, Mahir Beyin otomobiline atlayıp hemen Adana'ya gitti. İlk uçakta İstanbul'a bilet aldı. "Zavallı, zavallı Nurhan," diyordu. "Göbek atmak mı? Kızarmadan erkek yüzüne bakamaz."

Nurhanı gözleri kızarmış, saç baş darmadağın kitapları üstünde buldu. Çok meraklanmıştı. Boyuna soruyordu.

Muzaffer kız kardeşine işin içyüzünü söyleyemezdi. Söyleyemedi de. "Babam hasta, seni istiyor," diyebildi.

"Çok mu hasta?"

"Bilirsin değil. Kapris yapıyor."

"Ama derslerim var..."

"Çaresi yok, istiyor."

Kardeşler hemen o gün döndüler, Muzaffer Nurhanı çiftliğe götürdü. Babasına götüremezdi. "Getirip çiftliğe koydum Nurhanı. Kızın hiçbir şeyden haberi yok. Derslerinden başka dünyayı gözü görmüyor."

Bir hafta çalışıp Derviş Beyi kızının masumluğuna ikna ettiler ama Nurhan da bir daha İstanbul'a gidemeyecekti. Ve gitmedi. Olanı biteni öğrenmiş, kahroluyordu.

Aradan birkaç ay geçti. Geçti ve unutulmaya yüz tuttu. Yalnız Derviş Bey, bir çift söz söylemek değil, kızının yüzüne bile bakmıyordu. Bakamıyordu. Namusunun lekelenmesine sebep olmuştu ya, istediği kadar masum olsun. Kız çocuklarına lanet edip duruyordu.

Gene de yavaş yavaş her şey unutuluyor, olayın üstü kül bağlıyordu. Hapse girmiş itirafçılar da çıkmışlardı.

Bu arada yeni bir olay her şeyi allak bullak etti.

Süleyman Samiyi coşkuyla, sevinç içinde karşıladı: "Gel gel kardeşim, gel. Başımız sıkışınca imdadımıza çağırdığımız, sonra da yıllar yılı unuttuğumuz. Ne yer, ne içersin Süleyman Sami kardeşimiz diye sormadığımız..." Boynuna sarıldı, iki yanağından öptü. "Ve nankörlük üstüne nankörlük ettiğimiz, büyük kabiliyetini takdir edemediğimiz, takdir edip de onu bir milletvekili, bir bakan yapamadığımız. Sonra da başımız sıkışınca..."

"Estağfurullah, estağfurullah..."

"Sonra da başımız sıkışınca en başvuracağımız ilk insan olan... Buyur otur şöyle, buyur otur aziz kardeşim. Sana karşı mahcubum, mahcubum ama, nasıl tamir etsem bu günahlarımı, ne yapsam, senin bu kasabaya, bu millete karşı yaptığın iyiliği nasıl ödesek, nasıl etsek de ödesek..."

"Estağfurullah, estağfurullah..."

"Bu millet, bu uluuuuus, seni altın kapılı saraylarda yaşatsa bile, senin iyiliğinin altından kalkamaz." Sesini yükseltti. "Senin bu iyilikleriyin altından kalkmanın hiçbir mümkünü çaresi yok."

"Estağfurullah, estağfurullah..."

Süleyman Sami alçakgönüllü koltuğa çöktü, Mahir Bey ona sigara tuttu, elindeki altın çakmakla sigarasını yaktı ve hemen bir kahve söyledi.

Süleyman Sami görmüş geçirmiş bir kişiydi. Bu kadar yağlamanın sonucunda nasıl bir işin çıkabileceğini ve ne kadar bir

paranın cebine girebileceğini biliyordu. İçinden, bu sefer milletvekilliğini bir iyice Kurana el basıp söz vermezlerse ben de onların hiçbir işlerine koşmam, geçiriyordu.

Mahir Bey, onun içinden geçenleri bilmiş gibi, sesi güvenceli, tok, inandırıcı: "Sana kötülük yaptık Süleyman Sami, çok kötülük. Seni milletvekili olaraktan, Çukurovayı temsile Meclise gönderseydik, büyük kabiliyetinden hem bütün millet, hem hepimiz faydalanırdık. Sana zulüm ettik kardeşim. Bir de başımız sıkışınca... Sana söz veriyorum, hem kendim, hem bu kasaba, hem de öz kardeşim, öz kardeşimden de ileri Derviş Bey adına, seni bu seçimde ne yapıp edeceğiz, Meclise göndereceğiz."

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim. Sağ olun."

"Ne istersen, sana onun üstüne teminat veririm, kasaba, Derviş Bey ve kendi adıma."

Süleyman Sami, yırtık yüzü, gözleri pırıl pırıl: "Hiçbir teminat istemem Mahir Bey. Yalnız beni Derviş Beye götüreceksin. O da bana diyecek ki, seni bu seçimde Meclise göndereceğiz, ben buna söz verdim, diyecek. Başka hiçbir teminat istemem."

"Hemen şimdi gidelim. Kahveni iç, hemen şimdi gidelim. Konuşalım, hemen sonra otomobile binip Derviş Beye gidelim. Seni onunla çok konuştuk, seni görmekten büyük kıvanç duyacak."

"Acıyorum," diye başını salladı Süleyman. "Mustafa Ak-yollu Beye çok acıyorum. Oğlu varını yoğunu satmış Rüstemoğluyla birlik olmuş fabrika kuruyormuş. Çok kredi almış Hükümetten. Bu Memet Ali cin gibi oğlan çıktı. Onun kuracağı fabrikaya Derviş Beyin oğlu Muzaffer de ortak olmuş. Biliyor musun Mahir Bey, Memet Aliyle Muzafferin içtikleri su ayrı gitmiyormuş. Adanada her gün, her yerde kol kolalarmış."

"Biliyorum," dedi Mahir Bey. "Muzaffer akıllı insan, çok."

"Muzaffer gitmiş Memet Aliye, barışmış onunla. Derviş Bey bunu bir duysa tozunu attırır Muzafferin."

Mahir Bey: "Bir şey olmaz," dedi. "Biliyordur bence Derviş Bey her şeyi. Onun her yerde bir gözü vardır. Biliyordur ama susuyordur. Belki de memnundur böyle olmasından."

"Mustafa Beye yüreğim yanıyor. Birkaç adamıyla birlikte harap konağında bir yatağın içinde... Her şeyini satmış Memet Ali onun. Altındaki yatağı bile..."

Mahir Bey: "Daha kötü olsun," diye bağırdı. "Ettiğini buldu. Yaramaz bir adamdı Mustafa."

"Yazık," dedi Süleyman Sami. "Bir karyolanın içinde, elinde tabanca, hasta gibi, sabahlardan akşamlara dek. İyi kötü, yaramaz. Allah hiçbir insanı onun haline düşürmesin. Karısı, çocukları, akrabaları bırakmış gitmiş. Feci, feci. Trajedi... Sonra, oğlu gidip en büyük düşmanının oğluyla barışsın... Ölme kurban olayım, ölüme... Yazık..."

"Bak," diye birden sözü değiştirdi Mahir Bey. "Şimdi senden ricam, yalnız benim değil, bu kasabanın, bu Çukurovanın, bu asil ulusun ricası..."

"Ricalar değil, estağfurullah, emirler baş üstüne, can baş üstüne."

"Efendim sinek aldı yürüdü gene. Sıtmalar aldı yürüdü, efendim. Sıtma o kadar aldı yürüdü ki, ovada sıtmalanmayan kimse kalmadı. Yediden yetmişe bütün Çukurova toprağı kurt kuş, hem de yılan çıyan, dikkat buyurula, hem de yılan çıyan, yerdeki karınca, dikkat buyurula, sudaki balık, börtü böcek, ve hem de dikkat buyurula, genç yaşlı, zengin fakir insan, ve hem de toprak taş, ağaç ot çiçek, tekml Çukurova sıtmadan titremekte, yanmakta üşümektedir. Çukurova insanı hali isyandadır. Daha dün kolluk kuvvetleri ayaklanan, sırf sıtmadan dolayı, bu sıtmayı önlemeyen Hükümete karşı ayaklanan binlerce köylüyü zararsız hale getirdi. Hükümetimiz ve hem de saygıdeğer kıymetli Yüzbaşımız, ve hem de Savcımız..."

"Savcıyı söylemem, hiç kimseye söylemem, o rüşvetçi dey-yusu," dedi Süleyman Sami. "Her bir boku yerim de onu, ne için olursa, hiç kimsenin gözünde yüceltemem."

"Olur," dedi telaşla Mahir, "olur. Ondan söz açma."

"Yüzbaşı tamam, o mert bir Türktür."

"Onun hakkındaki düşüncemi Yüzbaşıya söyleyeceğim. Ve hem de kıymetli Yüzbaşımız, Valimiz, Kaymakamımız olmasaydı... Yok yok, Kaymakamı söyleme. O da yaramaz."

"Söylemem."

“Olmasalardı Çukurova toprağı kana bulanacaktı. Binlerce köylü asker ölecekti. Halk sıtmaya dayanamayıp ayaklanıyor.”

“Ayaklanıyor. Ne yapsın.”

“Mestan adında on dört çocuğı, torunu bugünlerde üst üste ölen on altı çocuğundan sonra, kendi de sıtmadan toprakta debelenirken, yanına hatırını sormak için giden eski dostu Milli Mücadele kahramanımız, eski savaş arkadaşı Süleyman Bey Savaşkanaslansoypençeyi öldürmüştür, öldürmüş ve siyah isyan bayrağını tüfeğinin ucuna takıp düşmüştür Çukurovaya. Bir anda başına üç bin kadar sıtmalı kişi toplanmış, Hükümete başkaldırmış, kırıp dökmeye yakıp yıkmaya başlamışlardır. Bereket versin ki asil kanlı, Cumhuriyet çocuğı Yüzbaşımız, daha başında haber almış, Adanadan, Kozandan, civar illerden gelen kuvvetlerle isyanı bastırmış, sayısız isyancıyı getirip kasabanın güneyindeki derin, Bokludereye hapseylemiştir. Eğer bu yaz içinde bataklık kurutulmazsa köylümüz, ister istemez gene isyan etmek zorunda kalacaktır. Köylüler diyorlar ki, öyle sıtmadan bok yoluna öleceğimize, vuruşarak, sıtmanın kökünü kesmeyen Hükümete karşı vuruşarak ölürüz.”

Süleyman Sami ona kuşkuyla baktı: “Ankarada bütün bunlara inanırlar mı?” diye sordu.

“İnanırlar,” dedi Mahir Bey, inançla. “Sen de Süleyman Sami... İnanmazlar da ne yaparlar? Onların buralardan bir haberi mi var sanıyorsun? Normal insanlar olsalar inanmamaları gerekir, araştırmaları gerekir... Deli misin sen, vız gelir tız gider Çukurova Ankaraya... Sen hiç o yönden üzülme. İnanırlar, hem de seni ilginç bir oyun dinliyorlarmış gibi dinlerler, mestolurlar. İsyân sözünden de ödleri koptuğı için hemen de gene o koca makinaları gönderirler. Sonra da Osman Remziyi gizlice gör. Her şey onda bitecektir. Ben seni Ankaraya onun işini kolaylaştırmak için gönderiyorum. Yoksa Osman Remzi her yıl yirmi kere gönderir makinaları, yirmi kere geri aldırır. Yanına kimleri istersin?”

“Gene eskileri... İyi bir Ankara ekibimiz var, keyifli. Bu sefer Karadağlı Murtaza da gelsin. Hacı Kurtboğadan da vazgeçmem.”

“Şimdi Derviş Beye gidip döndükten sonra, kasabadaki

her dükkancı adına bir telgraf çekeceksin Bakanlığa... Bu telgrafları o dinsiz Bolşevik arzuhalci Ali Efendi yazmıştı. Beş yıldır bunları kullanıyoruz. Al, burada otuz dört tane firaklı, okuyanın yüreğini paramparça eden telgraf örneği var. Her köy muhtarı adına da bir telgraf çekin. Köylü telgrafları da işte bunlar. Bu telgraf üstüne Ankaraya giderseniz, tamam... Tamam mı?"

"Tamam," dedi Süleyman Sami, kahvesini ağır ağır içerken. "Hemen Derviş Beye gidelim."

"Gidelim," dedi Mahir Bey. "Seni görünce çok sevinecek Derviş Bey kardeşim."

Sisin içinden pembe balıkçılar çıkıyordu, aklıgı nokta nokta açık bir leylak rengine boyayarak. Uçan kuşlara, bulanıklığın altında, ardında kalmış, silinmiş, varlığı derin, uğultulu, ağır kaynaşmasından ancak belli olan. Birazdan gün açacak, sisin altındaki, ötesindeki her şey ortaya çıkacaktı. Kuşlar aklıkta bir batıyor bir çıkıyorlardı. Sisin altında belki suçlu, belki aldırışsız, belki umutlu, yılgın kişiler de bekliyorlardı. Elllerinde bıçaklar.

Mahir Kabakçioğlu sevinçliydi bir bakıma. Sevinçli olduğunu, olması gerektiğini düşünüyordu. Düşündükçe arada bir acıya, umutsuzluğa, karamsarlığa giriyordu. Bütün bunlar, bunca küçülme, çaba, değer miydi? Sonu ne? Ankarada, aşağılayarak işine son vermişlerdi. Daha yeni gelmişti Viyanadan, çiçeği burnunda bir memurdu. Ondan herkes çok şey bekliyordu. Küçük bir hata. İşine son verdiler. Gidecek hiçbir yeri, sarılacak dalı yoktu. Kasabaya geldi. İşten kovulduğunu sakladı. Hiç kimse de bilmiyordu. Ankarada büyük memuriyetini bırakıp gelişine sebepler uydurdu, herkesi de kandırdı. İşinden olması, içinde bir yara gibi yıllar yılı kanadı. Şimdiyse, belki ilk olaraktan kıvançlıydı. İçindeki pişmanlık yerini sevince bırakıp gitmişti. Bütün sevincine karşın bir karabasan gibi bir şey sarıyordu içini. Bu karabasandan kaçıyordu. Derenin içine doldurulmuş köylülerin çığlıkları, iniltileri geliyordu gözlerinin önüne. Onlara sevgi, acı duyacak gibi oluyor, tam bu sırada kefenli bir adam ağır ağır sislerden çıkıp gözlerinin önüne dikiliyordu. Bataklık kaynaşmaya, sesler, kanat çırpışları duyulmaya, sisin

arkası bir leylak pambesine boyanmaya başlıyordu. Balıkçılar tek tek sisin üstüne üstüne çıkarken... Bu dünya az sonra bir ucundan yok olacaktı. Ağaçları, böğürtlenleri, çiçekleri, yabanıl kuşları, toprağı, kelebeğı, bu kaynaşan dünya, şu suyun, şu verimli toprağın kendine özgü yarattığı, uzun yıllar düzenini kurduğu ne varsa yok olacak, başka bir şeye, bir dünyaya, bir renge, bir kokuya, tada dönüşecekti. Kuşlar, arılar, otlar değişecekti. İnsanlar değişecekti, atlar, tazılar değişecekti. Ve hele narlara, narlara, diye bataklığa gömülen Mestanın özlemi belki çiçekli bir tek nar ağacıydı. Belki kendisinin ekip biçbildiği verimli bir parça topraktı. Aradığını bulmuş, onu da elinden... Dünya, büyük balık küçük balığı yer dünyasıydı. Üzülmeye, derin düşüncelere dalmaya gelmez. Bu böyledir ve kesindir. Herkes, herkesin kuyusunu kazacaktır. Şimdi az sonra şu sisin altından dev makinalar çıkacaklar, bu korkunç canavarlar toprağa saldıracaklar, köylülerin açmaya çalıştıkları yerden kanal açmaya başlayacaklardı. Bir haftadır, ağır, iri, dağ gibi makinalarla gelen mühendisler, ölçmüşler biçmişler, köylülerin kanal açmaya çalıştıkları yerin en uygun yer olduğunu şaşkınlıkla görmüşlerdi.

Coşkuyla bekliyordu. Sis ağır ağır dağılır, iri turuncu makinalar sisten, sabah kuşlarıyla birlikte, suretleri, gölgeleri Anavarza kayalıklarına düşmüş, usul usul çıkarken, birden makinaların gürültüsü, uyanan bataklığın uğultusuna karıştı. Davullar zurnalar çalındı onlarla birlikte de. Çok uzaklara dikilmiş köylüler, dikildikleri yerden kıpırdamadan el çırpıldılar. Uzun bıçaklar çekildi ve koyun, keçi, boğa, ve öküzlerin boyunlarına indi. Kanların döküldüğü yere makinaların ağır, ısıltılı, çalışmış, dev bir böceğin kollarına, ağzına benzeyen kepçeleri indi. Toprak bir anda büyük yarasını aldı, ortadan derin ikiye ayrıldı.

Ağır başaklar, pamuklar, incirler...

Mahir Bey Akçasazın üstüne, ağır, saçılmış sisin kalktığı yerlere bir daha göremeyecekmiş gibi hüznle, sonra da utkulu bir sevinçle baktı. Çiftlik konağını kuracağı yeri araştırmaya başladı. Köylüler ötede, uzakta durmuşlar, makinaların toprağa dalışlarına, her dalışta koparıp aldıkları, sonra da ileriye yığ-

dıkları taze toprağa bakıyorlar, yavaşça ürkek elleri arada bir birbirine kendinde olmadan vuruyordu.

Mahir Bey makinalarda çalışanları teker teker kutladı, kasaba ileri gelenleri, Yüzbaşı, Kaymakam, yargıçlar da ustaları, mühendisleri kutladılar. Sonra kasabadan gelmiş kalabalık, kamyonlara, otobüslere, at arabalarına doluştular. Türkülerle, sevinç çığlıklarıyla oradan ayrıldılar.

Mahir Bey şoförüne: “Çek oğlum,” dedi. “Bu mutlu haberi Derviş kardeşimize bir an önce vermeliyiz.”

Kafasında çiftliğini nereye kuracağını düşünüp duruyordu. Derviş Beye attığı kazığın tadını bir an unutarak.

Bu birinci deney, Nurhan işi, çok başarılı olmuştu. Usul usul, Dervişle dostluğu arttıkça, onunla içli dışlı oldukça ondan bir şeyler kapıyor gizli işleri öğreniyordu. Şu zaferinden duyduğu zevk kadar dünyada hiçbir şeyden zevk alamamıştı. Ne kadından, ne içkiden, ne de büyük bir tutkuyla gece gündüz aşkla şevkle düşündüğü mis kokulu toprağından.

Ama bu işi burada bırakmamalı, sonuna, en sonuna kadar gitmeliydi. Bu Dervişe ne yapsa az gelirdi. Yalınayak başıka-bak, ak kefen... Gözünün önüne geldikçe çıldırıyordu. Bir de bu rezalet daha bitmemişti ki... Ak kefenli, eli kılıklı resmi de gazetelerde çıkmıştı. Kendisi görmemiş, bu fotoğrafları görmek istememişti, görenler söylüyorlardı. Bütün büyük gazetelerin birinci sayfalarını bu tuhaf fotoğraflar süslemiş, diyorlardı. Sonra bu acayip fotoğraf büyük dünya gazetelerinde çıkmıştı. Ratip Küllüoğlu onun kefenli fotoğraflarını İngiliz, Amerikan gazetelerinde gözleriyle gördüğünü yeminle söylüyor: "Bizim Mahir'in ünü Kruşçovun, Kennedynin ününü geçti," diye gülüyordu.

"Geçti ki geçti!" diye onu onaylıyorlardı.

"Mahir Bey bu! Geçti ki geçti. Allah daha artırsın ününü."

"Böyle giderse soylu Oğuzun oğlu Derviş onu çok çok ünlendirir daha..."

Nereye gitse, kimi görse, hangi toplantıda bulunsa hep yüreği elinde. Herkesin kendisiyle alay ettiğini, ona yukardan baktıklarını sanıyor, kahroluyordu. Dünyadaki her şey, her an ona kefenli halini, o pis günü anımsatıyordu.

Mahir Beyin en iğrendiği en korktuğu şey küçük görül-mek, horlanmaktı. Bunun önüne geçmek için elinden geleni de, gelmeyenini de yapmıştı. Şimdiye kadarki bütün çabası da he-men insanlarca küçük görülmemek olmuştu. İşte korktuğu ba-şına gelmişti. Hem de nasıl gelmişti! Artık bir ömür boyu yal-nız kasabada değil, bütün Türkiyede onu küçük görecekle-r, onunla alay edeceklerdi. Daha şimdiden dillere destan olmuş-tu. Onu bir ömür boyu insanlıktan çıkaran Derviş Beyden bu-nun öcünü almalıydı. Daha, daha almalıydı.

Bazı da düşünüyordu ki bu küçük önemsiz bir şakaydı, ge-lip geçmişti. Kimsenin ne o günü andığı, ne de düşündüğü var-dı. Birçokları da onun bunu salt Oğuz geleneğini yüceltmek için yaptığına inanıyordu. Ona bu yüzden de hayranlıkla bakı-yorlardı. Ama bütün bunlar onu teselli etmiyor, bazı günler de-rin bir kin karanlığına düşüyor, bu işi nasıl yapabildiğine hala şaşıyor, kendisine lanetler yağıdırıyordu. Büyük çiftlik büyüye-cek, dünyanın en modern çiftliği olacak... Bunun sonsuz sevinci bile pişmanlığının, kendi kendini lanetlemesinin önüne geçemi-yordu.

Son günlerde şu Nurhan olayından dolayı çok kıvançlıydı. Bu olay bütün karanlık düşüncelerine ışık serpiyor, onu mutlu kılıyordu. Bir gün, belki Derviş Bey öldüğünde bütün bu işleri onun başına kendisinin ördüğünü bütün kasaba halkı öğrene-cekti. Bu olayı burada bırakmamalı, ustalıkla, ta ki Derviş mah-voluncaya kadar götürmeliydi. Kafasında yavaş yavaş bir plan, Dervişin altından kalkamayacağı kadar büyük, onu yok edecek bir plan düşüncesi gelişi-yordu. Hayır hayır, yapamayacaktı. Ne pahasına olursa olsun Dervişten kefenli hortlağın öcünü almalı-ydı. Yoksa bu alçak durumda yaşamış yaşamamış, ikisi de birdi.

Planını tatbik ettirecek birisini arıyordu. Bütün akrabaları-nı, kasabadaki bu işe uygun tek mil insanları teker teker günde birkaç kere gözden geçiriyordu. En sonunda Deli Hacıda karar kıldı. Bu iş için ondan münasip bir adamı fabrikaya ısmarlasa yaptıramazdı. Tam tamına bu iş için biçilmiş kaftandı Hacı. De-li Hacı uzun boylu, esmer, çok yakışıklı bir adamdı. Kasabanın başserserisi, kumarcısı, külhanbeyiydi. Ama cömert, mert bir adamdı. Ona güvenilebilirdi.

Bir gece Hacıyı, akrabası delikanlıyla evine çağırttı, bir odaya kapandılar.

"Sana bir işim düştü Hacı," dedi Mahir Bey. "Çok önemli, hayati önemi haiz bir iş. Bu işin aslını astarını sana söylemeden önce sana bir teklifim var. Öğren de, yapsan da yapmasan da, senin namusuna, fazilet ve de yüce erdemine terk edilmiş bu sırrı hiç kimseye, hiçbir canlı mahlukata açmayacağına Kuran üstüne, çocukların, karın üstüne, yüce Allahın üstüne şu Kurana el basarak yemin eder misin?"

Hacı gülerekten bu tepeden inme yemine: "Yemin ederim," dedi, elini de masanın üstünde duran Kurana koydu. Kuranın yanındaki para destesinden, odaya girdiğinden bu yana hiç gözünü ayırmamış, daha odaya girerken Mahirin halinden, sonra masanın üstündeki Kurandan, onun yanındaki paradan işin nereye varacağını çakmış, para destesinin ne kadar olabileceğini şöyle bir şavullamış, saymışçasına oradaki paranın ne kadar olduğunu hemencecik beş aşağı beş yukarı öğrenivermişti. "Bana şimdiye kadar sır verenler, benden şimdiye kadar yemin istemediler Bey," diye gürlledi. "Ama olsun. Yemin ederim. Allahım, Kuranım ve de karım ve de çocuklarım ve kendi öz başım üstüne... Mahir Beyin bana vereceği sırrı canlı hiçbir mahlukat duymayacaktır."

Mahir Bey sevinçten eli ayağı birbirine dolaşarak onun ellerine sarıldı, sırtını sıvazladı, kekeleyerek: "Teş... teş... teşekkür ederim. Mersi. Sana inandım. Hayati mesele, içinde can meselesi. Olmasa..." dedi. "Malumunuzdur ki Hacı Beyefendi biraderimiz, can işi, hayat... Kolay bir iştilgal değildir."

Daha uzun bir süre coşkunkluktan taşarak Mahir Bey konuştu. Hacı artık dinlemiyor, bu büyük sırrın ne olacağını sabırsızlıkla bekliyordu. Gerçekten meraklanmıştı. En sonunda Mahir, nasılsa masanın üstündeki parayı gördü, çabucak, bir göz açıp kapayıncaya kadar oradan aldı Hacıya verdi. Hacı da paraya bakmadan aynı çabuklukla cebine koydu.

"Hem çok zor, hem de çok kolay bir iş. Bilhassa senin için epeyce kolay bir iş. Biraz müsaade efendim. Nuru aynım, azıcık izin verin efendim. Sabır efendim, sabır. Her işin başı sabır. Acele etme Hacı Bey biraderim. Senden isteğim şudur ki, bu

sırrı senin yüce namusuna tevdi ediyorum ki, sen de Allah in-
dinde yemin ettin ki, hem de Allah adına, çocukların üstüne,
Kurana el basarakta bu sır kul olana çıkmayacaktır dedin ki...
Sana imanım var, mert ve cömert, mert ve adam, mert ve baha-
dır ve de Oğuz soyu bir kişisin. Şimdi efendim, bir gün Derviş
Bey belediye bahçesinde otururken Kaymakamla, Belediye Baş-
kanı ve parti başkanlarıyla, milletvekili de olsa yanlarında daha
iyi olur ya, nasıl düşürebilirsen, yeter ki bahçe ağzına kadar do-
lu olsun, işte o zaman Derviş Beye yaklaşıp diyeceksin ki, be-
hey boynuzlu kişi, boynuzların yıldızlara erişti, kasabanın boy-
nuzları da senin yüzünden göğü deliyor. Daha gelmiş insan gi-
bi, utanmadan insanlar arasında oturursun... İşte tam böyle di-
yecek, hemen kaçacaksın. Yoksa tabancasını çekip seni vurur.
Hemen sonra altı ay Derviş seni öldürtmek için arayacaktır.
Onun için uzak bir köye gidip saklanacaksın. Altı ay çocukları-
na, sana bakarım. Bu işi yaptıktan sonra da gel benden iki bin
beş yüz lira al. Olur mu? Ele geçer de Derviş seni dayakla söy-
letecek olursa..."

Hacı kızdı: "Bana bak," dedi, "bu iş kolay. Sen ona, en bü-
yük kalabalıkta bunu söylememi istemiyor musun? Söyleyece-
ğim. Senin bununla ilgin hiç olmayacak, ölsem de bu sır kimse-
ye çıkmayacak, yemin ettik işte. Tamam mı? Sen şu iki bin beş
yüzün binini daha ver bakalım. Karışma gerisine."

Mahir Bey ona bir binlik daha uzattı. Hacı aldı, yürüdü,
kapıdan çıkarken de geri dönüp: "Eyvallah Bey," dedi. "Teşek-
kür ederim. Daha ona o kadar çok boynuzlar üstüne öyle sözler
ederim ki, o tabancasını çekeceği yerde apışıp kalır. Sen kork-
ma hiç. Sen yoksun bu işte. Seni ne hayatımda gördüm, ne bili-
rim, ne de bir kere olsun konuşmuşluğumuz var seninle."

Koşarak merdivenleri indi. Sevinç içindeydi. Hemen dı-
şarda cebindeki parayı çıkarttı, sokak lambasının altına geldi
saymaya başladı. Tam tahmin ettiği kadardı, bin beş yüz lira.
Bin lira daha almıştı, iki bin beş yüz... İki bin beş yüz daha,
beş bin! Vay anasını, inanılmaz... Birkaç lakırdı için bu kadar
para! Altı aylık da ev bakımı... Servet... Şu zenginler de amma
budala oluyorlardı. Bu sözlerin daniskasını elli lira karşılığın-
da değil Derviş Beye, Başbakana söylerdi, hem de söyleyebi-

lirdi. Şu beş bin lira karşılığı ise bir ömür boyu her gün gider Dervişin kapısında "boynuzluuu" diye sesinin bütün gücünce bağırabilirdi.

Sevincinden uçuyordu. Bu para onun evini tam bir yıl geçindirirdi. Hem de şah gibi. Şu fıkara karıyı aldı alalı ona şöyle rahat bir gün göstermemişti. Paranın iki binini hemen götürüp karısına teslim edecek, beş yüzüyle de... İşte bunu şehvetle düşündü, yaşadı... Evet, beş yüzüyle de...

Karısı: "Bu kadar parayı nereden buldun?" diye kuşkuyla sordu.

"Bir enayi düştü. Yağlı bir enayi. Üzümünü ye de bağını sorma. Ölsem de gebersem de bu paradan bana bir kuruş vermeyeceksin. Öyle bir yere saklayacaksın ki paraları, ben değil, Kulaksız İsmail bile bulamayacak. Olur mu? Gebersem bile... Bu para senin ve çocukların." Elindeki beş yüzü gösterdi: "İşte bununla da..."

Kadın yalvardı yalvardı, Hacı bu beş yüzle ne yapacağını söylemedi. Sabırsızlıkla ikisi de sabahı bekliyordu. O kadar sevinliyordu ki Hacı, gece yarısı geçinceye kadar karısıyla konuştu, şakalaştı. Karısı uyuduktan sonra da sabaha kadar yatakta döndü, durdu, hiç uyumadı. Sabah erkenden, daha gün doğmadan da Memet Ustaya gitti. Memet Usta kasabanın hem marangozu, hem camcısı, hem badanacısı, hem boyacısı, hem de tenekeçisiydi. Elinden elektrik işinden tut da kalaycılığa kadar her şey gelir, her zaman da hırpani gezerdi ve herkesçe de çok sevilirdi.

Hacı sevinçle, bağırarak onu uyandırdı. "Kalk yahu, daha duracak zaman mı? Usta dediğin usta da bu zamana kadar yatar kalır mı? Neredeyse gün doğacak."

Memet Usta ne oluyor, ne var diye gözünü açtı baktı ki karşısında Deli Hacı.

"Kalk," diyordu, "kalk! İş çıktı sana. Şu benim evi bir süsleyecek, bir onaracak, kız gibi yapacaksın. İşte de paran."

O kadar heyecanlı, sevinçli, istekten dolup taşıyordu ki, Usta kalkıp giyinmekten başka bir şey yapamadı. "Yahu," dedi, "sen deli misin? Şu benim sorduğuma da bak! Deli olmasan bunca millet Deli Hacı der miydi sana?"

Hacı gülüyordu. Ne söyleseler, ne etseler duyacağı yoktu. "Çabuk Usta, çabuk!" diyordu da başka bir şey demiyor, düşünmüyordu.

Çarşıya geldiler. Bütün dükkanlar kapalıydı. Hacı'nın acelesi, bütün isteği kursağında kaldı. Başladı sövüp saymaya. "Bu saata kadar da dükkan açılmaz mı? Hey Allah belanızı versin. Neredeyse gün doğacak. Tabii kazanamaz, zengin olamazsınız tembel köpekler..." Ağza alınmaz küfürlerle kapalı dükkanları tekmeleyerek çarşayı dolaşıyordu.

Derken bir kahve açıldı. Çaresiz Ustayla oturup dükkanların açılmasını beklediler. Hacı ikide bir kalkıp, açılmış mı diye çarşayı dolaşıp geliyor, dükkancılara yakası açılmadık küfürler savurarak yerine oturuyordu. Sabırsızlığından yerinde oturmuyor, sevincinden içi içine sığmıyordu.

"Kapıyı maviye boyayacaksın. Camgöbeği mavisine... Evin içini dışını badana yapacaksın, kaymak gibi sütbeyaz. Pencere-lerin hepsine hepsine de cam takacaksın, parıl parıl."

Derken dükkan kepenkleri gürüldedi. Ustayı elinden tutan Hacı hemen yerinden fırladı.

Yağlıboyalar, camlar, saclar, bir sürü ev onarmaya yarayacak öteberiyi Hacı sırtına yüklenmiş, evine doğru uçarcasına tırmanıyor, Usta da onun arkasından yetişmek için arada bir koşmak zorunda kalıyor, soluyordu ha bire.

Üç gün içinde o eski, o bel vermiş ev pırıl pırıldı. Üç gün içinde Hacı, ustanın yanından hiç ayrılmamış, ona canla başla yardım etmişti. Evin onarılması bitince de karşısına geçmiş satlarca hayranlıkla seyretmişti.

İkide bir yanındaki karısına: "Nasıl, nasıl, çiçek gibi değil mi?" diye soruyor, gözlerinin içi mutlulukla aydınlanıyordu.

Ev bittikten sonra karısını alıp çarşıya götürdü, karısına çocuklarına giyimlik aldı. "Hemen, bugün bunları terzi Nebahat Hanıma götüreceksin, akşama kadar dikmesini isteyeceksin: Ne kadar para isterse ver. Yeter ki bugün akşama seninle çocukları donatsın."

Yıllardan beri eve elektrik girmemişti. Komşuların hepsinde elektrik vardı da onda yoktu. O gün akşama kadar elektriği de getirtti. Evin içini dışını ampullerle donattı. Ve bütün ışıkları

o gece sabaha kadar yaktı. Hacı'nın evi bu gece peri padişahının sarayına benziyordu.

Mahallede herkes şaşırmış kalmıştı. Şu son günlerde bu serseriye ne oluyordu? Önce içkiyi bırakmış, karısıyla kavga etmez olmuş, sonra da işte böyle... Çocuklar çiçek gibi giydirilmiş, ev pırıl pırıl...

Artık Hacı'nın evi her gece ışıklara batmış, her gece pırıl pırıl... Hacı sevinçli, ağzında türküler...

Derviş Beye söyleyeceği sözün tehlikesini falan hiç düşünmüyordu. Derviş Beyin göstereceği tepkiye de aldıracağı yoktu. Çok sıkışırsa, Bey, diyecekti, sana verseler bu kadar parayı sen de gider söylerdin. Ne var sanki bunda kızacak...

Herkes birbirine sabahtan akşama kadar boynuzlu diyor-du da ne oluyordu? Ama bunda büyük bir iş olmasa Mahir bu kadar korkarak yemin üstüne yemin ettirir, ant üstüne ant verir miydi? Bu kadar da para verir miydi? Elin adamı değil bu kadar paraya, bunun dörtte birine adam öldürtüyordu.

Bunun girdisini çıktısını derin derin düşünmemek gerekti. Amaaan aldırmaaa... Fırsatı bulur bulmaz Dervişe bir pezevenk çekecekti. Bu birinci ödeviydi. Derviş kendisini öldürecek değildi ya... Sonra da gider ondan özür dilerdi. Üstelik de o gerçekten boynuzluydu. Kızı gidip de İstanbullarda göbek atmamış mıydı, randevuevinde yakalanmamış mıydı? Ya kız kardeşi?

Unutup gitmişti. Kim bilir aradan ne kadar bir süre geçmişti? Ama yalnız kabahat onun değildi ki, Mahir de bu kadar para verdiği bir işin ne olup ne olmadığını ondan bir kere olsun sormamıştı ki... Şimdi, şu anda Derviş Beyi görünceye kadar bu iş bir kere olsun aklına düşmemişti. Tuh be! Ayıp etmişti Mahir de ne sanacaktı, kim bilir. Hacı bizim iki bin beş yüzü yürüttü, diyecekti. İşte tam sırasıydı. Bu büyük bir borç sayılmazdı. Ama borç dediğin ne kadar önemsiz olursa olsun ödenmeliydi. Hazır Derviş Beyin masasında Kaymakam, parti başkanları, Yüzbaşı, talihe bak ki bir de milletvekili vardı. İki de tanımadığı çok güzel giyinmiş şişko adam.

Bahçeye gülerek girdi, gülerek Derviş Beyin masasına ilerledi. Gülümsemesinde keskin, pırıltılı bir hainlik gizliydi. Derviş Bey onun öyle gülümseyerek kendisine doğru geldiğini görünce, kendi de gülümsedi.

"Gel bakalım Deli Hacı," dedi. "Ne var ne yok? Benden bir dileğin mi var?" Sonra da bu kadar adamın içinde ona deli dediğine üzüldü. "Ben seni sever..."

Sözünü bitiremeden Hacı yapıştırdı: "Yok," dedi kasılarak. "Senin gibilerden ne isteğim olabilir?" Küstahtı. "Senin gibi boynuzları göğe, yıldızlara erişmiş bir pezevenkten..."

Derviş Bey kurşunla vurulmuşçasına dondu kaldı.

"Bu boynuzla insanlar içine..."

Derviş Bey kendine geliyordu ki Hacı kaçtı. Bahçeyi çıkmış bağıırıyordu: "Bu boynuzla kapılardan nasıl giriyorsun?"

Şaşkınlıktan azıcık kurtulan Derviş Bey tabancasını çekmişti ama Hacı da gözden kaybolmuştu. Bir zaman yerinden kalkamadı. Eli ayağı zangır zangır titriyor tabancasını bir türlü beline geri sokamıyordu. Kaymakam, tabancayı onun elinden aldı, beline soktu. Yanındakiler türlü diller döküp, onu teselliye çalışıyorlar: “Aldırma Bey,” diyorlardı, “delidir, beş paralık bir serseridir. Üzülme Bey. İnsan, insan gibi bir insanın sözüne güvenir...”

“Kim bilir, senden ne istemeye gelmişti? Kim bilir neye içerledi de öyle konuştu...”

“Delinin sağı solu olmaz.”

“Olmaz,” diye hep bir ağızdan onayladılar.

Derviş Bey bütün bu sözleri duymuyor, aldırımıyordu. Sapsarı kesilmiş, uyurgezer bir haldeydi. Bu işte hep kendisini sorumlu tutuyordu. Bir insan tutar da beş paralık bir serseriyle şaka eder de ona deli der miydi? Ne gerekliliği vardı. İşte alacağını almıştı. Ama bu adamın da vücudu bu dünyadan kalkmalıydı. Şimdi bütün kasaba, köylerine varıncaya kadar, hatta bütün il, bu sözle çalkanacaktı. Bu yaşa gelmiş, Derviş Beyin başına böyle korkunç, böyle küçültücü bir iş gelmemiştir. Elbette ki Derviş Bey bu büyük hakareti kanla yıkayacaktı.

Neden sonra kendine gelen Derviş Bey sadece onlara acı acı gülümsedi, ayağa kalktı, evine yollandı. Bir öfke kasırgası gibiydi. Onu gören, halinden tavrından ürküntü duyuyordu. Konağa gelir gelmez atını çekti ve atlardı. Atı çok öfkeli olduğu zamanki gibi doludizgin öldürürcesine sürüyordu. Sürüyor, hızla da düşünceden düşünceye geçiyordu. Acaba bir düşmanı, örneğin Akyollu Mustafa Ağa Hacıya para verip bu sözleri söyletmez miydi? Ya da onu başka bir çekemez, onu bu en can alıcı yerinden vurmak için bu deliyi alet olarak kullanamaz mıydı? Hayır hayır, hiç kimse, hiçbir insan buna tenezzül etmezdi. Kimse bu kadar küçülemezdi, Mahir bile. Hele Akyollu Mustafa Ağa, o vakur, o yiğit insan bu kadar aşağılık bir yola başvurur muydu hiç? O bir düşmandı ama, onurlu, saygıdeğer bir düşmandı.

Karar verdi ki ona deli dediğinden dolayı Hacı bu hakareti salt gösteriş olsun diye, bakın bakın ben Sarıoğlunu ne hale ge-

tirdim, bana Deli Hacı derler, görün işte, diye söylemişti. Gösteriş mi, al öyleyse köpek, hayatınla öde!

Köprüyü yel gibi geçti. Bundan önce köprüden çok az geçmişti. Köprü bir ölüm tuzağıydı. Bir yanında kayalık bir tepe, öte yanında bir orman vardı. Bu sefer atını yoldan da sürdürdü. Atın hızının estirdiği rüzgar balyoz gibi yüzüne iniyor, yanından yönünden su gibi, delicesine bir rüzgar akıyordu. Atı hızlandıkça, rüzgarın akışı şiddetleniyordu. Karşidan esen serin rüzgar onu kendisine getiriyordu. Onuru yaralanmıştı. Son yıllarda böyle ne oluyordu? Her şey, her iş tersine... Bundan yirmi yıl önce bir tanesi çıkıp da ona böyle böyle deseydi, diyemezdi ya, oradaki halk o adamı yakalar, derakap oracıkta öldürürverirdi. Her şey, her şeydi ama, bu halka ne oluyordu? Amenna çok şey değişmişti. Halkın sırtına binen binene... Ama şu zengin soyundan, Bey, Ağa cinsinden bir adam kalmıştı halka sövmeyen, onları horlamayan, onlara insan değeri veren, o da Sarıoğlu Derviş. Eskiden hiçbir zaman halkın tarafını böylesine tutmamış, halkı böylesine candan korumamıştı. Eee, ne oluyordu öyleyse? Bir hata mı yapmıştı? Eskiden olsa, bu Deli Hacı gibi birisine, deli pezevenk diye çağırıyorsa, o adam sevincinden yere göğe sığmaz, gelir ayaklarına kapanıp öp ha öp ederdi. Neydi bu değişen, yok olan, giden? Bu dünyadan eksilenleri teker teker biliyor, görüyordu. Ama niçin, ama nasıl bir türlü işte bunları bulamıyordu. Kafasındaki soru da buydu. Acaba zaman Akyollu oğlu Mustafa Ağayı da mı değiştirmişti? Kendisini öldürmekten vazgeçmiş de, onun haberi mi yoktu? Böyle bir ihtimal bile onu çıldırtıyor, bütün hayatını bomboş kılıyordu. Düşünüyor taşınıyor, hayatına bir anlam yakıştıramıyordu.

"Hayır hayır!" diyordu. Dünyada her şey olurdu da bu olmazdı. Tanıdığı o mert, yiğit adam Mustafa Ağa, kardeşinin, gencecik kardeşinin kanından vazgeçemezdi. Anasının öldürdüğü İbrahimi kana saymış da vaz mı geçmişti?

Kendisi de bozulmamış mıydı? Bir an, şu Oğuz töresini Mahire salt hakaret olsun diye yaptırdığını düşündü. Haşa haşa, diye bu düşüncüyü kafasından kovdu. Bu törede ısrar edişinin bir tek sebebi vardı, o da atalarına, şanlı Oğuza, göreneklerle soylu kana olan saygısıydı. Her şey bozulabilir o bu pis dün-

ya içinde sapasağlam, dimdik kalır, dimdik ve onurlu, insan gibi ölürdü.

Serin yel onu gittikçe kendine getiriyor, atın koşması da düzgünleşiyor, onu daha az sallıyordu.

Hacıyı bağışlamak, öldürmemek, bir delidir deyip geçmek olmaz mıydı? Titredi. Hayır olmazdı! İşte bu bozulmak, işte bu ölmeden mezara girmek demekti. Kendine geldikçe Hacıya karşı içindeki öfke kabardıkça kabarıyor, sinirden, dövülmüş gibi bütün bedeni ağrıyordu.

Atı deli gibi sürüyor, alışkan at çoktan yoldan çıkmış, çalıların üstünden atlıyor, kamışlıklardan bir yılan gibi akıyor, gittikçe de hızlanıyordu.

At ne zaman kapıda durmuş, ne zaman attan inip merdivenleri çıkmış ve kendisini ne zaman sedirin üstüne atmıştı farkında değildi. Yaralıydı, onuru, yüreği, insanlığı yaralanmıştı. Bir serseri, bir deli tarafından da olsa yaralanmıştı. Deliler ve çocuklar halkın ilk, halkın gerçek düşüncelerinin açıklayıcılarıydılar. Demek ki bu hakareti halk etmişti ona. Demek ki o, böyle hakaret edilecek durumlara düşmüştü.

Eeee, öyleyse Hacı'nın bu işte suçu neydi? Gerçekten neydi?

Bir süre kendini, zamanı suçluyor, sonra da bütün yükü gene Hacı'nın üstüne yıkıyordu. Mademki o, ona saygısızlık yapmak yiğitliğini, ya da alçaklığını göstermişti öyleyse ölmek onurluluğunu da göstermeliydi.

Hacı ölecekti... Bu neyi değiştirecekti? Hiç...

Derin derin içini çekti: "Bindiler, çektiler gittiler," dedi.

Sesinin birkaç kere duvarda yankılandığını sanıp, kulak kabarttı.

Birden farkına vardı ki elinde Hacıyı öldürtecek güvenilir bir adamı yok. Düşündü taşındı, çiftlikteki adamlarının üstünde teker teker durup, onların durumlarını çocukluklarından bu yana gözden geçirdi, gerçekten güvenilir bir adam bulamadı. Bu da onu şimdiye kadar uğradığı şaşkınlıkların en büyüğüne uğrattı. Ne olmuştu böyle. Sarioğlu evine ne olmuştu? Sarioğlu evinde çocukların zııırılıklarından başka ne değişiklik vardı, hiç. Her şey, görenekler, töreler yerli yerinde, çiftlik o çiftlik, konak o konak, aşağı yukarı adamlar o adamlar, düzen aynı düzen, eve candan bağlı olması gereken insanlar aynı koşullarda yetiştiriliyorlar, öyleyse değişen ne?

Eskiden başına böyle bir iş gelseydi, gelemezdi ya, çiftlikte o adamı öldürecek, öldürdükten sonra da ağzını açmayacak on kişiyi elinin altında bulur, hiç düşünmeden de, git şu adamı vuruver de gel, derdi. Ama şimdi, başını elleri arasına almış düşün ha düşün ediyordu. Acaba çiftlikte güvenilir adamı vardı da o mu vesveseli olmuş, o mu değişmişti?

Uzun bir süre de kendi içini ölçtü biçti. Yeni edindiği huylarını, yiğitliğini, korkaklığını, insanlara inancını yitirip yitirmedini, bir bir, olaylarla gözünün önüne getirdi. Olaylar üstünde durdu, tartıştı, karar kıldı ki kendisi değişmemiştir.

Böyle müşkül anlarda, çok kere müşkülünü karısına da sordardı. Gene sordu: "Hatun," dedi alay edercesine, "şu son günlerde şu son yıllarda bende görülür bir değişiklik oldu mu?"

Hatun onun burada bir müşkülü olduğunu, onun bir çık-

maza girdiğini anlamakta gecikmezdi. Her ne kadar oralı olmadan, her ne kadar alay ederek de söylese, Hatun onun kendisine çok önemli anlarda başvurduğunu bilir, ona göre de davranırdı.

Gülerekten: "Hiç düşünmedim," diye karşılık verdi. "Sahi yaşlılık bizde bir değişme yaptı mola? Azıcık izin ver de..."

Hemen odasına çekildi, namaza durdu. Namazı kılar, sonra da seccade üstünde oturup düşüncelere daldı. Hatun kocasına hep seccade üstünde, namaz sonu düşünceleriyle yardımcı olmuştu.

Derviş Bey bilirdi ki adam öldürmeyecek kadar korkak olan bir adam için ne kadar para verirse versin, kimse adam öldürmezdi. Gene Derviş Bey bilirdi ki insanlara inancını yitirmiş bir kimseye de kimse inanmazdı. Bunlar denenmiş inançlardı.

Bir gün Torosun en büyük eşkıyası Gizik Duran ona gelmiş: "Bey," demişti, "ben yanımdaki arkadaşlara inancımı yitirdim. Hiçbirisine güvenim kalmadı artık benim sonum geldi. İki aydır düşündüm taşındım, arkadaşları belki bin kere denedim, onların hiçbir şeyden haberleri yoktu. Benim onlara inancımı yitirmemin hiçbir sebebi yoktu. Ama ben inancımı yitirdim. İçim öyle hükmediyor. Benim sonum geldi. Yeni bir çete kurсам, onlardan da ürkeceğim. Ne yapayım, şaşırdım. Kaçsam gizlensem, inanıyorum ki bir gün insanlar beni ele verecekler, dağda kalsam beni arkadaşlarım öldürecekler. Yapacak hiçbir şey, tutunacak şu kadarcık bir dalım da yok. Sonum geldi." Gizik Duran gibi yıllarca Torosun tek kralı olmuş bir kişinin böylesine zavallı çaresiz bir hale gelmesi onu çok sarsmış, söylediklerine inanmamaya çalışmıştı. Ama on beş gün sonra Gizik Duran, hem de insanlarca aldatılarak öldürülünce bu korkunç olay üstünde yıllarca düşünmüştü. Acaba Gizik Duran kendisine yapılacak bir ihaneti sezip de mi insanlara güvenini yitirmişti? Yoksa o insanlara güvenini yitirdikten sonra mı insanlar ona ihanet etmişti? Yıllardır bu işin içinden çıkamıyor, Gizik Duran olayının altında eziliyordu.

Birkaç saat sonra yanına gelen Hatunun gözlerinin içi güliyordu: "Yok Bey," dedi. "Sende hiçbir değişiklik olmamış. Bu dünya gittikçe bozuluyor. Kendine suç bulma. Hükümet de bo-

zuldu. Eveli bizim dostumuz olan, bir dediğimizi iki etmeyen Hükümet şimdi bizim başdüşmanımız. Az daha bizi sürüyorlardı, unuttun mu? Bereket ki Koca Hakim yetişti imdada...”

Bu sözler Beyi çok sevindirdi ama içindeki endişeyi, şüpheleri söküp atamadı. Bu adamlara güvenini yitirmesinin bir sebebi olacaktı ama neydi o sebep?

Şimdi Mahmut sağ olsaydı, ona da güveni olmaz mıydı? Canını, malını, karısını kızını her şeyini ona teslim edebilir ve gerisini düşünmezdi. Bu düşünce onun içini sevinçle doldurdu. Mahmut derken, o anda Yusuf gelmişti gözlerinin önüne. Yusuf? Yusuf?.. Yusuf, hali tavrı, onu son denemesi, hepsi hepsi bir an geldi gözlerinin önüne dikildi. Çok gençti, daha bir çocuktuktu Yusuf... Birden daha fazla düşünmek gerekliliğini duymadan kararını verdi. Canını, malını, ırzını, her şeyini Yusuf'a güvenebilirdi.

Koşarak, bir çocuk sevinciyle Hatunun yanına gitti, onun boynuna sarıldı. “Haklısın, haklısın, sen ne akıllısın böyle! Tabii, Küçük Alioğlu soyu! Ben mi akıllı olacağım... Ben hiç değişmemişim, insanlara güvenimi yitirmemişim. Dünya değişmiş,” diye ağzı kulaklarına vararak gülüyordu.

Öyleyse Hacıyı da Yusuf öldürsün. Bu ilk düşünce ve bir çare onu bir an için kıvanca boğdu. Sonra, sonra... Ne yapıyordu o? Deli miydi, kendi kendisine söz vermemiş miydi, Yusufu böyle işlere sokmayacaktı? Sözden vazgeçtik, ya çocuğun başına bir iş gelir, ya yakalanıp içeri düşerse? Bunu yapamayacaktı. O da babası gibi... Yüreği cızzz etti... Babası gibi içerde...

Yusufu kendi eliyle, tam Oğuzlara has özü sözü belli bir yiğit olarak yetiştirmişti. Tüm çocukları bir yana, Yusuf bir yanaydı. Yusufu gerçekten de çocuklarından çok seviyordu. Bir kimse bir başkasının çocuklarını kendi çocuklarından çok sevebilir miydi? Bu biraz gücüne gidiyordu. Kendi çocukları dururken... “Olsun,” diye söylendi. “Varsın öyle olsun...”

Yusufu koruyacaktı. Oğlunu, kardeşini koruyacak, Deli Hacı gibi adamlar uğruna gül gibi bahadırını harcamayacaktı. Başka birisini bulmalı Hacıyı öldürtmek için. Ama kimi?

Az çok güvenilir adamlarının üstünde yeniden teker teker durmaya başladı. Hepsinin huyunu husunu en ince yerlerine

kadar biliyordu. Bu insanlarda bir açık kapı, bir çürük, sarsılmış yan vardı ki, neydi, bir türlü bulamıyordu. Bu adamlarda elle tutulurcasına bir değişme seziyordu, seziyordu ya, bu değişme neydi, bir türlü bulamıyordu. Karar verdi, bu adamlarla, teker teker, günlerce de olsa konuşacak, bu değişmenin temel sebebini bulacaktı. Çürüten bir şey vardı, kokusunu iyice alıyordu. Nereden, hangi çürümüş daldan, damardan geliyordu bu koku?

Bir yolunu bulup, adamlara sezdirmeden onlarla sabahlardan akşamlara kadar konuşuyor, bir an onlarda inanılır, güvenilir, demir gibi güçlü bir yan buluyor, onlara dört elle sarılıyor, azıcık sonra gözlerinde, ellerinde, ayaklarının duruşunda, ağızlarından çıkan sözcüklerde bir kalleşlik seziyor, az önceki kıvanç dünyası tuzla buz oluyordu.

Çıldıracaktı. Bu insanlar her zaman böyle miydiler? Kim bilir, belki de... Ondaki insanoğluna sonsuz güven belki de onu insanoğlunun bu çürümüş yönünden gelen kokunun farkına vartırmamıştı. Öyleyse şimdi nasıl varıyordu farkına? İş gene çatallaşıyordu.

İşin içinden kendini suçlamakla da çıkamayınca atına atlıyor, dümdüz ovanın üstüne yıldırım gibi sürüyor, göğsünü atın estirdiği sert rüzgarlara verip azıcık kendine geliyordu.

Gücüne gidiyordu. Bir adam sana koca kasabanın içinde, hükümet adamlarının, bazı beş paralık adamların yanında hakaret etsin de, sen de koskocaman Sarıoğlu, gök gibi gürleyen Derviş Bey ol da elinden hiçbir şey gelmesin. Ve bu on paralık adam da kaykıla kaykıla kasabada anana avradına söverek dolaşsın! Olacak iş mi?

Kendi kendini alıp yerden yere vuruyordu. O da adam mıydı? Sarıoğlu soyunun bir rezaletiydi, insanların yüzkarasıydı. Bu yaşa gelmişti de Sarıoğlu soyuna ün verecek hiçbir hareketi olmamıştı. Ne mene bir adam olduğu işte yetiştirdiği çocuklardan da belliydi. Her biri bir yüzkarası. Öteki, boz adamların çocuklarından ne farkı vardı onların?

Bir an öfkeye geliyor: "Bu iti ben kendi elimle öldürecek'im!" diye bağırıyor, bağırıdıktan sonra da onu nasıl öldüreceği üstüne planlar kuruyordu. Gizli mi öldürmeli onu, yoksa açıktan açığa onu çarşının ortasında vurup, sonra dağa mı çıkmalı? Her iki planı da bütün sonuçlarıyla inceden inceye, kılı kırk yararak düşünüyordu.

Dağa çıkmak... Dağa çıkınca ezilmiş, topraksız fakir fıkara-yı başına toplamak, şu kanı ciğeri on para etmez, halkın kanını emen asalak çiftlik sahibi Ağaları teker teker yakalayıp icaplarına bakmak, topraklarını fakir fıkara-yaya pay etmek... Sonra da Üç Oğuz hükümetini kurup, evet kurup, eşitliği sağlamak... Bu arada da boyuna, hapislere girip çıkan, dediğinden dönmeyen, eşitlik de eşitlik, adalet de adalet, diye ter ter tepinen arzuhalci

Ali gelip gözünün önüne dikiliyordu. Ne derlerse desinler, vatan haini, Rus casusu, ne derlerse desinler, bu çocukta bir iş vardı. Namuslu ve yiğit ve gözü pekti. İşte şu pis dünyada Yusuf'tan sonra bir de arzuhalci Aliye güveniyordu. Bu düşünce de onu mutlu kılıyordu. Bir adam, bir adam daha bulmuştu şu dünyada. İçinde Aliye karşı bir utancı vardı. Çocukcağız o kadar zaman hapiste aç yoksul kalmış, kimseye boyun eğmemiş, kimseden beş kuruş istememişti. Onu içerde bu sıkıntıdan kurtarmak ona düşerdi. Ona bir gün para gönderecek olmuş, o mendebur oğlu Muzaffer bunun önüne geçmişti. Bu yüzden Ali Efendinin yüzüne nasıl bakacaktı, utanıyordu. Sanki Alinin hapiste aç, yoksul, çıplak kalmasından yalnız o sorumluydu.

Ali Efendi bu eşit, sağlıklı insanların devletinde büyük bir rol oynayabilirdi. Onu ilk fırsatta çiftliğe, konağa davet edip, ona takdirlerini ve sevgisini söyleyecek, bu ezilmiş, hor görülen yiğit insana kollarını açarak onu memnun edecekti.

Dağlar... Sonra Ağaları kurşundan geçirip ovaya iniş, köylülerin onu ve arkadaşlarını bir kurtarıcıyı karşılar gibi binlerce, milyonlarca düğün bayram yaparak karşılamaları. Sonra toprakları, kendi çiftliği de içinde, dağıtması... Yüzyıllardır gün görmemiş şu iyi yürekli halkın yüzünün gülmesi...

Bu düşlerden başını sert bir duvara çarpmışçasına uyanıyor, bu yaştan sonra bu işi gerçekleştiremeyeceğini acı acı gülümseyerek düşünüyordu. Genç olsaydı... Şu yüzü hiç gülmemiş halkın minnettarlığını kazanmak az şey miydi? Gençliği boşa gitmiş, en büyük fırsatı da kaçırmıştı. Şu on para etmez Ağalar, nereden çıktıkları belli olmayan onursuz soysuzlar halkı köpek gibi kullanıyorlar, o güzelim adamlara hakaretlerden hakaretler beğendiyorlar, halk da onların karşısında ezildikçe eziliyordu. Neden başkaldırmıyorlardı? Çünkü onlara baş olacak kimse yoktu... Yoksaaa...

Ah yaşlılık! Ocağın batsın. Tarihin en kolay, en büyük fırsatını elden geçiriyordu. Şu Ağaları ortadan kaldırıp, topraklarını yoksullara... Halkın gözünde evliya, ermiş kişi, peygamber olmak işten bile değildi. Ali Efendi bunu yapamıyor. Çünkü o bir fakir oğlan o bir Bey değil. Derviş Beyin elindeki fırsatın, olanağın binde biri onun eline geçseydi, gör o zaman ortalığı, deli

oğlan nasıl alaboz duman ederdi! Ve halk iyilik unutmaz. Onlara bu iyiliği kim yaparsa yapsın, onun türbesini dünyanın sonuna kadar gülle donatır, ışıklara boğar. Kim bilir, şu küçücük, gözü kıvılcımlı oğlan, Ali çocuk belki bu mertebeye erişecek. Belki onu öldürecek, ona işkence edecekler. Fakat sonunda halk onun mezarını gülle donatacak.

Bir an için Aliyi bütün benliğiyle kıskandı. Şu oğlanın eriştiği insanlık mertebesine, Sarıoğlu Derviş, Beyliğiyle bile hiçbir zaman erişemeyecekti. Görünüşte şu kasabadaki herkes onun can düşmanıydı, fakiri de zengini de... Bir de ondan söz açılınca, onun adı anılınca köylülerin ışıltılı gözlerini, mutluluk içinde balkıyan yüzlerini görmeliydi. O daha şimdiden, gencecik, otuz yaşında halkın varını yoğunu bağladığı, onun umut kaynağı olmuştu. Bunu kör gözlüler, şu pis Ağalar görmüyorlardı, göremezlerdi de. Çünkü halkla hiçbir ilişkileri yoktu. Ali Efendinin halk arasındaki etkisini yalnız o görebiliyor, anlayabiliyordu.

Hayatının kaçırılmış en büyük fırsatına yanarak, derin uykulardan uyanıyordu.

Bir gün, gene öfkeli, umutsuz, karanlık, at sırtında uçarken Hacıyı kendinin öldüremeyeceğini anladı. Bu düşünce onu çıldırttı. Altındaki atı bu çılgınlığın öfkesiyle bataklığın içine sürdü. Biraz daha sürebilseydi atı içeri, at da kendisi de bataklığa gömülüp kalacaklardı. Çiftliğe döndüğü zaman onu da, atı da kimse tanıyamadı. At kulaklarına kadar çamura batmış, Derviş Beyinse yalnız dişleri ışıliyordu ak ak... Tepeden tırnağa çamur içinde ve bir çamurdan heykel gibi...

Atı kapıda bırakıp, kendisi bir ok gibi merdivenlerden yukarı fırladı, önüne gelen ilk insana: "Git bana Yusufu çağır," dedi.

Hatun onun bu korkunç öfkesine, çamurdan hiçbir yeri gözükmeyen kılığına kapıdan bakıyor, ürperiyordu. Bir kötülük olacaktı. Hatun şimdiye kadarki deneyleriyle o kadar iyi biliyordu ki böyle öfkelerin sonunda hep bela gelirdi başlarına.

Az sonra Yusuf geldi. Beyinin halini görünce şaşırdı, ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemeden ortada kalakaldı.

Yusufu görünce ki Bey kendine geldi: "Yusufum yavrum," dedi inler gibi, yüreğinin en sıcak yeriyle, sesinin en

şefkatli tonuyla. Ve Yusuf bu sevginin büyüklüğü ağırlığı, sınırsızlığı altında ezildi. "Yusufum yavrum, geldin mi? Otur şuraya da üstümü değiştireyim." Sesinde bir yılgınlık, bir bezginlik vardı.

Hatunla hizmetçi kızlar yerlerinden fırlayıp Beyin giyitlerini değiştirip, çamurlarını yıkamak için koşuştular. Yusuf oturmamış, elini önüne kavuşturmuş, hala Beyin karşısındaymış gibi el pençe divan durmuş, bekliyordu.

Biraz sonra Bey yunmuş arınmış geldi. Yüzü mosmordu ama, gene de gülüyordu. Yusufu sevgiyle baktı, onu tepeden tırnağa, bir daha hiç göremeyeceği bir sevgiliye son defa bakar gibi uzun uzun süzdü. Yusufu baktıkça yüzünün morartısı geçiyor, yüzü sonsuz bir mutluluğa gömülüyordu. Arkamdan gel, diye Yusufu bir işaret çıkıp, karşıdaki odaya girdi. "Kapıyı kapat Yusufum," dedi.

Yusuf kapıyı kapatınca geriye döndü, sanki çarşıya git de bana sigara al, dermişçesine olağan: "Yusufum," dedi, "Deli Hacıyı öldüreceksin. Olanı biteni biliyorsun." Ve uzun uzun, değişmeyen bir sesle onu nasıl, nerede, ne zaman öldüreceğini anlattıktan sonra: "Ben," dedi, "bir iki güne kadar İstanbulla gidiyorum. Ben gittikten sonra kasabaya git, eve yerleş. Evde hiç kimse yok. Eve senin girip çıktığını kimse görmesin."

Yusufun ağzından "olur" ya da "olmaz" diye bir söz çıkmadı. Bey zaten ona olur mu, olmaz mı diye sormamıştı ki... Kocaman kara gözleri önce donuklaştı, yuvalarında şaşkın birer kuş gibi çırpındılar. Önce yüzü de karmakarış olmuş, andan ana, kırmızıdan sarıya, mora değişmişti. Az sonra gözleri pırıltı içinde kaldı ve yüzü açıldı, aydınlandı, her zamanki sevinçli çocuk yüzü gibi saf halini aldı. Önce oyuncağını belirsiz bir düş içinde yitirmiş, sonra uyanıvermiş bakmış ki oyuncak yanı başında... İşte yüzü bir düşten uyanmış, kederli bir çocuğun yüzü. Gene de azıcık şaşkın.

Yusufun yüzüne gözünü dikmiş Derviş, uzun yılların ona verdiği deneyle Yusufun içinden neler geçiyor, anı anına izlemişti. Ve birden de bu çocuğa bu ödevi verdiğinden dolayı pişman olmuştu. Artık ok yaydan çıkmıştı, geri dönemezdi. "Bu

išten vazgeçtim Yusuf," diyemezdi. Yüreğine kurşun gibi bir acı oturdu. Gözlerinin yaşardığını Yusuf görmesin diye. "Haydi yavrum, Yusufum," dedi, "git de hazırlığını gör." Sesi karıncalanmış, boğuk boğuk, ağlamsıydı.

Yusuf çıktı. O, odanın kapısından çıkıncaya kadar Derviş onu gözleriyle yercesine arkasından süzdü. Belki, belki hiçbir zaman bir daha bu Yusufunu göremeyecekti. Belki Yusufu Hacı öldürecekti. Bu işler her zaman tersine dönebilirdi. Belki de Yusuf bu işi beceremeyecek hapislere düşecek, belki belki de soluğu darağacında alacaktı.

Neden, şu Allaha, şu evrene şu doğaya ne yapmıştı da başına bu işleri açıyordu? Kime ne kötülük etmişti? Şu yeryüzündeki hiçbir insan böylesine bir kara talihle doğmamıştı. Daha anasından doğduğu an, ölüm korkusu bir Azrail gibi yakasına yapışmış, bir daha onu bırakmamıştı. Çocukluğunda hep burarlardan, ölümden kaçmak, ıssız bir dağda, insan ayağı değmemiş bir mağarada yaşamak istemiş, gerçekleştirememişti. Sonra Avrupaya gitmek, orada saklanmak, adını değiştirip başka bir insan olmak, şu boğazına yapışmış, sık ha sık eden ölüm korkusundan kurtulmak için can atmıştı ama, Sarıoğlu ocağını bomboş bırakamamıştı. Bir de ölümden, Akyolluların önünden kaçtı da izini belirsiz etti diye elalem anasına avradına sövecekti. O da belki umurunda değildi, düşmandan kaçmak düpedüz ağırlına gidiyordu. İnsan bu dünyada yaşayacaksa, onuruyla yaşamalıydı.

Yıllarca evden bir adım dışarı atamamış, yıllarca doğru dürüst bir yolda at koşturamamış, yıllarca doğru dürüst bir uyku uyuyamamıştı. Yazın, aşağı yukarı en zengininden en fıkarcasına kadar bütün Çukurovalılar yaylaya, Torosa göçerlerken, o, Çukurun sarı sıcağında cayır cayır yanmıştı. Ve Çukurda kalanlar geceleri damların üstünde, çardaklarda uyurlarken, o, korkunç, yapış yapış cibinlikleri delip geçen sinekli gecelerde, sıcağı belki on misli artıran konakta yatmak zorunda kalmıştı.

Yıllarca bağırıp durmuştu: "Bu da hayat mı? Bu da insan hayatı mı?" Öyle günler olmuştu ki ölmeye can atmıştı. Ölümü aşkla şevkle aramıştı. Ama ölüm bir türlü eline geçmemişti. Öl-

mek için ne delilikler yapmamıştı ki... “Öleyim de nasıl ölürsem öleyim! İsterse beni Sarıoğlu düşmanı Akyollu öldürsün,” diye, bunca yıl kaçtığı ölümün, Akyollu çiftliğinin üstüne güpegündüz at sürmüştü.

Niçin bu işler yalnız onun başına geliyordu? Acaba bir ettiği vardı da Allah onun öcünü mü alıyordu ondan? Allah mı? Allah var mıydı?

Şu son olaya bakın! Durup dururken be pezevenk adam, varıp da herkese boynuzun göklere erişmiş demenin bir alemi var mı? Al öyleyse, hayatınla öde namussuz!

En sonunda düşünmekten, kendine acıtmaktan, kendini küçük görmekten, kahrolmaktan bıktı: “Battı balık yan gider,” diye gülümsedi. “Yusufta eğer adam olmak gözü gücü varsa nasıl olsa Deli Hacı gibi bir kimsiz kimsesizin, arkasızın katlinin altından kalkar. Bu kadar küçük bir işin altından kalkamayan adama ne benim ne de Oğuz soyunun, ne de insanoğlunun gereği var. Varsın, böylesi işe yaramaz bir adam da eksik olsun. Zaten bu dünya ölümlü dünya.”

Ne de olsa Yusuf genç, Yusuf yakışıklı, kız gibi utangaç ve de Beyine tapıyor. Bu onun halinden belli. Bir bakışı var ki... Ancak tapanlar, büyük hayranlar böyle candan bakarlar. Büyük sevdalılar, karasevdalılar bile bu kadar güzel bakamazlar.

Aaah, şimdi Yusuf gelse de: “Beyim,” dese “ben bu işi yapamayacağım. Ben şimdiye kadar bir kuş bile kesmedim, bir sinek bir karınca bile öldürmedim,” dese ne güzel olurdu. Onun boynuna sarılır, yüzünü ellerini ayaklarını öperdi. Hem de koskocaman Beyliğini, Sarıoğluluğunu unutarak. Ama Yusuf öyle bir yetiştirilmişti ki gelemez ve de böyle sözü ağzından çıkaramazdı.

“Ahmak insanlar,” diye söylendi. “Böyle bir hiç uğruna kendilerini mahvederler, yok ederler. Bu köpeklerin de huyu bu. Bok yoluna gitmek. Babası hapiste öldü, oğlu bir kerecik olsun düşünmedi ki babam ne yüzden hapiste öldü? Bir kerecik olsun bunu düşünseydi şimdi Deli Hacıyı öldürmeyi kabul etmezdi. Deli Hacı ona ne yaptı ki? Tanımaz ki onu. Öyleyse, ben bu adamı niçin öldürüyorum, diye kendi kendine sormaz mı

insan? Hacı da Yusufu böylece öldürebilir. Nedir bunların ahmaklığı, körlüğü?"

Bu dünya böyle gelmiş böyle gidiyordu. Bir lokma ekmek için yıl on iki ay çalışan, onu da çok kere elde edemeyen bu zavallılar, bir hiç uğruna savaşlarda, barışlarda Beyler Ağalar böyle istediler diye, birbirlerini öldür babam öldür ediyorlardı. Ne korkunç şu halkın hayatı. Açlık, yoksulluk çıplaklık... Sonra bu çıplaklığı kazanabilmek için de bütün gün durmadan, sabahdan akşamlara kadar çalışmak... Hastalıklar, salgınlar, sonra da bütün bunlar da yetişmiyormuş gibi savaşlar... Birkaç Bey, Ağa doysun gönülleri hoş olsun diye... Sonra bütün bunların karşılığı şu Beylere Ağalara tapınma...

Yüreği sızlıyordu. Ama ne gelirdi ki elden? Hacı ölecekti. Onu da Yusuf öldürecekti.

"Gözlerini açsınlar köpekler," diye bağırdı. Sesinden kendi de ürktü.

Ama nasıl açsınlar? Gözlerini açmaları için onlara şu kardarcık fırsat verilmiyor ki... Kendi kendilerine düşünüp açsınlar öyleyse. İşte kendi kendilerine de açamıyorlar, üstelik gözlerini açmak isteyenleri de, Ali Efendi gibisileri de Ağaların Beylerin işgalarına uyup hapislerde linç etmeye kendileri kalıyorlar.

Bu işin bir türlü içinden çıkamayan Derviş Bey: "Topunun da canı cehenneme," dedi, ayağa kalktı. "Atımı çekin," diye ağağıya bağırdı.

Peki, bu cin gibi arzuhalci Ali Efendi, bu halkın, bu kör halkın, uğruna dövüştüğü, uğruna hayatını koyduğu bu sağır, bu dilsiz halkın kendini linç etmek için hapishaneyi basıp, kapılarını kırışına ne dedi acaba? Hala bu canavarlar uğruna dövüşecek mi? Şu kendi gibi bir yoksul kişiyi, salt Beyi istedi diye öldürmeye giden Yusufu sevecek mi?

Kederden sıkıntıdan patlıyordu ki atına atladı, ovaya sürdü.

Uzakta, Akdenizin üstünde, lekesiz, içine ışık doldurulmuş bir ak balon gibi yanıp dönen, şavklanan yelken bulutları buraya, Torosa doğru yükselerek geliyordu. Az sonra burada olacak ak bulutlardan yağmur yerine ışık yağacaktı.

“Adam olsunlar, insan olsunlar, köpeklikten kurtulsunlar. Başkaldırsınlar.”

Arzuhalci Ali, kederli, kupkuru, bıçak gibi keskin yüzü, yumuşacık, kapkara, hülyalı büyük gözleriyle gözlerinin önüne geldi dikildi. İşte şu Ali de onlardandı. Başkaldırmıştı.

Sevinçle: “İşte onun gibi olsunlar,” dedi.

Altındaki at bir hendeği uzunca atladı. Öylesine hızlı gidiyordu ki, körük gibi hırıltıyla soluyordu. Koşan atın rüzgarında taze bataklık, kamış kökü ve pıtırak kokusu vardı.

Kapıda duran otomobilin içinden Mahir çıktı.

Yorgundu, bitkindi. Merdivenleri çıkarken iki basamak çıkıyor, bir basamak duruyordu. Derviş Bey merdiven başında durmuş onu seyrediyor, şu adamın bitmiş, mahvolmuş haline acıyordu. Barışırken keşki adamcağızı ele aleme o kadar gülünç etmeseydi. Tek kusuru bu manyağın topraktı. Varsa da toprak, yoksa da toprak. Gözünü toprak doyurası, toprak toprak diye ölecekti. Şu Çukurova toprağının hepsi senin deseler, ben bu kadar toprağı ne yaparım, diye düşünmez, alimallah sevincinden çıldırır, iki parça olurdu. Herkesin bir deliliğı vardı, bunun ki de bu. Mahir ıslah kabul etmez bir deliydi. Toprağı tutkun, karasevdalıydı. Başka hiçbir şeyi, parayı pulu gözü görmüyordu. Bilseydi o zaman böylesine mecnun bir adam, şu fıkaraya o kadar işkenceyi eder miydi. Ama bu yüzden Oğuz adı, Mahirin de gayretiyle gökyüzüne çıkarılmıştı, varsın olsun, gene de yazıktı adama. Oğuz işinde Mahiri daha önce böylesine yakından tanısaydı, eli varıp da ona... Ya atalar, Oğuzlar?

Soluk soluğı kalan, yüzünün etleri sarkıp uzamış Mahir, merdiven başına gelince, ağlamaklı: "Bu nedir Bey?" diye inledi. "Bu nedir ki bizim başımıza gelir? Kimdir bu adam? Kimdir bu adam ki, nasıl aşağılık, düşük karakterli, insanlık dışı bir yaratıktır ki ayaktakımını böyle üstümüze yollar?"

Derviş Bey soğukkanlı: "Ne oldu gene? Başımızda bir hal mi var? Gel otur hele de öyle konuşalım," diye onu elinden tutup sedire götürdü.

"Sorma," dedi, "sorma Bey... Sorma başıma geleni. Hiç sor-
ma. Ben ne yapayım bilmem ki? Bu gece çiftliği sarıp sabaha
kadar kurşun yağmuruna tuttular. Biz ne yaptık ki bu insanlara
dost olduksa? Hem de fedakarlık ederek, Oğuz atamızın töresi-
ni dirilterek dost olduk... Öyle kolay da dost olmadık. Biz dost
olduk olalı da başımızdan belaları eksik etmediler. Ne yapalım
diyorsun Bey? Bana bir akıl ver."

"Çiftliği mi kurşunladılar? Sabaha kadar mı? Peki sen ne
yaptın?"

"Sabaha kadar... Ben de, beni öldürmesinler diye aşağıya,
mahzene saklandım. Benim evin altında bir sığınak var ki, beni
kimse bulamaz orada. İyi ki yaptırmışım. Bana bir akıl ver, Bey.
Canımı bu seferlik zor kurtardım."

"Kim yapıyor bu işleri dersin?"

"Kim yapacak, kim yapacak Beyim Efendim? Kim yapa-
cak? Bilmez gibi soruyorsun. Bizim düşmanımız kim?"

"Akyollu mu demek istiyorsun?"

"Ya kim olabilir?"

Derviş Bey kendisine hakaret edilmişçesine sert: "Hayır!"
dedi. "Hayır hayır, Akyollu böyle bir aşağılık yollara tenezzül
edecek kadar hiçbir zaman alçalamaz. Belki... Kim bilir?"

Bu işleri yapabilecek bir adam bulamıyordu kasabada...

Mahir: "Özür dilerim efendim," dedi. "Akyollu yiğit
adamdır, benim çiftliği kurşunlatacak kadar da insanlıktan çık-
mış bir canavar olamaz."

Bu adamda bir kötü, bir iğrenç yan vardı ama neydi? Yak-
laşıyor yaklaşıyor, tutacak gibi oluyor, fakat sezemiyordu. Göz-
lerini Mahirin gözlerinin içine dikmiş, gözünü kırpmadan bakı-
yor, Mahir de elinde olmadan gözlerini durmadan onun gözle-
rinden kaçırıyordu. Derviş Bey onda korkak, ürkek, saklanan,
kaçan, ezilen büzülen, hain bir bakış yakalıyordu. Ne kadar gö-
zünü kaçırırsa kaçırınsın, Bey her şeyi görüyordu. Sezgilerine çok
güvenirdi. Birden içine doğdu, bu adamda bir şeyler, bir itlik,
hainlik olmasındı. Bu cins aşağılık kişilerden her şey beklenir-
di. Beklenirdi ama, dosttular. Onun bundan sonraki hayatı bili-
yordu ki kendinin elindeydi. Bataklık kuruyup gidiyor ve Ma-
hir toprağa doymuyordu. Mahir kendi başına bu kurtların ağ-

zından bir avuç toprak bile alamazdı. Akıllı, faydacı bir adam olan Mahir ne diye bu kadar bağlı olduğu bir adama karşı oyun oynamaya kalksındı. Her şeyden vazgeçtik, o bu işlerin yanına yaklaşamayacak kadar da korkak bir adamdı. Hele hele, Sarıoğlu Dervişten Azrailiden korkar gibi korkardı. Tek dayanağına, tek güç kaynağına?.. Aman ne saçına şeyler düşünüyordu şu son günlerde böyle! Yaşlılık mı, diye düşündü. Yaşlılıktır belimi büken.

Belki de bu sezgisi, Mahirden şüphesi, herkesten şüphe etmek alışkanlığından ileri geliyordu. Ama gene de söylüyorum ki, diyordu kendi kendine, kötü, kuşkulu düşkün adamlar hiçbir zaman insanın gözlerinin içine dimdik, dosdoğru, dostçasına bakamazlar, kanlarının, çocukları, kardeşleri ve yakınlarının gözlerinin içine bile korkusuz, kuşkusuz, ürkmeden, sıcacık bakamazlar. Bunlar altlarındaki atın, kapılarındaki itin bile gözünün içine şöyle candan, içtenlikle bakamazlar. Dünyada korkmadıkları, ürkmedikleri, kuşulanmadıkları hiçbir yaratık yoktur.

“Ben birkaç haftalığına İstanbula gidiyorum, Mahir.”

Mahir: “Neee?” diye yerinden fırladı. “Kurban olayım Bey beni bu canavarların ağzında koyup da, hele bugünlerde, hele canıma kastedilmişken nereye, nereye gidiyorsun Bey? Beni yaşıtmazlar sen burada olmayınca.”

Derviş ona aldırmadı: “Şu kıza yaptıkları iftira... Kızın yüzüne bakamıyorum o gün bugündür. Kim yapar dersin? Kız tam iki aydır odasından dışarıya çıkmadı. Hiç kimseyle de konuşmuyor. Onu böyle gördükçe yüreğim parçalanıyor. Ben de bu yüzden hasta oldum, yoruldum artık. Kızı alayım da azıcık İstanbulda dolaştırayım. Açılır belki. Beni bağışlar belki...”

Mahir yerine otururken: “Bu adamı bulmadan, başımıza bunca akla gelmez işleri açan adamı bulmadan beni böyle yapayalnız koyup da bir yerlere gidemezsin Bey!” dedi kesin bir söyleyişle. Ve sesini yükselterek sözünü sürdürdü. “Gidemezsin. Benim hayatım artık senin hayatına bağlı. Bir silkinişte beni sırtından atamazsın.”

Bey gülümseyerek, küçük bir çocuğa söyler gibi: “Mahirim, kardeşim,” dedi, “korkma, sana hiçbir şey olmaz. Kimse sana bir şey yapamaz. Anladın mı, yapamaz.”

Mahir başını hayıflı hayıflı salladı. "Nasıl, nasıl olmaz? Nasıl yapamazlar?"

Bey hiç telaş etmeden, durgun: "Olmaz, bir şey olmaz," dedi yeniden. Sonra da ekledi. "Fakat merak ediyorum, bu adam, bu aşâğılık mahlukat kim acaba?" Gülümsemesini sürdürüyordu.

Mahir gene ayağa fırladı. "Bu adamı mümkünü yok bulmalı, büyük cezasını kendi elimizle vermeliyiz. Bu bizim başımıza gelen işler kendiliğinden olmaz. Bu sabah ben çarşıdan geçerken iki serseri, pezevenk diye arkamdan bağırdılar. Bunu birisi yaptırmasa, o serserilerin haddine mi? Nasıl cesaret ederler? Bu adamı bulmalıyız. Sen de gidiyorsun." Ağlamaklı bir çocuk gibi dudakları uzadı.

"Belki de kimse yoktur. Ben bu serserileri bilirim."

Mahir olanca sesiyle bağırđı: "Sen aklını mı oynattın Bey? Sen iyice delirdin mi? Arkalarında birisi olmasa..."

Bey: "Peki peki, Mahir," diye onu susturdu.

Sakinleşen Mahir yerine otururken: "Çekemiyorlar dostluğumuzu," dedi. Tombul elleri durmadan kıpır kıpır, ve korkak ve hain... Derviş Bey bir kere olsun onun ellerine baksaydı her şeyi anlardı. Eller de gözler kadar sahiplerinin huylarını duygularını söylerler. Mahir yıllar yılı gözleriyle hiçbir sır vermemeye alışmış, fakat ellerini unutmuştu ve bir gün şu tombul ellerinin kendisini ele vereceğini hiç akıl etmemişti. Sezgisi güçlü birisi onun bütün yüreğinden geçenleri ellerinden anlayabilir-di. Elleri sere serpe.

"Sen git Bey," diye sitemle söylendi. "Beni burada bırak da sen git! Ben de karınca kararınca düşmanımızı bulmaya çalışırım. Sen var git İstanbullara..." Derin derin içini çekti.

Derviş Bey: "Sana güveniyorum Mahir Bey," diye bir çocuğa güç verircesine konuştu. "Yoksa bu çiftliği bu halde bırakır da İstanbullara gider miydin? Sıkı tahkikat yap!"

"Deli Hacıyı ne yapayım?"

Bu beklenmedik soru Beyi azıcık şaşırttı ama üstünde düşünmedi. Bu anda bunu sorması çok olağandı.

Mahir çok iyi biliyordu ki Derviş durup dururken, hele bu sıralar boş yere İstanbula gitmezdi. Bu gidişte önemli bir iş var-

dı. Hem de Deli Hacıyla ilgili. İçinden geçirdi, şimdi girdin işte kafese Derviş. İstanbula değil, istersen aya git, Deli Hacı ölürse senin yakanı bırakmam. Soluğu kodeste alırsın. Elleri de böyle söylüyordu. Fakat Derviş Bey onun ellerine bakmıyordu. Öldürteceksin Deli Hacıyı! Elleri de, öldürteceksin Deli Hacıyı, diye bağıyorlardı. Çırılçıplak, çarşının ortasından, milyon kişiyi de kasabaya tellallarla toplayıp götürtür müsün beni? Elleri de... Al sana Derviş! Al sana öyleyse... Elleri de...

"İyice tahkik ettim, Deli Hacı gitmiş Sarıgeçit köyünde bir eve saklanmış. Oradan da kaçıp başka diyarlara gidecekmiş. Sen hazır İstanbula gitmeden, biz burada onun icabına bakalım mı?"

Bu söz üstüne, sırrı açıklanmışçasına Derviş Bey köpürdü. Allak bullak oldu. Sonra hemen toparlandı, kendine geldi. Şu korkağa bakın hele, diye geçirdi içinden, şu korkağa hele! Adam öldürtecek babayiğide... Korkak adamlar hep böyle vesveseli olurlar zaten. Nereye kaçarmış o? Derviş Bey de o günden beri Hacı'nın hep izini kovalamıştı. Kaçmak şöyle dursun, Hacı'nın övünerek çarşıda hiçbir şey olmamış gibi dolaştığını öğrenmişti.

"O da mı üstünde durulacak bir mesele canım, o da mı bir iş? O bir fakir kişidir. Birkaç kuruş için yapmış, bir alettir. Sen ona bakma hiç, o zavallıya. İnsan olan insan hiç öylelerinin kanına elini bular mı? Ben İstanbul'dan dönünce Hacıyı çekerim bir yana, eline veririm birkaç kuruş, söyle seni tahrik edeni derim, o da bülbül gibi söyler. Sen Hacı işiyle hiç uğraşma, onu bana bırak. Dönüşüme bırak. Para için söylemezse, bir iki kalınca sopa... Sopayla da olmazsa, can korkusu... Götürürsün onu bataklığın içine, gösterirsin namlunun ucunu... Senin Deli Hacı bülbül! Hacıyı söylettikten sonra da... Düşmanımız ölümlerden ölüm beğensin. Sen hiç onun için üzülme, kardeşliğim."

Derviş Bey bunu öylesine söyledi ki, böyle işlerde öylesine ustaydı ki Mahir hemen onun sözlerine inandı. Derviş dediğini yapacaktı. Hacı da iki sopada her şeyi bülbül gibi söyleyecekti. İşte ondan sonra da Derviş Bey onu yakalayıp, çırılçıplak edecek, elinde boğa aleti sopayla karaçalılığa sürüp, işkenceyle öldürtecekti.

Mahirin yüzü kül kesildi.

Bakındı şimdi felaketin büyüğüne. Ne eşeklik etmişti! Vay mankafa vay! Derviş Beyin, öfkesine güvenip, böyle yapacağını hiç düşünmemiş, durasica akılcığının köşesinden geçirmemişti. Onun, öfkesine kapılıp Hacıyı hemen öldüreceğine o kadar kaptırmıştı ki kendini. Her şey, her şey bitti artık. Ne büyük gaflet, ne büyük hata! Şimdi hemen Derviş Beyin ayağına kapanıp, ben ettim sen etme Bey, dese bağışlar mıydı ola?

Uzun bir kararsızlık geçirdi. Ya tabancasını çekip hemen onu oracıkta vuruverirse? Bu delibozuk deyyusun halleri hiç belli olmuyordu ki... Ayağına kapanmamak için kendini zor tuttu.

Mahirin suskun, ağzını bıçaklar açmaz hali Beyin gözünden kaçmadı. Adam bir anda küçülmüş, gözden silinip gitmiş gibiydi. Derviş Bey içinden, deyyus, diye geçiriyordu, korkak deyyus çiftliğine iki kurşun atılmakla aklı bokuna karıştı. Şunun haline bakın hele!

Onu güçlendirmesi gerekiyordu. "Aldırma be Mahir Bey," dedi. "Aldırma be kardeşim. Canımla canın sağ olsun. Düşmanlarımızın elinden hiçbir şey gelmez. Korkma, onlar adam öldüremezler. Korkasın diye gece çiftliğini kurşunlattılar, işte bütün marifetleri o kadar. Sen hiç aldırma gözük. Orada burada da çiftliğini kurşunladıklarının hiç sözünü etme. Sanki böyle bir iş olmamış gibi davran. Bil ki sen korktukça onlar daha çok üstüne varırlar. Ben İstanbuldan dönünceye kadar dayan. Dönünce her şeyi yoluna koyarım."

Netse neylese Mahirin yüzü gülmüyordu. Ölüm halindeydi, can çekişiyordu sanki. Öylesine bitmiş, serilip kalmıştı ki oracığa, parmağını bile oynatamıyordu.

"Ne oldu sana böyle Mahir?"

Mahir: "Hastayım Bey," diyebilirdi. "Can... canımı zor attım buraya."

Gerçekten can çekişiyor bu adam. Ne yapsa?

"Çok kötüyüm. Doktora, kasabaya ulaşmalıyım. Sen de durma, İstanbulla git. Gelir seni İstanbulda görürüm. Sana bir şey deyim mi, bu Deli Hacıyı yok etmek gerek. Bir sezerlerse ki düşmanlar, biz onu yakalayıp söyleteceğiz. Hacıyı başka diyarlara kaçırrız, ya da öldürürler."

Bey: "Daha iyi ya," dedi.

Mahir halsiz, boynu bir yana düşmüş: "Sonra da üstümüze atarlar."

"Atsınlar, tutturamazlar."

"Tuttururlar."

Derviş Bey bir kahkaha atıp, onun omuzlarını okşadı. "Kardeş sen deminde ol! Ben her şeyi hallederim," diye umursamaz konuştu. "Sen hiç mi hiç küşüm çekme deminde ol. Bir gün gelecek ki bu dünyada, bu memlekette her şey yoluna yordamına girecek. Her iş sırasıyla. Bu vatan, bu Oğuz soyunun yaşadığı cennet vatan gül gülistan olacak. Her şey sırasıyla canım kardeşim Mahir, her şey sırasıyla... Bak gör ki Akçasazdan kattığın topraklarla bu cennet vatana ne, ne kadar güzel bir köşe, övünülecek bir bahçe kazandıracaksın. Gören Avrupalının parmağı ağzında kalacak." Sözü uzatıyordu ki Mahir azıcık oyalansın da kendine gelsin.

Mahiri ağlamakla gülmek arası görünce bunda başarıya ulaştığını anladı. Mahirin çiftliğinin nasıl olacağını, Mahirden daha iyi, binbir gece masalı anlatırcasına söyledi durdu. O anlattıkça Mahir kendine geliyor, toparlanıyordu.

"O köpeğe gelince, bu kadar önemli işlerimiz varken, bu vatan bizden bu kadar önemli hizmet bekleyip dururken, öylesi bir köpeğin kanına elini bulaştırmak... Söyle kardeşim, değer mi?"

Ölgün, bitkin Mahir, halinden beklenmeyen bir çeviklikle gene ayağa sıçradı, bağırdı: "Değer, değer değer! Çok değer Bey! Biz onu öldürmek zorundayız. O adam sokaklarda gezdikçe bu kasabada sana bana yaşamak yok. Alnımız yukarda gezemeyiz. Her önüne gelen it anamıza avradımıza söver. Alnı yukarda, insan gibi gezmek ne mümkün. Öldürmeli, yok etmeli, yok etmeli bu köpeği. Mecbursun, mecburum bu köpeği ortadan kaldırmaya. Bizi maskara etti ortalığa. Teşvik edeni de ben bulurum. Dünya dünya olalı Sarıoğlu soyuna böyle bir hakareti kimse reva görmemişti. Sana bir şey söyleyim mi, can kardeş Derviş Bey, sen yapmazsan bu işi ben yapacağım. Ağabeyim, babam, çiftliğimin kurucusu, Oğuz soyunun en kanı temiz adamı Sarıoğlu Derviş Beye kimse bu hakareti yapamaz.

Sen bu işe ehemmiyet vermezsen ve de o alçağı gebertmezsen, ben de bütün servetimi, canımdan çok sevdiğim çiftliğimi senin yoluna kurban edip, o iti, o mahlukatı geberteceğim." Dişlerini sıkmış, gözleri dönmüştü. "Geberteceğim... Geberteceğim..." Soluk alamıyor, hep: "Geberteceğim," diyordu.

Derviş Beyin bu büyük dostluk gösterisinden dolayı koltukları kabardı ve gözleri yaşardı. O hiçbir şeyi öğrenememişse bu dünyada, insanları kendine bağlayıp, onları kul köle etmeyi öğrenmişti. Şu bir yıl önce can düşmanı olan adama bakın, şimdi dostuna azıcık hakaret edildi diye canını verecekti.

"Adamım yok, kimim kimsem yok. Adam öldürmekte de hiçbir tecrübem yok ama, yok ama, o adamı geberteceğim. Geberteceğim de hapislerde çürüyeceğim. Senin benim namusumu kurtaracağım, Bey, Bey!" diye gene canlandı bağırdı. "Bey, Bey! Sarıoğlunu, Oğuzun asil Beyini köpeklere ezdirmeyeceğim, kendimi onun onurunun kalkanı yapacağım. Biz böyle soylu bir Beyi yerde bulmadık."

Yerine yığılırcasma oturdu. Şimdi azıcık canlanmış, kendisini sözlerinin şiddetine vermiş, bütün gücüyle Hacıyı öldürme düşüncesine, bu düşünceye Derviş Beyi çekme çabasına vermiş, var gücüyle Derviş Beyi kandırmaya, onun aklını bu işe yatırmaya çalışıyor da çalışıyor, Derviş Beyse onun bu çabasına, telaşına durmadan gülümsüyordu.

"Aldırma Mahir, böyle bir köpeği öldürmeye değer mi? Böyle bir itin kanına insan elini bular mı?"

Bu sözleri her duydukça Mahir ya çılgıncasına öfkeleniyor, ya da can çekişir bir hal alıyordu.

İnler gibi boğazından hırıltılarla karışık çıkan seslerle birlikte: "Bular, Bey," dedi, "bular. Yoksa bu kasabada bizi insan içine çıkarmazlar. Kötü köylü ederler bizi, gelen bir hakaret, giden bir hakaret... Gelen tükürür üstümüze, giden tükürür."

"Mahir, Mahir!" diye gürledi Derviş. "Kimse ölümünü göze almadan üstümüze tüküremez. Sen ne sandın beni? Sen hiç üzülme, er de olsa geç de olsa Deli Hacıyı yakalayıp söyleteceğim ve de teşvikçiyi bulacağım. Sonra da teşvikçiyle birlik, onu

her gün bir parçasını keserek, ya da senin şu otomobilin arkasına bağlayıp sürüyerek öldüreceğim. Deli Hacı ya beş on kuruşa... ya da... söyleyiverir."

Mahir halsiz: "Bu iş beni hasta etti Bey," diye duyulur duyulmaz mırıldandı. "Hastayım Bey. Hastayım işte. Ölüyorum işte. Bu gece de gelip çiftliğimi ateşe verirlerse ben ne yaparım? Gene kurşunlayacaklar beni, öldürecekler beni."

"Hiçbir şey yapamazlar, sana keyfine bak dedim ya. Ben İstanbul'dan dönünce göreceksin ki her şey düzelecek." Hep gülüyor, ağzı kulaklarına varıyordu. Şu Avrupa görmüş, yüksek diplomalılar kadın gibi korkak, çocuk gibi beceriksiz kişiler oluyorlardı. Doğdukları günden bu yana boğazlarında idam fermanını taşısalardı, elbette beş aşağı beş yukarı onlar da Derviş Bey gibi olurlardı.

Baktı ki Mahir gittikçe kötüleliyor, ona güç vermek için konuştı, konuştu. Her sözünün başı Hacıyı da, onu kışkırtanı da taş çatlasa, dünya tersine dönse de öldüreceğini söylüyordu. O konuştukça iyileşeceği yerde Mahir daha da kötüleliyordu. Bir ara hafif bir baygınlık geçirdi. Derviş Bey korktu. Çünkü Mahirin yüzü kağıt gibi olmuştu. Şoförü çağırıp Mahiri hemen doktora götürmesini emretti. Koluna girip onu otomobiline kadar götürdü ve son teminatı da kulağına eğilip, usulca verdi: "Onu da, kışkırtanı da... Parça parça... Sen hiç merak etme, üzülme, korkma. Senin evinin etrafına da muhafız koyacağım. Ben İstanbul'dan gelinceye kadar seni beklerler."

Mahir son bir gayretle: "İstemeeem!" diyebildi.

Şoför gaza bastı.

Mahir otomobilin içine bir külçe gibi yığılmış bir türlü kendine gelemiyordu. Hep kafasından, kendi idam fermanını kendi eliyle imzalayan eşek, ne der de böyle işlere kalkarsın? Derviş seni parça parça edecek, otomobilin arkasına bağlayacak. Hele hele bu kışkırtıcının can biraderi Mahir olduğunu anlayınca da. Derisini yüzmez mi? Hakkı var, hakkı var. Varsın yüz-sün, diye aklından geçiriyordu.

Dönüp de Dervişin ayağına kapansa mıydı? Öldürür müydü? Adam ayağına düşen bir insanı öldürür mü? Derviş bu ihanete öylesine kızardı ki onu hemen oracıkta bir odaya kilitler,

her gün bir parçasını keserek öldürürdü. İyi ki ayağına düşmemişti! Bir ara kıl payı kaldı, ayaklarına kapanıp, "ben ettim sen etme," diyecekti. O anı düşündükçe soğuk soğuk terliyor, sırtında ürpertiler dolaşıyordu. İyi ki canına mal olacak bu hatayı da işlememişti.

Birden bir düşünceyle sarsılıp doğruldu. Korkunç bir ölüm, bir cehennem uykusundan uyanmıştı sanki. Gözleri parladı, sevindi. Neydi bu telaş, bu korku? Ha deyince insanın aklına çareler mümkünler hemen düşmüyordu ki... Rahat bir soluk aldı. Deli Hacı altı aylığına kasabadan gitmeyecek miydi? Onu korkutup ürkütür, para verir, adı sanı bilinmedik bir diyara kaçtırtırdı. Oldu da bitti, ne vardı bu kadar korkacak? İyi ki, iyi ki, boş bulunup... Deli Hacı çoluğunu çocuğunu alıp Antebe, ya da Urfaya... Belki de Vana giderdi. Onun üç yıllık geçimini sağla, koyver Hacıyı cehenneme gitsin. Hem de giderdi.

Şu birkaç saattir çektiği azabı bütün ömrü boyunca çekmemişti. İnsan böyle haller, böyle ölüm kalım karşısında ha deyince kendini toparlayamıyor ki... Soğukkanlı olmak, rahat rahat düşünmek elden gelmiyor ki... Can pazarı bu! Çocuk oynacağı değil ki... Nasıl korkmaz, korkudan ölüm derecesine gelmezsin? Bey Hacıyı bir yakalasa, Hacı iki sopada bülbül olup ötmez mi? Hem de bire bin katarak, Mahir bana on bin lira verdi, yüz dönümlük toprak verdi, bir ömür boyu da çocuklarıma bakacak oldu demez mi? Sen olsan benim yerimde, bunca yoksulluk içinde olsan, padişaha bile pezevenk diye bağırılmaz mısın, diye sormaz mı? Bey de onu bağışlayıp, kışkırtanı parça parça edip, çiftliğini ateşe verip, karısını kızını kullansınlar diye yavaşmalarına vermez mi?

Elhasıl, tehlikelerin en büyüğünü atlattı. Şimdi ne güzel. Ne ahmak herif şu Derviş be! Hiçbir şey çakmadı. Kendini o kadar ele verdi de Derviş oralı bile olmadı. Mağrur köpek. Bu kadar burnu yukarda olmasa, Dervişle şu dünyada hiçbir insan başa çıkamaz. Bereket o eşekçe gururu onu aptallaştırıyor, körleştiriyor. Sağır ediyor onu. Bütün telaşı korkudan sandı. Çiftliği yakacaklarından dolayı korku... Öyle sansın, enayi, aptal herif! Ama azıcık da akli var. Burnu sürtülmüş ki Deli Hacıyı he-

men öldürtmedi. Eskiden, gençliğinde olsaydı, ossaat Hacıyı öldürtürdü.

Şu çiftlik kurşunlanmasını uydurmamış olsaydı, Derviş onun bu telaşından mutlaka işi çakardı. İyi ki, iyi ki...

Kıvançla öksürdü, bir sigara yaktı.

Zor kurtulmuştu ölümden. Bir daha karışmak mı böyle işlere!.. Tövbe tövbe tövbe...

Derviş Bey Mahir gittikten sonra Yusufu çağırttı. Yapma bu işi, vazgeçtim, diyecekti. Fakat Yusufun sevinç içindeki yüzünü, ısıltılı gözlerini görünce söyleyemedi. Söyleyemezdi de. Çocuk o kadar seviniyordu ki... Hiçbir şey söylemeden Derviş Bey ona uzun uzun bakıyor, düşünüyordu. Şu insan soyu, kendisi de içinde, ne tuhaf bir yaratıktı. Çoğu zaman kendini bir acayip oyuna kaptırmıştı. Dünyanın bir yerinde her biri kendisine bir oyun bulmuştu. Oyunların dışında, kendi kendilerine bile insanlar çok az içtenlikti oluyorlardı. İnsan hayatı bir yapmacık düzendir. Belki en içtenlikli oldukları yer gene bu korkunç oyunlarıdır. Büyük yalanlar, büyük kandırmacalar oynuyorlar. Bu sınırlı yaşamaya başkaldırıyorlardı, bu doğumla ölüm arasındaki aydınlık çizginin iki yanı karanlıktı. Karanlıktan gelip karanlığa gitmek zorunda olan insanlar, bu dayanılmaz acıya azıcık karşı koyabilmek için türlü oyunlar, korkunç oyunlar icat ediyorlardı. Oyunların en masumu da bu korkunç oyunlar içinde çocuk oyunlarıydı. İnsanoğlu büyüdükçe oyunu zalimleşiyor, sertleşiyor, çirkinleşiyor, korkunçlaşıyor, utanç verici bir hal alıyordu. Bu iki karanlık arasındaki çizgiyi doldurabilmek, bu dayanılmaz ağrıya katlanabilmek için kötülüklerden kötülük beğen. Cengiz, Timur, Napolyon, Hitler, ve eski ve yeni savaşçılar, akıncılar, bu en pis oyunlarında, bu kan oyunlarında günlerini gün etmek, boşluklarını doldurabilmek için bedenlerden dağlar yükseltiyorlardı. Timur da, Cengiz de, Napolyon da, Hitler de, öteki savaş önderleri de kan oyununa götür-

düklerinin birer korkunç, canavar oyuncaklarıydılar. Bu oyunda ezenler, ezilenler vardı. Ölenler, öldürenler. Bu kanlı oyun böyle sürüp gidecek. İnsanlar her gün birbirlerini durup dinlenmeden yemiyorlarsa, bu şu sebeptendir, doğayla oynuyorlar da ondandır. Onlar durmadan toprakla, yağmurla, kışla, sularla, çiçeklerle oynuyorlar. Doğayla dövüşleri bitince ki, işte sen o zaman seyreyle gümbürtüyü. İşte sen o zaman seyreyle birbirlerini yemeyi. İnsan insanın kurdudur. Bu belki doğru, ama eksik bir düşüncüdür. İnsan her şeyin kurdudur. Halk olduğundan bu yana şu insan yarattığı durmadan dört bir yanına ölüm ve rahatsızlık saçıyor. Tek sebebi de başlangıcındaki ve sonundaki karanlığın, yok olmanın acısına katlanamaması. Bereket versin ki bu oyunları icat etmişler insanlar, yoksa şu yeryüzünde her insan bir çılgın gibi dolaşırdı. Gene de bu büyük, bu sonsuz acı karşısında çıldırmayan, delirmeyen insanlara saygı duymalı. Bir karanlık, bir yokluk içinde, her an teninde, ta ciğerinde yok olmayı duya duya yaşamak, üstelik de gülüp eğlenebilmek, üstelik de bir ömürde bir kere de olsa sonsuz bir mutluluk duyabilmek, bu insanoğlunun büyük gücü, ölmez yanıdır. Üstelik de bu pis kan oyunları içinde insanların güzel, çok güzel işler yapmaları...

Şu çocuğun yakışıklılığına bak! Ne güzel! Bir bahar ağacı gibi mutlu ve sevinçli. Mutlu ve taze... Mutlu ve yaşamakla dolu. Yakında bir adam öldürecek. Bu oyuna girmek için can atıyor. Belki de bu oyunda hayatını da yitirecek, ama oyununu oynamak için can atıyor. O, bu oyunu oynamak için yetiştirilmişti. Onun dünyası bu oyundan başkasına ulaşamaz, bu dünyayı aşamaz.

Başka bir yerde, başka olanaklar içinde yetişseydi, bu delikanlının oyunu da başka olurdu. Belki çok temiz bir oyun oynardı. İnanılmayacak kadar güzel sesi vardı Yusufun. Bilseydi, sesine önem verecek ortamı bulsaydı, belki dünyanın en güzel oyununu oynardı. Kendisi de, her an, her saniye ona ölümü getirecek kurşunu ürpererek, eli tabancasının üstünde bekleyen, bir gün olsun ölüm korkusundan başka bir şey düşünmemiş, yetenekli bir insandı. Başka yerde, başka koşullarda yetiştirilseydi, belki oyununu başka türlü oynardı. Tarihe, eski Yunana,

Türkmen uygarlığına, felsefeye yani bilime meraklı bir kişiydi. Her an sırtında ölümün elini, ürpertisini duyacağına, bunlardan birisini düşünseydi...

Mırıltı gibi usulca: "Demek ki herkes yaratılışının kendisine bağışladığı oyunu oynuyor. Ben kendi yaratılış oyunumun, bana bağışlanan oyunun dışına çıkıp kendime özgü bir oyun oynayamadım. Yaratılışının ona verdiği oyunu beğenmeyip, ya iyi ya da kötü, kendi kişiliğinin gerektirdiği oyunu oynayabile-ne ne mutlu."

Bu kan, bu pislik onun işi değildi. Birçok insan öldürmüş, öldürtmüştü. Bunlardan dolayı kendisini suçlamıyor, küçüm-süyordu. Koşullarının dışına çıkamamış, güçsüz bir adamı kü-çümsüyordu. Gerekli için, babasından, dedesinden kaldığı için kanlı oyununu sürdürüp gidiyordu. İşte onun için küçüm-süyordu. Bu yaşa gelmiş, kendi sınırlarının dışına çıkmak için yapmadığı gayret kalmamıştı. Oyununu beğenmiyor, zorluyordu. Bir gün başka bir oyuna geçebileceğine inanıyordu.

Yusufa sevgiyle baktı... Adamsa sınırlarının dışına çıksın Yusuf! Değilse, bu kanlı oyununu oynasa da oynamasa da akı-beti aynı. İnşallah, inşallah çıkabilir. İşte şimdiki durum da onun Bey kulluğundan sıyrılıp, kendi oyununu iyi kötü oynamasına uygun...

Karşısında bir mutluluk, bir kıvanç, bir sevinç çiçeği gibi açmış duran Yusufa güvenle baktı, baktı. Elinden hiçbir şey gelmezdi ki... Yusufu kanlı oyuna gönderecekti, artık bu kanlı oyuna girip girmemek de ona kalıyordu.

"Hazırlığını yaptın mı?"

Yusuf sert: "Yaptım Beyim."

"Kasabaya ne zaman..."

"Sen ne zaman İstanbulla gidersen... Gittiğin gün."

"Git, o çekmecedeki paranın hepsini al. Gerek olacak."

Yusuf çekmeceye gitti, parayı aldı cebine koydu.

"Bir ay görüşemeyeceğiz. Gazan mübarek olsun."

Yusuf başını yere eğmiş, utangaç oradan ayrıldı. O gider gitmez Derviş Bey gene kendini yemeye başladı. Tertemiz, pırıl pırıl çocuk... Daha gözünü açmadan eline silah tutuşturulmuş. Bir de Beyin sözünden dışarıya çıkılmaz öğüdü öğre-

tilmiş, şimdi de oyunun dışına çıkar inşallah diye dualar. Sahtekar!

"Sahtekar adam, yalancı, yalancı! Herkese karşı, kendine karşı da yalancı, kan içici, alçak Derviş. Yazık değil mi oğlana? Bir de oyunun dışına çıksın, diyorsun. Söyle nasıl, nasıl çıksın? Bir fırsatı oldu mu ki çıkabilsin! Bütün dünyası şu çiftlik, şu Bey, bu anası, şu kardeşi, bu toprak, şu bataklık ve elindeki adam öldüren silahlar... Mertlik, yiğitlik... Mertlik yiğitlik de adam öldürmekle olur. Kahramanlık. Nasıl, nasıl, nasıl çıkar? Pis adam! Aletlerim, aletlerim kullarım, demiyorsun da..."

Hacı da kendi oyununu oynuyordu, pis! Hem de rezilce.

Yusufa yazık. Onu esirgemeli. Oğulları, o eşşek Muzafferle, ahmak Ceyhuna, "git de adam öldür," diyebilir miydi? Dese de onlar emrini yerine getirirler miydi?

Ayağa kalktı. Yusufu çağırıp vazgeç bu işten diyecekti, caydı. Düşüncelere daldı. Bir türlü rahat edemiyordu, düşünüyor düşünüyor. Yusufun önüne geçmeye, Hacı'nın suçunu bağışlamaya, şu kanlı oyunlardan artık vazgeçmeye karar veriyor, sonra da gene düşünüyor düşünüyor, geri cayıyordu.

İçinde bir sıkıntı vardı. Üç günden beri bataklığın kıyısındaki söğüt ağaçlarının altına gidiyor, orada, tabancasını sabah-tan akşama kadar doldurup boşaltıyordu. Bir de kumların üstüne boyuna insan resmi çiziyordu.

Söğütlerin üstü kuş yuvalarıyla dopdoluydu. Türlü kuşların yuvaları vardı. Akşamüstleri söğütlere, yandaki ulu dut ağaçlarına o kadar çok serçe konuyordu ki, ağaçların dalları ağırlıktan bükülüyordu. Bütün ovayı da bu serçelerin vıcırtiları dolduruyordu. Bir kızılca kıyametti akşamüstleri.

Uzun dalgınlığından onu serçelerin kızılca kıyameti, o da zar zor, ancak çekip alabiliyordu. O ilk günlerdeki sevinci uçup gitmişti. Ama Yusuf gene sevinmek istiyordu. Kendini o gün bugündür sevince zorluyor, bir türlü ilk günlerdeki gibi sevinemiyordu.

Adam öldürecekti, ama ilk olarak, ilk olarak... Bunu Beyi bilecekti. Çok sonraları anası, Gülizar belki bileceklerdi. Çok sonraları da belki Muzaffer, Nurhan, Büyük Hatun, Ceyhun bilecekti. Yaşlılığında bütün kasaba da bilecekti ama tanık olmayınca suçluyu, yani kendisini yakalayamayacaklardı. Aradan da uzun bir zaman geçecekti. Ne güzel, ne güzel, dedi kendi kendine. Gülmek, gene ilk günkü gibi sevinmek istedi, olmadı. Herkes ona, babası Mahmut gözüyle, adam gözüyle, adam öldürmüş adam gözüyle bakacaktı. Sevinmek, böbürlenmek istedi. Gene olmadı. Neydi? Bu sıkıntı neyin nesiydi? Nereden geliyordu? Birden aklına geldi, korkuyor muyum ola? Sonra gü-

lüksedi. Ellerine baktı gülümseyerek, ne uzun parmakları vardı. Dayılarının parmaklarına benzerdi. İriyarı, koyun postuna bürünmüş, çaprazlama bir sürü fişeklik kuşanmış üç adam geldi gözünün önüne. Sonra karlı dağların ortasına sıkışmış, bir kuyu gibi karlı dağların ortasında kalmış bir göl geldi gözlerinin önüne. Gölde balıklar. Göle dökülen pırıl pırıl akarsular. Kırmızı kayalıklarda çatal boynuzlu geyikler. Elleri dayılarının ellerine benziyordu.

Korkuyor muyum ola?

Kimi yok, kimsesi yok. Deli Hacıyı da adam yerine kim koyar. Karınca öldürmekten kıymetsiz onu öldürmek. Bir de sarhoş ki sarhoş... Bir de kumarbaz ki kumarbaz... Bir fiskede yıkılır.

Ama bu sıkıntı ne? Gittikçe de yüreği sıkılıyordu. Sıkıldıkça da tabancasını dolduruyor, boşaltıyor, yerlere insan resmi çiziyordu. Çizdiği resimler de Karatapedekilere benziyordu. Bunu epeyce sonra fark etti. Kuyruklu insanlar. Çok tuhaf, dedi kendi kendine. Yaptıklarının Karatapedekilere benzemesine şaşıtı. Ama üstünde çok kafa yormadı.

Adam öldürmek gibi var mı? Bir tek adam öldürür, ömrünün sonuna kadar insanlar içinde, insan gibi yaşarsın. Herkes de senden korkar. Bir tuhaf adanmışsın gibi bakarlar. Onlardan üstün yaratılmışsın gibi bakarlar. Sen de kurula kurula gezersin. Ekmek de elden su gölden. Bey bile başka gözle bakar sana. Bir adam daha öldür derse... Yooook Bey, biz vazifemizi yaptık! Bu memlekette yalnız yiğit olaraktan biz mi varız? Başkaları da sayende adam öldürüp yiğit olsunlar. Bize gelince biz sıramızı savdık. Allah sayesinde her bir yana namımız yürümüş.

Dudaklarını yaladı, adam öldürmek ne hoş, dedi.

Bir türlü içindekini söküp atamıyordu. Bir boşluk, bir karanlık yer. Şimdi bir düşün olsa, gitse halay çekse, cirit oynasa belki açılırdı.

Birden kasabaya gitmek geldi aklına. Belki kasabada açılırdı da... Yaa, kasabaya gitmek iyi olur. Hem kasabada işi de var. Deli Hacı, Bey İstanbula gittiği gün saklandığı yerden çıkmış, kasabaya gelmiş. Köpoğlu köpek. Canavar. İnsan değil ki. Böy-

le insanları vuranın eli nurlanır, demiş Karatopaklı Hoca. Doğru dosdoğru söylemiş. Ne gerekliliği var, böyle dinsiz imansız, kumarbazların? Üstelik de durup dururken elin adamına koca bir kasabanın ortasında söverler. Ne hakları var? Öyleyse belasını bulması gerektir.

Kasabaya gitmeli mi? Gitmek gerekmez mi? Gitmeden olmaz ki... Ama kasabada tanırılsa ya. Herkes tanır. Uçan kuş bile tanır.

Kasabaya gidilmez, o adamın yüzüne bakılmaz. Bir adam öldüreceği adamın yüzüne nasıl bakar, onunla nasıl konuşur? Öyle değil mi? Kasabaya hiç gidilir mi? Gitmeden de olur. Bir gece kasabaya gitmeli, Beyin konağının kapısını çalmalı. Anahtarı yokladı. Anahtar cebinde duruyordu. İçeri girmeli. Ne de kocaman bir evdi. Kimsecikler de yoktu. Kapılar işlemeydi hep. Tüm nakış. Bin tane oda belki. Odalarda karyolalar. İstedğin karyolaya yat.

Bataklığın oradan eve yürüdü. Bataklığın ötesinden çığlık çığığa bir sürü kuş sesi geliyordu. Bütün ovayı doldurmuş.

Eve geldi, anası ateşi dışarıya yakmış, evin önünde bir şeyler pişiriyordu. Anasının yüzüne bakamadı. O gün bugündür başını kaldırıp da anasının yüzüne bir kere olsun bakamamıştı.

Meyro onu görünce: "Yusufum, nerelerdeydin şimdiye kadar?" dedi.

"Söğütlerin altında... Ana..."

"Can!"

"Ana, babam hiç korkar mıydı?"

Meyro bir hoş, biraz ürkek, şaşkın oğlunun yüzüne baktı. Sonra gülümsedi. "Korkmaz insan olur mu? Hem de öyle bir çok korkardı ki..."

"Ben babama benziyorum, öyle mi?"

Meyro gene şaşkın, ama gülümseyerek: "Yok, kurban olduğum. Senin ellerin dayılarının ellerine benzer. Kamış gibi. Gözlerin benim babamın gözlerine benzer. Bir çenen benzer Mahmudun çenesine."

Yusuf ellerine baktı. "Dayılarım da korkar mıydı?"

"O ne biçim söz, oğul? O ne biçim laftır ki ağzından çıkar? Senin dayıların Dördüncü Ordu aslanları. Sen hiç duymadın

mı? Onlar korkarlar mı hiç? Onlar Azraile eş. Vay babam vay! Vay oğlum vay! Onlar gelir de Bey koltuğuna sığınır mı? Onlar Süphan dağının şahinleri, onlar Ağrıdağının kartalları. Onlar Dördüncü Ordu aslanları. Bir daha öyle söz, öyle bir laflar çıkmasın ağzından.”

Yusuf: “Ben babama benziyorum öyleyse.”

Meyro oğlunun her sözüne şaşıyordu. Bir an ne söyleyeceğini bulamıyor, bir hoş oluyor, sonra sevinçle bir söz bulup, oğluna söylüyordu. “Sen de Dördüncü Orduda olsaydın, dayılarına benzerdin.”

Yusuf anasına baktı kaldı. Ne beter bir kadındı. Hiçbir şeyin altında kalmıyordu. En kızdığı, cin ifrit olduğu, kardeşlerini yanında kötülerdi. Kıyameti koparıyor, sabahtan akşama kadar durmadan evlerini, kardeşlerini anlatıyordu.

“Senin dayıların...” dedi, tencereyi ocaktan indirdi. “Hiç mi acıkmadın? Sofrayı ser de, sana tarhana koyayım.”

Yusuf sofrayı serdi, oturdu. Meyro hemencecik tencereden bir sahana çorba koydu. Tüte tüte getirdi Yusufun önüne sürdü.

Hiç ağaç yokmuş. Dünya çırılçıplak. Kırmızı kayaların arasında yeşil otlar. Çatal boynuzlu geyikler. Kartallar. Mor koyunlar... Mormuş gölü de. Duman içindeymiş. Dağları, gölü, tüm dumana batık.

Çorbayı bitirinceye kadar ağzını açmadı. Meyro hep onun yüzüne bakıyordu. Yüzü düşünce içindeydi. Ne olmuştu bu oğlana? Başında kavak yelleri esiyordu ki, hem de ne yeller! Bu yel ne çeşit bir yeldi ola?

“Ana, ben bu gece kasabaya gideceğim. Orada kalacağım. Konağı bekleyeceğim. Bey İstanbula giderken böyle söyledi. Benim kasabada konak bekleyeceğimi kimseye söylemeyeceksin. Muzaffer Beye bile.”

Meyro: “Neden söylemeyeceğim?”

Yusuf umursamaz: “Ben ne bileyim ben,” dedi. “Bey giderken öyle söyledi. Git de konağı bekle, dedi. Ben gelinceye kadar.”

Meyro başını salladı. “Bunların da, bu Bey kısımlarının da işlerine akıl sır ermez ki... Boş konağa ne olurmuş da beklenirmiş?” diye şaştı.

Yusuf: "Gönül diyor ki gitme..."

Meyro birden öfkelen-di. "Gitme, gitmeme olur mu? Beyin sözünün önüne geçilir mi? Hemen gideceksin."

Yusuf pişman olmuştu söylediğine. Artık her gün, her saat Meyro neden gitmedin, neden gitmiyorsun diye dürtükleyecekti. Hapı yutmuştu.

Gerçekten de öyle oldu. Meyro her gün, her dakika, "Eee Yusuf, neden gitmiyorsun? Bir Bey bir adama iş verir de, insan onu yapmaz mı? Haydi, bu gece kasabaya."

Yusuf bir gün, iki gün, üç gün dayattı. Sonunda baktı ki Meyronun dırdırı çekilmez oldu, bir gece yarısı kasabanın yolunu tuttu. Hiç mi hiç canı istemiyordu. Bu kasaba ona cehen-nem gibi geliyordu. Bir yandan koşarcasına yürüyor, bir yandan da geriye dönmek, söğütlerin altına gitmek istiyordu.

Kara Memet vardı. Kaçaktı. Ne için kaçak olmuştu, belli değil. Söğütlerin, ama bu söğütlerin değil, şu bataklığın ortasındaki söğütlerin dalları arasına bir yatak yapmış, orada tam üç yıl kalmıştı. Bir karısı vardı. Sapsarı yüzlü. Kara Memedin yemeğini her gece getirir, geri dönerdi sabah olmadan. Beline kadar su içinde her gece, yılanın çıyanın arasında kocasına gider gelirdi. İnsan dediğin de, kadın dediğin de böyle olur. Ya-tağı sık dallar arasındaydı. Yuva gibiydi. Gözükmezdi de. Oraya saklanmalı. Orada kalmalı. Kalmalı ama sivrisinekten de orada durulmaz. Kara Memet üç yıl kalmıştı orada, ama sinek de onu yemiş bitirmişti. Oradan ayrılıp, insan içine çıktığında kimsecikler tanıyamamıştı Kara Memedi. Bir deri bir kemik kalmıştı. Uzun yıllar da iflah olmamıştı. Hep bir deri bir kemik. Hep sıtmalı.

Kara Memet anlatırdı. Sineği başparmak kadarmış bataklığın ortasının. Eşekarısı kadarmış en küçüğü, kemikliymiş.

Ne olursa olsun, gidilir. Yeter ki yiyeceğini taşıyan biri bulunsun. Cibinlikleri ne demeye icat etmişler ki, ne güne duruyor ki... Gülizar taşımaz mı? Bir an yolun ortasında durdu. Kasaba ilerisinde uzanıyordu. Bir iki ışık vardı. İpiliyordu. Dağdaki çoban ateşlerine benzer. Gökyüzünde öylesine çok yıldız vardı ki, şıkırdım gibi.

Ne demeye girmeli de o bataklığa, söğütlerinin üstüne yu-

va yapmalı! Usulca güldü. Bir an bir türkü tutturdu. Birden her bir yanı bir sevince kesti. Kara Memedin karısı üç yıl azık taşıdı kocasına. Gülizar on beş yıl taşır. Öyle yiğit ki Gülizar, değme erkek eline su dökemez. Durup dururken de bataklığın ortasına ne demeye yuva yapmalı?

Bu sevinçle kendisini Beyin konağının kapısında buldu. Bu kadar yolu nasıl yürümüş, köprüyü nasıl geçmiş, kasabaya girdiğinde, kapıya gelinceye kadar iki yanındaki evleri nasıl olmuş da görmemişti! Gülümsedi. Sonra birden, içine ağır, karanlık bir su gibi bir kasvet oturdu. Anahtarı soktu, çevirdi, arkasından kovalıyorlarmışçasına koşarak merdivenleri çıktı. Hemencecik ışığı yaktı. İlk odayı açtı. Soyundu, yatağın içine girdi, yorganı başına çekti. Yatağın içine büzüldü.

O gün bugündür ağzını bıçaklar açmıyordu. Yüzüne konan sinek bin parçaydı. Her şeyin altından kalkılırdı da bunun altından çıkılmazdı. Hiçbir yolu da yoktu. Bütün bir ömür boyu yalnız akılla iş gör, sonra bir anlık bir öfkeye kapıl, her şeyi, bütün bir hayatı yok et. Nasıl düşmüştü buna? Ama o lanet herifin, o korkunç canavarın da yaptığı insana yapılacak bir iş miydi? Bunun karşısında hangi insanın, insan olan hangi insanın kanı başına sıçramazdı. Böyle bir iş, dünya dünya olalı hangi insana yapılmıştı?

Ama akıllı insan, akli başında insan gene de öfkeye kapılmamalıydı. Deli Hacı çarşının ortasında, Kaymakamın yanında Dervişe böyle demişti. Derviş de kızmıştı. Kızıp küplere binmişti. Onun eline ne geçmişti bu işten? Bol para mı geçmişti, sanı mı artmıştı? Neyi değişmişti onun?

Deli Hacı'nın ağzı ne kadar sıkıysa da Derviş onu söyletirdi. Para verir, tarla verir, bütün çiftliğini verir, o da olmazsa öldürünceye kadar işkence eder onu gene söyletirdi. Söyletince de bütün bunların, bu işlerin kimin başının altından çıktığını bir bir öğrenir, gelir çarşının ortasında, tam orta yerinde vururdu. Vurmazdı da tutar, insanın bir zaman kolunu keser, bir zaman gözünü oyar, boğazını deler, işkenceyle öldürürdü.

Bundan nasıl kurtulmalı? Deli Hacı söz verdiği halde kasabadan ayrılıp gitmediğine, hiçbir zaman da gitmeyeceğine göre, bir tek kurtuluş yolu vardı. O da Deli Hacı'yı ortadan kaldır-

mak. Derviş İstanbuldan gelmeden, Deli Hacı ortadan kalkmamıştı. Yoksa kendisi ortadan kalkardı.

Ah eski devirler, bin dokuz yüz otuz üçten önceki yıllar... Dağda kaç tane eşkıyası vardı. Belki on tane. Onlara para, kurşun silah taşıya taşıya bir hal olmuştu. Çiftliğinin bir kısmını bu eşkıyaların yüzünden almıştı. Korkutmuş köylüyü ellerinden tıkr tıkr almıştı topraklarını. Şu köylü milleti de öyle bir korkak oluyordu ki bazı bazı. Bazı da canavar kesiliyorlardı. Bu insanoğlu anlaşılmıyor ki... Eskiden olsa Deli Hacıyı bir ısmarda dağa kaldırtır, orada öldürtür, sonra da leşini yaktırırdı. El elde, baş başta, her şey tertemiz. Eski günler olsa Derviş Beyi bile ortadan kaldırtırdı... Sahi bu eski günleri nereden çıkarmıştı? Nasıl da hayalliyordu! Ne eskiden, ne de hiçbir zaman eşkıyası olmamıştı ki... Eşkıyası varmış gibi kendi kendisiyle konuşmak, ah eski günler demek hoşuna gidiyordu.

"Aaah, eski günler!" Sağına döndü. Velinin orada olduğunu unutmuştu. "Veli," dedi, "eski günler olsa, senin eşkıyalık günlerin şu Derviş Beyi ortadan kaldırırdın değil mi?"

Veli gülümsedi, konuşmadı. İçinden geçirdi. Mahir o kadar ölçer biçerdi ki, o kadar korkaktı ki... Dalkaraoğlunu öldürteyim mi, öldürtmeyim mi diye tam üç yıl düşünmüş, sonra vazgeçmişti. Derviş Beyi öldürtmek mi? O zaman Derviş Beyin yanına insan yaklaşabilir miydi? Dağ taş eşkıyaya kesse Derviş Beye dokunacak yiğit çıkar mıydı Çukurovada? Öylesine hüküm geçerd ki, toprak bile titrerdi önünde, değil insan. Bu Mahir gibisiler Derviş Beyin çiftliğinin kıyısından bile geçemezlerdi. Karşılaştıklarında el etek öperlerdi. Bunlar sonradan adam oldular. Onları adamlık değil, mal mülk adam etti.

Mahir: "Ah Veli," dedi. "Aaah eski günler... Biz böyle değildik Veli. Sen dağdayken Veli, sana bir haber salardım, kaldır şu Derviş dağa derdim. Sen de alır götürürdün. Alır götürür, külünü yele verirdin. Dervişin imi timi belirsiz olurdu. Öyle değil mi Veli?"

"Öyle ama geçti o günler. Geçti eşkıyalık devirleri."

Mahir: "Geçti," dedi. "Aaah eski günler!"

Veliye uzun uzun baktı. Öylecene baktı kaldı. Tepeden tırnağa süzüyordu. Kuru yüzü biraz daha kurumuştu. Keskin, bı-

çak ağzı gibiydi hatları. Gözleri kinci gözlerdi. Tilki kadar hileci, kaplan kadar yırtıcı. Bir fırsat bulsa Çukurovada Ağa, Bey koymazdı.

Tuh be! Akıl mı denir böyle akla? Karşında bir milyon, milyonlarca kaplan gözlü Veli var. Daha sen biribirinle uğraş. Tuh akıl! Ulan, uğraşmanın sırası mı? Düşman gelmiş kapıya dayanmış. Soluk aldirtmıyor, Derviş! Biz oynuyoruz, Derviş! Sen ak kefen sevdasında, ben boynuz ardında... Hey Derviş, gözümüzü açalım. Açmazsak Veliler bizleri yiyecek. Senin kefinden eline ne geçti? Benim boynuzdan ne geçti elime? Biribirimizi harcamadık mı, yemedik mi, Derviş? Akılsız Derviş.

Biliyorum, tutup Deli Hacıyı söyleteceksin. Hem de Çukurova bülbülleri gibi. Sıcak yerin bülbülleri iyi öter, Derviş. Hacıyı söyletip, ardından hiç düşünmeyeceksin, binip atına geleceksin bizim kapıya, beni kıyma gibi kıyacaksın, Derviş. Sen bundan ne kazanacaksın, Derviş? Ben ne kazandım senin boynuzundan, Derviş? Elime ne geçti? Sana bir koca çiftlik bağışladım, Derviş. Taş atıp da kolun mu yoruldu, paşam? Sen İstanbuldan dönünce, Deli Hacının ifadesini alınca... Çaresi yok, Derviş. Ben seni bilirim.

Veli Mahirin gözlerinde bir yakarış, aşığılık bir şeyler görüyor, için için gülüyor, bekliyordu. Bir isteği vardı. Önemli bir isteği olacaktı ki bu domuzun, insanı böyle uzun uzun süzecekti.

Neden sonra: "Veli," dedi, "sen gene eskisi gibi adam öldürebilir misin?"

Veli şaşırdı. Hiç beklemiyordu. Kimi öldürtecekti acaba? Mahirin yüzüne baktı. Çok ciddiye. Öldürürüm demesini dört gözle bekliyordu. Bir bekliyordu ki...

Veli: "Bizden geçti Ağam," dedi. "Biz nerede, adam öldürmek nerede? Gayrı o adam değilim. Eski Veli değilim."

Sonra içinden geçirdi: Öldürürüm. Hem de nasıl öldürürüm! Vay nasıl öldürürüm sen geçsen elime, Derviş geçse, tüm Ağalar geçse... Bu Ali Efendi uşağına can kurban. Can kurban ama, o köpoğlunun da ne olup ne olmadığı bir belirsiz iş... İyi bir yönü var, var olmasına ama, meramını bir türlü anlatamıyor. Dili azıcık karışıkça. Dedikleri olacak iş mi? Dedikleri olsa

da olmasa da Ağalar, Beyler kötü. Kötünün kötüsü. Kurşun düşmanı kafirler.

Mahir: "Ah eski günler," dedi. "Aaah Veli, eski günler. O günlerde biz de kaplanlar gibiydik. Paramız yoktu ama, şanı-mız, yiğitliğimiz vardı. Öyle değil mi Veli?"

Veli: "Öyle," dedi. Sonra da içinden geçirdi: Yalanınla bir mezara giresin Kabakçının oğlu. Sen tavşandan da korkaktın. İstesem o devirde, karını ver desem, karını elinden alırdım.

Mahir baktı ki Veliden umut yok. Gene karşısında durdu, tepeden tırnağa süzdü: "Demek eski Veli gitmiş, yerine bir başka Veli gelmiş, öyle mi?"

Veli: "Öyle Ağam," dedi. "Birisinin ölmesi mi gerek?"

"Yooook... Bakalım dedim, başımıza bir hal geldiğinde Veli imdadımıza yetişecek mi?"

"Veli sinek bile öldüremez bundan sonra. Bizden geçti Ağam."

Mahir: "En gerek zamanda geçmiş," dedi. "Sen şimdi git de akşamüstü gel. Çiftliğe yetmiş bidon mazot gidecek. Unut-ma. Bu gece ulaşması gerek. Biçerdöver bozulmuş. Parçalarını bulmuşlar mı? Şimdiden hiçbir parça eksik olmayacak. Her şey tamir edilip öyle yerine yerleştirilecek. Anladın mı?"

"Anladım."

"Demek kocadın Veli?"

"Kocadım Ağam."

"Veli!"

"Buyur Ağam."

"Deli Hacıyı bul, hemen bana getir. Hemen hemen, şimdi."

Veli: "Deli Hacıya güvenilmez Ağam," dedi.

Mahir tepeden tırnağa gene Veliyi süzdü, süzdü. "Aaah Veli," dedi.

Bu Deli Hacıyı yıllar yılı beslemek istemiyordu. Hem her zaman Derviş Beyin eline geçmek ihtimali de vardı. Hem de, onu öldürtebilse, bu ölümü herkes Dervişten bilecekti. Bir taşla iki kuş.

Bir iki adım atıp Veliyi omzundan tuttu. "Veli, sen hiç adam öldüremezsin, değil mi?" diye sordu.

Veli aval aval onun yüzüne baktı.

"Kötü, pis bir adamı. Kimi kimsesi yok bir adamı öldürmezsin, değil mi?"

Veli: "Karıncaya bile kıyamam. Adam öldürmek kadar kötüsü yok. Bir adam öldürmek zorunda kalsam, önce kendimi temizlerim," diye karşılık verdi.

"Haydi git öyleyse... Deli Hacıyı bana gönder."

Veli durdu, söylemek istemedi ama, gene söyledi: "Ağam, Deli Hacıya güvenme!"

Mahir korkunç bir acılıkla gülümsedi. "Deli Hacı gibisilere hiç güvenmem."

Veli çıktı. Kafası karmakarıştı. Bu adam kimi öldürmek istiyordu? Bu sümüklü Kabakçıda da amma adam öldürme hevesi vardı! Nereden çıkmıştı bu? Yavaş yavaş Ağalıktan Beyliğe doğru yükseliyor. Adam öldürmek de Beyliğin şanından. Bak hele sümüklü Kabakçıya, ille de adam öldürtecek. Adam öldürtmeden olmaz mı bu işler? Olmaz mı Beylik? Kim bilir, olmaz zaar... Kendine gelince bir daha hiç mi hiç adam öldürmeyecekti. Acından ölse, sürünse, dağlar kadar da altın verseler, değil bir adamı, uyuz bir köpeği bile öldürmeyecekti. Bir şey için adam öldürebilirdi. Yalnız bir tek şey için. Bunu Ali Efendiden öğrenmişti. O zaman öldürmek farz oluyordu insanların boynuna. Başkaca adam öldürmek haramdı. Allahın yapısını yıkan, Allahı da birlikte yıkıyor demekti.

Doğruca Ali Efendinin arzuhalci dükkanına gitti. Ali Efendi masasının üstüne yumulmuş kitap okuyordu.

Bir zaman kapının önünde durdu. Ali Efendinin haline baktı. Hiç kıpırdamıyordu. Dünyadan habersizdi. Acı, ağı gibi, çocuksu bir yüzü vardı. Veli düşündü, ne biçim adamdı bu, her bir şeyi, bütün dünyayı, her şeyin girdisini çıktısını biliyordu da, bir çocuk geliyor, ona bir yalan söylüyor, o da hemencecik inanıyordu. Ne söylersen söyle, en inanılmayacak sözleri et yanında hemen inanıyordu. Akılsızlığından mı, cin gibiydi... Öyleyse ne? İnsanlara bu adam kadar güvenen kimse yok. İncecik, ne de zayıf fıkara! Amma da zayıf. Bir deri bir kemik. Hiç mi yemek yemez ola? Fıkaralardan da arzuhal parası almaz. Neden almaz ola? Bir kaçık yanı var, var olmasına var ya... Varsın olsun. Bu adamda bir sırrı ilahi var.

Var ki var. Çok bunal, soluğun burnundan çıksın, kendini öldürecek hale gel, isterse baban, kardeşin ölsün, belanın en büyüğünün içinde bulun, bu Ali Efendinin yanına geldin miydi, bütün karanlıklar çözülüyor, insanın içi aydınlanıyor. Bu adamdan bir sevinç dalgası cümle insanlara, yaratıklara yayılıyordu.

Veli her ne zaman bunalırsa, çaresiz kalırsa geliyor Ali Efendinin yanında beş on dakika oturuyor, bütün gamını kasvetini atıyor, tertemiz oluyor yunuyor arınıyor, bir sevinç içinde evine, çocuklarına işine gidiyordu. Kim ne derse desin bu Ali Efendide bir sırrı ilahi vardı. Hem pısrık, hem şapşal, hem de bir korkak ki... Peki, öylesine de yiğit ki... Nedir bu adam, ya ilahi? O canavar Ağaların kendisini yüzde yüz öldürteceklerini bildiği halde tekerlerine taş koyuyor. Tarlalarını ellerinden alıp köylüye vermeye çalışıyor. Yani Ağaların can damarlarını kesiyor. Biliyor ki bir yolunu bulup Ağalar onu elli kuruşluk bir kurşuna kurban edecekler. Gözünü bile kırpmıyor. Bunu böyle söyleyince de gülümsüyor, "ne yapalım," diyor, "ölmemeye çalışacağız. Ölürsek de ölürüz." Sonra şu kadarcık bir çocuk geliyor, ona dalaşıyor, aldırıyor. Ne söylerse boyun eğiyor. Derler ki tabanca göremez, tabancadan ödü koparmış. Bıçağa, silaha kusmadan bakamazmış.

Her sözlerinde bir de mana gizli. Eski evliyaların sözlerinden beter sözleri. Bir sözler ediyor ki... Hükümet duysa, varsak Hükümete söylesek Ali Efendimizin sesini Sinoptan getirirler. Atarlar ki Sinop mahpushanesine bir daha çıkmamasıya. Bizler babasının oğlu değiliz. Öyleyse bize nasıl güvenip de o sözleri edebiliyor? Bir iş var bunda. Bir iş var ki işlerden üstün. İnsanlar da, o güveniyor diye, can düşmanı da olsa varıp Hükümete Ali Efendi sizin hakkınızda böyle böyle dedi, diyemiyor. Dili varmıyor, dilleri varmıyor. Ali Efendi için bu yönünü biliyor mu acaba? Bilmez mi o ne hin oğlu hindir.

Ali Efendi başını kaldırdı, kapının ağzına dikilip kalmış Veliyi gördü. Bir sevinç çığlığı ataraktan ayağa kalktı. Kapıya kadar geldi, Veliyi kucakladı. "Aman bre, hasret kaldık bre. Hasret kaldık Veli Ağa. Dostluğun da böylesi düşman başına. Gel hele bir iki laf edelim, hasretlik söndürelim."

Yüzünden, gözünden, saçlarından, ellerinden, derisinden sevinç fıskırıyordu. Bu sevinç dalgası Veliyi de sardı. O da sevinçle, bir çocuk hafifliğiyle gülmeye başladı.

"Eee, Veli Ağa, söyle bakalım, senin Ağalar Beyler ne alemde?"

"Ne alemde olacak pezevenkler, az önce bizimki bana adam öldürebilir misin Veli, diye sordu."

"Demek o da başlayacak. Sırası geldi. Ellerini kana bulamadan edemiyorlar. Sen ne dedin, o öyle isteyince?"

"Ben de dedim ki, ben karıncayı bile incitemem."

"Sormadı mı sana, ya öldürdüğün adamlar için ne diyorsun, diye?"

"Soramaz."

"Derviş İstanbula gitmiş. Bunda bir iş var. Altından bir şeyler çıkacak. Hele bekleyelim. Seninkiyle de amma dost oldular."

"Bana öyle geliyor ki benimki ona bir şeyler hazırlıyor. Bir şeyler pişirip kotarıyor."

"Bana da öyle geliyor. Bu duvarlara, toprağa yazılan yazılar ondan gelse gerektir. Böyle bir alçaklığı yapsa yapsa o yapar. Deli Hacı durup dururken Derviş Beye o sözleri söylemez. Bunun altında da onun parmağı var. Ama Derviş bunu nasıl yutuyor? İşte buna aklım ermiyor. Zeki adam Derviş Bey. Ne dersin Veli Ağa?"

"Bence Derviş yutmuyor ya, bekliyor. Kör kör parmağım gözüne. Her şey gün gibi ortada. Her şey kefenli yürüyüşten sonra oldu. Dervişin bunu düşünecek kadar akli yok mu? Bir şey çıkacak, Ali Efendi. Bütün bu işleri yapanın Mahir olduğunu öğrenirse Derviş, vay Mahirin haline. Canı tam cehennemin ortasını bulur. Bir de Deli Hacıyla bir işi var bizimkinin. Anla, o iş için olsa gerek. Şimdi anlıyorum her şeyi. Vay anasını be!"

Sonra arzuhal yazdıracak bir adam geldi. Ali Efendi beş dakikada yazıverdi. Adam sevinçle oradan ayrıldı. Bu arzuhalci dükkanına kim gelirse gırtlığına kadar sevince gömülüyordu. Bu söz de Velinin sözüydü. Adam gittikten sonra oradan buradan biraz daha konuştular. Köylü arasında propaganda yapan arkadaşlardan konuştular. Sonra dükkana Bolat Mustafa

geldi. Veli nedense Bolat Mustafayı sevmezdi. Sevmez değil de, belki ondan çekinirdi. Bolat Mustafa dükkana girer girmez o ayağa kalktı, dışarı çıktı.

Bolat Mustafa oturur oturmaz, selamdan sonra hemen sözüne başladı. Her zaman aynı sözleri söylerdi. "Suyu saman altından yürüteceksin ki, kimsenin haberi olmaya. Karıncanın işini göreceksin, ama beli incinmeye. Bu dünyada yaşamının, iş görmenin başkaca hiçbir çaresi yok. Bunu böyle belle ki... Eeee, Derviş İstanbula gitmiş. Ne dersin buna? Altından bir çapanoğlu çıkacak. Anlarsın ya..."

Ali Efendi: "Yesinler biribirlerini," dedi hınçla. "Bitirsinler de şu halk da kurtulsun."

Bolat Mustafa: "Tükenmezler," dedi. "İş o değil. İş başka. Biri ortadan kalkarsa, yerine beşi gelir."

Ali Efendi: "Beşi gelir," dedi sevinçle. "Beşi, onu gelir, sonra hepsi birden gider."

Bu Bolat Mustafanın sağduyusuna, dünyayı doğru, dosdoğru görüşüne şaşıyordu. Bir tuhaf adamdı. Bir tuhaf ve inatçı. Altmış beş yaşını geçeli bir hayli oluyordu. Okuryazarlığı da yoktu. Ama onun için dünya, insan ilişkileri doğrucana bilinen işlerdi. Gençliğinde Yemene gitmemiş, askerden kaçmış, bütün o yöre delikanlılarını da yoldan çıkarmış, Yemen yerine Torosa götürmüştü onları. Yemen sözü edilince Bolat Mustafa öfkeden yalına kesiyordu.

"Şu Veli sana çok gelip gidiyor ya, hiç istemiyorum. Başına bir iş açacak. Sen de tokgözlüsün. Hiçbir sözünü esirgemiyorsun. Korkuyorum bu adamdan. Eşkıyalığını bilirim onun, kasp gibi adam doğrardı. Şimdi senin yanında evliya kesiliyor. Mahirin kapısında köpek, gelmiş sana dost geçiniyor. Sana diyorum ki, sakın kendini bunlardan. İnsan öldüren adamdan iyilik çıkamaz. Ağaların yanında yallanıp da onlar için üren köpekten adam çıkamaz."

Ali Efendi gülümsedi: "Biliyorum, belki çıkamaz. İnsanoğlunu, şu yönü iyidir, bu yönü kötüdür diye kesip atmamalı. İyinin bir kötü yanı, kötünün de bir iyi yanı bulunur."

Bu ara Veli yeniden geldi. "Bulamadım deyyusu, Deliyi," dedi. Durmadan çıktı gitti.

Ali Efendi sezdi ki Veli, Bolat Mustafanın yüzüne bakamıyor. "Mustafa Ağa, insanları suçlu da olsalar hoşça tutmak gerekmez mi? Pişmanlarsa, suçlarını yüzlerine vurmamak gerekmez mi?"

"Böyleşi kaşarlanmışları değil. Bak senin başına bir iş açsın ki göresin. Hoşgörü nasıl olurmuş, göresin. Mahirin de başına çorap örecektir. Anasının babasının da başına çorap öreri Veli. Kendinin de başına çorap öreri. Ben bunca eşkıya tanıdım, bu Veliden kurnazını, kasabını, kincisini, hırslısını, merhametsizini görmedim. Ne de duydum. Sana derim ki Ali oğlum, ayağını denk al. Denk almazsan Veli sana bir gün denk aldırarak ki, sana epeyi pahalıya mal olacak."

Veli birkaç kere daha dükkanın önünden geçti. İçeriye bak-tı. Bolat Mustafa daha içerde oturuyordu. Son geçişinde yanın-da Deli Hacı da vardı.

Deli Hacı ince, uzun boylu, iri ela gözlü, yüzünün çizgileri derin birisiydi. Onun da yüzü çok zaman aşırı bir sevinç içi-neydi. Bazı da karanlığa gömülmüş görürdün yüzünü ki, yü-züne bakamazdın.

Veli Hacıyı konağın kapısı önüne getirdi. "Var git seni çağırıyor Mahir Ağa arkadaşın," dedi. "Seninle görülecek çok bü-yük bir işi var. Var git, Allah yardımcın olsun."

Hacı gülerek kapıdan içeri girdi.

Mahir Bey ayaktaıdı. Yüzü soluktu. Gözleri bulanıktı.

"Gel bakalım Hacı, ne var ne yok? Yiğit adam çıktın ama, hani bu kasabada durmayacaktın? Derviş İstanbula gitti. O bo-şuna İstanbula gitmez. Senin başında bir bela dolaşıyor. Büyük bir bela. Giderken bana dedi ki, ben İstanbula gidiyorum, gidi-yorum ama geldiğimde de Hacıyı sağ bulamayacağım. Bu be-nim yüzümden oldu. Ne yapalım, bir hata ettik. Senin başını belaya saldık. Bundan seni kurtarmak gerek. Senin bu kasaba-da yaşaman, durman haram bundan böyle. Ne yapar yapar bu Derviş seni öldürtür. Yarından tezi yok çoluğunu çocuğunu ala-caksın, doğrucana Adanaya, Antebe, Maraşa, bir yerlere gide-cek iki üç yıl kasabaya ayak basmayacaksın. Bütün geçimin be-nim üstüme. Şimdilik şu parayı al, yarından tezi yok buradan ıralan. Tatlı canını seviyorsan..."

Hacı parayı eline aldı. Gözleri büyüdü. Amma da çok paraydı. Bu kadar parayı kendisine niçin veriyordu Mahir? Bir sebebi olmalıydı. Mahir çok sıkışmalıydı. Bu kadar parayı veren adamdan daha çok para çıkartılabiliirdi. Parayı elinde evirdi çevirdi, baktı, dudak büktü. "Ben kasabadan ayrılamam, Ağam," dedi. "Başkaca hiçbir yere gidemem. Yaşayamam. Ben kasabadan çıkınca ölürüm. Hele bir iki yıl, çekemem. Derviş de bana hiçbir şey yapamaz. Benden korkar o. Adam öldürtme zamanı eskidendi. Şimdi bana hiçbir şey yapamaz. Bu kadar parayla da bir ev başka bir yere taşınmaz. Sonra derler ki Deli Hacı Dervişten korktu da yerini yurdunu bıraktı da kaçtı. Ben bu lekeyi bir ömür temizleyemem. Kimse adam diye yüzüme bakmaz benim. Bu para da yetmez. Başka yere gitmek için çok para gerekir adama..."

Mahir hiçbir şey söylemeden bir odaya doğru gitti, odanın kapısını açarken öfkeyle, hınçla Deli Hacıya bir göz attı. Bu, Hacı'nın gözünden kaçmadı. İçinden, kötü kısılmış bizimki kapana, geçti.

Mahir Bey elinde bir deste parayla geldi. "Al," dedi. "Bu sana Adanada, İstanbulda bile altı ay yeter. Sonra da gönderirim. Sen bana çok iyilik ettin. Benim de senin hayatını korumam gerektir. Sen bu kasabada kaldıkça seni öldürtecek o. Belki şimdi bile arkanda seni öldürmek için adamlar dolaşıyordur. Tetik ol. Amanın tetik. Elinden gelirse, hemen şimdi, şu anda git. Evini sonra götürürsün."

"Hemen gidemem," dedi Hacı. "Bana kasabadan ayrılabilmem için on gün gerek en aşağıdan."

Mahir sevinçle: "On gün olsun. Derviş gelmeden git de. Seni öldürtecek. Gitmeden bana söyledi, ben onu şu dünyada gözüm görür elim tutarken yaşatmam, dedi. Kötü yaptım bu işi. Senin başını bir belaya soktum ki... Vicdan azabı çekiyorum. Hele seni öldürürse bu canavar kahrımdan ölürüm. Gideceksin ama hiç kasabaya uğramayacaksın. Adımını atmayacaksın buraya. Gözükmeyeceksin. Yerini yurdunu da kimse bilmeyecek. O senin peşini bırakmaz. Bana söz veriyor musun?"

"Veririm ama, ya kasabayı göreceğim gelirse? Bir iki günlüğüne uğrayamaz mıyım?"

"Uğramayacaksın. Görür görmez öldürtür o seni. Sen başka diyarlarda kaldıkça evine, çocuklarına ben bakacağım. Bakmazsam döner gelirsin. O zaman benim üstümden mesuliyet kalkar. Vicdan azabı çekmem. Kendi geldi, kendi öldü derim. Her ay sana beş yüz lira göndereceğim. Kaymakam maaşı..."

Hacı düşünüyordu. Bu işin içinde bir iş vardı. Ayda beş yüzü Mahir salt Hacı'nın canı kurtulsun diye vermezdi. Başka bir iş vardı işin içinde. Bir sıkışmışlığı vardı Mahirin, ama neydi?

"Peki," dedi. "Uğramam kasabaya, sen benim evime baktıkça. Ne yapalım, can her şeyden tatlı. Sen de benim canımı düşündüğünden dolayı çok sağ ol. O beni öldüremez ama, var-sın öldürecek sayalım, ben gideyim. Burada kalsam bu kadar parayı bana kim verir ki... On gün içinde hazırlanırım. Eşe dostta allahaismarladık derim. Bir de, beni zengin bir arkadaşım İskenderuna yanına çağırıyor derim."

Mahirin gözleri büyüdü. "Amanın," dedi, "gittiğin yeri söyleme. Sonra buldurur seni, vurduruverir. Amanın ne yapıyorsun sen?"

Hacı güldü: "O kadarlığına aklımız erer, Ağa," dedi. "İskenderuna derim de Mersine giderim. Zaten Mersine gideceğim. Orada askerlik arkadaşım Turgut var."

Mahir: "Yaşsa Hacı," dedi. "Akıllı adamsın. Can bu! Can kaygısı adamı akıllı eder."

Hacı: "Akıllı eder, akıllı eder ama, şuradan da gitmek bir zoruma gidiyor ki... Ben kasabasız edemem. Kokusu burnumdan gitmez ki... Hiç olmazsa iki aya bir gece gelip gidemez miyim?"

"Adımını bile atmayacaksın. Söz ver gelmeyeceğine. Söz, ama erkek sözü."

"Söz. Ben erkeğim Ağa. Sözümünden caymam, dediğinden çıkmam."

"Haydi uğur ola. Ben de İstanbula taşınacağım birkaç yıl sonra. Orada bir ticarethane açacağım. Seni de oraya alırım. Senin gibi sadık, yiğit adamlara çok gereğim var. Böyle heder etmek istemem. Böyle Dervişlerin kurşunları altında can vermesini istemem. Uğur ola, uğur ola... Çabuk olsun..."

Hacıyı kapıya kadar uğurladı. İkisinin de yüzünde bir sevinç vardı ki deme gitsin. Utanmasalar karşı karşıya geçip şıkır şıkır oynayacaklardı.

Hacı hemen kapıda bir türkü tutturdu. Hem türküyü söylüyor, hem de kendi kendine yürüyor oynuyordu. Heeyt anasını be! Cebinden parayı çıkarıp çıkarıp bakıyordu. Niçin verdi bu parayı? Babasının hayrına vermezdi... Vermezdi ama, ne çıkaracaktı Hacıdan? Ne çıkarırsa çıkarsın, ona neydi. Elinde paranın sıcaklığı. Yalnız bunu düşünüyordu. Bu on gün içinde kasabada bir yaşayacaktı ki, şahlar padişahlar gibi. Ondandır da çeker giderdi. Dikili bağı mı vardı burada? Bu kasaba olmazsa orası olsun. Orası olsun, ama biraz daha dayatsa, biraz daha para koparamaz mıydı? Yüzüne bakılırsa koparabilirdi. Ne kadar da çok parasını almıştı şu son günlerde! Herifte amma da çok para varmış be!

Birden Derviş Bey, onun öfkeli yüzü geldi gözlerinin önüne. Nasıl çekmişti tabancayı! Az daha kurşunu yiyordu. Ne öfkeli adamdı be! Amma da onurluydu. Bir boynuzlu sözünden de adam böylesine alınır mıydı? Herkes, her gün birbirine boynuzlu diyordu. Ne vardı bunda? Sahiden Mahirin dediği gibi onu öldürtür müydü bu teres? Aman canım, o öfke anıydı. Bir boynuz için de adamı öldürtür müydü? Belki de öldürtürdü. Bunların sağı solu olmaz ki... Neler için adam öldürtmüyorlardı bunlar. Vallahi öldürtür be. Hiç gözünün yaşına bakmazlar.

Ürperdi. Birden sevinci kaçtı. Ölüm karşısına geldi dikildi. Kanlı bir bıçaktı ölüm. Hacı ömründe birkaç kişi bıçaklamıştı ama öldürmek için değil. Hiçbirisi de ölmemişti zaten. Adam bıçaklamış desinler diye. İnat için. Bir anlık öfke için. Bıçak kullanmakta çok ustaydı.

Haaa... Mahirin bir tuzağı olmasın bu sürgünlük? Ne tuzak olacak? Bir insan, bir insanın kendi yüzünden öldürülmesini istemiyor. İstemez ya...

Mahir pencereden onun sevincine bakıyordu. Oooh, diyordu, çok pahalıya patladıysa da ölümden yakayı kurtardık. Ama, bu Deli deyyus sözünü tutar da gider mi? Gider gider, erkek adamdır. Bir de korkaktır. Bir inansa ki Derviş onu öldürte-

cek bir an durmaz, soluğu Mersinde alır. Ama çok pahalı. Ayda beş yüz lira! Ondan aşağı paraya da bu mendebur gitmezdi. Aldırma, bir yolunu bulur, bu beş yüzü Dervişten çıkarırım. Aah, şu Deli Hacıyı öldürecek birisini bulabilseydim!

Şimdi Adanaya gitmek gerek. Bir iyice kafaları çekmek gerek. Eğlenmek gerek... Mahirin çok sıkıntılı zamanları olmuştu. Ömründe çok belayla karşı karşıya gelmişti. Ama böylesiyle karşılaşmamıştı. Bu korkunçtu. Bile bile, göre göre ölümdü. Boynunda idam yaftası, öyle dolaşıyordu. Duysa ki Derviş bütün bunları o yaptırdı, bir saniye yaşatmazdı.

Deli Hacı da gidince her şey bitecekti. Derviş avucunun içine her gün biraz daha düşecekti. Ak kefenin, yalınkılıcın, yalınayağın başıkabağın öcünü alacaktı. Bu uğurda mal da batsın, mülk de batsın.

Böyle düşüncelerden kendisini alamadıkça, kendi kendine, sen deliriyorsun Mahir, diyordu. Akli başında adam, böyle kin duyar mı?

Yanına en küçük çocuğu geldi. Çocuğu kaldırdı bağrına bastı. "Yavru, yavru, yavru," diye öptü boynundan. "Yavroşum. Gıdı gıdı, gıdı gıdı."

Çocuk gülüyor, o da gülüyordu. Karısı onun çocukla oynayışını seyrediyordu. Mahir her zaman çocuklarla böyle oynamazdı. Ancak çok sevinçli olduğu zamanlarda böyle olurdu. Son bir yıldır yüzü gülmemiş, bu Derviş canavarının yüzünden fıkaranın gözü dünyayı görmemişti. Dünya zindan olmuştu ona.

Çocuğu bıraktı. "Melahat," dedi, "ben Adanaya gidiyorum. Kristal Palasta olurum. Bir iş çıkarsa bana telefon et. Olur mu?"

Kadın boynunu büktü: "Olur," dedi.

“Ulan gidiyoruz be,” dedi. “Vay anasını hepten gidiyoruz. Gitmek zor mu ki? Ne zoru be! Ekmek elden su gölden olduktan sonra, cehenneme de...”

Mersini bilirdi. İlk olarak denizi Mersinde görmüştü. Mersini gördüğü günü ansıladı. On yedi yaşında ya var ya yoktu. Trenden inmişti. Hiç kimseyi tanımıyordu. Deniz nasıl olur, onu görmeye gelmişti Mersine. Sabahleyin bir yağmur yağmış, sonra da açmıştı. Doğru denizin kıyısına gitmiş bir tümseğe oturmuştu. Deniz epey uzaklara kadar kırmızıydı. Kırmızı, bulanık. Mavilik ötelerden, çok uzaklardan başlıyordu. Deniz her gün böyle olmaz. Bu yağmurdandır. O gün bugündür hep denizi böyle ansır. Bir acı, bir mavi, karışık bir tat kalmıştı damagında denizden.

Mersin onu çekiyordu. Bulanık denize bir hasreti vardı ki... Çoktan unutmuştu Mersini, denizi. Birdenbire doğuvermişti içinde bulanık denizin hasreti. Bir de ak bir martı vardı denizin üstünde. Süzülüp durur. Bir tane miydi ola martı?

“Mersine gidiyoruz be!”

Mersinde bir kahve açacaktı. Ayda beş yüz lira! Amma da çok para! Kahve açmadan da yaşanır. Kumar oynamanın bile gerekliliği yok. Ayda beş yüz lira geldikten sonra ne diye kumar oynamalı? Her akşam gider denizin kıyısında oturur, çocuklarını da okuturdu.

Ama işin içinde bir iş vardı. Mahir Kabakçioğlu boş yere vermezdi ayda beş yüzü. Bir kaymakam maaşı... Şaşılır iş ama

kendisi bilir. Vermezse parayı, Mersinlerde onu aç susuz bırakırsa, o da ona yapacağını bilirdi. Yurdundan yuvasından edince bir insanı ona bakmak gerekti. Yurdundan yuvasından etmek bir insanı ne demektir? Bir insanın canını tehlikeye atmak ne demektir? Derviş Bey çok adam öldürmüştü. Alimallah insanı vurdururverirdi. Yer mi, Derviş Bey? Var da çarşının ortasında, ona arkadaş sen pezevenksin de. Olur mu? Hakkı da var. Ne karışırırsın herkesin boynuzunun büyüdüğüne? Varsın büyüsün. Seni ne ilgilendirir? İşte böyle yurdundan yuvandan ederler. İşte böyle Mersinlerde süründürürler seni. Gel de gitme. Gitme bakalım ulan. Köpoğlu. Sen kim oluyorsun da Beylerle uğraşıyorsun? Yakarlar seni. Kelleyi vermeden var git gideceğin yere. Çabuk ol. Çabuk tut elini, İstanbuldan gelmeden o pezevenk. Pezevenk oğlu pezevenk. Hem de boynuzları yıldızların ötesine kadar uzamış. Hem de kızı İstanbulun cümle oğlanlarıyla fink atmış. Kasaba kızları İstanbul oğlanlarına dayanamaz. Burma bıyıklı, kız gibi oğlanlar. Sinemalarda çoğunu görmüşüz. Sinemada resimlerini görünce dipleri düşer, ya asıllarını görünce! Dayanamazlar arkadaş...

Köprünün oraya gidiyordu. Çarşayı görmeden geçmişti. Bir iki kişi merhaba demişti ama duymamıştı. İçinde bir uğultu vardı. Türküye benzer bir şey tutturmuştu. Pınarları yosun tutmuş akıyor, diyordu. Mor menekşe dize çıkmış kokmuyor. Benim yarım bana küsmüş bakmıyor. Ben gidiyorum, kömür gözlüm kal artık, kal artık, diyordu. Kal geride. Ben gidiyorum be...

Köprünün ayaklarına vardı. Gözünü suya dikti. Suyun dibi görünüyordu. Beş altı küçücük balık yukarı yukarı kayıyordu. Ayaz bir gündü. Dinamit atıp çok balık yakalamışlardı. Yazıktı balıklara. Sonra rakı içmişlerdi.

"Kalk artık," dedi, oradan ayrıldı.

Arap Saim nerelerde? Varıp onu bulmalı. Arap Saim bir garip oğlan. Yiğit. İşi gücü demir dövmek. Bir de kumarcıları seyretmek. Ağzına bir dirhem rakı almaz. Hiç de kumar oynamaz, ama ne kumarcılardan ayrılır, ne rakıcılardan. Kumarcıları, rakıcıları sever. Ütülene para verir. Rakısı olmayana rakı ısmarlar.

Kırmızı bir demiri dövüyordu. Demirden kıvılcımlar saçılıyordu. Dükkanın arkası karanlık. Kırmızı demir ışılatıyordu arada bir karanlığı. Şimdiye kadar hiç gelmemişti Saimin dükkanına. Saim onu görünce gülümsedi. Gözlerinde apaçık bir şaşkınlık da belirdi. Elindeki demiri suya soktu. Su cızırdadı. "Hoş geldin, Hacı kardaş," dedi. "Ne haber?"

Hacı: "Gidiyorum, kardaş," dedi. "Bir daha kimse yüzümü göremeyecek. Bir daha bu kasabaya bir adım bile atamayacağım. Sana bunu söylemeye geldim."

"Nereye, niçin gidiyorsun? Ne oldu gene?"

"Sürgün oluyorum. Uzaklara, İskenderuna gidiyorum. Derviş Bey çok kızmış, onu öldürteceğim diyormuş. Sana geldim ki... Korktu sanma. İşin içinde iş var. Ben korkmam. İnsan olan ölümden korkar mı? Kolay kolay beni Derviş Bey öldürür mü? Ne dedik? Bir küçücük şakacık ettik ona. Ama o kızmış."

Saim: "Niçin öldürsün seni? Öldürtürse, herkes ondan bilir."

"Doğru. Doğru ama ben gidiyorum."

"Yaa, demek gidiyorsun ha?"

"Gidiyorum. Çok çok gidiyorum. Ama ayda bir, gece geleceğim, sizleri görüp gideceğim."

"Yaaa..."

"Saim, öldürtür mü dersin herif beni? Ha, ne dersin?"

"Boş ver canım! Ne demeye öldürtsün. Adam öldürtmek eski günlerdeydi. Şimdi karıncayı ezsen hesabını soruyorlar. Bey de olsa, paşa da olsa. Bunun imkanı yok ya, madem gitmek istiyorsun, var git."

"Evimi, çoluk çocuğumu da alıp götürceğim. Çocukları yüksekokullara salacağım, varsın okusunlar. Gitmezdim ya, çocuklar için gidiyorum. Burada kalırlarsa ne okurlar, ne bir şey. Benim gibi olurlar. Ya oralarda? Okuyup adam olacaklar be! Yok yok, Derviş Beyden korkmuyorum. Ölümden korkmuyorum. Ölüm Allahın emri be! Allahın emrinden geri durmak var mı?"

Saim şaşkın: "Yok," dedi.

"Şimdilik allahaısmarladık. Kürt Ömerin bahçesine gel bu akşam. Arkadaşlara şölen vereceğim. Tekmil arkadaşlara bir şölen çekeceğim ki felek de maşallah desin. Çok param var."

Saimden sevinç içinde ayrıldı. Sevincinden uçuyordu. Sevincinden yere basmıyordu sanki. Çarşıda önüne gelene takılıyor, konuşuyor konuşuyor, "ben çok çok gidiyorum," diyordu, "sağlıcakla kalın arkadaşlar. Oğullarımı yüksekokullarda okutmak için gidiyorum. Yoksa Derviş boynuzlusunun korkusundan değil."

Arkasından gülüyorlardı. Çocuk okutacak adama bak deyip gülüyorlardı.

Değirmene gitti. Şakıldağın oradan akan sulara gözlerini dikti. Değirmen un kokuyordu. Şakıldağın altındaki sular su değil köpüktü. Tüm köpüktü. Suyun gürültüsü kulakları sağır ediyordu.

"Ulan," dedi, "gidiyorum be! Korkumdan değil. Ölümünden korkanın anasını avradını..."

Birden ölüm geldi gözünün önüne. Birden kendisini ölmüş saydı. Eli ayağı buz kesildi. Ne zor işti ölüm. Yuf be, yok oluyordu insan... Bir daha, bir daha hiç olmuyordu. Hiç, hiç olmayacaktı. Üstünden yıllar yıllar geçecek, o hiç olmayacaktı. Kurtlar çıyanlar yiyecekti etini. Kuru bir kemik. Mezarlıkta kafatasları görmüştü. Görmüş de bakamamıştı. Bakılmaz, ocağı batsın. Ölüm ne zor ki... Yok yok yok oluveriyor insan. Bir daha hiçbir şey yok.

Oradan koşarcasına ayrıldı. Bu kasabada bir dakika bile durmak haram. Öldürtür bu köpek. Vallahi öldürtür.

Vakit akşama geliyordu. Doğru eve koştu. Karısı onu her zamanki asık suratıyla karşıladı. Bu kadının hiç mi hiç yüzü gülmüyordu. Ama ne fedakar kadındı. Anaydı, anaydı, avrattı be! Avrattların şahı Neriman be!

"Gül artık, gül artık, karı. Gidiyoruz. İskenderuna... Orada yaşayacağız. Çocukları yüksekokullara vereceğiz. Her ay beş yüzlük gelecek. Bak paraya."

Kadın dudak büktü. Onun elinde çok para görmüştü böyle. Biraz sonra biliyordu ki o para yok olverecekti. "Ver," dedi, "onun birazını bana." Elinden ne kurtarabilirse kardı.

Hacı parayı karıya fırlattı. "Al hepsi senin olsun. Kumar parası değil. Göçme parası." Para yere düştü dağıldı. Kadın toplamaya başladı. "Onun içinden bana azıcık ver. Arkadaşlara

şölen vereceğim. Ayrılık şöleni. Gidiyoruz artık. Sürgün oluyoruz yurdumuzdan yuvamızdan. Vatanımızdan sürgün ediyorlar bizi. Derviş Bey arkama adam çıkarmış, beni öldürecekmişler. Duydun mu? İdamıma karar vermiş Derviş Bey. Gitmezsek kelleyi verdik."

Kadın: "Oooh," dedi. "Hak ettin. Gider de çarşının ortasında elalemin boynuzunu söyler misin? İşte böyle olur. Kurtar bakalım tatlı canını."

Hacı güldü. "Yok be karı," dedi. "Ne öldüreceği var, ne bir şey. Herif çekti İstanbul'a gitti. Bir daha bu kasabaya ayak basmayacak. Utancımдан, diyormuş, Deli Hacı bana o hakareti yaptıktan sonra o kasabaya ben bir daha ayak basamam, diyormuş. Ne öldürdüğü, ne öldüreceği var. Ama işin içinde bir iş var ki aklım ermiyor bir türlü. O gitti, biz de gideceğiz. Her ay beş yüz lira maaş. Mebus maaşı. On yıl, on beş yıl hep beş yüz lira gelecek her ay. Şimdi al bu parayı, sakla. Bu hafta içinde göçeceğiz. Gitmesem de bir şey icap etmez ama, atını sen sağlam kazığa bağla da hırsıza bahane bulma. Bıktım buradan, bu kasabadan. Eşek kuyruğu gibi burada, kıyamete kadar ne uzar ne de kısalırsın. Sevincimden uçuyorum be karı. Deli olacağım. Çocuklarımız yüksekokullarda okuyacak. Derviş Beyin oğlu gibi."

Çocuğun biri kapının eşiğine oturmuş, sümüğünü çeke çeke bir dal yontuyordu. Kaldırdı çocuğu kucığına aldı. "Okuyacaksın, okuyacaksın, adam olacaksın. Bunun için yurdumu yuvamı, kasabamı, baba vatanımı bırakıyorum. Kızları da okutacağım. Derviş Beyin kızı gibi kırıştıracakmış, varsın kırıştırsın. Kız dediğin dünyaya kırıştırmaya gelir. Bunun için adam öldürülür mü? Hem okusun kızım, hem de İstanbulun tek mil delikanlılarıyla kırıştırsın. Derviş Beyin kızından bin beter olsun. Bu devirde kızın kırıştıranı makbuldür."

Kadın hem gülüyor, hem de kocasını hayranlıkla seyreyliyordu.

"Ulan karı, yüzün güldü be! Senin de yüzün güler miymiş?"

"Sen azıtmışsın herif," dedi kadın. "O ne biçim laflar öyle?"

"Okusun, okusun da orospu olsun kızım. Okumuş orospu okumamış melekten iyidir. Oropsu olacak kızım, ama gürlü gü-

rül okuyup doktor olacak. Neriman, hazırlığını gör, hiç kimseye de söyleme. Bak, sana diyorum, korkumdan değil gittiğim, bunu aklına iyi tak. Yavrularımın istikbali için kendimi feda ediyorum. Bir fırsattır, kaçırmamak gerek. Topla ufak tefeğini. Doğru İskenderun. Hiç kimse bilmesin nereye gittiğimizi. Yok yok, söyle önüne gelene, Hacı'nın bir emnisi varmış, seferberlikte kaybolmuş, şimdi bulunmuş, çok da zenginmiş, Hacı'yı evlat edinmiş. Kimi kimsesi yokmuş de. O çağırmış da yanına gidiyoruz de. Olur mu?"

Kadın: "Sahi öyle mi?" diye sordu.

Hacı: "Öyle öyle," dedi. "Ver bakalım şuradan bir yüzlük de arkadaşlara şölen vereyim, son gittilik."

Çocuğu yere bıraktı. Yüzlüğü çekti aldı, koşarcasına dışarı çıktı. Gün kavuşuyordu.

Önce Süleyman'ı Tevfiğin kahvesinin ocağında buldu. "Gidiyorum Süleyman," dedi. "Sürgün oluyorum. Ağalar beni sürgün ediyorlar vatanımdan, kasabamdan. Bırak işi de bu gece sabaha kadar şölen var. Ayrılık şöleni. Gitmesem beni Derviş öldürtecekmiş. Gitmek gerek. Yirmi yıl sonra, Derviş ölünce gene gelirim. Arkadaşlara haber ver. Herkese, herkese, Köse Durana, Çolak Nuriye, herkese..." O gece bütün arkadaşlar Kürt Ömerin bahçesinde toplandılar, sabaha kadar içtiler söylediler.

Hacı bir ağlama tutturmuştu. "Kalın artık arkadaşlar. Beni Ağalar Beyler sürgün ediyorlar. Bu dünya onlara da kalmayacak. Bir Deli Hacı'yı çekemediler. Yoksa iki sözde ne vardı ki... Biz hep biribirimize her gün boynuzlu demez miyiz? Bir Deli Hacı'yı götüremediler de, çekemediler de canına kıyıyorlar. O da ölümden korkmadığı halde kaçıyor. Beni istemeyeni ben de istemem deyip gidiyor. Ama gelecek Hacı, gelecek. Derviş yaşlı, Hacı genç, Derviş ölünce Hacı gene kasabasına gelecek." Çekemiyorlar derken içi öyle büyüyor, öylesine bir gurur duyuyordu ki, tarifsiz. Üstüne basa basa: "Çekemiyorlar. Bir Deli Hacı'yı koca kasabada barındıramıyorlar. Zararı yok. Biz de vatanımızı koyup gideriz arkadaşlar..."

İçlerinden bir tanesi: "Biz ne oluyoruz?" dedi. "Biz avrat mıyız be? Arkadaşımızı öldürtür müyüz? Sen gitmeyeceksin. Bütün Beylere de, Derviş Bey'e de karşı koyarız."

Hep birden: "Karşı koyarız," dediler.

"El mi yaman, Bey mi yaman," dedi birisi.

"El mi yaman, Bey mi yaman," diye tekrar ettiler hep birden.

Hacı ayağa kalktı: "Siz deminizde olun arkadaşlar, kimse bu kasabadan Deli Hacıyı sürgün edemez. Korkuyor da gidiyor sanmayın arkadaşlar. El mi yaman, Bey mi yaman, bunu ben de bilirim. Onlar ölürlerse çiftlikleri, karıları, malları mülkleri kalır. Biz ölürssek çöpümüz bile kalmaz. Ol sebepten her zaman onlar bizlerden korkarlar, biz korkmayız. Onun için siz deminizde olun, işin içinde iş var. Hacı çocuklarını yüksekokullara vermeye gidiyor."

Bir tanesi: "Versin," dedi. "Versin de her biri bir büyük adam olsun."

Hacı: "Kızları da okutacağım. Hem de İstanbul'da. Biri gelir de senin kızın fingirdeşiyor derse, canı sağ olsun diyeceğim."

Sabaha kadar vur patlasın çal oynasın, eğlendiler.

Kasabada kimseyi tanımıyordu. Kimse de onu tanımıyordu. Varıp da merhaba diyecek bir kimse yoktu. Giyinmiş, orta salondaki bir sedire oturmuş, düşüncelere dalmıştı. İkide bir kalkmaya, dışarı çıkmaya davranıyor, sonradan cayıyordu. Nereye gidecek, ne yapacaktı?

Kuşluk sığağı dışarda kızdırıyordu. Salkımsöğüdün gölgesinde eşelenen tavuklar vardı. Yumak yumak civcivler debeleleniyorlardı. Bir zaman salkımsöğüde, civcivlere baktı. Üstüne oturduğu yaldızlı sedire baktı. Sedirin üstü kırmızı bir ipek kumaşlandı. Eski Türkmenden kalma. İpekli kumaşı sağ elinin ayasıyla sıvazlıyordu. Karnı da acıkmıştı. Cebinde de bir hayli para vardı. Kasabaya gelmeyi, kasabada bir zaman gezmeyi halbuki ne kadar isterdi.

Bir zamandı, çocukluğundaydı. Bir gece, sabaha karşı olacak, çardaktan inmiş, bataklığın kıyısına kadar koşmuştu. Varmış dalları toprağa değen bir söğüdün altına girmiş, büzülmüştü. Korku içindeydi. Hiçbir yerden çıt çıkmıyordu. Bir yerlerde bir şeyler uğulduyor, o uğultu da üstüne üstüne geliyordu. Büzülüyor, korkuyordu. Neden buraya kadar yatağından kalkıp gelmiş, söğüdün altına neden girmişti? Bulamıyor. Hiçbir zaman da bulamamıştı.

Hep düş görüyordu. Gökten bataklığın üstüne ak ak bulutlar yağıyordu düşünde. Bulutlar durmadan bataklıktan Ceyhan suyuna doğru akıyor, akıyordu. Sonra bir kayalıkta uyuyordu. Yalçın kayalıklar, kocaman kartallar. Kartallar kara bir top gibi

yumulup gökten bataklığın üstüne öylesine akıyorlardı ki... Kurşun gibi. Fısıltıları bütün ovayı doldurur. Bu düş müydü, değil miydi, onu da bilmiyordu.

Yazdı. Ekinler kurumuştu. Işıltıya kesmişti ova. Ekinlerin içinden çiftliğe doğru gidiyordu. Dalmıştı. Birden bir fısıltı duydu. Bir karayılan gördü sonra. Işıltılı kuyruğunu baldırına değdirip geçti. Yılan uçuyordu. Toprakta değildi. Ekinlerin başaklarına değip gidiyordu. Ödü koptu. Yılanın gittiği yönün aksine koşmaya başladı. Soluğu kesilinceye kadar koştu. Sonra bir yolun ortasına ağzı koyun düştü kaldı. Soluğu tutuluyordu. Yılan da kovalıyor diye öyle bir korkuyordu ki...

İyi biliyordu ki çok korkak bir adamdı.

Tam öğleye kadar orada büzüldü kaldı. Kapıdaki dalları yere değen söğüde bile bakamıyordu artık. Cıvcıvler bile silinmişti gözlerinin önünden.

Ayağa kalktı, ne yapacağını bilmeden salonda dolaştı. Elleri sarkmıştı.

Birden merdivenden aşağı hızla yürüdü. Koşarcasına yola düştü. İncir ağacının yaprakları toz içinde kalmıştı. Kefenli Mahirin arkasındaki kalabalık bu incir ağacının yanında durmuştu. Amma da çok bir kalabalıktı.

Pazaryerinde gözlerini açtı. Hırpani kılıklı birkaç köylü oradan oraya salınarak yürüyorlardı. Ötede bir kamyon duruyordu. "Adanaya Adanaya, Ceyhana Ceyhana," diyordu bir delikanlı.

Binmeli şu kamyona, gitmeli Adanaya. Ne yapıldı Ada-nada? Bildiği pişirdiği yok. Kimi kimsesi yok. Çiftlikte bir Adanalı tanımıştı. Adı da Recep. İyi adamdı. Ama nerede bulunur ki? Yerini yurdunu bilmiyordu ki... Adana çok büyük yer derler. İnsan yiter gidermiş içinde. Buralara hiç benzemezmiş. Ucu bucağı belirsiz. Adanaya gitse, bu adamı da öldürmese... Ona ne derdi anası? Derviş Bey ne derdi? Gülizar ne derdi? Korkak derlerdi. Bir Deli Hacı'nın hakkından gelemedi. Bir de Mahmu-dun oğlu olacak derlerdi.

Adanadan Dördüncü Orduya gidilirdi. Trene biner giderdi. Hiç tren görmemişti. Kara kara evler gibiymiş. Dumanı çıkar da tüm ovayı alırmış. Kara, bulut gibi dumanlar... Van

dağları... Denizi varmış Vanın. Kar fırtınaları olurmuş. İnsanları boğarmış kar. Eli ayağı kesermiş. Yıl on iki ay kar yağarmış ha yağarmış. Hiç kar görmemişti. Yağmurun bir koyusu. Ak yağmur. Gökten düşermiş. Dolunun yumuşağı demişti anası.

“Adanaya Adanaya, Ceyhana Ceyhana...”

Dört yanında dünya yıkıldı. Yapayalnız kaldı ortada. Bir karanlık çöktü. Kamyona doğru yürüdü. Cebinde çok parası vardı. Kamyonun yanında, arka sol tekerleğinin yanında durdu. Tekerleğe korkarak elini yaklaştırdı. Kamyonun içinde üç kadın vardı. Bir sürü de erkek. Bunlar Adanaya gidiyorlardı. Titrer gibi oldu. Kamyona atladı atlayacak, atladı atlayacak. Kamyonun tekerine tutundu. Teker soğuk, buz gibiydi. Birden elini çekti. Bir adamın gözünü dikmiş kendini süzdüğünü gördü. Döndü hemen, oradan hızla, koşarcasına uzaklaştı. Kendini çarşının tam ortasında buldu.

Yanından bir cip geçti. Gözleri cipe takıldı. Cipin içindekini Derviş Beye benzetti. Derviş Bey bu şeytan icadına binmezdi, doru atlar dururken. At da erkeğin yakışığıydı.

Yukarı, demirciler çarşısına yürüdü. Demirciler durmadan çekiç sallıyorlardı. Bir demirciye, ocaktaki yalımlara, kırmızı, dövülen demirlere bir süre gözlerini dikti baktı. İnsan bir demirci olmalı ki diye düşündü. Demircilik iyi bir zenaat. Aç ko-maz insanı hiçbir zaman. Nereye gitsen, hangi diyara gitsen yapılacak bir saban demiri, araba dingili bulunur. Her yerde araba, dingil, saban demiri vardır.

Kulağına bir “Yusufçuk Yusuf” geldi. Kalın bir sesti. Babasının sesine benziyordu. Döndü baktı ama kimsecikleri görmedi.

Şimdi bu kasabada bir tanıdığı olsaydı, candan bir arkadaşı... Konuşurlardı. Oradan geriye döndü. Kaldırımlar esik kesik, ak çakıltaşlarından örülmüştü. Yürürken taşların ak yerine basıyordu. Amma da temiz, çamursuz. Balı dök yala dedikleri bu olacak. Bir evin camı balkıdı. Güneşten şavk verdi. Bir daha bakamadı cama. Gözleri kamaştı.

Bir kebabçı dükkanına girdi. Gelen çırağa: “Bir tane Adana kebabı,” dedi.

Kebapçı dükkanının içi yağlı dumanla dolmuştu. Genzini yakıyordu insanın. Kebabı yedi. Hiçbir yabancılık duymadı burada. Çok girmişti kebabçı dükkanlarına. Aykırı kaçmayacağını bilse akşama kadar burada otururdu.

Çarşı gittikçe kalabalıklaşıyordu. Bir sürü gürültüyle konuşan adamlar. Durmadan konuşuyorlar, didişiyorlardı. Ne konuşturlar, ne söyleşirler böylesine? Güzel giyinmiş adamlar da geçiyordu arada bir. Bunlar Ağa olacak, dedi kendi kendine. Bunlar Derviş Beyin düşmanları. Hepsinin de karıları orospu. Aldırmazlar, karıları ne yaparsa yapsın. Derviş Bey bunlara o sebepten çok düşman... Adamların giyimlerine imrendi.

Gene pazaryerine geldi. Soluna bakınca dükkanın içinde, masası başında oturmuş kitap okuyan Ali Efendiyi gördü.

“Ocağın bata herif,” dedi, “ne der de okursun sabahtan akşama kadar böyle? Ne geçecek eline? Herkes de seni kötülüyor. Adını anan, yılandan kaçarcasına senden kaçıyor. Diyorlar ki bir yiğit adammışsın, fakir fıkaranın dostuymuşsun, Ağaların Beylerin de düşmanıymışsın. Seni karalamak için yakana bir bit atmışlar ki, arın arınabilirsen. Babamın da hapiste arkadaşımışsın. Senin yanına gelen eli boş dönmezmiş. Elinden geldikçe bir iyilik yaparmışsın. Derdine çare bulurmuşsun, düşmanın yın bile...”

Oradaki bir taşın üstüne oturdu, gözünü kırpmadan Ali Efendiye dikti, bakmaya başladı. Ali Efendi başını kitaptan kaldırdıkça güneşe bakamıyor, boyuna gözlerini kirpiştiriyordu. Onun gözlerinin böyle yapması mümkünü yok böyle çok okumaktan olmuştur. Ocağın yana herif hiç de okumaktan yorulmuyor. Bir deri bir kemik. Yüzü de avuç içi kadar. Onca iş gelirmi ki elinden bu fıkaranın. Bir dul karının oğluymuş. Babasını çocukken vurmuşlar. Gelip bir arzuhal yazdıran da yok. Korkuyorlar. Kaleminden kan damlarmış ama milleti Ağalar korkutuyorlar. Bir de korkakmış ki... Miting olduğu günler yazı makinasını alıp dağlara çekiliyormuş. O kadar adamın içinde ne yapsın? Korkmasın da ne halt işlesin fıkara? Onu Ağalar ellerine geçirsinler, kanını içeceklermiş.

Hep ne okur ki böyle? Bir bildiği var zaar. Bu kadar okumuş adamsın, bre kardaşım, ağam, sen de Ağa olsana! Ağa et-

mezler ki onu... Babası büyük bir Ağaymış derler. Soy da Dördüncü Ordu Beyiymiş. Yüksek bir soy. Derviş Bey iyi bilir. Yüksek soyundan dolayı Derviş Bey onu çok sever.

Ah, dedi kendi kendine, yazdıracak bir arzuhalim olsa, varır yazdırırdım. On lira da para veririm bir arzuhale. Varsın kendisine bir kitap alsın da okusun. Eline geçen parayı hep gavur kitaplarına verirmiş.

Ali Efendi bir ara başını kitabından kaldırdı, gene gözlerini kirpiştirerek önünden geçen bir köylüye dostça, candan gülümsedi. Böylesi gülümseyen adamdan insana kötülük gelemmez. Kötü yüz başka yüzdür. Kürt Mahmut, yani babam demiş ki arkadaşlarına, canımı bir tek adama güvenirim, anamı avradımı, namusumu, o da Ali Efendiye demiş.

Varıp konuşmalı onunla. Ama ne diyerek konuşmalı? Bir ara Ali Efendi kendisine baktı. Gözlerinde çocukça bir hayret vardı. Sonra usuldan da ona gülümsedi. Varıp konuşmalı mı? Ne demeli ona? Birden aklına düştü, varıp Kürt Mahmudun oğluyum diyecekti. Ali Efendi Mahmudu çok sever, derler. Sevinecekti. Sevinir mi ki?

Oturduğu taştan ayağa kalktı, dükkana yürüdü, gülümsedi.

Ali Efendi: "Buyur bakalım kardaş," dedi. Sıcak, tok, içten, güvenli bir sesi vardı.

Yusuf: "Ben," dedi, "Kürt Mahmudun oğluyum. Sen babamın arkadaşımıydın. Babam seni çok severmiş. Anam öyle söyler."

Ali Efendi gülümseyerek: "Yaa," dedi, "babanı çok sevdim. Çok sevindim seni görünce. Kocamanmışsın maşallah. Anan nasıl? O beni iyi bilir. Hapiste bana hep hediye getirirdi. Baban gibi insan adam var mıydı? Bu namussuz Beylerin yüzünden heder oldu gitti. Öldürdüler babanı. Aaaah, yaşasaydı Mahmut, o Beylerin Ağaların göreceği vardı. Hapiste dünyayı bir iyice öğrenmişti."

Yusuf şöyle bir yüzüne baktı. Bu adam babası zamanında hapse girmişse, girdiğinde çocuk olmalıydı.

Ali Efendi: "Önce çok direndi. Beyini Allah gibi görüyordu baban. Ben Beyleri ona anlatınca bir ay benimle konuşmadı. Sonra anladı. Ah, dedi, senin gibi bir adam daha önce benim

karşıma çıkmalıydı. Bundan sonra da buradan kurtulursam, ben bilirim yapacağımı. Biz eziliyoruz, onlar yaşıyor. Sen sen, sen sen ol, Beyler yoluna tırnağını bile kesip atma. Elinden geldikçe onlara kötülük et."

Konuşurken hep gülümsüyor bu adam. Ne de kolay söylüyor.

Yusuf: "Derviş Bey seni oğlu Muzafferden daha bile çok sever," dedi sıkılarak.

"Ben de onu. Hoş adam. Ama ben adam öldürtenlerden öğrenirim. Pis iş. Mahmut gibi bir yiğit onun yoluna öldü gitti."

Yusuf: "Anam diyor ki babam çok korkakmış. Anam öyle diyor. Sen babamı bilirmişsin. Çok korkak mıydı?"

Ali Efendi onun bu çocukça sorusuna epeyce güldü: "Korkmayan insan olur mu Yusufum," dedi. "İnsanoğlu korkar. Ben de bir korkarım ki, ödüm patlar. Kardeşin nasıl?"

"İyi," dedi Yusuf çabucak, oralı olmadan. Sonra da: "Anam der ki dayıların hiç korkmazlarmış." Bunu söylerken gözlerinin içine iyice baktı, bekledi ne diyecek diye.

"Korkmayan insan olmaz, Yusufum."

Yusuf kalkmaya davrandı.

Ali Efendi: "Otursaydın ya," dedi. "Mahmudun kocaman oğlunu görmek beni sevindirdi. İyi adamdı baban. Akıllıydı çok da. O olmasaydı ben içeri düştüğümde, çok çocuktum o zaman, beni yerlerdi içerde. Bir işin düşerse bana gel. Anana da selam söyle."

Yusuf: "Olur," dedi. "Başım üstüne."

Oradan ayrıldı. Biraz aralaşınca, kendi kendine: "Ben," dedi. "adam öldüremem. Ben çok korkağım. Bu dünyada korkak olmayan kimse de yokmuş."

Ali Efendi düşündü, bu oğlanın başında bir hal olmalı... Var olmaya var ya, nedir?

Yusufu ayakları çiftliğe doğru çekiyordu. Savrunun kıyısına geldi, suya baktı. Köprüyü geçti. Baktı ki çiftliğin yoluna gidiyor. Birden olduğu yerde kalakaldı. Çiftliğe giderse bir daha öldürseler kasabaya dönemeyecekti. Hızla geri döndü, konağa geldiğinde kan ter içinde kalmış, soluyordu. Yukarı çıktı. Konağın odalarının kapısını açtı kapadı, açtı kapadı.

Bir oda vardı. Duvarlarında bir sürü altın yaldızlı ayna. Bir de kocaman fotoğraf. Bu fotoğraf Derviş Beyin gençlik fotoğrafıydı. İnce bıyıkları, yalım gibi gözleri vardı. Bir zaman fotoğrafın önünde oyalandı. Derviş ölüp gittikten sonra bu fotoğrafı kalacaktı işte. Aaah bir fotoğraf çekirse de, böyle kocaman, çocuklarına kalsaydı... Yok olup gitmeseydi. Aynada yüzüne baktı. Derviş Beyin gençliğinden daha güzel geldi ona.

Odalarda karyolalar vardı. Hep ipek yorganlıydı. Bir odada kocaman kocaman bir soğutma dolabı vardı. Açtı, içine baktı, içi bomboştu. Bir oda da kilimlerle döşeliydi. Çadır içine benziyordu. Köşeye mısır koçanı, bir su bardağı, bir hızman, nakışlı bir çakmaklı tüfek, bir davul, bir saz, bir kubur, bir de yeşilli kırmızılı bayrak asılmıştı. Bu bayrak Derviş Beyin dedesinin Beylik bayrağıymış. Padişah dedesine vermişmiş.

Akşam oluyordu. Konağın alt katına indi. Kapının arkasında bir kazma bir bel gördü. Sevindi. Beli aldı bahçeye çıktı. Bahçeyi otlar bürümüşü. Toprağı bellemeye başladı. Öyle iş-tahla, öyle candan belliyordu ki toprağı, gözünü açtığı zaman bahçenin bellenmedik yeri kalmadığını gördü. Gün alacakaranlığa düşmüştü. Bir açlık duydu ki içinde, doğru çarşıya koştu.

Dükkanlar gürültüyle kepenklerini indiriyorlardı. On, on beş kepenk birden iniyor, kasabanın sessizliğini bir an için yırtıyordu. Yusufun hoşuna gitti bu. Durmadan kepenkler iniyordu.

Kebabçı dükkanına girdi. Bekledi. Sonra, gelen kebabı çabucak yedi dışarı çıktı. Çarşayı bir uçtan bir uca birkaç kere gidip geldi. Sonra bir kahveye oturdu. Çay söyledi. Hep canı sıkılıyordu. Bir yerlere kaçmak, başını alıp bir yere gitmek istiyordu. Çayı içer içmez hemen ayağa kalktı. Çarşıda kim yok kimse yoktu. Ne yapmalı? Uykusu da hiç gelmiyordu. Bir uyuşukluk içindeydi.

Van dağları... Dayıları daha sağ mı ola? Belki de ölmüşlerdir. Adanaya gitse bir çiftliğe yerleşse, çift sürse...

Karanlık, duvarı gittikçe sıkıştırıyor. Duvar gittikçe daralıyor. Van gölü koca, karanlık bir duvar. Adanada kim yok kimse yok. Çarşının ortasında dikilmiş kalmış. Nereye baksa bir karanlık... Sonsuz.

İnanılmaz bir yorgunluk duydu bütün bedeninde. Her bir yerleri dökülüyordu. Ağır ağır konağa gitti. İstemeyerek kapıyı açtı. Işığı yaktı. Işığı açınca sevindi. Bir düğmeyi çeviriverince bir ışık patlayıveriyordu. Hoşuna gitti. Soyundu, yatağa uzandı. Işığı söndürmek istemiyor, korkuyordu. Bir zaman yatakta düşündü kaldı. Hep kanlı bir ölü geliyordu gözünün önüne. Deli Hacıyı öldüreceğine bir türlü kendisini inandıramıyordu.

Deli Hacıyı öldürmezse çiftliğe bir daha ayak basamaz, anasını göremezdi. Bir yere kaçsa, hiçbir yer bilmiyordu ki... İşte bu kasabada kaldığı gibi yapayalnız kalırdı. Gülizar onu alırmıydı, sever miydi? Adam öldürememiş korkak adamın yüzüne kim bakardı ki...

Şimdi anası çoktan uyumuştı. Gülizar da uyumuştı. Yüreğinin başında bir sızı duyuyordu. Şu ışık da amma gözlerini acıtıyordu. İlk olarak ışık altında uyuyordu. Işığı da söndürmüyordu. Yatakta dönüyordu ha dönüyordu.

Tabancadan nasıl kurşun çıkar, nasıl bir yere saplanır, iyi biliyordu. Hiç kurşun yemiş adam görmemişti. Yalnız çok köpek görmüştü. Bir sarı köpek vardı. Molla Osman köpeğe nişan almış tetiğe basmış, o gözlerini kapatmıştı. Gözlerini açtığı anda yerde, kanlar içinde kıvranan, yerleri tırmalayan, inleyen bir köpek görmüştü. Köpek uzun bir süre can çekişmişti. Ağzı toz topraktan kanlı çamur içinde kalmıştı. Sonra birden ayağa kalkan köpek koşmaya başlamış, gitmiş gitmiş, birden yere yuvarlanıvermişti. Sonra da hiç kımıldamamıştı. İğrenmişti bundan. Bir daha da vurulmuş köpeğe bakamamıştı.

Deli Hacı aklına geldikçe köpek de aklına geliyordu. Bir ara kendinden geçer gibi oldu. Eli sıcacık bir kana battı. Hoplayarak doğruldu. Eline baktı, elinde kan man yoktu.

Bu ne iş, dedi.

Gün, ışıyordu ki daldı. Azıcık kestirdi. Gene hoplayarak uyandı. Kalktı, Yatağın başında, ayakta bir süre dikildi kaldı.

Ağır ağır giyindi, dışarı çıktı. Akşamdan bellediği bahçe toprağı ışıldayıp yatıyordu gün altında. Eğildi, belenmiş toprağı eliyle ufalamaya başladı. Bir sürü solucan gördü. Hemen vurulmuş köpek ölüsü geldi gözünün önüne. Solucanların üstünü hemencecik kapattı.

Çarşıya doğru yollandı. Çarşıya varmadan yolunu değiştirdi. İnsan yüzüne bakmaya, insan içine çıkmaya utanıyordu. Pis bir şeyin içine batıp çıkmış gibiydi.

Karşısından bir araba içinde yüzü sapsarı olmuş bir hasta geldi. Hasta, yüzü avuç içi kadar kalmış, kurumuş bir genç kızdı. Anası başını dizine koymuş, üstüne yaşlı gözlerle eğilmişti. İki eşek başlarını birbirinin üstüne koymuşlardı az ilerde. Koşarak kasabayı çıktı, Savrunun kıyısına geldi. Su pırıl pırıl akıyordu. Apak, arınmış. Suyu girip yıkanmazsa edemezdi. Kuytu bir yer bulup, çalılarının içinde soyunmaya başladı. Çarçabuk soyundu, soyunur soyunmaz da suya atladı. Suyu battı çıktı, battı çıktı. Başını bir iyice ovdu. Sonra giyindi. Tabancasını beline takarken çıkarıp bakmak geldi içinden tabancaya. Güneşte tabanca yeşillendi, pırlıladı. Ne güzeldi. Bir süre elinde evirdi çevirdi, hayran kaldı tabancaya.

Adam öldürmek de bir şey mi? Herkes adam öldürüyor. Ne var sanki, bir Deli Hacıyı da öldürmek bir şey mi? Yok işte başka çaresi. Deli Hacıyı öldürdükten sonra bir daha adam öldürmeyecekti. O zaman, başka bir adam öldürmezse de, kimse korkak diyemeyecekti. Canı istemiyor da öldürmüyor diyeceklerdi.

Sevinçle kasabaya girdi. Aaah, bir iki tanıdığı, bir yoldaşı olsaydı, her şey daha kolay olacaktı.

Önünden geçerken gene Ali Efendiyi gördü. Gene kitap okuyordu. Deli pezevenk, dedi, dünyayı düzelterek. Yakında Ağalar seni bir öldürecekler ki, it ölüsü gibi ölünü şuraya atacaklar. Anan bile başına gelemeyecek. Hey bre akılsız Ali Efendi! Ol bakalım Ağalara düşman. Köpoğlu köpek. Adam öldürenleri sevmezmiş! Babamı neden sevdin ya? Pis domuz.

Bir de içi öyle çekiyordu ki... Ali Efendiyle konuşmayı o kadar istiyordu ki... Ama bir daha ona yaklaşamayacaktı. Korkuyordu ondan. O kocaman, her bir şeyi gören, insanın içine işleyen, ısıltılı gözlerinden korkuyordu. Bu adam insan ne düşünürse, hepsini bilir gibi geliyordu ona. Bir daha tövbe onun yakınına varmaya. Şu Ali Efendiyi öldür deseydi Bey, vallahi varır hemen şimdi öldürürdü. Başını kaldırır da kendisine bakar diye, korkarak, hızla Ali Efendinin önünden geçti. Geçince de

bir oh çekti. Sırtından ağır bir yük kalktı. Sonra geçince edemedi, bir daha önünden geçti onun. Bir daha, bir daha, hızla geçti. Pis domuz başını o zırlıta kitaptan hiç kaldırmıyordu. Varsın kaldırmasın. Onu vuracaklar. Böyle başı kitaba eğilmişken vurverecekler. Uyurken ölür gibi ölecek.

Daha uzağa, kasap dükkanının önüne vardı, sırtını akasya ağacına verdi. Ali Efendiyi seyreylemeye başladı. Başını hiç kaldırmıyordu. Arzuhal de yazmıyordu. Buna hiç arzuhal yazdırıran yok mu?

Ali Efendi yorulmuş olmalı ki, bir ara başını kaldırdı, yanına yönüne şöyle bir göz gezdirirken Yusuf fırladı kaçtı. Az daha göz göze geliyorlardı. Gitti, ötedeki dükkanın arkasına sığındı. Yüreği küt küt atıyor, boğulacakmış gibi oluyordu.

Yüreğinin kütürtüsü geçince, usul usul, sine sine yordamlayarak, göz ucuyla Ali Efendiye bakarak, onun önüne geldi, birden yüreğinin gene kütürtüsü başladı. Hemen de önünden hızla geçti.

Ali Efendi onun bu yaptığını görüyor biliyordu. Alimallah görüyordu. Görüyor, kendi kendine gülümsüyor, nedir ola bu, diye soruyordu. Bu oğlan ne yapıyor böyle, diye şaşıyordu... Ulan Ali Efendi, dünyayı altüst eden Rus kafiri, seni öldürmeli ki... Öldürmeli de insanın yüreği bir soğumalı ki...

Bir daha geçerken önünden, Ali Efendiyle göz göze geldiler, Ali Efendinin gözleri, kocaman on göz büyüklüğündeki gözleri onu deldi geçti.

Bir daha buradan, bu pazaryerinden geçmemeye yemin ediyordu, oradan uzaklaşırken. Deli Hacıyı öldürecek. Hem de nasıl... Hem de bu akşam öldürecek.

Birden kanlı köpek ölüsü, onun can çekişmesi gözlerinin önüne geldi. Köprüye doğru koşmaya başladı, köprüyü geçti, çiftlik yoluna düştü. Kubbeyi görünce nereye düştüğünü anladı. Eli ayağı kesilmiş, orada kalakaldı. Sonra bitmiş, salınarak konağa döndü, yatağa girdi, hemen uyudu. Yemek yemeyi bile unutmuştu. Hiç düş falan da görmedi. Deliksiz bir uyku çekti.

Kuşluk vakti gözünü açtı. Öylesine yorgundu ki... Midesi kazınıyordu. Her bir yanı dövülmüş gibiydi. Böylesine yorulmak için ne yapmıştı? Bahçeyi bellemek mi? Böyle işler her günkü yaptığı işlerdi, hamlatmazdı adamı.

Camda bir sarıcaarı dolaşıyordu. Uçuyor, dolaşiyor, tak diye başını cama vuruyordu sonra da. Akçasaz bataklığı bu arıların öz vatanıydı. Her bir sazda bunların beş tane peteği olurdu. Sarının üstünde kırmızı lekeler. Bir de kara halkalar. Bazı bazı binlercesi duru suyun üstüne konarlar, orada uyurlardı. Durgun su onları bir o yana, bir bu yana sallardı, esen yelle.

Yataktan kalktı, arıyı tutmaya çalıştı. O, elini uzattıkça arı yukarı kaçıyor sonra yeniden aşağılara iniyordu. Böylece bir yarım saat uğraştı. Sonunda arıyı tuttu ama, arı da elini soktu. Elini sallaya sallaya musluğa gitti, suya soktu. Sonra da arının soktuğu parmağı emmeye başladı.

Giyindi, dışarı çıktı. Çarşı yoluna düştüğünün farkında değildi. Parmağı ağzında, hem somuruyor, hem gidiyordu. Birden kendini Ali Efendinin dükkanı önünde buldu, hemen uzaklaştı. Bir küfür salladı ki Ali Efendiye...

Pazaryerine uğramıyordu. Bir süre demircilerin orada dolaştı durdu. Uzun boylu bir adam geldi yanında durdu bir ara. Deli Hacıya benzetti. Karşısına geçti iyice baktı, o değildi. Bir anda öylesine Deli Hacıyı görmek istedi ki, yüzü ateşler içinde kaldı. Sonra da yüreği küt küt atmaya başladı.

Alacamiye yukarı yürüdü. Kocaman bir konağı maviye bo-

yamışlardı. Bizim Bey evini neden böyle süslemez, diye geçirdi içinden. Bey konağını hangi boyaya boyamalıydı? Önce pembe geldi gözünün önüne, sonra yeşil, sonra turuncu, en sonunda gene mavide karar kıldı. Bey İstanbuldan gelsin. İlk işi konağın boyasını söylemek olacaktı ona. Kasabayı dışarı çıkıncaya kadar bu konak rengiyle uğraştı.

Mersin ağaçlarının, daha doğrusu çalılarının arasına girdi. Bir dal kopardı. Dalın ucunu ağzına götürdü çiğnemeye başladı. Acı, buruk, kokulu bir tat tüm bedenine yayıldı. Ürperdi. Böylesine bir sürü dal ucu kopardı kopardı çiğnedi. Sonra acılığı, kokuyu duymaz oldu.

Ötelerde serçeler, çobanaldatanlar vardı çalılarda. Yerden bir taş aldı, daldaki bir çobanaldatanı nişanladı. Taş atmada çok ustaydı. Her şeyde nişancılığı iyiydi ya... Anası, sen nişancılıkta dayılarına, o Dördüncü Ordu aslanlarına çekmişsin derdi. Onlar uçan turnayı gözünden, kaçan tavşanı tam art ayağından vururlar. Bir de göğes meteliği atarlar, daha inmeden kurşunlarlar. Meteliği koydunsa bul.

Çobanaldatana taşı fırlattı. Taş kuşun yanından vız diye geçti. Değmedi. Kuş yerinden kımıldamadı, ikinci taşı attı. Kuş yere düştü. Yusuf koştu, kuşun hemen kafasını kopardı kanını akıttı. Elinde tarttı, yağlıymış be, dedi. Bu akşam pişirir, yerim.

Domuztepeye doğru ilerliyordu. Çirişler çiçek açmıştı. İğne ucu gibi küçük mavi çiçekler de kilim gibi yere serilmişti. Yusuf eğildi birini kopardı. Ulan, dedi, bunun adına ne derlerdi hele? Bir türlü bulamadı. Tam bu sırada aklına gene Deli Hacı geldi. Sonra kanlı köpek.

Ortada kalakaldı öyle. Güneş kızdırıyordu. Arılar, kuşlar dallardaydı. Bir yeşil kertenkele gördü. Ağzı açık, oradan oraya koşuyor, oradan oraya. Uzaktaki dalda bir kuş daha gördü. Belki bir sığırcıktı bu. Yerden bir taş aldı. Atacaktı vazgeçti, taşı yere attı.

Gölgesine baktı: Gölgesinin üstüne doğru yürüdü. Başına, şapkasının üstüne basmaya çalışıyor, bir türlü oraya basamıyordu. Gülümsedi. Yanına yönüne bakındı. Amma da çocuk oldum, dedi. Çocuklar bile böylesini yapmazlar. Olsun, kimse görmedi ya, dedi sonra da.

Deli Hacı gene gözlerinin önüne geldi. Kanlı köpek... Çolak Veli kurbağa tutmuş, karnını yarmış, güneşte kurutmuştu kurbağayı. İğrenç bir şeydi. Kurbağayı yararken onun yanındaydı. Kurbağanın gözleri, diri kurbağanın gözleri bir dışarı uğramıştı ki... Cam bilye gibi olmuştu gözleri. İyice bakmıştı kurbağanın pörtlek gözlerine. Kurbağanın gözlerinde binbir renk kıvılcımlanmıştı. Sonra usul usul renk kıvılcımlanması geçmiş, göz önce sararmış, sonra salya gibi, pelte gibi donup kalmıştı.

Çolak Veliye içerliyordu. Sağ sağ da kurbağa karnı değilirmiydi be domuz adam? Sende hiçbir vakit insanlık yok muydu?

Çolak Veli kurbağayı kurutmuş, karısının saçları arasında sallanıp duruyordu. Köydeki başka çok kadının saçları arasında da vardı kurbağa ölüsü. Çocukları durmayan kadınlar saçlarına çiçek gibi kurbağa ölüsü takarlar. Çolak Velinin on bir çocuğu olmuş, her çocuk doğduğunun haftasına varmadan ölmüştü. Üstelik de Çolak Veli karısının saçındaki ölü kurbağayı her yıl tazelerdi.

İki elini cebine soktu. Tepeden kasabaya inmeye başladı. Bir evin kiremidi yepyeni, kıpkırmızıydı. Ötekiler hep bozarmıştı. Bu güneşe boya mı dayanır, dedi. Dördüncü Orduda toprak sekiz ay gün yüzü görmezmiş. Kar, fırtına. O kar dedikleri şey telgraf direklerini geçermiş.

Canı gittikçe daha çok sıkılıyordu. İçi içine sığmıyordu. Dört bir yanını ıssızlık, boşluk almıştı. Boşluk üstüne geliyordu, tın tın ötüyordu. Issız dağ başı daha beter etmişti onu. Cebindeki kuşu çıkarıp gücünün yettiğince uzaklara attı. Sonra koşarak kasabaya girdi. Sağa bir sokak gidiyordu, oraya saptı. Oradan başka bir sokağa. Bir kadın arkadan su dolduruyordu. Yusuf onun ellerini gördü. Ne de kocaman elleri varmış kadının... Öööf, ayakları da ne kocaman. Başka bir sokakta iki çocuk kavga ediyordu. İçinden onları ayırmak geçti. Sonra boş verdi. Üç tane eşek gördü başka bir sokakta da. Eşekler güneşe serilmişler gibi, hiç kıpırdanmadan duruyorlardı. Gözlerini bile kapatmışlardı. Eşekler gözlerini kapatırlar mıydı? Birkaç sokak daha dolaştı. Hep düşünüyordu, eşekler gözlerini kapatırlar mıydı uyurlarken? Çarşıya gelince ellerini ceplerinden çıkardı. Tam kebabçının önündeydi. Kebab dumanı burnuna gelince

içinde bir açlık duydu ki, deme gitsin. Hemen dükkandan içeriye girdi.

"Çabuk kardaş," dedi. "Çok çabuk bir Adana kebabı. Bir buçuk olsun. Çabuk olsun."

Kebapçı: "Hazır," dedi. "Hemen şimdi. Bir, iki, el değer etek değmez. Bir, iki... Yelle! Yelleeee... Yelle oğlum yelleeee."

Gerçekten de kebab çok çabuk geldi. Yusuf bir anda, göz açıp kapayıncaya kadar kebabı sildi süpürdü.

Yemekten sonra köprüye aşağı indi. Üç tane kız kol kola girmişler, saçları esen yelde, Sülemişin altındaki yola doğru gidiyorlardı. Uzaktan onların arkasınca yürüdü. Kızlar geriye döndüler. Yusuf yolun kıyısında durdu. Kızlar yanından geçerken onlara arkasını döndü.

Aşağıdan Savrun akıyordu. Suyun yüzünde bir kamış parçası yüzüyordu. Kamış parçası aklına kamıştan atını getirdi. Kamıştan attan sonra aklına ölü kurbağa, ondan sonra da kanlı köpek, sonra Deli Hacı geldi.

Koşarcasına kasabaya döndü. Burnuna yanık kokusu gibi bir koku geliyordu. Üstüne başına bakındı. Yanan hiçbir yeri yoktu. Kızlara bakmadan yanlarından hızla geçti. Çarşayı, demircileri geçerken hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi görmedi. Bir sokakta bir çocuk gördü. Yanına yüreği çarparak yaklaştı:

"Çocuk kardeş," dedi, "Deli Hacı Ağanın evi nerede?"

Çocuk: "Deli Hacı'nın evi mi?" diye sordu.

"Deli Hacı'nın," dedi Yusuf.

"O mu? O burada değil ki... Sen yanlış geldin."

"Bilir misin Deli Hacı'nın evini?"

"Bilirim. İstersen seni götüreyim."

Çocuk önüne düştü. Yusuf arkada. Dizlerinin bağı çözüldü gibi. Dizleri titriyor. Gözleri kararır gibi... Çocuk durdu.

"İşte şu ev," dedi.

Küçücük, bir gözcük bir evdi bu. Kapısı yağlıboyayla yeşile boyanmış, yeşilin üstüne de bir ördek resmi yapılmıştı. Ördek apak yüzüyordu.

Çocuk: "Haydi girsene. Evi bu işte."

Yusuf şaşırды: "Girmeyeceğim ki..."

"Neden geldin öyleyse?"

“Gelmedim ki... Sordum. Bakalım...” Yüzü allak bullak olmuş, sararmış, dudakları titriyordu.

Çocuk: “Sen amma acayip bir adammışın be!” dedi, çekti gitti.

Yusuf orada kalakaldı. Büyülenmiş gibi kaldı. Ne oradan çekip gidebiliyor, ne de oradan ayrılabilirdi.

Evin kapısı kapalıydı. Evden çıt da çıkmıyordu. Ölü evi gibi. Orada ne kadar kaldı, farkında değildi. Neden sonra, arkasında üç tane çocukla bir kadın geldi, yeşil kapıyı açtı içeri girdi. Kapı açık kaldı. Çocukların birisi içeri girdi, ötekiler dışarda oyuna daldılar.

Bir ara kendine geldi ki Yusuf, kadın pencereden ona bakıyor. Hemen toparlandı, hızlı hızlı oradan uzaklaştı.

Mahir Bey otomobilden iner inmez yukarı çıktı. Elini yüzünü yıkadı. Hizmetçi kız hemen kahvesini getirdi. Yüzü pörsümüştü, gerdanı biraz daha sarkmıştı.

Karısına: "Veli buralarda mı?" diye sordu.

Kadın: "Şimdi çarşıya gönderdim, neredeyse gelir," dedi.

Mahir Bey gitti karşıdaki sedire oturdu. Sabırsız bir hali vardı. Sağ elinde kahve fincanı, sol eliyle de kaşlarını sıvazlıyordu.

"Sabriden ne haber? Pamuklara ırgatlar girdi mi?"

Kadın: "Dağ kolunun ırgatları geldi," diye karşılık verdi. "Bu yıl öyle çok ırgat gelmiş ki... Sabri diyordu ki bu yıl pamukları yok pahasına toplatacağız, diyordu. Seviniyordu."

Mahir Bey: "İyi iyi," dedi. "Çok güzel. Parti işleri de iyi gidiyor. Bizimki muhalefetin ağzını açtırmamaya karar verdi. Belki de muhalefeti ortadan kaldıracak. O zaman bu memleket memleket olacak. Bizde, bu doğru memleketlerinde demokrasi sökmez. Daha yeni yeni anlıyorlar."

Kadın: "Ayağı çarıklıların reyile devlet kuruyorlar. Onlar ne bilirler ki devlet kursunlar, hiçbir bilgileri yok. Devleti kültürlü insanlar kurarlar. Nereden çıkarmışlar bu demokrasi oyununu? Kim akıl etmiş?"

Mahir Bey canlandı, doğruldu. "Kim edecek, o ihtiyar. Her iş onun başının altından çıkıyor ya, belasını da yakında bulacak. Ya politikayı terk edecek, ya da belasını bulacak. Karar aldık. Bu oyunları bırakıp memleketi kalkındırmak gerek. O za-

man, işte o zaman Derviş Paşanın çanına ot tıkayacağım. Kendiliğinden ortadan kalkacak. O her zaman, her şeye muhaliftir. Soluğu hapishanede alacak. İflas edecek. Çiftliğini elden çıkarmak zorunda kalacak. Deli Halitten bin beter olacak. Gelecek, kapımda dilenecek.. Çok tesirim oldu. Dedim ki, muhalefet ortadan kalkmazsa bu memleket kalkınamaz. Bir elden, bir gönülünden, hep birlik olarak bu vatan idare edilmeli. Muhalefet dediğin yurdun ayağına çelmedir. Tuzaktır. Yapılan her iyi şeyi baltalarlar, lekelerler, küçük görürler.”

Kadın: “Küçük görürler,” dedi.

Sonra bir süre Mahir Bey sustu. Şu karısı ne akıllı bir kadındı. Muhalefetin kötülüğünü, demokrasinin on para etmeyeceğini, bu memleketi felakete sürükleyeceğini, ayaktakımının reyile doğru dürüst bir devlet kurulamayacağını ilkin o söylemişti.

Mahir Bey dalıp gidince, kadın yanından çekildi. Kahvesini bitiren Mahir de sedire uzandı.

Deli Hacı acaba gitmiş miydi? Sormaya korkuyordu. Ya gitmediyse! Derviş ay başında İstanbuldan dönüyordu. Deli Hacıyı bir yakalar da söyletirse, yüzde yüz ölümdü sonu. Bunu, adını bilir gibi biliyordu. Nereye gitse, nerelere sığınsa bulur öldürürdü. Avrupaya kaçsa orada bile bulurdu.

“Deli Hacı gitmediyse idam yaftası boynumuzda.”

Yıllar yılı bunun için mi çalışmıştı? Şimdi de gün doğuyordu. Muhalefet ortadan kalkıyordu. Bu seçimde, seçim denilen şeyde, muhalefetsiz, milletvekili olacaktı. Her şey, bütün dünya onundu bundan böyle. Tam yüze yüze kuyruğuna getirmişken, işte bu Deli Hacı işi.

Dayanamadı, karısını çağırdı: “Bizim kamyon çiftlikten gelip Deli Hacı’nın evini aldı götürdü mü?”

Kadın: “Kamyon geldi ama, Deli Hacı gitmedi. Demiş ki Mahir Beye söyledim, birkaç gün daha kalacağım. Ben gideceğim zamanı size haber veririm.”

Mahir Bey birden ayağa kalktı. Bağırmaya, sövmeye başladı. Sapsarı kesilmiş, titriyordu. “Sana gösteririm, sana gösteririm... Benimle oynuyor köpoğlu köpek. Mecbur olduğumu fark etti. Ulan sana bir kuruş daha vermeyeceğim, canını da cehen-neme göndereceğim.”

Göndereceğim derken Veli girdi salona. Çekine çekine: "Hoş geldin Ağam," dedi.

Mahir Bey karşılık vermedi. Dalıp gitmiş gibiydi. Başı önde öyle kalakaldı. Sonra başını kaldırmadan, ölü bir sesle: "Veli," dedi sustu.

Veli: "Buyur Ağam."

Uzun bir sessizlik oldu. Mahir gene daldı gitti. Neden sonra: "Veli!"

"Buyur Ağam."

"Veli, en güvendiğim, en sevdiğim adam sensin. Bu neden böyle, Veli?"

"Gönül gönülü sevince Ağam... Gönül kardaşlığı."

"İyi söyledin Veli, gönül kardaşlığı."

"Eski dostluk. Baba dostluğu. Bir de o var Ağam."

"Bir de bu var Veli. Veli, sen eskiden Veliydin, dağlar hükümdarıydın. Şu koca Torosun dili olsa da söylese... Torosun taşları dile gelse... Eskiden Veli, benim adamlığımın yarısı sendin. Arkamı sana vermiştim. Sen dağdayken herkes benden çekinirdi, Veli. Bir elim Hükümette, bir elim sendeydi. Şimdi bir elim iyice Hükümette. Bir kolumuz ta Ankaralara kadar uzadı. Ama Torostaki elimizi kırdılar. Daha doğrusu biz kırdık, Veli. Keşki Torosta kalaydın. Krallığına devam edeydin. Bu Çukurovayı tüm alırdık Veli. Şimdi iki çiftliğe mum olduk. Sen perperişan, ben perperişan. Ne geçti elimize? Derviş karakuş gibi çökmüş üstümüze. Soluk aldırılmaz bize. Veli, sana gene soruyorum, sen artık hiç adam öldüremez misin?"

Veli bu kadar sözün nereye geleceğini biliyor, bekliyordu. "Karıncayı bile ezemem Ağam. Ben avrattan kötü oldum. Bir tabanca görsem kusacağım geliyor."

"İnsan da bu kadar değişir mi böyle?" Mahirin sesi kırıngandı, umutsuzdu.

"Aaah," dedi Veli. "Ah yoksulluk, arkasızlık, yaşlılık adamı adamlıktan çıkarıyor."

Mahir ayağa kalktı. Veliye doğru yürüdü, geldi karşısında durdu. Gözlerini gözlerinin içine dikti. Elini de omzuna attı: "Son gittilik bir şey yapamaz mısın benim için, Veli? Çok kolay.

Zor olsa sana teklif etmem. Biz yapacağız, suç başkasının üstünde kalacak.”

Veli acı acı güldü: “Bende iş yok, Ağam,” dedi usulca. “Şu sineği var da öldür Veli desen, elim ayağım kesiliyor, zangır zangır titriyorum. Bir hoş oldum ben.”

“Demek hiçbir mümkünü yok, Veli?”

“Yok, Ağam.”

Veli gözlerine dikilmiş gözlerin kinlendiğini gördü birden. İçinden geçirdi, bu beni, bana bunca yıl bu kadar sır verdikten sonra kovamaz. Her bir sırlarını bildiğimi, çıkınca hepsini açıklayacağımı bilir, dedi.

Sesini yükseltti: “Her adamın bir çağı olur. O adam, o çağ gince değişir, bambaşka bir dona girer. Sen bunca okumuş, Frenjistanda okumuş, gezmiş bir Ağasın. Sen bunu bilmez misin?”

Mahir içini çekti: “Bilirim Veli, bilirim,” dedi, döndü yerine serilircesine halsiz oturdu.

Hesap ediyor kitap ediyor, bir türlü bu işin içinden çıkamıyordu. Şimdi zorlasak Hacıyı, gitse Mersine, oraya yerleşse, bir ömür boyu besleyeceksin. Beslemekle kalsan gene iyi. Bir de fark ederse ki iş böyle böyle... Gitmediğine bakarsan fark etmişe benzer. Sonra bir ömür boyu ayda beş yüz lira. Hesabını yapmıştı. Öyle çok para tutuyordu ki... Kalkılmazdı altından. Sonra Demoklesin kılıcı gibi de her an tepende. Derviş yakaladı, söyletti mi? Bir ömür korku içinde. Bu adamı Derviş gelmeden temizlemenin bir çaresi. Ama nasıl? Veliden umut yok.

Veli karşısında dikilip kalmıştı.

“Veli,” dedi hışımla, “git çiftliğe de bana bizim oğlanı, amcam oğlu Ahmed'i gönder.”

Veli sıkı ağızlıydı. İnsanlara güven olmazdı ama Veliden sır çıkamazdı. Velinin gizli saklı birçok yanını da o bilirdi.

Veli: “Ahmet burada. Çiftliğin işi için ustayla birlikte gelmiş. Allah için nur gibi çocuk. Akranının da böylesine can kurban. Can atıyor işe.”

“Hemen git, bul getir onu.”

Veli çıktı.

Bu çocuğa güvenilirdi. Güvenilirdi ama, adam öldürmek bir sanat, bir meslekti. Ağzına gözüne bulaştırır, başını daha

büyük bir belaya sokabilirdi. Her neyse, var mı başka bir çare? Ölümlerden ölüm beğen, kötülüklerden kötülük... İnsan bu insanlar arasında onlar gibi olmak zorunda. Dervişle karşı karşıya gelince, Derviş metotlarıyla ister istemez hareket ediyorsun. Ne kadar kaçınsan gelip ayağına dolanıyor. Bu adamlara bulaşmamak, bunlardan kaçınmak elde değil. Şu muhalefet partisi bir ortadan kalksa, bunlar o zaman bütün güçlerini yitirirler. Dayanacakları hiçbir şey kalmaz. Tek parti devrinde onlar her istediklerini yapıyorlardı. Astıkları astık, kestikleri kestikti. Şimdi de biz öyle olacağız. Men dakka dukka, dedikleri budur işte. Aydınlık ve güzel günler yaklaşıyor ya, bu işin içinden nasıl sıyrılmalı? Bir sıyrılabilse bundan... Ondan sonra, oooh dünya varmış, diyecek. Ne bela! Ulan namussuz, ulan edepsiz, ulan onurlu geçinen boynuzlu, bir adam gelmiş sana, tam çarşının ortasında boynuzlu demiş, öldürsene onu. Pire için yorganı yakan, pire için adam öldürten deyyus, bundan daha iyi hakaret mi olur? Öldürsene şu boku. Kalksın aradan.

Veli, Ahmetle birlikte içeriye girdi. Ahmet geldi, saygılıca elini aldı öptü.

Veli hemen dışarı çıkıp uzaklaştı. Mahir arkasından: "Aşağıda bekle Veli," dedi.

Şimdi Mahirin yüzü kıpkırmızıydı. Yan odaya geçti, bir işaretle onun da odaya girmesini söyledi. Ahmet de girdikten sonra sıkıca kapıyı kapadı. Kütüphaneden Kuranı aldı. Masasının çekmecesinden de tabancayı çıkardı, masanın üstüne yan yana koydu. "Koy elini üstüne oğlum Ahmet," dedi.

Ahmet elini ikircikli, Kuranla tabancanın üstüne koydu. Şaşkın şaşkın Mahir Beyin yüzüne baktı. Sonra elini yavaşça çekti.

Mahir anladı bunu. "Dur öyleyse, önce yapacağın işi söyleyim de, ona göre elini koy oraya."

Bir bir Deli Hacı işini, bu işte başına gelecek felaketi, hayatının tehlikede olduğunu, Deli Hacının mutlaka birkaç gün içinde ortadan kalkmasını, bunun elzem olduğunu söyledi.

"Ya Deli Hacının hayatı, ya benim hayatım. İki hayattan birisi. Ben memlekete çok gerekli bir adamım. Oysa o parazit, sü-

rüngen bir ittir. Benim hayatımı kurtaracaksın, oğlum Ahmet. Hayatımı sana borçlu olacağım. Sen benim öz oğlumsun. Birincide yağdan kıl çeker gibi çıktın işin içinden. Senin için, istikbalin için çok şeyler düşünüyorum. Bak, oğlum Ahmet, kızım da büyüyüp geliyor. Benim bütün bu kazancım sana kalacak..”

Ahmedin yüzü apak olmuş, dudaklarının rengi uçup gitmişti. Elleri de zangır zangır titriyor, hiç konuşmuyordu.

Mahir boyuna konuşuyor, ağzı köpükleniyor, elleri titriyor, söylüyor ha söylüyor, bu işi yapmasını, hayatını kurtarmasını istiyordu. Varını yoğunu Ahmede adıyordu. Her şeyi, her şeyi, çiftliği, kızı, hayatı onundu.

Ahmet taş kesilmiş, bir söze varmıyordu.

Mahir birden Ahmedin sağ elini kapdı Kuranla tabancanın üstüne götürdü. Ahmet, eli ateşe değmiş gibi elini hızla geriye çekti.

Mahir inanmadı: “Ne o, Ahmet? Ne o? Korkuyor musun?”

Mahir Bey deli gibi, gözleri dönmüş: “Demek,” dedi, “demek beni ölüme mahkum ediyorsun? Sana bütün varımı verdiğim halde beni ölüme mahkum ediyorsun? Öyle ha? Ne yılanlar beslemişiz koynumuzda akraba diye... Ne umutlar beslemişiz oğul diye. Demek böyle ha!”

Ahmet inceden: “Ben hiç adam öldürmedim ki,” dedi.

Mahir karşısında durdu. Onu küçümser küçümser bir süre yüzüne baktı. Baktı baktı. “Tuuu,” dedi. “Biz de seni bir adam belledik. Sıkıştığımız bir anda yaramıza merhem olur, dedik. Ne çıktı altından? Oğlum Ahmedim, ölüyorum be. Hayatım tehlikede be. Gel etme, öldür şu Deli Hacıyı. Deli Hacıyı kim adamdan sayar, kim arar sorar? Sonra yakalanırsan ben seni kurtarırım. Artık muhalefet yok. Her şey, Hükümet, her şey biziz artık bu memlekette. Muhalefeti kapatıyor, Beyefendi, Başbakan... Bir tel çekerim, seni hapisten alırım. Seni kim atacak hapse ya? Kimin haddi sana yaklaşmak? Arkanda dağ gibi Mahir Beyin varken...”

Elini tuttu: “Haydi bir şey söyle oğlum Ahmet. Nolursun yavrum, kurtar canımı. Haydi haydi... Olur de. Çok kolay taş a toprağa yazıyı yazmaktan daha kolay. Haydi yavrum.”

Elindeki eli hemen Kuranın üstüne bastırdı. Ahmet elini ateşten çeker gibi gene çekti. Her bir yanı titriyordu.

Mahir onun titremesinin farkına vardı. "Ne o, korkuyor musun?" Sesi acılıydı. Ahmede acımişti. Bu Ahmedin içine işledi. Neredeyse ağlayacaktı.

"Ben hiç adam öldürmedim ki," dedi.

Mahir bağırdı: "Haydi yıkıl karşımdan, defol. Ellerin akra-baları, Dervişin durmaları insanı gökte avlarlar, bizimkiler Deli Hacıya bile cesaret edemezler. Sizin gibi soy batsın. Eşşek soyu. Bir adamı öldüremiyor koca Kabakçioğlu sülalesi."

Yorulmuş, bitmiş, ter içinde kalmıştı. Hayatı iyice tehlike-deydi. Sedire attı kendisini. Bir de baş ağrısı gelmişti ki... Dayanılmaz.

Derviş şimdi İstanbul'da. Gitmeli Dervişe, böyle böyle demeli.

Her bir şeyi itiraf etmeli. Ben ettim sen etme. İstersen öldür. Ama kusurlarımı bağışla. Sana ölünceye kadar kul köle olayım.

Gene ayak yalın, başıkabak olsa, gene ak kefene sarılsa, eline yalınkılıcı alıp varsa karşısına, verse kılıcı eline, boynum kıldan ince ve suçum affedilmeyecek kadar büyük dese, bağışlar mı Derviş? Tabancasını çekip hemen vurur mu ki? Her şeyi gözünün önüne getirdi. Bütün durumu ayan beyan gördü. Sonunda kararını verdi. Derviş onu, eline verdiği kılıçla o anda parça parça ederdi. Öfkeli, deli bir adamdı. Ve bu işin şakası yoktu.

Tellal o gün mahkemeye çıkıyordu. Hapishanede gözle görülecek bir telaş vardı. Uso, Cin Hasan, ötekiler önemsedikleri bir hazırlıktaydılar. Günler önce Tellalın karısına lacivert kumaştan güzel bir elbise, kravat, gömlek, kundura ısmarlamışlar, "aman ha bacı amanı bilin mi, bunlar çok gerek hakimın karşısına çıkmak için."

Tellalın karısı da komşuları terzi Vayıs Ustaya gönlünce, Tellalın ölçüsünce bir giyit yaptırmış hapishaneye getirtmişti. Ayakkabı, gömlek, kravat, çoraplar, iç çamaşırı, mendiller, hepsi hepsi hazır, mahkeme gününü bekliyorlardı. Vayıs Usta ceke-ti öylesine yapmıştı ki, öyle ustalıklı, Tellalın kamburu bile gö-zükmüyordu.

Tellalı sabah erkenden tıraş ettiler, saçlarını taradılar, giydirdiler kuşattılar beklemeye başladılar. Zayıflamış, rengi solmuş, gözleri kocaman olmuş Tellal iki dirhem bir çekirdek, coşkuyla mahkeme saatını bekliyor, yerinde duramıyor, konuşmadan, ayakta, dalgın, oradan oraya duymadan görmeden yalpalayarak gidip geliyor, uyurgezerler gibi gülümsüyor, gidip berberin aynasına, kendine bakar gibi ediyor, ikide bir pantolonunu çekiştiriyor, dudakları kıpırıyor, ana kapının karşısına varıp duruyor, bir süre dışarıya bakıyor, dönüyor, gelip koğuşa yatağının yanında duruyor, mendil cebine sokulmuş sarı mendili çıkarıp geri koyuyor, bıyıklarını sıvazlıyor, alnına dökülmüş bir tutam saçını perçemini yukarı atıyor, saçı gerisin geri, bir tutam geri alnına düşüyor, parlak ayakkabılarında suretini

görmek istiyor, göremiyor, zincirlerini, zincirlerdeki sıram sıram, pörtlek gözlü arılara benzeyen suretini anımsıyor, her şey, kasaba, Koca Reis, Derviş Bey, Mahir Bey, Mahir Beyin oyunları, Hacı Kurtboğa, öldürülmüş, kılı Süleyman, yani Süleyman Kahramanbayraktaroğlulasansoypençe gözlerinin önünden öyle taş gibi geçiyorlar. Tellal bu gözlerinin önünden geçenler üstüne düşünmüyor, herhangi iyi ya da kötü bir duyguya varmıyor. Öyle işte, kasaba, insanlar.

Kulağının dibinde birileri fısıf fısıf, durmadan konuşuyorlar. Sözler hep birbirinin tıpkısı. Sesler değişiyor, durmadan. Sesler, yüzler, bıyıklar, daha da çok tespih şıkırtıları değişiyor. Her mahkumun ayrı bir tespih şıkırdatması vardır. Her mahkumun her anının ayrı tespih şıkırdatması vardır. Ve Tellal yüzünü görmeden salt tespih şıkırdatmasından dolayı kimin kim olduğunu anlayabilir. Gözlerini kapasınlar önünden sırayla bir sürü mahkumu teker teker tespih çektirerek geçirsınler Tellal tespih çekenin adını hemen iki şıkırtıda söyleyebilir. Bu övünülecek bir şey değildir. Mahkumların çoğu da bilir. İnsan konuştuğu sesi nasıl tanırsa çekilen tespihi de ona yakın tanıyabilir, tespih şıkırtısı tanımayı iş edinmişse. Bir de Tellal bir insan kederli üzüntülü mü, öfkeli keskin mi, ikircikli mi, içi alıp alıp veriyor mu, sevinçli mi, umutlu umutsuz mu, daha o insanın yüzüne bakmadan, sesini duymadan salt tespih çekişinden bilebilirdi. Zincirleri elinden alındıktan sonra Tellal tespihlere merak sarmış, kulağı tespihlerde tespih çekenin kişiliğini, huyunu hüsünü, tespih çekişinden çıkarmaya çalışmıştı.

Bir gün Zeki Beye varmış, kulağına: "Seni Yusuf kesinlikle öldürecek," demişti.

"Ne biliyorsun?"

"Tespihini öyle çekiyor."

Zeki Bey gülmüş: "Sen yavaş yavaş aklını fırttırıyorsun Tellal Ağa," demiş, ona acıyarak bakmıştı.

"Bilirim Ağa," demişti Tellal saf saf. "Tespihini, sana bakıp bakıp, işte öyle çekiyor," demişti. "Öyle bir çekiyor ki, öldürmeye karar verenler işte böyle çekerler tespihlerini. Sen bilirsin."

Zeki Bey onun kamburunu okşamış, elindeki ağır, tok, kehribar tespihini şakırdatarak ondan uzaklaşmıştı.

O gün, ikindiüstü Yusuf, Zeki Bey volta vururken, onu üç kurşunla vurup öldürmüştü.

Zeki Bey yerde, kan içinde yatarken Tellal bas bas bağırmış: "Bildim, bildim, bildim söyledim de beni dinlemedi," diye mahkum mahkum dolaşarak, içini dökmüş, ne dediğini kimseye anlatamamıştı. "Tespah çekişinden bildim, onun Zeki Beyi bugün öldüreceğini."

Davranışlar, yürüyüşler, sokuluşlar, insan sıcaklığı, içtenlikler, coşkular değişiyor, sözler değişmiyordu. "Ben öldürdüm demeyeceksin."

"Ben öldürdüm dersin, sana kimse inanmaz."

"Çünküleyin ki, hiçbir mahkum, ben adam öldürdüm, demez."

"Ben öldürdüm dersin, hem senin adam öldürdüğüne kimse inanmaz, hem de seni mahkum ederler."

"Bok yoluna yatarsın."

"İşte o zaman."

"Hakim hem öldürmediğini bilir..."

"Hem de basar idamı."

"Bok yoluna..."

Kapılar açıldı. Hapishane avlusuna güneşin kokusu, buğusu sinmiş, ortalığı kızdırmaya başlamıştı. Gardiyan, "haydi yürü Tellal Efendi," dedi. Kapıda ellerine kelepçe taktılar.

Arkadan mahkumlar: "Çok bağır, çok bağır, çok bağır ki Koca Reis uyansın, o uyanırsa sen beraat edersin, çok bağır," diye sesleniyorlardı. Mahkemeye varıncaya kadar, "bağır, bağır, çok bağır," sesleri kulaklarında çınladı.

Mahkemeye varır varmaz hiç bekletmeden Tellalı, ellerindeki kelepçeyi çözerek içeriye aldılar. Tellal bağırmaya hazırlanıyordu ki, karşısında fıldır fıldır gözleriyle Koca Reisi gördü. Oraya dağ gibi ağır çökmüştü. Omuzları genişti. Göbeği ileriye, önündeki kürsünün üstüne doğru taşıyordu. Kalın alt dudağı ileriye aşağı sarkmıştı. Gerdanı kırmızı yargıç cüppesinin üstünden ötelere dökülmüştü. Öteki yargıçlar yanında küçücük kalmışlardı. Tellal onun, kaç dizi olduğunu bir türlü sayamadığı, kestiremediği altın saat kordonuna gözlerini dikmişti.

Yargıç önce onun kimliğini saptadı. Tellal bozuk, alışkanlığını yitirmiş bir sesle, karıncalı, karşılık verdi. Karşılık verdikten hemen sonra arkasında bir gürültü duydu döndü, döner dönmez de karısıyla göz göze geldi. Karısının gözleri ona kapkara bir yalımda kıvılcımlanarak, aşk dolu yalvardı. Tellal bir hoş oldu, dizlerinin bağı çözöldü titremeye başladı. Kulakları da uğulduyordu.

Koca Reis güm güm sesiyle bir şeyler soruyor, Tellal da kurulmuş gibi karşılıklar veriyordu. Gözleri, kararmış, yarılmış, kir bağlamış, dilim dilim kurt yemiş kürsüden Koca Reisin tiftiklemiş, sırmaları yer yer sökölüp dağılmış, kavlamış cüppesine gidiyor geliyordu.

Birden: "Ben öldürdüm," dediğini duydu. Sesi kendinden çıkmıyordu sanki. Başka bir yerden, başka birisinden geliyordu. Şaşkınlık içinde kaldı. Koca Reis, altın kordonu, sökölümüş, kırmızısı, sırması kavlamış cüppesi, kurt yemiş kürsüsü, yanındaki yumulup küçücük kalmış öteki yargıçlarıyla boz, bulanık, belirsiz bir dumanın arkasında kaldı. Sonra ağır, tok, güm güm, korkutucu bir sesle, koskocaman, kapkara bir pençe gibi gerilmiş ortaya çıktı. Gözleri gittikçe, birer parça ışık gibi fıldır fıldır dönerek parladıkça parlıyor, parladıkça parlıyor ortalık aydınlanıyordu.

"Ben öldürdüm, ben ben ben, ben öldürdüm." Sesi gittikçe sönüyor, ölüyordu.

Sonra kendi sesi de içinde hiçbir sesi duymaz oldu. Birden Kurtboğanın sesini duydu. Soluğunu kalın kalın ensesinde duydu, ürperdi, silkindi, kendine geldi. Ayaktaydı ama bütün bedeninde bir çözölme vardı. Her bir yanı da ağrıyordu. Bir an yüreğinin küt küt attığını duydu. Kulağına, ona bir şeyler ansıtan kırık dökük sözcükler geliyordu. Körük, yalım, Demirci, Onbaşı, çarşı, fırıncı, tabanca, bıçak, örsünün üstü, tarla, Tellal, değirmen, değirmenci... Tellal birden bir açlık duydu içinde, midesi kazanıyordu.

"Tanıklar diyorlar ki, sen öldüremezmişsin Demirciyi... O öldüröldüğö sırada, bütün gece sen değirmendeymişsin ve ölümden korkuyormuşsun. Korkuyor da karanlığa saklanıyormuşsun. Bak, duydun mu, şunların hepsi tanıklık ediyor."

Tellal, kocaman açılmış, açıldıkça büyümüş, tüm karaya kesmiş gözlerini oraya dikilip kalmış kalabalığa baktı, hepsi de tanıdıktı bunların ama, burada işleri neydi, Demirciyi bunlar mı öldürmüşlerdi? Aralarında değirmenciye tanıdı, aklına son yediği kömbe geldi, gözlerini kırıştıtarak ona içten, çocuksulukla gülümsedi.

"Tanıdın mı?"

Tellal başını evet dercesine eğdi.

"Tanıdın mı? Öyle olmaz, sözle söyle."

Usulca: "Tanıdım," dedi Tellal.

Bir şeyi çıkaramıyordu ama, gerçekten sabaha kadar değirmende mi kalmıştı o gece? Değirmenciye kinle baktı.

Koca Reisin sesi beynine külünk gibi indi: "Tanıkların sözlerine ne diyorsun, doğru mu?"

"Bilmiyorum."

"Nasıl bilmezsin, orada, değirmende olup olmadığını? Bak, değirmenciye kömbe yaptırıp yemişsin, o gece sabaha kadar orada kalmışsın."

"Bilmiyorum."

"Nasıl öldürdün Demirciyi, neyle?"

"Tabancayla," dedi Tellal. "Altı el ateş ettim, altısı da... Bilmiyorum," diye bağırdı Tellal. "Neyle öldürdüğümü bilmiyorum. Altı kurşunun altısını da yüreğine, tam yüreğinin başına..."

Koca Reis bağıırıyordu. Sesi küt küt iniyordu tepesine yu-kardan aşağı. Çok kalabalık vardı. Kulakları uğulduyordu, kalabalık, Koca Reisin sesi uğulduyordu. Tavan, kürsü, Savcı İzzettin Fahrettin, köşede uyuyan kedi, mübaşir, dışarıda pence-renden gözükten tozlu ağaçlar, ağaçların altındaki turuncu traktörler uğulduyorlar, birbirlerine karışmış dönüyorlardı.

Dönmenin, uğuldamanın üstünde Koca Reisin sesi, güm güm, gövdesi, irileştikçe irileşerek, ötüyordu.

Soruldu, diyordu.

Tanıklar, diyordu.

Mahkememiz, diyordu.

Sonra dönüyor, bir daha soruyordu: "Seni çok mu dövdüler karakolda?"

"Döve döve öldürdüler. Derimi yüzdüler, kemiklerimi kırdılar." Sonra durdu, düşündü, başı önüne sarktı, öyle kalakaldı.

"Bir diyeceğin, daha diyeceklerin?"

Tellal, başını utanarak, ürkerek, korkuyla kaldırdı yalvararak Koca Reis'in gözlerinin içine baktı: "Beni öldürtme. Yüzbaşıya teslim etme beni..." Sonra da çabuk çabuk ekledi. "Ben öldürdüm, ben ben, ben öldürdüm Demirciyi, kardeşimi, ben..."

"Ne ile, hangi öldürücü aletle?" diye sordu Koca Reis, çok sert, öfkeli, sesi gürleyerek. Tellal ürktü, korktu, büzüldü, kürsünün önünde küçücük kaldı, giyitleri bolalmış, sırtından akıp gidiverecekmiş gibi. Pörsümüş... Düşünceye dalmış, ikircikli. Birden: "Mavzerle, Alaman filintasıyla," dedi. Sonra hemen değişti. "Yok yok, tabancayla." Sonra kendi kendine sorar gibi: "Neyle vurulmuştu Demirci, neyle?" Sesli sesli düşündüğünün farkında değildi. Bir şey konuşmadı. Belki konuştu da o farkında değildi. Ama konuşsa bilirdi.

Bir şey, umulmadık bir şey, nasıl, nereden geldi gözlerinin önüne dikildi, Hacı Kurtboğa, elini kolunu sallaya sallaya, sağ elini ikide bir göğsüne bastırarak konuşuyordu. Onu görünce içine bir sevinç ışığı doldu. Karanlık, boz duman silindi, her şey geldi yerli yerine oturdu. Artık yargıcı, öteki üye yargıçları, tanıkları apaçık görüyor düşünüyordu. Ayakta da değildi. Ne zaman oturmuştu, kim oturtmuştu onu buraya? Arkasına döndü karısını gördü, karısı ona gülümsedi. Yanakları çukurlaşıp, yumularak, güzel kara gözleri kısılarak, sevgide, dostlukta, sevdada Tellalı ayrı, tatlı, erişilmez bir düş dünyasına salarak...

Koca Reis üye yargıçların kulaklarına eğilip bir şeyler soruyor, sonra kulağını onlara verip, bir şeyler dinliyordu. Koca Reis'in iri başı sağındaki, solundaki yargıçlar arasında bir süre mekik dokudu. Sonra nasıl oldu onu dışarı çıkardılar. Karısı yanına geldi, elini tuttu bir ara, ılıcık, hemen geri bırakıp ondan uzaklaştı. Hep gülümsüyordu. Değirmenci geldi, ona bir sigara uzatırken, "sen öldürmedin Demirciyi, yalan söyleme," dedi uzaklaştı. Candarmanın birisi cebinden çıkardığı çakmakla elinde kalakalmış sigarayı yaktı.

"Yalan söyleyip de kendini yakma."

"Sen öldürmedin."

“Bunu Koca Reis de, dünya alem de biliyor. Sen öldürmedin...”

Gene dünya dönmeye başladı yöresinde... Sen öldürmedin. Neyle öldürdün, söyle öyleyse. Söyle, neyle öldürdün Demirciyi? Bıçakla mı, kılıçla, hançerle, mavzerle, filintayla mı? Söyle, neyle, neyle?

“Ne bileyim ben, unuttum. Elime ne geçirdiysem onunla, onunla. O zaman ne geçirdiysem onunla...”

Sigarasını yarılammıştı ki yeniden içeriye çağrıldı. Gene kürsüyü' dev bir karartı olarak gördü. Kalabalığı bir kara bulut... Ötede köşede, Hacı Kurtboğanın parlak, büyük şövalye yüzüğü parmağında parlıyordu. Tellalın gözü yüzüğe takıldı. Gözlerini dikmiş bir türlü oradan alamıyordu.

Gene kulağına Koca Reisin güm güm sesi geldi. Tepesine tepesine iniyordu.

Soruldu, diyordu.

Tanıklar, değirmen, o gece, kömbe, korku, helalleşmek, yarası, Demirci, Mustafa, Ali, Onbaşı, fırıncı Kör Memet, Alicik, Derviş Bey Hacı Kurtboğa, Akyollu, diyordu. Soruldu, diyordu gene.

Sonra birden gürültüyle büyük bir kalabalığın ayağa kalkma patırtılarını duydu. Kendi de ayağa kalktı, daha doğrusu kaldırdılar. Ne zaman oturmuştu ki? Gene Koca Reis bir şeyler söyledi. Sonra, Koca Reisin önünden alıp onu mahpushaneye götürdüklerini, orada mahpusların onu sevinçle karşıladıklarını, öptüklerini, kuckladıklarını, Koca Reisi övdüklerini anıyor, sonra da karısının gelip onu mahpushaneden aldığını, eve geldiklerini, çocuklarının ona ürkerek, köşede somurtmuş, büyümüş gözlerle, bu adam da kimmiş gibi baktıklarını, sonra, hemen oracıkta, ocağın yanında, hasırın üstünde uyuyuverdiğini.

Tellalı salıverdikten sonra Koca Reis de koşarcasına evine gitti, hemen soyundu, sevinçliydi.

“Hanım, hanım, hemen uyumalıyım. Bu gece çok işim olacak. Benzin tenekesi dolu mu?”

“Dolu,” dedi Hanım.

Ve Koca Reis başını yastığa kor komaz uyudu. Bu Tellal yüzünden bugün mahkemede hiç mi hiç uyuyamamıştı. Uyuyamamıştı ama değer.

Gün kavuşuyordu. Çabucak karyoladan atladı. Giyindi. İçinde kocaman bir sıkıntı vardı. Bir ara eli yüzüne geldi. Sakalları da amma uzamıştı. Berber aklına düştü. Dükkanlar kapanmadan, kepenkler inmeden çarşıya ulaşmalı, sakalını bir iyice aldırmalıydı. Bunca gün bu sakalla nasıl gezmişti? Anası görse ne derdi.

Köşedeki berber dükkanına girdiğinde gün batıyordu. İnlen kepenklerin sesini duydu. Bereket ki berber boştu. Önüne oturdu. Berber sabunladı. Berberler geveze olurlar. Yusuf berberleri bilirdi.

Berber sordu: "Nerelisin? Neden geldin kasabaya?"

Yusuf bekliyordu. Onun için gelirken vereceği karşılığı daha dükkana girmeden kurmuştu. "Sarıtanişmanlı köyünden olurum," dedi. "Pamuk toplamaya indik köycek. Burada ırgatları bekliyorum. Köylüler gelecek de aşağı Yüreğir toprağına gideceğiz."

Berber: "Burada daha çok pamuk var. Hem de yakın köyünüze. Burada neden toplamıyorsunuz?"

"Buranın pamuğı çok ya, sineğı de çok. Buralarda çok çeltik var. Yüreğirde sinek yok. Biz her yıl Yüreğire gideriz. Orada Ağalarımız çiftliklerimiz var."

Bereket ki berber başka sorular sormadı. Hep kendi konuştu. Çeltik üstüne, Ağalar Beyler üstüne konuştu. Sivrisinekler çeltikten olur. Çeltiğı Ağalar eker. Milletin çocukları kırılır. Ver-yansın etti Ağalara Beylere.

Yusuf içinden geçiriyordu, bu kasabanın hepsi Ali Efendi-den beter. Herkes Ağaların düşmanı. Hiçbirisi de korkmuyor. Millet ağzına geleni söylüyor Ağalara.

Dükkanın içi sıcak su, sabun kokuyordu. Tıraş bitti. Yusuf berbere bir lira verdi. Berber üstünü verecekti. Yusuf istemedi. Dükkandan çıktı. Çarşı gene karanlıktı. Bir tek dükkanın ışığı yanıyordu. Onun önünde durdu. Uzakta durdu. Kimseye görünmek istemiyordu artık. Bir süre orada durduktan sonra, hızla yukarı doğru yürümeye başladı.

Hacının evinin sokağına geldiği zaman soluk soluğa kalmıştı. Ne oluyordu ona böyle? Neydi bu yürek çarpıntısı? Hacı sözünü duyar duymaz bir hoş oluyor, titriyordu. Hacının evinde kör bir ışık yanıyordu. Fıkaranın parası yok ki evine elektrik alsın. Kimsiz kimsesiz bir fıkara adam. Az önceleri Hacının evinin ışıklarla öyle bir donandığını bilmiyordu.

Sokakta, evin tam karşısında dikilip kalmıştı. Bu böyle olmaz. Ya bir gören olursa? Bu sokaktan da kimse geçmiyordu ya. Evin arkasında kocaman, karanlık, dallı bir dut ağacı. Ağacın dallarından bir ucu evin üstünde. Hemen evin arkasına döldü. Vardı, ulu ağaca sırtını dayadı durdu. Eli ayağı daha titriyordu. Bu titremeden de bir tat duyuyordu.

Evin içinden çocuk sesleri geliyordu. Çocuklar sustu. Sonra kadının sesi gelmeye başladı. Boyuna kara alkış tutuyordu kocasına. İleniyordu. Yusuf hiç kimseden böyle bir ilenmeyi duymamıştı.

"Taş ol, Hacı," diyordu. "Adam sana gidelim kurtulalım diye şu kadar para verdi, sen gittin kumarda hepsini ütüldün. Aldın elimden, aldın elimden götürdün verdin. Bir daha sana para verir mi elin adamı?"

Hacı, sesi umursamaz: "Verir verir. Bir verir ki o... Beş bini veren, on bini de verir."

"Seni öldürsünler, inşallah. Köpek ölüsü gibi ölünü şuraya atsınlar... Ocağımı batırdın. Çocuklarımı aç koydun. O kadar para ele geçer mi bir daha?"

Hacı gülerek: "Ver sen bana yüz lira, bu gece bütün paralarımı geri alacağım."

"Vermeem! Bir zırnık bile vermem. Çocuklarımın düşma-

nı! Ne zaman verdiğin parayı geri alabildin onlardan, domuz adam?"

Hacı sert: "Of be, kes artık. Benim param değil mi? Ver sen yüz lirayı. Ver diyorum sana... Yoksa kafanı kırarım."

Sesler kesildi. Kadının bir çığlığı duyuldu en sonuncu. Arkasından bir yığın ilenme... Sonra bir kapı sesi. Kapı öylesine bir çarptı ki evin çit duvarları sarsıldı, çatırdadı.

Yusuf hemen dut ağacının altından sokağa atladı. Hacı uzaklaşmıştı. Ötede uzun boylu bir karartı çabuk çabuk yürüyordu. Yusuf karartının arkasına düştü.

İçinden geçiriyordu: Bu adamı öldürmek sevaptır. Bu adamı öldürenin eli nurlanır. Bak namussuza, bak gavura, çocukların yiyeceğini almış da kumara vermiş. Çocuklarını aç bırakmış. Boyuna kadın çalışıp kazanıyor, oysa kumara veriyor. Namussuz, mendebur. Pis adam, alçak... Domuz dölü. Parmak kadar, parmak kadar çocukların hakkı yenir mi? Kadın ne demişti? İnşallah seni öldürürler de ben de çocuklarımla gül gibi geçirim demişti. Çocukların hakkını alıp kumara vermek, bir kadının el emeğini alıp kumara vermek olur mu? Çocuklarını aç koymak olur mu? Senin bedeninin ortadan kalkmalı ki, arkadaş, bu çocuklar gün yüzü görsünler. Hiçbir işe yaramaz bir adamsın.

Öfkesi gittikçe kabarıyordu. Öfkesinin kabarması, Hacıya düşman kesilmesi hoşuna gidiyordu. İçinden boyuna, durmadan küfürler yağıdırıyordu ona.

İndiler, çarşayı geçtiler. Değirmene doğru döndüler. Yusuf gerilerde kalıyordu. Ardından gittiğini görmesin diye sakınıyordu. Beşaret Hocanın bahçesinin orada Hacı bir ara durdu. Yusuf da bir ağılın karartısına gizlenip onu gözetlemeye başladı. Bütün bedenini bir titreme aldı. Eli tabancasına gitti. Tabancasını bir türlü kınından çekip çıkaramadı.

Burada vurmak olmaz. Hem de tabanca sesini herkes duyar, şuraya varmadan yakalayiverirler. Bıçağını evde bırakmıştı. Tam sırasıydı. Tam öfkeden deli olduğu sıraydı. Şimdi, işte şimdi bu adamı öldürebilirdi. Bir daha böyle öfkeye gelebilir miydi? Böyle adamlar, böyle çocuklarının düşmanı adamlar, karılarına zulmedenler insanı her zaman öfkelendirebilirler.

Hacı yürüdü sonunda. Bir ıslık tutturdu. Sevinçli, oynak bir ıslıktı bu. Ömerin bahçesine girdi. Yusuf bahçe kapısında bir süre bekledi. Girse mi, girmese mi? Ya görürlerse. Varsın gör-sünler, dedi. Bahçeden içeri girdi.

Uzakta küçücük bir ışık yanıyordu. Hacı fenere doğru ko-şarcasına yürüdü. Fenerin yanında bir sofrâ, sofranın başında yedi sekiz kişi vardı.

“Oooo Hacı, amma da geciktin be! Karıdan kurtulamadın herhalde.”

Hacı: “Ulan ne bok karı be! Parayı vermiyordu. Zorla kur-tuldum elinden. Karı değil Allanın bir gazabı. Of be! Vay anası-nı, parayı sökünceye kadar alnımın damarı çatladı... Eh arka-daşlar, artık ben gidiyorum. Sürgün ediyor beni Ağalar, Beyler. Vatanımdan oluyorum. Yarından tezi yok İskenderuna, yük-le-yeceğim evi gideceğim. Yarından hiç tezi yok.”

“Otur hele otur,” dediler. “Otur da kafayı çek.”

“Sen buradan gidemezsin. Bizi bırakıp gidemezsin.”

“Beyler de seni sürgün edemez.”

“Seni burdan sürgün etmeye yürek ister. Beylerin canı bi-zimkinden daha tatlı...”

Hacı kadehini havaya kaldırdı: “Sürgünlüğümün şerefine,” dedi.

Yusuf gitmiş, bir ağacın altına uzanmış, onları seyreyliyor-du uzaktan. Şimdi gene içini bir sevinç almıştı. Hacıyı öldüre-cek, çoluk çocuğunu kurtaracaktı. Bey de gelince söyleyecekti ki Hacı'nın karısına, çocuklarına maaş bağlasın. Bey belki bağla-mazdı ama, kendisi her harman sonu onların unlarını, bulgur-larını, pirinçlerini getirip evlerine yığacaktı. Hem de onlara çok para verecek, çocukları okutacaktı bile...

Hacı biraz içince önce karısına, sonra Ağalara Beylere, son-ra ağzına kim gelirse ona sövmeye başladı. En çok Mahir Ka-bakçioğluna sövüyordu.

Yusuf yattığı yerde duramayacak kadar sevinçliydi. Öldüre-cekti Deliyi. Bey İstanbuldan gelince, düşmanıyın ömrü bu kadar olsun diye tabancayı önüne atacaktı. Bey de onu evlendirecek, belki de kızı Nurhanı ona verecekti. Ya Gülizar... Gülizar mı? Gü-lizarı da ikinci karı olaraktan alacaktı. Herkesin iki, üç, dört karısı

vardı. Olmaz mı? Yeter ki zengin ol... Bugün değilse yarın, bugün değilse yarın. Beyin de gelmesi yaklaştı. Kim soracak, kim arayacak Hacıyı? Bu yanındaki zibidiler mi? Arasalar bile Bey kapatır her şeyi. Bu kadar kötü bir insan... Sonra da Beyine söz vermişti.

Sürüne sürüne, karanlıkta onlara yaklaşıyordu. Bir de baktı ki aralarında on metrelik bir yer ya var ya yok. Olduğu yerde durmaya çalıştı. Bereket ki bahçenin dalları, ağaçları sık. Yattığı yer de çalılık. Kıpırdamaz da ses etmezse, çıtırtı çıkarmazsa kimse onun farkına varamaz.

Şimdi hepsi iyice sarhoştı. Bir tanesi: "Haydi başlayalım," dedi.

Ortalık karıştı. "Başlayalım, başlayalım," dediler. "Önce zarları Hacı atacak."

Hacı zarları eline aldı. Sallamaya başladı. "Haydi, pirine, babasına dedesine tükürdüğümün zarı. Haydi zırt." Zarı attı. Eğilip baktılar.

"Yek dü."

Zar elden ele dolaşıyordu. Hacı boyuna küfrediyordu.

"Haydi haydi, bir düşüş."

Yusuf kumardan gözünü ayıramıyor, artık başka şey düşüneyemiyordu. Hacı zarı her eline aldıkça: "Haydi haydi be, bir düşüş be. Haydi, ya Allah..." Zara küfrediyordu. Kaybettikçe küfürleri daha da artıyordu.

Ötekiler boyuna kazanıyor, Hacı kaybediyordu.

"Yok," diyordu, "yok bugün şansım. Kahpe kasığında yatmış şans. Haydi be!"

Yusuf: "Kahpe kasığında yatmış şans, haydi be..."

Hacı: "Bir kere de bize, bir kere de bize!"

Yusuf: "Bir kere de bize..."

Hacı arada bir zara küfretmeyi bırakıyor, ona yalvarmaya başlıyordu: "Haydi kardaş, haydi kardaş zar. Kara gözlüm, eski arkadaşım. Neden küstün bize? Bir kerecik yüzün gülmeyecek mi?" Zarı sol eline alıyor, okşuyordu. Elini göğsüne tak diye vurarak zarı atıyor, sonra da: "Vay senin zar gibi ananı avradını!" diye sövüyordu.

Yusuf da kendinden geçmiş: "Vay senin zar gibi ananı avradını..." diye ona öykünüyordu.

Hacı zarı bir süre salladı, salladı, elini birkaç kere göğsüne tak tak diye vurdu: "Ha babam... Ha babam..." dedi. Sonra bir sevinç çığlığı kopardı: "Düşeş! Ha senin kara gözlerine kurban!"

Nerdeyse Yusuf da bir sevinç çığlığı koparacaktı. "Ha babam, ha düşeş. Ha senin kara gözlerine kurban..."

Hacı zarı aldı üç kere öptü: "Döndü," dedi. "Şans döndü. Haydi kahpe analı şans. Geldin bir daha gitmezsin."

Yusuf: "Döndü, kara gözlerini öptüğüm şans. Haydi bir daha, bir daha..."

Hacı hep kazanıyor, Yusuf sevincinden uçuyordu.

Gece yarıyı çoktan geçiyordu. Sessizlikte Savrun suyu gü-rültüyle çağlıyordu.

Birden bir kavga koptu. Kumarcılar öylesine dövüşüyorlar, öylesine birbirlerine sövüyorlardı ki... Bir ara Hacı alta gitti. Üstteki onu tekmiyordu. Yusuf kalkıp Hacıya yardım etmek istiyordu. Kendisini zor tutuyordu. Öteki tekmeledikçe Yusuf bir kalkıyor, sonra akli başına gelip gerisin geri yere yatıyordu. Bir ara iyice ayağa kalkıp, onlara doğru hışımla yürümeye başladı, varıp tekmeleyen adamı ayağının altına alıp çiğneyecekti. Birden görürler diye ödü koptu, çalıların arasına kendini attı. Sinirinden olduğu yerde ter ter tepiniyordu. Kavga öylesine kızgındı ve onlar öylesine sarhoştular ki Yusufun farkında olmadılar.

Neden sonradır ki kavga durdu. Senden çıktı, benden çıktı diye konuşmaya başladılar. Az sonra da barışıp, öpüşüp ayrıldılar. Hacı, üstüne çıkmış, kendisini tekmeleyen adamı öptü. Adam da onu öptü.

Yusuf şaştı. "Bunlar ne biçim adamlar," diye mırıldandı. "Bunlar kopuk. Bunlarda adamlık mı kalmış ki..."

Sonra hep birden konuşarak, gülüşerek, türkü söyleyerek bahçeden çıktılar. Yusuf da uzaktan onları güdüyordu. Beşaret Hocanın evinin arkasında birbirlerinden ayrıldılar. Hacı evine yukarı bir sokağa saptı. Yusuf da arkasına düştü.

Hacı yolda boyuna türküler mırıldanıyordu. Sevinçten taşan türküler. O sevindikçe Yusuf da seviniyordu. Birden, bu adamı öldürmek gerek, dedi. Pis adam. Namussuz adam. Eşşek oğlu eşşek. Kumarbaz...

Ne söylerse söylesin, ne yaparsa yapsın, bir türlü Hacıya öfkelenemiyordu. Keşki öfkelendiği zaman öldürebilseydi onu. Bir dahasına tabancayı evinde bırakacak, hançerini alacaktı. İşte o zaman hançer olsaydı yanında, iş tamamdı. Kim ne görecekti karanlıkta.

Hacı daha kapıya gelmeden sevinçli bir söz attı eve doğru: "Heeey avrat, aç kapıyı ben geldim!"

Kapı açıldı. Hacı kapıda, elinde lambayla duran karısını kucakladı: "Paramı aldım! Hem de bir mislini aldım. Bak, vermiyordun bana yüzlüğü. Gitmesem iyi mi olacaktı?"

Kadın sesini tatlılaştırarak: "Gel içeri, gel kurban olduğum... Ne yapayım, o yüzlük son paraydı. Bir parça ekmek alacak para kalmıyordu evde. Sabahleyin çocuklar ne yiyeceklerdi? Ellerden dilenemem ki..."

Hacı içeri girdi. Cebindeki paraları yere atıverdi. "Al işte! Ne kadar da çok para..."

Yusuf gene evin ardındaki dut ağacının altına girmişti. Kulağını da çite dayamıştı.

"Yarın çocuklara, hepsine hepsine ikişer kat elbise diktir. Bu paraların hepsi senin ve çocukların. Kendine beş tane fistan al. Hem de bir manto al. Bana bu paradan bir kuruş bile verme. Asılsam, ölsem, yalvarsam bile bir kuruş verme. Öyle bir yere sakla ki arayınca bulamayayım. Ya da paranın hepsini götür dükkancı Şerefe yatır. O bana bir kuruş bile vermez, mendebur suratlı adam."

Tuttu karısını öptü.

Kadın: "Ölsen de sana bu paradan bir kuruş vermeyeceğim. Beni parça parça etsen bile..."

Yusuf: "Verme bacı," dedi. "Osmanlı, babayiğit bir avratmışsın. Bu Deli Hacı senin tırnağın etmez." İki de birde içinden geçiriyordu: "Ne iyi etti de kazandı. Kazanmasa çocukları bu sabah ekmek bulamazlardı. Ne iyi etti de..."

Derken içerden ses soluk kesildi. Yusuf ağacın gövdesinin oraya büzülmüştü.

Bir ara başını kaldırdı, baktı ki Domuztepesinin üstü ağardı ağaracak. Hemen kalktı, sokaktan aşağı, eve doğru hızla yürümeye başladı.

Bu yıl pamuk ırgatı çok geldi dağlardan. Bu çok iyi. Ekime kalmaz pamuklar toplanır. Bataklığa dikilen okaliptüsler de aldı yürüdü. Ormansız çiftlik olmaz. Amerikada her çiftliğin bir de ormanı var. Yenidünya dedikleri boşuna değil. Oralarda böyle Derviş gibisiler yok. Onlar bu Derviş gibilerin çanlarına çoktan ot tıkamışlar. Derviş gibisiler bir milletin felaketi demektir. Herif daha, bu çağda, on birinci yüzyılı yaşamak istiyor. Yaşamakta direniyor. Ne kazanıyor bundan? Kendisi ve yanındakiler ve memleket zarar ediyor. Biz devrim yaptık, ama bu derebeylerini ortadan kaldıramadık. Kalkmayacaklar. Daha uzun zaman soylarıyla övünecekler. Varlıkları olmasa, şu anda kimse onların yüzlerine bakmaz. Bütün gayretimizi onların varlıklarını eritmeye harcamalıyız. Ama Hükümet, herkes, bunları koruyor. Bizim gibisiler bile onları koruyoruz. Hakaret ediyorlar, türlü işler açıyorlar başımıza, gene onlarla birlik oluyoruz.

Benim pamuğuma ırgat gelmezken onun pamuk tarlaları ırgatla dolar taşar. Hem de benim verdiğim paranın yarısını verir. Bu halk geri. Aşiret gayreti güdüyorlar daha. Elinin altında bir insan kütlesi var ki, dur dediği yerde duruyor, vur dediği yerde vuruyor.

Mahir Kabakçioğlunun sakalı uzamıştı. Belki üç haftalıktı. Hiçbir zaman böyle sakallı gezmemişti. Adanada bile sakalı, kılığı aklına gelmemişti. Üç hafta olmamıştı ama, üç haftadır tıraş olmadığını aklına getirmek onun hoşuna gidiyordu. Bu halinden medet umar gibi, ona sığınır gibi bir hali vardı.

Dervişlerden bu halkı kurtarmak gerek. Tek çaresi de halkı okutmak. Onlar da okuyunca... Bu yoksul, bu çıplak canavar sürüsü de okuyup her bir işe aklı erince... O zaman kurtul ellerinden. Gene en iyisi Dervişleri yola getirmek gerek. Başka hiçbir çaremiz yok. Onlarla birleşmek, onları yavaş yavaş yemek, ortadan kaldırmak gerektir. Amerika nasıl yoluna koymuş bu işleri? Orada hayat seviyesi yüksek. Halkın gözü yok çiftliklerde. Halk orada böylesine canavar değil. Burada bir fırsat, azıcık bir yüz bulsalar, parçalayıverirler. Bir parçamız bile kalmaz.

Ah Derviş Bey, ah gözü kör olası Derviş, ne der de öldürmezsin sana çarşının içinde hakaret eden adamı? Ha, ne demeye öldürmezsin. Onu tahrik edeni bulup, onu öldürecekmiş.

Yüreği cızzz etti. Bütün bedeni birden ürperdi. İstanbuldan döner dönmez, Deli Hacıyı bulacak, ne yapıp yapıp onu söyletecek. O zaman bir hışım gibi yüklenecek. Kendisi de mahvolacak ama beni de mahvedecek. Deli Hacıyı hemen ortadan kaldırmaktan başka çare var mı?

Deli Hacı da düşmüş sokağa, Ağalar, Beyler beni sürgün ediyorlar, diye bağırıp duruyormuş. Bütün kasaba, işsiz güçsüz bu pis kasaba yalnız bununla uğraşıyor. Defolup gitmiyor. Bütün verdiğim paraları da kumara vermiş. Dervişin de İstanbuldan gelmesine az kaldı. Hiç başka çare yok, bugün yarın Deli Hacı ortadan kalkmalı. Elini çabuk tut Mahir! Çalışıp çabalayıp kurduğun bir ömür bok yoluna gidiyor.

Ova köyleri çok sıcak olur. Kabakçı Halil, olmaz olsun, benim babam, hiçbir şey bırakmadı ki... Yüz elli dönümlük bir kıraç tarla... Aç sefil öldü. Mezarlıkta bir tek kuru ağaç vardı. Sıcakta, toz duman içinde, mezarlığa üç kişiyle gömmüşlerdi Kabakçı Halili...

Tam göğsünün orta yerinde bir kurşun yarası. Göğsünü tuttu. Korkunç bir acı duydu göğsünde. Birden ayağa fırladı. Sonra kendine geldi. Bu Deli Hacı ortadan kalkınca her şey düzelecek. Her şey, her şey düzelecek. Bir daha da böyle işlere girişmek yok. Kabakçioğlu Mahir Bey bir an bir sevinç içinde kaldı. Ama kim yapacaktı bu işi? Sevinci birden düştü...

Veli, aaah Veli! Eskiden olsa, öyle bir deli adamdı ki Veli,

haydi Veli de, sana bir günde beş adam öldürsün. Bunun tepkisi olarak şimdi bir karıncaya bile eli varmıyor.

Ama Deli Hacıyı ben ona öldürteceğim. Öldürmezse kendisi ölecek. Ya da ölümden kötü bir hale düşecek.

Dölek Hüseyini kim öldürdü? Dölek Hüseyinle Veli arasında kan davası yok muydu? Dölek Hüseyinin kardeşini, eşkıyalığında Veli öldürüp yakmamış mıydı? Dölek Hüseyin de Veliyi öldürmek için orada burada yemin içip durmuyor muydu? Geçen yıl, bizim çiftliğin yanında, bir hendeğin içinde Dölek Hüseyinin ölüsü bulunmadı mı? Aradılar taradılar Dölek Hüseyini öldüreni bulamadılar. İki şahit yeter. Bu adamı öldüren Velidir.

Deli Hacıyı öldürmezse, bu cinayeti Velinin yakasına saraçağım. Ben ölüyorum. Bana yardım etmeyenler de ölsünler. Mahvolsunlar. Bu kadar adam öldürmüş Veli için bir Deli Hacıyı öldürmek iş mi? Kim arar, kim sorar Deli Hacı gibi iti? Gider karakola kapatıveririz. Kapanmasa daha iyi olmaz mı? Zaten Dervişle Deli Hacı'nın arasını herkes biliyor. Deli Hacıyı herkes Derviş öldürdü sanacak. Salt düşmanlık yapıyor Veli. Sıkıştığını görüyor, benimle alay ediyor. Öyleyse görsün o. Dölek Hüseyinin öz bir katili.

Soluğu daralıyor, ayağa kalkmaktan bile korkuyordu. Arada bir yüreğini dinliyordu. Yüreği bir pat pat ediyor, sonra durur gibi oluyordu. Bir de kafası karıncalanıyor, uyuşuyordu. Kafatasını alıp götürmüşler gibi.

Veli öldürmedi Dölek Hüseyini. Velinin üstüne nasıl yıkar-sın? Veli seni vurmaz mı, Mahir? Sonra suçsuz bir insanı suçlu diye nasıl hapse attırırsın? Bunu ona nasıl söylersin?

Bir yıllığına, iki yıllığına başını alıp Parise, Londraya, New Yorka gitse de şu canavarın elinden kurtulsa... İki üç yılda kim ölür kim kalır? Belki de Derviş bütün bunları o zamana kadar unuttur. Oğuz töresince belki gene barışırlar.. Gittik diyelim Avrupa, Amerikaya, buradaki çiftliği, çoluğu çocuğu yemez mi Derviş? Yakmaz mı çiftliği? Dikili ağaç bırakır mı? Sağ insan bırakır mı Kabakçı soyundan? Oğuz delisi pezevenk...

Şu Oğuzdan bir şey bulunsa, birleşsek de bir Oğuz devleti kurmaya kalksak? Unutmaz mı bu Deli Hacı olayını? Bu projenin içinde kendini kaybetmez mi?

Hiçbir şey para etmez. Derviş geliyor. Bugün değilse yarın burada. Deli Hacıyı bulup... Vay vay, vay vay vay! Çağırarak Mahiri. Ya da bir gece üç adamla evden alıp, bağırta bağırta götürecek dağa. Orada, her dakika bir parçasını keserek, bir haftada işkence içinde öldürecek. Derviş öyle rahat bir kurşunla öldürmez adamı... Sonra o parçaları bir hendeğe atacak. Kimse görmeyecek bir yere... Bütün parçalar kurtlanacak. Kıvıl kıvıl kurtlar kaynaşacak. Yılanlar gelip çöreklenecek üstüne... Dünyanın en pis yarattığı sarıcağarcınca, her birinin büyüklüğü bir iğne ucu kadar, sarı, soğuk, milyonlarca, milyonlarca çokuşacak. Bu lanetler, bu pisler en çok insanın gözüne çokuşurlar. Sarı karıncalar bir ölünün gözünü bitirmedikten sonra başka yerlerini yemezler. Kim bilir onlara ne kadar tatlı geliyordur insan gözü...

Allaha inanmazdı Kabakçıoğlu. Hiç mi hiç inanmazdı. Yalnız seçimlerde dindar gözüktür, camiye gider namaz kılardı.

Yere diz çöktü, ellerini havaya açtı. Allahım, Allahım, yücelerden yüce Allahım, bu beladan kurtar beni. Eğer beni bu beladan kurtarırsan senin varlığına inanacağım. Varıp camide beş vakit de namaz kılacağım. Allahım, koca Allahım, kurtar beni. Yap bir şey. Şu Derviş Beyin yüreğine bir iyilik koy. Ya da İstanbuldan gelemesin. Yolda uçağı düşüp parçalansın. Allahım, o zaman varlığına inanıp iman edeceğim. Şu canımı bu seferlik bağışla Allahım. Bu beladan beni kurtarırsan en mümin kulun ben olacağım. Emirlerini harfi harfine yerine getireceğim. Oruç tutacağım, zekat vereceğim. Çok çok zengin olursam bir de cami yaptıracacağım. Kurtar şu canavarın ağzından beni.

Karaköy alanında... Karşıdan karşıya geçerken... Kapkara bir otomobil, bir Kadillak, Kadillak o kadar hızla gider ki... Uzun boylu, boz bir palto giymiş Derviş, karşıdan karşıya geçerken... Neredeyse geçecek. Neon ışıkları, sarı, kırmızı, mor... Bu ışıkların en güzeli mavisi. Gece yeşilin tadı olmuyor. Yeşil aydınlık istiyor nedense... Dervişin beyni paramparça. Kanı kaldırımdan aşağı damlıyor. Bacakları da hurda haş. Üstüne gazete kağıdı örtmüşler. Ölünün başında bir sürü kalabalık. Cebinde hüviyeti yok... Aaah, ah yüce Allahım, yap şu işi...

Veli, yap şu işi... Seni ihya ederim. Seni bir çiftlik sahibi yaparım. Akçasaz bataklığından yüz yirmi bin dönümlük bir tarla çıktı çıkıyor. Her dönümü kan pahası. Bire elli altmış, bire seksen verir. Yarısını pis köylüler pay ettiler. Bir yarısı da kanı ciğeri on para etmez Nergisoğlunun elinde. Nergisoğlunun elinden almak zor değil... Allahım şu Velinin yüreğine bir insanlık ver. Seni tanıyacağım, sana inanacağım... Köylülerin ellerinden de almak zor değil...

Veli öldürmezse, ben... ben...

Başka hiçbir çarem yok. Hacıyı bir gece Domuztepeye çağırmalı. Bir kurşun... Kim bilecek? Herkes Derviş öldürdü sa-nacak. Sonra da Yüzbaşıya bir fitil, Savcıya bir fitil... Yakalattırıp Derviş... Ulan Derviş, şu çarşının içinden, yalınayak başıkabak götürür müsün beni? Götürür de beni dillere destan eder misin? Düşürdüm seni tuzığa ki, kurtulmamasıya. Ben öldüre-çeğim! Ben, ben...

Ben demekten bir tat duyuyordu ki! Hep ben, ben, ben, di-yordu. Ben öldüreceğim. Kimse yardım etmesin. İnsanoğluna hiçbir yerden, hiçbir zaman iyilik gelemes. İnsan ancak kendi kendisine yapar iyiliğini.

Yüreği kütür kütür atıyor. Bu ne? Eli ayağı çözülür gibi oluyor. Amanın... Elleri iyice sararmış. Boğulacak gibi... Ben, ben öldüreceğim! Domuztepeye bir koskoca şişe rakıyla... Son-ra tabanca... Tam alnına... Elleri korkunç bir titreme içindeydi... Oradan, alnı parça parça olunca... Hiç durmamak... Yolda gelirken tökezliyordu. Ayağı bir taş takılıyordu. Düşüp burnu ka-nıyordu. Kolu da kırılıyordu. Ya kurşun değmezse Deli Hacı-ya? Hacı tabancayı aldığı gibi elinden, kendisini vururdu. Kan içinde... Kurtlarla dolardı bedeni. Kıvıl kıvıl... Kıvıl kıvıl kurt-lar... Kimsenin haberi olmazdı... Ya yaralanırsa Hacı? Kanlı kan-lı üstüne saldırırsa? Karanlık, kan içinde...

Öylesine bir titreme almıştı ki bedenini, uçuyordu. Yenme-ye çalışıyor bunu, yenemiyordu. Kasıyor kendini. Olmuyor.

Ben Hacıyı öldüremem. Ben adam öldüremem. Ben ka-rıncayı bile ezemem. Elleri ayakları, tüm bedeni durmadan titriyor. Boğuluyor. Ağzını iyice açarak soluk almaya çalışı-yor. Bir su, bir su... Bir su istiyor, su istiyor ya, sesi çıkmıyor.

O, sesinin çıktığını sanıyor, bir su istiyorum, diyor, aldırın yok.

Bir ara sesinin çıkmadığının farkına varıyor, “bir su,” diye bağırıyor.

İçerden karısı su dolu bir bardakla geliyor. Mahir bir dikmede bardaktaki suyu bitiriyor.

Karısı: “Ne oldu sana? Neden yüzün böyle sapsarı? Ellerin de titriyor. Biraz, kolonya getireyim.” Gidiyor, kolonya getiriyor. Kocasının yüzünü, ellerini, boynunu bir iyice kolonyayla ovuyor. “Doktor çağırayım mı?”

“Yok. İstemem. Haydi çekil. Başımda...”

Kadın çekiliyor.

Usul usul söylenmeye başlıyor. Ben adam öldüremem. Öldüremem... Deli Hacıya elim varmaz. Ne demeye öldüreyim? Parise giderim... Derviş evi kilitler. İçerde de bizim karı, çocuklar... Ateş verir... Çocuklar içerde cayır cayır yanarlar. Yakar mı ki? Onda insanlık, onda din iman yok. Yakar, yakar, hem de nasıl yakar! Paris, Londra... Ne olursa olsun... Ya Allah, ya koca Allah, çifte kurbanlar keseceğim bundan kurtarırsan beni. Çifte deve kurban edeceğim. Çifte çifte tosunlar, çifte çifte koçlar. Hey koca Allahım... Karaköyde kara Kadillak... Bir dalgınlığa getir şunu. Can pazarı bu, ben insan öldüremem.

Yavaş yavaş yatışıyordu. Söyleye söyleye, kendisini adam öldüremeyeceğine ikna ediyordu.

Titremesi durmuştu. Bir de usuldan usuldan bir sevinç kabarıp geliyordu. Çok derinlerden. İçerden.

“Hanım, Veli görünürlerde yok mu?”

“Aşağıda bekliyor. Bir şey diyecek misin diye orada durup oturuyor.”

“Çağır hele.”

Veli aşağıdan yukarı ağır ağır çıktı. Geldi karşısında durdu. Yüzü öylesine azgındı ki... Tam katil yüzü, dedi içinden Mahir. Tam katil. Ayağa kalktı, vardı onu sağ elinden tuttu, kendi öne düştü, çalışma odasına çekti götürdü. “Odanın kapısını kapa, Veli,” dedi. Elini bırakmıyordu. Veli ayağıyla odanın kapısını itti.

Mahirin gene elleri titremeye başlamıştı. Hemencecik elindeki Velinin elini götürdü, masanın üstünde duran Kuranla tabancanın üstüne koydu.

“Veli kardeş, sen Deli Hacıyı öldüreceksin. Öldürmeye mecbursun. Hem kendi hayatını, hem de benim hayatımı kurtaracaksın. Katil Derviş de hapislerde sürünecek. Yok deme. Sana diyorum ki bunu yapmaya mecbursun. Koy elini Kuranın üstüne... Ve de tabancanın... Sana bir çiftlik var bu işten. İş mi ki Deli Hacıyı öldürmek? Deli Hacıyı öldürmek zorundasın. Anladın mı? Dölek Hüseyin...”

Veli neye uğradığını bilemedi. Toparlanamadı uzun bir süre. Sonra gözlerinin akına kadar sarardı.

“Can pazarı bu Veli. Biliyorum, Dölek Hüseyin işinde hiçbir dahlin yok. Ama neyleyim ki Deli Hacı’nın senin tarafından öldürülmesi gerek...”

Veli bir şeyler söylemek istiyordu ama öteki boyuna konuşuyor, onun bir tek söz etmesine fırsat vermiyordu.

“Benim canım çok tatlı. Canım gidince ortada hiçbir şeyim kalmayacak. Benim canım da Deli Hacı’nın pis canına bağlı. Onu öldürecek de senden başka kimsem yok. Sen onu öldürmeye mecbursun. Bu işi yağdan kıl çekercesine yaparsın. Sonra karıncayı gene ezme... Sonra...”

Kırk oda var. Kırkında da kuş dolu. Salkım saçak. Birinde türlü türlü leylekler. Kırmızı gagaları uzun. Sırça gibi gözleri var. Bu odadan dışarıya top top fırlarlar. Tarlalarda uzun bacaklarıyla boyun kırarak dolaşırlar. Bir yılan, kara bir yılan sarılmış leyleğin boğazına. Leylek onu parçalamış ya, o da leyleği boğmuş. Her bir yanı, ak bedeni kızıl kana batmış. Bir oda da telli kepezi, renk renk tüyleriyle ibili çavuşla dolu. İbili çavuş kuşların başkomutanı. İnsancıl bir kuş. Yeşilden maviye balkıyan bir kuş. Bir odada da onlar. Oda ağzına kadar dolu. Odanın içi balkıyor. Işıkları gözünü kamaştırır. Koca uykulu kartallar da başka bir odada. Pençeleri büyük, çangallı geyik boynuzuna benziyor. Serçeler yerlerinde duramıyorlar. Pır pır orada burada. Toy derler bir kuş vardır. Toy susuz olmaz. Apaktır her birisi. Boyunlarını birbirlerinin üstüne atmışlar. Bir oda da Yusufçuk kuşu dolu. Küçük bir kuş. İnsana benzer. Yüz bin tanesini bir odağa doldurmuşlar. Hep bir ağızdan "Yusufçuk Yusuf, Yusufçuk Yusuf! Çulu mulu buldun mu? Yusufçuk Yusuf! Çulu mulu buldun mu?" Bağırışları gökyüzüne çıkıyor. Yusufçuk Yusufklar birbirine karışıyor. Bir kalabalık, bir kalabalık, Yusufçuktan iğne atsan yere düşmeyecek. Bu Yusufçuklar bir tuhaf kuşlar. İki kardeş varmış. Birisi kız birisi erkek. Anaları ölmüş, babaları da bir başka kadın almış. Üvey ana çocuklara bir zulmedermiş ki, sonsuz. Bu kadar olur. Bir gün çocukları, suya, suyun kıyısına evin öteberisini yıkamaya göndermiş üvey ana. Çocuklar öteberileri yıkarken, öteberilerden bir kısmını yitirmişler. Çocuklar eli boş eve nasıl dönecekler? Yitirdikleri öteberilerden dolayı anala-

rı onları döve döve öldürmez mi? Olmadık işkenceler yapmaz mı onlara? Düşünmüşler taşınmışlar eli boş eve dönemeyecekler. Yitirdikleri öteberileri, o dağ senin, bu ova benim aramaya başlamışlar. Gece dememiş, gündüz dememiş aramışlar. Aç kalmışlar, perişan olmuşlar, ayakları yırtılmış, üstleri başları paramparça olmuş, aramışlar. Kız hep dermiş ki, "birer kanatlı kuş olsak, kuş olsak da şu yitik şeyleri bulsak..." Hep böyle dermiş. Bir gün, iki gün, iki ay, üç ay hep kuş olsak dermiş. Bir sabah bakmışlar ki kuş donuna girivermişler. Kız bir dağda, oğlan bir dağda. Kız bağırmış: "Yusufçuk Yusuf! Çulu mulu buldun mu?" Yitirdikleri en değerli yitik de evin çuluymuş.

Şimdi kıyamete kadar kız Yusufu arayacak. "Yusufçuk Yusuf! Çulu mulu buldun mu?" Bu korkudur işte. İnsan değil kuş donuna...

Peki, bir Yuſuftan bu kadar çok Yusufçuk kuşu nasıl doğmuş, nasıl türemiş? Kuş masalı canım.

Bir de başka türlü söylerler. Bir kız Yusuf adlı sevgilisini yitirmiş. Çok severmiş onu. Dağda yitirmiş. Aramış aramış bir yıl, iki yıl, beş yıl aramış. O da tutturmuş, "kuş olsam, bir çift kanat taksam... Kuş olsam..." Gittiği, yattığı yerlerde hep "kuş olsam, kuş olsam," diye bağıırır çığırır gezermiş. Bir sabah bakmış ki kuş donunda... Düşmüş dağlara dağlara, inmiş ovalara ovalara. Yeryüzünü pervaz vurup dolaşmış. Köşe bucak koymamış yeryüzünde. Dili de durmazmış, bağıırmış çığırılmış, "Yusufçuk Yusuf! Yusufçuk Yusuf!"

Kuş masalı canım.

Dünya kadar büyük bir oda dolusu Yusufçuk. Yusufçuk kuşları kederli. Sesi insan sesine benzer. "Yusufçuk Yusuf! Yusufçuk Yusuf!"

Belki öteki kuşların da her biri insandı. Başlarına birer belâ gelip kuş olmuşlardır. O baykuş bir kocakarıdan başkası olamaz. Uğursuz, kör ocaklara oturmuş bir kocakarı. Turna bir gelindir. Yürüyüşü tıpkı kadına benzer. Kalçalarını öylesine kıvrır.

Düş mü, hayal mi? Yusuf gözlerini uğuşturdu. Daha binlerce kuş bir yerlerde uçuşup duruyordu. Bir yerlerde görmüştü. Kırk mağarada, kırk milyon kuş. Görmese nereden aklına gelsin. Düş de olamazdı. Çok eskiden görmüştü bu kuşları.

"Kuş olsam, kuş olsam," dedi kendi kendine. "Koca Allahım kuş etsen beni. Hazır adım da Yusufçuk Yusuf. Kuş etsen de beni Yusufçukların arasına salsan. Kanat vurup şu Çukurun üstünü dolaşsam..."

Gülümsedi. İnsan kuş olabilir mi ki? Olamaz da bunlar nasıl kuş olmuşlar?

Hiçbir çaresi yoktu. Bu Deli Hacı da amma başa belaydı. Ne yapabilir, nereye kaçabilirdi? İçindeki korku gittikçe büyüyordu. Bu kasabadan dışarı bir adım atamayacaktı gayrı. Hacıyı da mümkünü yok öldüremeyecekti.

"Kuş et, kuş et Allahım," dedi. "Bir çift kanat ver de kuş et beni."

Böyle bir korkak adam gelmemiştir yeryüzüne. Kaç ulan, başını al da dağlara kaç. Kaçamazsın. Elin ayağın kesilmiş. Öldür ulan Hacıyı. Ne var ki o batasıcağı öldürmekte? Öldüremezsın. Çiftliğe de dönemezsin. Derviş Beyin gelmesine az kaldı. Gelince, ne yaptın Yusuf deyince, ne diyecek ona? Ölümünden beter. Çiftlikten kovar. Nerede kalır ondan sonra anasıyla? Nasıl bakar anasına? Gülizar ya? Gülizar yüzüne bile tükürmez. Gülizara dese Derviş Bey, öldür şu Hacıyı dese, gelir de öldürür. Herkes öldürür.

Aman gün kavuşuyor. Gidip Deli Hacıyı.. Neredeyse evinden çıkar.

Çabuk çabuk giyindi. Deli Hacı'nın evine doğru yollandı. Yolda güneş battı, pencerelerde ışıklar vardı. Sokaklarda kimsecikler yoktu.

Daha iyice kararınadı ortalık, dedi. Azıcık çarşıda oyalanmalı. Ama Hacıyı da kaçırmamalı. Hacı evinden çıkarken ardında değilse, bir hoş oluyordu. İçinde dayanılmaz bir boşluk duyuyor, ne yapacağını bilmiyordu. Sonra da dayanamıyor: "Nolursun koca Allah, koca Allah öldür beni, öldür beni," diyordu. "Ölüm o kadar zor mu ki? Bir gece sabahleyin bakmışsın ki ölmüşüm..."

Bu hoşuna gidiyor, bir süre için, içinde tatlı bir ürperti. Ölümünü gözünün önüne getiriyor, anasının ağlayışını, Gülizarın dövünmesini... Gülizar yiğit kızdır. Bir daha da başka bir erkeğin koynuna girmez. Ölünceye kadar "Yusufum, Yusufçugum," der. Gülizar kuş donuna girer mi ki?

“Bir çift kanat versen, bir ak kuş olsam. Kuş olsam.”

Kuş olmak işi ölümden daha çok hoşuna gidiyor. Varır evlerinin önündeki söğüt ağacının dalına konar. Orada öter. Yusufçuk Yusuf kaybolmuş derler. Nereye gitmiş, derler, Gülizarların evinin önüne de konar.

Çarşıda geziyordu ama, ne çarşmayı ne çarşıdaki insanları gördüğü vardı. Çoktan beri de açtı. Yemek yemek hiç aklına gelmiyordu. Çarşının da neresindeydi? Ne yapıyordu, hiç farkında değildi.

Bir ışık çarptı gözüne. İrkildi. Baktı ki Alinin kahvesinin önüne gelmiş. Tavla tıkrıklarını duyunca iyice kendine geldi. Titredi. Ya Deli Hacı evden çıkmışsa? Yukarı doğru koşar adım yürüdü. Sokaklar ıssız, her bir yan kara karanlık içindeydi. Hendeği aşır, hemencecik Hacı'nın evinin arkasındaki ağacın dalları altına girdi, gizlendi. Soluğunu tutup, içeriyi dinlemeye başladı. İçerden bir ses, bir çıtırtı duymaya can atıyordu. Bedenindeki duygularındaki bütün gücü kulaklarına toplamış, bir kulak olmuştu.

İçerden ses gelmiyordu.

İçine bir korku düştü. Şu Deliyi kaçırmış mıydı ola? Dal-dan bir yaprak aldı, çiğnedi. Az sonra bir yaprak daha kopardı. Sonra bir dalın ucunu kopardı. Onu kemirdi. Ağzı bir hoş oldu. Tükürdü.

İyice ezber etmişti, Deli Hacı'nın gittiği, gidebileceği her yeri biliyordu. Tevfiğin kahvesinin arkası, Kürt Ömerin bahçesi, Osmanın terzi dükkanı, Domuztepenin mağaraları, çınarların altı. Erken çıktığına göre nerede olurdu? Evde karısı çocukları da yoktu. Şimdi evde olmuş olsaydılar, gürültüden burada durulmazdı. Güler oynarlar, kavga ederlerdi.

Tabancasını birkaç gündür evde bırakıyordu. Elini beline attı, hançerini de unutmuştu. Unutmuş değil, hançere elini sürmeye korkmuş, unutmuş görünüp kendisini aldatmıştı.

Ağacın altından, saklanmadan, gizlenmeden, dimdik çıktı.

Eve geldiğinde gece yarıyı çoktan geçiyordu. Kapıyı yavaşça açtı. Işığı yakmaktan korkuyordu. Tabancası, bıçağı odadaki masanın üstündeydi. Hemen elini çekti. Sonra hemen bıçağı aldı, iç cebine koydu.

Bıçağı cebine koyunca kıvanca benzer acı bir duygu geldi

yerleşti içine. nce nereye gitmeli? Bugün nerede olabilir? Bulmamak olmaz. Bugün herifin cezasını vermeli. Bu gidişle kendisi ölüp gidecek. Ölüyor işte. Can mı tatlı, el mi tatlı? Elin canı cehennemin dibine.

Kürt merin bahçesine doğru yürüyor, "dibine işte, dibine işte," diye söyleniyordu. Hacıyı görünce caymayacak. Babasının oğlu mu Hacı? Bir köpoğlu köpek ki, karısına, çocuklarına da faydası yok. "Cehennemin dibine işte. Başka yolu yok!"

Derviş Bey de geldi gelecek. Alacak karşısına: "Eeee söyle bakalım Yusufçuk," diyecek. "Söyle bakalım..." Sonra duracak, bir süre konuşmayacak, tepeden szecek szecek, acı acı gülümseyecek, sonra da birden kızacak bağıracak: "Haydi, gözüm görmesin seni. Ananı al da nereye gidersen git. Bunca yıl sana bakıp büyüttüğüm, bunca yıl sana verdiğim emekler gözüne dizine dursun. Konuşma, durma karşımda. Bu akşam, hemen bu akşam... Durma giiit!"

iftliktekiler onunla alay edecek. Gülizar da... Ben de şu Yusufu adam sandım da, Mahmudun oğlu sandım da gönül verdim diyecek.

Sesli sesli söylendi: "Gönül verdim, gönül verdim diyecek..."

Halbuki Deli Hacıyı öldürmek de ne kadar kolay. Birden kanlı köpek ölüsü düştü aklına. Koşmaya başladı. Sonra durdu, ortada, gecede dikildi kaldı. Değirminin yanına geldiğini, orada durduğunu suyun gürültüsünden anladı. Köprüyü geçtiğinin zar zor farkında oldu. Bir el alışkanlığıyla bahçenin kapısını açtı. Kumorcuların ışığı ipiliyordu ötede, ağaçların arasında. Işığın dört yanında gidip gelen gölgeler... Yaklaştı. Bir ağacın arkasına sindi.

Hacı onu bırakıp onun boynuna sarılıyor, onu bırakıp onun boynuna sarılıyordu.

"Gidiyorum arkadaşlar. Yarın sabah erkenden Hacı yok. Pır edip uçuyor. Sürgünlük zor arkadaşlar. Zor, zor zor. Beyler beni karşısına aldı. Kolsuz kanatsız bir Deli Hacı nasıl durur karşılarına? Mecburi ya Musa. Bir gün gelir ki, biz de onları buradan sürgün ederiz. Ben İskenderundan zengin olup geleceğim. Çocukları da okutacağım. Görsünler Deli Hacı'nın çocuklarını... Hakkınızı helal edin arkadaşlar. Çok tuzumuz, ekmeğimiz var..."

Sesi ağlamaklı çıkıyordu.

Hep bir ağızdan: "Helal olsun Hacı," dediler.

Yaşlı, uzun bıyıklı camuzcu Hasan: "Helal olsun, helal olsun. Sen iyi bir uşaktın. Can oğuldun sen. Senin yokluğunu çok duyacak bu kasaba. Bulunmaz senin gibisi." Oracığa çöktü, hıçkırmaya başladı. "Gücümüz yetmedi Beylere. Elsiz kolsuz, kimsesiziz. Hükümet onların adamı. Yoksa bu kasabayı Beyiyle Ağasıyla yıkar yakardık. Hükümet var arkalarında. Hükümetlen başa çıkılmaz ki oğul. Bakın beni de vatanımdan sürgün etti Hükümet. Ben yurdumda Beydim, Paşaydım. Herkes bilir... Ah, Van dağları."

Şimdi gene başlayacaktı. Yurdundan, büyük evinden, Dördüncü Ordudaki köylerinden.

"Sus Hasan Ağa," dediler. "Hepsini biliyoruz. Sürgünlük kötü."

Hasan Ağa: "Şimdi gidecek Hacı İskenderuna. Kim bilecek onun burada Deli Hacı olduğunu, Beylere, Paşalara, Ağalara posta koyduğunu... Kim bilecek çarşının ortasında Derviş Beyin anasına avradına sövdüğünü... Kim bilecek, kim bilecek? Beni siz biliyor musunuz ki..."

"Sus Hasan, biliyoruz," dediler.

Hacının da sesi ağlar gibi çıktı: "Kim bilecek," dedi usulca. "Hakkınızı helal edin kardeşler."

"Helali hoş olsun," dediler gönülden.

Birkaç kere daha kucaklaştılar. Sonra ayrıldılar. Hacı sarhoştu. Sallanarak bahçe kapısına doğru yürüdü. Ötekiler de arkasınca yürüdüler.

Yusuf olduğu yerde donup kalmış, dokunsalar hüngür hüngür ağlayacaktı.

Bahçe kapısında bir daha kucaklaştılar. Hacı yola düştü, değirmenin oradan karaltısı kayboldu. Arkasından: "Ne oğlandı," dediler.

"İyi oğlandı ya deliydi. Ne der de karışsın Ağaların işlerine be!"

"Heriflerin anasına avradına söversin. Sana ne? İşte böyle olursun."

"Yurdunu yuvanı dağıtırlar."

"Hükümet arkalarında, elimizden de bir şey gelmez..."

"Nasıl gelmez?" dedi birisi. "Bir gelir ki, ama Hacı istemedi. Haydi arkadaşlar dese, can pazarıdır dese... Arkasındaydık."

“Hacı istemedi.”

“Gitmek istiyordu. Gittiğine de bir seviniyordu ki.”

Başka birisi, önde yürüyeni durdu, arkadaşlarına döndü. Bu, içlerinde en ayık olanıydı: “O gitmez,” dedi. “On gündür her gece helallaşıyor. Gidiyor mu?”

Yusuf onların yanından, görünmeden kaydı. Hacıya yetişmeliydi. Yetişmezse başına bir iş gelecekti onun sanki. Bir şeyler olacaktı. Kötü bir şeyler olacaktı. Tekereklerin evinin orada arkasından ulaştı. Öyle soluk soluğaydı ki, Hacı arkasında bir adamın olduğunu fark etti, arkasına döndü. Durdu, bağırdı: “Ulan kimsin, nesen, ne istiyorsun benden? Hep arkamda, hep arkamdasın. Söyle! Kimsin? Dost musun düşman mısın? Anasını avradını...”

Sarhoştı. Neredeyse yakalayacaktı. Yusufun da eli ayağı çözülmüştü. Elini bıçağına attı, ama çıkaramadı bıçağı. Önüne geçti. Kaçar gibi yaptı. Bir on beş yirmi adım aralaştılar. Hacı boyuna sövüyordu.

“Söyle ulan, kimsin nesen? Dost musun düşman mısın?”

Yusuf gidiyor, Hacı arkasından düşse kalka geliyordu. Bir ara Hacı yerden bir taş alıp kendisine attı. Taş yanından geldi geçti. İkinci taşı sırtından yedi.

“Kaçak, korkak pezevenk!”

Derviş Beyin evinin önüne geldiler böylece. Yusuf eve girmem mi girmesem mi diye ikirciklendi. Girmedi. Oradan yukarı, tepeye doğru vurdu.

“Kaçak. Kaç bakalım. Köpek. Kaç bakalım.”

Çoktan kasabayı çıkmışlardı. Alacaminin üst başındaydılar. Arkasında Hacı soluk soluğaydı.

“Dur ulan, kaçma, korkak köpoğlu. Yuf be! Karı gibisin be. Ananı avradını...”

Yusufun artık eli ayağı titremiyordu. Hiç böyle olmamıştı. Sanki hiçbir şey olmuyordu. Ne o kaçıyordu, ne de Hacı onu kovalıyordu.

“Dur ulan, dur ulan, kim olduğunu bilmek istiyorum. Vay haybeci vay! Amma da koşuyor be...”

Hacı çok gerilerde kalmıştı. Yusuf bir ara arkasına baktı. Ötede bir gölge sallanıp duruyordu. Söyledikleri de anlaşılıyordu. Onun arkasında bir gölge daha gördü.

Eli bıçağına gitti, yıldırım gibi geriye döndü.

İri, eski, dalları gövdesi inanılmayacak kadar eğri büğrü al çiçekli nar ağacının üstüne yağmış çiy daha kalkmamıştı. Nar ağacının dalları geniş bir alanı kaplıyordu. Doğuya gelen dallar, eski, yosunlu, yosunları yer yer kuruyup bozarmış, bir kısmı yıkık, yüksek duvarın üstünden öteki bahçeye aşıyordu. Ah, iri nar çiçeklerinin üstündeki arılar, kanatları ıslak, ağır bir kıpırtıda, uyuşuklukta, uykudaydı. Az sonra güneş doğacak, ortalığı kızdıracak, arılar da sonsuz bir devinmede, uğultuları bütün çevreyi doldurarak çiçeklere çokuşacak, uçuşacaklardı.

Deldellice doğan şahin türünün en küçük kuşudur. Bu güney kasabasında Ermenilerden kalmış, terk edilmiş evlerin saçaklarında, duvarların kovuklarında yüzlerce, ikindi, akşamüstleri kasabanın duru göğünü çığlık çığlığa, bir telaşa, karışmaya boğarak delice, ok gibi, kesik kesik, sert uçuşurlardı. Bu kasaba, salt bu kasaba bu kuşlara bu adı koymuştu. Başka hiçbir kasaba bu kuşlara bu adla seslenmez. Akşamüstleri, başka hiçbir kuş, bu küçük, kıvılcım gibi devinekli kuşlar kadar gökyüzünü kıyamet günü gökyüzüsüne çeviremez. Mümkünü çaresi yok çeviremez. Ve kasabanın çocukları türlü yollarla bu ele avuca sığmaz kuşları yakalarlar. Yakalarlar da bu kuşları ne yaparlar? İşte onun orasını kimsecikler bilemez. Çocuklar da, büyükler de, kadınlar da bilemezler. Her bahar, çocukların her birisinin elinde küçücük hafiften yeşile çalan, boz, sivri gagalı sivri, uzun, küçücük bir deldellice olurdu. Sivri, uzun gagalar,

sonuna kadar açılır, sert, ince, uzun kanatlar durmadan delicesine çırpınırlardı.

Koca Reisin ölüsünün yarısı nar ağacının gölgesinde, yarısı da günde kalmıştı. Ayakları gölgede, baş yanı günde. Gözleri açıktı, açık, anlamlı, donmuş, azıcık da dışarıya pörtlemiş öyle bakıyorlardı. Sağa sola, ileriye geriye, her yöne bakarlar gibi bakıyorlardı. Baş açıktı. Alnında yukarısı dazlamış başının arkasındaki saçları gür, kumral, belki biraz kıvrıkcık, dalgalıydı. Burnundan, başının, tam ense köküne gelen yerin az üstünden toprağa kan sızmış, kanlar eski bir Roma mozaığının mor mor açmış, kiremit rengi çanağının içine göllenmişti. Gene mor çizgili, kiremit rengi bir keklik, siyah gagasını uzatmış, sağ ayağını kaldırmış, çiçeklerin üstünde göllenmiş kana doğru yürüyordu. Arka arkaya beş tane mavi tabana işlenmiş gene kiremit renkli balık, geniş kuyruklarını sallayarak uzak bir suya kayıyorlardı. Koca Reis ağzı yukarı serilmişti büyük mozaik alanının ortasına, kolları bacakları alabildiğine açılmış, gerilmiş gibi dümdüz. Altın kordonunun da yarısı gölgede kalmıştı. Göbeğinin üstüne halkalanmış, güneşte kalmış kısmıysa bir parıltıda balkıyıp sönüyor, balkıyıp sönüyordu. Sağ elinin uzandığı yerin az ötesine bir küçük benzin tenekesi düşmüştü. Tenekenin yöresine paçavralar dağılmıştı, renk renk... Paçavranın birinin bir parçası bir kibrit kutusunu örtmüş, kutunun yöresine kibritler oraya buraya dağılmışlardı. Yargıcın yıllar yılı kullandığı uzun, ince turuncuya boyanmış merdiveni duvardan yana doğru kaymış, merdivenin ancak küçücük bir yeri duvara takılı kalmıştı. Nar ağaçlarının, duvarın altı, boyunları kopmuş, yarı yanmış, dökülmüş, kavlamış deldellice ölülerıyla dolmuştu. Duvar boyunca birtakım deliklerin kovukların ağzı isten karar-mıştı.

Bir büyük yeşil sinek geldi, hızla, güneşte menevişlenerek, Koca Reisin tam burnuna doğru kanatlarını kısıp hızla indi, burnuna girmesiyle çıkması bir oldu. Az ileriye, belki kekliğin üstüne, belki yeşil mavi, kiremit rengi işlenmiş, al çiçekli nar ağacı suretinin olduğu yere, belki şu kilim gibi işlenmiş geniş mozaik suyunun aklığının oraya düşmüştü. Koca Reisin oğlu da. Son ölen oğlu. İlk ölen çocuk da burada ölmüştü. Onun da

böyle başı parçalanarak, burnundan kanlar fışkırarak... Ama nereye, hangi yere düştüğünü kimse ansıyamıyor. Koca Reis işte o gün bugündür, deldellicelerin katline ferman yazmış, elinde merdiveni, benzin tenekeleri, paçavraları, gece uyurlarken onların yuvalarına ateş atmış, ele geçirebildiklerini yakmıştı.

Mozağın üstünden karınca sıraları Koca Reisin gözlerine, kanına doğru çekiliyorlardı. Az bir sürede Reisin gözlerinin içi karıncadan gözükmeyen oldu.

Gün kızdırınca nar ağaçlarında bir uğultu patladı. Günün kızdırmasıyla uyanan, azan arılar, al çiçeklerde çılgına döndüler. Eşekarıları bir kül yığınının yöresinde, her nedense, külleri koklarcasına alttan uçarak, sonsuz bir hızda kanatları gözükmeyerek, kırmızı, kıvılcımlanarak uçuşuyorlardı.

Koca Reisin ölüsünü önce kim gördü belli değil. Bir anda kasaba ölünün yattığı yere döküldü. Kalabalık büyüdükçe narlardaki sarıca, bal, eşekarıları da azıyorlardı. Azıyor, öfkeden çıldırıyorlar, kalabalığın içine kurşun gibi dalıyor, bir kişiye öfkeyle yapışıp sokuyorlardı. Kalabalıktan arada çığlıklar geliyor, ağır havayı arada bir bölüyordu bu çığlıklar.

Candarmalar ölünün yöresine yığılmış kalabalığı uzalaştırmakta güçlük çekiyorlardı.

Kalabalığı yara yara Tellal geldi. Kara perçemi alnına dökmüş, iri kara gözleri daha kararmış, büyümüş. Kalabalık yana çekilip Tellala kendiliğinden yol veriyor, şaşkınlıkla bu küçük adama bakıyorlardı. Tellal ortada gözükmüyor gözükmeyen, ortalık derin, düşünen bir sessizliğe gömüldü. Arıların uğultusu koygun, nar ağaçlarından değil de topraktan gelir gibi uzaktan, boğuk geldi.

Tellala candarmalar da dokunmadılar. Tellal vardı Koca Reisin başucunda durdu, bir süre yüzü sapsarı ona baktı baktı, gözlerinden iri yaşlar yuvarlandı, sonra yere diz çöktü eğildi Koca Reisin elini üç kere öpüp alnına götürdü, yüreğinin üstüne koydu, orada dua eder gibi öyle yumulmuş kaldı. Tellal böyle Koca Reisin eli yüreğinin üstünde yumulmuş kalmışken Reisin karısı geldi, dimdik, vakur, onun başucunda durdu, orada dikildi kaldı, birden ortalıkta bir an, ustura gibi, gelip hemen geçen bir çığlık duyuldu, hemen söndü. Hanımı ora-

dan uzaklaştırırlarken Tellal da kalktı, duyulur duyulmaz, "Seni de, seni de, seni de ben öldürdüm," diye mırıldanarak oradan uzaklaştı. "Seni de, seni de ben öldürdüm, Koca Reisim, aslanım."

Hacı Kurtboğa orada, Yüzbaşının yanında göğsünü germiş, mutluluk içinde gülümseyen yüzüyle bacaklarını germiş duruyor, bıyıklarıyla oynuyordu. Kehribar tespihi sol elindeydi. Yüzbaşı arada bir, yeşil yılan gözleriyle ayrılıyor, candarmalara emir veriyor, Koca Reisin ölüsünü yakından görmek için sıkıştıran kalabalığı açmaya çabalıyor, sonra gene gelip Hacı Kurtboğanın yanına dikiliyordu. Mahir Kabakçioğlu, Rüstem, Osman Rasim, Cafer Özpolat, öteki yargıçlar avukatlar, öğretmenler, ortaokul müdürü, Kaymakam, kasabadaki ileri gelenler, doktorlar, Savcı İzzettin Fahrettin Bey de oradaydı.

"Kader," diyordu Kabakçioğlu. "Ne güzel kader." Bizim bir Deli Hacıya gücümüz yetmiyor, diye düşünüyordu. Elin adamı camiye minaresiyle yutuyor. Kader, Koca Reisin kaderi... Tıpkı çocuklarının kaderi gibi... Şimdi az sonra doktor ağaçtan düşüp beyin kanamasından gitti, diye rapor yazacak tamam... Ta burnundan sızan kan ne? Mahir Bey, Koca Reisin başını kaldırıp bakmış, başının tam arkasında dört parmak sığacak kadar, kafatasını parçalamış, bir darbe, sert bir cisimle açılmış, derin öldürücü yarayı görmüştü. Ya bu yara ne? Merdiveni kayıp düşerken bir taşa gelmiş, tamam. Yağdan kıl çeker gibi.

Hacı Kurtboğaya usul usul sokuldu, onun tespihli elinin sırça parmağını tuttu, kurnaz, hayranlık dolu bir gülümsemeye le gülümsedi: "Kader," dedi usulca, "kader. Onun kaderi de çocuklarının kaderi gibi deldellice avında merdivenden düşüp ölmekmiş. Kin gütmek kötü. Dikkat buyurula Hacı Bey... Zinhaar, kin gütmeyesin. Dikkat buyurula zinhaaar, karşındaki bir kuş da olsa, zinhaaar, günah işlemeye, cana kıymayasın."

Hacı Kurtboğa ıslıl ıslıl, sevinçli bir sesle: "Zinhaar kuşlara dokunmaya, karınca da olsa zulmetmeye, yuva yıkmaya, ve hem de yuva yakmayasın."

Ala Temir kolları yanlarına sarkmış, ağlamaklı bir çocuk gibi dudakları uzamış, kabarmış ağlamaya hazır, hazır ol durumunda, Cafer Özpolatın yanına dikilmiş, arada bir başını sallı-

yor, "Vay Koca Reis vay... Kuşlara kurban giden, iki paralık del-dellcelere kurban giden Koca Reis... Vay adamın yığıdi, doğru-su, aslanı. Vay Koca Reis vay..."

Yüzbaşı elinden geldiğince üzgün gözükmeye çalışıyordu. Savcı İzzettin Fahrettin Bey hiç orali değilmişçesine dalmış git-mişti. Başka şeyler düşünüyor havasındaydı yüzü. Bir kere ol-sun Koca Reisin ölüsüne bakmamıştı.

Cafer Özpolat: "Kuş da olsa yıkarsan yuvasını, Tanrı da yı-
kar senin yuvanı."

Kurtboğa tespihini şakırdattı: "Kuş da olsa, kurt da olsa," dedi. Tespihi hızlı hızlı şakırdıyordu. "Börtü böcek de, yerdeki karınca, sudaki balık da olsa canına kıymayasın. Çünküleyim ki Allahın indinde bir sineklen bir insan canının hiçbir farkı yok. Allah insanı kendi suretinde yaratmış ama durup durur-ken ve hem de kan uykularında zavallı sığınmış, bütün gün uçaraktan yorulmuş, yorgun uykularında fıkara, bir damlacık kuşları, koca göbekli adamlar öldürsün diye kendi suretinde yaratmamış."

"Yaratmamış," dedi Özpolat.

"Bir insan parmak kadar katili düşman diye, oğullarının katilleri diye karşısına alır da her gece her gece bu zavallı kuş-ların yuvalarına yanmış paçavra atar mı? Koskoca Koca Reis, bir milletin mahkemelerinin başı küçücük kuşlara savaş ilan eder mi ve yirmi beş yıl durmadan bu ağzı var dili yok, deli, deldellice yavrucuklarını öldürür mü?"

"Öldürür mü!" diye onayladı Mahir Kabakçioğlu.

"Öldürür mü!" dedi Yüzbaşı.

"Öldürür mü!" dedi Kaymakam.

Bu düşünce tüm kalabalığa yayıldı. Bütün kasaba bir anda kuşlara dost, Koca Yargıca düşman oldu. "Sen yirmi beş yıl bu zavallı kuşlar uyurlarken yuvalarına ateş at, öldür, sonra da... En sonunda da koca Allah dayanamaz, seni böyle eder işte..."

Kurtboğa, Mahir, Özpolat, Ala Temir, kasabada kim varsa zavallı, ağzı var dili yok kuşlar, onları yirmi beş yıldır katleden Koca Reis üstüne durmadan durmadan konuşuyorlar, konuş-maları bir uçtan bir uca insandan insana büyüyerek yayılıyor-du. Neredeyse şu anda, yaşasın deldelliceler, kahrolsun Koca

Reis, diye bağıracaklardı. Bu insanlık dışı tutumundan dolayı Koca Reisi lanetleyeceklerdi.

“İnsan iki oğlu deldellice yakalarken düştü de öldü diye kuşlara düşman mı olurmuş hiç! Kuşların ne suçu var bu işte? Deliydi Koca Reis, deliydi,” dedi Ala Temir. “Vay yiğidim, aslanım, deliydi ama çok doğru, mert bir adamdı. Hiç kimseden korkmaz. Kim bilir, onu bu hale iki tosun gibi evladın acısı...”

Bunu duyar duymaz, Kurtboğa dişlerini sıkıp ona eğildi, kulaklarına, ıslık gibi: “Suuus, böyle konuşma, ölçüsüz, bilgisiz, eşsek kafa sersem herif. Koca Reis senin babanın oğlu muydu?”

Gene ne yapmıştı, ne? Bir şey mi söylemişti? Ala Temir şaşkırdı: “Peki Ağam peki, hiç ağzımı açmam.” Şimdi artık Hacı Kurtboğadan her zamankinden çok korkuyordu.

Ve Mahire bir ışık yolu daha gözükmüş, bir umut kapısı daha açılmıştı. Evet, Hacı Kurtboğayla iş yapmalıydı. Bu çağda böyle gözü kanlı, becerikli, tuttuğunu koparır, çekirdekten yetişip kendini kendi yaratmış adamlarla iş yapılırdı ancak. Hacı Kurtboğayla bu Deli Hacı işini konuşmalıydı. Hemen şimdi.

“Ağa,” dedi, “seninle konuşacağım var. Daha burada bekleyecek miyiz?”

Tespihini salladı ölünün üstüne doğru Hacı Kurtboğa, gülererek: “Haydi gidelim,” dedi.

Şıkırdım gibi açmış, bütün bahçeyi bir ala boğmuş nar çiçeklerinde arılar bulut gibiydiler. Nar ağaçlarının üstüne milyonlarca inilti koygun bir uğultuda inip inip kalkıyordu.

Koca Reisin üstündeki yeşil sinekler çoğalmışlardı, sıcakta çelik yeşili yaylar çizerek, şimşek gibi, Koca Reisin ölüsü üstünde çakıyorlardı.

“Ağa, Deli Hacı, müşkülüm...” dedi.

“Biliyorum,” dedi Hacı Kurtboğa. “Her şeyi biliyorum. Bana bir ay mühlet ver, sana yardım ederim. Bir ay sonra her şey düz gider.”

“Aman Ağa, eline ayağına düştüm...”

Kurtboğa kesin konuştu: “Bir aydan önce elimden hiçbir şey gelmez. Hele şu Koca Reisi ağız tadıyla bir gömelim. Kara toprakları atalım üstüne. Hele bir... İşte o zaman...”

"Kendi düşen ağlamaz, Hacı. Ben bir hata ettim, bu yüzden bir insan ölmesin diyedir bütün çabam. Yoksa işte Derviş Bey, işte sen. Varın pay eyleyin kozunuzu. Haaa, başka bir şey de gelebilir aklına. Sen varır da Derviş Beye dersin ki, iki gözüm Beyim, bu kadar paraya sen olsan bir adama gidip de boy-nuzların yetmiş milyon kulaç uzamış, demez misin? Dersin, değil mi Beyim? Tabii dersin, diyeceksin. Beni Mahir söyletti bir servet vererek diyeceksin, öyle mi? Hiç korkma! Ne söyler-sen söyle, ben onun yolunu yaptım. Dervişe dedim ki, arkadaşım, bu adamın arkasında birisi olmasa, sana bu sözleri söyle-yemez. İnandıramadım. Onun için sen git, istediğin kadar Ma-hir söyletti de, inandıramazsın. Ben önceden Dervişe dedim ki, bekle arkadaş, bu işi de üstüme atacaklar, sırf bizim aramızı aç-mak için. O da güldü, dedi ki bizim aramızı hiçbir güç açamaz.

"İşte Hacı, Derviş İstanbulla giderken bana dedi ki, ben gelmeden onun işi tamamdır. Hacı gibi bir adamı öldürtmek ne ki? Ha bir köpeği, ha Hacıyı öldürtmüşüm, ikisi de bir. Şimdi senin arkada, gece gündüz senin izinde beş tane adamı var Dervişin. Sen yürürken hiç arkana bakınmaz mısın? Sen yatar-ken hiç eviyyin arkasına çıkmaz mısın? Behey deli adam, sana boşuna Deli Hacı dememişler ki. Elini kolunu sallaya sallaya hiçbir şey yapmamışsın gibi dolaşırsın ortalıkta. Senin yaptığın iş o adama ölümden de beter. Bu iş bu kadar büyük bir iş olma-sa, can pazarı işi olmasa, ben sana bu kadar çok parayı verir miydim? Sen düşünde bile bu kadar parayı görmüş müydün?

“Ben insanım ve de dört okka, insanlara sevgi dolu bir yüreğim var Hacı. Sırf benim yüzümden, benim birkaç param için sen canından olmayasın diyedir bütün çabam. Yoksa senin ölmenden de, kalmandan da benim bir çıkarım yok. Bunu böylecene bilip ayağını ona göre denk alasın kardeşim.

“İyi biliyorum, şu seni görür gibi, şu ellerimi kullanır gibi iyi biliyorum ki Derviş seni öldürecek. Bana kendi ağzıyla söyledi. Ben onun güvenilir, en güvendiği, en inandığı bir adamıyım. Onun ne yapıp ne eyleyeceğini ben bilmezsem kimsecikler bilmez. Arkadaş, intihar etmek istiyorsan, git kendini tepesi aşağı köprüden at. Günah değil mi, başka adamların elini kana bulama?”

Ay ışığı vardı, ortalık gündüz gibiydi. Gölgeleleri önlerinde uzayıp gidiyordu. Hacıyla Mahir Domuztepesine doğru ağır yürüyorlar ve Mahir fısıltı gibi Hacı'nın kulağına söylüyordu.

Hacı onun ıslak, kokulu, geçirtili soluğunu kulağında, boynunda duydukça bir iğrenti geçiriyordu. Ne evet, ne de hayır diyor, hep susuyordu.

Uzun kavakların yaprakları ay ışığında gümüştenmişçesine parlıyor, esen yelde ince ince kırılıyorlarcasına yaprakları hışırdıyordu.

“Sevgili kardeşim, sana yalvarıyorum, git. Elini ayağını öpeyim git! Beni katil etmeden git. Neden ki dersen, sen ölürsen, senin katilin ben olmuş olacağım. Öyleyse git!”

Beline tabancasını takmıştı. Yürüdükçe, kalçasının üstünde sallanan tabancanın ağırlığını bütün bedeninde duyuyor, bir an olsun tabancayı aklından çıkaramıyordu. Şu Hacıyı öldürmek kolaydı şimdi. Birlikte olduklarını da kimse bilmiyordu. Ah bedeni böyle çözülme, eli ayağı tutsa, şu belindeki tabancayı çekiverse, tetiğe basıverse, kim bilir Hacı ne korkunç bağırır, dünyayı nasıl ayağa kaldırırdı? Hacıyı öldürmeyi aklına getirdikçe çözülüyor, öldürme düşüncesini kafasından kovdukça da düzeliyor, eski haline geliyordu.

Konuşuyor mu, konuşmuyor mu hiç farkında değil. Hacıyı şimdi şu anda vurduğunu hayalliyor, şurada, şu ay ışığında, şu murt çalılarının içinde kurşunu yiyen Hacı'nın otları yoluşunu, çalıları koparışını, kendini bağırarak kaldırıp kaldırıp yere atı-

şını, sonra da birden bir varmış bir yokmuşçasına donup kalışını gözünün önüne getiriyordu.

Hacının kulağınaysa arada bir: "İnsan... Ben seni severim de... Ölüm istemem... Öldürmekten... Derviş. Başka bir çaresi... Veli namussuz oğlu... Haydi kurban olayım, sen... Her şey düzelecek. Ne olursun? Bu kadar zor mu ki? Bu pis kasaba... Ayırılmak... Değil mi? Mersin şehri ne güzel değil mi?" gibi sözler çarpıyor, Hacı bu kırık dökük sözlerden onun ne demek istediğini güzelce anlıyordu.

Bir çıtırtıyla arkasına dönen Mahir bir çığlık atarak Hacı'nın ellerine yapıştı, titreyerek, sözlerini yutarak: "Çek çek tabancanı! Geliyorlar. Öldürecekler. İkimizi de... Hacı, Hacı Bey!"

Ötede birbirinden çok uzakta üç insan karartısı, gölgeleri kokulu çirişlerin üstüne uzanmış, öyle durup duruyorlardı.

"Çek, çek... Onlar çekmeden tabancalarını... Dervişin adamları... Ateş et... Yat!"

Kendini kaldırdı yere attı.

Bir süre ondan hiçbir ses soluk işitilmedi. Hacı öyle, olduğu yerde durmuş karartılara bakıyor, susuyordu. Tabancası yoktu ki çeksin...

Bir süre ötedeki birbirine uzak üç adam, onların karşısında da Hacı dikildiler kaldılar. Gölgeleleri uzundu. Domuztepesi murt, çiriş, ıslak toprak, çürümüş ağaç, çürümüş menekşe top-rağı kokuyordu.

Birden karşıdaki üç adam yitiverdi. Bir anda, yer yarılıp yere girmişlerdi, ay ışığına karışmışlardı sanki. Gidişlerinde, gelişlerindeki gibi hiçbir çıtırtı da çıkarmamışlardı.

Hacı, Mahiri omuzlarından tutup kaldırdı. Mahirin ellerinde ha bire sıkıp suyunu çıkarttığı çiriş yaprakları vardı. Hacı onun ellerini açıp ellerindeki yaprakları atmak istedi. Mahirin elleri bir türlü açılmıyordu.

"Aç ellerimi, Hacı," diyebilirdi ancak.

Hacı uğraşıyordu, elleri ısıyor, kanatıyor, eller açılmıyordu. En sonunda vazgeçti. Koluna girdi, geriye, kasabaya yürüdüler. Az sonra Mahir sevinçle: "Ellerim açıldı," diye söylendi.

Hacı eğildi, ay ışığında daha da kocamanlaşmış, kıldan kapkara ellere baktı, gerçekten açılmıştı. Bu ne biçim iş, diye Hacı içinden geçirdi.

Kendine gelen Mahir, ayaklarımızın altındaki yüzlerce taş mezar Romalılarından kalmıştır, diye düşündü. Açık sandallı, güzel, ışıltılı, kara sakallı, mor harmanili Romalılar. Romalılar güzel kokular sürünür, güzel kadınlarla yatar, büyük çiftlikler kurarlarmış. Arenaları ağzına kadar insan kanıyla dolarmış. Yıllar önce bir akrabasının avlusunda bir Roma kralının heykeli çıkmıştı. Kıvrıkcık kara sakallı, uzun boylu, yakışıklı bir adamın heykeliydi bu. Kalın dudakları şehvetle aralanmıştı.

Şimdi şu binlerce mezarlığın bulunduğu şu tepede, ılık Çukurova baharında kim bilir ne kadar, ne kadar insan, ne kadar genç insan, arılar kadar, karıncalar kadar, kuşlar kadar, kumlar kadar insan çiftleşmişti. Kim bilir ne kadar, ne kadar, ne kadar da çok. Hepsi de böyle ay ışığında... Yüz binlerce çıplak kız, arkalarında delikanlılar, ay ışığında, bu tepenin çamlıkları, yarpuz, kekik, peryavşan, ılık toprak kokusu arasında... Toprak da onlarla birlikte şehvetten ürpermiş, titremiş gerinmiştir. Hepsi de ölmüş...

"Hacı, git!" dedi birden, gene ellerine yapışıp. "Hacı git! Kurban olayım git! Can tatlı."

Şimdi bütün bu dünya ölmüş... Bir mezarları... O da bomboş. Soğuk, taş mezarlar.

"Hacı yat!" diye gene ellerine yapışıp kendini yere attı. "Öldürecekler," diye de inliyordu. "Öldürecekler..."

Gene ilerde, ama epeyce ötelerde, gene biribirinden çok uzakta üç kişi dikilmişler duruyorlardı.

Hacı durgun, tane tane, soğukkanlı, güven dolu bir sesle: "Kalk Mahir Bey," diye onu tuttu hızla yukarı çekti. "Kalk, bir şey değil."

Mahir o hızla kalkıp ayağa dikilmişti ama elleri gene yolunmuş çiriş yapraklarıyla doluydu. Hacı bu sefer onun ellerini açmaya uğraşmadı, nasıl olsa, o, kendisi biraz sonra ellerini açacaktı.

Aşağıda, kasabanın bu ucundaki kavaklar, kasabaya perde gibi gerilmişler, Savrun suyu bir pırıltı şeridi gibi uzaklara ka-

dar uzayıp gidiyor, ovada, ta aşāğılarda karanlıkça bir duman içinde yitiyordu. Kasaba uykusundaıdı. Ak evleri dumana batmış, karanlıklaşmış kırmızı kiremitleriyle bir düş ülkesine benziyordu.

"Hacı, bunlar kim?"

"Aldırma. Bize ne?"

Adamlar gene kayboldular. Kasabaya ininceye kadar adamları birkaç kere, gene öyle gördüler. Mahir gene öyle oldu.

"Şu elini cebime at, Hacı."

Hacı elini onun ceketinin sağ cebine daldırdı, bir deste para çıkardı.

"Hacı bu senin bir yıllık, çoluk çocuğınla geçimindir. Bu son para. İster git, ister gitme. Bugün değilse yarın öldürüleceksin. Git artık!"

Hacı ondan sessiz, bir gölge gibi uzaklaştı. Oysa evinin önünde daha uzun bir süre kalakaldı.

"Gitmeyecek, gitmeyecek bu Hacı," diye düşünüyordu. "Paralara da yazık oluyor."

Ölümü karanlık bir duvar gibi karşısına dikilmiş gördü. Şehvetle titremeye, dudakları kurumaya, eti yanmaya başladı. Ve hemen aklına Karakız Bedia düştü. Çılgıncasına şoförünün evine yollandı, onu uyandırdı.

"Çabuk çabuk giyin," diye adamı boyuna sıkıştırıyordu. Adam belki bir dakikada giyindi.

Otomobil çalışmış, yola düşmüşler, Adanaya bir saat sonra varmış olacaktı.

"Yavrum sür! Yüz yirmiyle, yüz otuz, yüz kırkla git... Yavrum sür!"

Karanlık ölüm duvarı gittikçe yoğunlaşıp yükseliyor, dört bir yönünü sarıyor, Mahir de gittikçe kuduruyordu.

Ağzında tuzlu, kokmuş, köpürmüş bir kan kokusu duydu. Tükürdü. Artık her iki dakikada bir tükürüyordu.

"Bir korktu ki, inanamazsın, karı! Gavur mezarlığının oraya gitmiştik dolaşa dolaşa. Baktım arkamızdan bir adam geliyor, aldırmadım. Sonra iki, sonra üç, dört, beş oldular. Biz yürüdükçe yürüyor, biz durdukça duruyorlar. Ay ışığında her birisinin boyu da bir uzamış ki, boy derim sana, minare kadar... Arkasına döndü, baktı, gördü ki adamlar var izimizde, kendini yere atıp korkusundan bar bar bağırmaya, yerde, çirişlerin içinde debelenmeye başladı."

En ince yerlerine kadar Mahirin hallerini anlattıktan sonra para işine geldi. Onu da ballandıra ballandıra karısına, her yönüyle anlattı. "Gidiyoruz, be karı!" dedi. "Başımıza bir devlet kuşu kondu ki kondu! Atlar tepişir arada eşekler ölür derler ya, aldırma, hiç de aslı astarı yok. Atlar tepişir, arada eşekler de, benim gibi, zatı devletlim gibileri çimlenir... Şimdi bir iki gün içinde şu eve elektrik alacağım, öyle komşudan ödünç değil, düpedüz para vereceğim de alacağım. Sonracığıma da, sevgili-me söyleyim ki, bir oda daha ekleyeceğim eve. Sonracığıma da kiraya veririz. Ayda elli lira da buradan gelir."

Mersini anlatmaya başladı karısına sonra da. Sesi tok, sıcağı. Deniz kıyısında palmyeler... Uzun, ak bir cadde... Bir ova baştan başa portakal ağaçları. Yeşil dalların arasında milyonla portakal. Hava portakal kokar. Bu portakal kokulu, yeşil, düz, azıcık mavi, denizin bir parçası gibi, portakal dikilmiş bir parça deniz gibi yeşillenen, mavilenen, kızaran ovanın arkasını, elini uzatsan karlı doruğunu tutacaktım gibi ala

karlı dağlar kuşatır. Mersinin çarşısı, dükkanları, her birisi bir sırça saray. Ve elektrikleri hiçbir zaman sönmez. Çevir düğmeyi, ortalık gündüz gibi, çevir musluğu, sular şıkır şıkır. Çocuklar saray gibi okullara... Kumar oynamak, içmek mi, böyle itle köpekle düşüp kalkmak mı? Hah hah haaah! Geçti o günler, geçti...

Denizin kıyısında, denizin çakılları üstünde bir kahve. Deniz gelip gelip, kokusunu, ışığını, mavisini getirip getirip kahvenin sofasına, vuracak başını kahveye... Çakıltaşlarına vuracak. Her sabah bir tutam denizden ışık almak, koklamak ne hoş! Kahveyi, yaprakları kırmızı, sarı, yeşil sarmaşıklar saracak bütün yıl. Sarmaşıklar türlü renkte bütün yıl açacak. Kokulu çiçekler dikmeli kahvenin yanına yöresine... Bütün yıl kokan, açan çiçeklerden olmalı bunlar. Değil mi? Ak gömlekli garsonlar, hem de kız olacak. Adam yanındaki çalışana hiç eğri gözle bakar mı? Hele böyle güzel karısı olunca da...

Hacının karısı çocuk doğurmasına, bunca yoksulluk çekmesine karşın hiç bozulmamış, genç kızlık güzelliğini hiç yitirmemişti. Kasabanın en güzel, en alımlı kadınlarından sayılıyordu. Orta boylu, çocuksu, esmer tenli, yuvarlak kalçalı, büyük ela gözlü, kalın dudaklı, azıcık yukarı kalkık burunlu, insanda her an yatağa girmeye hazır duygusunu uyandıran, teninden şehvet fışkıran bir kadındı. Böyle kadınlara ne kadar çirkin olurlarsa olsun, erkekler inanılmayacak kadar büyük arzuyla tutulurlar, bağlanırlar. Tanrı bu kadınları yalnız şehvet için yaratmıştır. Bu kadınlar, kadının, şehvetin özüdür. Göreni sarsarlar. İşte kıskançlıklar, mal mülk, çift çubuk batırmalar, batmalar, sarhoşluklar, sonsuz keder ve cinayetler, intiharlar bu gibi kadınlar uğruna olur.

Arkadaki dutun dalları arasına sığınmış, kulağını evin ince çit duvarına dayamış Yusuf karıkocanın konuşmalarını en ince ayrıntılarına kadar dinliyordu. O bayılan adamın kim olduğunu bir türlü anlayamamış, bu yüzden kulağını çite dayamış, hiçbir sesi kaçırmıyordu.

Konuşma bayılan adamdan, Mersinden kaydı, ilk yattıkları ana, ilk evlendikleri güne kadar gitti. Her şeyi hiç utanmadan, nasıl yattıklarını, Hacı onun memelerini nasıl tuttuğunu, bacak-

larını nasıl ovuşturduğunu... Her şeyi, her şeyi anlatıyordu. Ve ilk gün sıcak bir bahar sabahında, daha gün doğmadan, Do-muztepesinin çam ormanında yatmışlardı. Öylesine uzun se-vişmişlerdi ki, üstlerine gün doğmuş, gün bir minare boyu kalkmış, güneş ortalığı kızdırmış, onların ne doğan günden ha-beri olmuş, ne de yakan güneşin farkına varmışlardı. Halbuki Hacı onu kaçırmıştı. Ve kızın kardeşleri, ikisini de öldürmek için izlerindeydiler.

Birden sesler değişti, karıkocanın körük gibi soluyuşlarını, başka sesleri Yusuf duymaya başladı. Duydukça bir hoş oluyor, kendinden geçiyordu. Yerinde, ağacın altında daha duramıyor, oradan fırlayıp kaçıyor, sonra şaşırmış, soluk soluğa kalmış, tüm bedeni şehvete kesmiş geliyor, kulağını gene duvara dayı-yor, dinliyor, gene kaçıyor, gene görünmez bir el onun salt şeh-vete kesmiş bedenini getirip çitin yanına atıyor, o da kulağını çite dayayıp dinliyordu.

Uzun, sürdü. Ve Yusuf yorgunluktan kendinden geçmiş, çi-te dayalı, orada ölü gibi kalakaldı. Hala bütün bedeni seğirip duruyordu.

Sonra bir düş içinden yıkanma sesleri duydu. Hacı'nın karı-sına: "Beni arkadaşlar bekliyorlar bahçede. Gitmeliyim," dedi-ğini duydu.

Karıyla koca arasında bir tartışma başladı. Mademki beş adam onu öldürmek için izinde dolaşıyordu, akli olan hiç evin-den çıkmazdı. Hele geceleyin, hiç mi hiç çıkmazdı. Yusuf da içinden, inşallah şu karı onu kandırır da bu gece evinden çık-maz, diye geçiriyordu. Çünkü öylesine yorgun düşmüş, bitmiş-ti ki yerinden kalkacak hali kalmamıştı.

Yusuf şimdiye kadar hiç kadınla yatmamıştı. Yatmak ne demek, hiçbir kadını öpmemişti bile. Aşkla, tatlı bir yorgunluk-la Gülizarı düşünüyor, onun yerine gözlerinin önüne boyuna yuvarlak, dolgun kalçası, kırmızı kalın dudağıyla Hacı'nın karı-sı geliyordu. O yatağa Gülizarla giriyor, bakıyor ki onun yerin-de yatakta Hacı'nın karısı.. Bir sabah bundan üç gün önce mi ne, kadınla göz göze gelmişler, Yusuf yıldırım çarpmış gibi ol-muş, kadının yakan gözlerine dalmış gitmişti.

Hacı söverek kapıyı çarptı gitti. Bütün duvarlar sallandı.

Yusuf da, ona zincirlerle bağlıymış gibi, yorgunluğuna, bitikliğine bakmadan arkasınca süründü gitti.

Hacı sevincinden ne yapacağını bilemiyor, bir damla içmediği halde sarhoşlar gibi yalpalıyor, oynak türküler mırıldanıyordu.

Arkasına baktı, Yusufu gördü. "Gelin," dedi, "gelin benim gölgelerim. Gelin ibnetorlar, gelin! Gelin bakalım bana ne yapacaksınız! Gelin bakalım kuyruklarım."

Yusuf, Ömerin bahçesi yolundaki değirmen arkının yanındaki kavakların arasına girdi saklandı. Hacı söverek uzaklaştı.

Ömerin bahçesinde belki yirmi kişi onu bağırarak karşıladı. Bu sefer onlar Hacıya ayrılık şöleni veriyorlardı. Ama Hacı geç, çok geç kalmıştı. Belki yirmi kadeh birden Hacıya uzandı, ay ışığında parlayıp şıkırdadı.

Ne oldu, ne olmadı, Hacı bağırarak ortaya atıldı: "Gitmiyorum arkadaşlar," dedi. "Gitmiyorum işte. Ölümünden korkup da kaçmak zoruma gidiyor. Ben İskenderunu severim. Öyle düpedüz gönlüm isteyerek gitseydim, gitmek hoşuma giderdi. Ama şimdi gidemiyorum arkadaşlar, ağırımaya gidiyor. Ölümünden korkup da sen geri durma, yiğidin alnına yazılan gelir."

Hep bir ağızdan bu türküyü söylemeye başladılar.

"Ölümünden korkup da sen geri durma..."

Türkü bitince bir curcunadır başladı.

"Gitmeyeceksin!"

"Gidilmez."

"Biz ne güne duruyoruz?"

"İsterse Hacıyı her gece yirmi kişiyle bekleriz."

"Gitmeyeceksin."

"Gitmeyeceğim."

Curcuna bitti. Gene türküler, antlar. Hacı'nın gitmemesi kararlaştırıldı. Gene bir kavga oldu. Beş kişi Hacı'nın üstüne çullayıp onu dövdüler. Sonra öpüşerek barıştılar.

Yusuf bir ara baktı ki bahçede kendisinden bir de Hacıdan başka kimse kalmamış. Hacı da yola düşüyordu.

Hacı artık arkasına dönüp bakmayı adet edinmişti. Yusufu gördü. "Köpekler!" diye bağırdı. Yere eğildi, bir taş aldı, cansızca fırlattı. Taş ay ışığında yola yuvarlandı. Sonra Hacı tabanca

çeker gibi beline davrandı. Yusuf karşı yola saptı, Domuztepe-
sine doğru koşmaya başladı. Hacı da söverek arkasına düştü.
Yusuf kaçıyor, o kovalıyordu.

Yusuf yorulmuştu. Tepede, ha bire murt çalılarının, kara
çalıların içine kapaklanıyor, eli yüzü yırtılmış, kan içinde, ağ-
zında tuzlu kanın tadı, yeniden doğrulup koşuyordu.

Sıcaktı. Ay ışığı vardı. Hacı'nın boyu ay ışığında uzamış git-
miş, Hacı'nın soluğu gecede duyuluyor. "Dur!" diye tıkanarak
bağırıyor. "Dur, hey anasını avradını."

Orman başladı. Ağaçlar, otlar, çalılar, toprak, her şey bir
kocaman uğultuda silindi. Ay ışığı karardı. Kasabanın perde
perde kavakları yok oldu. Yangın kokusu geliyordu oradan.
Yusufun giyitleri kandan ıslanmıştı.

Hacı: "Dur!" diyordu. "Dursana ulan, hey anasını avradı-
nı..."

Yusufun kusacağı geliyor, arada bir de öğürüyordu. Cıvık
kan eline, her yerine bulaşıyor, kokuyordu.

Birden Hacı'nın arkasında ona doğru gelen üç adam gördü.
Ötelerdeydiler. Biribirlerine çok uzaktılar ama geliyorlardı.

Yusuf bıçağını çekti. Hacı ay ışığında, rüzgarda bir kavak
gibi usul usul sallanıyordu.

Gözlerine uyku girmiyordu.

Altıncı dükkandaki demirci çok yaşlı bir adamdı. Yüzü, daha da çok alnı derin kırışıklar içindeydi. Kırışıklar pörsümüş, erimiş yaşlılık kırışıkları değil, güçlü, sağlam, sert kırışıklardı. Her görende, bu çok iri, güçlü, tuttuğunu un ufak eden demirci sanki hiç çocuk olmamış, delikanlı, orta yaşlı olmamış, anasından böylece doğmuş duygusunu uyandırırды. Ak, ışıltılı sakalı kıvrıkcıktı. Sakalı o kadar temizdi ki sanki ışıktandı. Ve bu ışık da görünmez ellerce her an yıkanıyordu. Gözlerinin kenarları öylesine kırışmıştı ki, gözleri bu kırışıklar arasına gömülmüş, ufacık, bir çelik damlası gibi parlıyor, yuvalarında, püskül, ak kaşlarının altında fırıl fırıl, ürküntü içinde dönüyordu.

Her hali onun işinden başka hiçbir şeyi bilmediğini, başka hiçbir şeyi düşünmediğini gösteriyordu. Bu örsle, bu hiç sönmemiş kıpkızıl ocak, bu koskocaman körükle, bu duvarlardaki nakışlı kılıçlarla söğüt yaprağı bıçaklar ve bu tabancalarla birlikte yaratılmış, yaşlı, heybetli bir çınar gibi demirci sanki kıyamete kadar burada, dükkanın içinde böyle kalacaktı.

Bu demirci konuştuğu zaman, çalıştığı, gezdiği, güldüğü zaman, bu iş nasıl oluyor diye şaşardın. O yalnız çekiç sallasın, günlerce, iri bedeniyle bir ince demir parçasının üstüne eğilip güzel şekiller çizsin, esmer yüzünde, ak sakalında ocağın kırımızı yalımı dolaşsın diye yaratılmıştı.

Çocukları çok severdi. Sayısız çocuğu vardı ve hiçbir çocuğu şimdiye kadar, bir kere olsun dükkanın kapısından bile geç-

memişti. Başka ocuklar da bu dükkanın önünden geçemezlerdi. Bir tuhaf işti Osman Ustanın hali. Demirciler çarşısından ne zaman bir ocuk geçmeye kalksa, Osman Ustanın dükkanı önüne gelince ona bir göz atamadan bile olanca hızıyla oradan kaar, canını öteki dükkanın önüne zor atardı. Halbuki her ocuk Osman Ustanın dükkanına girmeye, onun yaptıklarına bakmaya, onunla, onun yaptıklarıyla oynamaya can atardı. Ama Ustada onları dükkanın önünde bir saniye bile durdurmayan bir by vardı.

Dükkanın n kıpkırmızı açmış gr sakız sardunyalarıyla doluydu. Hiç kimse, parmağının ucuyla bile bu sardunyalara dokunamazdı. Hele bir dokunsunlar! Gerçekten, bir kişi bu sardunyalara dokunsa ne olurdu? Bunu şimdiye kadar hiç kimse ne düşünmüş, ne de sardunyalara dokunmuştu. Dokunamazlardı, o kadar işte. Kılıçlardan, bıçaklardan başka bir de saban demiri yapardı Osman Usta. Saban demirlerini yapar yapar, kapının dışına, sardunyaların önüne dizerdi. Hiç kimse pazarlık etmez, demiri alan parasını delik deşik olmuş örsün önüne usulca, korkarak, saygıyla bırakır giderdi. Osman Ustanın demirleri o kadar sağlamdı ki, yıllar geçse de aşınmaz, her topraktan çıkışında sadece biraz daha parlaklaşırdı. İşte bu yüzdendir ki Osman Ustanın sardunyaların önüne koyduğu demirler hemen tkeniverirdi. Sabah koymuşsa demirleri oraya, ne kadar çok koymuşsa koymuş olsun, öğleye bitiverirdi.

Yaşlı demirci çizgili, yakasız mintanlar giyer, bu da onun öfkeli, iri bedenine bir incelik verirdi. Kolları omuzlarına kadar yılın her gününde çıplak olurdu. Omuzları çok geniş ve kolları çok güçlü, adaleli, kalındı. Büyük, yaşlı çınarların dallarının tıpkısı. Uzun, ince parmaklı, ölçülü, yumuşak hareketli elleri sanki bir çocuğun kollarından koparılıp getirilmiş ve onun kollarına takılmıştı. Bu bedene, bu kollara, bu başa bu eller uymuyordu ya, hüneri çoktu.

Yeri göğü sarsan bir çığlık derler ya, işte yle...

“Bıaklaaar!”

Yusuf kendi kendine söyleniyordu. “şu benim babamın arka daşlarının hiçbirinde de iş yok,” diyordu. “Ali Efendi bir Allahın domuzudur. Osman Ustaysa yanına varılmıyor, ona iki

söz edilmiyor. Korkundan dükkanının kapısından geçemiyorsun. Azgın bir adam ki, kimse görmemiş böylesini...”

Ali Efendi ölümü hak etmiş, bir millet düşmanı, dinsiz münaфіk. Osman Ustayı dersin, yeri sarsan, cami yüzü görmemiş, namaza durmamış, Allahı bilmemiş, dört kitapta katli vacip bir murtat. Babası da bir arkadaşlar tutmuş ki arkadaş derim sana!

Günlerdir onunla varıp konuşmak, oturup dertleşmek istiyordu ya, varıp konuşacak, oturup dertleşecek adam değildi ki şu bin yıllık hortlak. Ama gene de bir türlü demirciler çarşısından ayrılamıyordu.

Ne yapıp yapacak, yarın varıp Osman Ustadan bir söğüt yaprağı bıçak alacaktı. Belindeki bıçak da bir Osman Usta yapısı bıçaktı ya, eski bir bıçak. Bununla adam öldürülmezdi ki... Adam öldürecek bıçak yepyeni olacak ki... Yoksa her bıçakla adam öldürülmez ki. Sakat eder, yarı canlı bırakırdı insanı ki bu da ölümden daha beterdir. Fıkaraya yazıktır.

Sayırsız çocuklarını hep bu bıçak paralarıyla büyötmüştü. Kim bilir bu bıçaklarla ne kadar adam öldürölmüşdür? Osman Usta, anası söylerdi, babası öyle anlatırmış, ocaktan çıkardığı her bıçağın ağzına bir sürü dua okuduktan, ona lanetler savurduktan sonra üç kere de bıçağın ağzına tükürür, var gücüyle elindeki bıçağı yere çalar, ondan sonra alır dükkanın duvarına saygıyla asarmış. Kutsal bir şeye dokunur gibi saygıyla dokunmuş ona.

Yarın gider bıçağı alır, ben Mahmudun oğluyum demez, ne icap eder ki...

“Bir bıçak ver amca.”

Elinin birisini ocağın ateşi içine sokmuş, birisiyle de durmadan körük çeker. Küçük, çelik gibi gözlerini de gözlerine dikmiş, durmadan bakar, gözlerini kırpmadan bakar. Bu gözler insanı delip geçer. Acıtır. İnsanın ciğerini okur.

Ellerinin üstünden, kırmızı sardunyaların üstünden, saban demirlerinin üstünden bir erimiş demir, bir kırmızı yalım seli dışarıya akar akar, dükkanda yalım seli yükselir yükselir. Hiç gülümsemeyen Osman Usta gülümsemektedir. Yüzü yalımların ışığında tıpkı bakır gibi. Yalım dizlerine kadar çıkar. Sonra göbeğine kadar, sonra da omuzlarını bulur. Ne bir koku, ne bir

şey... Osman Usta yanmaz. Yalım seli tavana doğru yükseldikçe Osman Ustanın başı da yalımların üstünde. Yalımların üstünde sedef kakmalı, nakışlı, eğri, doğru, uzun, kısa bıçaklar, kılıçlar yüzer. Toprakta çıkmış, ağır ağır, toprak kokan, ısıt ısıt saban demirleri de yüzer. Batmakta olan, boğulma sesleri çıkaran Osman Usta bir saban demirine yapışır, yalımlar yükseldikçe Usta yükselir.

“Bıçaklaaar!”

Köpek ölüsü kan içinde. Çürük Memet tam gözünden vurmuş. Kurşun gözünden girip boynundan çıkmış köpeğin. Köpek can havliyle yerde değirmen gibi fır fır dönüyor. Sonra birden durup arka sol bacağını uzatıyor. Bacak uzun bir süre uzanmış tir tir titriyor.

Şu çarşının uzun, ucu bucağı belirsiz caddesine tam girerken ak badanalı evin yeşil saksılı penceresinin camından bir el görünür. El pencerenin tam önünde, bir sandalyanın arkalığine atılmış gibidir. Ne yana gidersen git, hangi yönden bakarsan bak bu beyaz, uzun, güzel, şehvetli elden başka bir şey göremezsin. O el sanki bir bedenden kesilip oraya asılmıştır. Arada sırada kıpırdayıp, şahadet parmağı dikilmese bu güzel el ölü bir eldir dersin. Kim bilir bu elin sahibi ne kadar güzel?

Damların üstünü ot bürümüş. Camlarda küçük pırıltılar Ulu çınarlar evlerin üstüne uzatmış dallarını. El, ak, canlı, uzun tırnaklı. Hiç yüzük yok. Bir el bu kadar güzel olabilir mi? Elden hiç gözünü alamıyor, içinde gittikçe bir kabarma, bedeninde bir yanma, çımgışma. Gittikçe, ele baktıkça içinde büyüyen, onulmaz, karşı durulmaz bir şehvet.

Kim bilir bu elin sahibi ne kadar güzel?

Çınar dallarından örülmüş bir çitin üstünden bir toprak dama geçti. Dam pencerenin karşısındaydı. Eğildi pencereye baktı, elden başka bir şey göremedi. Bir hayal, sarı bir duman arkasında bir şeyler kıpırdanıyordu. Damın öbür ucuna geçti, gene göremedi. Görmek için can atıyordu. Damın üstünde dört döndü durdu bir süre. Esmer mi, sarışın mı, kederli mi, güleç mi? Yorgun mu, dinç mi? Gözlerinin rengi nasıl? Bu elin sahibi yirmisinden yukarı olamaz. Çekici, yakıcı, deli eden bir el... Saçlarının, kıllarının dibinden bile aşk fışkırıyor. Bu el böyle

mahzun, böyle kederli, kimsesiz oracığa atılıvermiş duruyor ya, o camların arkasından, parmakların ucundan sokağa aşk, sevgi, yangın şehveti akıyor.

Kırk kat zincirle bağlanmış gibi bir türlü oradan ayrılamıyor, gözünü elden alamıyor. Kim olsa, insan olan, bu eli görünce böyle olurdu.

Uzun çınar ağacına bir kedi gibi tırmandı. İncecik bir dal pencerenin önüne kadar geliyordu. Ağacın gövdesinden yavaş yavaş dalın ucuna kadar kaydı. Elleri ağacın bir yarığına girmiş, yarılmıştı. İnce ince, hiç ağrımadan ellerinden toprağa şıp şıp kan damlıyordu. Ağacın tutunduğu incecik dalı kan içinde kaldı. Pencerenin camları kan içinde kaldı. Ama el oracıkta, öylece bırakılmışçasına duruyor, sahibi yokmuşçasına hiçbir şey gözükmiyordu. Dalın ucuna az daha inebilse pencereyi aşacak, ele dokunacak, elin sahibini görebilecek. Şimdilik, şu anda yalnız ele dokunabilmeyi geçiriyordu aklından. Üstteki dala yapışmış, olanca dikkatiyle, altındaki ince dalın üstünden aşağıya, pencereye doğru iniyordu.

İndi, yaklaştı, ak, uzun parmaklı kıpırtısız el de ona yaklaştı. Elini uzattı, birden bir şangırtı, arkasından yüzlerce ağaç yıkılıyormuşçasına bir çatırtı koptu, el yer değiştirdi, bir an gözlerinin önünde eller uçuştı, her şey apak oldu, bir an için ipiltilerle, pul pul ışıkla doldu ortalık, sonra her şey karanlığa gömüldü.

Ağzında tuzlu kanın bulaşıklığı, tadı, köpürmüşlüğü, donmuşluğu... Ve yeşil kana inen binlerce şimşek gibi yeşil sinek... Yeşil sinek... Uğultu. Yeşil sinekler bir anda köpürmüş kanın üstünü kapatıverdiler. Ortalıkta sıcak, ağır bir kan kokusu.

Osman Usta öfkeye kesmiş, gözleri kıvılcımlanıyor, sakalı titriyordu. Küçücük elindeki işini kaldırıp var gücüyle yere atıyor, sonra da uzun uzun yerdeki demir parçasına bakıyor, sonra eğilip, saygıyla, ona değmekten korkarcasına yerden alıyor. Çelik gözleri kırışıkların arasına iyicene gömülmüş kaybolmuştu.

Yusufun yüreği dururcasına atıyor, kütürtüsünü duyuyordu. Demirciler çarşısı yıldız yıldızdı ve çekiçlerin uğultusundan başka hiçbir ses duyulmuyordu. En uçtaki kaynakçı dükkanı sokağa top top mavi ışığını akıtıyordu.

Osman Ustanın dükkanına girdi. Ustaya boğuk, korkulu bir sesle: "Bir söğüt yaprağı," dedi.

Usta bir çekmecedan güzel bir bıçak çıkardı, önüne koydu.

"Kaç kuruş?"

Önüne bakıyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuş, yanıyordu.

Usta bıçağın fiyatını söyledi. Sanki o konuşmamış, ses duvardan çıkıp gelmişti. Yusuf öyle geldi. Başını kaldırdı, Ustanın yüzüne baktı, gerçekten de Ustanın dudakları hiç kıpırdamamıştı.

Usta onun yüzüne bir kere olsun bakmadı. Uzattığı parayı aldı, bakmadan deri önlüğünün cebine atıp gene işine koyuldu.

Yusuf o gün dört kere gitti, söğüt yaprağı, nakışlı bıçak aldı. Dört keresinde de Osman Usta onu görmedi. Osman Usta ona aldırmadıkça, bakmadıkça o içerliyordu.

Sabah erkenden, ortalık aydınlandı aydınlanacakken, demirciler çarşısına geldi. Gündüzki ışığa batmış, her birinden koskocaman uğultular fışkıran dükkanlar yapayalnızdılar, çarşı hiç insan ayağı basmamış bir yermişçesine uyuyor, ağır karanlıktan usul usul sıyrılıyordu.

Birinci dükkanın kepenkleri bir top patlar gibi gümbürtüyle açıldı. Sonra ikinci, üçüncü, sonra ötekiler. Dükkanlar durmadan açılıyorlardı. Aradan uzun bir süre geçti. Uzaktaki bir dükkandan bir top kırmızı yalım sokağa atladı, sonra öteki dükkanlardan. Sabahın alacakaranlığında demirciler çarşısı apaydınlık oldu, gündüz gibi. Sonra ortalığı çekiç sesleri doldurdu. Uğultular aldı çarşısı.

Osman Usta dirseklerini örsün üstüne dayamış, yüzünü ak elleri arasına almış, dalmış gitmişti.

"Bir bıçak ver! Söğüt yaprağı."

Usta uykudan uyanırmışçana ağır ağır doğruldu, önce ellerini yüzünden, sonra dirseklerini örsten çekti, uzandı masanın ucundaki kutudan bir bıçak aldı uzattı, Yusuf da hemen parayı verdi oradan uzaklaştı.

Bıçağı verirken Ustanın yüzü bir hoş olmuş, karışmış, şaşırmış, gülümsemişti. Belki de değildi. Ona öyle geldi.

Gün doğdu. Yusuf artık her on beş dakikada bir dükkana

giriyor, bağırarak: “Bir söğüt yaprağı...” diyor, bıçağı alıyor, koşarcasına dışarı çıkıyordu.

Ve Osman Ustanın bıçakları bitmiyordu.

Neydi bu adam? Cin miydi, peri miydi, yoksa bir deli mi? Bu kadar bıçak aldı da bir kere olsun başını kaldırıp da yüzüne bakmadı. Bir kerecik olsun ne gülümsedi, ne de azıcık şaşırdı, nereden gelip nereye gidiyorsun, ne yapacaksın bu kadar söğüt yaprağını, demedi. Konuşmadı, ağzını açmadı. Yüzü bile kıpırdamadı.

Akşam olunca gene kepenkler gümbürtüyle kapatıldı. Az sonra bütün canlılar, insanlar, kediler, köpekler, kuşlar, bilcümle soluk alanlar oradan çekildi gitti. Şimdi, az önce gürültüden deliren çarşıda en küçük bir kıpırtı, en küçük bir ses soluk yoktu.

Yusuf çarşının ortasında, elinde son aldığı söğüt yaprağı bıçakla kalakalmıştı. Kasabanın üstünü ağır, koygun bir karanlık örtüyordu. Yusuf yalnızlığı, kimsesizliği, çaresizliği, umutsuzluğu ta yüreğinin başında duydu.

“Böyle de insan olur mu, benim gibi de insan olur mu?” diye inledi.

Demirciler çarşısı gümbürtüyle açıldı. Gün doğdu. Uzakta-ki karşı sıradağlar yaklaştı yaklaştı, sanki gelip şuraya, kasabanın ucundaki evlere kadar geldi dayandı. Ormanı, kokusu... Sonra çarşayı odunkömürü, yanan, kızaran demirin kokusu doldurdu.

Düldül dağı fışkıran kıvılcımların ardında bakırdandı. Az ötede sivri, alımlı, soluk, uçuk mavi, tül gibi ince, namnı karlı sıradağların ardında öylece, gölgesi batıya düşmüş duruyordu.

Yusuf üç gündür evden, daha doğrusu yataktan çıkmıyordu. Işığa çıkmaktan korkar utanır bir hali vardı. Elini ayağını kullanamıyordu.

Odanın içini türlü aletler, bıçaklar, oyuncaklarla doldurmuştu. İlk gün getirdiği öteberilerle delicesine durmadan oynamış, bıçakları evin büyük salonunun tabanına yan yana, şuraya buraya, bazı yerde öbek öbek, bazı yerde seyrek, bazı yerde tek tek saplamış, gözlerini kapatıp bıçaklar arasında saatlarca yürümüş, ayakları kesilmiş, bıçaklar kırılmıştı ama akşam da olmuştu. Yatağa bitkin düşen Yusuf da uyumuştı.

İkinci gün hiçbir oyunu canı çekmiyordu. Dün şakıyan, gülen bıçaklar, öteki oyuncaklar şimdi ölmüş gibiydiler. Bıçaklar hala ipilti içindeydiler ya, ölmüştüler. O gün akşama kadar gözlerini tahtalara saplı bıçaklara dikip yatakta kıpırdamadan kaldı. Gece de bıçaklar sabaha kadar gözlerinin önünden gitmedi.

Üçüncü gün her şeyi unuttu. Dışarı çıkar çıkmaz iyi biliyordu ki başına bir felaket gelecek. Yatakta büzüldükçe büzülüyor, bir topak oluyordu. Penceredeki el de gözünün önüne gelme inanamayacak bir boşluk içine düşecek, yok olacaktı. Penceredeki el gözünün önüne geldikçe eti yanıyor, kıvranıyor, bütün damarları, derisi, tüyleri şehvetten kuduruyordu. Bedeninde sıcak, çıldırtan, tuzlu, kırmızı kana bulaşmış bir gerilme... Tattan erime... Sonra yorgun, iğrenç, hayvanlaşmış bir boşalma ve çözülme...

Birkaç kere ayağa kalkmayı denedi. Yatağı ekşi terle ve ıslak, acı bir kokuyla doluydu. Başı dönüyor, bir türlü ayağa kalkamıyordu. Penceredeki elin gözünün önüne gelmesini onu delirtmesini bekledi. Öğleye doğru dalmış gitmişti ki el geldi, pencerede durdu. Yusuf ağır ağır kudurmaya başladı. Bedeni diriliyordu. Tam kıvamına gelince sıçradı ayağa kalktı. Başı dönmüyordu, giyindi sokağa çıktı.

Ortalığı tatlı, yumuşak, ılık bir güz güneşi doldurmuştu. Yusufun midesi kazanıyordu. Dayanılmaz bir açlık duydu, kebabçı dükkanından içeri soluk soluğa girdi. Aynada kendini gördü. Yüzü sararmış, göz altları çürümüşü, çepeçevre.

"Çabuk kardeş, çabuk çabuk... Nolursun elini çabut tut! Açlıktan geberiyorum," diye yalvardı.

Dükkanı yağlı, yoğun kebab dumanı doldurmuştu. Yağlı dumanı Yusuf yutuyordu. Önüne gelen kırmızı turpu, maydanozu, domatesleri, yeşil biberi bir anda sildi süpürdü.

Kebabçı böylelerini çok görmüştü. Hele böyleleri, böyle gençleri! Şunun ayakkabılarına bakın, çamura batırıp çıkarmışlar. Kim bilir nerelerden, ne kadar uzaklardan geliyordur fıkaralar?

Yusuf kebabçı dükkanından çıktığında bir doymuş, bir doymuştu ki, geçirip duruyordu.

"Ceyhana, Ceyhana! Adanaya, Adanaya!"

Korkuyla ürperdi, geriledi. Ne yapacağını bilemedi. Gerisin geri dönüp eve doğru koşmaya başladı. Kaçıyordu ya, ses onu bir türlü bırakmıyor, kovalıyor, ses onu tutmuş, gerisin geri çekip götürüyordu.

"Ceyhana! Ceyhana! Adanaya! Adanaya!"

Yusuf sestten yakasını kurtarmak için varını yoğunu harcıyordu.

"Ceyhana!"

Evi ıppıssız buldu. Evden korktu, gene kendisini bir an içinde çarşıda buldu. Ali Efendinin dükkanı önünden, ona bir kere olsun başını çevirip bakmadan, onu görmeden geçti. Sonra döndü aynı minval üzere bir daha geçti. Bir daha, bir daha... Mekik dokuyordu. Bir ara Ali Efendinin ona seslenişini duyar gibi oldu. Bu ses onu daha çok ürpertti.

Şu yezidi öldürmeli. İşte bunu öldürmeli. Bunu öldürmeyince hiçbir vakit dünya arınmaz, durulmaz. Tüm suç bunda.

Belirsiz, kapalı, buğulu, o bilinir bilinmez, çok gerilerde, derinlerden bir düşünce kafasından geçiyordu. İnsan nasıl öldürülür? Babasını nasıl öldürmüşlerdi? Döverek... Hapishane odası kan seli içinde... Herkes kana bulanmış... Devrilivermiş, ölüvermiş. Gözleri apaçık donmuş kalmış. Kıpırtısız.

Yüreği cızz etti. Ya kendini de öldürürlerse, babası gibi ederlerse? Her bir yanıyla babasına benzeyen çocuk olur mu? Korkak, bazı da yiğit... Ödö kopan... Ölümünden de kötüsü... Yok yok yok! Son işte. Hiç konuşmayacak, ağzını açamayacak... Birden Gülizar geldi aklına. Onu da görmek yok. Ölenler kurumuş ağaç gibi çürüyecekler. Ya Allah? Allah olmasa...

Ali Efendiyi öldürmeli. Kanını içmeli. Hemen şu anda. Eli bıçağına gitti, gözleri dönmüş. Öfkeden ağzının yanları köpürmüştü...

"Ceyhana!"

Sesi duyunca ayıktı. Karşısında ayakta, azıcık şaşkın, gülümseyen Ali Efendiyi gördü.

"Ne var kardaş? Başında bir hal mi var, bana söyle! Otur hele, otur hele bir çay iç." Sesi şefkatliydi, dostça, kardeşçeydi. Sıcacıktı.

Yusuf da gülümsemeye çalıştı ama gülümseyemedi. Ağzını da açamadı.

"Otur canım, otur kardaş!"

Elini tutmuş sıcacık sıkıyordu. İçinde bir ışık patladı. Karanlığı umuda döndü. Şu adamın yüzünde bir güven, bir umut, bir kardeşlik vardı. Yüzünü tatlı, içten, güzel, candan bir hava sarmıştı.

Yusuf az önceki adam değildi. O sıkıntılı, öfkeli adam çok uzaklarda, ötelerde, karanlıklarda kalmıştı. Ali Efendi konuşuyor, anasını soruyor, babasının ölümünden sonra nasıl geçindiklerini öğrenmek istiyordu. Yaşayışları zor olmuştu ama, işte büyümüştü de. Onun anası gibi ana yoktu. Meyro yiğit, mert, becerikli, her bakımdan sağlıklı bir kadındı, öyle değil mi?

Ep Peydir kasabadaydı da, her gün telaşlı telaşlı dükkanın önünden geçiyordu da niçin bir kere olsun babasının arkadaşı-

na uğramıyordu? Mahmudu, oğluna övmeye başladı. Çok akıllı, cin gibi bir adamdı Mahmut. Çok da yakışıklı, erkek güzeliydi. O, birkaç adam öldürmesine karşın, hiç de adam öldürebilecek huydan bir adam değildi. Yumuşak, kanı sıcak, candan, şefkatli bir insandı. İşte halledemediği şey de buydu ya, böyle bir adam nasıl olur da hiç görmediği, tanımadığı bir insana kıyabilirdi? Bu olamazdı, insan gözüyle görse inanamazdı. Mahmut hiç görmediği, ona hiçbir zararı dokunmamış, dokunmayacak bir delikanlıyı nasıl olur da öldürürdü? Kimin için, ne için? Hiçbir çaresi kalmamış mıydı? Şu namussuz Bey kim bilir onu ne gibi bir minnet, bir zorunluk altında bırakmıştı. Öyle değil mi?

Beyleri, Ağaları, fakir fıkaranın kanını içicileri bir anlatmış, bir anlatmıştı ki Mahmuda, dinleyenler çılgına dönmüşlerdi. Kimi inanmamış, onu kötülemiş, ona sövmüş, kimi ondan korkmuş, kimi dövmek için üstüne yürümüş, ama hepsi de derin derin bu işi düşünmüştü. Tepkiler içinde en belalı tepki Mahmudunki olmuş, Mahmut gözleri kan çanağına dönmüş, bir öfke kudurganlığında onu öldürmek için durmadan üstüne saldırmıştı.

Ali Efendi tam bir ay ölümlerden ölüm beğenmişti. Bereket ki Hamamköylü İzzet vardı. İzzet, o her sabah bıçağını alıp da dışarıya çıkınca arkasına takılıyor, bir türlü de izini bırakmıyor, yapışmış gibi her an yanında, Ali Efendiyi öldürünce hiçbir şeyin düzelmeyeceğini dilinde tüy bitercesine ona anlatmaya çalışıyordu. Ne olacaktı? Beyler gene Bey, ırgatlar ırgat... Mahmudun haliyse bir kere daha idamlık. Öyle değil mi?

Bu bir ay içinde tüyleri diken diken bir kaplan gibiydi Mahmut. Kimseyle konuşmuyor, ağzını bıçaklar açmıyor, yemekten içmekten kesilmiş, ha bire de sigara içmiş, bıyıkları, parmakları sigaradan sapsarı olmuştu. Ali Efendi korku içinde Mahmudun her hareketini izlemiş, parmağını oynatsa haberi olmuştu. Bu adam ne yapacaktı? Dünyası paramparça olmuş, artık bütün inançlarını yitirmiş bu adam ya bir canavar olacak, ya da bir ermiş. Böyle bir öfkenin ortası olamazdı.

Korkuyordu. Mahmuda dünyayı, insanları anlattığından dolayı bin pişmandı. Çünkü Mahmut artık acıdan kıvranan bir

külçeydi. Kıvranıyor, kuduruyor, çıldırıyordu. Koğuşundaki arkadaşlarının söylediklerine göre sabaha kadar da uyumuyor, inleyip duruyor, azıcık dalınca da uykusundan bağırarak sıçırıyordu.

Bir sabah, koğuşlar yeni açılmış, mahpushane avlusunda hapisler volta atmaya başlamışlardı. Mahmut bütün hızıyla avlunun bir duvarından bir duvarına gidip geliyor, yüzü andan ana tarafsız bir acıdan, bir sevince, şaşkınlığa, hayrete, umuda, umutsuzluğa değişip duruyordu. Birden Ali Efendiye doğru yürüdü. Ali Efendinin yüzü kül kesildi ama bozmadı. Öteki geldi, iki eliyle onun elini tuttu öptü. Avludaki mahpusların hepsi durmuşlar bu inanılmaz işe bakıyorlardı.

“Biz insan değiliz... Bizim her birimiz bir canavar. Sen sağ ol. Sen var ol. Benim canım sana kurban. Bin canım olsa şimdi binini de senin yoluna kurban ederdim. Benim tüm suçlarımı bağışla. Aha ben şimdilik, şimdilik anamdan doğmuşum. Öyle temizim. O Mahmut öldü.”

Ali Efendi ne diyeceğini şaşırmış hiçbir söze varamıyor, gülsün mü ağlasın mı, ikisinin ortasında çırpınıp duruyordu.

“Sen benim gözümü açtın. Sen bana cenneti verdin. Bundan böyle benim başdüşmanım Derviştir, Ağalardır. Sen sağ olasın.”

Ali Efendinin gözleri yaş içinde kalmıştı. Mahmudu candan sevdiği belliydi. Yusufun iki elini tutmuş, sıkıyor, okşuyordu. “İşte senin baban böyleydi, böyle yiğit adamdı. Ah Mahmut ah!”

Yusuf gittikçe sararıyordu. Ali Efendi bunun farkına vardı. Ellerini bıraktı: “Neyin, neyin var, söyle yavrum?” dedi.

Yusuf hiç konuşmadı. Bir süre başı önünde öylece kalakaldı. Sonra ne oldu ne olmadı, bir ok gibi dükkandan dışarıya fırladı, alandaki ağaçların arasında gözden yitti.

“Ceyhana! Ceyhana!”

Otobüse atladı. Şoförün az arkasında bir yere oturdu.

Ceyhan, Adana karanlık bir duvar, sonsuz, bilinmez bir boşluktu. Kasabadan ayrılacağını, hem de az sonra, içinde duyunca, hem korkuyor, elini ayağını kesen bir heyecana kapılıyor, hem de arada bir seviniyordu. İşte şimdi, şimdi otobüs kal-

kacak, tozlu yollardan şimşek gibi akarak birkaç saat sonra Ceyhana ulaşacak... Sonra Adanaya...

Önce içinde bir yeynilme... Kendini kuş gibi olmuş sandı. Bir an önce kalksaydı şu ya... Eee, neden kalkmaz? Ağzına kadar da dolmuş. Şoförün top ense saçları, yağlı, kirli boynu, ceketinin yakası... Şoförden insanın burnunun damarını kıran bir de bir pis koku yayılıyor ki! Kalksana, kalksana be köpoğlu...

Bir şeyler oluyor, başı dönüyor, gözlerinin önü kararıyor. Kendini otobüste zor tutuyor. Nerdeyse atlayacak. Aaah, bir hareket etse otobüs... Dayanamayacak daha fazla. Dışarıya, alandaki akasya ağaçlarına, gelip geçen ayağı yalın, giyitleri hilim hilim köylülere bakıyor, onlarla oyalanmaya çalışıyor, derken gözüne Ali Efendinin dükkanı iliştiriyor, başını hızla öbür yana çeviriyor. "Haydi be, haydi be! Haydi kalk be itoğlu!" diyor içinden.

Onu bir yerlerinden buraya bağlamışlar, bu kasabaya... Çekiyor, çekiyor, bırakmıyor... Ötesi korkulu. Ölüm gibi, yokluk gibi, sonsuz karanlık..

"Tamam," diye bağırdı şoför yardımcısı. Motor işledi ve otobüs kasabanın bozuk caddesinden hoplayarak köprüye doğru inmeye başladı.

Kurtulmuştu. Üstünden ağır bir yük kalkmışçasına sevindi.

Yanında çok yaşlı bir kadın oturuyor, dişsiz ağzını durmadan şapırdatıyor, Yusufa da dönüp dönüp bakıyordu. Fersiz gözlerinde şu kadarcık bir ışıltı yoktu. Pörsümüş bir bağırsak parçasına benziyordu. Bu yaşlı kadın tam bir atmaca ölüsü gibi. Üstelik de gübrelüğün üstüne atılmış. Yusuf ona öfkeyle arkasını döndü. Kadın onun bakışlarından çok önce huylanmıştı. O da arkasını döndü.

Kapının yanındaki kapkara saç sakalına karışmış, uzun kaşları kirpi oku gibi dikilmiş, kocaman başlı, kömür gibi yanmış adamın göğsüne yirmi yaşlarında, ama on yaşında bir çocuk gibi kalmış bir kız başını yaslamış, ölü yüzü gibi soluk yüzyüyle cansızmışçana duruyor, otobüs sallandıkça başı adamın göğsüne küt küt vuruyor. Adamın yüzü gözü, sakalı, saçları, yırtık, yağlı ceket, terden kapkara olmuş mintanı, kocaman, kirden kirmeden yarık yarık olmuş, otobüsün tahta tabanına

yayılmış ayakları, bin yamalı şalvarı... Kılçık, toz, saman içinde. Bu ayaklan, bu hasta kızları Ceyhana gidilir mi? Kızın sapsarı, kehribar, kırışksız yüzü inceden terlemiş, uzadıkça uzuyor, uzadıkça uzuyor... Hiç gidilir mi? Şunun haline bak! Şimşek çakan gözlerini adamın üstüne dikmiş, kırpmadan bakıyor. Adam onun bakışlarından rahatsız olmuş ne yapacağını bilmiyor, bir pencereye, bir şoföre, bir otobüsün içine göz atıyor, durmadan da durum değiştiriyor...

Yusufsa adama baktıkça öfkesi tepesine çıkıyor.

Ya onun arkasındaki kurşun düşmanı kıydırık oğlan? Kravat takmış. Hiç de yakışmamış. Armut çöpü boyunlu. Yakasız mintana takmış kravatı. Aynı eşeğin boğazındaki yular gibi. Hep önüne bakıyor. Sırtının kemiklerini güneşten solup, tel tel görünen, seyreli ceketinin üstünden say. Budala! Ne işin var Ceyhanda? Ayağında da çarık... Mikrop bunlar.

Tiksintiyle başını çevirdi. Gözünün önüne kesilmiş başı sarkan, gözleri pelte gibi donmuş, yeşil başı çamura bulanmış, sallanan bir ördek geldi. Otobüsün arkasında bir çift keçi yavrusu gördü. Bir sandık kafeste de bir sürü kaz tıslayıp duruyordu. Ördek ölüsü çok kederli...

Şoförün yanında güzel, efendi kılıklı, ak gömlekli, pırıl pırıl tıraş olmuş, dazlak kafalı, pantolonu kılıç gibi ütülenmiş, kırmızı çoraplı ve parlayan siyah kunduralı, çok ciddi, ağır bakışlı, insanda taşlanmış duygusunu uyandıran, başını yana yöne çevirirken ağır ağır, başkası tarafından bu ağır taş zorla döndürülüyormuş gibi çeviren, ağlamaklı, tombul kırmızı suratlı biri oturuyor hep süt kokuyordu. Terlemiş derisinin her deliğinden dışarıya ekşimiş süt kokusu yayılıyor, bu da Yusufun içini bayılıyor.

Otobüs köprüyü geçince zınk diye durdu. Otobüsün damına yirmi kadar çamura batıp çıkmış kadın çıktı. Otobüs bir türlü yürümüyor.

"Eeee, ne bekliyoruz?"

Şoför döndü, küçümseyici, akı benli gözleriyle onu süzdü, tiksintiyle yüzünü buruşturup başını geri çevirdi.

Otobüs pis kokuyor. Kusmuk gibi şu adamların suratları da...

Otobüs yürüdü. Keçi yavruları meledi. Arkadan sarışın bir çocuk türkü söylemeye başladı.

Bir kadın: "Ne güzel ses," dedi. "Allah vermiş ki vermiş."

Bir erkek: "Hasanı," dedi, "Ankaradan, radyodan istediler."

Yusuf sesi duydukça çıldırıyor. Oğlan ağzını kırlangıç yavruları gibi sonuna kadar açıp havaya dikmiş, küçük dili kan gibi, iğrenç bir kırmızılıkta, bulaşıcı, sümük gibi bir pembelikte gözüküyor, cırlak, insanın öğürtüsünü getiren bir sesle de bağı-
rıyor. Bağırırken da boynundaki damarları oklar gibi şişiyor, boynundan ayrılıp fırlayacaklarmış gibi oluyor.

Kokular, ayak, süt, ter, kaz, tavuk, çamur, saman, benzin, toz kokusu otobüsü iyice doldurmuş, Yusufun içini bulandırıyor. Bir de ördek ölüsü...

Otobüs artık ikide bir duruyor, oysa can havliyle bağırarak: "Eeee, ne bekliyoruz?" diye şoföre soruyor. Şoför de gene dönüyor, küçümseyici gözlerle, iğrenerek ona bakıyor, hiçbir şey söylemeden başını çeviriyor.

Gittikçe boğuluyor, bunalıyor, otobüs her durdukça bağı-
rıyor, inmemek için kendini orada, bu iğrenç otobüste zor tutuyor...

Yusuf ancak şu kadarcığını ansıyor: Karşıdan bir toz bulutu içinde bir otobüs geldi. Otobüsü toz bulutundan kimse görmedi. Rüzgar otobüsün geçtiği yönden estiği için kendi otobüslerinin içi de tozla doldu. Tozdan şoför, dışarı, ahlak yüzü adam, hasta kız, hiçbir şey, hiçbir şey gözükmedi.

Otobüs bu tozun içinde gene zınk diye durdu. Artık soluk alamıyordu. Otobüsün üstünden hayalet gibi gözüken birisi indi.

"Eeee, ne bekliyoruz?" Sesi imdat çağıran, ölmekte olan bir insanın sesine benziyordu. Boğazında ağır, iri bir yumruk... Gelmiş soluğunu tıkamış... Şoför gene döndü. Yusuf tozdan onun yüzünü seçemedi ama nasıl baktığını, yüzünün ne biçim olduğunu görmüşçesine anladı.

Otobüs kalktı. Karşılarından otobüsler, otomobiller, kaptı-
kaçtılar, at arabaları, traktörler geliyor yanlarından yıldırım gi-
bi akıp gidiyorlar. Bir toz bulutu içinden soluk alamaz, göz gö-
zü görmez akıp gidiyorlar. Kokulara bir de yol boyundaki çe-

tik tarlalarından gelen bataklık kokusu karışıyor, ağırlaştırıyor, koygunlaştırıyor, boğuyor, soluk almayı iyice güçleştiriyor.

Otobüs gene durdu.

“Eeee?” sesi artık çılgıktı. İmdat çılgılığı gibi.

Bir çatırtı koptu. Her şey karmakarış, birbirine girip tozda yitti gitti. Bir adamın ona, onun bir adama vurduğunu biliyor. Sonra tekmi! tozun, tekmi! otobüsün, şoförün, hasta kızın, yaşlı kadının, kazların, oğlakların, çamurlu kadınların üstüne yürüdüklerini... Yanılmıyordu, hepsi hepsi bir olmuşlar üstüne yürümüşlerdi.

Yolun tozları içinde debelenir buldu kendini. Otobüs epeyce uzaklaşmış, bir toz bulutu içinde kalmış, gözü kör gözükmez gidiyordu. Ağzı kan içinde kalmıştı. Ayağa kalktı, dizlerinde derman kalmamış, titriyordu. Tozlu yola bir avuç kızıl kan tükürdü. Sırtı da bir ağrıyordu ki... Yarı baygın. Kendini azıcık toparlıyor, sonra yitiriyordu.

İkinci yeli çıktı. Kopkoyu, su fışkıran bir yeşil, başaktaki çeltik tarlaları hışırdadı. Yolun kıyısına, çeltik arkının tümseğine oturmuş kalmıştı. Birkaç denemeden sonra ayağa kalktı yürüdü. Sonra da kasabaya doğru koşmaya başladı. Başında şapkasının, ayağında ayakkabısının olmadığı farkında bile değildi.

Suyun kıyısı, köprünün alt başındaki kumluk alan ılgın, ağın, hayıt çalılılarıyla sık bir ormana benzer. Böğürtlenler, küçük çınarlara, çınarlar dutlara, ılgınlara, hayıtlara, kamışlara, sazlara karışıp bir orman olmuştur. Köprünün üst yanındaki çınarların, söğütlerin çepeçevre çevirdiği yarı bataklık büyük alanda da yarpuzlar biter. Bu milli topraktaki yarpuzların boyu bir insan boyunu geçer.

Yarpuzlar mavi çiçeklerini açmışlardı. Bu büyük yarpuz alanı ta tepenin dibine kadar ışıltılı bir mavide dalgalanır, kokar.

Çay yarpuz alanını ikiye ayırmıştır, ve burada kokuların en güzeli yarpuz kokusuyla yüklenip akar. Alanın alt yanındaki köprünün oradan su içecek olursanız kokuludur. Azıcık da sarhoş eder.

Yarpuz tarlasını hiçbir insan kokudan başı dönmeden bir baştan bir başa geçemez. Yarpuz tarlasında yürümüş adam mutludur. Gözlerinin ışıltısından, gülüşünden, duruşundan bir başka yerden, ayrı bir dünyadan geldiği hemen belli olur. Bir de yarpuzluktan geçen adamın, yarpuz kokuları, tenine, saçlarına, elbisesine siner, iliklerine kadar işler. Bir gün, bir hafta yarpuz kokusu saçarak dolaşır ortalıkta.

Yarpuzlukla kumluğun bittiği yerde bir at leşi uzanmış. Parçalanmış leşin üstüne de kasabanın iri çoban köpekleri çokuşmuş. Kasabada ne kadar at, eşek, öküz ölürse hep buraya atılır. Burası köpeklerin hiç sonu gelmeyen şölen yeridir. Bu

yüzden kumluk iskeletlerle doludur. Şurada bir at, burada uzun boynuzlarıyla bir öküz başı... İskeletler... Eski, yeni, pırıl pırıl ak, daha soyulmamış, azıcık kanlı, yarı yarıya kumlara gömülmüş, on yıllık, on beş yıllık oldukları belli iskeletler.

Esen yel mavi, pırıltılı, sonsuz gibi görünen, uzaktan çok mavi, dağların ortasında bir göle benzeyen yarpuz tarlasını köpürtüyor. Tarladan baş döndürücü, güneşli, sıcak bir koku geliyor. At leşi de kokuyor. Leş kokusuyla yarpuz kokusu bir an geliyor ki birbirine karışıyor. Gök alabildiğine duru, lekesiz. Çayın çağıltısı ince ince duyuluyor. Uzak bir yerlerde de durmadan bir eşek anırıyor. İnce, uzun bir sarı köpek at leşinin buduna yapışmış çek ha çek ediyor. Ne bir parça koparabiliyor, ne de bırakıyor. Köpeğin kaburgaları sayılır, o kadar zayıf. Öteki köpeklerde de müthiş bir hareket, leşten bir parça koparıp kaçanlar, orada, uzakta yiyenler, dövüşenler...

Bir ara görüyorsun leşin başında, bağlamışlar gibi atın budunu çekiştirip duran köpekten başka hiçbir köpek kalmamış, köpekler leşin az ilerisinde üst üste alt alta korkunç bir kavgadalar. Az sonra bakıyorsun leş köpeklerden gözüküyor. Sonra gene birbirlerine hırlamaya başlıyorlar, leşi bırakıp, uzun bir süre dövüşüyorlar, sonra halsiz kalıp leşin üstüne üşüşüyorlar. Ne sarı köpeğe dokunan var, ne de sarı köpeğin dünyayı gördüğü var. Sarı köpek sanki leşten bir parça. Köpeklerin hepsinin ağızları, burunları, ayakları, kuyrukları kan içinde. Tepeden tırnağa iğrenç, çamurlu bir kana bulanmamış hiçbir köpek yok, sarı köpekten başka.

Bu leş uzun sürmez, ikindiye doğru burada azıcık kanlı, ak iskeletten başka bir şey kalmaz. Burada her biri bir kahraman kesilmiş leşi ve birbirlerini yiyen, parçalayan, kanın azdırdığı köpekler, leş iskeletleşince kuyruklarını patançlarının arasına kıştırıp, zavallı, süklüm püklüm, yorgun, her biri bir yere giderler. Kimi bir samanlığın çamurlu eşğine başını dayayıp kesirir. Kimi bir arabalık bulur, mutludur. Kimiyle çocuklar oynarlar. Kimisi de evine, kanlı ağzı, tepeden tırnağa kanlı bedeniyle döner. Sahibi ona hemen yalını verir. Leşin eti üstüne sıcak yal iyi gelir. Ve bu köpek yalını içtikten sonra sıcak bir köşede kestirir.

Köpeklerin harıltısı gürültüsü, leşin kokusu, iğrenç kan... Yarpuz tarlasından gelen koku, mavinin uçuşu, yeşil bir züm-rüt... Bir aydınlık seli... Yoğunlaşarak ışık gibi akan su.

Kimsesiz Ahmetçe... Nereden geldiğini, nereli olduğunu ne o söylüyor, ne de kimse onu sıkıştırıp ağzından bunun üstüne bir söz alabiliyordu. Kimdi, kimin nesiydi? İlk köye geldiğin-de sırtında çok güzel bir giyiti vardı. Çok da parasının olduğu söyleniyordu. Onun bu günlerini köyde pek az kimse ansır. Her gün tıraş oluyor, ayakkabılarını boyuyor, her gün temiz gömlek giyiyordu. Omarcaların evinde yatıp kalkıyor, yattığı eve de epeyce yardımını dokunuyordu. Süzgün, ince, kederli yü-zü, yirmisinde gösteren bir delikanlıydı. Konuşurken sesi sıcaktı. Anan, baban, kardeşin, dünyadaki en yakının bir kimse gibi sana yakınlıkla konuşurdu. Ama onu konuşturmak deveye hendek atlatmaktan zordu. Bir ağzını kapar, aylarca açmaz, şaşkın, büyük, alışmamış, korku dolu gözleri alabildiğine açılıp, yuvalarından fırlamış ortalıkta dolaşır dururdu. Höt desen ödü kopacak gibi ürkekti. İğne üstünde oturur gibi de bir hali vardı.

Köylüler Ahmetçe üstüne konuşuyorlar, onun üstüne türlü türlü hikayeler uyduruyorlardı. Okumuş, başına bir hal gelmiş, ondan sonra da bu köye sığınmış biri olduğu belliydi. Herkes ona bir hoş, bir başka gözle bakıyordu. Azıcık küçümsüyor, azıcık çekiniyor, azıcık ürküyor, ona güvenmediklerini de her hareketleri, her sözleriyle belli ediyorlardı. O bir yabancıydı. Yabancıysa bambaşka, insan dışı bir yaratıktı. Ya çok saygı duyulacak, ya çok sevilecek, ya ondan çok ürkülecek, ya da ondan nefret edilecekti. Ahmetçeye karşı davranış ne o, ne de buydu. Ona karşı elle tutulacak genel duygu salt güvensizlikti. Böylelikle delikanlı ortada kalakalmıştı. Köylüler hem ona acıyor, hem de ondan ürküyorlardı.

"Gurbet batsın," diyorlardı.

"Bu çocuğun bu hali nedendir?"

"Neden olacak, sılası vurmuş başına..."

"Gidemez sılasına... Varamaz."

"Gurbet batsın."

"Kimin kim olduğu belli olmaz ki gurbette."

"Gurbet batsın."

Parası kalmadı, elbiseleri eskidi. Nedense bir gün de Omar-
canın evinden ayrıldı. Kör Alinin yıkık samanlığında yatmaya
başladı. Ne yatak, ne yorgan...

“Gurbet batsın.”

Artık gece gündüz samanlıktaydı, ne kimse onu arıyor, ne de
o kimseye yaklaşıyordu. Baharı nasıl buldu, ne yedi, ne içti, kim-
secikler bilemedi. Ama baharda, bir güneşli gün onu samanlığın
kapısında görenler dondular kaldılar. Sapsarı, kehribar kesilmiş,
bir deri bir kemik, gözleri iyice karanlık çukurlara kaçıp pörsü-
müş, eskiden güzel bakımlı olan saçları vıcık vıcık, toza toprağa
samana bulanmış... Yerinden de kalkamıyor. Öyle bitkin.

“Gurbet batsın.”

Köylüler onu yıkamak istediler, o istemedi. Giyit, çamaşır,
yatak, yeni bir oda verecek oldular, almadı. Her evden süt, yo-
ğurt, türlü yiyecekler yağdı samanlığa, yemedi. Öylece, bir
mum gibi eridi. Bir gün samanlıktan ölüsünü çıkardılar. Gözle-
ri alabildiğine açıldı.

“Gurbet batsın.”

Gurbet deyince bu yöre köylükleri insanının ilk aklına gel-
en Ahmetçenin adıdır. Ahmetçenin üstüne, zalim gurbet üstü-
ne türküler de çıkardılar.

Gurbet bir ölüm, bir korkunç bilinmezdir. Karanlık, ıssız,
sonsuz ve dönülmez. Tekmil yanık, kahreden türküler gurbet
üstünerdir. Gurbete gideni döner mi sandın? Gurbete giden Ye-
mene gitmiş, çöl Yemeni mekan tutmuş, dönememiştir. Kafkas,
Arabistan, bütün dünyadaki ölümler, savaşlar, hapislikler, zu-
lüm, küçük düşürülmeler, hor görülmeler, acılar, kaygılar,
yoksulluklar gurbettir... Zalim gurbet.

“Gurbet batsın.”

Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir de ölüm...

“Gurbet batsın.”

Bilinmezin, sonsuzun, elini tutacak birisi bulunmadan öl-
menin, karanlığın, yalnızlığın, teknil belanın başı da sonu da
gurbettir.

“Gurbet batsın.”

Kim bilir kimi görürsün, kim bilir kim sana bir kötülük
eder? Kurtlar, insanlar, katiller, deliler, hiçbir konuşacak kimse

yok. Binbir türlü insanın kaynaştığı korkulu, eli bıçaklı hortlakların dolaştığı şehirler...

"Gurbet batsın."

Bir gün hasta oldun. Diyelim ki bir gün ölüm halindesin. Bir kaşıcık su veren de bulunmaz.

"Gurbet batsın."

Otobüs ilerliyor. Köprüyü geçti. Bu şoför de otobüsü durdurdu köprüyü geçince. Bütün bu şoförler orospu dölü. Otobüsün damına bir sürü de insan aldı. O üste binen, gözleri cam gibi parlayan kadın uğursuzdur. Elimi kökünden keserim ki bu otobüs az ilerde ya bir hendeğe yuvarlanacak, ya da bir kamyon, ya da bir ağaca, traktöre çarpacaktır.

Allah belasını versin şu sıska, şu sarı, irin gibi yüzlü şoförün. Bütün yolcular da irin yüzlü. Kusmuk, kan, leş, köpeklerin yediği at leşi yüzlü domuzlar. Her birisi bir domuza benziyor. Bunların tümü de uğursuz. Bu otobüsün, bu kadar uğursuz, çakır gözlü adamla başına bir bela gelmezse... Gelmez olur mu? Şimdi çarpışacak. Herkes bu çakır gözlülerin, üstteki cam gözlü kaltağın, hepsinin, hepsinin canı çıkacak...

Toz bulutu... Kamyon yürüdü. Vay babam vay! Amma da uçuyor! Tutunmak gerek sıkı sıkıya. Toz bulutunun içinden fırt diye, büyük rüzgarlarla gelen taşıtlar geçiyor. Çarptı çarpacak... Bütün gözlerde korku. Herkesin yüzü kül kesilmiş. Yürekləri küt küt. Acı, delirten bir fren... Herkes biribirinin üstüne yığılmış...

Çamur içinde kalmış bir sürü insan gene biniyor. Herkes bu otobüsten inmek istiyor. Ama kapılar kapalı.

"Aç kapıyı aç! Solucan yapılı şoför, aaaç!"

Otobüs yürüdü. Yürüdü değil, uçtu. Uçuyor. Ağaçlar devriyor. Bu hıza bu çatır çatır, eski, hurda otobüs dayanamaz. Herkes de biliyor bunu, kıpırdamıyorlar. Ağızlarını açmıyorlar. Az sonra ölecekler. Bile bile ölüme gidiyorlar. Hepsi, hepsi ölüme...

İncecik boyunlu, ölü suratlı, ölü kurbağa gözlü şoför. Boyuna yapışıp sıkmalı, sıkmalı sıkmalı. Böyle ölüme giderken kuzu kuzu susanların hepsinin boynuna sarılıp sıkmalı, sıkmalı, solukları kesilinceye kadar.

Yol da taşıtlarla dolup taşıyor. Hepsi de jet gibi... Çarpışacaklar. Kimse korkudan soluk alamıyor. İtler, almasınlar... Kar-

şıdan, uzaktan, bir tepe gibi beş kamyon, on kamyon büyüklüğünde bir kamyon... Çarpışacak... El, bacak, kol, beden... Parça parça... Kan içinde. Toz açıldıkça, kan içinde, tozdan çamur olmuş, kanlı çamur içinde başlar, gözler, parça parça... İnilteler, çığrışmalar. Kulağı sağır edecek kadar.

Yaklaşıyor, yaklaşıyor... Çarptı çarpacak...

Bütün otobüs ayağa kalktı. Bütün eller şoförün boğazında. Bağrışmalar, uğultular... Otobüs kurtuldu.

Yusuf bundan sonrasını hiç bilmiyor. Kendine geldiğinde otobüsü çok uzakta bir toz bulutu içinde rüzgar gibi uçar gider gördü. Az sonra da otobüs gözden ıradı gitti. Yusufun ağzı kurumuştur. Her bir yanı acıdan dökülüyordu. Otobüs mutlaka şimdi çarpışmıştır. Ya da parça parça dağılmıştır. Şu hıza bu otobüs dayanmaz. Ayakta duracak hali yoktu. Çeltik arkının tümseğine oturdu. Sıcak, sarı çeltik suyu ağı gibi akıyor, çeltik tarlasından soluk aldırılmaz, burnunun direğini kıran bir koku geliyordu.

Rahattı, mutluydu. Bütün bedeni havanda dövülmüşçesine ağrıyor, her bir yerinden kan sızıyordu ama gene mutluydu. Sevinerek ayağa kalktı. Canım mutlak bir ölümden kurtarmışların heyecanı, tüy gibi hafifliği, sevinciyle kasabaya doğru koşmaya başladı.

Bir mezarlık... Mezarlıkta üç tane dalsız, çırılçıplak ağaç. Yeni kazılmış bir mezar... Yabansıl otlar, dikenler, çalılar бүрүmüş her yanı. Ahmetçenin kirli bir kefene sarılmış ölüsü... Uza-mış yüzde, pörsümüş, açık gözler...

Korkunç bir çarpışma sesiyle, çığrışmayla kendine geldi. Kimseyi göremedi. Yoldan da geçen hiçbir taşıt yoktu.

Sıcaktı. Yoldan ayrılıp, biçilmiş tarlalara vurdu. Ter içinde kalmış, soluk soluğa, bir an durmadan, bir an önce kasabaya ulaşabilmek çabasıyla koşuyor, koşuyordu.

Şu kocaman eskilerden kalma evin her köşesinden bir cin, peri, bir iyi saatlarda olsunlar sürüsü çıkacak onu boğacaklardı.

Hiçbir şeyi istemiyor, yalnız çiftliğe, anasına dönmek istiyordu. Anasının da yüzüne nasıl bakardı? Anası ona, "tuuu, bu da kara kartalların, Dördüncü Ordu aslanlarının yiğeni olacak!" demez miydi? "Git, giiiit!" diye olanca sesiyle bağırıp onu ele aleme karşı beş paralık etmez miydi?

O gece sabaha kadar karabastılarla uğraştı durdu. Binlerce, milyonlarca çırılçıplak, uzun, kara adamlar kocaman evleri olan bir şehrin caddelerinden sel gibi akıyorlar. Her birinin elinde yalım yalım yanan bir demir dirgen... Bir sel gibi üstünden, sağ eline basarak akıp gidiyorlar, sonra da bulanık, kıpkırmızı akan büyük bir ırmakta yitip gidiyorlardı.

Soluk alamıyordu. Bulanık, kıpkızıl, koyu akan su üstünden geçiyor, onu buyduruyordu. Sabaha kadar suyun altında büzüldü, soluk alamadı, titredi dondu. Sonra, su onu aldı bir ormana götürdü. Ormanda bir ağacın dalına takılı kaldı bir süre... Bağırıyor, bağırıyor sesi çıkmıyordu. Birden orman büyük bir gümbürtüyle patladı. Korkunç bir uğultu, ormandan kaçan hayvanların sesleri, böceklerin, yanan ağaçların çığlıkları birbirine karıştı. Altından bir yalım seli akıyor, takılı kaldığı yere doğru yükseliyor, oysa durmadan tekmil sesince bağırıyordu. Yeryüzü, gökyüzü, yöredeki karlı dağlar salt yalıma kesmişler, yolları, çukurları, koyakları, ırmak yataklarını doldurarak, önüne gelen köyleri, şehirleri, insanları, hayvanları, suları sürükleyerek akıyorlardı.

Bütün bedeni cayır cayır yanıyor sonsuz bir acıda... Bu yalım selinin üstünde otobüsler, otobüsler... Yalım selinin üstünde, toz bulutları içinde, çarpışan otobüsler... Otobüslerden dökülen parçalanmış kollar, kafalar, bacaklar, eller, ayaklar... Parça parça, kana bulanmış... Kana bulanmış, koskocaman, upuzun ak dişli köpekler. Milyonlarla köpeğin havlaması... Yer gök inliyor...

Cup diye yalım seline düştü. Kavruldu. Bir süre soluk alamadı. Ter içinde kaldı.

Ne zaman uyudu, ne zaman uyandı hiç farkında değildi.

Bıçaklar, demirciler...

Öğleye kadar konağın bütün odalarını teker teker dolaştı. Elini sürmediği hiçbir şey, hiçbir yer bırakmadı konakta. Beyin dedesinin dedesinden kalma Beylik davuluna bir bıçak soktu. Davulun yanında da üç tuğ asılıydı. Tuğun birisinin tüylerini yarı yarıya yoldu. Kutsal bir şeye zarar vermişçesine de ürperdi. Sırtından soğuk soğuk terler boşandı. Ağzının içi ağı gibiydi. Soluk alıyor alıyor, soluğu yetmiyor, boğulacak gibi oluyordu.

Çarşıya koştu. Ali Efendinin dükkanının önünden geçmek için çarşayı dolanıp otobüslerin kalktığı durağa geldi.

Bir ses yüzüne tokat gibi sakladı:

"Ceyhana, Ceyhana!"

Ufacık, kara, sinek gibi bir delikanlı bağıırıyordu.

"Ceyhana, Ceyhana!"

Kara kuru delikanlı hiç durmuyordu. Ağzı kocaman açılarak hep: "Ceyhana, Ceyhana!" diyordu.

Yusuf usul usul, bir şeyden korkarmışçasına, adımlarını ürkek ürkek atarak otobüse doğru bir yürüyor, bir duruyordu. Bir görünmez iple onu arkasından bağlamışlar bırakmıyorlar, başka bir kopmaz iple de önünden çekiyorlardı. Son bir gayretle otobüse doğru atıldı, fakat otobüs çoktan hareket etmişti. Arkasından köprüye kadar koştu, yetişemedi, kasabaya geri döndü.

İkinci otobüs...

"Ceyhana, Ceyhana!"

Bu kıpkırmızı, yepyeni bir otobüstü. Bu otobüs de kalkıncaya kadar üç kere bindi bindi indi. Son inişinde otobüs çoktan kalkmıştı. Arkasından gene köprüye kadar koştu, yetişemedi.

Akşama kadar, duraktan renk renk, boy boy otobüs, kaptı-
kaçtı kalktı. Son anda da hepsini kaçırıyor, köprüye kadar belki
bir kilometreden çok arkalarından koşuyor, yetişemiyordu. So-
nunda halsiz düşüp durağın yanındaki kahvenin bir iskemlesi-
ne çöktü. Yerinden bile kıpırdayacak hali yoktu.

Gözünün önünde pırıl pırıl yıkanmış bir otobüs duruyor,
kadınlar, çocuklar, delikanlılar, daha da çok yaşlılar otobüse
binip iniyorlardı. Gözünü açtı ki otobüsün içinde, ve otobüs
olanca hızıyla gidiyor. Yüreği daraldı. Bir kocaman el yüreğini
tutmuş sık ha sık ediyor. Otobüsün içinde de bir curcunadır gi-
diyor.

Bağırmaya başladı. Durmadan: “Şoför, şoför efendi durdur
şunu. Durdur şu boku!” diyordu.

Şoförün, kimsenin duyduğu, aldıracağı yoktu. Birden oto-
büsteki curcuna kesildi, otobüsün içinde kim varsa gülmeye
başladı. Bir gülüyor, bir gülüyor, bir gülüyorlar... Acaba neye,
niçin gülüyorlar? Durmadan gülüyorlar. Bu kadar çok gülüne-
cek ne var ki ortada?

Bana mı gülüyorlar, diye pirelendi. Gerçekten öyle mi, ne?
Gülüyorlar ha! Ne hakları var?

Şu ağzı kocaman olmuş, gülmekten pis, kanlı gözlerine yaş
dolmuş şu kadına, şu orospuya bakın. Şu moruğa bakın, sarı,
kirli sakalını çekştiriyor. Gülmekten ölecek... Şu kaburgası ka-
burgasına geçmiş oğlana da! Tıpkı bir it eniğine benziyor. İt eniği
ki ne it eniği! Gülmekten kırılıyor. Anasının açık yerini, babası-
nın meretini görmüş gibi. Tuh sana! Tuh pis yüzüne! Bok suratlı.

Otobüs toz içinde. Kırmızı, gün ışığı geçirmez bir toz için-
de, karanlıkta gibi ilerliyor otobüs. Otobüstekiler el şaklatarak,
başlarını ona uzatmış, dillerini çıkarmışlar. Hepsinin de dilleri
kırmızı, kanlı.

Hava yok... Azıcık olsun bir fisilti esmiyor bir yandan. Oto-
büste korkunç çatırtı, herkes, her şey kırmızı tozun içine dağıl-
mış. Her şey, herkes paramparça... Uzakta, tozların kızılığı
vurmuş bir su akıyor.

Kendine geldi ki toz ağır ağır iniyor. Hiçbir yandan bir ses
soluk gelmiyor. Kırmızı tozlardan, gün tutulmuş gibi her yer
karanlıkça.

Dizlerine kadar yolun tozlarına batmış. Kalkmak istiyor bir türlü kalkamıyor. Kırmızı tozların ardından bir mavilik, otobüsün parlak mavisi çarpıyor gözüne. Sonra otobüs yitiyor.

Bir süre dizleri üstünde sürünüyor. Dirseklerine kadar toza gömülmüş. Sıcak toz yakıyor. Elini uzatıp çeltik arkının toprak tümseğine tutunuyor. Tümseğe çıkıp oturuyor. Burnuna yeşilden fışkırmış bir su, bataklık, çamur, çürümüş saz, ekin, pıtırak kokusu acı acı geliyor. Kımıldasız, düz, sonsuz bir koyu, fışkıran yeşillik görünüyor, kırmızı tozların ardından, başağa durmuş çeltik tarlasından. Uzakta, ötede, yeşil bir ormanlı tepeye sırtını dayamış kasaba. Güneş pırıl pırıl. Yanan çinkoları, kıızıla dönmüş camları, soluk kiremitleriyle bir peri şehrine benzeyen kasaba, tozların içinden görünüyor. Dumanlı. Kırmızı tozlar kokuyor. Ağzını burnunu doldurmuş. Elleri ayakları kanıyor. Her yeri de ağrıyor. Ezik gibi.

Baş dönmesi geçiyor, gözlerinin önündeki karartılar kalkıyor, birden kendisini ayakta bulup, var gücüyle kasabaya koşuyor. Hep kırmızı toz bulutu içinden koşuyor. Bir türlü bulutun içinden çıkamıyor. Yoldan da ne gelen var, ne geçen.

Çok güneş var. Aydınlik, otlarin, çalilarin, ağaçların en ince yerlerine kadar işlemiş, girmedik yer bırakmamış. Sık yaprakların arasına, kabukların yarıklarına, deliklere, taşların altına toprağın çatlaklarına, her yere, her yere hava gibi, su gibi sızmış aydınlık. Bugün doğa görülmemiş bir aydınlıkta en karanlık, kuytu, yüzyıllardan bu yana ışık işlememiş yerlerine kadar yıkanıyordu. Aydınlik öylesineydi ki, şöyle can gözüyle bakacak olsaydın, billurlaşmış Toros dağlarının ardındaki sonsuz bozkırı görebilirdin. Her şey bu aydınlıkta saydamlaşmıştı.

Dibine güneş vurmuş akarsu aydınlık akıyordu. Dibindeki ak çakıltışları, balıklar, yengeçler ve kaplumbağalar ışığa batmışlardı. Üstlerinden su değil, bir aydınlık seli akıyordu. Suyun kıyısındaki düzlüğe serilmiş ak, mavi, sarı çakıltışları, yosunlar, çınarlar, ılgınlar, kavaklar, söğütler billurdan gibiydiler.

Suyun üstüne yatmış söğüt ağacı dalının ucundaki arı epeydir orada kıpırdamadan duruyor, gölgesi kocaman bir kuş gölgesi gibi aydınlık suyun dibine düşüyordu. Suyun dibindeki gölge kırılıyor, bazı bir kanadı, bazı başı, bazı da bacakları kopuyordu. Bir bakıyorsun ki kanadı uzamış gitmiş, bir bakıyorsun başı... Gölge her an bir tuhaf yaratık oluyor. Kuşa benziyor, kelebeğe, dev bir arıya, köpeğe, balığa, ata benziyor. Bazı da hiçbir şeye benzemiyor. Bazı da akan suyla birlikte akıp yitiyor. Bir bakıyorsun kara bir leke olmuş, gelmiş suyun dibine oturmuş, orada, ak çakıltısının üstünde onun bir lekesiymiş gibi yapışıp kalmış. Gölge arada da renk değiştiriyor. Bazı bomboz,

gözükmez oluyor, bazı kapkara, bazı saydam, bazı kahverengi, bazı da yeşilimsi oluyor.

Suyun altından, sıralanmış, binbir ipiltide, göz kamaştıran balıklar geçiyor. Arının gölgesi bir an bir balığın pul pul ipiltili sırtına düşüp onunla birlikte, göz açıp kapayıncaya kadarlık, sürüklenip gidiyor, sonra yeniden çakıltaşlarının üstüne geliyor, oraya düşüyor. İnce dalın gölgesi de suyun içinde bir uzuyor, bir kısalıyor, parçalanıp bin parça olup, sonra birleşiyor. Uçan arı da gelip dalın ucuna, eski yerine konuyor. Kıyıdaki ince, binbir pırıltıda aydınlanan kumlara suyun küçücük dalgaları, küçücük halka halka ipiltileri vuruyor. Bu halka halka ince ipiltiler arının yeşil dalında, söğüdün yapraklarında da oynuyor, görünür görünmez.

Arının büyük, belki başından da büyük bir çift kocaman gözü, sanki arının değilmiş gibi açılmış, gümüş bir saçma, bir inci, bir elmas gibi binlerce incecik uçuşan renk... Kanatları açılmış... Yanardöner mavide. Mavi damarlı. Aydınlığa gerilmiş. Sırtındaki kapkara tüylerin ucu yıldırıyor. Beli incecik, koptu kopacak. Kuyruğunda üç tane parlak kırmızı çizgi düzgünce, sarıya çalan kahverengi tüyleri dolanmış. İğnenin bulunduğu yerde sinirli bir titreme. Ayakları sıkı sıkıya, bir daha bırakmamacasına yaprağın bağına sarılmış. Arı arada bir uzun hortumunu çıkarıp bir süre dışarda tutuyor, sonra geri çekiyor. Hortumunu çıkarmak hoş bir şey olacak ki, hortumu dışarı çıkınca arı bir hoş, kanatlarını titreterek aşağı doğru yatırıyor.

“Nicolursa olsun!”

Yaygın kanatlar ışığını yitirip başka renklere girip, kelebek kanatlarına benzeyip saydamlığını yitiriyor. Kanatlar az sonra dikleşince saydamlıkta ince ince, mavi kıvılcımlanmalar...

Hafif bir yel esti. Dal usulca sallandı, arı kıpırdamadı. Yalnız sol kanadı azıcık yana düşer gibi oldu, doğruldu.

Suyun üstünden bir ak bulutun gölgesi gibi bir şey geçti. Mavi, sarı, pırıltılı, ince ince çelik yeşili kıvılcımlanan arı donuk bir kahverengi tüy yumağı oldu. Sırtındaki, kuyruğundaki yalın billuru kırmızısı halkaları donuklaştı. Gölge geçince de arı kocaman, sevinçli, aydınlık, binbir kıvılcımla çalkanarak eski haline döndü.

Arı sağ ön ayağıyla başını, kocaman, göz göz renklenmiş gözünü durmadan sıvazladı. Sağ ayağı yorulmuş olacak ki so-luyla başladı. Kanatları usuldan titredi, titredi, titredi. Sonra birden hışımla vızıldamaya başladı. Vızıltı gittikçe artıyordu.

“Nicolursa olsun!”

Sudan yüzlerce küçük dalga gelip ince kumlarda kırılıyor, kıyıya düşmüş yaprakların bir yanı kumda, bir yanı suda sallanıp duruyorlardı. Yüzlerce küçük halka halka ipilti de sudan gelip, dallarda, yapraklarda, kıyıdaki yeşil otlarda yansıyor.

Arının kanatları titremeden görülmüyor, uğunuyor, vızıltısı da gittikçe büyüyordu.

“Nicolursa olsun!”

Arı kanatları, ayakları, gözleri, başı, hortumu, gövdesiyle bir top vızıltı olmuş uğunuyor. Delirmiş, çıldırmış gibi... Ne oldu bu arıya? Gittikçe öfkeden kuduruyor.

Bu arılar, eşekarılarıdır. Kıpırmızı olurlar. Güneşsiz günlerde gövdelerindeki halkaları, sırtlarındaki iğne iğne tüyleri kapkaradır.

Şimdi bomboş, titreşen bir yumak arı. Altındaki dal da onunla birlikte usul usul titriyor. Suyun altındaki gövde, suyu bulandırıyor gibi.

Bu eşekarısı, bir adı da kızılcaarı olan bu başparmaktan azıcık küçük arı, arıların canavarıdır. Bu arılardan birkaçının birden soktuğu insanlar iflah olmazlar. Çocukların başlarına çokuşarak sokup öldürdükleri çoktur.

Kırmızı, sarı parlak halkalı eşekarıları, kızılca arılar... Bostanda bostan çardağı... Gümüşçe uzamış gitmiş karpuz tevekleri... Teveklerde karpuzlar, kavunlar... Yeşil, ala, kara, ak karpuzlar kara toprağın üstüne yatmışlar. Sıcaktan toprağa basamaz, parmağının ucuyla bile dokunamazsın oralara... Her bostan çardağının altı, yanı yönü tüm yöresi karpuz, kavun kabukları, parçalanıp, atılmış çürük, tatsız karpuzlarla doludur. Her çardağın altında binlerce eşekarısı. Bir karpuz kabuğunun içine çokuşmuş arılar. Kırmızı, safi halkalı, çelik yeşili kıvılcımlanan kanatlarıyla binlerce binlerce şimşek gibi kabukların üstüne inerler, kalkarlar. Bir arının bir karpuz kabuğuna hortumunu daldırıp bir gün sabahtan öğleye kadar kıpırdamadan orada

durduğu olur. Sonra hortumunu oradan çektiğinde rahatlıkla gerinir, bir baştan bir başa kabuğu birkaç kere dolanır, sonra durup ön ayaklarıyla başını, kanatlarını uzun bir süre sıvazlar, sonra da birden toparlanıp şimşek gibi gözden yiter.

Bir sabahları, bir de öğleyin güneş kızdırmış, karpuz kokuları koyu bir tatlılıkla ortalığa yayılır, sıcaktan ortalık çatır çatır ederken karpuz kabuklarının içi, atılmış karpuzların üstü kıpkırmızı, sarı, yeşil pırıltılı arılardan gözükmez olur.

“Nicolursa olsun!”

Bu arı kudurmuş. Uğunmaktan gözüküyor. Altındaki dal esen yelde büküldü, neredeyse suya değecek. Arı da suyun yüzünde, ıslak kanatlarını kurtaramadan boğulup gidecek. Arı oralı değil. Vızıltısı sonsuz bir öfkede.

Kızılcaarılara dokunulmaz. Dünyanın en öfkeli yaratıkları bunlardır. Yuvalarına çocuklar çöp sokarlar. İşte o zaman gör kıyameti. Çöp sokan çocuğu önlerine katar, onu yakalayınca kadar kovalarlar. Yuva bir ana baba günüdür.

Karpuz kabuğunu örtmüş kızılca arıların üstüne kaynamış su dökerler. Ölmezler. Yanık kanatlarıyla uçamazlarsa da, köklerin dibinde bir süre sürünürler.

Tut, incecik belinden arıyı ikiye ayır. iğnesi hemen dışarı fırlar. Sokacak düşmanını arar. Baş yanı da hiçbir şey olmamış gibi, gövdesiz de yaşanır dercesine uçar gider. Bir hoş olur gövdesiz arı. Dengesiz gibi, yarım, belden aşağısı kopmuş insanların hüznünden beter bir hüznün vardır gözlerinde.

“Nicolursa olsun!”

Ulan mendebur, ulan bok soyu, ulan jet uçağı mısın? Bu ne gürültü!

Suyun yüzü kırıştı. Pul pul... Balıklar birbirlerini yiyecekmişçesine kovalıyorlar. Önde en büyük balık. Küçük balıklar öfkelenip arkasına düşmüşler. Bir yakalasalar. Su sıcaktan kaynıyor. Buğuya kesip açacak neredeyse. Arı da vızıltıdan, öfkeden gözüküyor gibi... Dal sallanıyor. Arı havalandı. Şimşek gibi suya indi, geri kalktı. Kıpkızıl bir yalım şeridi gibi sudan havaya, havadan suya çıkıp duruyor. Dalın dört bir yanında fır fır dönüp bir sürü kırmızı yalım halkaları çiziyor.

“Nicolursa olsun!”

Arı başını oradan oraya, oradan oraya vuruyor. Kırmızı yalım şeridi söğütten söğüdün köküne, toprağa, topraktan dallara uzayıp kısalıyor. Bir sürü, örümcek ağı gibi ince yalımlar çiziyor, ince yalımlar siliyor. Saldırıyor, tüm gövdesini ağacın gövdesine, taşlara, toprağa kaldırıp kaldırıp vuruyor, oraya yam-yassı yapışmış sanıyorsun, fakat bir an sonra kırmızı bir yalım maviye, yeşile, gümüşe, aydınlığa, billura çılgınca süzülüp dönüyor, dönüyor.

Bir ara kaybolan arı yanına iki arı daha takıp geldi. Şimdi üç arı üç kızıl yalım gibi biribiri arkasına takılmışlar, biribirinin yöresinde şimşek çakarak dolaşıyorlar. Üç vızıltı bu ıssızlıkta bütün öteki sesleri örtüyor. Arılar büyük, küçük halkalar çizip, gidip geliyorlar.

Bir ara yalnız vızıltıları duyuldu. Hiç gözükmедiler.

Şimdi toprağa ağır, yumuşak bir inip bir kalkıyorlar.

İki arı havada birleşti. Bir süre iki arı bir olup havada kırıptızsız kalakaldılar. Kanatları, ayakları, gövdeleri durdu. Yere doğru ağır ağır indiler. Ayrıldılar. Uzun bir süre biribirlerinin yöresinde dönüp koklaştılar. Üçüncü arı çıldırmış, bir ona, bir ötekine saldırıyordu. Karman çorman oldular. Arının ikisi yükseldi yükseldi, mavilikte iğne ucu gibi iki kara pırıltı olup gözden ıradılar. Üçüncü arı uğunan kanatlarıyla suyun üstüne uzanmış söğüt dalının üstünde dönüp duruyor. Geliyor, konacak gibi dalı koklayıp, geri kalkıyor, koklayıp geri kalkıyor.

"Nicolursa olsun!"

Arı en sonunda geldi, eski yerine dalın ucuna gene kondu. Kanatlarının uğuntusu azalıyor, Kanatlar neredeyse gözükecek. Vızıltı azaldı duyulur duyulmaz, kanatlar durdu. Kanatlar önce dikti, sonra geriliverdiler, yattılar.

Yorulmuş arı uyukluyordu.

Esen yel dalı usul usul sallıyor, arı bir salıncakta. Hava ılık. Arı gevşemiş. Bedeni bir çözülmenin rahatı, mutluluğu içinde.

Sıcak, otları, dalları yaprakları kavuran bir yel efiledi geçti. Az sonra biraz daha hızlı esti. Arının üstüne konduğu dal kuzeye büküldü hızla geri yerine geldi. Sıcak yel gittikçe sertleşiyor, dalı gittikçe hızlı sallıyordu. Arı birden dimdik havaya uçtu, dümdüz ta yukarılara çıktı. Yukarda mavinin ortasında, dar

bir halka çizerek dönmeye başladı. Kırmızı çizgi o döndükçe büyüyor, kırmızısı daha belirlenip, yoğunlaşıyordu. Bu böyle, ta uzaklardan çığlık çığığa, hışırtyla kuşlar geçinceye kadar sürdü. Kuşlar tam üstten geçerken kırmızı küçücük bir cam bil-ye bir dalın ucuna düştü, tutunamadı, suya değdi dalla birlikte, dal kalktı, arı suyun yüzünde kaldı. Küçük bir burgaca düştü, dönmeye başladı. Su dönüyor, küçük çırpıntılarla arı dönüyor-du. "Döne döne, döne döne... Döne döne..."

Burgaçtan kurtuldu, ardında dört beş incecik su kabarcığı bırakarak aktı.

Kendisinin beş altı büyüklüğündeki gölgesi suyun dibine düşüyordu. Kanatları ıslanmış arı kurtulmak için çırpınıyor, vızıldıyor, suları fışkırtıyor, dönüyor, bir türlü ıslak, ağır kanatlarını sudan kurtarıp uçamıyordu.

Arı uzun bir süre köprünün altına kadar suyun yüzünde çırpındı durdu. Gücü kalmamış olacak ki, sonra da suyun yüzüne serildi kaldı. Küçük burgaçlara geldikçe döne döne, sağa doğru yatmış, bir kanadı suyun altına girmiş, sol kanadı dimdik, kılıç gibi, suyun yüzünde... Gölgesi büyüyerek küçülerek, orada çırpınıp, sonra suyun yüzüne boylu boyunca serilerek aktı gitti. Döne döne, döne döne.

Tellal bu üç göze, koyun ayağı, damı al kiremidi, ak badanalı evi kendi yaptı, alın teri, göz nuru ile. Ermenilerden kalma bu bahçeyi çil çil banknotlar sayarak aldığıında bahçenin içinde sekiz uzun kavak ağacı, on bir nar, dokuz incir, bir ayva, yirmi dört portakal, dört çok yaşlı zeytin ağacı vardı.

Kavaklara asmaları Tellal sardı. Avlu kapısından evin kapısına kadar olan asma çardaklarını Tellal kurdu. Kuyuyu, bahçenin orta yerine en iri nar ağacının dibine, narın köklerine hiç dokunmadan Tellal kendi elleriyle kazdı. Onun da üstüne bir asma çardağı yaptı. Yazın, kasaba çatır çatır yanarken bir tünel gibi dünyadan ayrılmış avlu kapısından evin kapısına kadar olan asma çardağının içi püfür püfür eser. Kuytu, koyu gölgeli, serin kuyusunun başı gül, fesleğen, kadife çiçeği kokar. Tellal güllere meraklıdır. Gün ışığı sızmaz kuyusunun başından evine kadar pembe, iri Osmanlı gülleri açar, kış yaz, yediveren. Ve yaz bahar ayları ayda en az bir kere Tellal çoluk çocuğunu başına toplar, sofrayı kurar, sevinç içinde sazını çeker, en güzel türkülerini söyleyerek kafayı çeker. Güz ayları kavaklara sarmış asmalardan, asma çardaklarından iri, dolgun, kehribar rengi salkımlar sarkar, büyük salkımları dallar götüremez. Bahçedeki portakalları çoğaltmıştır, en iyi cins portakallarla. Turunç dikmiştir, limon, birkaç zeytin ağacı daha dikmiştir. Hapisten çıktıktan sonra üç zeytin ağacı daha dikti, kim bilir ne etti, ne düşündü de bu üç zeytin ağacını dikti. Zeytin ağacı geç ürün verir. Bunu Tellal bilmez mi, bilir.

Avlu kapısından evin kapısına kadar uzanan yüz yirmi adımlık kuytu, koygun gölgeli asma tünelinin yolunu, her yağmur sonu kasabanın yollarını, bahçelerini arayarak sellerin ortaya çıkardığı mozaikleri söküp getirerek döşedi. Asma çardağının altındaki yol bir renk, bir nakış cümbüşüydü. Aslan, ceylan, keklik, hurma, tavus kuşu tasvirleri yere uzanmışlar, canlı gibi avludan eve, kuyuya yürüyorlardı. Uzun bir hurma ağacının altında mor harmanili yüzü soluk, elinde bir kitap tutan orta yaşlı adamın yüzü, kederli gözleri Tellala çok dokunuyordu. Yüzünde kesinleşmiş düşüncelerin sağlamlığı dolaşıyordu. Tellal, nedense başı sıkıştığı zamanlar, gelir bu mor harmanisi azıcık savrulmuş adama uzun uzun, gizliden bakardı. Kendi de bilmezdi niçin bakıyor bu tasvire, ama bu tasvirde bir şeyler vardı, doğrulup, buradan bıktım, yeter artık, deyip gidecek bir hal vardı. Ve yüzü kederliydi. Çok eski diyorlardı bu tasvirlere. Ve Tellal onları yağmur sonları yerlerinden söküp getirip buraya döşediğinde değerinden, eskiliğinden hiç haberi yoktu. İlk bu mor harmanili adamı görmüş, kederli yüzünü sevmiş, almış getirmiş yere döşemişti. Sonra zamanla, yağmur sonlarını bekleyerek, ötekileri yıllar yılı toplamıştı. Vakta ki Koca Reis gelip, bu yere döşeli mozaiklerin karşısında lalü ebkem kalıp el çırparak, bir gün akşama kadar orada durarak hayranlık homurtularıyla seyrettikten sonradır ki bu güzel şeylerin değerini de anlamıştı. Artık mozaikler üstüne her şeyi biliyordu. Çağlarını, biçimlerini, uydurmuyorsa ustalarını da biliyordu.

Tellal kasabaya on yedi yaşında elinde küçük bir cura, aşığı Çukurovadan Anavarza altındaki köylerden birisinden geldi. Bir iki haftada sazıyla sözüyle kasabada epeyce ün yaptı. Son yıllarda kasabaya aşık, türkücü, sazıcı kimse uğramamıştı her nedense. Tellalın tam bu anda kasabaya gelmesi hem kendisi, hem de kasaba için iyi oldu. İşi gücü yoktu Tellalın, türkü söylemekle de insanın karnı doymazdı. Zaten çocuk söylediği türkü karşılığı da para alınıyordu. Kasabanın Tellalı da bu sıralar ölmüş, Tellalın kadrosu açıldı. Sesini, kendisini, sazını sevenler onu oraya kayırdılar. Birkaç yıl sonra Kürt Kadirden bahçeyi çok ucuza satın aldı. Evi de altı yıl sonra dikti bahçenin ortasına, kuyuyu kazdı, asmaları sarı kavaklara ve çardaklara...

Babası öldüğünde on dört yaşındaydı. Bir yıl sonra anası da öldü. Babasının üç karılı bir kardeşi vardı. Tellal ister istemez ona sığındı. Amcanın, babanın toprağı verimli ve boldu. Amca Tellalın toprağını da kendi toprağına katınca ovanın zenginlerinden birisi oldu. Üç karısı, çocukları ve amca gelip evlerine sığınmış Tellala etmediklerini komadılar. En sonunda canı burnuna gelen Tellal curasını eline alıp kasabaya geldi.

Evini kurup evlendikten sonra Tellal amcasına üç kere mallarını, tarlalarını istemeye kendisi gitti, iki kere de adam gönderdi. Amca, şaşkın şaşkın Tellalın yüzüne bakıyor, "demek senin bende malların, tarlaların varmış öyle mi?" diyor, başını bir o yana bir bu yana çeviriyor, gözlerini belertiyor, "vah vah vah," ediyor, hayıflanıyordu. "Demek senin bende malların, tarlaların varmış da benim hiç haberim olmamış. .. Vah vah vah!" Gelen adamlara da aynı karşılığı vermişti.

Çaresiz Tellal: "Allah belasını versin onun amca gibi," diyordu da başka bir şey demiyordu. "Bu o malı mülkü mezarına götüreceek..."

Amcası hapishanede de onu arayıp sormadı.

Tellal hapisten çıkar çıkmaz, ilk iş, gitti çarşıya karısını, çocuklarını bir iyice donattı. Evini badanaladı, bahçesine üç zeytin ağacı daha dikti. Ve tabancasını beline takıp doğru amcasına gitti. Amcası onu gülerek, sevinerek, azıcık da ürküntüyle karşıladı, her davranışında bir yapmacıklık vardı. Yüzünün yaşlı, uzun çizgileri daha uzamıştı. Sapsarı yüzündeki seğirmeler artmıştı. Elleri titriyordu.

Sofada karşı karşıya oturdular. Amca gözlerini Tellaldan ayırmıyordu. Tellal irileşmiş, kamburu yitip gitmiş, gözlerindeki hüznü, yalvaran, acındıran ışık değişmiş, keskinleşmişti. Amca gözünü onun kasığındaki tabancadan bir türlü alamıyordu. Konuşuyor, gülüyor, hal hatır soruyor, çocukları, karısı, kasabadaki dirliği üstüne bilgiler alıyor, ama gözlerini Tellalın kasığı üstündeki kundağı gözüken tabancadan bir türlü alamıyordu.

Tellal birden doğruldu, yüzü değişti, gözlerindeki ışık parladı: "Hakkımı istemeye geldim senden, emmi," dedi. Sözünde ustura ağzı gibi bir kesinlik vardı. "Hemen şimdi istiyorum.

Mallarımı para olarak ödeyecek, tarlalarımı da mahkemeye falan düşmeden kendi tarlalarından ayıracaksın.”

Amca çok deneylerden geçmiş, çok insanla karşılaşmış, çok davranışlar göğüslemişti. Tellalın ne demek istediğini hemen anladı.

“Yavrum, yiğidim, hemen şimdi mi?”

“Hemen hemen, şimdi,” dedi Tellal.

“Ne kadar ola, ne kadar para istiyorsun?”

Tellal söyledi, sonra da sustu, bir daha da hiçbir söze varmadı. Amca kalktı, odalara girdi çıktı, oğulları, karılarıyla konuştu, uzun bir süre ortadan yitti. Geldiğinde bitkindi.

“Haydi birlikte kasabaya gidelim de, paranı orada vereyim.”

Kalktılar, aşağı indiler, evdekiler, kadınlar, çocuklar, yetişmiş oğullar bir tuhaf yaratığa bakar gibi korkuyla Tellala bakıyorlardı.

Tellalın amcasından parasını, tarlalarını alışına kasaba şaştı ve sevindi. “Mahpushane görmüş, adam öldürmüş kişiden herkes korkar,” diyorlardı. “Tellal eski Tellal mı, o boynu bükük fıkara mı, adam bugüne bugün Demirciyi öldürmüş adam, bir hiç için. Ödö kopmuş amcasının.”

Tellal bundan sonra bir sevinç kasırgası gibi dolaştı kasabada. Suyun kıyısındaki marangoz atölyesine gidiyor, oradan değirmene, değirmenden saracın dükkanına uğruyor, onun otomobillere, yeni yetme ağalara, kadir kıymet bilmezlere yakası açılmadık sözlerle sövüşünü dinliyordu. Arabacı Memet Usta ona Rumelinin bitip tükenmez maceralarını, Balkan komitacılarını, Toros eşkıyalarını, göçmenliği anlatıyor, ondan hapishaneyi dinliyordu.

Tellal hapisten çıktı çikalı bir an bile durmamış, çalışmış çabalamış, gezmiş dolaşmış, kafayı çekmiş, cura çalmış, türkü söylemiş, çarşıda geceleri naralar atmış, bütün dostlarıyla görüşmüş, yaşlıların, düşkünlerin gönüllerini hoş eylemiş, üç kere Mustafa Akyolluya, bir kere Derviş Beye gitmiş. Yataktan hiç hiç çıkmayan, orada, yatağın içinde bir mumya gibi sararıp süzölmüş Mustafa Beyin haline yüreği parça parça olmuş, sevinçli, utkulu gördüğü Derviş Beyeyse sevinmişti.

Şu son günlerde, başıboş, kollarını sarkıtmış, hiçbir şey düşünmeden kasabanın çarşısında öyle dolaşıp duruyordu. Kasabada her şeyi en küçük ayrıntısına kadar görüyor duyuyordu. Örneğin, kasabada Yusufun farkına ilk o vardı. Hacıyı izleyişini yalnız o gördü. Mahir Beyin can çekişir halini o biliyordu. Niçin can çekişir halde, şöyle böyle, sezgiyle çıkarıyordu. Mualim Rüstem Beyin kravatındaki altın iğnenin üstündeki belli belirsiz altı oku o görmüştü. Kimse, kimsecikler göremezdi o küçükçük altına incecik kazılmış altı okları. Hapishaneye girmeden, bugünlere gelmeden daha önce Tellal da göremezdi bunu. Asma sarılı kavak ağaçlarında kuş yuvaları vardı, ta tepelerde, dalların arasına saklanmış, yapışmış, kese gibi örülmüş, bunları da ilk görmüştü. Karısının kulak arkalarında çile benzer küçükçük benler varmış, onu görmüştü.

Koca Reisin dazlak kafasında üç yara izi vardı. Başının arkası, ensesinden tepesine kadar yarılmıştı, derin. Başka hiç kimse görmemişti.

Küllüklerde kelebekler, arılar kül yığınlarına dokunurcana, koklayarak uçuyor, kül yığınlarının yöresinde durmadan dönüyorlardı. Saraç hiç kimsenin kestiremeyeceği gizli bir iş üstündeydi, şu Ağalara Beylere bir şeyler hazırlıyordu. Daha düşünce saraçta bile olgunlaşmadan, Tellalın sezgisinde yerini bulmuştu.

Bir gün oluyor, daha gün doğmadan evden çıkıyor, köprünün üstünden yukarı doğru suyun kıyısınca yürüyor, gözlerini suyun dibinden ayırmadan akan sulara, balıklara, kaplumbağalara, yengeçlere bakıyordu. Ağın ağaçlarının kökleri suyun içine kadar yayılıyordu. Çiçekleri pembe, kırmızıya yakın pembe ve aktı. Ağın ağacı çiçeklerine arı konmaz diyorlardı, böcek varmaz. Böcekler, arılar görüyordu. Sular da binbir çeşit akıyordu. Karanlık da başka türlü kavuşuyordu. Geceyle gündüzün birleştiği bir yer vardı, insanı duygulandıran... Her gün o çizgi başka bir renge dönüşüyordu. Bugünlerde dünya karşısında, dünyanın türlülüğü karşısında şaşkına döndü Tellal.

Bir hafta durmadan da kasabanın üstündeki tepeye çıktı. Pampallar, uzun çirişikleri, mersin çalıları, böğürtlenler ağzına kadar çiçek açmışlardı. Esen ince yel kokular getiriyordu dalga

dalga, ılık. Aşağıda Çukurova, yolları, karanlık Akçasazı, tüten köyleri, Anavarza kalesi, parlayarak, ovanın üstünden, göğün ortasından akıyormuş gibi yüksekten giden dumanlı sularıyla, uzun kavakları, perde perde, çınarlarıyla, büyükleriyle bir düş ülkesine benziyordu.

Ve bir kuytuda Tellal, sırtını bir yara dayamış, toprak kokusu, güneş kokusu, çiçek, yel, ağaç, böcek kokusu içinde güneşleniyordu. Toprağın, suların, ağacın, yıldızların, koku yüklenmiş, incecikten dağlardan esen yelin tadını çıkarıyordu. Çiçek çanaklarına giren türlü arının, sineğin böceğin, çekilen karıncaların en küçük bir kıpırdanışlarını bile kaçırmıyordu.

Bir atlıkarınca gidiyordu çarşının tam ortasından, cilalanmış gibi parlayan döşeme taşlarının üstünden, kırmızı gövdesi, dimdik başı, uzun, yaylanan ince uzun kara bacaklarıyla. Karınca çok hızlı gidiyor, bazı başını almış giderken bir yana çavıyor, çavar çavmaz da duruveriyordu. Bir uçtan öteki uca kadar bütün çarşı boyunca bu tek başına çarşmayı baştan başa geçen karıncayı izledi. Karınca vardı, çınarın altındaki suyun kıyıcığında bir süre durdu, sonra gözden yitti.

Ve Düldül dağı bir morarıyor, bir bakır rengi oluyordu. Sabahları, gün doğdu doğacak, sivri biçimli doruğuyla uçuk bir mavide, belli belirsiz, ince dalgalar gibi durup kalmış daha uçuk, duman gibi bir mavide, neredeyse göğe karışacakmış gibi duran sıradağların ardında sallanıyordu, incecik, gökyüzüne yapışmış, ardı gözüken bir bulut gibi.

Koşarak değirmene gitti, gün kavuşuyordu, yüzünde mutluluğun, tadın, sevincin ışıkları oynaşıyordu. Değirmenin domuzluğundan parçalanarak, şakırdarak, delicesine, yukarılara fırlayarak gelen sular köpürüyordu. Yağmur çiseliyor, toprak kokusuna yarpuz kokusu, un kokusu karışıyordu dalga dalga.

Değirmenin kapısında ikircikli durdu. Batıdan, toprak kokusuyla bir sıcak, bir soğuk yağmur yeli esiyordu, bir sert, bir yeyni...

Değirmenci onu kapıda buldu, ıslanmış. Hiçbir şey söylemeden kolunu tuttu içeriye çekti. İyice ıslanmıştı.

"Islanmışsın," dedi. Öteki aldırmadı. Yüzünde bir sevincin dalgası, yorgunluğu vardı.

“Değirmeni durdur,” dedi usulca.

Değirmenci vardı hemen değirmeni durdurdu.

“Ateşi yaktın mı, kül kömbesini küle gömdün mü?”

“Hazır hazır, her şey,” dedi değirmenci.

Curasını kucağına çekti, başladı bir hoş, hiç duyulmadık bir sesle, hiç duyulmadık türküler söylemeye.

Kuşları, ağaçları, çiçekleri, ölümü, kaderi, böcekleri, akarsuları, bin doğuran toprağı, bulutları, gökleri, insanın insana ettiğini, şu kadarcık az kaldığımız şu güzelim dünyada hiçbir şeyin kötülük yapmak için sebep olamayacağını, sevdayı, aklı, yüreği, güneşi, ılıkılığı, kokuları, zulümleri söylüyordu. İyiliği, kardeşliği, dostluğu söylüyordu. Sanki bütün söyledikleri olmuş, ya da oluyormuşçasına mutlulanıyor, titrek lamba ışığında yüzü sevinçten sevince, mutluluktan mutluluğa değişiyordu.

Tellalı yumulmuş, bir düş içinde yüzer, sazını çalar, türküsünü söylerken görenler, “Ne güzel, yakışıklı, güzel gözlü adammış Tellal,” diye düşündüler ister istemez, böyle bir düşünceye sebep ve gerek yokken.

Gün görmüş, ömür geçirmiş bu ak sakallı değirmenci de bu geceki gibi bir sesi, türkülerini ne kimseden, ne de Tellaldan duymuştu. Bunda bir iş vardı, vardı ama, neydi?

Yusuf ağır bir uykudan usul usul uyanıyor, kendine geliyor, bir şeyler, birtakım olaylar ansılamaya çalışıyor, kırık dökük, parça parça, birbirleriyle ilgisiz anıları bir türlü bir araya getiremiyor, bunca gün kasabada nelerin olup bittiğini, başına nelerin geldiğini bulamıyor, bundan dolayı da başı uyuşmuş, başı yokmuş gibi bir sıkıntıda bunalıp duruyordu.

Konağın büyük salonunun dibindeki sedirin üstüne büzülmüş, gözünü karşıki karlı sıradağlara dikmiş, bir şeyi, bir şeyi ansılamaya çalışıyor ama bir türlü bulamıyor. Bir yerlere gitmiş, başına birtakım işler gelmişti ama neydi?

Arada sırada da içinde bir sevinç, bir mutluluk, bir kıvanç çakıyor, sonra birden yitiveriyordu. Çoktandır içinde böyle mutluluklar çıkmamıştı. Dalıyor, sonsuz bir karanlık içine gömülüp gözünden her şey, karşı karlı sıradağlar, pencerenin önündeki perde gibi uzun kavaklar, az ötedeki tepeye doğru yamacı donatmış zeytin ağaçları, mahallenin yüksek çardakları, çardaklara asılı kırmızıbiberler, soldaki yeşil alanda otlayan kulları düşmüş yaşlı eşekler, değirmenin yanındaki başı göğeri erişmiş ulu çınar, her şey, her şey gözünden siliniyor, sevinç bir anlık gelip onu ışığa, mutluluğa boğup hemen uzaklaşıyor. Sebebi? Bu gelip giden sevincin sebebi? Olacak.. Mümkünü yok, olacak. Yakalayamadıkça umutsuzluğa, bağrını yakan bir acıya gömülüyor. Karanlıkta, umutsuzlukta, acıda kıvrılır, ne yapacağını bilemezken, birden içinde onu coşturan o bir anlık umut, sevince benzer şey kıvılcımlanıyor.

İkinciye doğru aradığını yakalayınca az daha sevincinden delirecekti. Karşı dağları gördü, güzeldi. Gülizar, anası, İstanbul'daki Beyi aklına geldi. Hepsi iyiydi, candandı, hepsi güzeldi. Uzun dalları salkım salkım eğilmiş, Nuh zamanından kalma ulu çınar, yaşlı katmer katmer gövdeli ağaçlarıyla, perde perde, gümüş yapraklı kavakları, uzakta, ak çakıltaşlarının üstüne serilmiş bir aydınlık seli gibi akan çayıyla, ölümcül eşekleri, solucanları, leşleri, her bir şeyiyle dünya güzeldi. Demirci Osmanla, arzuhalci Ali Efendi güzel, iyi, dosttular.

Bir şey yitirecek, yetişmezse onu oradan alıvereceklermiş duygusu içinde, tarifsiz bir sevgide ve mutlulukta çarşıya kadar koşar adımla yürüdü. Dükkana girdiğinde yüzü kıpkırmızıydı ve gözleri yalım yalım yanıyor, bir kıvancın sıtmasında parlıyordu. Girdiği dükkana çabucak şöyle bir gözden geçirdi.

Dükkancı, dükkanda olanca hızıyla dönüp duran bu yüzü ıslıl ıslıl sevince batmış delikanlının ardından bir türlü yetişemeyip, o da telaşla: "Buyur ağam, buyur ağam," diye çırpınıp duruyordu.

Dükkanı birkaç kere dolanan Yusuf: "Şu çocuk elbiselerinden çıkar," dedi. "Biri üç yaşında, birisi beş, birisi de altı yaşında üç erkek çocuğu. Bir de şu yeşil kumaştan, orta boylu bir kadının için..."

Kumaşa baktıkça kadının geniş kalçaları, kalın dudaklı, büyük gözlü şehvet fışkıran yüzü gözünün önüne geliyor başı dönüyordu. Ah, bu kadın onun olsaydı... Bunu düşünmüyor, düşünmek istemiyor ama, bu düşünceyi de bir türlü kafasından kovamıyordu. Bu kadının kocasını, bu çocukların babasını... Bu kadın, bu güzel kadın öyle bir ite layık mı?

Yeşil kumaştan üç entarilik, çocukların her birisine ayrı ayrı renkte bahriyeli elbiseleri ve şapkası, gömlekler aldı. Şimdi elinde kocaman bir paket vardı. Oyuncak satan Kel Ömerin dükkana gitti. Dükkan bir sürü, renk renk, boy boy oyuncaklarla doluydu. Ceyhun Beyin kocaman bir kamyonu vardı. Deriş Bey ona o kamyonu İstanbul'dan getirmişti. Ceyhun o kamyonu çok sever, kimseyi dokundurtmazdı. Kamyonla oynamayı o kadar çok, o kadar istemişti de Ceyhun bir kere olsun ona kamyonu vermemişti. Yıllar sonra kamyonun eskisini misafir

odasının sedirinin altında bulmuştu ama neye yarar, iş işten geçmiş, Yusuf kamyonla oynayacak yaşı çok gerilerde bırakmıştı. Ama gene de kamyonu uzun bir süre okşamış, sonra da dayanamamış, odayı içerden kilitleyip kamyonu ipinden tutmuş, yoruluncaya kadar odanın içini fır dönmüş, sonra da kamyonu yavaşça, bütün gözlerden ırak olsun diye, sanki bir daha gelip oynayacakmış gibi sedirin altına geri saklamış, üstünü de eski kilimle sıkı sıkıya sarmıştı. Eski kamyon orada, sedirin altında öylece durup durur. Kim akıl edecek de onu oradan alıp bir yerlere atacak?

İşte o kamyondan arıyordu. O kadar büyüğünü bulamadı ama bulduğu kamyonlar da büyüktü. Bir tane sarı, bir tane kırmızı, bir tane yeşil seçti. Sonra toplardan üç tane de top ayırdı. Uçaklar, trenler, kovalar, tabancalar, tüfekler, arabalar, vapurlar, ne geçerse eline, her birinden üçer tane ayırıp, bir torbaya doldurdu. Oyuncakları da alıp şekerçi dükkanına gitti. Renk renk tür tür şekerler, çikolatalar... Kucağı öylesine dolmuş, yükü öylesine ağırdı ki eve gelinceye kadar kan ter içinde kaldı.

İçi dolup dolup taşıyordu. Akşamı nasıl edecekti? Gece karanlıkta bunları kapıya koyduğunda önce şaşıracaklar, sonra kim koydu diye düşünecek, bir sürü adlar sayacaklar, belki de bir ad üstünde duracaklar, "bundan başkası olamaz," diyeceklerdi. Yusufsa hiçbir zaman akıllarının köşeciğinden geçmeyecekti. Kapının eşiğine mi koysa, yoksa pencereden mi atsa? Pencereden atsa belki yakalarlar, eşiğe koysa belki çalarlar. Sonra karar verdi, pencereden atmalı. Onlar akşamüstleri, karanlık kavuşurken evde bulunmazlar ki. Pencereleleri de her zaman açık kalır.

Kararını da verince öyle kalakaldı. Sedire oturmuş, elleri koynunda, sabırsız, gözü karlı Düldül dağında, bakır rengi... İçi içine sığmıyor. Aaah, bir gün kavuşsa!

Yerinden öyle bir sıçradı ki bir gören olsa bu oğlan tüm delirmiş derdi. Hemen vardı, oyuncakları doldurduğu telis torbayı çarçabuk açtı, kırmızı kamyonu çıkardı. Ceyhunun kamyonu da kırmızıydı. Kamyonun içine öteki oyuncakları doldurdu, büyük bir alan kadar geniş salonda koşarak kamyonu oradan oraya çekmeye başladı. Bazan kamyon devriliyor, yükü oraya

buraya, merdivene dağılıyor, Yusuf da zorlukla, çok ağır bir iş görürmüşçesine yüzünü hamallar gibi buruşturarak, dağılan yükü kamyonu geri taşıyordu. Ceyhun da böyle doldururdu kamyonunu.

Biraz sonra Yusuf kamyonuna oyuncakları yüklemekten bıktı. Başka şeyler aramaya başladı. Yandaki odanın kapısını açtı. Bu oda konağın müzesiydi. Duvarda Osmanlının Sarioğluna verdiği üç tuğ, davulun yanında asılı Beylik sancağı, duvarı baştan başa kaplayan altın yazıyla tuğralanmış Beylik fermanı, Kürt Beyinin gönderdiği Selahattin Eyyubinin nakışlı, altın yaldızlı ayet döşeli kılıcı, sapları fildişi hançerler, birkaç yay ve bir sağrak dolusu altın uçlu ok... Bir pazubend. Sarioğullarının ilk dedeleri Saltuk Ağanın olduğu söylenilen bir gürz, bakır lengerler, mangallar, bakır cezveler, nakışlı, içinde gene nakışlı demir sapıyla kırmızı ağaçtan bir kahve dibeği... Yerde kilimlerin renk renk nakışının üstünde kaplan, pars postları... Bu oda gerçekten de ayrı, büyülü, eski, çok eski, bir daha hiç geri dönemeyecek bir dünyadan kalma bir parçaydı. Beylik davulunun derisinde kırmızıyla çizilmiş bir Sarioğlu aşireti damgası vardı. Derviş Bey bu damgayı her yere daha da çok atların sağrılarına ve öküzlerin ön küreklerine vurdururdu.

Yusuf korkarak, kutsal bir şeye dokunmanın ürküntüsü, tadı, çekiciliğiyle Selahattin Eyyubinin kılıcını uzandı duvardan aldı. Şimdiye kadar bu kılıca Beyden başka kimse dokunmamıştı. Kimse dokunamazdı da. Hele bayrağa, bayrağın yanındaki sırmalı kapta duran eski, antika Kurana kimsecikler, Bey bile dokunamazdı. Yusuf tattan ürpererek Kurana da uzandı aldı. Sonra hançerleri, okları yayları topladı, topladı kucağına doldurdu, odadan dışarıya çıktı, salonun ortasına yığdı. Öteberilerin önüne diz çöküp kamyonu bir kısmını, yüzünü hamalların yük altındaki yüzleri gibi ederek, doldurdu, kamyonu koşarak, klakson çalarak, viraj alarak oradan oraya koşturmaya başladı.

Balkondan içeri sarkan söğüt ağacının altı Adana istasyonuydu. Yusuf değerli öteberileri getirip getirip oraya boşaltıyor, sonra da oradan alıp gerisin geri yerine getirip, odanın kapısını na yığıyordu.

“Birisi görse bu halleri, Bey bir görse!” diye de mutlu mutlu gülümsüyordu.

İşine öylesine dalmıştı ki akşamın indiğinin, günün kavuştuğunun farkına varmadı. Adana istasyonunda yitirdiği kılıcı arıyordu ki karşıdaki elektrik ışığı gözüne çarptı. Gözünü açtı ki, karanlık basmış. Her şeyi olduğu yerde bırakıp bir koşu torbaya gitti, çabuk çabuk oyuncakları içine doldurup bir hızla merdivenleri indi, yukarı mahalleye doğru koşmaya başladı.

Bereket ki evde ne ışık, ne de bir ses soluk vardı. Pencere de açıktı. Elindekileri pencereden içeriye fırlattı. Ve hemencecik de vardı incir ağacının köküne saklandı. Heyecanından çözülmüş tir tir titiyor, bedeni inanılmaz bir tada batmış eriyordu.

Kapıda anahtarın dönüşünü duyunca yüreği duracak gibi oldu, kulağını iyicene duvarın çitlerine dayadı, dinlemeye başladı. Kadın yürüdü, el yordamıyla yürüdüğü belliydi, ışıkları açtı. Şimdi durmuş, pencerenin altındaki torbalara bakıyordu. Bunlar ne ola ki? Uzun bir sessizlik oldu. Şimdi içerden hiçbir ses gelmiyordu. Bir çıtırtı bile duyulmuyordu. Kadın, çocuklar donmuşlardı sanki...

Uzun sessizliği birden çocukların sevinçli bağrıışmaları yırttı. Ne dedikleri anlaşılmıyor, içerde bir bağrıışma, bir curcunadır sürüp gidiyordu. Curcuna da birden, bıçakla kesilmişçesine kesildi. Sonra da düdükler ötmeye, trampetler çalmaya, otomobiller işlemeye başladı. Curcuna bir başlıyor, bağrıışmalar mahalleyi ayağa kaldırıyor, sonra kesiliveriyordu.

Hacı eve geç geldi. İçeri girer girmez de şaşkınlık dolu bir sesle: “Ne bunlar?” dedi. “Kim?.. Nereden?”

Kadın usulca fısıldadı: “Bilmem ki, pencereden atmışlar. Kim ola ki? Belki sen bilirsin, dedim.”

Uzun bir sessizlikten sonra Hacı'nın sesi duyuldu: “Bilmem ki... Kim ola ki, kimdir ki bu?” diyordu. “Kimdir ki bu adam?” Sonra kahkahayla gülmeye başladı. “Devlet kuşu, devlet kuşu! Sen devlet kuşunu hiç duydun mu? İşte o. Başkası olamaz. Şu sıralar bizim başımıza konan devlet kuşudur, başkası olamaz.” Gülüyor, gülüyor: “Aldırma be karı,” diyordu. “Üzümünü ye de bağını sorma. Kim olursa olsun, bu kadar şeyi bize hediye gönderen elbet bir dosttur. Düşman olamaz. Dünyada böyle

kendini belli etmez dost çoktur... Benim candan dostlarım çoktur. Bir bakmışsın ki bu evin içi altınla, inciyle dolmuş, hiç şaşma. Hacı'nın iyilik yaptığı, canlarını kurtardığı dostları çoktur. Yap iyilik, yap iyilik ki insanlara sonunda işte böyle karşılığını göresin."

Gene gülüyordu. Karnını tuta tuta... Kadın da gülmeye başladı. Çocuklar da onlara katıldılar.

Yusuf incir ağacının köküne yapışırçasına oraya büzülmüştü.

Hacı: "Bu gece hiçbir yere gitmiyorum. Arkadaşlar da cehennemine gitsinler bugün. Çocukları yatır. Sen, ben... Sabaha kadar."

Yusuf ok gibi incirin altından fırladı, ağılı bir anda aştı gitti. Çatırtıyı duyan Hacı açık pencereye koştu ama hiçbir şey göremedi. Daha ay doğmamıştı.

Şu bataklıktan kurtulmuş yağlı, bereket fışkıran toprağa belki de dünya kurulduğundan bu yana saban girmemiş, bu toprak bütün balını içinde saklamıştır. Yüz bin yıldır balı alınmamış bir peteğe benzer.

Yeni toprağa arkasında büyük kötenlerle traktörler girmişti. Yabanıl toprak renk renk, boy boy traktörlerin çektiği kötenlerle ölüm kalım savaşındaydı. Kendini ele vermemek, insanoğlunun demirine, traktörüne kul köle olmamak için var gücüyle dayatıyordu. Ama yenilecekti. Yenilecek ve büyük, sulı, insan başı büyüklüğünde portakallar, kan kırmızısı şeftaliler, ballı incirler, içinden ışıktandırılmış kehribarlar gibi incirler, sarı, altın ışıltısında kara kılçık ekinler, pampal pampal açılmış pamuklar verecekti. Bu, toprağın ilk direnişidir. Bekaretini vermek istemezcesine direkten bir kızın korkuyla kendisini sakınmasıdır. Gelecek yıl olgun, güzel, uysal, sıcak, şefkatli bir kadın gibi kendisini verecektir.

Ve turuncu traktörün üstünde olan Habip Usta aşkla, şehvetle toprağı deşen traktörünü sürüyordu. Elli yaşlarındaydı. Çok yanık, kırıksıkları derin, olgun bir yüzü, sütbeyaz saçı ve bıyıkları vardı. Yılların güneşi gözlerini kırıksık içinde bırakmış, gözleri kırışığa batmıştı.

Habip Usta Çukurovaya gelen ilk traktörü kendisinin kullandığını önüne gelene söyler, bununla övünürdü. Habip Usta'nın başka başka özellikleri de vardı. Çok yakışıklı, epeyce para kazanan birisi olduğu halde daha bir kere olsun dünya evine girmemişti.

“Ne lazım,” derdi. “Ne lazım ki.... Ben işte şununla evlendim,” diye de traktörü gösterirdi.

Gerçekten traktörü çok severdi. Aksi bir adamdı. Belki de şu dünyaya gelmiş en küfürbaz adamdı. Çukurovada çok ünlüydü. Çukurovadaki traktör sürücülerinin hemen hepsi onun elinin altında yetişmiş, onun bitmez tükenmez küfürlerini yemişti. O, öylesine aşkla şevkle, coşkunlukla küfrederdi ki bu küfürler herkese en güzel bir türkü gibi gelirdi. Herkes de Habip Usta küfretsin diye akla gelen gelmeyen türlü oyunlar oynardı ona. Onu kızdırmak için yapmadıkları kalmazdı.

Üstü başı her zaman yağlı, her zaman toprak içindeydi. Bunları onur madalyası gibi konurlanarak taşırdı. Bir çiftlikte üç aydan fazla durduğu görülmuş değildi. Ne yapar yapar, bir yolunu bulup, bir kavga çıkarıp oradan uzaklaşırdı. Çiftlik sahibi, ya da traktör sahibi kavga edilemeyecek kadar yumuşak, vurdumduymaz birisiyse bir gece haber vermeden, hakkını bile almadan savuşur giderdi. Çiftlik sahipleri, traktör sahipleri onu uğur saymışlardı. O yıl kime gelmiş, kimin yaz yerini sürmüş, kimin ekinini ekmişse, o adam bilirdi ki bu yıl onun ürünleri bereketten taşacak.

Habip Usta bir yerde bir yıl, iki yıl kalmışsa bilin ki bunun sebebi çok önemlidir. Ve o sebep bir tanedir, iki tane olamaz, değildir. Oradaki sürdüğü toprak bor, yüzyıllardır saban yüzü görmemiş bir topraktır. Habip Usta kaç yıl sürerse sürsün bor toprağı, bitirmeden başka bir yere gitmez, sürdüğü bor toprağın sahibi isterse parasını vermesin, isterse ona kötülük etsin, en iğrendiğı, korktuğı, kızdığı şey küçük görülmektir, isterse onu küçük görsün, işini bitirmeden bir yere gitmezdi.

Habip Usta traktörü üstünde bor toprağı sürerken, taze toprağın kokusundan sarhoş, mest, kendisinden geçer, kendini on yedi yaşında balık eti, el değmemiş bir bakirenin koynundaymış, onunla yatıyormuş sayardı. Bahar bir bakiredir. İlk tohumcuklar da öyle... Her bahar toprak da yeni bir bakiredir. Ama hiç el değmemiş bir toprağı ilk demiri senin sokuşun... Her bor tarlayı sürüşte Habip Ustanın yüzünden tarifsiz mutluluk rüzgarları eserdi. Ve ilk gün, yaz olsun, kış, bahar, güz olsun sürülmüş toprağın üstünde gecelerdi.

Her insan, ömründe bir, iki, çok çok üç bakire kadınla yattı. Halbuki Habip Usta her bor toprak sürüşte bir kere hiç el değmemiş, kadından daha sıcak, daha mest edici, yumuşacık bir bakireyle yatıyordu. Her yıl, her ay, belki de her gün...

Ve şimdi bu yüz bin yıllık bakire bataklık toprağını sürmekten mutluydu. Toprak derine giden büyük pulluğun ağzında ufalanıyor, peynir gibi sağa yatıp, yağlı sırtı ısıldıyor. Yerden pulluk demirinin her ilerleyişinde yeni, taze, baş döndüren bir koku fışkırıyor.

Habip Usta: "Hehey anam, hehey kızım!" diyor. "Sana can kurban." Ve derisinin her deliğinde, bedeninin her zerresinde bir tadın, bir ömür boyu mest edecek bir tadın sarhoşluğunu duyuyor, toprakla, kokuyla eriyor, yitip gidiyordu.

Toprak sürülüyor, ufalanıyor, açılıyor, güzelleşiyor, kokuyordu.

Bir dümdüz ovaya traktörlerle düşmüş, gece gündüz demiyor, toprakla cebelleşiyordu. Bu toprağı sürmekten o kadar mutluydu ki gecede ancak bir iki saat uyuyordu. Bu toprakta daha üç dört ay çalışılırdı. Bu da onu daha çok mutlu kılıyordu.

Bir de bütün bu toprak sahiplerinden iğreniyordu. Şuna bak, şuna! Şu ölmüş manda gözlü de, dağarcık suratlı, şu cansız mendebura bak! Şu ayakta dolaşan ölüye bak! diye içinden geçiriyor, bu toprağı onun nasıl, ne yollarla ele geçirdiğini biliyor, Mahirin suratına tiksintiyle bir an bakıyor, onu da içi götürmüyor, başını hemen geri çeviriyordu. Şuna bak, diyordu, şu ulmuş it taşığına! Şu pire pisliğine, köpek dişine, bir kuyu solucan leşine, baykuş gözüne, yılan yüzüne, sümüklüböcek sidiğine bak! O, bu toprağı, salt toprak olduğu için sevebilir mi? Kokusu için, ışığı için, yumuşaklığı, sıcaklığı, şöyle yağlı, şöyle ışığa batmış, şöyle şehvetli bir kadın gibi dudağını açıp sevdiğini beklercesine yattığı için sevebilir mi?

Allahın, insanların işine bir türlü akıl erdiremiyordu. İyisinin de kötüsünün de... Kafası tutunca, karman çorman edip hepsine veryansın ediyordu yakası açılmadık küfürlerle.

Şimdi bu kadar güzel, bire kırk, bire elli vermeye hazırlanmış... Üstünde dünyanın en güzel bitkilerini, çiçeklerini, meyvelerini yeşertecek toprak bu adama layık mı? Onu sürmeyen,

ekmeyen, onun üstünde çırılçıplak yatmayan, kahrını, nazını çekmeyen, onunla gülüp, onunla birlikte ağlamayan onun güzelim kadrini bilir mi? Halbuki bu toprağın kadrini bilecek, onu çocuğunu, karısını, sevdiği en güzel şeyi sever gibi sevecek, ona canı gibi bakacak, bir karış topraktan bile mahrum milyonlarca kişi var.

Traktör İşçileri Sendikası başkanı Habip Azgıngücün hiç dinmeyen, her an patlak veren öfkesi bundandı. Bunlar şu toprağı yaza doğru para doğuracak diye severler. Halbuki onu dost gibi, can gibi sevecek, kokusundan sarhoş olacak.. Nice-leri...

“Dengi dengine, dengi dengine.” Acı bir türkü geçiyordu kafasından.

Şu Kabakçioğlu da, şu anadan doğduğundan bu yana su yüzü görmemiş, yanına yaklaşılmayan kurbağa salatası sü-müklüböcek leşi de toprağı severmiş gibi toprağı sarılıyor, sürülen toprağın yanından ayrılmıyor! Hep gösteriş, göz boyama.

“Ulan sen değil, senin kibriyan bile sevemez bu toprağı. Anlamaz ulan, anlamaz behey darıdan ufağını, Torostan büyü-günü... Yutturma... Elinden alacaklar, kelleni de sıırığın ucuna takacaklar...”

Mahir Kabakçioğlu sürülen toprağın yanından ayrılamı-yordu ama başka gidecek bir yeri de yoktu. Şurada, şu anda, şu toprağın içine gömülmek, bir gömülmek istiyordu ki... Artık bütün savaşıma gücünü yitirmiş, şu toprağın yüzünde yapayal-nız kalmıştı. Her şey, şu lanet olasıca toprak için olmuştu. Dün-yadaki herkes, her şey, hiçbir yaratık onun bu toprak için çekti-ği acının yarısını çekmemişti. Bin pişman olmuştu ama ne fay-da. Çoktan iş işten geçmiş, tavşan yamacı aşmıştı. Tarlalarını, çiftliğini, karısını, her şeyini bırakıp kaçacaktı ama, kurtulabile-cek miydi? Derviş Bey onun peşini bırakacak mıydı? O her şeyi biliyordu. Yazıları duvarlara kimin yazdığını, Hacıyı kimin söylediğini, her şeyi, her şeyi biliyor, ona göre de hazırlanıyor-du. Öyle olmasa Hacı'nın arkasına niçin ondan hiçbir zaman ay-rılmayan, onu gece gündüz izleyen bir gözetici koysun? Hacı-nın öldürüleceğinden korkup, en iyi yiğitlerinden birisini ona koruyucu diye verdi. Ya o üç kişi kim? İstanbul'dan dönünceye

kadar kimse Hacı'nın tüyüne bile dokunamaz. Adam, tabancası elinde, her an tetikte, Hacı'yı kavga ettiği kumarcılardan bile koruyor, Hacı'nın evine de armağanlar yağdırıyor.

Kara, bakır, ışıl ışıl kabaran toprağın başından ayrılmıyor: " l rsem de burada öleyim," diye söylenip duruyordu. "Kendi toprağımda..."

Hacı bu kadar tehdide, korkutmaya karşın, bu kadar parayı almış da niçin gitmemişti? Belki beş on yıl çalışmadan Mersin gibi yerde ekmek elden su g lden yaşayacaktı da niçin gitmiyordu. Her şey danışıklıydı. Derviş Hacıya, "gitme," demişti, "belki seni vurdurmaya kalkar, onun için de sana en iyi adamlarımdan birisini, dördünü beşini koruyucu veriyorum. Paraysa, al sana, onun verdiğinin birkaç misli para! Yalnız ben İstanbuldan dönünce geleceksin Belediye Bahçesine ben, Yargıç, Savcı, Kaymakam,  teki ileri gelenler otururken böyle böyle, yazıları da Mahir bana yazdırdı, sözleri de Mahir söyletti diyeceksin," demişti. Hacı da, ne yaparsan yap gitmeyecekti. Koruyucusu da var,  ld remezsın.

Mahir baktığı her şeye, her insana, her yaratığa bakarken bir umutla bir yalvarışla bakıyordu. Her kıpırtıdan, her sözden, taşlardan, ağaçlardan, topraktan, her olaydan bir kurtuluş mucizesi bekliyordu. Gözlerini insanların üstüne dikip öylesine yalvarır bir bakışı vardı ki, herkesi rahatsız ediyordu. Her gittiği yerde elleri ayakları, başı gövdesi, bedeninin her kıpırdanışı "beni kurtarın" diye bağırıyordu.

Düşünmüş taşınmış bir türlü bir çıkar yol bulamamış, bulamıyordu, bulamayacaktı da... Hacı'yı koruyucusuyla birlikte  ld rtse? Ha? Çok zordu. Derviş de çoktan gelmiş olacaktı İstanbuldan... Ne bekliyordu acaba? Bu şekilde, ölümden beter bir ölüm içinde kıvrınmasını mı?

Hiçbir şeye yanmıyor, şu toprak sürülürken tadına varamamış, beş para vermeden ele geçirdiği şu toprağın kokusunu doyasıya içine çekememiş, toprağa ilk demir girerken bir kurban kesip kanını s reğin içine akıtamamıştı, işte ona yanıyordu.

 lecekti ha? Bir gün görmeden, şu toprağın ürününü almadan, pamuklar düz ovaya ak bir bulut gibi çökmeden ölecekti ha?

Koruyucusuyla Hacıyı birlikte öldürmek... O adama bütün çiftliğini, bütün varını noter senediyle verecekti. Kendi de bu çiftlikte çiftçibaşı olarak çalışacaktı. "Veli, Veli, kardeşim Veli! Sen o kadar yoksulluk çektin ki... At da sana, avrat da. Bütün çiftlik senin. Kaldır şunları ortadan! Sen istersen bir orduyu bile bir gecede kılıçtan geçirirsin."

Ve Habip Usta traktörünün üstünde, burnu taze toprak kokusunda, akli gelecek baharda, gözlerinde doğurgan, yaratıcı toprağın ürünleri, çalışmanın mutluluğunda, bir an motorunu yavaşlatıp çırağına: "Ulan kaşkaloz," diyordu, "bu gece ay doğduktan sonra, serinlikte sabaha kadar çift süreceğiz. Şu toprak beni deli eyliyor. Ne toprak be! Bütün kadınlardan daha orospu!"

Mutlu mutlu gülümsüyor, ötede ay ışığının içinde gümüşten bir dumana, buğuya batmış, tüten, yansıyan ay aydınlığının ağır çöktüğü Akçasazın kuruyacağı günleri ve el değmemiş bu besili toprağa ilk demiri atacağı günün tadını yaşıyordu. Aşağı yukarı iki güne bir kanalın kazıldığı, ağır demirlerin toprağı kestiğı, oyduğı dev makinaların homurdandığı, uğuldadığı yere gidiyor, ustalara: "Ne zaman, ne zaman bu su boşalacak," diye hayranlık, merak, sevinçle soruyordu.

Bin yıl, iki bin, on bin yıl saban demiri değmemiş bor toprak... Cevherini yüreğinde gizlemiş!

Yusuf bu gece de sabaha kadar gözünü kırpmadı. Gözlerinin önünde bir sürü okyılanı uçuyordu.

Okyılanı kızgın, mor, yeşil benekli kayalıkların yılanıdır. Okyılanı, yılan güzelidir. Bir, bir buçuk metre uzunluğunda, serçe parmağı kalınlığında düz, altından da daha ışıltılı bir çubuktur. Öteki yılanlar gibi hiç çöreklenmez, sıcakta dört bir yanına altın ışıltıları saçarak upuzun, dümdüz bir altın çubuk gibi kızgın kayalıklarda, cansızmışçasına yatar. Ve birden bir ok gibi havalanarak düşmanına atılır. Okyılanının öyle toprakta süründüğü pek görülmüş değildir. Bir bakmışsın, gözünün önünde bir altın ok kıvılcımlanarak uçuyor... Bir bakmışsın bu kıvılcım çizgisi yok oluvermiş. Düş mü, gerçek mi gördüğün bir türlü anlayamazsın. Hele okyılanını hiç görmemiş, duymamışlar, mümkünü yok bu çakıp yiten ışık parçasının bir canlı olduğunu anlayamaz.

Anavarza kayalıklarına binlerce okyılanı serilmiş yatar. Kayadan kayaya şavklanarak uçar. Çukurovadaki hiçbir yılan kuyruğuna basmadan, ona bir kötülük etmeden, durup dururken sana dokunmaz. Okyılanı başkadır ve tehlikelidir. Bir bakmışsın, o korkunç altın ışıltısı gelmiş sana yapışivermiş, kıvrılarak ölürsün. Ne panzehir, ne ilaç hiçbirisi fayda etmez. Bereket versin, okyılanları hep kayalıklarda dolaşır da, insanlar ondan o kadar zarar görmez. Gene de sıcak yaz günlerinde kızgın toprağın üstünde yürüyen her köylünün içinde, ovada yürüsün, düzde yürüsün, ha okyılanı geldi, ha gelecek korkusu düğümленir kalır. Hele kayalıklarda yürüyenler gözlerini dört açarlar. Şimdiye kadar da okyılanının sokup da öldürdüğü bir kişi ne görülmüş, ne de duyulmuştur. Çok çok oğlakları sokup,

o anda cansız bırakmışlardır. Bu ürküntü onun habersiz, ne taraftan geleceği belli olmayan huyundan ötürü olsa gerektir.

Daha babası ölmeden önce, anasıyla babasının ağız dalaşlarını duyardı. Kadın her seferinde babasına: "Sen okyılanısın, okyılanısın..." diye bağırırdı. "Nereden geleceğin, ne zaman vuracağın belli olmaz. Kardeşlerimin, o Dördüncü Ordu aslanlarının aklının şuracığınan geçmezdi ki kız kardeşlerini sen isteyesin de alasın. Senin yüzünden, senin yüzünden o Dördüncü Ordu aslanlarının yüreğini parça parça ettim de başlarını yere düşürdüm. Senin gibi çıplakla evlendim. Sen okyılanı, okyılanısın. Sen hiçbir şey yapmamış, senden haberi olmamışları vurursun..."

Birden iki uzun çığlık sağır ediyordu Yusufun kulaklarını... Birisi bir geceydi. Yusuf hoplayarak uykusundan uyanmış, babasının yakalandığını öğrenmişti. Öbür çığlığınca zamanını bilmiyordu. O çığlığı duyunca da ne yaptığının hiç farkında değildi. Bu sefer de babasının öldüğünü söylediler. Anasını ne zaman ansılsa bu iki çığlıkla birlikte ansılardı.

Birkaç kere anası öfkelenildiğinde ona da: "Sen de baban gibi bir okyılanı, okyılanı, okyılanısın!" demişti.

Buysa, o zaman bu zamandır onun aklından çıkmamıştı. Acaba anası ne demek istemişti? Şimdiye kadar kime kötülük etmiş de, kendine hiçbir zararı olmayan bir adama sataşmıştı?

Hacıysa, Hacıyı tanıyordu. Çocuklarını aç öldürecekti. Karısı yazın sarı sıcakta, Çukurovanın tarlalarında çalışıp çabalıyor, Hacıysa fıkara karının kazancını elinden alıp kumara veriyor çocukları da aç bırakıyordu. Bir de durup dururken, ne demeye koskocaman bir Beye dokunmuştu? İşte asıl okyılanı Hacıdır. Okyılanlarını da bin kere öldürmek gerek.

Zaten o Meyro olacak kadın, anası, bir türlü babasının karısı olmayı kendine yakıştıramamıştı. O, gençliğindeki karasevdasına belalar okuyor, Mahmudu, bu baldırı çıplak, bu beş paralık Hamonun oğlunu kardeşlerine değiştiğinden dolayı kendini bir türlü bağışlayamıyordu. İnsan olan insan hiç o aslanların başını yere düşürür müydü bir yangınlık, bir sarı perçem, bir uzun boy, bir yalımlı göz için? Ama bir yanda da onu deli divane seviyordu. Babası öldüğünden altı ay sonra onu Ağalardan, Beylerden o kadar isteyen olmuştu da Meyro: "Mahmut gibi bir erkeğin üstüne bana erkek haram. İsterse eli Zülfikarlı

Ali olsun,” demişti. “Mahmut gibi bir babayiğidin yatağına Mustafa Kemal olsa da hiçbir erkek giremez.”

Ne olursa olsun, ne yaparsa yapsın, ne kadar severse sevsin, bu kadınların en konurlusu Meyro, Mahmudun karılığını, bir erkeğe yenilgisini bir türlü yutamıyor, Mahmuttan da öğlünden da nefret ediyordu.

Bazı dalıp dalıp, sonra da şaşkın, inanmaz bir bakışı vardı ki... Yusuf bu bakıştan her zaman ürperiyor, bu bakışta çok gizli bir iğrenmenin, nefretin ışığını görüyor, böyle günlerde anasına yaklaşıyor, çok sıkışmazsa eve uğramıyor, anasının gözüne gözükmüyordu.

Birkaç gündür anası, iki korkunç çığlıkla gözlerinin önüne geliyor, ona öyle nefretle bakıyor, daha da azıtır tükürüyordu. Küçümseyerek. Bir keresinde babasının arkasından böyle tükürmüştü küçümseyerek. Meyro yalnız babasını, kendisini mi küçümsüyordu? Derviş Beyi de, herkesi de. Yalnız onun gözünde insan, yiğit kardeşleriydi.

Anası gözlerinin önünden çekilince okyılanları ısıldayarak, ıslık çalarak, kızgın Çukurova güneşinde oradan oraya, oradan oraya binlerce uçuşarak geliyorlardı.

Anasına karşı da öfkesi gittikçe artıyordu. Gözünün önüne gelen, durmadan beynine üşüşen anasından kurtulmaya çalışıyor, o ne kadar uğraşırsa, Meyro daha çok musallat oluyordu. Bu hallerde takatsiz kalıp kendisini anasına karşı kabarıp gelen öfkeye bırakıyor, sonra da kendisine acımaya başlıyor. Kendisini bir çocuk ölüsü gibi kederli, saf, kahrolmuş, bırakılmış, çaresiz buluyor, bu kimsesizlikte de anası, uçuşan okyılanları, sonra içine düştüğü su gibi koyu, yapış yapış bir karanlık onu rahat bırakmıyor, boğuyor, tüm bedenini duygusuzlaştırıyordu.

Kanlı köpek ölüsü... Leşi parçalayan kanlı köpekler... Daldaki eşekarısı... Kurumuş kurbağa, Derviş Bey, Hacı, kırmızı toz, otobüsler, otobüsler, çamura batmış insanlar, su gibi yeşil fışkırtan çeltik tarlaları, ışıklar, okyılanları, demirciler, mor salımlı sarmaşıklar, bataklık, kokular, kuşlar, her şey, her şey biribirine karışıyor karman çorman oluyordu.

Birden bu karışıklığın üstüne gün doğar gibi içinden bir kıvanç dalgası yükseliyor, nereden geldiği belirsiz bir sevince boğuyordu onu. Bey ona çok, çok, o kadar çok para vermişti ki...

Saydı, saydı da bitiremedi. Dün gece de götürdü, parayı oyun-cakları attığı pencereden içeriye attı.

Bir korkusu vardı, Hacı kadının elinden bu kadar parayı alacak, hepsini de kumara verecekti. İki gün içinde... Halbuki Hacı olmasa bu kadar para kadına beş yıl yeterdi. Hacı başa be-la. Beş yıl sonra da Allah kerim. Bu kadar çocuğu Derviş Bey a  bırakacak kadar vicdansız değildi ki... Ya Hacı bütün parayı bu gece kadının elinden alırsa? Bu kadın da ahmağın birisi, pence-renin altında para bulduğunu gider de Hacıya hemen söylerdi.

Hacı parayı bitirmeden... Kumara vermeden... Ne güzel de çocukları var! Sahiden ne güzel...

Koşuyor, ayaklarına çalılar,  iriş kökleri, taşlar takılıyor. İki kere Gavur Mezarlığının mağaralarına düştü. Eli acıdı. Toprak ıslak a,  ş t r gibi. Ayın ucu görünüyor. Ağaçların, çalılarının, otların, kayaların, ötede otlayan e eklerin gölgeleri kasabanın üstüne uzandı gitti. Gölgeler sallanıyor, biribirine karışıyor. İnsan, köpek, ağaç, dal, kaya, tümsek, kamış gölgeleri... Kırmızı tozlar... Soluk alamıyor. Kırmızı tozların, renk renk otobüslerin, kanlı köpeklerin gölgeleri biribirlerine karışmışlar, dalgalanıp biribirlerine giriyorlar. İnsanı yerden yere vuran, ağaçları toprağa kadar eğen, köklerini s ken, ormanı uğuldatan, dünyayı çatır çatır biribirine vurdurup katan bir rüzgar esiyor.

Yusufun bir süredir suyunu çıkarırcasına sıkıldığı elindeki hançerinin sapı avucunda vıcık vıcık tere batmıştı. Birden geriye döndü. Bıçağını salladı.

Uzun gölge: "Anam yandım!" diye yere devrildi, toprağı  ırmalamaya, otları çalıları koparmaya, di leriyle toprağı ısır-maya başladı. Yusuf onun üstüne atıldı. Durmadan, delicene bir öfkeyle bıçağı soktu çekti, soktu çekti, soktu...

Kendine geldiğinde bıçağını daha batırıp batırıp çekiyordu.

Kalktı, koşarak ölünün yöresinde koşmaya başladı. Kaçma-sı gerekti. Bir türlü ölüyü bırakıp ka amıyordu. Ha bire de ölünün yöresinde dönüp duruyor, ölüye bağlamışlar gibi ondan bir adım uzaklaşamıyordu. Sonra birden aklına düştü, hala sık-makta olduğu kanlı hançerini yaladı. Ağzı köpürmüş, kaygan, tuzlu bir kan içinde kaldı. Bir avuç dolusu kanı tükürdü, yokuş aşağı kasabaya doğru koşmaya başladı.

Ay doğdu, gölgeler silindi, rüzgar da yeynidi.

Onu ilk önce Çolak Emin gördü. Çolak Emin kısa boylu, paytak ördek yürüyüşlü, eni boyundan daha kalın gösteren bir demirciydi. Yalnız demirciler çarşısında değil, bütün kasabada dükkanını ilk olarak yıllardan bu yana o açar, en geç o kapatırdı. İçine kapanık, sessiz bir adam olan Eminin gözü işinden başka bir şeyi görmez, örsüne, körüğüne yumulur, boyuna çalışırdı. Onun dünyası evinde başlar, dükkanında biterdi.

Ölü demirciler çarşısının ağzındaki beş adam el ele verse gövdesini çeviremez ulu çınarın altına upuzun uzanmıştı. Başı sağa düşmüş, dili yarı yarıya dışarı çıkmış, ağzının bulunduğu yerin toprağına göllenmiş kan kurumuş, daha da ağzından göllenmiş yere kan sızıyor gibi. Hacının ölüsü avının üstüne atılmaya hazır bir atmacaya benziyor, öyle diri, capcanlı. Yalnız öyle bir atmaca ki büyük bir kavgadan çıkmış, tüyleri yoluk, karmakarış, dimdik, perişan ama gene de atılmaya, yeni büyük kavgaya hazır. Paramparça olmuş üstü başı toz toprağına karışıp, pis bir renk almış kandan gözüküyor. Ayağının birisinde ayakkabısı yok. Bu sapsarı, upuzun, kemikli ayağın çorabı da sıyrılıp parmaklara gelip takılmış.

Hacının ölüsünde durmadan kanayan bir hal var. Yüzünde, dışarı çıkmış dilinde, kısılmış açık gözlerinde gülümseyen bir acılık var. Yollardaki kan izleri, yolun tozlarının üstündeki sürüklenen bir adamdan kalan öteki izler, saçları, giyitleri onun çok uzak bir yerden buraya kadar sürüklendiğini gösteriyor.

Çolak Emin ölünün ayakucunda durmuş, gözlerini kırpmadan, korku dolu bir şaşkınlıkla, kaçmak istiyormuş da onu tutmuşlar bırakmıyorlarmış gibi yalvaran bir yüzle orada kalmıştı.

Çöpçü Göçmen Murat ölüyle Emine ta uzaktan gördü, koşarak geldi, ölüye burnuna girecekmış gibi eğildi baktı. Kıpırmızı yüzü, kırışık içindeki boynu önce sarardı, sonra gene kızardı, sonra da morardı, öfkeli gözlerle, iğrenir bir yüzle Emine baktı, sert: “A be, n olmuş buna?” dedi.

Emin karşılık vermedi.

Göçmen Murat kocaman burunluydu. Burnunun üstü de mor damarlıydı. Sabahtan akşama kadar çarşıda köylü olsun, kentli olsun, memur olsun, çiftçi olsun, kimi gözüne kestirirse, eskiden büyük bir derebeyi olduğunu, köyleri, çiftlikleri bulunduğunu, düşmanın gözü çıksın bunların hepsinin Bulgaristan'da, Deliormanda kaldığını, işte kendisinin de kasaba çarşısında at pisliği süpürdüğünü söylerdi. Muradın hikayesini dinleyecek adam kalmamıştı kasabada ama o gene bir yolunu bulup bir adamı yakalıyor, belki onuncu defadır ki hikayesini kendinden geçerek, karşısındaki onu dinliyor mu dinlemiyor mu, aldırmadan anlatıyordu. “A be var idi halayıklarımız. Var idi bin atımız, on bin ineğimiz. A be var idi...”

Gözlerini kocaman kocaman açarak gene sordu: “A be ne olmuş buncağıza?”

Çolak Emin taş gibiydi.

“A be n olmuş buncağıza, sorarım sana!”

Ölünün yöresinde ha bire dönerek durmadan soruyor, sonra da artık karşılığını kendi veriyordu: “A be ülmüş, ülmüş! Vurmuşlar... Etmişler na büle, parçam parçam. Na büle vurmuşlar pin bıçak bağırcığına... İyi bir uşaktı Hacı. Vurmuşlar ona, pin bıçak haçan.”

O dönmekte olsun, Cüce İmam minareden indi, nedense yolunu bu yana çevirdi. Halbuki ömründe bir kere olsun buradan geçmemişti. Bu sabah içine bir felaketin karanlığı çökmüştü. Uzaktan, bastonunu sürüyerek koşmaya başladı. Geldi ölünün başucunda durup, eğildi, açık gözlerini kapattı. Sonra ellerini havaya açıp okumaya başladı.

Cüce İmamın nereli ve kim olduğunu, ne zaman imamlığa başladığını kasabada kimseler bilmezdi. Çok kimse onun adını da bilmezdi. Şakacı, güleç yüzlü bir adamdı. Söylediklerine göre de Allahın varlığına inanmazdı, ama hocalıkta, Müslümanlıkta öylesine derindi ki müftüler, müderrisler onunla başa çıkamazlardı.

İmam hem duasını okuyor, başını da hayıflı hayıflı iki yanına sallıyordu, hem de arada bir eğiliyor, ölünün açılan gözünü yeniden kapatıyordu.

Köşker Hasan Büyükdağ genç, yakışıklı, hep gülümseyen bir köylüydü. Ellerini önlüğüne sile sile geliyor, "ne var sabah sabah gene çarşıda?" diye kendi kendine soruyordu. Ölüyü görür görmez sarardı, sallandı ve yere düştü.

Murat vardı onu tuttu kaldırdı. Duasını yarıda kesen İmam: "Bayıldı," dedi telaşsızca. "Su getir Murat."

O suyla geriye gelinceye kadar, İmam Hasanın başını sallayarak, okuyarak onu ayıltmış. "Zinhar," diyordu, "bir daha ölüye bakayım demeyesin!"

Hasan sırtını ölüye dönmüş duruyor, oradan da ayrılamıyordu.

Kumarcı Rıza geldi. Bu, geceleri hiç uyumayan bir adamdı. Çok güzel de giyinirdi. Onu hiç kimse bir gün olsun ütüsüz eski bir giyit, kolasız bir gömlek veya boyasız bir ayakkabıyla görmemişti. Esmer, dolgun yüzü, ak dişleri pırıl pırıldı. Saçları düz ve arkaya taranmıştı.

Rıza şimdiki kadar üç kişiyi öldürmüştü, üçünde de birkaç yıl yatıp çıkmıştı. Kiminde af vurmuş ona, kiminde de mahkemede denk getirmişti. Ziraat Okulunu bitirmiş, birkaç yıl ilkokul öğretmenliği yapmış, sonra da işte böyle kasabanın en ünlü kumarcısı olmuş çıkmıştı. İki karısı ve her bir karısından dörder çocuğu vardı, sekizi de erkek.

Hacının ölüsünü görür görmez, hemen Derviş Bey geldi gözünün önüne. Onu çok tırtıklamıştı. Bu Beylerin Beyi asil adam gece olsun gündüz olsun onu bir kere olsun eli boş olarak geriye çevirmemişti. Rıza Bağlı bir de biliyordu ki şu kasabadaki üç adamdan birisi Derviş Beyin casusudur. Öyle de olmasa burada konuştukları doğruca, mutlaka Derviş Beyin ku-

lağına gider. Gitmese bile, kendisi, bir gün Derviş Beyi yakaladığında, senin için Hacı'nın ölüsü başında böyle böyle yaptım, derdi. Başka bir şey daha vardı. Rıza üç seçimdir memleketteki büyük partilerden birisinin milletvekili aday listesine giriyor, parti seçimi kazanamadığı için, o da kazanamıyordu ama partisi içinde halktan en çok oyu da o alıyor ve bununla övünüyor. Kendisine yaptığı iyiliği duyacak Derviş Bey seçimde tayfalarının bütün oyunu ona verdirirdi.

Nutuk çeker gibi sol elini göğsüne koyup sağ elini havaya kaldırdı, başladı söylemeye.

Derviş Bey'e, onun gibisilere yüz yüze ne kadar dalkavukluk yapsa da içinden onlara müthiş öfkeleniyordu. Ona göre bütün Ağaları Beyleri, bütün zenginleri öldürmeliydi. Onun inancı buydu. Bunlara karşın da bu kişilere sonsuz bir saygı duyuyordu. Hele Mahir gibi kendi kendisini yetiştirmişlere tapıyordu. Onlar gibi olamamıştı. Onlara haset besliyor, hep kendi kendine soruyordu: "Benim onlardan neyim eksik ki? Zekaysa zeka, ahlaksa ahlak, bilgiyse bilgi, giyim kuşamsa, onların ferishtahları bile daha yüz yıl böyle giyinmeyi öğrenemeyecek." Onun başına gelen, onu bu hallerde bırakan hep o kara bahtıydı. Bir insan kara bahtlı doğarsa onun bir türlü iflah olmasının mümkünü yoktur.

"İyi oldu, müstahak bu pezevenge," diye bitiriyordu her sözünü. "Keşki onun alçak yüreğine bin bıçak daha vursalar, pis karnına yüz kurşun doldursalardı. Soruyorum size, ne yapmıştı ona Derviş Bey? Ne yapmıştı da varmış çarşının ortasında ona boynuzlusun demişti? Herkesin boynuzu onun karısının bilmem neresine mi batıyordu? İyi oldu, müstahakını buldu. Onu Derviş Bey haklatmasaydı, ben haklayacaktım. Derviş gibi bir asil, kanı binlerce yıldan bu yana süzölmüş gelmiş asil bir soyu sen nasıl, nasıl olur da hakaret yağmuruna tutarsın? İyi, iyi, iyi oldu..."

İmam bir ara okumasını kesip, kanlanmış gözleriyle ona döndü, hışım gibi baktı: "Ölüler arkasından Müslümanlar böyle konuşmazlar. Ölüleri iyilikle anmak, hayır dua ile yad etmek dinimiz iktizasındandır," dedi.

Rıza Bağlı aldırmadı, daha çok bağırıp çağırmaya, ölüye

sövmeye başladı ve İmamın üstüne yürüdü. Tam bu sırada Hacının arkadaşı kahveci Süleyman gelip de bağırarak ölünün üstüne kapanmasaydı Cüce İmam belki de Rıza Bağlıdan zorlu bir dayak yiyecekti.

Süleyman uzun boyuyla Hacının üstüne kapanmış: "Arkadaşım, arkadaşım!" diye inliyordu. "Arkadaşım, hangi kanlı eller kıydı sana? Öcün yerde kalmayacak, seni öldüren dağlar padişahı Gizik Duransa da öcün alınacaktır... Arkadaşım, arkadaşım!"

Rıza baktı ki pabuç pahalı. Bir ses etse Süleyman onu boğuverecek. Hemen İmamın arkasına geçip: "Özür dilerim, İmam Efendi. Malumunuz, çok heyecanlanmışım. Ölüler daima hayır dua ile yad edilir. Affınızı dilerim," dedi, sustu.

Demirci Sami geldi, Süleymanı Hacının üstünden kaldırdı: "Olacağı buydu, olacağı buydu," diye onu teselliye çalışıyordu. "Olacağı buydu. Pezevenkler burunlarından kıl aldırıyorlar. İki çift iki sözden dolayı bir insanın canına kıyılır mı? Olacağı buydu, Süleyman. Çocukları sersefil döküldü kaldı. Ben çocuklarına yanıyorum."

Kör İbrahim soluyarak geldi, ölüye basacakken birden durdu: "Demedim mi?" dedi. "Demedim mi? Bunlar seni yerler Hacı, idam fermanının boğazında dolanıp durursun. Demedim mi Hacı sana?"

Ölü kurtlanmıştı. Kokuyordu. Yüzü de kapkara, kömür karası olmuştu. Kurtlar yarasında kıvıl kıvıl ediyordu.

Köylüler bakkalı Kör İbrahim burnunu tutup, hım hım konuşarak: "Ama günah değil mi?" diyordu. "Hiç günah değil mi? Koskocaman Bey olmuşsunuz, ne der de öldürürsünüz bu fıkaraı?" Sonra söylediklerinden ürktü. "Büyük bir suçu vardı da öldürdüler," diye sözlerini düzeltti. "Büyük bir suçu olmazsa, durup dururken bir adamı öldürürler mi?"

Boş bulunup söylediklerinden o kadar korkmuştu ki hemen oradan ayrıldı. Hacı ne demişti ki de öldürüvermişlerdi? Bunların yanında bir sineği öldürmekle bir adamı öldürmenin hiçbir farkı yoktu. Duyarlarsa bu söylediklerini onu da öldürürlerdi. Aman zaman dinlemez, yakarlardı adamı. Hacı da batsın, ölüsü de... Ayakları kırılıydı da gitmez olsaydı oraya.

Dükkanına geldi, fakat açmadan geriye, ölünün yanına döndü. “İyi yaptılar,” dedi. “Elalemin karısı kızı yerde yatmıyor, namusu yerde yatmıyor,” diye bağırdı. “Namus bostan tarlasında bitmez.”

Süleyman ona doğru öfkeyle yürürken Sami onu tuttu, Kör İbrahim de çifte kurtuluşun sevinci içinde dükkanına gitti, hemen duayla dükkanını açtı. Bu sabah başına uğursuz işler gelmişti. Bu uğursuzluk üstünden savuluncaya kadar dua okumalıydı. Durmadan duayla ağzı kıpır kıpır ediyordu.

Arzuhalci Ali de geldi. Kandan iğrenirdi ama iğrenme aklına bile gelmedi. Ölünün başında düşüncelere daldı. Bir gün kendisini de böyle öldürecekler, böyle köpek ölüsü gibi sürükleyerek getirecek, buraya, çarşının alanının ortasına atacaktı. Ne yapmalı, bu muhakkak ölümünden yakayı nasıl sıyırmalıydı? Kararını hemen oracıkta verdi. Bu kasabadan ayrılmalıydı. Başkaca hiç mümkünü çaresi yoktu.

Hacıyı iki kişiden birisi öldürtmüştü. Ya Derviş, ya Mahir. Hacıyı iki kişiden birisi öldürmüştü. Ya Veli, ya da Mahmudun oğlu Yusuf.

Acaba hangisi?

Veliye telkin para etmezdi. O kaşarlanmış, faydacı, bencil bir adamdı. Yusuf la daha çok uğraşmak fırsatını bulsaydı belki çocuğu kurtarabilirdi. Belki de onun sözleri Yusufu Hacıyı öldürmekten alıkoymuştu... Şimdi ansıyordu, o konuştuğ ça Yusufun yüzü nasıl allak bullak oluyordu.

Hayır hayır, koşullar Yusufun, Velinin öylesine elini kolunu bağlamıştı ki hiçbir zaman onlar Beylerin, Ağaların etkisinden kurtulamayacaklar, onların her zaman ellerinde maşa olacaktı. Öyle yetiştirilmişlerdi. Yetiştirdim, gözünü açtım sandığı, hapishanede Beyine, tekmil Beylerine düşman olan bir Kürt Mahmut bile dışarı çıktığı gün, bütün içerdeki unuttu, vardı Beyinin eline sarıldı. Ve sonunda... Daha sonra da... Koşulları değiştirmeden insanları değiştirmeye kalkmak bir ahmaklıktır, bir boş çabadır.

Koşullarının üstüne çıkan insan yok mudur? İnsanoğlunun da bir yanı koşulların üstünde değil midir? Mahmudun hapishanede Beylere düşman kesilmesi onun bir yanının koşulları-

nın dışına çıkmasıdır. İşte insan soyunun bu olumlu yanıyla, olumlu düşünceli insanlar birleşerek insanları iyi günlere ulaştıracaklardır.

Bu kasabanın koşullarında o bu kafayla yaşayamayacaktır. Bu muhakkak.

“Allahaısmarladık kasaba! Allahaısmarladık garip Hacı! Sana çok teşekkür ederim... Eyvallah!”

Her hareketinden telaşı, korkusu taştan öğretmen emeklişi Halis Bey yüzünü buruşturarak geldi, ölüye bir göz atıp hemen başını çevirdi, nabzını tutarak oradan uzaklaştı. Az ötede bir duvara dayanmış, nabzı elinde, ağzını alabildiğine açmış bir türlü hava girmeyen ciğerlerine havayı çekmeye çalışıyordu. Gözleri cam gibi parlaklaşıp yuvalarından fırlamış, yüzü bembeyaz olmuştu.

“Vatansızlar, vatansızlar, reziller, yazık değil mi? Ata bu yurdu size fakir fıkarrayı öldüresiniz diye mi düşmandan alıp verdi? Vatansızlar,” diye mırıldanıyordu.

Sonra ağıtçı kadın Sultan geldi, ölünün başucuna diz çöküp ince sesiyle ağıt söylemeye başladı. Hem ağlıyor, hem de söylüyordu. Hacının babayığitliğini, iyiliğini, iki gün önce ona, teyze nasılsın, bir gün elime para geçerse seni bu yoksullukta koymam dediğini, Hacının güzel ellerini, ibrişim gibi saçlarını sayıp döküyor, ulu, kara bulutları, geçit vermez suları, kayalıklı sarp dağları da nedense ağdına ekliyordu.

Birden Kara Memet yerden biten bir öfke gibi geldi, ölünün ayakucunun orada durdu, alaylı alaylı, sonucun bu olacağını bildiğini halleriyle göstermek isteyerek gülmeye başladı. Sonra da orada toplanmış halka döndü, her birisini delici gözlerle teker teker süzüyordu.

Kara Memet çok okumuş, durmadan da okuyan, dediğine göre Fransızca'yı söktürüp, Fransız yazarlarını okuyan, hele Aragonu hiç dilinden düşürmeyen birisiydi. Çok dalgındı. Ayakkabısının birisini kahverengi, birisini de siyah giymişti bir gün. Bu dalgınlığı daha kasabada söylenir.

Büyük maceralar yaşamış, önce bütün Türkiyeyi, sonra dünyayı dolaşıp gelmişti. Bir yerde dikiş tutturamayışının tek sebebi onun her an parlayan bir ateş huyunda olmasıydı. Ve şu

dünyada onun hoşuna giden, onun başkaldırmadığı hiçbir şey yoktu. Çok cesurdu ve turnayı gözünden vuracak kadar da nişancıydı. Kim için olursa olsun ağzına geleni söylemek başlıca huyuydu. Örneğin Derviş Beye istediğini söyler, Hacı'nın ona yaptığı hakaretin bin mislini yapar, Derviş Bey ona kolay kolay ses çıkaramazdı. Kara Memedin kişisel yiğitliğinden başka, ondan daha da önemli arkasında kalabalık bir soyu vardı. Bu soyun erkeklerinin hepsinin aşağı yukarı eli silah tutardı. Ve bu soy yıllarca kasabayı dize getirmiş, astığı astık, kestiği kestik bir soydu. Yarı eşkıya, yarı hırsız, yarı soyguncu, yarı fakir fıkara dostu bir tuhaf insanlardı bunlar. Asılları bu kasabadan değildi. Toros arkasından bir yerlerden gelmişlerdi ama onlar da nereden geldiklerini bilmiyorlardı. Ellerinde silahla doğar, silahla ölürlerdi. Kadınları bile erkekler gibi silah kullanırlardı. Soyun ancak bir iki ailesi zenginceydi, gerisi fıkaraydı. Sınır kaçakçılığı, ağaç kaçakçılığı, pirinç tarlalarında su bekçilikleri yaparlardı çoğunluk.

Kara Memede gelince o bir tamirciydi. Bozulan her makineyi, aleti bir yoklayışta onarır, şuraya koyuverirdi. Dünyada onun onaramayacağı makina yoktu. Bütün bölgede, Adanada, Mersinde, Antakyada, Ceyhanda, Niğdede, daha ilerlerde, birkaç yıl içinde onun bu ününü duymayan kalmamıştı. Ona her gün bir sürü onarı kabul etmez otomobil, traktör, kamyon, deniz motoru ta uzak yerlerden gelirdi. Osman Ustayla işbirliği yapmıştı. Gelen makinaları onarır, pazarlık da etmez, ne verilerse alırdı. Giyitlerinin lekeli, yağlı olduğunu hiç kimse görmemişti ama elleri de her zaman yağ içindeydi.

Ağıtçı kadını kolundan tutup kaldırdı: "Sus, ana sus!" dedi. "Sus ki zulmün sesi duyulmasın. Sus ki Hacı'nın öldürülüşünü de Ağalar Beyler aralarında kaybetsinler. Onların yanında, o zalimlerin yanında bir insanın hayatının bir sinek hayatı kadar değeri yoktur. Sus ki Hacı'nın ölüsüne gülsünler. Bir it daha geberdi desinler. Sus ki, ana, senin acılı sesinden kan içiciler rahatsız olmasınlar. Sus ki ana..." Derin bir soluk aldı, gözleri yaş içinde kaldı. "Onlar bu vatanın altını oyuyorlar. Bir gün bakmışsın ki çökmüşüz, mahvolmuşuz. Hacı hiç. Hacı'nın ölümü hiç. Onlar yılda şu Çukurovada açlıktan, yoksulluktan, has-

talıklardan binlerce kişi öldürüyorlar. Bir Hacıyı öldürmüş ol- saydılar, öper başıma çiçek diye sokardım. Hacı bir serseri, bir hiç. Hacı üstelik de insanlara zararlı bir yaratık. Onlar şu bere- ketli topraklara pamuk ekecekleri yerde, ekmesi, hasadı daha kolaydır diye çeltik eiyor, havayı zehirliyor, her yıl binlerce çocuğun sıtmadan ölmesine, binlerce insanın hastalanmasına sebep oluyorlar. Hacı bir hiç. Hacı bir serseri... Ve siz de onların bu zulümlerine korkulu hayvan gözlerinizle, korkulu korkulu bakıyorsunuz. Suç onlarda değil, suç sizde... Suç sende bende, bizim hayvanlığımızda. Hacıyı da bizden biri öldürmüştür. Bey gelip de böyle bir zavallıya elini sürmez. Yarın Hacıyı öldüren yakalanacak, cezasını görecek. Hacının asıl katili de elini kolu- nu sallaya sallaya gezecek. Bunu hepimiz biliyor, gene de onla- ra köle olmakta devam ediyoruz. Suç bizde, suç bizde... Katil- ler, katiller!"

Ağzı köpürmüş, yüzü kararmış, dudakları mosmor olmuş- tu. Oradan uzaklaştı.

Kalabalık gittikçe çoğalıyordu. Ölünün başında bir tartış- madır başladı. Kimi diyordu ki hak etti ölümü. Bir koskoca Be- ye böyle böyle denir mi? Kimi de, ne olacakmış yani, Hacıyı bir iyice dövdürür geçer giderdi, bir iki söz için adam öldürölür mü, diyordu. Tartışma Savcı gelinceye kadar sürdü. Ölünün ba- şında kavgalar bile oldu. Bir anda çarşı, çınarın altı o kadar ka- labalıklaştı ki ortadaki ölüyü son gelenler göremiyorlardı. Bazı gençler çınarların üstüne çıkmışlar, insanlar damların, dükkan- ların üstünü doldurmuşlar olanı biteni oralardan seyreyliyor- lardı.

Derken bir otomobil gelip kalabalığın arkasında durdu. Otomobilden Mahir indi. Onu her gören tepeden tırnağa se- vince kestiğini hemen fark ederdi. Gözleri, yüzü, saçları bir se- vinç ışığında çalkanıyor, bu yaslı, ağır ölüm havasına bir hafif- lik getiriyordu. Yüzünün kırışıkları açılmış, belki on yaş genç- leşmişti.

Candarmaya: "şu kalabalığı aç, yavrum da ölüyü ve Savcı Beyi göreyim," dedi.

Öylesine söyledi ki bu karşı konulmaz bir emirdi. Candar- ma ona yol açmak için halkı dipçiklemeye başladı.

Bir türlü, bir türlü bu mucizeye inanamıyordu. Nasıl olmuştu? Nasıl olmuştu da bu kadar kolaylıkla bir anda bu beladan kurtulmuştu? Bir türlü, bir türlü Hacı'nın öldüğüne inanamıyordu. Ancak gözüyle görüncedir ki inanacak, kurtuluş sevinci tam olacaktı. Bu yüzden candarmayla birlik olmuş, var gücüyle halkı açmaya çalışıyor, ölüyü bir an önce görmek için can atıyordu.

Uzun bir uğraşmadan sonra ölünün yanına varabildi. Hacı tanınmayacak haldeydi. O mu, değil mi, diye eğildi bir iyice ölüye baktıktan sonra doğruldu, sonra ellerini havaya açtı: "Çok şükür, çok şükür yarabbim," dedi usulca. "Mucizene çok şükür. Haksın, varsın ve bir tanesin."

Savcının yanına yaklaştı kulağına usul usul söylemeye başladı. "Ona dedim ki, Bey, dedim, günlerce de söyledim, sen bir Oğuz soylu Beysin, o bir serseridir, bir iki kötü söz etmişse sana bundan ne olur canım? Tenezzül etme onu karşına almaya dedim. Bu adama müstahak oldu ya. Ulan sen ekmeğini zor kazanıyorsun, şimdiye kadar yüz insanın başını yemiş bir Beye gider de nasıl boynuzlarını söylersin? Değil mi efendim? Ah Derviş ah! Aaaah kardeşim ah! Bu öfke senin hayatına mal olacak. Gene de bizler üzüleceğiz, senin arkandan kahrolacağız..."

Mahir ağlamaya başladı, hem ağlıyor hem de yüzü sevinçten ışıldıyordu. Ağlamakla gülmek arası bu tombul yüz, bu içeri gömülmüş, yuvalarında fıldır fıldır dönen gözler çok tuhaftı. Savcı da durmuş şaşkınlıkla ona bakıyordu.

Mahir Bey elini Savcıya uzattı: "Özür dilerim, bağışlayın beni, çok kederliyim, kahroluyorum. Derviş Beyi canımdan, çocuklarımdan da çok severim, yapmamalıydı bunu."

Gözlerini beyaz mendiliyle sile sile kalabalığı yarmaya çalışıyordu. Onun böyle zavallı bir serseri için ağladığını gören halk Mahire saygı duyuyor, çıkması için biribiri üstüne binerek ona yol açıyorlardı.

İki çiftlik sahibi kol kola gelip, şöyle uzaktan kalabalığa bir bakıp, kayıtsız bir yüzle oradan uzaklaşırlarken, birisi: "Derviş Bey ne der de bu kadar adam öldürtür?" dedi. "Bu da mı Oğuz töresi icabı?"

Öbürü gülererek: “O bu kadar aptal olmasaydı şimdiye kadar elindeki o büyük imkanlarla bütün kasabayı, Adanayı, Kozanı tüm eline geçiremez miydi? Bereket versin ki...” diye karşılık verdi.

Sıcak kızdırıyor, kalabalığın arasından süzülüp gelen yeşil sinekler şimşek gibi ölünün üstüne iniyorlardı. Çoluk çocuk, genç yaşlı, hasta yatalak, kasabada kim varsa demirciler çarşısının ağzına toplanmışlar, çarşıyı doldurmuşlar, bir an önce ölü-yü görmek için itişip kakışıyor, dövüşüyorlardı.

Hacının karısı çocuklarıyla bir dükkanın köşesine büzülmüş ses çıkarmadan donmuş kalmıştı. Ne o kimseyi görüyor, ne de kimse onu.

Topal Mustafa, çarşının kaldırımlarını tahta bacağıyla gümleterek, tahta bacağına savura savura geldi, kalabalığa dalıp bir anda ölünün yanına vardı, eğildi ölüye şöyle bir baktı, döndü kalabalıktan çıktı evine doğru koşmaya başladı, kapıyı çaldı. Sabırsızlıktan çıldırıyordu. Karısı az daha kapıyı açmasaydı hemen kapıya yüklenip kıracaktı. İçeri girer girmez karısının elinden tuttu. Yatak odasına sürükledi.

“Soyun soyun! Soyun karı,” diye bağılıyor, titreyen elleriyle kadının düğmelerini kopartarak bir taraftan da kendi soyunmaya çalışıyordu.

Beş yıldır evliydim, kadın kocasını hiç böyle fırtına gibi bir şehvette görmemişti. Allak bullak olmuş, hem soyunuyor, hem de: “Kudurdun mu, kudurdun mu?” diye soruyordu.

Az sonra yataktaydılar. Kadının tenine değen Topalın teni onu köz gibi yakıyordu.

Kalabalığı yarmış Mahir Bey yeniden oraya döndü. Savcının yanında bu sefer Yüzbaşı da vardı. Buna da sevindi. Sevinçten uçuyor, ne yapacağını bilemiyor, ikide bir ölünün başucuna varıyor, bakıyor bakıyor, gülmemek, sevincini göstermemek için dudaklarını ısıyor, kendini sıkıyor, eski acıklı hallerini, sıkışık, müşkül durumlarını yaşamaya çalışıyordu ama, onu gören herkes sevincini hemen anlıyordu. Yüzünden, gözlerinden, saçlarından, yürüyüşünden, duruşundan mutluluk taşıyordu.

“Dedim,” diyordu Yüzbaşının kulağına seslice söyleyip, herkese duyurmak için. “Olacağı biliyordum. Sırf bunun için

verdim ona parayı, bıraksın kasabayı gitsin diye. Çağırdım onu eve. Hacı hal böyle böyle, senin başında bir kötü iş, sen bir namussuzluk yaptın, bunu senin yanına koymazlar, al şu parayı da, iki yıl sana bu para Türkiyenin her yerinde yeter.. Gitmedi kardeşim, gitmedi. Ben bu fedakarlığı neden yaptım, soylu kardeşim, bana dünyayı bağışlamış Derviş Beyimizin başı bir köpek yüzünden belaya girmesin diye... Ben bu..."

Tellalla göz göze geldiler. Tellal azıcık tepeden, alaylı, her şeyi görür, bilirmiş tavrıyla, alaylı bakıyordu ona.

"Eveet..." dedi Mahir Bey, "bu kasabanın serserileri azıttılar... Eveet, azıttılar Sayın Yüzbaşım ve de muhterem Savcı Bey... Önlerine gelene hakaret ediyorlar, bacak kadar boylarına bakmadan..."

Bacak kadar derken, Tellala yeniden baktı, Tellalın gözleri ondaydı, deler gibi bakıyor, açık açık da ona gülüyordu. Hemen arkasını döndü Tellala, Savcının koluna girdi, uzaklaştılar.

Hacının ortaparmağına bir ayırkotu parçası yapışmıştı. Mahir oradan gittikten sonra Tellalın gözleri yeniden ayırk parçasına takıldı.

Tellal sabah erkenden kalktı, karısı, çocukları daha uyuyorlardı. Özene bezene tıraş oldu, Koca Reisin karşısına çıktığında giydiği karısının Vayıs Ustaya yaptırdığı son giyitini giydi, ayakkabısını birkaç gün önceden boyatmıştı, bir bezle sildi, saçlarını taradı, uzun uzun sıvazlayarak bıyıklarını düzeltti, sonra da ne yapması gerektiğini düşünerek, elleri yanlarına düşmüş, evin ortasında kalakaldı. Bir şey unutmuş gibi... Unutmuş da anımsayamıyor gibi. Sonunda bahçeye çıkmayı akıl etti, bahçe çiyden ıslaktı. Son diktiği zeytinlere baktı, tutmuş mu diye. İçi aydınlandı. Yere döşeli mozaiklerin üstünden gidip gelmeye başladı. Dağların ardından günün ucu bir bulutun altından çıkıncaya kadar gitti geldi. O elinde kitap tutmuş suret kaşlarını çatmış ona bakıyordu, gücengin, kederli. Bugün nedense mor harmanisi bir hoştu, omzundan aşağılara kaymış gibiydi. Gün ışıırken karısı çocukları da uyandı. İçerden anlaşılmayan, biribirine karışmış sevinçli sesleri geliyordu. Bahçedeki güller, öteki çiçekler açmışlardı. Asmaların yaprakları buğuluydu, tazeydi. Sabah aydınlığı buğulanıyordu. Arılar havada, bacakları, gövdeleri, belleri biribirine dolanmış çiftleşiyorlardı. Hiç bu kadar çiftleşen arı görmemişti. Hiç çiftleşen arı görmemişti aslında. Kuyunun yanındaki kütüğün üstünde yeşil iri bir kertenkele kırmızı dili dışarda uyuyordu. Kuyunun kapağını usulca açtı kertenkeleyi uyandırmamak için. Ötedeki nar ağacındaki petekte sarıcaarılar ağır, yarı uykulu ancak kıpırdanabiliyorlardı. Tellal, çiyden ıslanıp üşümüşler fıkarak, diye düşündü. Sonra

da, bu arılar çocuklara musallat olurlar, bunları fırsat eldeyken ortadan kaldırmalı, dedi. İçeriye daldı, bir telis çuval eskisi aldı geldi, daldaki peteği sardı. Sarıcaarılar petekle birlikte bir teki bile uçmadan paçavranın içinde kaldılar. Koşarak gitti yukardaki, dağlardan gelen suya çuvalı açıp daldırdı. Petek, arılar suyun yüzüne serilip çırpınarak aktılar gittiler. Tellal, bu sabah kalkmasaydım, onları böyle uyumuş görmeseydim, çocukları sokacaklarından korkmasaydım, onlar şimdi yaşıyor olacaklar, doğan güne karşı kurumuş kanatlarıyla uçacaklardı, diye düşündü. İçinde, derinde acıya benzer bir şey, bir hüznün depreşti. Koşarak kuyuya geldi. Kertenkele daha uyuyordu. Dilinin ucu bir topluiğne başı kadar dışarda, serilmiş uyuyordu kütükte. Kuyunun başına gitti ortaya diz çöktü başını aşağıya sarkıtıp kuyunun aynasında, çok uzaklardaki suretine daldı. Kuyunun aynası düz, durgun, kıpırtısızdı. İçerden, daha sevinçli sesler geliyordu. Kuyunun ağzından çekildi, yandaki kapağı da alıp yerine koydu. Kertenkele uyanmış, şaşkınlıkla sağa sola başını sallıyordu.

Karısı, o kertenkeleye dalmış bakarken yanına geldi. Kertenkeleyi görünce gülmeye başladı. Telaşla koşuyordu kertenkele taştan taş, kütükten kütüğe geçerek. Az bir süre içinde duvarı tırmandı ve gözden yitti. Karısı gamzeleri çukurlaşarak gülüyordu. Tellal onun güzelliğine, gözlerinin, yüzünün duruluğuna, çukurlaşan gamzeleriyle yüzünün büyüüne daldı gitti. Kadın bir bekledi iki bekledi Tellal dalmış gitmişti. Birden kadın kahkahalarla gülmeye başladı, Tellal da o anda ona katıldı, birbirlerine sarılmış eve girdiler. Kahvaltı hazır, sofraya oturdular.

Tellal sofrada da onu yüzüne dalıp dalıp gidiyordu. O daldıkça bir sevinç kasırgasında karısı gülüyordu.

Kepenkler gürültüyle açılırken çarşıya geldi, ayakları onu çekti Demircinin o gün bugündür kapalı dükkanına götürdü. Bu kocaman asma kilidi kapıya karısı takmıştı, o içerdeyken. Kilit pas içindeydi. İşte Demirci şurada... Kendisi şuraya çökmüştü onun kanlı ölüsünü görünce... Demircinin örsü, körüğü, aletleri içerde olduğu gibi, Demircinin öldürülmeden önce bıraktığı gibi duruyorlar, ne bilsinler, Demircilerini bir gün gele-

cek diye öylecene bekliyorlardı. Çöktüğü yerden gelip candarmaların onu oradan alışları olduğu gibi gözünün önündeydi. En ince ayrıntısına kadar belleğine yerleşmişti. Gene oraya, nedense, yorulmuş çöküverdi. Hiçbir şey düşünemiyordu, hiçbir şey de görmüyordu. Birden karakola götürülüşünü, Onbaşığı, dayağı, şimdi şu anda dayak yiyormuş gibi bedeni acıyarak anıydı. Hemen kalktı çarşıya aşağıya yürümeye başladı. Eşekarıları kırmızı, mavi çakarak karpuz kabuklarının üstünde dönüyorlardı. Gelinböcekleri gerilmiş uzun, saydam kanatlarıyla çarşının döşeme taşlarını koklayarak bir boydan bir boya, yükselmeden alçalmadan bir karış yukardan uçuyorlardı. Üç tane koşan kırmızı büyük atlıkarınca gördü. Bunlar öteki atlıkarıncadan daha iriydiler. Altında akarsuyun duru, aydınlık göllen-diği çınara doğru koşuyorlardı. Tellal onları gözden yitirmeden çınara, onun altındaki kahveye doğru ağır ağır, bir durarak, bir yürüyerek, yürüyüşünü karıncalara uydurmuş gidiyor.

Karşısından Mahir Kabakçioğlu geldi. Yüzü sararmıştı. Gözleri korku içindeydi. Yanına gelince durdu, gülümsedi ona. Görmezlikten geldi, dalmış gitmişliğe vurdu. Ak taşların üstünden koşan karıncaları bir ara yitirdi aranmaya başladı.

Mahir Bey döndü geldi, elini omzuna koydu: "O ne, Tellal, ne arıyorsun, bir şey mi kaybettin? Dalmış gitmişsin, bizi görmüyorsun bile. Yazık oldu Hacıya, öyle değil mi?"

Tellal ürpertiyle pis bir şeye değmiş gibi omzunu silkeledi, onun elinin dokuntusundan kurtuldu.

Saydamlamış gözlerle bomboş baktı ona, yürüdü. Karıncalarını arıyordu. Kahveye kadar, çınarın altına kadar gözleri taşlarda en küçük bir kıpırtıyı kaçırmadan gitti, karıncaları görmedi. Gene öyle gözleri yerde, karıncaları arayarak geriye döndü. Demirciler çarşısının ağzına gelince ki, çekiç sesleriyle başını kaldırdı. Karşıda Osman Usta, Ali Usta, öteki demirciler durmuşlar bir şeye, uzaklara bakıyorlardı. Tellal da onlara baktı. Çarşı ıslaktı. Demirciler çarşısının bir yanını, üstünün büyük bir bölümünü hanımelleri kapatmış, hanımelleri örtmüştü. Çarşının şurasına burasına atılmış paslı demir tekerlekler, otomobil, traktör, kamyon kadavraları, köten, saban demiri eskileri, ne olduğu bilinmeyen tuhaf biçimli demirler, teller, zincirlerin

üstünde çiçek açmış hanımelleri daha bir taze, hoş kokuyorlardı. Kokuları yanmış suyun, demirin, kömürün kokularına karışıyordu. Karşı dağlar incelmış, gözükür gözükmez, incecik bir mavide gökyüzüne yapışmıştı.

Gözlerini yerden alamadan, ille de karıncaları bulacağım çabasında demirciler çarşısına girdi.

Osman Usta, hiç konuşmayan bu nemrut kişi: "Ne o Tellal Efendi, ne o? Ne yitirdin de bizim çarşıda arıyorsun?"

"Ne o?" dedi Ali Usta.

"Ne yitirdin?" dedi Akarcalı Salih Usta, uzun, kırmızı bir bıçağı döverek.

"Ne o, ne o, ne o, ne yitirdin?" diye sordular hep bir ağızdan. Sonra birden çekiç sesleri ortalığı doldurdu. Çekiç sesleri kafasında uğuldadı. Tellal ne yapacağını bilemeden, bir şeyleri unutmış, ansımaya çalışarak orada, demirciler çarşısının ortasında kalakaldı.

Ne zaman oradan ayrıldı, onu kim getirdi buraya, çınarın altına oturttu hiç mi hiç ansıyamıyor. Karıncaları aradığını ansıyamıyor. Bir şeyler aramıştı çarşıda ama neydi? Bir şeyler bulmaya gelmişti çarşıya, bir önemli iş için gelmişti ama neydi o iş? Düşünüyor düşünüyor bulamıyor, kahvede oturmuş insanların yüzlerinde, yukarda çınarın dalları arasında, kahvenin tavanında anaları gelirken kocaman ağızlarını açarak, boyunları kopacakmış gibi sonuna kadar uzatan dehşet bir yaygaradaki kırlangıç yavrularında, akarsuyun kırıksıklarında, bir seste, bir çömeliste, bir yürüyüşte bir şeyler arıyordu. Dünyanın bu kadar çok, bu kadar çok kalabalığı, ayrıntıları, çeşitliliği içine batmış yapayalnız, yapayalnız... Kahvesini içti. Yanı başında bir de nargile duruyordu.

"Buyur Tellal Efendi."

Nargiledeki közlerin yerlerini değiştirdi, bir iki çekti, dumanı içine çekerken ilerdeki kül yığını üstünde bitmiş otların arasında açmış uzun boyunlu mor bir çiçek gördü. Mor çiçeğin çanağına yuvarlak, parlak bir kara arı girip çıkıyordu. Külün üstündeki, her yerde biten yeşilden daha taze, daha güzeldi. Hiç bu kadar tazelik fışkıran bir şey görmemişti. Nargilenin marpu-cunu nargilenin boğazına sardı, aradığı aklına düşmüş ki kalktı,

yönsüz yürümeye başladı. Çayın kıyısına marangoz atölyesine geldi. Bıçkıya daldı bu sefer de, bıçkının dişleri ağaçlara kolaylıkla giriyor, akıyordu. Marangozun yüzünün bir yanı ötekinden küçüktü. Uzun yüzünde hep gülmek isteyip de gülemeyen bir hal vardı. Marangozun sol kolu da öteki kolundan uzundu. Çayı ayaklarını çıkarmadan, paçalarını çemremeden öbür yana geçti, hayıtlar mor, pembe, ak çiçeklerini açmışlardı. Marangoz ne diyordu, neden söz ediyordu? Kırlangıç yavruları, sarı, geniş ağızlarını alabildiğine açmışlar, tüysüz, pembe başlarını alabildiğine uzatmışlar, basıyorlar yaygarayı. Çınar yaprakları dehşet içinde. Ötede bir at ölüsü gördü, yöresinde ağır kanatlarını arada bir açarak seken yirmi beş kadar başı boynu çıplak akbaba gördü. Akbabalar at ölüsünün yöresinde sekerek, kanat kanada düzensiz bir oyun oynuyorlardı. Amma da çıplaktı akbabaların başları. Gövdeleri kirli ak, kanatları karaydı. Boyunlarını içlerine çekmişler sekiyorlardı durmadan.

Kasabadan koygun bir uğultu geliyordu. Suyu, kasabayı dinleyerek geçti, bacaklarının dize kadar ıslanmışlığının farkına varmadı. Başını kaldırıncı kendini kulakları sağır eden çekiç sesleri arasında buldu. Körelerden kıvılcımlar sağılıyordu çarşıya. Yumuldu, ama oradan ayrılmadı.

Osman Usta: "Senin başında bir hal olacak Tellal," dedi. "Gel de bir kahve iç."

Kendine gelen Tellal çarşıya, çınara aşağı yürüdü. Çarşının döşemesinin nakışlarına dalmışken o üç karıncayı bir karpuz kabuğunun yöresinde durmadan koşar dolanırlarken gördü. Oraya kaldırımın üstüne oturdu. Karıncaların ince uzun bacakları üstünde uğunurcana koşuşlarını gördü. Çocukları da kuyunun yöresinde, asma sarmış kavaktan kavağa, asma çardağının alacakaranlığında böyle koşarlardı. Koşan çocukları bir anda gözlerinin önünden yitip gittiler.

Çarşı duman içinde kaldı. Boz dumanın ardında, kıvılcımların, sağılan kıvılcımların arkasında, çırılçıplak Düldül dağı, pembe mor, uçuk tüten, göğün mavisinde eriyor gibi buğulu, bir yitip, bir göğe oyulmuş gibi inceden, yarı aydınlık kalmış, açık, uçup giderek solan... Çok uzakta, gittikçe uzaklaşıp giderek, orada sivriliyordu, uçuk pembe, solmuş.

Duman içindeki insanların yüzü, kepenklerin arkasında, sakallı, solmuş, kara, ışıltılı, hüznü, ağızlarını yayarak gülen, pos bıyıklarını hoplatarak bağırarak, oflayan pohlayan, gerilmiş, keskinleşmiş yüzle öfkelenen... Çekişerek pazarlık eden, yalvaran, dalkavukluk eden, oynayan, korkan, en yürekliliğin, en belirli korkusunda gözleri fal taşı gibi açılmış, yüzlerce yan yana üst üste. Sıtmadan kıvranan, öldürülen, ölüm korkusundan da daha beter bir korkuda deliren, korkuda kahrolan, eli ayağı tutmayan, üst üste kanlı yığılmış, kıvıl kıvıl, acılı, kanlı bedenler.

Karıncalar dönüyorlardı, ışıpta kırmızı sırtları pırıltılı, beleri incecik, kopacakmış gibi. Vardı bir karıncayı yakaladı hemencecik, tuttu, karıncayı ikiye ayırdı, karnı bir yanda gövdesi bir yanda. Bir tuhaf dengede, ama nereye gittiğini bilmeden yamrılarak, kendi yöresinde dönerek, çaresizlikte dolanarak karpuz kabuğunun altına girdi çıkmadı yarım karınca... Orada kanıyor, kanı gölgeleniyor toprağa. Yüreği acıdı karıncaya, bir ağrı duydu göğsünde, bacaklarında, tabanının kemiklerinde, bir sızı, dayanılmaz.

Kalktı çınar, kahve, sandalyalara çökmüş, öyle dimdik oturmuş adamlar. Çoğu uzun, düşük bıyıklı. Öyle durup kalmışlar, bir şey bekler gibi. Konuşmuyorlar, kıpırdamıyorlar.

Dallarda sarı ağızlı kırlangıç yavruları, ince boyunlarını sonuna kadar uzatmış, ağızlarını germiş, sonuna kadar açmış kıyameti koparıyorlardı. Çınarın altındaki su duyulur duyulmaz, küçük taşın üstünden aşarken çılgıyordu. Kara arı küllükteki mavi iri çiçeğin çanağına öfkeyle, kanatlarını delice vızıldatarak girip girip çıkıyordu. Kahvedeki, çarşıdaki insanların yüzü sapsarı kesildi. Hacı Kurtboğa orada, az önce boş bıraktığı, daha nargilesinin durduğu masanın yanındaki sandalyaya çökmüş önünde bir kahve fincanı iri taneli tespihini, sağ elini göbeğinin üstüne koymuş, altın, belki on beş kat saat kordonundan aşağı tespihini sarkıtmış, çekiyor. Sarı kırlangıç yavrularının ağızlarının içi, küçücük dilleri pembe pembe... Kurtboğanın burnundan ak kıllar fışkırmış. Kaşları çatılmış, burnu da kemerli. Üstdudağı yarık ama, tavşan dudağı gibi, bıyıkları örtmüş. Ak bıyıklarının arasında birkaç tel de kara var. Parmakları, bıyıklarının ucu sigara sarısı. Gülümsüyor, gülümserken

göbeği hopluyor. Belirsiz bir korku geldi geçti yüzünden. Çektiği tespihi hızlandı.

Tellal suyu geçti, Kurtboğanın karşısında durdu. Şimdi apaydınlık, her şey silinmiş, bir aydınlık ortasında onu görüyordu. Bıyıkları yayılmış bir ikircik içinde gülüyordu. Birden yüzü soldu, apak kesildi, yüz çizgileri bir delilikte oynadılar, keskinleştiler, karmakarış karıştılar.

Tellal tabancasını çekti, tabanca güne gelince menevişledi, şimşekledi. Soğukkanlı: "Bu bir," dedi.

Kurtboğa sandalyasında sallandı. Hiçbir yerinde kan yoktu. Eğilip bükülürken sese benzer bir şey çıkardı.

"Bu iki..."

Yarı yarıya sandalyadan aşağıya kayarken," bu da üç," dedi. Kurtboğa sandalyadan kaydı, ağzı yukarı yere serildi. Sol eli sandalyaya asılı kalmış, sağ bacağını karnına doğru çekmişti. Bir anda bütün yüzü kan içinde kaldı.

Tellal, elinde tabancası, yüzü düz, soğukkanlı, ciddi, para sayar gibi. "Bu da üç," dedi.

Sonra ölünün yöresinde bir kere döndü, eski durduğu yere geldi, tabancasını doğrulttu, ne kadar kurşunu kalmışsa Kurtboğanın göğsüne boşalttı. Kurşunlar pat pat değdikçe Kurtboğanın ölüsü bir irkiliyordu.

Kurşunları bitince Tellal gözleri ölüde, yöresinde üç dört kere gitti gitti geldi, bir an durduktan, küçümser bir tavırla ölüye baktıktan sonra hiçbir şey olmamış gibi çarşının öteki ucuna, demirciler çarşısına yürüdü.

Mahir Kabakçıoğlu: “Veli,” diyordu, “oluk çocuğum sana kurban olsun. Kurtardın beni bu beladan. Sen benim öz bir kardeşimsin. Bunca yıl senin kadrini bilemedim. Seni herhangi bir adam yerine koydum. Senden zr dilerim. Eeee, söyle bakalım, bu iş nasıl oldu? Hani sen karıncayı ezemezdin? Dost yoluna, iş gelip de dostluğa, kardeşliğe dayanınca sinek ezer gibi ezdin Deliyi. Bakıyor musun, bütün kasaba Hacınn öldürülmesini ondan biliyor, o Dervişten. Söyle bakalım nasıl oldu? Nasıl becerdin böyle kolaycacık o işi? Dölek Hüseyini senin üstüne atacaktım, öyle mi sanıyorsun? Seni korkutup bu işi yaptırmak istiyordum. Yoksa benim vicdanım elverir miydi bu kuru iftirayı sana atmaya? Benimki sana bir kuru tehditten ibaretti. Yoksa sana kıyar mıydım? Sen de kıyamayacağımı anladın da gldn geçtin. Eee, söyle bakalım, bu işi nasıl becerdin? Demedim miydi sana, bu işi yağdan kıl çekercesine halledersin. Kalksın bakalım bunun altından Derviş. Her işin altından kalkılır bunun altından kalkılmaz. Kalkamaz o, bitti mahvoldu. Heheey, Derviş yandı. Bundan kurtulamaz artık. Teşekkür ederim, teşekkür ederim kardeşim Veli. Malım mülküm senin. Canım da senin! Haa Veli, bundan böyle bana Mahir Bey, Mahir Ağa demeyeceksin. Doğrudan doğruya Mahir diyeceksin. Beni bir kardeş sayıp öyle hareket edeceksin. Eeee, söyle bakalım, nasıl oldu bu iş?”

Velinin başi önde, başını kaldırıp da Mahirin yüzüne hiç bakamıyor.

“Söyle canım! Vallahi merak ediyorum. Nasıl oldu hele? Benim yanımdan çıkarken sende hiç adam öldürecek yüz yoktu, içimden diyordum ki bunca yıl kardeş diye bağrına bas da şu adamı, bir işini görmesin... Sonradan pişman oldun herhalde. Neyse, nasıl yaptın şu işi? Meraktan ölüyorum, söyle!”

Veli başını kaldırdı, gözlerinin içine gözlerini dikti: “Ben,” dedi, “karıncayı bile öldüremem. Kimseyi de öldürmedim. Sen onu başkasına öldürttün. Sana bir şey söyleyim Mahir Ağa, eğer bunu da, Deli Hacıyı da, başın sıkışınca benim üstüme yığarsan, hapse girmeden önce seni öldürürüm. Nah burama geldi. Seni parça parça ederim. Anladın mı? Hiçbir şeyini de istemiyorum. Ben Deli Hacıyı öldürmedim. Öyle fıkarakları siz öldürürsünüz. Kanına sizler girersiniz. Benimle uğraşma. Tatlı canını seviyorsan benden irak ol.”

Mahir bir iyice şaşırdı ama hemen kendisini topladı. “Söyleme kardeş,” dedi. “Bana güvenmiyorsun ama sen içeri girersen bu suçtan, ben de beraber. Sana hak veriyorum. Ve sormaktan vazgeçtim. Al şunu, al canım! Sen bundan böyle benim kardeşimsin. Benim için bu işi yapıp beni kurtardın ya, var bana güvenme söyleme. Öldü ya, öldürdün ya, nasıl öldürürsen öldür.”

“Ben adam öldürmedim!” diye gürledi Veli.

Mahir dalkavukça: “Peki, peki kardeş. Sen öldürmedin, görmedin, etmedin. Burada da yoktun. Al şunu. Al şunu da çocuk çocuğa bir şeyler götür.”

Elinde bir beş yüzlük vardı. Sallıyordu. Veli almak istemiyordu ama almamak da edemiyordu. Uzun bir ikircikten sonra elini uzattı parayı aldı. Kapıya doğru yürüdü, çıktı gitti.

Az sonra Mahir giyindi. Sevincinden uçuyordu. Düşmana böyle darbe indirilirdi işte. Alsındı Derviş! Eski devir kafasıyla bu devrin insanıyla başa çıkılır mıydı? Kafasız köpek. Şimdiye kadar karşısında adam görmemiş de, yıllar yılı fort atmış bu kasabada, tüm Çukurova bölgesinde.

Şimdi de Candarma Komutanına gitmek gerek. Gidip bu meseleyi onun aklına iyice sokmak gerek. Bir iyice bu işi Dervişin üstüne yıkmak gerek. Yıkmak gerek, heeeyt! Mahir çocuksulamıştı. Bugün de yüz yıl yattıktan sonra hapisshanedan çık-

mış gibiydi. Darağacı altında tam boynuna ip takılacakken bağışlanmış biri gibiydi. Üstünde bu halin yorgunluğu, bu halin sonsuz sevinci vardı.

Kapıdaki nöbetçi candarmaya: "Komutan içerde mi?" diye sordu, karşılığını beklemeden komutanlık odasına girdi.

"Eeee, nasılsınız Komutan? Bu adamlar her zaman işler açarlar. Dur durak yok size bu derebey artıkları yüzünden. Bu halkın bunlardan çektiği, aman Allah! Adam öldürmek bunlarda, zulüm bunlarda. Halk bunların elinde inim inim iniler. Kızları giderler İstanbullara, koca İstanbul şehrinde yatmadık erkek bırakmazlar, burada fakir bir adam gelir, boynuzların gökyüzüne çıktı, yıldızlara erişti der, dayanamaz da böyle der, tutarlar öldürtürler fakirciği! Bunlar bu vatandan daha temizlenemeyecekler mi? Daha ne kadar taşıyacağız bu zulmü başımızın üstünde? Bu millet daha ne kadar derebeylik hayatını yaşayacak? Avrupa sosyalizme vardı dayandı, biz daha derebeyliği, on birinci yüzyılı yaşıyoruz. Doğru değil mi, Yüzbaşım? Bu memlekete büyük reformlar gerek... Eeee, ne haber, nasıl öldürtmüş bakalım? Üç tane de çocuğu var fakirin, kim bakacak, kim edecek çocuklarına? Bir yardım komitesi kurmalıyız. Eee, komutanım, nasıl olmuş bu iş? Katil yakalandı mı? Bu Derviş hiç de fena adam değil. Ona o kadar söyledim, ama delidir. Yeter artık, her devir bir değildir Derviş, dedim. Bu devirde bir karıncayı bile öldürsen senden hesabını sorarlar. Bir Deli Hacıdır, varsın söylesin. Bir kızdır, orospuluk eder, milletin ağzı donunun bağı değildir ki çekip bağlayasın. Söylerler. Yutacaksın. Kızına terbiye ver de öyle işler yapmasın Derviş, dedim. Aklını başına al, sen okumuşsun, milliyetçi bir kişisin, dedim... Bana da çok yardım etti. O toprağı, babamdan kalma o toprağı, Derviş yardım etmeseydi ben ele geçirebilir miydim? Dinlemiyor ki insanı... İşte böyle başını belaya sokuyor. Bir adam öldürmek kolay mı? Bunun altından, bu çağda kalkılır mı? Osmanlı İmparatorluğu mu sanıyorsun, Derviş? Bu çağda her insanın bir değeri var. Dağdaki çobanın Ankaradaki İnönüden hiçbir farkı yok kanun karşısında. Sen derebey olsan da, cumhurbaşkanı olsan da bir insanın hayatına tasarruf eyleyemezsin. Bu Hükümet, Cumhuriyet Hükümeti, genç, idealist, vatansever in-

sanların hükümeti. Gözlerinden hiçbir şey kaçmaz... Eeee, Komutanım, kim yapmış, nasıl yapmışlar bu işi? Derviş gelir gelmez hemen tevkif edecek misiniz, yoksa İstanbulda tevkif ettirerek mi getirteceksiniz?"

Genç Yüzbaşı, başını masasına eğmiş, önündeki kağıda bir şeyler çiziktiriyor, başını kaldırıp da bir kere olsun Mahirin yüzüne bakmıyor, onu öylece dinliyordu. Yüzünde bir kıpırtı bile yok.

"Ölüyü, bu zalimane katli gördünüz, değil mi?"

Yüzbaşı: "Gördüm," dedi. "Maktulün göğüs kısmına belki on beş hançer sokmuşlar. Parça parça etmişler. Katili yakalayamadık. Her şey Derviş Beyde toplanıyor ama elimizde onu itham edecek hiçbir delilimiz yok. Bir tek delil şu hakaret meselesi. Bununla da bir insanı tevkif edemezsin. İstanbuldaki bir insanı... O hakaretten sonra Dervişin üstüne yıkılsın diye bir düşmanı Deli Hacıyı öldürtebilir, değil mi? Araştırıyoruz. Yalnız elde bir tek delil var..."

Bir tek delil var derken, Mahirin ödü koptu, sapsarı kesildi. Tüm sevinci uçtu.

"Bir genç adam on beş yirmi gün süreyle hep Deli Hacıyı takip etmiş. Bu adamın kim olduğu bulunursa bütün mesele aydınlanır. Son günlerde çok da parası varmış Deli Hacı'nın. Buradan da İskenderuna kaçmak istiyormuş. Bu gitmesinde sizin de parmağınız varmış."

"Ben... Ben? Efendim... Ben onun kaçıp canını kurtarmasını istiyordum. Derviş'i kurtarmak istiyordum. Dervişin bu cinayetin önüne geçmeye çalışıyordum. Derviş olmasaydı, ben o babamdan kalan tarlayı alamazdım. Derviş bana çok yardım etti. Başının böyle bir belaya girmesini istemiyordum. Onun için Deli Hacıyı bu kasabadan uzaklaştırmak istiyordum. Bundan daha insani bir şey olur mu?"

"Siz demek istiyorsunuz ki bu adamı Derviş öldürdü. Tanıklık edebilir misiniz? Bütün bunları ifade olarak verir misiniz?"

Mahir sandalyadan fırladı: "Haşa, haşa!" dedi. "Bir insanı itham edemem. Söyleyemem. O genç adamı kim görmüş? Eşkalini tarif edebilirler mi?"

“Edemiyorlar. Hep gece dolaşıyor, gündüzleri ortadan kayboluyormuş. Belki de yakın bir köyden geliyordu. Belki de kasabadadır. Karışık işler. Benim de kanaatim odur ki bu cinayeti o Dervişten başkası yaptıramaz, ama elimizde delil yok. O genç adamı bulmadan Derviş i tevkif edemeyiz. Yoksa kasaba karışır, millet birbirine girer. Derviş in tevkifi kolay değildir. Ben eminim ki... Evet, o genç adam Derviş in adamıdır.”

Mahir ayağa kalktı: “Sizi çok severim, Kumandan,” dedi. “Siz idealist, vatansever, derebey düşmanı bir memleket çocuğusunuz. Sizler ulu Atatürk ün doğru, dosdoğru evlatlarısınız. Sizin adil kalbinizi, asil huyunuzu, ne kadar ödev sever olduğunuzu biliyorum. Sizin için bir vatandaşın ölmesi, otuz milyon vatandaşın ölmesi demektir. Sizin için Deli Hacı nın cumhurbaşkanından bir farkı yok, biliyorum. Size elimden gelen yardımı yapacağım, bu cinayet aydınlansın diye. Bu genç adam Derviş Beyde mi, değil mi, arayıp bulacağım. Bu cinayeti Derviş değil, kardeşim işletmişse bile gelip size haber vereceğim. Bitsin artık bu insan hayatıyla oynamak. Ölüm korkusundan huzur içinde çalışmıyorum. Her birimiz bu kasabada yaşarken, emin olun, kefenimiz boğazımızda dolaşıyoruz. Müsebbipler cezalarını bulsunlar, biz de şu güzel kasabamızda huzur içinde, can korkusu olmadan yaşayabilelim. Bu cinayetin failleri meçhul kalırsa, bütün cinayetlerin failleri meçhul kalabilir. Yalnız sizden bir ricam var, bütün bu çalışmalarımı Derviş bilmeyecek, Allaktan ve sizden başka, kimse bilmeyecek. Yoksa o kanlı katil, insan katline alışmış Derviş gelir bir gün de beni Deli Hacı gibi edebilir.”

Yüzbaşı: “Yardımanız hiçbir zaman dışarıya aksetmeyecektir. Çok teşekkür ederim.”

Mahir Yüzbaşı nın elini tutmuş sıkıyor, bir türlü de yanından ayrılamıyordu. “Size yardım edeceğim. Yardım edeceğim... Sağlıcakla kalın. Cinayet aydınlanacaktır.”

Acaba? Acaba Veli değil mi öldüren? Derviş yalan mı söyledi? Güvenmedi mi? Beş yüzü de boşuna mı verdik o köpeğe? Bu gidişle cebimizde para kalmayacak! Karanlıkta Veli yi genç bir adam gibi görmesinler? Ama Veli bir gün bile takip etmedi ki Hacıyı... Veli öldürmedim diye kükremedi mi? Veliye o ka-

dar da, o köpeğe o kadar da minnettar kalınır mı? Sen benim öz kardeşimsin denilir mi? Demek Veli, demek bu işi de yapmadın benim için? Demek bir Deli Hacıyı bile öldürtemiyoruz? Demek Derviş, demek bu işleri hep sıkı ağzınla çevirdin? Demek yalan üstüne yalan söylersin en sıkı arkadaşına bile? Vay namussuz vay! Demek alay edersin benimle? Vay köpoğlusuyay!

Hemen Dervişin çiftliğine gitmek gerek. Orada her şey ortaya çıkar. Daha cinayetin telaşındalar. Hemen belli olur. Muzaffer daha toy, övünebilir. Bana da güveni vardır... Güvenmez o, güvenmez. Ta ezelden kurt eniği kurt olur.

Eve geldiğinde cipi kapıda hazır buldu. Böyle karışık günlerde cip hep kapıda beklerdi. Şoför nereye gidileceğini çok iyi biliyordu. Gaza bastı.

Mahir: "Dervişin çiftliğine," dedi, şoför gülümsedi.

Kim bu genç delikanlı? Ahmet olmasın? Ahmet takip etmesin? Son zamanlarda çiftliği terk edip gitmiş diyorlar. Olabilir mi? İmkan yok. Dervişte adam mı yok? Genç mi yok? Dolu.

Başı önünde düşüncelere dalmıştı. Çiftliğin önüne gelip durdukları halde başını kaldırmadı. Şoför birkaç kere: "Geldik," dedi. "Geldik, Bey."

"Haaa, geldik, öyle ya..."

Cipten indi, merdivenleri koşarcasına çıktı. Dervişin Hatunu, kızı Nurhan, Muzaffer asılmış yüzlerle onu merdiven başında karşıladılar. Mahir bir şey çıkarırım diye onların gözlerinin içine bakıyordu. Biliyordu ki gözler çok şeyler söylerler. Bir şaşkınlıktan başka bir şey göremedi. Haberleri mi yoktu yoksa?

Hemen söze başladı. Tepeden inme yapmaktan başka çare yoktu bu işte. "Duydunuz değil mi? Duydunuz, kasaba çalkanıyor. Derviş Beyi itham eden edene. Herkes bu işi Derviş Beyin üstüne atıyor. Komutanı, Savcısı, Kaymakamı da aynı düşüncedeler. Belki Derviş Beyi tevkif edip İstanbulda, elleri kelepçeli getirmeceklermiş. Ben onlara Dervişin bunu yapmayacağını, yaptırmayacağını söyledim. Şimdilik tevkiften vazgeçtiler ama vuranı tespit etmişler, takip ediyorlar. Yakaladı yakalayacaklar. Adam yakalanırsa yandık. Eşkalini biliyorlar. Uzunca boylu, on sekizinde bir delikanlıymış. Böyle birisi varsa çiftlikte

hemen uzaklaşsın. Yakalanırsa söyletirler onu. Derviş de mahvolur. Bey bunu yaptırmaz, eminim yaptırmaz. Beyin haberi olmadan o çocuk aklına uyup, Beyine hakaret ettiler diye varmış öldürmüştür o pis Hacıyı. Kim yaptırdı bu işi? Bey burada olsaydı katiyyen buna izin vermezdi. Akıllı adam. Dedim ki Savcıya, dedim ki Komutana, dedim ki Kaymakama Derviş Bey böyle zavallıları öldürtmeye tenezzül etmez. Akyollu, ya da başka düşmanları Dervişin üstüne yıkmak için bu cinayeti işletmişlerdir. Dilimin döndüğü kadar Derviş müdafaa ettim, ama kimi inandırırısın? Ortada dağ gibi delil var. Deli Hacı'nın Derviş Beye hakaret ettiği var. Genç bir adamın Dervişin gittiği gece Deli Hacıyı tam bir ay takip ettiği var. Kara gözlü bir oğlanmış. Gözünün rengine kadar tespit etmişler. Size söylüyorum, eğer bu adam buralardaysa durmasın kaçsın, bir daha da buralarda gözükmessin. Ya da onu bugün biz burada hemen kaybedip, Akçasazın bataklığına gömelim. Başka çare yok. O Candarma Komutanı var ya, çok üstünde duruyor. Bizim can düşmanımız. Eskiden dostumdu benim, biz Derviş Beyle dost olunca bana düşman oldu. Sebebini sordum, ben, dedi, derebeylere dost olanın düşmanıyım..."

Hatun, Nurhan, Muzaffer, küçük oğul hiçbirisi ağzını açıp bir söze varmıyordu. Suçlu suçlu duruyorlardı. Bu işin mutlak be mutlak Derviş Beyin başının altından çıktığına inanıyorlardı. Acaba kim işlemişti bu cinayeti? İşte bu belirsizdi.

Muzaffer: "Bunu babam yapmaz. Deli Hacı gibisileri de karşısına alıp uğraşmaz. Babamın emri olmadan da buradan kimse adam öldürmeye gidemez," dedi kesinlikle.

"İşte ben de onu söyledim Komutana. Derviş Beyin emri olmadan, Derviş Bey burada olmadan bu çiftlik halkından kimse adam öldürmeye cesaret edemez, dedim. Yoksa Derviş Beyi tevkif edecekler, eli kolu bağlı kasaba çarşısının ortasından geçirip hapishaneye sokacaklardı. Elllerinde sağlam deliller var. Durmasın kaçsın. Ya da Akçasazın ortasına götürüp bir gece gömelim. Sizin gücünüz yetmezse bizim eşkiya Veli öldürür o adamı."

"Mahir Bey, bu işten bizim haberimiz olamaz. Kimse de Deli Hacıyı öldürmez. Kumar yüzünden öldürmüşlerdir."

"Kumar yüzünden?.. Kumar yüzünden! Tuuu, bu aklıma gelmedi! Gelseydi Komutana hemen söyledim... Durmasın kaçsın. Ya da..."

O gün akşama kadar iki sözün arası Mahir durmasın kaçsın, dedi. Ağladı, sızladı, inledi.

Bu Muzaffer? Bu Muzaffer mi? Babasına taş çıkartır. Yoksa hiç haberleri yok mu? Veli mi öldürdü? Bir kumarcı da öldürebilir... Yok yok, Dervişten başkası olamaz. Ama kime, hangi adamına yaptırdı acaba? Belki Komutan bir ipucu bulmuştur şimdiye kadar... Saklıyorlar. Varsın saklasınlar, çıkacak ortaya. Dervişin en azından bu işten dolayı beş yıl başı belaya girecek.

Kasabaya döndüğünde gün kavuşuyordu. Yorgundu ama sevinçliydi. Vuran adam yakalanırsa, ya da Dervişin çiftliğinde on sekizinde bir genç varsa Derviş yandı demektir. Artık Sarıoğlu ailesi, asil Üç Oğuz soylu Derviş tarihlerden silinecekti. Önündeki en büyük engel de böylece ortadan kalkacaktı. Belki çiftliğini satın alırdı Dervişin. Kadrini kıymetini bilmediği bu topraklardan çıkacak ürün bütün bir memleketi doyuracaktı. Muzaffer zeki, cin gibi bir adamdı ama tecrübesizdi.

"Ne var ne yok Komutanım?"

"Delil kesinleşiyor."

"Ne gibi?"

"Kumarcılara bir iyice dayak çektim. Anladım ki hepsi suçsuz. Takip eden delikanlıyı iyice tarif ettiler. Son gece Hacıyla kol kola girmişler, tepeye doğru koşuyorlarmış. Deli Hacının karısı da iyice görmüş onu. İnce, uzun, kumral, çok iri gözlü birisiymiş. Deli Hacının karısı görsem, diyor, görsem onu hemen tanırım, diyor. Bulacağız. Çiftlikten ne haber?"

"Çiftliktekiler yas içindeler. Hatunun, kızın, Muzafferin iki gözü iki çeşme ağlaşıp duruyorlar. Derviş Bey bu cinayeti işletmemişse niçin ağlasınlar?"

"Derviş Beyin çiftliğinde böyle gençler var mı? Hepsini getirip kadına göstersek... Değil mi? Kadın nasıl olsa tanır. Belki on kere gördüm diyor."

"Bravo Komutanım. Çiftlikte kim varsa getirtir, gösteririz kadına. Hepsinin defterde adı vardır. Kim gelmiyorsa, bil ki katil odur. Bu iş oldu, katil bulundu Komutanım. Var ol Komuta-

nım. Memleketin idealist çocukları, sizler var olun. Yüksek omuzlarınızda bu memleket daha yükselecektir. Ben gene çiftliğe gidip araştırmalıyım. Size büyük yardımcı olacağım ve anlayacaksınız ki, bundan böyle bileceksiniz ki ben vatanımdan, vatanımın insanlarından başka bir şey düşünmüyorum. Bütün servetim, bütün çalışmam vatanımızın yükselmesi içindir. Kefeni bile bu memleketin aziz gelenekleri ortaya çıksın diye giydim de Dervişin evine gittim. Derviş iyi adam, fakat deli. Onuruna çok düşkün. Yoksa, Deli Hacı da olsa, bu vatandan bir vatandaşın eksilmesini istemez. İstemez ama öfkeli. O söz, boy-nuz sözü, onu deli etti ve bu cinayeti ona işletti.”

Bu katili de öldürseler, çifte cinayet olurdu ki, bir daha Sarıoğlu altından kalkamazdı. Çocuk yakalanırsa belki de inkar ederdi. Öfkeme kapıldım, Beyin haberi olmadan işledim derdi. Belki de kumarda paramı aldı, bana tecavüz etmek istedi, o yüzden öldürdüm derdi... Deli Hacı'nın katilini öldürtemezse bile bir kaçırabilse iş tamamıydı artık. Kaçan adam er geç yakalanır. Ama öldürtmek... Sonra da bataklığın içinden cesedi çıkartmak... Çifte cinayet doğrudan doğruya idamlık.

Çiftlik konağının kapısını çaldığında saat üçü buluyordu. Pamuk ırgatlarının ateşleri ipilemeye başlamıştı.

Yukardan gelen ses Muzafferin sesiydi. “Kim o?” diye bağırdığını duydu.

“Benim yavrum, ben Mahir... İşler kötüleşti. İn aşağı. Buldular. Buldular ve mahvolduk. Sarıoğlu ailesi bitti. Ben de bittim. Beni de methaldar kılıyorlar. Derviş Beyin teşvikiyle, ona yardımcı olarkten ben de işletmişim bu cinayeti. Komutan yü-züme karşı böyle böyle söyledi. Efendim, tespit etmişler.”

Muzaffer koşarak indi merdivenleri. Giyinikti. Elinde bir gaz lambası tutuyordu. Mahir gözlerinin içine baktı, Muzafferin gözleri kan içindeydi. Tavşanı yakaladık, dedi içinden. Yoksa bu gözler böyle olamazdı.

“Kimi tespit etmişler?”

“Sizin adamlardan birisini. On sekiz, on dokuz yaşlarında gösteren birisini. Deli Hacı'nın karısı belki on kere yüzünü görmüş. Sizin adamları hep karakola çekip kadına gösterecekler, kadın teşhis edecek. Haydi yavrum, haydi Muzafferim, bulalım

şu adamı da bu gece öldürüverelim. Başka hiçbir çaremiz yok. Başka kurtuluş yolu yok.”

“Bizde böyle bir genç adam yok, Mahir Bey. Bizde adam öldürecek kimse de kalmadı. Buyurun yukarı. Buyurun da konuşalım.”

“Demek sizde böyle birisi, böyle bir genç adam yok?”

“Nerden çıkarmışlar, hiç yok.”

Mahir ellerini havaya açtı: “Çok şükür, çok şükür Allahıma. Demek yok? Demek kurtulduk? Çok çok korkmuştum. Ben gidiyorum. Gideyim de iyi bir uyku çekeyim.”

“Burada kalsanız ya? Çok yorgunsunuz. Bu işler sizi çok yordu. Korkmayın, yakında katili bulurlar. Bir kumarcı öldürmüştür. Üzülmeyin, yakında çıkar.”

Mahir büyük bir umutsuzluk içinde: “Çok şükür Allahıma, çok şükür kurtulduk. Demek sizde hiç genç yok ha?”

“Adam öldürebilecek genç yok. Hiç yok denebilir.”

“Sağlıcakla kal yavrum. Dikkatli olun Muzaffer Bey. Derviş Bey ne zaman geliyor? Onu karşılamaya gideceğim de... Yoksa alınır. Ne gün dediniz?”

“Çarşamba günü. Uçakla. Size tel çeker herhalde. Güle güle. Çok teşekkür ederim.”

Mahirin cipi hareket eder etmez, Muzaffer gene Meyronun evine koştu. Bu gece her yarım saatta bir Meyronun kapısını çalmıştı. Meyro kapının eşiğine oturmuş, büzülmüş, korkunç bir bekleme içindeydi. Muzafferi görünce ayağa kalktı.

“Gelmedi mi daha Meyro?”

Meyrodan ölgün bir ses döküldü: “Yok kurban. Beklerim ha beklerim. Gelmedi. Bir aydır beklerim. Beklerim ha beklerim...”

Şu Veliyi bir daha iyice sıkıştırmalı. Bu işin aslını astarını bir iyice öğrenmeli. Ahmedî de sıkıştırmalı.

Sıkıntılı, sıkıntılı günler gene başlamıştı. Toprakla mı uğraşacaksın, yeni çiftlikler yapıp yeni ürünler mi yetiştireceksin, bu adamlarla mı uğraşacaksın? Büyük savaş... Bir yönle, iki yönle değil, bir sürü işle savaşacaksın.

Bankadan kredi almak gerek. Herkesin gözü, Dervişin bile gözü senin kredin üstünde. Herkesin gözü senin üstünde. Adım atmanı bile kıskanıyorlar. Değil bir dönüm toprak almak, yediğin lokmayı bile sayıyorlar, kıskanıyorlar. Saklanmak, gizlenmek gerek. Gözlere görünmemek gerek. Kötü giysiler giymeli, fakir, bir lokma ekmeğe muhtaç görünmeli. Bu sefer de yemiyor içmiyor, biriktiriyor derler. Desinler, desinler. Allah bin belalarını versin.

Derviş hallettin. İş bitik. Ya ötekiler? Herkes Derviş Bey gibi ahmak mı? Kurnaz, tilki. Ama onların da hakkından parti gelecek. Bütün toprakları hazine malı. Üstüne oturmuşlar. Bundan sonra büyük işletmeler gerek, modern işletmeler... Bunun için de büyük topraklar, büyük sermaye gerek. Büyük topraklı çiftlikleri olmayan memleket bundan böyle iflah olamaz. Bir de toprak reformu sözüdür ağızlarında. Memleket zaten küçük parçalara ayrılmış. Sefaletimizin, geriliğimizin başlıca sebebi bu. Toprak dağıtımı yapacağına, a adam, yüz bin, iki yüz bin dönümlük çiftlikler kurdur. O zaman gör memleket nasıl kalkınır. Fabrikalar kur. Köylü de fabrikalar-

da işçi olsun. İşçi olunca?.. Bu daha tehlikeli. Bir memleketin çoğunluğu işçi olunca, o zaman yandın işte. İşçiler birer beladır milletlerin başına. İçinden çıkılmaz bir iş. Beyler, derebeyler, hükümet, köylü, işçi... Herkes karşında. Bir dönüm fazla toprak sahibi ol, canına kastediyorlar.

Dervişler akıllı olsalar, ileriye görseler... Dervişlerle bizim birleşmemiz menfaatimiz iktizası. Başka çare yok. Onun gücünden istifade etmek daha faydalı bir iş. Daha akıllıca. Öyleyse ilk iş, ilk vazife Derviş bu beladan kurtarmak. Veli öldürmediyse... O mıymıntı adam öldüremez ya. Ahmet öldürmediyse... Suyun ağır akanı, insanın yere bakanı. O öldürebilir. O da öldürmediyse Derviş öldürtmüştür. Öyleyse o öldüren çocuğu bulup ortadan kaldırmak gerek. Ama ne hakkımız var? Hem adam öldürmeye gönder, işini yapsın, sonra da tut onu sen öldür. İnsanlığa sığar mı? Her birimiz birer canavarız. Ama her yıl öyle binlerce çocuk sıtmadan ölmüyor mu? Boşu boşuna ölüp gitmiyorlar mı? Bu da ölsün gitsin. O da bir adamın hayatına canavarca kıymayaydı. Beyine uyup, Beyinin gül hatırı için zavallı bir adamı öldürmeyeydi. Büyük balıklar her zaman, her zaman, Dervişin ağzıyla, küçük balıkları yutarlar. Yutulmasınlar. Beylere de bir daha alet olmasınlar. Köpekliklerini canlarıyla ödesinler de akılları başlarına gelsin.

"Veli ne zaman gelecek?"

"Dün haber gönderdim. Şimdi neredeyse gelir. Aşağıya bir bakayım. Belki aşağıdadır. Ahmedi bulduk. Korkuyunun tarlasında imiş. Irgatların başında."

"O da geliyor mu?"

"Cipi gönderdim. Alıp gelecekler."

Karısı günlerden beri Mahirden bir şey anlamıyordu. Bir bakıyor sonsuz bir sevinç içinde, bir bakıyor ağzını bıçaklar açmıyor. Yüzü safran sarısı. Ne oluyor bu adama bugünlerde? Başında işler var. Bu da Deli Hacı'nın öldürülmesine bağlı. Aca-ba Deli Hacı'yı o mu öldürttü? O kefenden sonra iflah olmadı gitti bu adam. Başka, bambaşka bir adam oldu. Eskiden işinden başka bir şeyi gözü görmezdi. Şimdi işini bile gözü gördüğü yok. Eskiden çiftlikten ayrılmaz, adım adım her tarlayı dolaşır-

dı. Günlerdir, aylardır çiftliğe uğradığı yok. Uğrarsa da, şöyle bir... Uğradı sayılmaz.

Mahir düşünüyordu. Şu pis işten bir yakayı sıyrabilsek. Bir daha mı böyle işlere karışmak? Allah göstermesin! Şu Derviş de kurtarmak gerek. Ya da ondan aralaşmak gerek. Kirli, gizli, pis işlerin adamı. Ne hali varsa görsün. Kin kötü şeydir. Bu işler hep insanın başına kin, öfke yüzünden gelir. Derviş bu işten kurtaracağım. Yazıktır. O da insan...

"Buyur Ağam."

Başını kaldırdı Veliyi gördü. Yüzü bıçak gibiydi. Gözleri çakmak çakmaklı.

"Şu odaya girelim." Ayağa kalktı, Veli de ardınca gitti. Kapıyı kapadıktan sonra: "Bana çok gerek. Senin bu adamı öldürüp öldürmediğin gerek. Sen öldürmediysen Derviş öldürmüştür. Deliller toplanıyor ve on sekiz yaşında bir delikanlının Deli Hacıyı günlerce takip ettiği anlaşıyor. Arkasına sen koymadın ya delikanlıyı? Söyle Veli. Seninle gene kardeşiz."

Veli, gergin: "Ben karıncayı ezemem dedim sana. Bu cina-yette hiçbir ilişigim olmamıştır. İşte önünde yemin ederekten Kurana el basarım."

"Öyleyse kim öldürdü bu adamı? Derviş mi?"

Veli gülümsedi: "Derviş Beyden başka kim öldürtür? Derviş Bey Deli Hacı'nın o hakaretini yutar mı? Dünya dünyaya geçse yutmaz. Bunu bütün dünya biliyor. Senin telaşın boşunaydı. Derviş Bey onu yaşatır mıydı? Malını mülkünü, bütün varını verirdi de Deli Hacıyı yaşatmazdı. Sen boşuna kendini yordun. Bu işten Derviş Bey'e de hiçbir şey gelmez. Adana Beyleri onu tutarlar. Kılına dokunsunlar, Adana Beyleri kıyameti koparırlar. Ta Ankaraya giderler. Bilemedin mi bunu? Bir Deli Hacı için hapse mi sokarlar sanıyorsun Derviş Beyi?"

"Demek sen öldürmedin?"

"Öldürmedim."

"Peki Veli, çiftliğe git. Verdiğim beş yüzü de hesabına geçireceğim. Sen gene benim kardeşimsin, adamımsın. Çiftlik sana emanet."

Veli kapıdan çıkarken, Ahmet merdivenleri çıkıyordu.

“Gel bakalım Ahmet, nerelerdeydin?” Kapıyı kapadı. Yüzü değişti. Ahmedin üstüne atılırcasına: “Doğru söyleyeceksin. Bana bu işin doğrusu gerek. Deli Hacıyı sen mi öldürdün? On beş yirmi gün sen mi takip ettin?”

Ahmet masum masum gülümsedi. Hep yere bakıyordu.

“Dilini mi yuttun ulan? Söyle korkma.”

Ahmet karşılık vermedi.

“Öldürdüysen tedbir almak gerek. Sonra başımız belaya girer.”

Ahmet taş kesilmişti.

Omzundan tuttu sarstı. “Söyle sen mi takip ettin on beş gün?”

Ahmet kıpırdamadı bile.

Uzun bir süre böylece Ahmetle cebelleşti, sarstı, yumruklandı. Sonra Ahmet: “On beş gün ben takip ettim,” dedi.

“Sen mi öldürdün?”

Ahmet buna karşılık vermedi.

Söylemiyordu işte. Bu dağlı bu pis adam... Sövmeye başladı. Sonra yalvardı. Sonra tehdit etti. “Söyle,” diyordu, “söyle! Seni candarmaya teslim edeceğim söylemezsen. Başımın belası, neden korkuyorsun? Benden de mi çekiniyorsun?” Bağır-maya çağırmaya, küfretmeye başladı. Neredeyse oturup ağlayacaktı. “Tabanlarıyın altını öpeyim Ahmet, söyle! Beni öldürme, kahretme beni. Ben senin amcan olurum. Sen öldürmedin mi? Ha? Söyle, sen öldürmedin mi? Bıçağı sen saplamadın mı göğsüne?”

Ahmette ses seda yok. En sonunda Mahir yoruldu. Ayakta duracak hali yoktu.

“Demek sen öldürdün?”

Ahmet gene ağzını açmadı. Usulca şöyle bir başını eğdi.

“Allah belanı versin. Doğru çiftliğe git ve çiftlikten çıkma. Haydi yürü! Sır küpü deyyuslar!”

İşte şimdi Derviş anlıyordu. Böyle sır küpü adamlarla, ağızsız dilsiz kişilerle darbeyi hükümet yapıldı, değil adam öldürmek.

Acaba? Acaba o delikanlı bizim Ahmet mi? Kahrol herif,

Allah belanı versin... Acaba? Ahmet öldürseydi gelir de övünerek söylemez miydi? Bu halk adamları öyle Allahın belası adamlar ki övünmesini bile bilmezler. Başlarından öylesine işler geçmiş ki, o kadar darbe yemişler ki yukardan, babaları olsa güvenmiyorlar. Bu insanlar tepeden tırnağa güvensizlik. Güvensizlik heykeli deyyuslar. Bana bile güvenmedi.

Bir oyun oynamasın? Öldürdü görünüp de faydalanmaya kalkmasın? Köylü kurnazı. Köylü kurnazı deyyuslar, her bir işi yaparlar bunlar.

Acaba?..

Mahir Kabakçıoğlu sabırsızlanıyordu. Bir daha sordu. Belki sabahtan beri on kere sormuştu.

Adam: "Uçağın alana inmesine yarım saat var," dedi.

Mahir Kabakçıoğlu avurdunu şişirip pufluyordu. "Yarım saat? Yarım saat mı var?" Elleri ardında uçağın bekleme salonunda bekleyip duruyordu.

Muzaffer gelmese babasını karşılamaya... Gelmez, gelemez. Sevişmezler onlar.

Ta uzakta, gökte uçak gözüktü. Mahir gözlerini uçağa dikti. Geliyorsun, geliyorsun. Hoş gelip safalar getiriyorsun. Aslanlar gibi geliyorsun. Ama kafese bir gireceksin ki bir daha ıkamayacaksın. Aslanım yiğidim, Oğuz soylum Dervişim. Çifte tel kelepçeler, yağlı ipler bekliyor seni. Hoş gelip safalar getirmişsin, kefenci pezevenk. İşte o kefeni bana giydirip, çarşının ortasından geirmeseydin bütün bunlar da başına gelmezdi. Ben kefeni giydim de sen ne kazandın aslanım? Cebine  kuruş girdi mi? Hey Derviş Paşa, Oğuz soyun yükseldi mi? Yükseldi de imparatorluk kurdu mu? İşte böyle olursun. Uaklardan inersin. İnersin de güzel ellerini tel kelepelere uzatırsın. Çarşının ortasından böylecene geçip hapislere girersin...

Uak alana inmiş, merdiveni konmuş, yolcular birer ikişer çıkıyorlardı. Derviş görünürlerde yoktu. Kamasın namussuz? İşi duyup Avrupalara kaçmasın? Kaçabilir mi? Avrupada ölür o, be. Onun adamları burada. Kasabanın dışına çıksın, iğne so-

kulmuş balon gibi iniverir. Hey anam hey, Avrupaya gitmek için akıl ister, görgü ister. Dervişlerin işi değil. Öyle canı, akılsız pis heriflerin işi değil.

Merdivenin başında Dervişin hayalini gördü. Yüreği hop etti. Geliyor, geliyor! Geliyor canım, kuzu kuzu geliyor! Yağlı ipe geliyor, aslan Derviş Bey. Oğuz soyu, imparatorluk kurmuş bir soy ölümden korkar mı hiç? Geliyor, geliyor tıpış tıpış. Gel gel gel... Öz kardeşin seni bekler. Seni canından çok sever Mahir Ağan, pis Kabakçının oğlu...

Derviş merdivenleri indi, Mahirden yana yöneldi. Mahirle göz göze geldiler, gülümsediler. Mahir onu karşılamak için bir iki adım attı. Durdu bekledi. Derviş yanına yaklaşıncı eğildi, elindeki bavulu almak istedi. Derviş vermek istemedi. Mahir zorla çekti aldı.

"Hoş geldin, kardeş, hoş gelip safalar getirdin. Ne güzel, ne güzel işler oldu, bilemezsin. Duydun mu? Deli Hacıyı vurdular. Yetmiş beş yerinden de bıçakladılar. Göğsünü kevgir gibi ettiler. Senin acını aldılar. Dünyada herkesin onuruyla oynanır da Derviş Beyin, Oğuz soyu Derviş Beyin onuruyla oynanmaz. Bunu bütün dünya öğrendi. İyi yaptırdın. Yaptırdın ama bu çocuk çok acemi çıkmış. Herkes onu tanımış. Bir aydan daha çok Deli Hacıyı takip edip, öyle öldürmüş. On dokuzunda gösteren bir genç. Yakalayacaklar. Çiftlikteki bütün adamları o çocuğu görenlere gösterecekler. Bir değil, iki değil gören, belki on beş kişi. Sana öğretecek değilim ya, bunu aklı başında bir adama yaptırıydın ya... Adamın yoksa elinde benden istesen ben verirdim. Bende öyle bir serseriye öldürecek belki on beş kişi var. Yakalayacaklar. Ya kaçırmalı bu çocuğu, ya da ortadan kaldırmalı. Muzaffere söyledim..."

Otomobile geldiler. Mahir elindeki bavulu götürdü otomobilin bagajına koydu. Geldi kapıyı açtı: "Buyur Beyim buyur," dedi. "Şu uçak yolcuğu da ne güzel şeydir.. Muzaffer aldırmadı. Ya da bana güvenmedi. Bey gelmeden şu adamı ortadan kaldırmak gerek Muzaffer, dedim. Dedim ki Muzaffere, bu çocuğu yakalarlarsa, Beyi de beraber deliğe tıkarlar, dedim..."

"Yok öyle şey," diye kaşlarını çatı Derviş Bey. "Bizde De-

li Hacı gibi adamı öldürmeye tenezzül edecek kimse bulunmaz. Onu takip edip de öldüren kişi başka yerden olacak. Anladın mı Mahir? Benden izinsiz, ben olmadan benim adamlarımdan hiç kimse varıp da bir adam öldürmez. Ben de Deli Hacı gibisilerin öldürülmelerine razı olamam. Olamaz öyle şey Mahir!”

“Savcı, Candarma Kumandanı, herkes aleyhimizde. Derviş öldürttü diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Ben olmasaydım seni tevkif edip öyle getireceklerdi. Ben dedim ki... Derviş öylesi adamları vurdurmaz. Vurdurursa adama benzer adamları vurdurur. Böylesi ayaktakımları ile uğraşmaz.”

“Kimi, nasıl tevkif ederlermiş? Ne sanıyorlar kendilerini? Bana kimse dokunamaz. Deli Hacı gibi beş paralık insan için beni kim?..”

Mahir burada, bu tevkif işinde biraz zayıf gördü Derviş. Öyle birden parlamadı. Bir an durup düşündü. Yüzünde de azıcık bir sarılık dolaşır gibi oldu. “Ben dedim ki onlara, siz Derviş Beyi tevkif edemezsiniz. Kasabada, daha da olmazsa bütün Türkiyede, bütün Oğuz boylarında hadise olur bu, dedim.”

Derviş kendine geldi, bağırmaya başladı: “Beni bila sebep tevkif edenin alnını karışlarım. Ocağına incir dikerim. O züppelere gösteririm. Bileydim, gelirken Ankaradan geçerdim.”

Mahir işi iyice çakmıştı. Deli Hacıyı öldüren buydu öldürmeye ama belli etmiyordu. Bunlar korkunç adamlar. En yakın dostlarına bile şu kadarcık sır vermiyorlar. Vay namussuzlar vay! Biz de dost dedik, kardeş dedik de bağrımuza bastık.

Daha fazla bu işin üstünde durmamalı. “Derviş Bey, doğru çiftliğe mi? Yoksa Adanada biraz kalıp dinlenelim mi?”

“Doğru çiftliğe.”

“Kasabaya uğrayalım mı?”

“Doğru çiftliğe.”

Adanadan çiftliğe kadar ne Mahir bir tek kelime söyledi, ne de Derviş Bey. Mahir birkaç kere konuşma yolu açmak için bir iki konu attı ortaya, Derviş oralı bile olmadı. Gözlerini kapamış, otomobilin köşesine iyice yerleşmiş, uyur gibi.

Çiftliğe gün batarken vardılar.

Mahir: "Geldik Bey," dedi. Otomobilden indi, otomobilin kapısını açtı.

Muzaffer otomobilin geldiğini görünce hemen aşağı inmişti. Biliyordu, babası ağzından bir şey kaçırmazdı. Bu adam bu işle bu kadar uğraştığına göre, bunun bir dolap çevirdiği belliydi. Şu Mahiri bu evden nasıl uzaklaştırmalıydı? Her şeye burununu sokuyordu. Bir koku almaya can atıyordu. Haline bakın şunun, av köpeklerine benziyor.

Muzaffer öylesine soğuk davrandı ki Mahire, Mahir korktu. Bey de çok soğuk davranmıştı zaten. Bunlar kurt, bunlar kurt, diye düşündü Mahir. Kurt ama, kurt olduklarından dolayı da kapana girdiler.

Yukarı çıktılar. Mahir de arkalarından geldi. Kimse onu buyur etmemişti. Bu ne kabalık, ne köpeklik bu? Mahir sedirin ucuna ilişmişti. Kimsenin dönüp de ona bir söz ettiği yoktu. Kendi aralarında, hiçbir şey olmamış gibi İstanbulu, İstanbuldaki dostlarını konuşuyorlar, gülüşüyorlardı. Mahir bir iki kere konuşmaya katılmak istedi, kimse sözünü duymadı bile. Mahir küçülmüş kalmıştı bu evde.

Size yaparsam yaparım, diye içi alıp alıp veriyordu. Bütün servetimi batırırım ama size de yaparsam yaparım. Deli Hacıyı siz öldürttünüz. Üstünüzde bir katil var. Altından kalkamayacaksınız. Bir daha evinize gelmem. Yüzünüze bakmam. Dostluğumuz bitti. İnsanları hor görenlere yardım edilmez. Halbuki ben seni bu boktan kurtarmak istiyordum. Sen düşman gözüyle bakıyorsun bana, Derviş. Ananı avradını... O şanlı Sarıoğlu soyunu... Oğuza çıkarmış soyu! Çıkınca ne olurmuş! Milletin bu devirde Osmanlıyı bile taktığı yok, değil senin Oğuz soyunu. İngiliz kralı bile vız geliyor millete.

Mahir öfkeyle ayağa kalktı: "Vakit geçti, ben eve ulaşmalıyım. Yarın sabaha çok işim var."

Muzaffer dilinin ucuyla: "Bu gece burada kalsan ya, Mahir Bey," dedi usulca. Öylesine söyledi ki, şimdiye kadar oturduğu bile fazladandır demekti bu.

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim. Bey geldi ya. Çok şükür sağ salım geldi ya. Ben başka bir şey istemem. Sağlıcakla kalın."

Merdivenlere yürüdü. Muzaffer onu avlu kapısına kadar geçirdi. Derviş Bey yerinden kıpırdamamıştı.

Muzaffer geldiğinde Derviş Bey ona baktı: "Bana öyle geliyor ki bu adam, bu bok Kabakçı bizim aleyhimize bir şeyler çeviriyor. Deli Hacıyı bizim üstümüze yıkmaya çalışıyor."

Muzaffer: "Öğrendim ki Deli Hacıya kasabadan gitsin diye bol miktarda para vermiş. Fakat Deli Hacı onu dinleyip de gitmemiş."

Derviş Bey: "Yaaa!" dedi.

Durum ciddi idi. Böyle genç, denemeden geçirilmemiş kimselere güvenmemeliydi ama ne fayda... Olan olmuştu bir kere.

Derviş Bey yaptığı iş ne kadar sarpa sararsa sarsın, ne kadar kötüye giderse gitsin pişmanlık duymayan, iyiyse de öyle çok sevinmeyen, her işi öyle olması gerekiyormuşçasına doğal karşılayan, yani hiçbir zaman arkasına dönüp bakmayan kişilerdendi.

İlk işi Yusufu, bu acemi delikanlıyı soktuğu beladan kurtarmanın yolunu bulmaktı. Belki çiftlikteydi, saklanıyordu da Muzaffere, ötekilere haber vermemişlerdi. Şunlar başından bir çekilse de Meyronun evine kadar gitseydi... Belki de kapıda onu Yusuf karşılardı. Ne olursa olsun, şu küçücük çocuk yiğit, sözünün eri çıkmıştı, o İstanbul'dan dönmeden işini bitirmişti. Onu yakalasalar bile kimse onun ağzından hiçbir söz alamayacaktı. İstedikleri kadar işkence etsinler, isterse tırnaklarını söküp derisini yüzünler Yusuf onun adını vermeyecekti.

Dışarda silme bir karanlık, usuldan bir yağmur çiseliyor. Koşarcasına Meyronun evine vardı. "Meyro," diye seslendi.

Meyro ocağın başına büzülmüş, ellerini koynuna sokmuş, her zamanki gibi öyle donmuş, kurumuş kalmıştı. Oğlunun başına bir bela gelmişti. Bu muhakkaktı. Ama nasıl bir belaydı? Onu da biliyordu ama düşüncesini bu korkunç gerçeğe vardır-maya korkuyor, hep o düşüncenin yöresinde, daha umutlu yerlerinde dolaştırıp duruyordu.

Beyin sesini duyar duymaz yüreği hop etti, ayağa fırladı, kapıya koştu. Mahmut, Akyolluyu öldürdüğü günün gecesi de Bey böyle çağırmişti onu. Böyle kalın, boğuk, karıncalanmış, ağır, ölüm gibi yasal bir sesle. Meyro bu sesi iyi tanurdu.

Karşısında Beyi görünce ürperdi. Önce kocasını elinden almış, şimdi de oğlunu alıyordu. Keşki evlendirmez olaydı, o Mahmut karşısına çıkmaz olaydı. Mahmudun ölümünden beridir ki böyle gece vakti evine ilk olarak geliyordu. İş olmuş bitmiş demektir. Beyin ne soracağını biliyor, Bey sormuş gibi karşılık vermeye hazırlanıyordu ki: "Yusuf evde mi?" dedi Bey.

Yıllar önce de gene böyle: "Mahmut evde mi?" diye sormuştu. Gene böyle yüzü uzamış, kırışık içinde, gözleri kederli, yüzünün yarısı aydınlıkta, yarısı karanlıkta. O gece de böyle yağmur çiseliyordu.

Meyro öylesine bitmişti ki Beyine karşılık veremeyecek diye korktu. Rezil rüsva olacak, Dördüncü Ordu aslanlarının kız kardeşi olmanın onurunu yere düşürüp kirletecekti. Kendisini o anda topladı. "Gelmedi daha Beyim," dedi.

"Ne zaman gitmişti kasabaya?"

"Sen gittikten belki bir hafta sonra... Aklımda kalmamış."

Bey uzun uzun titrek gaz lambasının yarı aydınlattığı kırışmış, solmuş, acıya batıp çıkmış, küskün yüzüne baktı Meyronun. Çiftliğe geldiği günler ne ateşli, ne güzel, ne yiğit bir kızdı. Bey o zamanlar onun için Arap kısırağına benziyor demişti. Yıllar insanları ne hale getiriyordu. Bu Meyronun yirmi yıl önceki Meyroyla en küçük bir ilişkisi olamazdı. O, Arap kısırağı gibi alımlı, pırıl pırıl kızdan bu döküntü kalamazdı.

Bey: "Nasılsın Meyro?" diye sordu.

Meyro: "Beyimiz sağ olsun," dedi. "Ne var ki halimizde? Gül gibi geçinip gidiyoruz işte."

Bey: "Yusuf ne zaman eve gelirse bana haber ver, olur mu Meyro?" diye sert bir sesle söyledi.

Meyro da aynı sertlikte bir sesle: "Olur Beyim," dedi. "Beyimiz sağ olsun."

O Dördüncü Ordu aslanlarının kız kardeşiydi. Bir oğul pa-hasına da olsa düşük yanını hiç kimseye gösteremezdi. Yüreği

yanıyor, belaya daha yaklaştığını seziyordu ama kaderdi. Alın yazgısıydı.

Bey: "Gecen hayrolsun Meyro," dedi, ayrıldı.

Meyro arkasından: "Beyim," diye seslendi, "ha şuraya kadar gelmişken, oturup da bir kahvem içeydin ya..."

Bey uzaktan karşılık verdi: "Sağ ol Meyro, bir daha sefere."

Geceye yağmur çiseliyordu, inceden inceye...

Yusuf bu ilk avında yakalanmamalı, içeri düşmemeliydi.

Bu çocuğun şevkini kırabilirdi. Hapishaneye girip çıkan adam başka, yıkılmış, kırılmış, güvensiz bir tuhaf kişiydi. Bu yılmış adamlara, ne kadar yiğit, dost, sağlam, kardeş olurlarsa olsunlar, hiçbir şeyi güvenemezdin. Bu deneme, eğer yakalanıp içeri düşmezse, Yusufu onun eline en etkili bir silah olarak verecekti.

Tosun Dayının kapısında idi. Bu adam da insanlar içinde canını, malını, ırzını bile güvendiği yiğit bir insandı ama hapishane görmüştü. İşe yaramazdı artık.

"Tosun, Tosun!"

Tosun Dayı hemen kapıya çıktı. O da Meyro gibi bu seste bir uğursuzluk sezinleyerek dışarı fırlamıştı. Bey onun kapısına da böyle gece yarısından sonra hiçbir zaman doğru bir iş için gelmemişti.

"Buyur Beyim."

"Tosun, Yusufu arıyorlarmış, duydun mu? Güya Yusuf kasabada bir adamı öldüresiymiş, kaçıp da saklanmış. Çocuk değil mi, korkmuş. O nerelerde saklanır? Ya Anavarza kayalığında, ya Akçasazda, ya da şu yakınlardaki kamışlıklarda. Köksüz Çınarın kuyusunun oralara da, kuyuya da bakın. Topla adamlarını, hemen şimdi. Yusuf candarmaların eline geçmeden bizim elimizde olacak, anladın mı Tosun?"

"Anladım Beyim. Sen sağ ol. Yusuf neredeyse sabah olmadan bulur getiririm."

Yağmur çiseliyordu ve karanlık duvar gibiydi. Bey konağına gitmedi. Çiftliğinin içini dolaşüyor, yüreği daralıyor, çığsıyor, bir yerleri sancıyordu. İçi ona diyordu ki kötü, çok kötü bir durumla karşılaşacaksın... İçi ona diyordu ki bu dünyada senin işin bitti... Bütün çiftlik uykudaydı. Ortalıkta Tosunun usul usul kapılardan adamlarla fısıldaşmasından, bir de yağmur çis-

seltisinin huğların ot damlarına düşmesinden çıkan sestən başka ses yoktu.

Şu oğlan ele geçerse onu nasıl kurtaracaktı? Çok adamlarını, bundan on yıl öncesine kadar rüşvetle kurtarmıştı. Çoğu zaman da bunun bile gerekliliği kalmamış, dostları olan hükümet adamlarına iki sözde her bir işini yaptırmıştı. Mahmuttan gayri onun adamlarından hiç kimse üç ay, en çok bir yıldan fazla içerde kalmamıştı. Mahmudun yakalanması onun onurunu iyice kırmış, hele içerde öldürölmesi onun nüfuzunu iyice sarsmış, çiftliğindeki kendi yetiştirmesi adamlarının bile ona şüpheyle bakmalarına sebep olmuştu.

Eskiden ta uzaklardan, Maraştan, Antakya, Diyarbakır dolaylarında cinayet işlemiş kanlı katiller, onun ününe gelir, onun çiftliğine sığınırldı. Kendisine sığınan kanlıları Beyin koruması da eski bir gelenektir. Kendisine sığınan bir katili bir derebeyinin korumaması, onu ele vermesi, o derebeyinin çöktüğüne en büyük işaretti.

Babasının sağlığında ta Urfadan dağ gibi iri Zalo adında bir adam gelmişti. Zalo bir aileden tam beş kişiyi öldürüp kaçmıştı. Yıllar sonra öldürölün beş kişinin akrabaları araya araya Zalonun yerini bulmuşlar, Sarioğlundan Zaloyu kendisine vermesini istemişlerdi. Fakat babası Zaloyu onlara vermemişti. Veremezdi de... Korksa da verse, bu olay bir anda bütün Adana, Antakya, Urfa, Diyarbakır bölgelerine kadar yayılacak, "bakın şu Sarioğlu alçağına, kendisine sığınan bir adamı bile koruyamadı," diyeceklerdi. Düşmanları Zaloyu Sarioğlundan almak için akla gelen her şeyi yapmışlar, gözdağı vermiş, kese kese altın teklif etmişler, Sarioğlunu kandıramamışlardı. Zaloyu çiftlikte öldürmek için de birçok fedailer göndermişlerdi. Her seferinde de Derviş Beyin babası o fedaileri yakalamış, öğütler verip salıvermişti. Düşmanlarının Zaloyu gelip Sarioğlunun çiftliğinde öldürmelerinin Sarioğlunu bizzat öldürmekten hiç farkı yoktu. Zalo öldürölldükten sonra, Sarioğluyla Urfalıların arasında kan davasının başlaması, Sarioğlunun Urfaya ya kendisinin gidip, ya da adam gönderip Zaloyu öldürenlerden onun öcünü alması gerekti. Zalonun düşmanları bunu bile göze almışlardı ama başarıya ulaşamadılar.

Bu bir tanesi. Derviş Bey Sarıoğlu soyunda böyle bir sürü kanlı sığıntıların hikayelerini biliyordu. Ve Beylik de bu demekti. Şimdi Derviş Bey, değil kendine sığınanları, beş paralık bir insanı öldüren kendi adamını bile koruyamıyordu. Üstelik adamlarını da karakollarda öldürüyorlardı. Bunların başlıca sebebi şu zıppıktı, kansız, soy sop, temiz kan bilmez hükümet adamlarıydı. Okuyunca bir Çingenenin, bir ırgadın, köylünün oğlu bile hakim, kaymakam, savcı, subay olabiliyordu. İşte bu soysuzlar da soylunun değerini bilmiyorlar, Mahir gibisilere, sonradan beş on kuruş sahibi olmuşlara soylulardan daha çok itibar ediyorlardı. Herkes dengi dengine... Adanadaki Beyler de olmasa gerçekten hali dumandı. Bereket ki Adana Beylerinin Ankara Hükümetinde iyi bir yerleri vardı da... Onların itibarının da yavaş yavaş söndüğünü görmüyor değildi. Eeee, bunun sonu ne olacaktı? Koskocaman devlet şu badırı çıplakların eline mi kalacaktı.

Yok yok, kanlarının son damlasına kadar savaşıacaklar, buna izin vermeyeceklerdi. Olmazdı öyle şey.

Köyden doludizgin çıkan birtakım at ayaklarının sesleri onu kendine getirdi. Tosun, Yusufu aramaya gidiyordu.

Birden farkına vardı ki iliklerine kadar ıslanmış. Azıcık da üşümüş.

Uzaktaki kasaba bir uğultu halinde üstüne geliyor, o koş-tukça ona daha da büyük bir uğultuyla yaklaşıyordu. Ezanlar okunuyor, horozlar ötüşüyor, klaksonlar çalınıyor, eşekler anırışıyor, köpekler ürüşüyor, binlerce, binlerce insan bağrışıyor, sesler birbirine karışmış, kasabayla birlikte, o koştukça bir uğultu dağı gibi yuvarlanarak arkasınca geliyordu. Ayağının altındaki toprak çatırtıyla yarıyor, bazı bazı soluk aldır-maz bir toz bulutunun içine giriyor çıkıyor, ağzı dolu dolu, iğrenç bir salya tükürüyor. Tükürdüğünü kan sanıyor, tuzlu tuzlu, sıcacık bir yerleri kanayıp duruyor. Uğultu gittikçe büyüyor, yaklaşıyor, bu uğultuya bir de yüreğinin kütürtüsü karışıyor. Yüreği yerinden fırlayacakmış gibi. Düşüyor, tozların içinde bir süre soluyup kaldıktan sonra ağzı burnu, saçları, üstü başı tozla dolmuş zorla ancak kalkabiliyor, gene koşmaya başlıyor.

Ortalık ağarmaya yüz tutmuş. Nedense gürültü, uğultu birden kesiliverdi. Arkasına düşmüş yuvarlanan dağ durdu. İlk olaraktır ki durdu, arkasına baktı. Kasaba yamaca apak yapışmış, hayal meyal, bir buğu içinde pul pul ışılayarak, arkasında boz bir geceden çıkan ışıklarla kızarmış dağlar, gökyüzü sallanıp duruyordu.

Ne olmuştu? Dün sabah, bu gece, şimdi, şu anda? Bu ardına düşüp yuvarlanan neydi? Şu, bir gök gürültüsü gibi göğü yırtan çığlık neydi? Niçin koşuyordu böyle? Kendine gelmişti ama bir türlü gözünün önüne getiremediği, getirip yakalaya-

madığı bir şeyler vardı. Kaç gündür, kaç gecedir böyle niçin koştuğunu bulamıyordu.

Gün ağardıkça kasaba yavaş yavaş açılıyor, bir aydınlık içinde dönüyor, parlıyor iyicene ortaya çıkıyordu.

Yusuf birden kasabayı seyrederken titremeye, sonra da koşmaya başladı. Gözlerinin önündeki ak minare, ağaçlar, gök yırtıldı. Uğultu gene yuvarlanarak geliyordu. Az sonra da her şey, hiçbir şey olmamış gibi gene durdu. Öylesine yalnız, çırılçıplak buldu ki kendisini ovanın ortasında, sonsuzluğunda, şu koskoca dağlar arasında küçülmüş küçülmüş kalmıştı. Her şey koskocaman dev gibi, sonsuz... Ayaklarının altındaki toprağı çekiyorlar gibi. Ayakta duramayıp yere düştü, boylu boyunca tozların içine uzandı. Yolun kıyısına, çalılığın içine doğru sürünerek, elleri ayakları parçalanarak ilerliyordu. Uğultu gittikçe artıyor, kıpkırmızı bir yalım gibi kasabadan bu yana üstüne boşalıyor, yüzlerce, binlerce insan ellerinde bıçaklar, körükler, kızgın, billur kırmızısı demirlerle üstüne yürüyorlardı. Her şey zifiri karanlığa kesti birden.

Kendine geldiğinde vakit öğleyi bulmuş, güneş ortalığı kızdırmıştı. Gözlerini kocaman kocaman açmış, her gördüğüne de şaşıyordu. Dikenli çalılar, çalılarda çobanaldatanlar, ötedeki dallarını göğe germiş, kızarmış yapraklı ulu çınarlar, bir sel yatağını çiçeğe boğmuş ağın ağaçlarının altındaki bulutlar gibi ak çakıltaşları... Yeni, harikulade, şimdiye kadar hiç görmediği bir yer, bir dünyaydı bu.

Sağ eline bir şey oluyordu. Eline baktı, hançeri eline yapışmış gibi... Kurumuş kan gibi kapkara bir şey elini ve hançeri boyamış. Tiksintiyle elini silkti, hançer gitti öteye, bir çalı kümesinin köküne düştü.

Hançer elinden çıkar çıkmaz içini bir kıvanç, bir sevinç doldürmüştü. Ayağa kalktı, yürümeye çalıştı ama halsizdi. Ne yapacağını bilemedi. Bir anda sevinci söndü. Durdu, bir süre gene bu yeni, bu harikulade dünyayı seyre daldı. Sonra ne oldu ne olmadı, içgüdüğü ona bir tehlikeyi haber verdi, son gücünü de toplayıp koşmaya başladı. Yeniden ovaya düştü. Bu öğle sıcağında her şey bomboştu. Bir yel bile esmiyor, bir yaprak bile

kımıldamıyordu. Yapayalınızdı.

Nasılsa gözüne uzaklardaki ulu çınarlar gene ilişti. Bu kırımızı yapraklı, göğü örtmüş çınarları iyi tanırdı. Onları görünce içine birazcık güven geldi. Gözlerini çınarlardan bir türlü ayıramıyordu. Bir an için çınarlar gözlerinin önünden çekilecek olsalar, sanki başına olmadık belalar gelecekti. Şeytan onu dürtüyor, çınarların yapraklarını gidip teker teker saymak istiyordu. Bu düşüncesine az sonra kahkahayla güldü. Ayağa kalktı, çınarlara yürüdü. Sallanıyordu. Bir çınarın yanında durdu kaldı. Çınarın gövdesi dallardan toprağa kadar kara benekler içindeydi. Gövdenin güneye bakan yerinin kabukları yarılmış, oradan kocaman bir kabuk da yere düşmüş, çirkin çirkin, irinli bir yara gibi kanıyor, aynı çınarın eğilmiş bir dalı yeri süpürüyordu.

Güneş daha kızdırıyor, ensesini yakıyordu. Elini ensesine götürdü, bir süre orada öylece, ensesini kaşıdı kaldı.

Gün batıya inerken uzaktaki buğulanan kamışlık gözüne ilişti. Bu gerçekten bir kamışlık mı? Yarımcaların kamışlığı mı? Bu kamışlık uçsuz bucaksız. İçinde bin adam yüz yıl saklansa kimse bulamaz.

Cankurtarandı kamışlık. Az önceki halsiz, adım atmaktan ürken, dizleri titreyen adam kendisi miydi? Kamışlığa doğru böyle uçarcasına atılan adam?

Karanlık kavuşurken kamışlığa geldi, hiç durmadan içine daldı. Dizlerine kadar bataklığa girdi. Bataklığı az bir sürede geçti, kuru bir yere geldi ama durmadı. Kamışlığı derinliğine derinliğine iniyordu.

Ortalık zifiri karanlığa kesmiş, inceden de bir yağmur çilelemeye başlamıştı. Ö hala durmuyor, kamışlara çarpa çarpa, böğürtlen çalılarının içine düşe çıka sığınağına doğru ilerliyordu.

Yağmur durmadan çiseliyor, o, bacaklarını, kollarını, tüm bedenini geriyor, yüzükoyun ıslak toprağa yapışırçasına uzanmış yatıyordu. Uyandığından bu yana burnuna, ciğerlerini çürütürcesine acıtan bir koku geliyordu. Epeydir kalkmak, köye gitmek istiyordu ama bedeni öylesine ağrıyor, her bir yanı öylesine dökülüyordu ki ayağa kalkamıyor, gerinip duruyordu.

Yağmur durdu gibi geldi. Güneş de açmış olabilirdi. Gözlerini açmaya korkuyordu. Gözlerini açarsa karşısında ölüyü görecekmış gibi geliyordu ona.

Nasıl oldu nasıl olmadı, kendi de hiç farkında değil, birden kendisini kamış kümesinin az ötesindeki açıklıkta buldu, gözünü açtı, hemen geri kapatmak zorunda kaldı. Ortalığı öylesine parlak bir güneş almıştı ki... Gözlerini usul usul kirpiştiriyor, güneşe alışıyordu. Bir iki kere aksırdı. Hiçbir şeyi ansıyamıyor, karmakarışık bir düştten uyanmışçasına sersemlemiş, ne olup bittiğini anlamaya zorluyor kendisini, bir türlü de bulamıyordu.

Gözleri alışınca dört yanındaki birer çınar gibi büyümüş, esen yelde sallanan ulu kamışları, birbirlerine geçmiş böğürtlenleri, çalıları, yabanasmalarını, uzayıp giden, fıkırdayıp kaynayan bir bataklıkta gördü. Başkaca, kamıştan hiçbir şey gözük-müyordu. Burası neresiydi? Yusuf bu yörelerde böyle uçsuz bucaksız bir bataklığın olduğunu hiç ansıyamıyordu. Neydi, neresiydi?

Birden, yönünü düşünmeden koşmaya başladı. Gözleri büyümüş, onu parçalamak için üstüne gelen bir yırtıcı hayvandan

kaçarcasına, kendini yitirmiş koşuyordu. Dizlerine kadar bataklıklara girip çıkıyor, böğürtlenlerin içine düşüyor, yol bulamıyor, bir kamış, bir çalı öbeğini, küçük bir bataklığın yöresini gözleri bağlı kuyu beygiri gibi dolanıp duruyor, sonra bir yolunu bulup, gene kamışlığın dışına doğru bir yöne koşuyordu.

Bu sabah güneş batıdaydı. Bu kadarlığından başkasını bilmiyor, yönünü de ona göre ayarlıyordu. Çiftlik ne yönde kalmış, hele bataklıktan bir kurtulsun, o zaman onu düşünürdü.

Yorulmuş, koştuğunu sanıyor ama koşamıyor da... Bazan düşüyor, sonra kalkıp, dili dışarda soluk alıyor, sonra koşar adıma geçip sallanıyor. Bir kıyıya ulaşabilse... Bütün isteği bu şimdilik. Gün batacak. Gün batınca da bu kamışlıkta bir adım atamayacağını biliyor, son gücünü harcayarak kamışlığın dışına çıkmak için çabalıyor.

Bir mucize... Kamışlığın kıyısında ve ötelerde geniş, tozlu anayol ve dümdüz tarlalar... Sevinecekken, kulağına uğultular, insan sesleri geliyor, gerisin geri kamışlığın içine doğru dönüyor.

Gün batıyor. Yusuf yorgun. Kulağına sesler, köpek ürüşmeleri geliyor, sesler, ürüşmeler gittikçe de ona yaklaşıyor. Kulağına "Yusuf, Yusuf!" diye bir çağırtı geliyor. Daha çok korkuyor ve ortalık kararınca kadar bataklıktan çıkamıyor. Gece yarıya doğru olacak, sesler, köpek havlamaları kesiliyor, onu çağıran ses duyulmaz oluyor. Yusuf'ta bir ferahlama... Kamışlığın dışına doğru koşmaya çabalıyor ama bir kamışın köküne takılıp düşüyor, ne kadar çabalıyorsa da bir daha doğrulamıyor.

Şimdi azıcık dinleneyim de biraz sonra çıkarım kamışlıktan, diye geçiriyor içinden...

Bir de gözünü açtı ki ne görsün, güneş doğmuş, ortalık ışığa boğulmuş. Kamışların püskülleri esen yelle ağır ağır sallanıyor. Başucundaki kamış tepeden tırnağa sarıcaarı petekleriyle sıvanmış. Ve her peteğin üstünde yüzlerce kara halkalı, kara benekli, kanatları mor çizgili arılar. Bütün gece bu arıların altında nasıl yatmış? Üstelik de arılar onu sokmamışlar.

Ayağa kalktı. Bugün biraz daha az sersem, biraz daha fazla bir şeyler anıyordu. Bir şeyi iyi biliyor, aklına iyice yer etmiş, insanlara gözükmeyecek, onlarca yakalanmayacak. Ama niçin? Onun ne düşündüğü var, düşünse ne de bulacağı var.

Birden korkunç bir açlık duydu. Midesi kazınıyor, kusacağı geliyordu. Karnı karnına yapışmış, bacakları titriyordu. Burada kalıp açlıktan ölmekten korktu, ne olursa olsun kamışlığın dışına çıkacak, bugün çiftliğe varacaktı.

Gün kavuşurken az ötede salkımsöğütlü bir çiftlik evini gördü. Bu kimin çiftliğiydi? Ne de güzel bir yapıydı! Ayakta duramadı, yere oturdu. Sonra bir uğultu duydu, baktı ki bir sürü kalabalık çiftlikten kopmuş kendine doğru geliyor. Telaşlandı ama yerine çakılmış gibi bütün çabasına karşın kıpırdamıyordu. Çabasını az daha artırıp bataklığın içine sürünmeye başladı. Süründükçe açılıyor, açıldıkça kamışlığın derinliğine kayıyordu. Kendini büyük bir kamış kümesinin köküne attı. Burası güvenli bir yerdi, onu burada kimse bulamazdı.

Şimdi de arılardan korkuyordu. Ya şimdi bir uyursa, o uyurken de arılar gelip başına çokuşur da sokup öldürürlerse?.. Başının içinde sanki binlerce arı vızıldıyor, öldürücü açlık bir yandan, korku bir yandan onu uyutmuyordu.

Kendini kamışın altından dışarıya attı. Hava sıcaktı ya, üşüyordu. Belirsiz bir yöne yürüdü. Bir bataklığa gelince geriye döndü. Önünde bir çıt duysa hemen kurulmuş gibi geriye dönüyordu. Bir kuş parlarsa, bir yılan aksa, sertçe bir yel dalgasında birbirine değen kamışlar çatırdasa hemen yolunu değiştiriyordu. Gece yarısını çoktan geçmişti ki halsiz düşüp yere yığıl-verdi. Soluk alamaz olmuş, karanlığa gömülmüştü. Bir sezgi gibi, ölüm bu olsa gerek, işte ölüyorum diye geçiriyordu içinden. Gittikçe de bedeni çözülüyor, gevşiyordu. Üşüyen bedeni titreyemiyordu bile.

Derken gözlerinin önünden karanlığı delip bir ışık yolu akmaya başladı. Az sonra da bu ışık yolundan kendine doğru bir atın yıldırım gibi geldiğini gördü.

Elinde üç kıl vardı. Kılı birbirine sürünce kuzguni siyah bir at bir ışık yolundan gelip onu sırtına alıyor, dilediği yere götürüp koyuyordu. Sonra gene kılları birbirine sürtüyor, at gene geliyordu. Ata diyordu ki: "Ey at, seninle gidip dev padişahının aynasını alıp geleceğiz." Atın sırtına biniyor, devler memleketine gidiyorlar, devlerin o ulu aynasını, dünyanın sırlarını

gösteren aynasını alıp getiriyorlardı. Kuzguni siyah at her bir şeyi biliyordu, gözü açıkken devlerin uyuduğunu, kapalıyken uyanık olduklarını...

Kılları bir daha birbirine sürtüyordu, at gene geliyordu. At değil, bir evren. Kapkara, yanar bir yeşilde. Kuyruğunu yağmur gibi döküp, kulaklarını dikmiş, dünyanın en güzel yaratığının heykeliymiş gibi durmuş. Gözlerinde sevgi, dostluk...

“Dile benden ne dilersen?”

Ne dileyecek, peri padişahının bahçesindeki ağlayan narı dileyecek. O narı ki yüzlerce peri bekler. O nara ki kuş kanadıyla, yılan gövdesiyle, arı vızıltısıyla yaklaşamaz. Bu bir zor iş ama dünyada dermansız dert, çaresiz hal yoktur. Meramın da elinden bir şey kurtulmaz.

At: “Bu çok zor bir iştir kardeş,” der.

Zor, zor ama bu ağlayan nar gülmeye başladığı zaman da bütün ağlayan insanlar, acı çekenler, yenilmişler, yorulmuş bıkmışlar, umutsuzlar, ezilmişler gülecekler.

At der ki: “Bin sırtıma, öyleyse bin sırtıma ya, işin ucunda ölüm var. Ölüme gidebilir misin?”

Nasıl gidilmez! Ağlayan nar gülecekse... Atın sırtına biner, büyük sonsuz nar bahçeleri üstünden uçarlar. Her yerden bin inilti gelir. Pembe, kırmızı, yakut, sarı, yeşil narlarda bir ağıt... Ta yukardan peri padişahının bahçesindeki narı görürler. Narın iniltisi dünyayı almış. Kocaman, ışıklı, her dalında milyonlarca yakut kırmızısında narla güröldeyen nar ağacı...

At der ki: “Şimdi narın üstüne ineceğiz. Sen narın en üst dalına yapışıp bırakmayacaksın. Nar dayanamayıp kökünden sökülecek, bizimle gelecektir.”

Öyle yaparlar. Nar sökölünce peri ülkesinden korkunç bir çığlıktır kopar. Nar topraktan uzaklaştıkça çığlıklar büyür ama, ata yetişip de narı elinden alamazlar. At uçar uçar gelir ıssız, sonsuz Çukurova toprağı gibi bir toprağın üstünde durur.

“İşte bu narı buraya ekersen hem daha iyi biter, hem bunun yüz misli, bin misli büyür, hem de bir daha hiç ağlamamacasına güler.”

İnerler, narı oraya diker dikmez nar hemen büyümeye ve az önce ağlayan nar şimdi gülmeye başlar.

Gökyüzünü kuzguni siyah atlar doldurur. Her birinin üstünde genç bir binici ve binicilerin kucaklarında peri padişahının sarayının bahçesinden sökülmiş ağlayan nar ağaçları... Atlılar birer ikişer boyuna toprağa inerler nar ağaçlarını dikerler. Az önce ağlayan narlar hemen gülmeye başlarlar. Ve kuzguni siyah atlar gökyüzünden yeryüzüne süzülürler. Bütün dünya gülen yalım kırmızısı narlarla dolu ağaçlarla dolar.

İki kılı biribirine sürtersin...

"Dile benden ne dilersen..."

"Derviş Beyin çiftliğine!"

At gelir, üstüne alır onu. Dişleriyle tutup alır, kapılarının önüne bırakır. Anası üstüne kapanır.

"Nedir bu hal?" diye inler. "Nedir, nedir?"

"Bilmem."

Bey gelir... Atlar... Yüz binlerce at...

Sabaha kadar, yarı uyur, yan uyanık... Atlar, anası. Bey, nar bahçeleri, arzuhalci Ali... Parçalamaya gelmiş, hırlayan, ak dişli binlerce köpek, bir bulut gibi göğü kapkara örtmüş milyonlarca arı, demirciler çarşısı, üstüne yürüyen kasaba, atıyla itiyle, evleri, dükkanları, camisi, minaresi, her şeysiyle gümbürdeyerek yüreyen kasaba. Gülizar, sonra Hacinın karısının kalçaları, inanılmaz, deli bir şehvet...

Bir yanını gün kızdırıyor, bir türlü kalkamıyordu. Uyku-sunda yuvarlana döne ta uzaklara gitmiş bir dut ağacı fidanına dayanmıştı. Üstündeki kan, çamur kurumuş, giyitlerine, derisine, saçlarına, yüzüne gözüne yapışmıştı. Doğruldu, sonra halsizlikten gerisin geri uzandı. Neden sonra kalkabildi. Az yürüyünce baktı ki kamışlığı çıktı çıkacak... Dehşetle irkildi. Ortalıkta çıt yoktu. Yol az ötede uzayıp gidiyordu. Son gücünü de toplayıp geriye döndü, deli gibi kamışlığın içine koşmaya başladı. Düşüyor, kalkıyor, gene düşüyordu.

O gün, gün batıncaya kadar kamışlığın kıyısına geldi, korkuyla irkilip can havliyle geriye döndü.

Bu kamışlık onu ellerinden kollarından, ayaklarından bağlamış bırakmıyor, bırakmayacak. Ağzı yukarı yatmış, ağzını da alabildiğine açmış soluyor, üstünden kuzguni siyah atlara binmiş yakışıklı, kendi yaşında gençler kucaklarında nar ağaçlarıyla geçiyorlar.

O kasabaya gidiyor, kasaba ona yürüyor. Camları ışıltılı, yanarak, şangırtıyla. Paramparça oluyor her şey, kamışlık, kayalıklar, ulu çınar ağaçları, ayağa kalkmışlar uçuyorlar gibi. Uzaklardan bataklık, toprak derin derin, sarsılarak iç çekiyor, sümürür gibi. Ayağını bağlamışlar bir karamuk ağacına, dikenleri acıtıyor. Karamuk yiyor durmadan, ağzı buruşuyor, dili, dişleri buruş buruş... Bir kadın ağlıyor, başını duvara dayamış. Belli belirsiz. Saçları alınına düşmüş. Elinde pırıltılı bir bıçak. Bıçağı oraya buraya savuruyor. Bir pabuç incirini ucundan yakalamış hem çekiyor tozun içinden hem doğruyor.

Karpuz tarlasında ayakları bileğine kadar toprağa gömüldü. Bir karpuza bastı, ayağı karpuzun üstünden kaydı, boylu boyunca toprağa uzandı. Ayaklarına böğürtlen tevekleri doluyor, bacaklarını kan içinde bırakıyordu. Bir yerlerinden kan sızıyordu. Ağzı kan tuzundaydı, salya gibi yivış yivış, kusturucu. Bedeni küçülmüş, kendinden habersiz, uyukluyor, uyuşmuş, kurumuş, sıkıyor... Ötelerden çıplak atlara binmiş insanlar geçiyorlar. Atlıların ayak seslerinin geldiği yerlerde bulanık, bulanıklığın ardında sallanan birtakım insanlar... Elleri koyunlarında. Bir ölüyü sürüklüyorlar, yolun ayak bileklerine kadar çıkmış tozları içinde. Ölü durmadan kanıyor, yolda bir ıslak çizgi kalıyor. Yüzünü gözünü toz örtmüş, ölü kanıyor. Kucaklarında nar ağaçlarıyla ölünün üstünden atlılar geçiyorlar.

“Evet komutanım. Bundan başka hiçbir çare yok. O, kimseye, öz bir kardeşi bana bile güvenmiyor. Gelenekleri öyle. Yüzyıllardan bu yana sürüp gelen insan öldürtme geleneği. Öldürtüp saklama. Böyle yapacaksınız. Bir gece çiftliği, habersiz, candarmayla çevireceksiniz. Sonra yanınıza iki candarma alıp köyün bütün erkeklerini meydana yığacaksınız. Kadınlarını da, çünkü katil kadın kılığına girip saklanabilir. Ondan sonra efendim, bütün evlerde arama yapıp, saklanan bir kişi olup olmadığına bakacaksınız. Ondan sonra efendim, Deli Hacı'nın karısını getirip kalabalığın ortasına koyacaksınız. Kocasının katilini seçecek. Sonra da kadının seçtiği kişiyi Öksüz Murada göstereceksiniz. Öksüz Murat da budur, bunu gördüm derse adamı tevkif edeceksiniz.”

Komutan: “Anlaşıyor ki çiftliği sarıp dediğinizi yapmaktan başka çare yok. Ama bu kanuni değil. Bir köy, bir çiftlik sarılır mı?”

Mahir Kabakçioğlu: “Ödevinizi size öğretecek değilim komutanım. Siz benden iyi bilirsiniz. Ben size çiftlikten birkaç ev adı veririm, siz mahkemeden o evleri arama emri çıkartırsınız. Bu vesile ile de bütün evleri ararsınız. Çiftliği de çevirirsiniz. İsterseniz Dervişin evini aramak için de arama emri alırsınız. Her yeri ararsınız da katil Dervişin evinde saklı olur. Başka bir şey daha var, muhtardan çiftlikte yaşayanların listesini istersiniz. Listeye göre meydana topladığınız kimseleri kontrol edersiniz. Nasıl komutanım?”

“Bu da iyi. Sizde akıl var Mahir Bey. Hiç kimse kaçamayacak.”

“Ben inanıyorum ki, komutanım, katil Sarioğlu çiftliğindedir. Biliyorsunuz Derviş Adanada karşıladım. Yüzüne baktım, yüzü kül gibiydi. Yanında hiç konuşmadılar. Bizde adam öldürecek adam yok, dedi Derviş Bey. Halbuki o şimdi istese bütün Çukurovayı kesecek adamı bile çıkarır o çiftlikten. İnkâr yiğidin kalesi. Derviş de her şeyi inkâr ediyor. Ben şundan eminim ki Deli Hacinın karısı, ondan sonra da Öksüz Murat şıp diye yakalayacaklar katili. Yalnız, çiftliğin sarıldığından kimsenin haberi olmamalı. Bir de çiftlik çok iyi, becerikli, kalabalık bir candarmayla sarılmalı ki aradan hiçbir insan kaçmasın. Çünkü Derviş yaman bir kişidir, duydu ki çiftlik sarıldı, kuşun kanadının altına saklar da kaçırır katili.”

“Orasını biliyoruz Mahir. Bu kadarlığı da bizim bileceğimiz iş.”

“Haşa, haşa. Onu demek istemedim komutanım. Ben Dervişin karakterini size iyice anlatmak istedim. Tabii siz iyi bilirsiniz komutanım. Siz bilmezsiniz de kimler bilir?”

Yüzbaşı ayağa kalktı, çizmeleri üstünde yaylandı. “Evet Mahir Bey, bu iş halledilmişse benziyor. Bu memleket bu katil derebeylerden kurtulamadı gitti. Gıdaları insan eti. Nüfuzları da çok, başa çıkamıyorsun. Halbuki Dervişin yerinde bir başkası olsaydı, şüphe üzerine, eldeki delillere istinaden onu hemen tevkif edebilirdik. Derviş tevkif edemezsin! Adana Beyleri giderler Ankaraya kıyameti koparırlar. biribirlerini nasıl tutuyorlar... Ama bütün delilleri toplayıp, küçük katili yakalayıp, ona Dervişin teşvik ettirdiğini söyleteceğim, ve Derviş de tevkif edeceğim. O zaman Adana derebeyleri isterlerse aya gitsinler, değil Ankaraya. Derviş bir tevkif ettin mi, bir daha derebeyleri Çukurovada insan öldürtmeye cesaret edemezler. Ben olsam, bu cinayette katil çocuğa çok az ceza veririm, ama Derviş asarım. Hem ölenin, hem öldürenin katili... Nasıl olmuş da bunca yıl bu adam bu kadar insan öldürtebilmiş? Katiller hapislerde ölmüşler, Dervişin burnu bile kanamamış?”

“Derviş kurnaz adam. Önce kaymakamı, komutanı elde ediyordu. Onları gırtlığına kadar doyuruyordu. Sonra hakim-

ler, öteki idareciler hep ondan korkuyorlardı. Devlet içinde devlet gibiydi. Daha da kendisini devlet sayıyor. Yurdumuzda bunlar insan esareti yaratmışlardır. İnsanları alıp satmıyorlar ama bir ömür boyu emeklerini beş pula, boğaz tokluğuna satın alıyorlar. Ha insanı satın almışsın ya da satmışsın, ha bir ömürlük emeğini boğazı tokluğuna almışsın, ne farkı var. Bugün bile memleketimizde derebeylik, kölelik caridir, efendim. Biz ileri insanlarız. Kurtuluş Savaşımızı köleliğe son verelim diye yaptık. Savaşı başardık ama derebeylerini başımıza çiçek diye soktuk. Sizler çıktınız da, Cumhuriyetin asil evlatları, vatanı bunlardan kurtaracaksınız. Şimdi gidip Dervişî tevkif edeceksiniz. Bunu sizden önceki hiçbir idare adamı yapamazdı. Çünkü korkarlardı Dervişten. Derviş onları başka yere hemen attırırdı. Çünkü hiçbirisi sizin kadar yiğit, sizin kadar vatansever değillerdi. Siz korkmayacaksınız. Bir vatandaşın kanının yerde kalmasına göz yumamazsınız. Çünkü siz Atatürkün asil kanlı evlatlarısınız. Ben de sevgili Atatürkün bir evladıyım. Kardeşimi, katil kardeşim Dervişî, sırf bu yüzden savunmuyorum, sayın komutanım. Çünkü bir kişinin öldürülmesi, katilin ortaya çıkmaması, hepimizin öldürülmesi, katillerin ortaya çıkmamaları demektir. Böyle adaletsiz bir vatan da yıkılmaya mahkumdur. Adalet mülkümüzün temeli olduğundan... Mülkümüzün altından bu temeli çekip bu vatanı uçuruma yuvarlayamazsın. Ama canımdan daha çok sevdiğim kardeşim Derviş benim bu işte parmağım olduğunu bilmeyecek, çünkü onun için büyük yıkım olur. O asılırken, darağacının altına varıp ağlayacağım, dövüneceğim. Kızı, oğlu, karısı oh olsun diyecekler ama ben kardeşime, asil, Oğuz kanlı kardeşime ben yanacağım, kahrımdan öleceğim. Neylersin ki kardeşin katil olmuş, mülkün altından temelini çekmiştir. Değil mi komutanım?"

"Kardeşiniz asılacaktır, Mahir Bey. Sizin de bu işle uğraşmanız bu odadan dışarıya çıkmayacak, kul olan duymayacaktır. Saygılarımı sunarım, biz hazırlığa başlıyoruz."

"Allahaismarladık. Sağ olun komutanım. Yüreğim yanıyor, yanıyor kardeşim Dervişe ama vatanın bir Deli Hacısı, vatanın adaleti, mülkümüzün temeli bizim için kardeşten daha ehemmiyetli olmalı."

“Önemli olmalı tabii, Mahir Bey. Güle güle.”

Mahir oradan da bir sevinç kasırgası gibi çıktı. Derviş iflah olmayacaktı artık. Dervişin sonu gelmişti. Muzafferî boğup çiftliği ele geçirmek gerekti. Muzaffer de kolay boğulur. Önce bir ortaklık yaparsın Muzafferle, ortaklıkta ziyan edersin. Birkaç yüz bin lira ziyan edersin. Bir daha ziyan... İki yıl sonra çiftlik satışa çıkarılır, satın alırsın.

Hele şu çiftliği bassın aslan komutan! Katil yakalanmasa bile, çiftliğin basılmasının Çukurovada duyulması Dervişî öldürmek için yeter. Derviş deli olacak, belki de komutanı vuracak, ya da kendini öldürecek. Derviş bir şeyler yapacak. Yaşsa komutanım! Yaşsa Cumhuriyetin yiğit çocuğu. Gözünü daldan budaktan, derebeyinden sakınmaz çocuğu. Sizler bin yaşayın. Dervişin hiç aklından geçmez evinin aranacağı. Onurlu Oğuz soylum, hırsız evi aranır gibi yüce konağın aranacak. Kahrolmaz mısın? Bu acıya dayanabilir misin? Osmanlı bile sizden çıktı. Viyana kapılarına kadar varıp da dayanan sizlersiniz. Bir kıcı kırık komutan gelip de evini arıyor, Derviş! Uyansana Oğuz soylum, sabah oldu, yandı ciğer kebab oldu...

Postanenin oraya varmıştı ki aklına düştü, hemen geriye döndü. Ne sersemlik, ne aptallık, katilin adını söylemeyi unutmıştu, bu heyecana, bu kadar sarsıntıya, korkuya, sevince kafa dayanmıyordu ki...

Kapıyı açtı, sırtarak: “Affedersiniz komutan,” dedi. “İşin en büyüğünü unuttum. Size katilin adını söyledim mi?”

Komutan: “Hayır... Hayır ama bilmiyorsunuz sanıyordum. Hakkında hemen tevkif müzekkeresi kestiririm. Adı ne?”

“Çok zor öğrendim. Öğrenmek için neler yapmadım, ne fedakarlıklarda bulunmadım, anlatsam aklınız durur. Bu çocuk Dervişin adam öldürtmek için çocukluktan alıp gladyatör gibi yetiştirdiği bir çocuktur. Adı da Yusuf. Mahmut oğlu Yusuf Akdamar.”

Derviş Bey o gün sabaha kadar uyuyamayıp Yusufun akıbetini düşündü durdu. Ömründe ilk olaraktır ki böyle duyguların içine düşüyor, yaptığı işten ötürü pişmanlığın kapısına varıp varıp dönüyordu. Şimdi Yusuf onun yüreğine saplanmış bir hançerdi. Ne demiş de böyle gencecik bir çocuğu böyle bir işe yollamış da başına bunca belaları sarmıştı? Nereye gitmişti bu çocuk şimdi, başına ne haller gelmişti? Hacıyı öldürdükten sonra çiftliğe dönmesi gerekmez miydi?

Şaşırmış, bir umut kapısı da bulamıyordu. Kendisi için hiç mi hiç korkmuyordu. Yusuf, öldürseler de onu ele vermeyecekti. Yüreğinin üstüne ağı gibi bir acı çökmüştü. Bu çocuğu, bu öksüzü, bu ceren gözleri gibi kederli gözlü delikanlıyı yakalarlarsa asarlardı, işte o zaman Derviş Bey kederinden kahrolur ölürdü. Çocukcağыз baba günü, çocukluk, delikanlılık yaşamamıştı. Kendi yüzünden... İşte şimdi gene kendi yüzünden zalıcağız yağlı iplere gidiyordu.

Bu çocuk yakalanırsa onu kurtarmanın, ipten almanın hiçbir mümkünü çaresi yok muydu? Yirmi yıl önce olsaydı, aaah yirmi yıl önce... Ne olmuştu da dünya bu hale gelmiş, itibarı böyle sıfıra düşmüştü? Buna sebepler arıyor, buluyor, fakat onu hiçbir sebep tatmin etmiyordu. Şu dünyada anlayamadığı bir şeyler vardı, vardı ama neydi?

Yusuf günlerce Hacıyı izlemiş, bunu da herkes görmüş, sonra da adamı kırk beş yerinden bıçaklayarak öldürmüş, sonra da Domuztepeden kasabaya kadar ölüyü ayaklarından tutup sürmüş. Bu ispat edildiği zaman Yusuf mutlak idam edilir.

Birden içinde şırrak diye bir sevinç ışığı patladı. Yusuf kurtulmuştu. Yusuf asılamazdı. Kanun yirmisini geçmemiş bir kişiye idama izin vermiyordu. Ama bir ömür boyu hapiste kalacaktı. Derviş Bey onun da bir yolunu buldu. Şu demokrasinin hükümetleri her Allahın günü af çıkarıyorlardı. Birkaç aftan sonra Yusuf baktın ki bir gün dışarda.

Beyin acıdan kıvrınması azıcık geçti. Bu düşünce ona rahat bir soluk aldırdı. Alnındaki teri sildi. Ama daha o içindeki acı öyle duruyor, yüreği yanıyordu. Sevinmeye çalışıyor, kendini Yusufun çok yakın bir gelecekte hapisten çıkacağına ya da yakalanmayacağına inandırmaya çalışıyor, bir türlü bu işin üstesinden gelemiyor, gelemedikçe de öfkeden kuduruyordu. Bu öfke duyguları, acıma duygusundan daha hafifti. O acıma duygusu yok mu, Derviş Bey ölüyor gibi oluyor, ağı yutmuş gibi kıvranıyor, boğuluyordu. Öfkesi bir kurtuluştı. Ah her zaman öfke içinde kalabilse her şeye razıydı. Bir öfkeden acımaya, bir acımadan öfkeye geçiyor, bu iki duygu arasında mekik dokuyordu.

Arada da şüpheyle duruyor, ürperiyor, Yusufun kendisini ele verdiğini kuruyordu. Niçin vermesin, genç bir adam, görgüsüz de... İşte o zaman bütün düşmanları da birleşir onu ipe dosdoğru gönderirlerdi.

"Aaah," diye geçiriyordu içinden, "keşki ele verse de kurtulsam. Keşkiii..."

Kapı çalındı, adamlarından birisi içeri girdi. Bey onun üstüne atılırcasına: "Ne oldu, ne haber?" diye bağırdı.

Adam: "Tam on tane köpek aldım yanıma, bataklığı baştan aşağı köpeklerle, Yusuf Yusuf diye bağırarak taradım, yok, bulamadım. Şimdi de Çınarlararasına gidiyorum."

"Dedim ya, bu gece kim Yusufu bulur da bana getirirse, onu ölünceye kadar... Söyledim ya..."

"Çınarlara gidiyorum Bey, kamışlıklara... Belki..."

Adam tepeden tırnağa çamura batmıştı. Geldiği gibi çekildi gitti.

Yusufu aramaya giden adamlar teker teker geliyorlar, utanarak, derin bir keder içinde Yusufu bulamadıklarını söylüyorlardı. Her adam gelişinde Bey bir umutla seviniyor, sonra kahrolup kuduruyordu. Artık neredeyse sabah oluyor, gün nere-

deyse ışıdı ışıyacak. Beyin başı uyuşmuş, boynunu kessen hiçbir şey duymayacak hale gelmişti. Akşamdan beri bütün çiftliği, genç yaşlı, herkesi seferber etmişti. Gülizarla Meyro da Yusufu aramaya çıkmışlardı. Çiftlik halkı şu koskocaman Anavarzanın yazısına, atlı yaya yayılmışlardı. Köyün bütün köpekleri de onlarla birlikti. Eğer Yusuf bu yanlardaysa mutlaka bulunacaktı. İster sağ, ister ölü.

Şafağa karşı edemedi. Bey de atına atlayıp ovaya sürdü. Az daha beklese çatlayacaktı.

Kasabadaki konağa gönderdiği adam da eli boş dönmüştü. Peki bu çocuk nereye gizlenebilirdi? Az sonra Yusufun kanlı ölüsüyle karşılaşacağından öyle bir korkuyordu ki... Belki bin birinci defa tekrar etti, işte o zaman kendimi öldürürüm, dedi. Dal gibi babayığide... Görgüsüz bir çocuğa... Kendini bir türlü bağışlayamıyordu.

Ovanın orasından burasından elektrik fenerlerinin, cıraların yanıp sönen ışıkları görünüyor, "Yusufçuk Yusuf! Yusufçuk Yusuf!" çağrışları duyuluyordu. Bey de onlara katıldı. Hem atını rüzgar gibi sürüyor, hem de durmadan: "Oğlum Yusuf! Yusuf!" diye olanca sesiyle bağırıyor, sonra da durup uğultulu toprakta yankılanan sesini dinliyordu.

Böylece atını kasabaya kadar sürdü, geriye döndü. Azıcık kendine gelmişti. Atı avluda bırakıp yukarıya çıktı. Daha ortalıkta kimsecikler yoktu.

Derviş Bey şaşıyordu. İnsanoğlu bir tuhaf yaratıktır, diyor-du. Şimdiye kadar başına böyle çok iş gelmiş, belki on beş kere ölümle kucaklaşmış ama bu kadar üzülmemişti. Peki, bu üzül-düğü neydi? Kardeşi, babası, sevdiği Mahmudu, iki çocuğu ölmüş ona bunun yarısı, onda biri kadar koymamıştı. Yusufu bu kadar çok mu seviyordu?

Tanyerleri kızarmış, neredeyse gün doğacaktı ki kapıda bir otomobilin sesini duydu, pencereden baktı, gelen Mahirdi. Onun gelişine kızması gerekti. Ona hiçbir zaman güvenmemişti. Bu sefer onun gelişine sevindi. Belki hayırlı bir haber getiriyordu. Merdivende karşıladı: "Söyle Mahir, söyle," dedi. "Ne haber?"

Mahir ağlamsı ağlamsı: "Oldu," dedi. "Yandık öldük Bey, ocağımızı söndürdüler. Bizim düşmanlarımız alçaktır demedim

mi sana? Bizim düşmanlarımız bizi yıkmak için her namertliği yaparlar demedim mi sana? Hacıyı senin adamlarından birisine para verip öldürtmüşler. Sen İstanbulda iken de bu işi ben idare edesiymişim, Hacıya kaç diye para teklif edesiymişim, bunu da bahane olarak kullanası onu öldürtesiymişim. Katili buldular.”

Bey heyecanla bağırdı: “Söyle yakaladılar mı?”

Mahir soluk soluğa: “Daha yakalamadılar ama yakalayacaklarmış. Fotoğrafını bile elde etmişler. Yerini biliyorlarmış, sarmışlar, onu yakaladıktan sonra da ikimizi birden tevkif edeceklermiş. Komutan ta yüzüme karşı böyle söyledi. Bunlar servet düşmanları, bunlar kızılca birer komünist. Şu arzuhalci Ali yok mu, bunları zehirleyen hep o. Efendime söyleyim, katilin ismini cismini resmini bulmuşlar.”

“Çabuk söyle kimmiş o?”

Mahirin sesi işte burada buz gibi soğuk ve insafsızdı. Meydan okur gibi: “Mahmut oğlu Yusuf!” dedi. “Hani babasını...”

Bu adı duyar duymaz Derviş Beyin gözleri kararıp başı döndü. Merdivenin korkuluğuna yapışmasa yere düşüp her şeyi berbat edecekti. Bütün gücünü toplayıp: “Bizde böyle birisi var mı?” diye safça sordu.

Mahir: “Varmış varmış, tahkik etmişler,” diye çabucak ekledi.

Bey inler gibi: “Demek varmış ha?” Gene safça sordu, “demek benim adamlarımı da satın alabilirlermiş ha?” Kendini iyice topladı. Mahir’in burada daha fazla beklemesi zararlı olabilirdi. Elini onu omzuna koyup: “Evet, işi anladım. Bizi buradan vurmak istiyorlar. Ama beceremeyecekler. Hiç üzülme. Yusuf benim adamım değildir. Bir Yusuf vardı ama o iki ay önce ölmüş diye duymuştum. Şimdi sen hemen kasabaya git, hakkımızda ne dolap çevriliyor öğren, yarın akşama seni burada bekliyorum. Akşama kadar evde yokum. Haydi, güle güle. Yarın akşama.”

Mahir ister istemez, içinden Dervişe söve söve merdivenleri indi.

Artık Bey kendini suçlamayı bırakmış, Yusufa veriştiriyordu. İnsan değil çocuk hayvan bile olsa kendini böylesine ele vermezdi. Bütün kasabaya gözükmüş, üstelik de fotoğrafını... Bu ahmak ne zaman fotoğraf çekirmiş ki? Onu da kasabada

çektirmiş olmasın? Tuh sana! Tuh senin adamlığına be Yusuf! Bir eline geçerse önce onu ayaklarının altına alıp ezecek, sonra da götürecek kendi eliyle candarma komutanına teslim edecekti. Tuh sana! Tuh sana be! Ne eşeklik! Hiç böylesi bir zavallıya güvenilir mi?

Gitti, yorgun, kendini yatağına attı ve hemen de uyudu.

Kulağının dibinde bir şey patlar gibi oldu, sıçradı uyandı. Gözlerine inanamadı. İri yumruklarını gözkapaklarına bastırdı, açtı, gördüğü ne düştü, ne de hayaldi. Karşısındaki Yusufun ta kendisiydi. Adamlarından birisi kolundan tutup, sallanan Yusufun yere düşmesini önlüyordu.

Bey dışarı çıkıp yüzünü yıkadı geldi. Olduğu gibi, çizmelelerini bile çıkarmadan yatağa girmişti.

Yusuf tanınmayacak bir haldeydi. Tepeden tırnağa kanla karışık bir çamura batmıştı. Üstü başı liyme liyme olmuş, bir paçavra yığınınna dönmüştü. Yarılmış kaşının üstünden daha kanlar sızıyor, sağ gözünden dudağına, oradan da boynuna kırmızı bir şerit gibi iniyordu. Birer yumruk gibi büyüyüp pörtlemiş gözleri cam gibi bir noktaya dikilmiş bakıyordu. Her bir elinde çamurla karışık yolunmuş otları sıkı sıkıya tutuyor, ellerini açmayı bir türlü akıl edemediği her halinden gözüküyordu. Saçlarının içi samanla, tozla dolmuş, saçının her teline belki bin pıtırak yapışmıştı. Bütün başı pıtırak dikenlerinden gözüküyordu.

Bey onu görünce sonsuz sevinmiş, şimdi de ona baktıkça da iğreniyor, acıyor, karmakarışık duygular arasında kalıyor, duygudan duyguya geçiyordu.

“Şunu evine götürün,” diye adamlarına emir verdi. “Bir iyice de yıkayın. Üstünde de nesi var, nesi yok ateşe atın. Yaralarını da cerrahı getirip sardırın.”

Başını elleri arasına aldı.

Kalabalığa girdi, orada durdu. Birden kalabalık ortadan silindi. Ortada Kürt İmamın Yunanlı taşlarının yanında kalakaldı. Ölünün gözlerine, burnuna, kulaklarına sinekler doluşmuştu. Kara, mor ışıltılı, telaşsız sinekler. Sıcak çökmüştü. En küçük bir fisilti bile yoktu çarşıda. Yapraklar durgun, ölü, buruşmuş, tozlu. Arılar kuytularda. Serçeler saçaklara sinmişler, saklanmışlar. Bir iki kırlangıç çarşının kaldırımlarına kadar inip ok gibi gerisin geri fırlıyorlar. Ölü orada kollarını ta başından öte uzatmış, elleri yarı yumuk, yumruk yapacakmış da yapamamış gibi, bacakları dümdüz uzanmış, bıyıkları tozlanmış öylece yatar. Bir hoş, ağlamsı, hüznü, doymamış, oyuncağı elinden alınmış çocuk somurtkanlığında, dudakları azıcık ileriye çıkmış konuştu konuşacak. İşte bu konuştu konuşacak hal deli ediyor Yusufu. Ölünün yöresinde dönüyor, sonra duruyor, usul usul ölüye bakıyor, sonra gene dönüyor. Durdu, eğildi ölüyü elinden tuttu, sağ elinin bileğinden, sürükledi, demirciler çarşısının tam ortasından... Kulakları uğulduyordur. Ölüyü çeke çeke getirdi, demirciler çarşısının ucuna, bir köten eskisinin yanına uzattı, ölünün sol omzu aşağı yatmış, sol kolu beline aşağı iyice uzamıştı. Sol koldan durmadan pınar gibi kan kaynıyordu. Gömleğinin sol kolunu çekti indirdi. Kanayan sol kolu sarmaya başladı. Kan durmuyordu. Gömleğini soyundu. Sol kolu iyice sardı, Kol gene pınar gibi kanıyordu. Ölü kanar mı? Demek bu ölmemiş. Ölmemiş ölmemiş, dedi. Ölmez ya. Deli Hacıdır bu, ölür mü? Pis, mendebur, alçak, namussuz. İki ayağıyla sol, ka-

nayan kolun üstüne çıktı. Tepinmeye başladı, o tepindikçe kol daha da kanıyordu. Dizlerine kadar kan içinde kaldı. Sonra da yoruldu. Cehennemin dibine varsın kanasın, dedi. Bir ölünün ölmemesi, kanaması iyi olur. Ölüler, böylesi bıçakla öldürülmüş ölüler hep kanarlar. Kellesi kesilmiş Halilin boğazı başsız boğazı üç gün üç gece kanamadı mı öyle değil mi öyledir çok ölüler kanarlar ölülerin kanaması makbuldür kanın içine göleğine toz doldu bir toz direği geldi safi toz her bir yeri doldurdu ölünün üstünü kanayan yerini de doldurdu bir toz öbeği altında kaldı ölü bir türkü duyuldu bir yerlerden gece sallandı çok bulut vardı gökyüzünde bulutlar üst üste kaynıyorlardı kaynasınlar uçsunlar Osman usta geldi öteki Karakütük köyünden olan kütemez geniş omuzlu kalın dudaklı amanın ne de kalın dudakları var aman ha aman işte o da geldi şafak yaklaşıyordu şafak yorulmuş gibiydi gün ışığı geliyordu çoktan gelmeliydi gecikti sakalı karanlığın ortasında gümüş gibi parlıyor soluk alamaz oldu da be kamlık göğeri uzakta oraya ulaşmalı ama bunu bu adamı ne yapmalı deli mi ne aklını oynatmış alimallah kurtludur buranın suyu içilmez kim içer kimse içemez ölür insan kan bulaşmış tozların altından bir ıslaklık ağır ağır çıkıyor kanıyor ölü kalktı doğruldu şaşkın yöresine bakındı gözlerini sildi bir daha şaşkın bakındı bir daha sonra sağ elini gözlerine dayadı sağ bileğini geri yatıverdi tozların içerisine al al al para istemez burada ne kadar bıçak varsa al söğüt yaprağı bu bıçaklar çooooooooo ünlüdür Çini Maçinde şol Frengistanda ve hem de çöl Arabistanda çöl Arabistanda çöl Arabistanda orada Arabistan da al al aal gerek olacak sana aç çuvalını hepsini doldurayım içine ölünün üstüne koy neden sen hiç üstüne bir şey giymeysin kış yaz neden hep böyle gezersin ocaktan kıvılcımlar fışkırıyor yalımlar dökülüyor yalımlar uğruyor ocaktan demirciler çarşısına demirciler çarşısının ortasına al al al al ulañ al oğlum gerek olacak sana sallanıyor Osman usta Osman mı adı belki al yavrum ölüye bağlarsın bıçakları ölüye bağlamak gerek kanı akmaz bıçaklı ölünün orada çınarın altında suyun başında kalabalık kalabalık kıvıl kıvıl a be kim vurmuş bunu ölüyün körü be köpek a be vurmuşlar yetmiş yerindeeeeen a be kim vuracak işte o çocukcağız işte o uzun uylan te orada açmış güz-

lerini te b le b le yetmiş nah burasından s r kleymiŐ getirmiş koşmuş baki n nasıl soluyor körük gibi kaçmıyor da ne duruyorsun oğ l kaç be sabah olunca tekmil candarmalar a be sen ne akılsızmiŐın ne akılsız a be bizim melme ette var idi senin gibi bir  ucuk aha haçan vurdu bir vurdu bir vurdu haçan kan çıktı a be durmaz kan a be deli kan a be kaç yağ mur  iseliyor. Bu yağ mur da nereden  ıktı. Usuldan, gevrek bir yağ mur bu, ortalık çok hoş toprak koktu. Çınarın yaprakları da koktu.

 l y  yerine kahvenin oraya, oraya, götürmeli. Sol elinden tuttu kanıyordu sol el, aldı koşarak götürdü, kahveyi  ınarı tekmil  arŐıyı ölüyü elinden tutmuş birkaç kere gittiler geldiler. Zeytin ağacına dayadı ölüyü kaldırıp  l  tıpkı canlı bir insan gibi sırtı zeytin ağacına dayalı orada kaldı. Gözlerini de açtı belki. Gözlerini göremiyor ki, daha çok var günün doğ masına.  erden karının sesi geliyordu. Sesi duyar duymaz erkekliği uyandı. Kapiya vardı dayandı. Kadın içerde durmadan söyleniyor, Deli Hacıya sövüyordu. Erkekliği elinde titriyordu durmadan, belini kırarak, sağlıklı, kütür kütür. Kadın bir ara dışarıya baktı.  ylece baktı, kalçalarını kıvırdı. Sonra da  at diye kapiyı yüzlerine kapadı.  l  dayandığı yerden doğ rldu sonra gene olduğ  gibi ağaca dayalı kaldı.  l y  sırtına aldı dereye koşmaya başladı, kadın arkadan ha bire söyleniyordu daha. Erkekliği daha inmemiŐti.  l y  götürdü dereye çakıltaşlarının üstüne uzattı. Daha gün doğ muyordu. Ilık bir hava vardı fisiltisiz. Karpuz tarlasına girdi, kocaman bir karpuzu ortadan yardı sularını d ke d ke bütün karpuzu kemirdi. Zeytin ağacının dibi-ne geldiğinde kadın susmuştu. Kapiyı omuzlamalıydı, olmadı.  erden çıt gelmiyordu.  ks rd , iflah olmaz bir öksürüğe tutulmuŐcana durmadan  ks rd . Kadından  ıt çıkmadı. Kadın için, bir sıcak et için deliriyordu. Erkekliği elinde birden koşmaya başladı. Gün doğ uyordu. Gün doğ uyor, dedi. Sağ elinden tuttu ölüyü. Çakıllar ses çıkardılar. Sürükledi. Çarşıya çınarın altına sürükledi. Çınarın altından değirmene, oradan köprüye, tepenin altına. Bir eşek buldu yolda giderken. Arkasına dişleri kanlı çok köpek d Őtu hırlayarak, sivri ak dişleri dışarda durmadan dişlerini gösterip hırlıyorlar. Kat kat büyük bir halka oldular yöresinde çevirdiler. Kat kat ak hırlayan dişler...  l ye

sarıldı. Sirtına aldı. Sirtından eşeğe yükledi. Yeşil araba geldi çamparaları öterek. Ölüyü attı, sürdürü bataklığa. Attı bataklığın içine sonra çıkardı.

Gün kuşluktu, ölü orada yatıyordu. Kürt İmamın nakışlı taşlarının orada. Çınarın uzun dalının ucunda. Bir yeşil sinek geldi ölünün burnuna girdi çıktı girdi çıktı. Ölü orada yapayalnız yatıyordu. Yapayalnız. Gün doğmadan önce. Dudağını ısır-mış şaşkın şaşkın yatıyordu. Bıyıklarına kan domurmuş. İki el-leri yumulmuş, tırnakları dökülmüş, bir tırnak ince bir ete bağlı kalmış, tozda sarkıyor. Ak kemikler çıkmış ortaya... Yeşil diken-ler var avuçlarında, sıkılmış.

Gün kuşluktu, ölü yatıyordu. Önce göçmen Murat geldi. Onu tanıyordu. Onu herkes tanır. Atın götünden fışkısı düşer düşmez hemen varır alır tenekesine doldurur. Göçmen Murat derler ona yediği ekmeği hak edendir. Haram yemez ve hem de harama uçkur çözmez. Övünür hep. Gözleri fal taşı gibi açıl-dı, a be öldürmüşler bunu dedi. A be kim vurmuş bunu? A be yazık. Hem konuşuyor hem de şaşkın korkak kendi yöresinde ölünün yöresinde dönüyordu. Ellerini açmış hem konuşuyor hem dönüyordu, ne yapacağını bilemiyordu. Bir iki kere ağzını açıp yukarı dikti bağırarak istedi bağıramadı. Sonra çarşıya aşağı aldı yatırdı. Sonra gene koşarak geldi ölünün başucunda kıpırtısız durdu. Sağına soluna bakmıyor, birisini bekliyor, kimsecikleri göremiyordu. Ezan sesini duyunca kendine geldi minareye doğru bağırarmaya başladı. O bağırarmaya başlayınca öteki kaçtı. Ötede, çınarın ardında, kalın gövdenin karanlığın-da üşümüş durdu. Çok üşüyordu. Üşümekten, bir dükkanın kepengine dayanmış, büzülmüş, titremekten korkarak titriyor-du. Sonra İmam geldi. İmamın söylediklerini duymadı. İmam gelince ayağa kalktı, çok korkuyordu. Soluk alamıyordu korku-dan... Aklında hep kaçmak. Ölüyü merak etti birden, çarşığı çıkmış giderken geriye döndü geldi İmamın yanında durdu. İmam ona döndü konuştu konuştu. O konuştuğuça daha çok korkuyordu. Birden İmamın ellerine sarıldı öptü. İmam yumu-şacık onun başını okşadı. Bir daha öptü. Hep okşanmak istiyor-du. İmam, vah, vah, vah yavrum, dedi, geçmiş olsun. Sonra başkaları geldiler. Hep bıyıklıydılar. Çok konuşuyordular. Toz

içindeydiler başlarını sarmışlar kara güneş gözlükleri toz gözlükleri takmışlardı ter kokuyorlardı bir kısım adamın da omuzlarında mendilleri hep kirli kırmızı mendilleri hep kırmızı kirli kirli kılçığa kara kılçığa batıp çıkmış boyunlarının kırışıkları kılçıkla saman tozuyla samanla dolmuş kişiler bir tanesi hep dişini sıkıyordu kalabalık üst üste bindi ölü gözüküyordu artık kalabalıktan ölü hiçbir zaman kalabalıktan gözükemez çekilin çekilin çekilin oradan eli kırbaçlı Derviş Bey mi o eli kırbaçlı olanı kim kim kim kim kaçmak gerek ölü orada kalabalığın ortasında kaldı ağzı salyalı tuzlu kan salyası ağzı salyalı dili dışarda ölü gibi dereye kadar koştu ağzını burnunu toz doldurdu bir kurtulsa bir bir bir orada durdu aşağıda yolun kıyısında kasabayı dinledi çok ses geliyordu uzak uğultu kasaba üstüne yürüyordu ses büyüyor genişliyor ötüyor geliyor gidiyor kulağının dibinde arı kovanı gibi uzaktaki kasaba ötüyor camları parlıyor kuşluklayın ısıcakta ısıcakta ısıcakta ısıcakta ısıcakta ısıcakta sinekler çokuşmuşlar yiyorlar yeşil sinekler hiç yoklar bir yerde bir ölü olunca gelirler nereden gelirler ölüyü ne bilirler çok da ölü olmaz ki ölü sinekleri Osman usta, arzuhalci Ali Efendi kurt yemiş ölüsünü kurt düşmüş ölü bedenine kıvıl kıvıl kıvıl Kürt Mahmut Kürt Mahmut oraya koymuşlar hilim hilim kanlı ölüsünü taşın üstüne suyun kırağına anasını satayım bir daha gider görürüm anasını anasını satayım kim bilmez kimse bilmez anasını satayım kim kimse kim kimse uğultunun kalabalığın içine tozun dumanın içine şangırtının içine oraya Ali Efendi ocağın bata herif hiç gözünü de kırpmıyor kırpmasın eğilmiş ölünün üstüne bakıyor candarmanın süngüsü kocaman başını koymuş göğsünün üstüne bir şey öyle çocuklar oynuyorlar ölünün yanında kaydırak bilye oynuyorlar sanki yanlarında ölü yokmuş gibi oyunlarını durdurup ölünün başucuna toplanıyorlar birden uzun uzun bir şeyler konuşuyorlar sonra birden dağılıp oyunlarına dalıyorlar sonra ne olup ne olmuyor birden gene ölünün başucunda toparlanıp konuşuyorlar sonra gene ölünün yanı ıpıssız kalıyor aldırıyor kimse orada ölü mü yatıyor başka bir şey mi taş mı yanından yönünden yürüyüp gidiyorlar bir çay ver bir de su kahveci işte paran istediğin kadar al öldürmüşler işte görmüyor musun fıkaraı öldürmüş-

ler üç de çocuğu var deli meli ama iyi adamdı deli meli amma yaaa ne bakıyorsun gözünü dikmişsin öyle yiyecek gibi dırıltecekmiş gibi adam hiç öyle ölüyü başında durur da gözlerini dikip dur durak bilmeden seyreder mi sen aklını mı çıvdırdın öyle mi deli misin git oradan be sana ne seyrederim yazık değil mi ölüye işte karısı geldi bu mu karısı taplı kadın vay anasını kim öldürmüş bunu kim mi birisi garip kalktı kadının yanına vardı kadın eğildi ölünün elini eline aldı tuttu yüreğine götürdü ağlamaya ağıt söylemeye başladı bir süre böyle ağladı durdu bir adam vardı onu kaldırdı ağlama bacı ağlama dedi olan olmuş Hacı ölmüş sen başıyın çaresine bak ağlamak hiçbir işe yaramaz dedi sonra adam yanına geldi sen ne duruyorsun sabahtan bu yana burada ölü bir şeyin mi olur ölü ölü ölü neyin olur kardeş ağzını da sabahtan bu yana bıçaklar açmıyor seni seyre diyorum gün ışıdığından bu yana kaç kaç buradan kaç deli ayakları ağrıyor sızılıyor kuşluklayın ısıcakta orada nakışlı mermer taşın yanında mermer taşın üstünde Kürt İmam limonata satardı kaç.

Yolda durdu kasaba uzaktan uzağa uğulduyordu. Yorulmuştu. Bacakları titriyordu. Üşüdü. Oraya çöktü. Yönünü de kasabaya döndü. Kasabanın uğultusu gittikçe yaklaşıyor, uğultu büyüyordu. Kasabadan çatırtılar şangırtılar da geliyordu arada bir. Kasaba yöresinde dönmeye başladı gürültüsü öterek, uzak, koygun.

“Ne durmuş oturmuşsun burada?”

Gözleri büyüdü, gözleri yuvalarında fır döndü. Candarmalar düdük çaldı. Kasabadan gelen uğultunun üstüne çıktı düdük sesleri. “Yakalayın, odur o. Odur o! Yakalayın. Kaçıyor.” Yönünü kasabaya döndü, gün kavuşuyordu, koşmaya başladı. Bir yere kapaklanıyor bir koşuyordu. Kasabaya girer girmez uğultu bitti. Doğru Deli Hacı'nın evine vardı çiti atladı ağacın dibine attı kendisini içeriye kulağını verdi. İçerden hiç ses gelmedi, başını kaldırdı baktı, kadın oturmuş çocukların başlarını dizlerine koymuş başını önüne eğmiş kıpırdamıyordu. Kadın onu görmedi. O başını kaldırır kaldırmaz hemen geri indirmişti zaten. Az sonra dayanamadı gene kaldırdı. Hemen geri indirdi. Sonra az sonra gene dayanamadı gene kal-

dırdı, bu sefer indirmedi, öylece kadına baktı kaldı. Kadın başını çevirince göz göze geldiler. O başını ne indirdi ne bir şey yaptı, kadının gözlerinin içine öyle baktı kaldı. Kadın gözleriyle bir şeyler araştırdı, soruşturdu bir anda, baktı, arandı çırpındı, birden ayağa fırladı: "O, o, o... ooooooooooooo..." diye bağırarak koşmaya başladı. Çocuklar ağlaşmaya, annelerinin ardından koşuşmaya başladılar. Ağacın altından fırladı o da hemen Domuztepeye vurdu. Düdük sesleri, birkaç da kurşun sesi kasabayı inletti.

Uzun bir çığlık geldi kulağına, kasaba biraz daha uğuldadı sonra her şey geceye, sessizliğe gömüldü. Koşarak kasabaya indi, çınarın altına geldi, kahve kapanmıştı ama o adam daha orada duruyordu. Bileğinden hemen kavradı: "Dur," dedi, "dur. Seni yakaladım, dur! Dur ağam dur!" Gözlerini gözlerinin içine dikti. "Söyle," dedi. "Sen mi öldürdün onu? Yoksa, ne istiyorsun ölüden? Onu aldılar götürdüler camiye. Yarın gömecekler fıkara'yı. Söyle niye öldürdün onu?" Ellerinden kurtulmaya çalıştı. İri adamın elleri onu mengene gibi kavramışlardı. "Ben öldürmedim, ben öldürmedim, ben... Kimse öldürmedi onu. Nerede, nerede, nerede?" Adam ellerini bıraktı. "Camide," dedi. "Güzel güzel yatıyor orada Deli Hacı. Sıçanlar da yoldaşı bu gece. Yarın onu böcekler yiyecekler. Bir güzel... Bir güzel, aman efendim, ne güzel. Deli Hacı da öyle bir gezer dolaşırdı ki şu dünyada. Gözlerini kurtlar oymadan önce... Dillerini yılan çıyan yemeden önce..." Durdu, gene bileklerini kavradı: "Kimse öldürmedi mi Deli Hacı'yı, hiç kimse? Bu deyyus kendi kendini mi öldürdü yoksa? Beni mi kandırıyorsun ulan, gel Candarmaya."

Ellerini bıraktı. Karşı karşıya kaldılar öyle, birbirlerine baktılar, "Haydi gidelim. Haydi... Kürt Mahmut ya... Ben Kürt Mahmudun..."

"Haydi git Allah belanı versin..."

Bunu söyler söylemez adam koşmaya başladı. Koşan adamın ardınca o da koştu.

Bir su geçtiler, bir tepe aştılar, bir ekin tarlasında o arkada, öteki önde birbirlerinin uzağında durup soluklandılar. Bir kuş acı acı öttü. Bir kamışlıktan geçtiler, bir alaçığa girdiler. Alaçık

karacan ağaçlarının altındaydı. Ağaçların üstü kuşlarla doluydu. Kuşların hep bir ağızdan vıcırtiları geceyi, bütün ovayı dolduruyordu.

Alaçıkta önüne hemen bir sofraya geldi, sofrada tarhana çorbası, yoğurt, bulgur pilavı, üç baş da kırmızı soğan. Vay anam vay! Sofraya yumuldu. Yemeği uzun yedi. O yedikçe başka sahan sahan yemekler geliyordu. Üstüne bol soğuk çaykara suyu içti. Pekmez de yedi. Koyu pekmez. Sapsarı, ap al...

"Ulan deli, sen deli misin?"

Oracıkta uyudu.

Adam üstüne kalın bir kilim örttü. Alaçığın kapısına oturdu, düşündü.

"Olmaz!" diye ayağa fırladı. "Olmaz, olmaz, bu insanlığa sığmaz."

İçeriye daldı, kilimi uyuyanın üstünden çekti aldı. Yakasından tuttu ayağa kaldırdı. Başına gözüne, ellerine ayaklarına vurmaya başladı. Uykulu oğlan yere düştü. O hırsını alamadı üstünde gezinmeye başladı.

Dayaktan kendine gelen çocuk fırladı öteye... kaçırmaya başladı...

"Giiit, yoksa öldürürüm seni... Giiiiiit, kanlın olurum senin... Giiiiiit!"

Geriye döndü.

Orada, ağacın altında, şafağın ışıklarının içinde durdu:

"Niye dövdün beni?" dedi. "Ne hakkın var?"

Üstüne yürüdü. Bu sefer beriki kaçmadı...

"Giiiiiit!"

"Gidiyorum," dedi öteki soğukkanlı.

"Nereye, kasabaya mı?" Korkuyla sordu.

"Yok," dedi. "Yok. Sakallı Aliye gidiyorum. Başka çarem yok. Orada, dağlarda ötelere Sakallı Ali derler birisi var... Kiğir kiğir atları var..."

"Var," dedi adam. Mengene gibi güçlü elleri onu bileklerinden kavradılar.

"Bırak beni," dedi çırpındı. "Vallahi Sakallı Aliye gidiyorum. Sakallı Alinin köyü burası mı?"

Bıraktı.

Gün kuşluktu. Sıcaktı. Ölü terlemişti. Yukardan yalım karışığı bir toz yağıyordu. Ölüyü yıkıyorlardı. Musalla taşı gibi bir taşla uzatmışlardı. Kürt İmamın kaşları da terliyordu. Gözlerine acı ter doluyordu.

Kalabalığa girdi orada durdu. Kalabalık büyüdü. Ölü ortada kaldı. Kalabalığı vardı ölü'nün başucunda durdu. Ölü'nün başı gittikçe kalabalıklaşıyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Kalabalığın üstünden bir toz direği geldi fırlanarak geçti, herkesin ağzı burnu tozla doldu.

Mengene gibi eller geldi gene bileğine yapıştı.

"Bırak beni," diye inledi. "Vallahi de billahi de Sakallı Aliye. Orada, ötede, şu dağların ardında Sakallı Ali var... Sakallı Alinin..."

Kasaba da orada, kendi uğultusunda derin, uzak, koygun uğulduyordu. İçine girersen uğultu kesilir. Yönünü kasabaya döndü. Önünden ağzına kadar karpuz yüklü bir çeten araba geçiyordu.

Derviş Bey bir an bile bir yerde duramıyor, odadan odaya gidiyor, geliyor, odaların kurt yemiş Maraş yapısı, işlemeli ceviz sandıklarını, sandalya ve masalarını, dolaplarını gözden geçiriyor, tozlarını siliyor, mutfaktaki nakışlı çam bardakların yosununa bakıyor, Derviş Bey suyunu yalnız çam bardaklardan içer, çam bardaklarda dinlenmemiş suyu ölse de ağzına almaz, merdivenleri inip inip çıkıyor, yüzünde endişe, konağın arkasındaki gür ağaçların altındaki arıların damına giriyor, kovanların ağzını açıp ak petekleri elliyor, petekler ballı, birazcık seviyor ama içindeki tarifsiz sıkıntıya bir çare, bir sebep bulamıyor. Derviş Beyin huyu iyidir, sıkıntısının sebebini bir bulsa, çaresini de bulur.

Sıkıntısının çaresini de buluyor ama, böyle bir sebepten bu kadar üzülmeyi kendine yediremiyor. Eeeh, işte delikanlı bir adam gitmiş adam öldürmüş, ne var bunda? Bir de acemilik yapıp yakayı ele vermiş. Vermemiş ya... Ha, zaten Yusuf adında bir kişi yok ki bu çiftlikte. İki ay önce ölmüş. Değil mi? Candarma komutanı, bütün ötekiler istedikleri kadar çırpınsınlar, çatlasınlar, Yusuf diye birisi yok ki bu köyde. Öyleyse nedir bu üzüntü? İnsan hiç yoktan, sebepsiz yere üzülemez mi? Eğlenmek, mutlu olmak ne kadar doğal bir şeyse, kederden ölmek de o kadar doğaldır.

Ata binmek, atı delicesine şu mor dağların ardına sürmek, yitip gitmek, bu pisliklerden, şu namussuz insanlardan kurtulmak...

Bu yaşa gelmiş, böyle duyguları şimdiye kadar tanımamıştı. Yaşa ki göresin... Bu yürek yufkalığı yaşlılıktan mı? Oğlanı çağırıp yaptığı işten dolayı onu kutlamak yok mu? Koskocaman adam yumruk kadar bir toy delikanlının yüzüne nasıl bakarım deyip duruyor.

Babası gitti, belki kendisi de gidecek, sonra da dayanamayıp anası Meyro da ölecek... Bu ailenin hayatı gerçek bir facia. Bunu bu çocuğa yapmak olmazdı. Ama öfke insanın gözünü kör ediyor. Yusuf gözünün önüne o pis, o ölmüş haliyle geliyor, yüreğini paralıyordu. Fıkara, kim bilir ne pahasına öldürmüştü o iti... Ama sözünün eri, ne pahasına olursa olsun öldürmüştü.

Yusufu bir görebilse içindeki sıkıntı hemen geçerdi. Onun yüreğini yakan Yusufu içinde gördüğü o korkunç, o bozuk haldedi. Deli Hacıyı nasıl öldürdüğünü bir de merak ediyordu ki... Bu kadar utanmasa, utancını yenip de Yusufun yüzüne bakabileceğini bir bilse, onu hemen çağırırdı.

Karısı, çocukları, çiftliktekiler onun böyle hallerine alışmışlardı. Çiftçi başı gene her zamanki gibi söylenip duruyor, Hatuna dert yanıyordu.

Ayrarı yok içmeye, küheylanla gider sıçmaya. Bu kapıda bir daha kalanın anasını avradını. Bir daha önüne geçmeye çalışırsa, ne kadar isterse istesin, ne kadar yalvarırsa yalvarsın, dönmeyeceğim. Çeksin tabancasını. Tabancasından, öfkesinden başka hiçbir şeyi yok. Ne var sanki, yüzüne konan kırk parça oluyor. Gel Zekeriya Ağa! ne var ulan, Allah mısın be? Bin atına, korkak pezevenk, sür git. Elini de tabancasından çekemez. Çek bakalım, orospu dölü. Beylik nerde, sen nerde. O gerilerde kaldı. Duysan ölürsün, duysan geberir gidersin. Zekeriya Ağa? Zıkkımın kökü, ne? Ne istiyorsun? Duysan başını ağaçlara çarpa çarpa ölürsün. Kocaman çınar ağacının gövdesi kana batmış. Sabahtan akşama kadar çınar ağacının gövdesinden kan sızar. Duysan çeker tabancanı... Hiç kimse ne gördü, ne de duydu... Bir kerecik olsun insan şu sapı sedeften tabancayı çekip de bir ateş etmez mi? Değil mi herif? Kırk yıldır boş yere taşırsın şu tabancayı. Hastır ulan, adam mısın!

"Vallahi billahi bıktım Hatunum. Altı motorun altısına da mazot gerek. Makinistler maaş alamadık diye deli oluyorlar.

Geçende Kör Hamit eline bir balta almış, baktım ki üstüme geliyor. Hemen anladım. Bağırıyor, ya paramı, aylığımı, ya da canını alırım. Hemen kaçtım.”

Yanına varılmıyor ki domuzun. Yalım gibi. Eşek kafa, beş tane, her karışı bir avuç altın beş tane çiftliği sattı! Şu Çukurova tüm Sarıoğlu... Sarıoğlunun bok soyu böylesini hiç görmedi. Hepsi bok oğlu bok soyu. Karılar birbirleriyle çiftleşirler mi? Bunun dedesinin altı karısı da birbirlerini azgın aygırlar gibi yerlermiş. Adam kız kardeşiyle zina eder mi? Bunun o işi yaptığı doğrudur. Ne taşırırsın be, çek tabancanı da kendini vur! Diyorlar ki, ne diyorlar, hem de öyledir, kızını kiskandığından İstanbuldaki okuldan getirtmiş. O yazıları da kendisi yazdırmış. Bunların soyu bir bok soy. Eteğine hiç dayanamaz. Bütün köy tanık, bu Beyin, Bey olacak, eşek bile değil, bu Beyin bir tavla Arap kırsağı gibi karısı vardı çiftlikte... Belki otuz tane. Bir adam otuz karıyı ne yapar? İşte böyle tükenirsin. Otuz karı da yetmezdi. Yetmezdi ki... Yeter mi hiç? Karılar yetmezdi de ahır-daki kısraklara, eşeklere koşardı. Yüzü mosmor. Cima işi gücü.

“Hatunum ben onun yüzünden ölemem. Herkesin çocukluğu var. Ne zaman gözüne gözüksem beni kovuyor. Ben de şaşırdım. Beş kuruş yok. Bir akıl ver bana, ne olur. Elini ayağını öpeyim.”

On yılda yok pahasına tam beş çiftliği elinden çıkarır mı adam? Herkese, her isteyene birer çift öküz verir! Geçti artık, kalmadı. İsterse Bey versin, ben veremem. Dayatır, kavga ederim. Ayağı çarıkllılar alışmışlar, ben veremem.

“Hatunum, gidin dedim, gitmiyorlar. Artık Bey eski Bey değil, hiçbir şeyi kalmadı. Ver dese de veremem. Boşuna bekliyorsunuz, dedim. Öyle değil mi, veremem. Duyunca da beni öldürür. Varsın öldürsün.”

Kız kardeşi de kendisinden azgın. Şu çiftlikte yatmadık hiçbir yanaşma, makinist, ırgat komadı. Onunla bir yatan illallah öldük, yandık deyip kaçıyordu. Bunu bütün dünya bilir. Bir günde on, on beş erkekle yatıp gene doymuyordu. Doymaz o. Sonra da gidip, kalçalarını, ak, kocaman, yuvarlak, incecik sarı tüylü, bal gibi, kıcı terlemiş, ballanmış incir gibi... Çırılçıplak, örenlerdeki ısırganlara sürtüyordu. Isırganlar etini ısırdıkça inliyor, bağırıyor,

yanıyor, ofluyor pufluyor, kıyameti koparıyor, kalçaları kabarmış, kırmızı, mor, dalga dalga... Koşuyor, kendini sulara atıyor. Bütün çiftlik bu seyre doyamaz. Adam utanır canım. Her gün... İsrırganlar kuruyuncaya kadar. Millet yirmi yıldır ısrırgan yiyemiyor. Her ısrırgan bulaşık. Sorsana, neden hiç evinde ısrırgan pişmez, neden bu köylü ısrırgan pişirmez? Sümük gibi. Oysa ısrırgan böreğinden lezzetli bir şey var mı daha? Kızın da öyle olacak.

"Hatunum, canımdan bıktım vallahi. Bankanın alacağı tam yüz otuz bin lira. Vermek gerek. Müdür diyor ki hiç gözünün yaşına bakmaz, Bey değil, Sultanı bile dinlemem, haczederim çiftliği, diyor. Bir de bu yıl bankadan para çekemezsek battık gitti. Üç bin dönüm pamuğa ne kadar masraf gider? Üç bin dönüm pamuğun masrafı olmazsa, ekemezsek, Bey de ben de acımızdan ölürüz. Sen de ölürsün. Alacaklılar Beye gelemiyorlar. Korkuyorlar. Ben insan içine çıkamaz oldum. Geçen yıl yarım milyon lira aldık... Har vurdu harman savurdu. Adanada yedirmedeği, haşa huzurdan Hatunum, it kalmadı. Sonu ne olacak? Şimdi de makinistler nadası sürmeyi bıraktılar, paramız, aylığımız diyorlar da... Hakları da var. Böyle giderse çiftlik elden gidecek. İyi ki şu Kabakçı bu tarlayı verdi. Bir güzel toprak ki... Bu yıl oraya pamuk eksek milyon gelir. Eee, ekecek, masraf edecek güç yok ki bizde. Elini ayağını öpeyim Hatunum, söyle ona... İş durdu. Yoksa başımı alıp gideceğim. Kırk yıldır bu kapıda çalışırım, ayıp olmaz mı? Yooo, gayrı beni ölümlen korkutamaz. Varsın tabancasını..."

Varsın tabancasını ardına soksun! Korkmam artık. Yeter, yeter gayrı. Bıçak geldi de kemiğe dayandı. Var iflas et, ulan. Ben yaşlandım gayrı. Şu gün görmemiş Hatuna bir acıyorum ki... Beni alsa onu daha mutlu yaşattırdım. Vardı da senin gibi sütsüzün, itin karısı oldu. Onu kuşsütüyle beslerdim. Bunun gözlerinden daha güzel gözlü bir insan soyu dünyaya daha gelmemiştir. Şu Hatun da bilmez ki ben onu severim ki candan ileri...

"Ne olursun Hatunum, bir yolunu bul da söyle."

Ne oldu gene? Gene bügelek tutmuş gibi dolanıp duruyor. Azgın soy. Her işte azgın bunlar. Bu azgınlık böyle sürer giderse, elimi keser de itlere atarım ki, kellemi keser de aslanlara yem ederim ki on yıla varmaz Deli Halitten de beter olur Sarıoğlu. Deli Halidin neyi vardı ki, bunun kadar azgın bile değil-

di. Kız kardeşinin kalçası... Isırgan... Domur domur, yumruk gibi, yumruk gibi şişer, sarı sular akar... Şu çiftlikte onun çırılçıplak, nar gibi kızarmış, şehvet akan kalçasını görmeyen var mı? Görüp de boğazı kurumayan? Başı dönmeyen? Kendini tutamayıp da saldıran?

Ölüm gelmiş de Sarioğlunun kapısını çalar. Ben derim de, sabah oldu, uyan Ağam derim de uyanmaz.

Petekler ak bu yıl. Balı bol olacak. Balı nergis kokar. Yarpuz kokusundan daha iyidir bal da...

Merdivenler... Tavla... Tavlada atlar. Derviş Bey dört dönüyor. Utanmasa... Nasıl bakacak yüzüne? Bir yerleri ağrıyor. Patlayacak. Koşarak merdivenleri indi avluyu çıktı, Yusuf'ların evine vardı. Onu kapıda kıvançla Meyro karşıladı.

"Yusuf evde mi?"

"Evde Beyimiz."

"Nasıl Yusuf?"

"Beyimiz sağ olsun, Yusuf da ben de Beyimizin tırnağına kurban olalım."

"Yusuf!" Sabırsızlıktan deli oluyordu.

"Buyur Beyim."

Sesi duyunca rahatladı.

Yusuf karşısında dikilmiş duruyordu. Bey Meyroya bir işmar çaktı. Meyro onları baş başa bırakabilmek için dışarıya çıktı.

"Memnun oldum oğlum Yusuf!"

Bey işlettiği cinayetleri en ince yerine kadar anlattırırdı. Eğer cinayeti işleyen tutulur da anlatamazsa Beyin içinde bir şeyler eksikmiş gibi olurdu. Bomboş kalır, bu boşluk onu deli ederdi. Mahmut Akyolluyu öldürdüğü zaman olayı öylesine, hem de günlerce anlatmıştı ki, Bey cinayeti kendi işlemiş gibi olmuştu. O cinayetin tadı, heyecanı hala damağındaydı. Belki de Yusuf'a Hacıyı öldürme ödevini babasının bu anlatma gücünden dolayı vermişti...

Gözlerini gözlerinin içine dikmiş bakıyor, sabırsızlıkla bekliyordu. Bakışıyla ona diyordu ki, "ölüyorum sabırsızlıktan, durma Yusuf, anlat!"

Yusufun gözleri donmuş, hiçbir anlam yok, bomboş. Bakış

çok uzun sürdü. Bey ona olayı anlat demeyi kendine yediremiyor, onun bir şeyler söylemesini bekliyordu. Baktı ki olacak gibi değil, sonunda dayanamadı, boğuk, utanır bir sesle: "Anlat oğlum Yusuf," dedi. "Nasıl oldu bu iş? Baştan başla sona kadar anlat. Nasıl öldürdün o köpeği? Nerede öldürdün, anlat!"

Yusuf başını kaldırdı, yüzü sapsarı kesilmiş, dudakları titriyordu: "Ben hiç kimseyi öldürmedim Beyim!" dedi, başını geri indirdi.

Bunu öylesine bir kesinlikle söyledi ki, Bey deneyleriyle çok iyi biliyordu, Yusuf bu mesele üstüne artık bir tek söz bile etmeyecekti. Parça parça edip etini itlere atsan böyle kesinlikle konuşan insanların ağzından bir söz alamazsın. Fazla beklemedi. Hiçbir şey söylemeden oradan ayrıldı. Çiftliğe geldiğinde artık sevincini bulmuştu. Yüzünden, kolunu sallayışından, yürüyüşünden, velhasıl her halinden nöbeti atlattığı belliydi.

Zekeriya: "Hatunum," dedi, "Bizimki kurtulmuş. Senin gereğinin kalmadı. Ben gidip de onunla konuşmalı halimizi anlatmalıyım. İşte bu sefer, zıddıma giderse ayrılırım."

Kız kardeşi... Isırganlar... Son derece saygıyla, elini göğsüne götürüp Beyin huzurunda durdu.

Bey sevinçle: "Ne var bre ocağı batmayası Zekeriya? Gel bakalım, gene ne işler açtın başıma bakalım?"

Zekeriya genç bir kız gibi kızarak: "Beyim sağ olsun," dedi.

Öylesine düştün ki güzel Beyim, Akyollunun dedikleri hiç kulağına gelmiyor mu? Duymadın mı sultanım? Duysan kederinden çıldırırdın. Ben seni bilmez miyim? Ne diyormuş ha? Bunu sana kul olan söyleyemez. Öyle öfkelenirsin ki oğlun da olsa bu acı haberi sana vereni öldürürsün. Ben, demiş, o Dervişini öldürmekten vazgeçtim. Ölüm bundan sonra onun kurtuluşudur. Onu şimdi durup da karşıdan seyredeceğim. Kız kardeşini ısırganlıkta, kızını kaldırım üstünde, oğlunu... Kendini de büyük rezaleti ve çöküşü, çırpınışı, çabalayışı içinde... O artık benim düşmanım olamaz. Gelse de tek mil çoluk çocuğumu kesse, onu düşman deyi karşıma alamam, onu Hükümete havale ederim...

Birkaç kere yutkundu, tekrarladı: "Beyimiz sağ olsun."

Sabaha karşıydı ki çiftlik bekçilerinden biri kapıyı çaldı. Derviş Bey, Muzaffer, bütün ev tetikteydi. Kapının çalınmasına herkes uyandı. Ama Derviş Beyden başka kimse yatağından çıkmadı. Derviş Bey tabancasını eline alıp merdivenlerden ağır ağır indi.

“Kim o?”

“Benim Ağam, bekçi Mustafa.”

Derviş Bey kapıyı açtı. “Söyle bakalım bir şey mi oldu?”

Mustafa soluk soluğaydı. “Candarmalar tüm çiftliğin dört bir yanını çevirdiler. Mevzi aldılar. Komutan da başlarında. Sigara içmiyorlar, hiçbir ses de çıkarmıyorlar. Öyle bekliyorlar. Bizim Osman çiftliğin dışına çıkacak olmuş, tutmuşlar, dışarı göndermemişler onu. Dışarı kuş uçurmuyorlarmış çiftlikten. Sana söylemeye geldim.”

“Haydi git!”

Derviş Bey beyninden vurulmuşa dönmüştü. Yukarı çıktı, odasına girdi, giyinmeye başladı. Çarçabuk giyindi, tabancasını da beline taktı, hızla merdivenleri indi, çiftliğin dışına yürümeye başladı. Ne demekti bu? İşgal kuvvetleri gibi çiftliği sarsınlar, kuşatsınlar, ne demekti bu? Kim buna cesaret ediyordu, edebilirdi? Yusufu kaçırmak gerek. Nereye? Vana mı, Torosa mı? Van çok uzak. Çocuksa tecrübesiz ve küçük. Torosta nereye sığınır? Onda eşkıyalık, kaçaklık yapacak yüz yok ki... İnsan sıkışırsa kaçak da olur, eşkıya da olur, canavar

da olur. Zeki, yiğit bir çocuk. Kim bilir, üç yıl sonra belki de Yusufun ünü Avrupa gazetelerine geçer. Torosun genç, yakışıklı eşkıyası diye. Yabancı gazeteciler gelip Yusufu röportaj yaparlar.

Şimdi Yusufu kaçırmalı. Bütün çiftliği çevirmişlerse nasıl kaçırmalı? Bunlar çiftliği kuşatacak kadar her şeyi göze almışlarsa, bütün evleri, bütün çiftliği araştırırlar. Silahla karşı koymalı, çiftliğe sokmamalı mı? Olmaz. Suçu tüm yüklenmek olur. Yusufu bulunmaz bir yere saklamaktan başka çare yok. Hemen şimdi.

Yusufların evlerine döndü. Daha avluya girmemişti ki kapı açıldı. Yusuf ona doğru gelmeye başladı. "Buyur Beyim," dedi.

"Çiftliği kuşatmış candarmalar. Senin için olacak Yusuf. Bir yere saklan. İstersen su kuyusuna gir, istersen kaç. Niyetleri niyet değil. Çiftlikte her bir evi arayacaklar. Vakit yok. Kaçacak mısın, kuyuya mı saklanacaksın?"

"Kaçarım. Su kuyusunda bulurlar. Kaçarım ama silahım yok. Nereye kaçayım?"

"Boğa köyde Sakallı Ali var, ona git. Al şu tabancayı. Şu mermileri de al. Otuz kadar var. Sonra sana daha yollarım. Al şu parayı da... Öl ama yakalanma. Yakalanırsan seni de, beni de asarlar." Yusufu sarıldı, gözlerinden öptü. "Benim yiğit oğlum, benim aslan oğlum, yolun açık olsun. Ne yapalım, kader bu imiş. Benim canım sağ iken senin tüyüne hile gelmez. Şu çemberi bir yar da kurtul. Haydi yavrum, haydi aslanım, yolun açık olsun. Baktın ki yakalanacaksın, kurşunu, son kurşunu kendine sık."

Yusuf ses çıkarmadı. Birkaç kere evlerinin açık kapısına baktı. Sonra avlunun çitinden atlayıp, öteye geçti, karanlığa karıştı. Bey de çiftliğin dışına doğru yürüdü.

Az ilerisinden bir ses geldi: "Kim o? Kımıldarsan yakarım. Yasak!"

Derviş hiçbir şey olmamış gibi bir sesle: "Benim yavrum, ben Derviş Bey. Beni komutana götürsene."

"Dur orada. Kıpırdanayım deme. Emir aldık. Yersin kurşunu."

Derviş Bey olduğu yerde durdu.

Bir süre sonra ilerden bir ses geldi: "Siz misiniz Derviş Bey, buyurun, geliyorum."

Derviş Bey yerinden kıpırdamadı. Öteden kendisine doğru bir karartının geldiğini görüyordu. Bu komutan olacaktı.

Elli metre kadar yakınına gelince, komutan: "Ne o, Derviş Bey, ne çabuk haberlendiniz? Bir şey yok canım. Bir kaçak arıyoruz."

Derviş Bey ses çıkarmadı. Komutan yanına geldi, elini uzattı, el sıkıştılar. Derviş oralı olmadan, azıcık alaycı sordu: "Ne kaçağı komutanım? Kaçıp kaçıp da bizim çiftliğe mi düşmüş? Bizim çiftliği öyle bir kuşatmışsınız, maşallah su sızıyor, düşman şehri kuşatır gibi... Hele buyurun eve gidelim. Sabah olacak neredeyse, bir kahvaltı yapalım. Kaçağı ben bulur size teslim ederim. Böyle bir şey olursa bu çiftlikte, yalnız ben-den isteyin. Gece yarısı, bana haber vermeden çiftliği sarmak size yakışır mıydı komutanım?"

Komutan dikleşti: "İleri gitmeyin Derviş Bey, yakışırda yakışmazdı, onun orasını ben bilirim."

Derviş Bey sesini yükseltti: "Hiç yok yere çiftliğimin kuşatılıp kuşatılamayacağını ben de bilirim. Genç komutan, düşman şehri gibi gece yarıları benim çiftliğimi kuşatamazsın."

"Eğer bir zavallı adamın katili burada saklanıyorsa, kuşatırım. Kuşatırım da öte bile geçerim."

"Kuşatamazsın!"

"Kuşatırım!"

"Peki sen bilirsin."

"Ben bildiğimi iyi bilirim Derviş Bey. Siz de bildiğinizi iyi bilirsiniz."

"Öyle mi, genç komutan?"

"Öyle, Derviş Bey."

"Kanunsuzluk yapıyorsunuz."

"Yaaa, siz çok riayet ediyorsunuz kanunlara Derviş Bey!"

"Sizi şişirmişler. Kasabadaki düşmanlar. Olsun, ne yapalım... Biraz da sizi çekeriz."

"Beni değil... Siz kanunu..."

Az öteden sesler gelmeye, arkasından kurşunlar patlamaya başladı.

Derviş Bey öfkeli, titrek bir sesle: "Ya işe giden birisini vurmuşsa candarmaların, altından nasıl kalkarsınız, komutanım?"

"Kalkarım Derviş Bey..."

Kurşun sesleri artmaya başladı. Komutan kurşun seslerine doğru yürüdü. Derviş Bey de eve doğru yürüdü. Yukarı çıktı, sandıktan mavzerini çıkardı, birkaç koşar da fişek aldı, pence-reye geçti. Kurşun seslerinin geldiği yere kurşun sıkmaya çalıştı. Sonra baktı ki kurşunlarının ışığını görecekle, evden atıldığını anlayacaklar, hemen aşağı indi, samanlığın içine girdi, oradan ateş etmeye başladı.

Muzaffer: "Baba, baba ne yapıyorsun?" diye çırpınıp duruyor, Derviş Bey hiç karşılık vermiyor ateşi sürdürüyordu.

Acaba vurmuşlar mıydı Yusufu? Yusufu vurmuşlarsa eğer, komutanı vuracak, on candarma daha vuracak, sonra da kendini vuracaktı.

"Baba, baba, ne yapıyorsun baba?"

Derviş Bey tüfeğin ucunu ona çevirdi. "Haydi git başımdan. Yoksa..."

Muzaffer hemen uzaklaştı.

Az sonra kurşun sesleri kesildi. Derviş Bey de kesti ateşini. Samanlığın içinde dört dönüyor, ne yapacağını bilemiyordu. "Yusufum, Yusufum, yavrum, yediler seni," diyordu. "Yusufum, çocuğum... Kanına on beş adam değişeceğim. Birisi de komutan olacak, yüzbaşı. Birisi de ben, baban Derviş. Öldürecek hepsini. Hele bir ölüm haberin gelsin, yakacağım çiftliği, varıp baştan ayağa yakacağım şu kasabayı. Yakacağım, yakacağım bütün o nursuzları, o rezilleri, bozulmuş, çürümüş insan soyunu öldürecek. Çürümüş, çürümüş, çürümüş, oğlum... Yusufum..."

Adamları samanlığın kapısında bekliyorlardı. Her birinin elinde bir mavzer vardı. Ne olup ne bitiyor, farkında değillerdi. Orada samanlığın kapısında şaşkınlık içinde bekleyip duruyorlardı.

Azıcık kendine gelen Derviş Bey kapıdakileri görünce: "Gidin de bana bir haber getirin," dedi. "Birisini vurmuşlarsa bu-

gün akşama kadar candarmayla çarpışacağız, sonra da gece dağa çıkacağız. Benimle gelen var mı? Kimse gelmezse tek başıma dağa çıkarım.”

Birkaç ses hep birden: “Seninle bileyiz Beyimiz,” dediler.

Bir yaşlısı: “Biz hem iyi gün dostu hem de kötü gün dostuyuz Derviş,” dedi. “Seninle ölenecek bileyiz.”

Derviş Bey: “Sağ olun, var olun. Ölenecek beraberiz. Bunu biliyorum. Ben yukarı eve çıkıyorum. Bir ölen varsa bana bildirin. Çarpışacağız eğer çiftlikten bir kişi ölmüşse...”

Konağa yürüdü.

Yukarda merdivenin başında karısı, kızı Nurhan, Ceyhun, bir de Muzaffer sapsarı kesilmişler, donmuşlar kalmışlar, Derviş Beyin merdivenden ağır ağır çıkışına bakıyorlardı.

Temiroğlunun çitinin altından geçerken bir ses: “Kimsin sen? Dur orada, candarma köyü çevirdi. Ateş edeceğim, olduğun yerde dur!”

Yusuf çitin altından sıyrılıp kendisini dut ağaçlarının arasına attı. Bu anda da kurşun patladı. Sonra bir kurşun daha. Kurşunlar çoğalınca yandaki derin arka girdi. Göbeğine kadar suya battı. Candarmalar durmadan karanlığa kurşun sıkıyorlardı. Bir ara Beyin konağı yanından da kurşunlar gelmeye başladı. Bey delirmiş miydi? Delirmemiş de neden candarmalara kurşun atıyordu?

Yusufa ömründe ilk olarak kurşun sıkılıyordu. Ona kurşun sıkıyorlar, hem de vurmak, öldürmek için sıkıyorlar! Aldırdığı yok, içinde korkuya benzer en ufak bir kıpırtı yoktu.

Birden kurşun sesleri kesildi. Ortalık hiçbir şey olmamışa döndü. Öylesine bir sessizlik başladı ki... Dünya çın çın ötüyordu. Uzaklardan da gün ışıyıp geliyordu. Burada duramazdı. Tanyeri ağarmadan Akçasaz bataklığını bulmalıydı. Arkadan dışarıya çıktı, var gücüyle aşağı doğru koşmaya başladı. Öylesine bir korku bürüdü ki içini kendi ayak seslerinden bile ürküyordu. Yoruldukça arka iniyor, suyun içine büzülüyor, sonra azıcık dinlenince gene arkın kıyısına çıkıyor, sağına soluna bir göz atıyor, yeniden koşmaya başlıyordu. Gün atmadan Akçasazı bir tutabilse... Bir tutabilse... Gün doğunca çırılçıplak ortada, ayazda kalacaktı. O zaman ovanın ortasında, çamurlar içinde onu yakalayacaklar, alıp götürecekler, sonra ipe çekivereceklerdi.

Beyi de çekeceklerdi. Beyin de onunla birlikte ipe çekileceği düşünce korkusunu azıcık azaltıyor, ona bir güven, belli belirsiz bir umut veriyordu. Sonra da bu düşüncesinden cayıyordu. Beyler ipe giderler mi hiç, arkaları var, dağ gibi... Hükümet var, Adana Beyleri var... Bir yolunu bulup kurtulurlar.

“Kurtulurlar. Onlar kurtulurlar...” Soluk soluğa: “Kurtulurlar!”

Buna inandıkça da koşmasını artırıyordu. Neredeyse gün doğacak. Ocağı batasınca Yusuf, gün doğuyor! Az daha, az daha, az kaldı. Yorulma Yusuf. Dayan...

“Bir yolunu bulurlar, kurtulurlar.”

Bir ışık içinde kalıverdi. Gün, hop diye, dağın üstüne çıkıp oturuvermişti. Çukurovada böyle olur. Tanyeri ilkin usul usul ağırlar. Güneşin de usul usul, önce bir ucunu göstererek, sonra yarısını göstererek doğması gerek. Çukurovada öyle olmaz. Birden çıkıp hızla dağların başına oturur. Ortılığı birden ışığa boğar. Adamın üstüne yağmur gibi koyu, elle tutulurcasına, belki de yalım gibi bir ışık yağar.

Yusuf şaşkın, ne yapacağını bilemedi. Üstüne binlerce kurşun gelmişçesine hemen kendini yere attı. Gözlerini elleriyle kapattı. Bir süre orada, ağzı aşağı, gözlerini açmadan kalakaldı.

Sonra elini gözlerinden çekti. Önünde bir karaçalı topluluğu vardı. Oraya bir düşebilse kurtulmuş demekti. Ötedeki cilttiliğe düşse, cilttililiğin arkası kamlılık, kamlılıktan sonra da bataklık... Yanına yönüne kuşkuyla bakınıyordu. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Ovada hiçbir canlı yoktu. Ova, güneş, Yusuf bir uçsuz bucaksızlığın, kahreden yalnızlığında dönüp duruyorlardı. Bir yılan çıksa şimdi, bir kuş uça... Küçücük bir serçe... Bir uçak geçse gökten... Bir şey olsa! Gene candarmalar görseler de kurşun yağdırsalar. Bir şey olsa, bu yalnızlıkta dönüp durmasa... Böylesine çin çin ötmese dünya...

Şimdi candarmalar ne yapıyorlar ola? Beyi yakaladıysa, Bey onlara... Onlar Beye hiçbir şey yapamazlar. Bey yiğit adam. O Muzafferin gözlerinde ne kin vardı, ne kin vardı! Gözleri çıksın. Alimallah adamı öldürür o. Ktır ktır keser. Kan içici Muzaffer. Muzaffer sinek öldürür gibi insan öldürür. Canavar o.

Kıskanıyor. Derviş Beyin sevgisini kıskanıyor. Candarmaya da haber verir. Verir ki Deli Hacıyı Yusuf öldürdü diye.

Ensesini sıcak yakmaya başladı. İncecik bir ter çizgisi dulgundan aşağı toprağa sızıyordu. Başını bir karış kadar topraktan kaldırdı. Gözleri kamaştı. Güneş öylesineydi ki, gözleri kör eden. Hemen gözlerini toprağa indirdi, elleriyle yüzünü kapattı. Vay anasını be, ne olacak şimdi? Kalksa, şu karaçalının içine atlayabilse... Ötesi Akçasaz... Akçasazda yedi başlı ejderha, gözleri yalımdan, her bir yanı çamur içinde, çürümüş çamur kokar, ağzından çıkan kokudan yanına yaklaşamazsın... Yeşil ejderha, ağzı karanlık, dişleri para gibi.

Buradan denize, Yüreğir toprağına kadar orman olmalı.

Bacaklarında kan izi. İğrenç bir şey, kanlı bıçağı yalamak. Bir iki kere kusacak oldu, kusamadı. Bütün bedeni ürperdi, titremeye başladı. Usul usul bir korku, nereden geldiği belirsiz, bütün bedenini sarıyordu. Ortalıkta hiç mi hiç bir canlı yok. Bomboş, bomboş her şey.

Birden ellerinin üstünde soğucak, ince bir kıpırtı duydu. Ellerine baktı. Ellerin üstünde karıncalar. Karıncalara baktı. Sonra silkeledi elini. Başını kaldırdı. Gözleri ışıktan bir karanlık gördü. Gözleri kör olur gibiydi. Gözlerini yumdu. Ayağı fırladı. Ha kurşunu yedi, ha yiyecekti. Boynunu içine çekti, kendisini karaçalılığın içinde buldu. Karaçalılığın içine boylu boyunca uzandı ama her bir yerleri ateşe girmiş gibi yanıyordu. Göğsü, bacakları, elleri, her bir yerleri diken içinde kalmıştı. Bir ara o kadar acıdı ki bedeni, duramadı, kalktı, cilpirtiliğe doğru atıldı. Cilpirtiliğin içinde üstündeki dikenleri ayıklamak oldu ilk işi. Diken ayıklama uzunca sürdü. Elleri kan içindeydi. Bir de susamıştı ki... Nedense, uzaktan bir kurşunun gelip beynine yapışacağını sanıyor, her an bunu bekliyordu. Tetikte, ha yapıştı yapışacak kurşun... Elini başına sürüyor, başında kan akar gibi, kurşun değmiş gibi. Şu kamışlığa da bir girse... Birden ayağı kalkıp koşuyor.

Kamışlığın içi bataklık. Dizine kadar çamura gömülüyor. Bir kuru yer. Bir açıklık. Bir damla su. Savrun ilerlerden akıyor, Savrunu bulmalı. Şimdi artık kurşundan korkmuyor. Kamışların içinde kimse göremez onu. Kurtuldu. Elini kolunu sallaya

sallaya yürüyor. Gökte, uzakta bir turna katarı gördü. E rim e rim gidiyorlardı. Nasıl da sıralanmışlar!

Bir kuru yer bulsa, bir de su bulsa. Sıcak bir kızdırdı ki... Bir de gölgelik bulsa... Bir de uyusa. Savrunu bulmalı. Bir iyice yıkanmalı...

Az ilerleyince kendisini birden Savrunun kıyısında buldu. Hemen soyundu suya girdi. Doya doya da içti. Sudan çıktığında uçar gibi, hafif ik olmuştu. Sanki tüm ağırlığı yitmişti. şimdi midesi kazınıyordu.

Kamışların dibi g lgelikti ama bataktı. Bir kuru yer... On metre uzunluğunda bir kuru yer buldu. Kuru yerin üstündeki kamışlara sarıcaarılar yuva yapmışlardı. Petekleri gümüş rengi, gümüş peteklerin üstü sapsarı. Arıları  rk tmeden yere uzanıp yatmak gerek. Kıpırdamazsan arı sana dokunmaz.

Usluca yere uzandı, mendilini çıkarıp yüzüne örttü.

Komutan gün kuşluk oluncaya kadar köyün dışında bekledi. Gün kuşluk olup da gölgeler uzayınca, candarmalarının bir kısmını pusuda bırakıp, yanında muhtar, bir de bekçi, çiftliğe girdi. Bu muhtar Öksüzlü köyünün muhtarıydı. Çiftlik de Öksüzlü köyüne bağlıydı. Dün akşamdan haber göndermişti. Biraz sonra Öksüzlü köyünün kurul üyeleri geleceklerdi.

Komutan telaşlıydı. Öfkesinden de kuduruyordu. "Boşuna," diyordu, "her şey boşuna. Katil kaçtı da gitti. Ama elimizde liste var, değil mi Muhtar?"

Muhtar: "Liste var ki, muhkem! Top işlemez."

"Bu çiftliğin her insanı, her insanı kayıtlı mı buraya?"

"Her insanı, sığırları bile kayıtlı. Bu çiftlik belalı bir çiftlik olduğundan üstüne titrerim. Bu çiftlikte her yıl böyle bir iki fırtına olur. Derviş Bey fırtınasız duramaz."

"Ama kaçtı. Kaçtı da gitti, değil mi Muhtar?" Muhtarın gözlerinin içine bir şey ararmışçana bakıyordu. "Muhtar!"

"Buyur Komutanım."

"Şimdi köylüyü toplayıp getireceğiz ortaya. Kadına, öteki tanıklara göstereceğiz tüm köylüyü. Listeyi okuyup bir yana ayıracağız. Bulunmayanları, köyde olmayanları teker teker bulup yakalayacağız. Baktık ki katil bunların hiçbirisi değil, öyleyse Derviş Bey katili başka yerden getirtmiştir diyeceğiz. Öyle değil mi?"

Muhtar: "Derviş Bey başka yerden katil getirmez. Mert bir adam olduğu kadar da kurnaz bir adamdır. O, adam öldürtece-

gi adamı ta küçüklükten yetiştirir. Ya da çok büyük iyilikler yaptığı insanlar arasından seçer. Katili bulamazsak, bil ki Deli Hacıyı Derviş Bey öldürtmemiştir.”

Komutan direndi: “O öldürtmüştür! O derebey... Başkası Hacıyı öldürtmez. Kime zararı vardı o derbeder adamın? Başkası olamaz. Ben katili bulacağım, Derviş Beyi de ipe göndereceğim. Kaç tane on sekiz, on dokuz yaşında insan var bu çiftlikte? Söyle Muhtar!”

Muhtar: “Tespit edilmiştir. On dört kişi, on dört delikanlı var bu çiftlikte. Ömerin oğlu Veli, Durmuşun oğlu Osman, Kel Memedin oğlu Mustafa...”

“İşte katil bunlardan birisidir ve ortaya çıkartılacaktır. Bekçi başı, çık da şu ortaya tellalını çağır.”

Komutanla Muhtar durdular. Bekçi ortaya doğru yürüdü. Bir iki kere öksürüp boğazını temizledi: “Eeeey ahali!” dedi durdu. “Eeeeey ahali... Eeeeey ahali... Duyduk duymadık demeyin. Komutanın emriyle bu çiftliğin tüm insanı, karısı, çoluğu çocuğu, erkeği, yaşlısı kocası, hemen şimdi, şu meydanda toplanacaktır. Komutan böyle emreyliyor. Çıkıp da meydana gelmeyene büyük cezalar verilecektir. Hükümete karşı koymuş sayılacaktır.”

Kesti, çiftliğin başka yönlerine yürüdü. Birkaç kere daha çağırdı tellalını. Bir de vardı, Derviş Beyin konağının önünde çağırdı. Sesi gürdü.

Evlerden ses seda çıkmıyordu. Sanki bu çiftlik boşalmıştı. Komutan bir bekledi, iki bekledi ne çıkan var, ne eden. Bekçiye: “Belki duymadılar. Bir daha çağır,” dedi.

Bekçi bir daha, bir daha çağırdı. Sanki bu çiftliği on yıl önce bomboş bırakıp çekilip gitmişlerdi.

“Kimse çıkmıyor, kimse çıkmıyor Muhtar! Ne olacak?”

Muhtar: “Ne olacak Komutanım?”

“Evlerden teker teker alıp çıkarmak gerek.”

Muhtar: “Bu nasıl olur Komutanım? Sen çıkarırsın, o kaçır.”

“Kaçarlar mı? Bu hükümet kuvvetlerine karşı koymak olur.”

“Olur mu Komutanım?”

“Olur mu da ne demek? Tabii olur. Başkaldırma başkaldırmadır. Karşı koyma karşı koymadır.”

“Öyle mi Komutanım?”

Komutan: “Bekçi,” diye bağırdı, “gel buraya. Bir tellal daha çağır. Eğer köylüler evlerinden çıkmazlarsa, teker teker onları candarmayla dışarı çıkartacağım.”

Bekçi gene orta yere çıktı, gür sesiyle bağırmaya başladı. Belki on kere söyledi bir söylediğini. Hükümet, dedi. Kanun dedi. Karşı koyma, isyan dedi. Cezası büyük dedi. Ağzına ne geldiyse söyledi.

Bu kadar tehditten sonra, Komutan hiç olmazsa bir iki kişinin dışarı çıkacağını sanıyordu. Kapılar duvar olmuştu. Ne giren var, ne de çıkan.

Komutan kıpkırmızı kesildi. Ter içinde kaldı. Boyuna mendiliyle boynunu, yüzünü siliyor, oluk oluk da terliyor. “Çıkma-yacaklar. Çıkmasınlar! Ben gösteririm o Dervişe.” Üst üste birkaç kere düdük çaldı. Köyün öteki ucundan, yanında beş altı candarmayla çavuş göründü. “Ben onlara yapacağımı bilirim. İsyân çıkardılar diye rapor edeceğim. O Dervişin ocağına incir dikeceğim. İncir, incir dikeceğim!”

Muhtar: “Baş üstüne komutanım.”

Komutan sert sert muhtarın yüzüne baktı. Bu ayağı çarıklı alay mı ediyordu? Bunu yutmak zorunda kaldı. “Git Derviş buraya çağır. Onunla konuşacağım var. Katil sanığı odur.”

“Gelmez komutanım.”

“Sen git çağır. Gelmezse ben onu zorla getirmesini bilirim.”

“Karşı koyar.”

“Zaten karşı koydu. Dün gece askerlerime penceresinden ateş eden oydu.”

“Şimdi de bize ateş eder. Bir kötülük çıkar. Derviş öfkeli adam. Burada hepimizi öldürür, sonra da kendini öldürür.”

Komutan başını bu yana, o yana çevirdi: “Çattık,” dedi.

Muhtar: “Derviş Beyle kolay kolay başa çıkamazsın. O, Osmanlıya başkaldırmış bir soydan gelir. Zordur, zor.”

Az sonra çavuşla candarmalar geldiler.

“Gidin, teker teker köylüleri evlerinden çıkarın, buraya ge-

tirin. Hiçbir evde hiçbir kimseyi bırakmayın. Ben de gidip Dervişin evinde arama yapacağım.”

Doğru Derviş Beyin konağına yürüdü. Eli titreyerek kapıyı çaldı. Nedense, kendisini önüne geçilmez bir heyecana kaptırmıştı. Kapıya gelen Muzaffere arama emrini gösterdi.

Muzaffer: “Buyurun,” deyip kapıdan çekildi.

Komutan gülümsedi: “On sekiz, on dokuzunda gösteren bir suçluyu arıyoruz. İçerde öyle birisi yok ya?”

Muzaffer: “Yok,” dedi. “İsterseniz buyurun arayın.”

Komutanın, ayağını eşikten atar atmaz, heyecanı bir kat daha artmış, korkmaya başlamıştı. Kekeleyerek: “Sizin evi arama istemiyorum. Suçluyu siz saklayacak değilsiniz ya. Derviş Beyden bunu beklemem. Yalnız izin verseniz de köylüler dışarı çıksalar. Bütün çiftliği arama emri var elimde. Köylüleri Deli Hacı'nın karısına göstereceğim. İnat etmesinler.”

Muzaffer: “Bir dakika,” dedi, yukarı koşarak çıktı. Babasının odasına girdi. Dervişin yüzü sapsarıydı. Dudakları da mosmor kesilmişti. Muzafferin girişini duymadı. Öyle düşünüp kalmıştı. “Baba, baba, Komutanın elinde bütün köyü, ayrıca bizim evi arama emri var. Köylüler dışarı çıkmıyorlar. Çıksalar hiçbir evi aramayacak...”

Derviş Bey başını ağır ağır kaldırdı, gözlerini Muzafferin gözlerine dikti. Gözleri kan çanağına dönmüştü. “Hiçbir köylüm evinden dışarıya çıkmayacak. Varsın teker teker arasın evleri. Esir sürüleri gibi köylümü dışarı uğratıp da, meydanlarda toplatıp da hakaret ettiremem. Teker teker evleri arasınlar.”

Derviş Bey hiç başka bir şey düşünmüyordu. Yusuf vurulmamış kurtulmuştu. Kurtulmuştu ama, acaba nereye gitmişti bu çocukcağız? Bildiği pişirdiği bir yeri yok. Yusufu tam yetiştirememişti. Dağları, dağlardaki dost evlerini teker teker öğrenmeliydi ama... Bu Deli Hacı laneti çabuk gelip çatmıştı. Bugüne bugün de Yusuftan başkasına güvenemezdi. Şimdi nerede Yusuf? Ne yapıyor, ne yapıyor?

“Baba, ne olursun çıksınlar ortaya.”

“Çok konuşma. Çıkamazlar.”

Akşamdan bu yana kurmuştu Derviş Bey. Komutan evi aramaya başlayınca onu vuracak, sonra da bir kurşunu kendi

ağzına sıkacaktı. Bunu düşünmekten müthiş bir korku duyuyor, müthiş bir tat alıyordu.

“Baba...”

“Hiçbir insan dışarı çıkmayacak. Var söyle Komutana.”

“Baba yanlış...”

“Bu kadar! Fazla konuşma.”

Öylesine sert, kesin söyledi ki Muzaffer anladı. Başka hiçbir çare yoktu. Komutana ne demeliydi?

“Köylülerin evlerinden dışarı çıkarılmalarının mümkünü yok komutanım. Başka elimden ne gelirse size yardım ederim. Nasıl bir yardımım dokunabilir?”

“Bizimle gelin. Karşı koyanlar olursa...”

“Beni dinlemezler.”

Komutan konaktan ayrıldı. Muzafferle yan yana yürüyorlardı. Uzaktan bir bağrılı, bir çağrılı geliyordu.

Komutan: “Bu ne?” diye muhtara sordu.

Muhtar: “Çavuş bir köylüyü dışarı çıkarıyor olacak. Köylü de çıkmak istemiyor. Bu köylüleri teker teker evlerinde öldürün, gene dışarı bir adım artıramazsınız. Kellelerini kesmeniz dışarı çıkıp da koyun sürüsü gibi bu meydanda toplanmazlar.”

“Eeee, ne yapalım?”

Muzaffer: “Teker teker evlere girelim...”

Muhtar: “Her evdeki insanların adını okuyalım. Elimizde kayıt var. Kim var evde, kim yok, bulalım. Deli Hacı'nın karısı da yanımızda... Herkesi görsün.”

Komutan: “Başka çare yok. Umutsuzum. Ama adet yerini bulsun. Dirensinler. İstedikleri kadar dirensinler. Ben bu suçluyu bulmazsam, şu yıldızları söküp atacağım, hamallık yapacağım bu kasabada. Haydi, Deli Hacı'nın karısını, öteki tanıkları getirin. Al defteri eline Muhtar, birinci haneyi oku.”

“Celal oğlu Temir Köroğlu.”

Komutan: “Evi nerede?”

Muzaffer: “İşte şu ev. Temir Köroğlu yaşlı bir adam. Yaşlı bir karısından başka kimsesi yok.”

Komutan: “Nerde kaldılar bu görgü tanıkları?”

“Geliyorlar komutanım.”

“Oğlum, git çavuşa, bıraksın o elindeki bağirtıyı, buraya gelsin.”

Bağirtı kesildi. Az sonra da çavuş geldi. “Evin orta direğine yapışmış, bir türlü ayıramıyorduk. Bağır babam bağır ediyordu. Kolunu kessen direktten ayrılmayacaklardı. Ben böylesi köylü görmedim.”

“Şimdi Temir Köroğlunun evine gideceğiz.”

Arkadan onlara Deli Hacinın karısı, öteki görgü tanıkları da katıldı. Temir köroğlunun evi iki göz bir huğdu. Üstünün otları çürümüştü. Evin çiti de bel vermişti. Çite firdolayı tezek yaşıtırlıydı.

“Temir Köroğlu, aç kapıyı. Ben Candarma Komutanı. Evini arayacağız.” Bekledi. İçerden bir çıtırtı bile gelmedi. “Allah Allah! Allah Allah, kimse yok mu evde acaba? Yoksa açmıyorlar mı? Temir Köroğlu, Temir Köroğlu, aç kapıyı!” Bıyıklarını çekştirmeye başladı. Öfkeli sarışın bir kurda benziyordu. “Pasif dayanma... Pasif direnme... Mukavemet ha!”

Muzaffer ölgün bir sesle: “Temir Ağa aç kapıyı!”

Gene hiçbir ses yok.

Komutan: “Kırın kapıyı!” diye bağırdı.

İki candarma çürük kapıya yüklendi, kapı hemen açıldı. İçerde sekseninde gösteren bir adam, hiçbir şey olmamış gibi onlara bakıyor. Bir çuvalın üstüne sekilenmiş. Karısı da kendi kadar yaşlı. O da hiçbir şey olmamış gibi, evin boş ocaklığının kıyısına oturmuş. Bomboş gözlerle kapıyı kırıp eve girenlere bakıyor.

“Temir Köroğlu!”

Karşılık yok. Pel pel bakıyor yalnız.

“Senin adın Temir Köroğlu mu?”

Taşa ses var, Temir Köroğlunda ses yok.

“Kadının adı ne, Muhtar?”

“Senem Köroğlu.”

“Senin adın Senem Köroğlu mu?”

Senem Köroğlundan da bir ses yok.

“Senem Köroğlu, Senem Köroğlu! Allah belanızı versin. Hacinın hanımı, gel bak bakalım; bunlar kocanı takip eden kişiye benziyor mu?”

Kadın içeri girdi. Saçı sakalına karışmış yaşlı adama, buruş buruş olmuş, bir deri bir kemik kalmış kadına baktı. "Yok," dedi. "Benim kocamı takip eden bu adama hiç benzer miyordu."

"Bunlar dilsiz mi? Dilsiz mi, Allah aşkına Muzaffer Bey?"

Muzaffer gülümsedi: "Dilsiz değiller ama konuşmazlar."

"Yaaa, demek konuşmazlar ha?"

"Konuşmazlar."

Muhtar: "Parça parça etsen, etlerini kıyık kıyık kıysan, gene konuşturamazsın."

"Vay anasını! Derviş Bey büyük bir güce dayanmış sırtını."

İkinci eve doğru yollandılar. Bu evin de kapısı kapalıydı.

"Veysel Kumgezer, Veysel Kumgezer!"

Ses yok.

Komutan öfkeyle: "Kırın kapıyı," dedi.

Candarmalar kapıya yüklendiler. Kapı çatırdadı, açıldı. İlk göze çarpan altı tane küçük çocuk oldu. Kapı açılınca gözlerini ışıktan kirpiştirdiler. Zenciye benzeyen, kırkında gösteren bir adam da başını önüne eğmiş, soluk bile almıyor derdin, işte öyle duruyor. Kadının iki üç göz büyüklüğünde gözleri var. Şaşkınlıktan, korkudan açılmış olacak böylesine.

"Veysel Kumgezer, ailesi Hüsne Kumgezer, oğulları Ali Kumgezer, Hüseyin Kumgezer, İsmet Kumgezer, Kemal Kumgezer, Fevzi Kumgezer, Adnan Kumgezer..."

İnsana değil, taşta söylüyor. Soluklarının bile sesi duyulmuyor. Bunlar insan değil, heykel sanki.

Komutan: "Veysel Kumgezer," diye bağıyor. "Veysel Kumgezer!" Adamın tüyü bile kıpırdamıyor. "Bunlar konuşmayacaklar. Tuh, Allah belanızı versin! Bak bakalım, bacı, bunların içinde kocanı takip eden adama benzer birisi var mı?"

Kadın: "Yok kardaşım, bunlar hiç benzemiyorlar."

Komutanın öfkesi gittikçe kabarıyor, deliye dönüyor.

"Osman Dölekdede, Rahmi Dölekdede, Tanır Dölekdede, Çakır Dölekdede... Açın kapıyı yoksa kırılacak. Açın kapıyı!.. Kırın kapıyı!"

Candarmalar kapıya yüklendiler.

Herkes içerdeydi. Hepsi de bir paçavra yığınıydı. Çocuklar

utançlarından yüzlerini, açık yerlerini kapatıyorlardı. Öylesine çıplaktı bu evde herkes.

“Dölekdede... Dölekdede...”

Bu evdeki herkes yere bakıyor. Suçlu suçlu.

“Bak bakalım, bacı!”

Kadın baktı. Gözleri yaşardı. Sesi boğularak: “Bu evde o adama benzer kimse yok,” dedi.

Çiftlikteki hiçbir kapı kendiliğinden açılmadı. Her kapıyı kırdılar ve hiç kimse bir tek sözcük bile söylemedi.

Akşam oldu, gün kavuştu. Aranmadık daha çok ev vardı. Kapı kırmaktan candarmaların omuzları çürümüş, elleri kan içinde kalmıştı. Komutan salt öfkeye kesmiş, bu durum karşısında ne yapacağını bilemez olmuş, köyün içinde dört dönüyordu.

Köyde bilmeyen yoktu. Köyde böyledir. Buralarda hiçbir sır saklı kalmaz, eninde sonunda her şey gün gibi ortaya çıkar. Ne bir hırsızlık, ne bir katillik, hiçbir şey, hiçbir şey gizli kalmaz. Eğer bir olay, bir kişi gizli kalabilmişse o köyden değildir. Köyün alışılmış hayatının dışından, başka yerlerden gelir. Başka yerlerle bir ilişiği vardır.

Yusufun Hacıyı öldürdüğü, sürüyerek kasabanın içine götürdüğü çiftlikte herkesin dilindeydi. Çocukların bile. Deli Hacinin ölümü üstüne, Yusuf üstüne şimdiden efsaneler çıkarılmıştı.

“Tanyerleri ışıyormuş. Yusuf uyumuş kalmış bahçenin ortasında. Deli Hacı oradan geçerken görmüş bakmış ki bir delikanlı uyur orada. Uyandırmış. Gel arkadaş, demiş, gel bizim eve de orada uyu. Burada hasta olursun. Yazık değil mi gençliğine demiş. Belli ki garipsin... Yusuf bu sözleri duyunca, ben bu adamı öldüremem, demiş. Bir ay, iki ay ardınca gezmiş de öldürememiş onu. Sonra bir gece ne olmuşsa olmuş...”

“Yusuf tutmuş kolundan Hacıyı, gel bakalım şu dağa demiş. Hacı da korkmuş, kuzu gibi arkasından yürümüş. Yusuf, ben seni öldüreceğim arkadaş, demiş. İyi adamsın, has adamsın ama, seni kardaşım kadar sevdim ama, benim seni öldürmem iktiza eder arkadaş. Sen ölmezsen, Bey bana Gülizarı almaz. Sen ölmezsen, Bey bana tarla vermez. Sen ölmezsen arka-

daş, demiş, kimse beni adam yerine koymaz. Hacı demiş ki, koyver yakamı. Koyver de uzak diyarlara gideyim. Hacı ölmüş desinler. Koyver yakamı da şu ormana kaçayım, Hacı ölmüş desinler. Koyver yakamı da, güzel kardaş, merhametli kardaş, şuracıkta kuş olayım da uçayım da insanlar bir daha beni görmesinler. Bu dünyaya bir Deli Hacı gelmiş demesinler. Toz olayım kardaş. İmim timim belli olmasın kardaş. Al şu gömleğini kardaş, şuradan bir koyun da al. Kes koyunu kardaş, bula gömleğini kana, götür Derviş Beye. Söyle Derviş Beye, Hacı senin onurunla oynadı, insan onuruyla oynayanın sonu budur. İşte kanlı gömleği Hacı'nın. Al da köpeklerle ver... Tatlı canımı bağışla kardaş. Yusuf der ki, ben sana güvenemem Hacı. Sen kavli kararsız bir adamsın. Sen bibaht bir adamsın. Senin canını almam gerektir. Hacı ağlamış sızlamış, sonra da Yusufun üstüne atılmış. Elinden silahını alıp, Yusufu öldürecekmiş. Deli Hacı güçsüz bir kişi, Yusuf dağlar gibi. Deli Hacıyı alt etmiş. Halbuki Yusufun yüreğine doğmuştu ki gelip Beye söyleyecek, iş böyle böyle Beyim diyecek, Hacı köpekler kadar pişman, Oğuz töresince evine gelecek, ayağına kapanacak, diyecek, onu bağışlatacakmış. Derviş Bey ne Derviş Bey! Onun gönlü deryalar kadar... Yusuf Hacıyı alt edince, oturmuş bağrının üstüne, Deli Hacı artık seni öldürmek farz oldu, vacip oldu, demiş, hançerini tam yüreğinin başına sokmuş, çekmiş. Hacı yerleri çırmalar, kökleri yolarmış. Belki Yusuf bin tane hançer sokmuş yüreğine, yedi canlıymış Hacı, bir türlü ölmemiş. Yusuf da almış onu sırtına, götürmüş suya atmış. Suyun yüzü tüm al kana kesmiş."

"Bir gün Yusufu yakasından tutmuş Deli Hacı, bre Yusuf kardaş, demiş, ne dolanırsın böyle ardımca, ne istersin benden? Gece gündüz, ekmek yer, su içerken, avradımları yatarken, sen hep ardımdasın kardaş! Bir isteğin mi var? Ben seni çok sevdim, demiş, bir isteğin varsa, gel söyle bana, altından kalkarız inşallah. Yusuf da, vardı bir isteğim ama vazgeçtim kardaş, demiş. Bundan böyle beni görmeyeceksin, sağlıcakla kal. Ondan sonra Deli Hacı iyice delirmiş, tutmuş yakasından Yusufu, isteğini söylemeden senin yakanı bırakmam arkadaş,

demiş, dile benden ne dilersen. Yusuf hık etmiş, mık etmiş, Hacıysa yakasını bırakmamış. Ben, demiş, başı dara gelen insanın yanımdayım, her ne isteğın varsa yerine getirmek boynumuzun borcu olsun. Deli Hacı senin gibi bir arkadaşın yoluna baş koyar, demiş. Yusuf etmiş eylememiş, yakasını Deli Hacı'nın elinden kurtaramamış. Demiş ki Deli Hacıya, kardaş, demiş, yarın akşam tek başına şu karşıki dağa geleceksin, pınarın başına. Orada sana isteğimi söyleyeceğim. Pınarın başına gelmiş Hacı, Yusufu, söyle bakalım isteğini arkadaş, demiş. Yusuf, senin canını almak mecburiyetliğim var arkadaş demiş, hazır ol vaktine. Hacıdır delirmiş, gözleri dönmüş, ulan it oğlu it, demiş, sen benim canımı nasıl istersin, demiş. Atılmış Yusufun üstüne. Alt alta üst üste, bir gece sabaha kadar, sabahtan öğleye kadar çarpışmışlar. En sonunda Yusuf bıçağın çekmiş, yüreğinin ortasına sokmuş Hacı'nın. Hacıdır ölüvermiş. Yusuf kaçmış. Yusufun Hacıyı öldürdüğünü de Kabakçı Mahir gitmiş Hükümete söylemiş. Derviş Bey bunu bilmiyor. Bir bilse, Kabakçıyı şişe geçirir..."

"Yusuf kayıp! O gece kaçmış, kurtulmuş."

"Dağlar Yusufu vermez onlara..."

"O sümüklü Komutana!"

Derviş Bey demiş ki, tel çekmiş ki Ankaraya, behey Hükümet, demiş, ben olmasam, sen Hükümet olabilir miydin? Şimdi Komutanın gelmiş de benim çiftliğimde ev koymamış, hepsinin kapısını kırmış. Bir kapı kırmak, bir kan etmekten beterdir. Ben senden kapılarımın kanını, şu kapı kıran Komutanın da derdest edilerekten Ankaraya celbini, şimdi, bugün isterim. Yoksa, demiş, partin de, sen de yanarsın. Arkadaş, demiş Hükümete, sen rüşvetçisin, adamların kan içici, demiş. Zinhar kapıyı kırmayasın. Kapı kıranın kapısını kırarlar. Ya bu Komutanın büyük cezasını vereceksin, ya da kapını kıracaklar... Hükümet ağzını açamamış, bir cevaba varamamış..."

Derviş Bey sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar evin büyük salonunda gidip geliyordu. Ağzını bıçaklar açmıyordu. Ne yemek yiyor, ne de su içiyordu. Başı önünde gidip gidip ge-

liyor. Düşüncesine göre, bazan hızlanıyor, salonda koşarcasına tahtaları çatırdatarak yürüyor, bazan durgunlaşıyor, adım bile atamayacak hale geliyor, sonra birden hızlanıyor... Bir delilik fırtınası içinde. Bu başına geleni bir türlü yutamıyor. Nasıl, nasıl, nasıl?.. Bir Candarma Komutanı gelir de bütün evlerin kapılarını nasıl kırar?

Derviş Bey Ankaraya, önce Başbakana, sonra İçişleri Bakanına, ardından Adana Parti Başkanına, Adanadaki irili ufaklı, partili partisiz tüm dostlarına tel çekmiş, mektup yazmış, uğradığı büyük haksızlığı çok acıklı bir dille anlatmıştı. Yüzbaşı daha kapıları kırıyor, çiftlikten de insan olanı dışarıya göndermiyordu. Bu telgrafları, mektupları postaya atması için Muzaffere kasabaya gidip gelmesi için izin vermişti, o kadar. Çiftlik bir hapisane olmuştu başkaca.

Köyde Yusuftan başka, Aslan Reşit, Osman Dalbudaklı, Tümyürekoğlu Zeynel Kintutmaz, Halo Süleyman Ağınkuşu yoktu. Bunların her biri bir yana gitmiş, Halo Süleyman da bir ay kadar önce ölmüştü. Muhtar Derviş Beyin adamıydı. Halo Süleymanla birlikte Yusufu da ölü göstermişti. Yusuf da iki ay önce ölmüştü ama Muhtar ihmal etmişti, kaydını nüfustan düşürme için bir vakit bulup da nüfus memurluğuna gidememişti. Özür diliyordu. Yarından tezi yok, gidip bu iki ölünün kaydını düşürecekti.

Muhtar Yusufu ölü göstermişti. Düşmanı Candarma Komutanı kapıları kırmış, hiçbir ipucu ele geçirememişti ama Derviş Bey gene korkuyordu. Tellere, mektuplara daha kimse karşılık vermemişti. Muzaffer kasabada sabahtan akşama kadar postanede bekliyordu. Bir haber almış olsa kuş olur uçardı.

Komutan köyde bulunmayanların yakalanması için bütün karakollara telefon ettirerek, emirler vermişti. Yöredeki kasabalara da teller çekmişti. Adanaya bile duyurmuştu. Komutan ölüleri de yutmamış. Halo Süleymanın ve Yusufun adı da vardı yakalanacaklar arasında.

Muhtar bütün bunlara kıs kıs gülüyordu. Böyle çok fırtınalar atlatmıştı Derviş Beyle birlikte. Komutan Halo Süleymanı mezarından kaldırıp karakola götürebilirdi ama Yusufu bulamazdı. Mezarı nerede diye sorsaydı Komutan, on tane Yusuf

mezarı gösterebilirdi. Her köylü bir mezar gösterirdi. Komutan ağzıyla kuş tutsa bu duvarı yıkamayacaktı.

Derviş Bey bekliyordu. Yusufun yerini bir bilse, nereye gittiğini bir öğrense o kadar kahrolmayacak. Yusufun gittiğinden bu yana onu bulmak için bataklığa, Toros yollarına adam çıkarmıştı. Ne yapıp yapıp Yusufu bulun, ölü sağ bana getirin, Yusufu bulmadan gelmeyesiniz, demişti. Yusufun yakanacağı aklına geldikçe de deli oluyordu. Dostları düşmanları, herkes sevinecekti. Eskiden olsa, iyi günlerinde... Bir telgraf çekse, bin telgraf çekse, hemen karşılık verirlerdi dostları. Şimdi kimseden ses seda yok. Bu dünyaya ne olmuş böyle? Bu dünya kökten çürümüş... Bunca yıl dört bir yanında yüzlerce dost, başın dara gelince bir teki bile yok yanında! Hey gidi dostlar, bir gün gene karşı karşıya geliriz! Çürümüş insanlar!

Çürümüş insanlar derken, gözlerinden yaş akıyor. Sıcacık. Ağlamanın tadında Derviş Bey. Derviş Beyin gelenğinde, Üç Oğuzda erkeklerin ağlaması diye bir şey yok ama Derviş Bey ömründe ilk olarak ağlıyor. Ağlamanın tadına varmış, ağlıyor. Ömründe ilk olarak böylesine terk edilmiş, böylesine yalnız buluyor kendisini.

Yusufu bulmak için bir şeyler yapmalı. Bu işin altından kalkmalı. Yusufu bulduktan, sağlam bir yere yerleştirdikten sonra Ankaraya gitmeli, Başbakanın yakasına yapışmalı. Siz komünist mi oldunuz da bizim gibi adamlara hakaret ettirir, bir Candarma Komutanına koca bir köyün tüm kapılarını kırdırır-sınız? Herkesin namusu var. Ankarada bir konuşacak, bir konuşacak... Görür onlar. Bu Komutanı sürdürecektir buradan. Bir koca köyün tüm kapılarını kırmak ne demek! Akıl alır iş değil. Bu kapıların kırılması şimdi bütün Çukurovaya, bütün Türkiye'ye yayılmıştır. Şu Komutanın hakkından gelmek gerek. Hakkından kanun yoluyla gelmezse, onu öldürmek, sonra da dağa çıkmak gerek. Şu ağzı var, dili yok halka yardım etmek gerek. Şu kardeş, şu dost halktan iyisi yok. Onlarla birlik olup, sonuna kadar bu çürümüş Hükümete, şu çürümüş insanlara karşı onları korumak gerek. Bir tek asalet var, o da halkın asaleti, bunu dünyaya ilan etmek gerek.

Yeni bir gün doğuyordu Derviş Beye. Bir şey yapmalıydı. Şu dost diye yıllar yılı sarıldığı, kardeş dediği kişilere bir şey yapmalıydı. Başı dara gelince kimse semtine bile uğramıyordu. Bir tek, bir tek dostu da yok muymuş? Bunlar bezirgan. Bunların dostu, Allahı, kitabı, inancı yok. Bunlar paradan, topraktan başka hiçbir şeye inanmıyorlar. Toprağı da sevemezler. Toprak para olduğu için seviyorlar toprağı. Toprak kokusu, insan eli sıcaklığı deli divane etmez onları. Bir tek şey deli eder onları, o da para! İşte bunlara bir insanlık dersi vermeli. Ama nasıl? Bunlar insanlık dersinden ne anlarlar. Bir Yusufun tırnağı bunlar gibi bin adam eder. Bu kuruluş, bu kanun ne biçim kanun? Dadaloğlu ne demiş, “Bin iyiyi bir kötüye kul eder, zamanenin yaşaması güç oldu...” Nasıl oluyor da bu halk bu kadar namuslu, bu kadar güçlüyken kul oluyor bu kanı ciğeri beş para etmez insanlara? Bu düzende bir bozukluk var...

Birden arzuhalci Aliyi ansıladı. Bana yardım edebilir, diye düşündü bir ara. Bir şeyler söyleyebilir. Çocuğu kendi başına bırakmalı, diye düşündü sonra da. Ona hiçbir yardım yapamadık, o kadar içerde yattı da çocukcağız... Hep korku, hep ne derler korkusu. Bu bezirganlar bu kadar güçlü mü? Teker teker gözünün önüne getiriyor, her birinin bir gülünç halini yakalıyor, hallerine gülümsüyordu. Bunlar çöp bile değil... Öyleyse, hapisteyken onların korkularından Aliye niçin yardım edemedi?

Ne yapmalı? Yusufu bulduktan sonra doğru Ankaraya gitmeli Başbakana söylemeli, bu bezirganların işlerini bir bir anlatmalı. Onu halkla birlik olmaya çağırmalı... Ama Başbakan da onlardan, hiçbir faydası olmaz. Gidip de boşuna rezil olmamalı. Başbakanın Mahirden azıcık farkı olsa bu bezirganların halkı ezdiği, soyduğu, sömürdüğü bir toplumda başbakanlık eder mi?

Ankaraya gitmenin hiçbir faydası yok.

Bataklık kokusu, yarı uyku, yorgunluk Yusufun yüreğine bir esriklik veriyordu. Bir düş içinde çalkanıyordu. Uyur muydu, uyanık mıydı, farkında değildi. Çok zaman, yok olup ginceye kadar da bu işin farkına varamayacaktı. Yusuf böyle, hep yarı uyur yarı uyanık bir kişiydi. Şimdi düş mü görüyor, hayal mi ediyor? Şimdi şu an gündüz mü gece mi? Güneş nerede? Ay nereden batıyor? Tanyerleri ışıyormu, ışırmış mı? İnce aydınlık çizgisi mi şu dolanıp gelen... Şu atların nallarını, kuyruklarını parlatan ne?

Arap atın iyisi kardeşten ileri derler. Arap atın iyisi insandan akıllı derler. Dost derler, güzel derler.

Uzak bir ovada bir at tek başına dolanır. Gemi ağzında, eyeri üstünde. Benek benek, bir demirkır. At bazı süzgülün, durulmuş, başı yerde, bazı şaha kalkar, bazı doludizgin tek başına bu sonsuz ovayı baştan aşağı dolanır. Yelesi, kuyruğu azgın yelleri döver. Kuyruğunda, yelesinde gümüş ışıltıları. Kırmızı kayalıklarda dimdik, bir kartal gibi, tüylerinde yıldırımlar, demirkır at günlerce kımıldamadan durur. Gözlerinde doğan gün, akan sular, bir ceren bakışının kederi. Gözlerinde bir yas.

Kayalıkların üstünde bir kale. Kalede bir kalebent. Adı Beğböğrek. Gencecik bir uşak. Yedi yıldır yatar. At da tam yedi yıldır başını bekler. Ağzında gemi, sırtında eyeri. Beğböğrek hayıflanır. İçinden söylenir, dertlenir. Bu dünyada kimsem yoktu. Bu dünyada kimsenin buraya düştüğümünden haberi yoktur. Yoldaşlarım, can kardeşlerim birer birer gittiler. Kimse aramaz

sormaz halimizi. Demirkır at da mı sormaz ki halimizi hatırmızı? Kuyunun dibine düşmüş taş gibi kalakalmışız. Yedi yıl oldu. Bir gün gelip de şu zindanın kapısında kuyruğunu yele verip süzölüp gitmedi. Böyle miydi kavli kararımız, böyle miydi dostluğumuz, böyle miydi vefamız, hey demirkır at? Böyle miydi? Yedi yıl içerde, demirkır atın ettiğinden dolayı, vefasızlığından dolayı ağı yer, ağı içer, ağı uyur Beğböğrek.

Bir gün zindandaki Beğböğreke kale kralının kızı aşık olur. Uzun sözün kısası kız Beğböğreki zindandan çıkarır. Can çıkmayınca umut çıkmaz. Kır at öyle kolay kolay dostluğu çığnemez. Başına bir hal gelse gerektir. Bir engelle karşılaşsa gerektir. Beğböğrek zindanın kapısında ıslığını çalar, az sonra demirkır at yıldırım gibi gelir zindanın kapısında durur. Beğböğrek atı okşar, gözlerinden öper, ama içinde, gözlerinde bir güceniklik vardır. Demirkır, dili yok ki söylesin ne geldi başına, ne gitti. Sevgililer kır ata binerler. Ver elini derler. Az giderler uz giderler, bir dağda dururlar. Beğböğrek atın sırtını havalandırmak için eyeri kaldırır bakar ki ne görsün, atın sırtının derisi eyere yapışmış, eyerle birlikte kalkar! Tam yedi yıl bir atın sırtında eyer kalırsa işte böyle olur. Kır at insanoğluna teslim olmamış. Beğböğrek zindandan çıkamasa da ömrünün sonuna kadar kalsa orada, kır at onu bekleyecek. Kavli kararı böyle.

Anavarzanın kırmızı kayalıkları... Kırmızı kayalıklarda yeşil ejderler. Ejderler gökyüzüne çekilirler. Yeşil bir bulut örter göğün üstünü.

Anavarzanın kırmızı kayalıklarından kırmızı atlar kopar ovaya doğru. Kırmızı, yeşil atlar. Her atın göğünde bir turna sürüsü. Eğrim eğrim. Kuyrukları düğümlü yeşil atlar. Binlerce nalı parlayarak, bataklığın üstünden Çukurovanın düzüne doğru uçuyorlar. Üstlerinde turna katarları. Gökyüzü turna katarı, yeryüzü yeşil at... Torosun dağına doğru turnalar, atlar süzölüyor. Turnalar, atlar... Gökyüzü yeryüzü çığlık çığlığa, karmakarış. Gökyüzü turna nakışında, yeryüzü at nakışında... Turnalar, atlar... Yeryüzünde bir parıltı. Gün vurdukça uçan atlardan binlerce nal parıltısı geliyor. Tüm Çukurova, Torosun kayalıkları at nalı ışıltısında.

Sonra kanat, kanat, kanat... Nal, nal, nal... Gökyüzünden kanatlar dökülüyor. Tüyler dolduruyor bir ara ovanın üstünü, pamuk gibi ak tüyler. Sonra bir yel gelip, bulut gibi dağıtıyor tüyleri, önüne katıp ta uzaklara sürüyor. Turnalar, atlar...

Sonra bir at geliyor, önünde duruyor. Bu at bir deniz geçip, bir dağa varıyor. Yusuf at denizi geçerken atın üstünden düşüp, denizin dibine gidiyor. At ağzını sokuyor denize, Yusufu dişleriyle tutup çıkarıyor, sonra üstüne alıp dağların arkasına götürüyor.

Yusuf korkuyla gözlerini açıyor. Birden gözlerine, kör edencesine bir ışık seli doluyor. Yusuf hemen gözlerini kapatıyor. Başı dönüyor. Bir daha gözlerini açıyor, açmasıyla kapatması bir oluyor.

Uzaklar dönüyor. Çukurova dönüyor. Anavarzanın mor, kırmızı kayalıkları dönüyor. Akçasaz bataklığı dönüyor. Dönüyor, dönüyor... Binlerce at, yüz binlerce parlak nal dönüyor. Turna katarları dönüyor, o sırkalı, düzgün turna katarları dar-madağın.

Bataklık kokusu. Çürümüş toprak, çürümüş su kokusu. Bayıltıcı bir koku.

Binlerce sarıcaarı. Uçuşmaya başlamış. Yusuf kamışın köküne köküne büzülüyor, bir topacık kalıyor. Loşlukta şöyle bir gözlerini açıyor. Gözlerini kör eden uzakta bir ışık seli kaynıyor. Hemen gözlerini kapatıyor. Elleriyle kamışın köküne sarılmış, büzül büzül ediyor. Bacaklarını karnına çekmiş, belini iki kat yapmış, bir topacık olmuş. Bütün bedenini, tırnağının ucuna kadar bir korku sarmış. Her şeyden korkuyor, esen yelden, uçan kuştan, vızıldayan arıdan, ışıktan, karanlıktan... Kendi kendinden, elinden ayağından, saçından, gözünden kulağından, burnundan, gölgelerden korkuyor. Ne yüreği atıyor öyle fazla, ne içi kabarıp geliyor. Durgun bir su gibi. Ağır. Korkusu ağır. Ağır bir kurşun suyu gibi içine çökmüş. Onu kamışın kökünün ıslaklığına, kuytusuna, karanlığına çivilemiş.

Karanlık kocaman bir suyun dibi. Suyun dibinde gibi Yusuf. Suyun dibinden aşağılara doğru, uçsuz bucaksız denize doğru sürükleniyor. Sürüklenirken bir kamış köküne yapışıyor. Sular onu çekiyor. Ağır, kurşun gibi bir su. Karanlık. Gözünü

açsa, yukarıya, suyun yüzüne doğru baksa, bir ışık seli, bir güneş seli dolduracak gözünü. Ortada, suyun dibinde, aydınlığın da çırılçıplak kalıverecek. Yapıştıkça yapışıyor kamışın köküne. Üstünden sular akıyor. Deniz kadar büyük bir ırmak akıyor üstünden.

Koyu, ağır incir ağacı gölgesi... İncir kokusu. Beş yüz metre öteden duyulur kokusu... Yusuf büzülüyor.

Gene başında atlar. Ayaklarının uğultusu doldurmuş ova-yı. Bir hikaye söylerdi anası atlar üstüne. Yusuf büzülüyor. Bir atı olsa, yel kanatlı. Çifte kanat bir atı olsa, binerdi üstüne, giderdi Sivas sancağına. Oradan Van gölü. Van gölünde dayıları... Elleriyle kamışın kökünü öylesine sıkıyor ki, kendisini kamışa öylesine çekiyor ki kamışın kökü çatırdıyor. Elleri acıyor. Ellerini bıçaklar kesiyor. Kusacağı geliyor. Hançerin kanını yaladığı andan beri ne zaman başı sıkışsa hep kusacağı geliyor.

Bir at olsa, binip gitse, gözleri kocaman, nalları ısıltı içinde bir at. Eysersiz, gemsiz, çırılçıplak bir at... Burası Urfa. Urfada bir göl. Bunu iyice ansıyor. Anası anlatırdı. Gölde balıklar. Gölde sudan çok balık var. Balıklar kaynaşıyor. Suyun yüzü balık dolu, sırt sırta, üst üste. Balıklar kıpırdayamıyorlar, oldukları yerde dönemiyorlar bile. Kimse bu gölün balığını yakalayamaz. Yakalayıp yiyemez. Yakalayıp yiyenin başına olmadık felaketler gelir. Eli kolu çont olur, yurdu yuvası dağılır, ayına varmadan ölür. Bunlar kutsal balıklar, Hazreti İbrahim'in balıkları. Göçmenlikte anası, daha şu kadarcık çocukmuş, Urfada bu balıkları görmüş. Gözleri kıpkırmızı, yalım gibiymiş bu balıkların. Elini uzatmış göle. Balıklar elini yalamışlar...

Toprak çatır çatır ediyor. Anavarza kayalığından korkunç bir uğultu geliyor. Bataklık kaynıyor, fıkır fıkır ediyor. Gökten bir ateş dökülüyor. Yusufun tüm bedeni ateş... Bir yalım sünüyor üstüne üstüne. Gözlerini açamıyor. Birden kamıştan çözülüyor, ayağa fırlıyor, koşmaya başlıyor. Gözlerinin önünde hayal meyal bir dünya, ağaçlar, sular, kayalar, atlar, kuşlar... Her şey bir hayal içinde dönüp duruyor. Sazlıkların, otların arasından çıkar, ovada, dümdüz bir toprakta, tarlaların ortasında ka-

lakalır. Uzaktan köyün evleri gözüktür. Burnuna sıcacık bir ekmek kokusu gelir. Bir evin bacasından göğre doğru bir duman salınır gider.

Yusuf hemen yere kapaklanır, bir zaman bekler orada. Bir karınca köresi üstüne düşmüş. Karıncalar bir anda ellerinin üstünü sarıverirler. Uysal, kendi halinde karıncalar. Her birinin ağzında bir arpa tanesi. Arpalar karıncaların iki misli büyüklüğünde.

Böylesi açlık görülmuş değil, duyulmuş değil. Deli eden bir açlık. Kaç zamandır Yusuf aç...

Ne olursa olsun! Ellerine dayanıp ayağa kalkıyor. Ne olursa olsun, şu uzakta duran köye girecek. Orada sıcacık ekmek var. Ekmeğin içine anası tereyağı koyacak. Sıcak ekmeğin arasından yağ toprağa şıp şıp damlayacak. Gidecek hali yok ama yürüyor, ağır ağır köye ilerliyor. İlerledikçe gözleri köyde... Bir kurdun keskin gözlerine benzemiş gözleri.

Köyün içinde candarmalar. Girer girmez yakalayıp doğru hapishaneye. Ondan sonra ipe. İpte insanın dili bir karış dışarı çıkarmış... Gözlerinin önüne dili dışarda, yüzü sapsarı kesilip uzamış, ipte sallanıp duran, başı bir yanda, ayakları çıplak bir ölü geldi. Bir ağaçta, yapraksız dalsız, çırılçıplak bir ağaç... Dizlerinin bağı çözüldü. Sallanıyordu. Düşecekti. Dişlerini sıktı. Oracığa oturdu.

Candarmalar ne tanır Yusufu? Yusuf gibi bin tane delikanlı var. Candarmalar hep köyü bekleyecek değiller ya... İsterse de beklesinler. İnsan gözükmeyen giremez mi o köye?

Gene ayağa kalktı, yürümeye başladı. Gözlerini hiç köyden ayırmıyor, ayaklarının ucuna bile bakmıyor. Gözleri ilerde, köyde. Ayağına bir tümsek gelse, boylu boyunca yere serilecek. Böyle, şafaklayarak yürüyor.

Uzun uzun, açlığından başka bir şey düşünmeden böylece yürüdü. Tam köyün kıyısına Cumbul Velinin bostanına geldi durdu. Köyden Karaca Elifin sesi geliyordu. Gene çocuklarını dövüyordu. Birden durup dururken eli ayağı titremeye başladı.

Bir düdük sesi geldi. Bir düdük sesi daha... Bu köyde böyle sert düdük sesi duyulmuş değildi. Candarmalar çalı-

yordu düdüğü demek ki... Olduğu yere, kendinden geçmiş, çöktü. Düdük sesleri çoğaldı, bir uğultu halini aldı. Yusuf başını tuttu. Sahiden düdük sesleri miydi bunlar? Usul usul, olduğu yerden ilerdeki hendeğe doğru kaydı, suya girdi. Düdük sesleri de o suya girer girmez kesildi. Burada geceyi beklemeliydi artık.

Arkın kıyısında güneşlenen kurbağalar, su kaplumbağaları... Bir çıtırtı. Birden arktan fırladı. Gözleri büyümüş, kocaman olmuş. Koşarak köyün dört yanında dolanmaya başladı. Onu bir candarma görse hemen yakalar. Candarmaların haberleri yok. Derviş Beyin boş samanlığında uyuyorlar. Nöbetçi de bekçiyle birlikte söğüdün altında, suya giden kızları seyreyliyor. Köyün dışındaki öteki nöbetçi nöbet yerinde. Komutanın en güvendiği candarma. Gözünden hiçbir şey kaçmıyor. Komutanı ona, "Hüseyin," demişti, "bu köy sana emanet. Çavuşa, onbaşıya, hiç kimseye güvenmiyorum. Bir sana güveniyorum. Gözünü dört aç. Katil yakınlardadır. Köye gelip talimat almak ister. Yakalamak sana aittir." Hüseyin de köyün gönüllü nöbetçisi. Gecesi gündüzü yok. Bu çiftliği Komutan ona emanet etmedi mi, karışma gerisine...

Hani gözleri bağlı dolap beygirleri var ya. Yusuf köyün dört bir yanını, işte o dolap beygirleri gibi dolanıyor.

Uzaktan bir kapı gördü. Kapı paramparça. Körce Dönenin kapısı bu. Sonra başka bir kapı gördü. O da kırılmış, yerde yatar. Gözüne ne kadar kapı çarptıysa paramparça... Köyün kapıları tuz buz olmuş. Kapılara dalmış, köyün etrafını dolan ha dolan ediyor.

Çılgık çılgığa bir kaz sürüsü bir samanlığın üstünden dut ağacının altına uçtu, pat pat diye yere düştüler. Yusuf orada yerinde durakaldı. Şaşkın. Önünde beş adım ötesinde köyün evleri... Bir de insan başı... Kadire benziyordu. Kadir arkadaşydı. Yaşıttılar. Kadir ona yardım ederdi.

"Kadir! Kadir kardaş," diye bağırdı. "Gelsene yanıma..."

Sesinin çıkmadığının, azıcık çıksa da Kadirin bu sesi duyamayacağının farkında değildi.

Gün batıyordu. Gözüne süngüye benzer bir şey çarptı. Canını dişine takıp ayağa fırladı, bataklığa koşmaya başladı. Ayak

sesleri geliyordu arkasından. Uğultular, sesler... Belki de bin kişi onu kovalıyordu. Arkasına da dönüp bakamıyordu. Bakmaktan korkuyordu.

Gün batıp karanlık kavuşunca kendisini Anavarzanın kayalığında buldu. Bir kayaya asılırcasına tutundu. Soluyordu. Ter içinde kalmıştı. Gözlerinin içi yanıyordu. Bacakları da kan içindeydi. Kayaya başını dayadı, bir süre orada öyle kaldı. Sonra usul usul başını çevirdi. Daha ayak sesleri, uğultular geliyordu ötelerden, bataklıktan. Karanlık bastı, göz gözü görmez oldu. Yusufun kayayı kavramış elleri bedenini taşıyamaz oldu. Elleri kayalıktan çözüldüler. Bir külçe gibi yere yığıldı.

Bir sakal geliyordu gözlerinin önüne. Bir de azgın boğalar. Sonra adamlar, adamlar... Eli bıçaklı, bıçaklarından kan damlayan adamlar. Bıçaklardan o kadar çok kan damlıyor ki... O kadar, o kadar çok.. Şıp şıp sesleri kulağını sağır edecek.

Boğa köy nerede? Sakallı Ali kim? Onun evinde yağlı ekmeği vardı..

Boğa köy şu kızaran, bir yanı yeşile batmış dağlarda. Şimdi hemen, şimdiden tezi yok, dağlara ulaşmalı. Kime sorsa Sakallı Aliyi bilir, değil mi?

Yığılmış... Bir et külçesi gibi... Davranıyor davranıyor, yekinenemiyor.

Muzaffer küçülmüş gibiydi. Yılgın bir hali varmış gibi de bir tavır takınıyordu ama gözlerinin içi gülüyor, gözleri bir öcün yalınında pırıldıyordu.

Derviş Bey ağır, güçlü, kendini yitirmemeye çalışarak: "Söyle," dedi emreder, tok bir sesle. "Söyle, Ankaradan bir karşılık geldi mi?"

Muzaffer soğuk, hiç orali olmadan, sevinçli bir sesle: "Hayır," dedi. "Bekledim, bekledim. Üst üste belki on beş telgraf çektim. Kayada ses var da Ankarada yok."

"Yaaa, öyle mi?"

"Partiye telefon ettim, Reşat Bey dedi ki parti olarak biz bu işlere burnumuzu sokamayız. Bu bir katil olayıdır, buna karışamayız. Komutan evlerin kapısını kırmışsa elbette bir sebebi vardır. Ya da Derviş Bey Komutanı bu yüzden mahkemeye versin."

"Yaaa, öyle mi?"

"Komutan mecbur kalmasa kapıları kırmazdı, dedi."

Muzaffer hazırlanmıştı. Sırasıyla bu onurlu, bu kafasız Sarıoğluna teker teker darbelerini indirecek, sonunda da insafsız sonucu yüzüne kusacaktı. O hala Yusufu tutmakta, onu öldürmemekte dirensin bakalım.

"Dostumuz Ramazanoğluna üç kere telefon açtım, üçünde de telefonu yüzüme kapadılar. Ben gene ısrar ettim, bir yanlışlık olmasın diye. Çünkü onlar bizim en büyük dostlarımız. Sen öyle derdin. Dördüncüde kalın bir ses, yanlışlık falan yok, in-

san kasaplarına mezbahalık yapacak değiliz, dedi. Selam söyle baban Dervişe, dedi, eski çamların bardak olduğunu hala anlamadı mı, dedi. Bu çağda artık Beylerden bile, Cumhurbaşkanından bile sineği öldürse de hesabını soruyorlar.”

“Yaaa, öyle mi?”

“Devlete karşı, millete karşı kanlı katilleri, sırf şan olsun diye Sarıoğlunun koruduğu çağlar geçti. Ne sanıyor? Onun yüzünden hepimizin adı katile çıktı. Ne istiyor bizden, dedi, ve telefonu suratıma çat diye kapattı.”

“Yaaa, demek öyle?”

“Mustan Ağa, senin öz bir kardeşin Mustan Ağaya gittim. Katilin, kanlı katilin, akılsızın, gözü körün oğlu diye bana takıldı. Yerin dibine geçtim. Hiçbir şey söylemeden geriye döndüm. Vakit akşamdı, beni buyur bile etmedi. Akşam oluyor bu geceyi burada geçir, demedi. Bir zoruma gitti ki...”

“Yaaa!”

“Servetini senin yüzünden yapan, onun için hapisleri göze aldığı, altı ay Ankarada kalıp da öldürdüğü kardeşinin suçundan dolayı giydiği yirmi yılı bağışlattırıp, elinden tutup hapten çıkardığın Mahmut Karadağlı ne söyledi bilir misin? Dedi ki, kapıları da kırarlar, sizi de sürgün ederler, hepinizi de kasabadan sürerler, baban bu akılda giderse onu da yakında ipin ucunda sallanır görürüm, dedi. Böyle akılsızlık yapan bir insan için hiç kimsenin elinden bir şey gelmez, dedi. Ben hiçbir şey demedim. Yalnız, dayanamayıp, senin başına böyle bir şey gelseydi o böyle davranmazdı, dedim. O da bana dedi ki, doğru, baban on birinci asrı yaşayan bir Türkmen bahadırıdır, biraz akli çocuksudur.”

Derviş Bey ilk olarak usulca, belli belirsiz gülümsedi: “Yaaa, öyle mi?”

“Kara Mustafa Beyi görsen, bir celallendi, bir celallendi! O babanın başına daha beteri, daha beteri gelecek, dedi. Tutar da bu parti, bu köksüz parti için milleti kandırıp oy verdirir misiniz, dedi, daha kötü olsun, o katil babanı mutlaka asacaklar, dedi. Benim elimden hiçbir şey gelmez. Baban için hiçbir şey yapamam. Devlet kuvvetlerine karşı koyarsa, değil kapılarını kırmak, çiftliğini bile yakarlar. Babanın yapacağı bir tek şey var, o

da katili ortadan kaldırıp tatlı canını ipten kurtarmak... Bütün Türkiye Cumhuriyeti babana düşman. Babanı düştüğü feci durumdan hiç kimse kurtaramaz. Baban daha şimdiden ipte demektir. Kendini ipten kurtarmak için katili ortadan kaldırsın da sonra kapı kırılma mücadelesine geçsin. Baban bu durumda hem suçlu, hem güçlü."

"Demek böyle, ha?"

"Hacı Beye gittim. Dedi ki..."

Derviş Bey: "Yeter!" diye bağırdı. "Yeter. O orospu avrat kasığında yatmışların, o çürümüşlerin... O..."

Muzaffer babasının yenilgisini, o kaya gibi sert adamın yavaş yavaş çözülüşünü görüyor, kıvanç duyuyordu. Artık son darbeyi indirmeliydi. Sindire sindire, ağır ağır indirmeli, onu iyice çökertmeliydi. Çocukluğundan beri onun elinden çektiklerinin öcünü ancak böyle alabilirdi.

"İzin ver de baba, senin için çok önemli bir noktayı daha açıklayayım. Kasabanın dilinde bir dedikodu dolaşıyor ki iğrenç!" Sustu, bekledi. Derviş Bey de bekliyordu. Muzaffer babasının "neymiş o?" diye patlamasını bekliyordu. Fakat Derviş Bey kendisini tutuyor, sormuyordu. "Çok iğrenç... Söylemesem daha iyi olur, ama herkesin dilinde, yediden yetmişe herkesin dilinde..."

Derviş Beyin yüzü donmuş, yüzünde en küçük bir kıpırtı bile yok.

Muzaffer baktı ki babası sormayacak. Bu zevkten mahrum kalacak. Varsın olsun. Ne yaparsa yapsın, şimdi duyacağı şey onu öldürecek. "Akyollu Mustafa Ağa demiş ki..." dedi, sustu.

Derviş Beyin yüzünde bir kıpırtı oldu. Gözleri parladı ama kendini yendi. Şu kokmuş köpeğin karşısında en küçük bir düşkünlük gösteremezdi.

"Mustafa Ağa demiş ki... Ben, demiş, artık Derviş'i öldürtmeyeceğim. O artık benim düşmanım olamaz. Benim düşmanım benim çapımda adam olmalı, demiş. Şimdi, demiş. Derviş gelse de bütün Akyollu soyunu çoluk çocuk kesse, ben gene onu düşman olaraktan karşıma almam. Ben, demiş, kardeşimin kanını ona, anası sütü gibi helal ettim, helal olsun, demiş. Herkesin dilinde bu..."

Derviş dudakları titreyerek, yüzü safran sarısı: “Yaa, öyle mi?” dedi, inler gibi.

Muzaffer son darbeyi iyi yerinde vurmuştu. Bu darbe de onu yıkamazsa, artık hiçbir güç onu yıkamayacaktı. Bir korkmuş köpek gibi büzülerek babasının yanından ayrıldı. İlk olaktır ki babasını karşısında yıkılmış, perişan görüyordu. Bunun tadını çıkarmak için bir şeyler yapmalıydı.

“Yaaa, öyle mi?”

Gene de dimdikti. Gene de yenilmemişti. Öyle bir adamdı ki darağacı altında bile kendini yitirmeyecek, ölecek gidecek ama, kuyruğu dik gidecekti. Hiçbir zaman onun yenildiğini göremeyecekti.

“Kocamış köpek!”

“Sakallı Alinin evi nerede, Sakallı Alinin?”

Sivri, kırçıl sakallı, uzun sarı yüzlü adam başıyla bilmem, dedi. Çakır gözleri şaşkındı. Boyuna Yusufun bir yerlerine gözlerini dikmiş bakıyordu.

“Boğa köy nerede, Boğa köy?”

“Bilemem,” dedi adam, “hiç duymadım.”

“Hiç duymadım,” dedi Yusuf kendi kendine, ayakları koşmaya başladılar, bükülerek, tökezleyip ağrıyarak. Karanlık gibi bir şey vardı ortalıkta. Dağların başı kararıp geliyor-du. Serin yeller esiyordu üst üste, arada sırada duvar gibi toz bulutlarına çarpıyordu. Nerdeyse yağmur boşanacaktı, bir ılıkığa, bir soğuk yele düşüyordu. Dün gece yarısı ne olmuştu? Dün gece yarısı kayalar uğulduyor, sarsılıyor, sesler kaynaşıyordu. Karmakarış seslerle uyandı, taşlar, yapılar, kayalar dökülüyordu yanından yönünden, karanlığı delerek Akçasaza doğru. Aşağıda makinalar işliyordu. Uzun boyunlarını kaldırıp indirerek, Kafdağının devleri gibi, toprağı yiyecek, kanalın kıyılarına yedikleri toprakları kusarak. Kayalıklardan, arkasından yuvarlanan taşlar kıyameti kopararak indi. On iki gözlü dev durmuş şafağın alacasında, ıslak, buğuların içinde sağa sola dönerek, uzun boynunu, beş dişli parlak kepçesini, turuncu, döne döne toprağa daldırarak... Homurdanarak.

“Sakallı Aliyi gördünüz mü, gördünüz mü, evi nerede, nerede?”

“Görmedik,” dediler dev makinaların yanında duran elleri yağlı adamlar.

“Az önce buradaydı,” dedi başka birisi. “Sakallı Ali, sakalı uzun.”

“Sakalı seyrek, uzun,” dedi Yusuf.

Adamlar gülüyorlardı. Gerçekten sakalının uzunluğunu, seyrekliliğini ne biliyordu? Yusuf da güldü. Adamlar hep birden ona bir hoş baktılar. Adamların gölgesi uzamıştı, batıya doğru çok uzun. Bir tanesi elinde tüten çay bardağı, çay içiyordu. Makinalar çok gürültü çıkarıyorlar, bir de koku. Gaz kokusu, ağır, duman gibi, adamın ciğerinin köküne işleyen, baş döndüren. Gözleri yanıyordu. Üç mavi kamyon gidiyordu çadırların oraya, yoldan değil, tarlalardan, ağır, duman fışkırtarak. Saydı, on iki tane çadır vardı. Çadırların önünde öyle durup duran adamlar. Yusuf da orada, makinaların turuncusunda kalakaldı. Gün kızdırdı, içinde bir boşluk duydu, acıkmıştı. Bir şeyler arandı, bir şeyler yemesi gerekti. Ama orada, gözlerini toprağı yaran, uzun boynu kıvrılıp uzayan, toprağı deşip alarak, dönüp boşaltarak gidip gelen makinaların büyüüne dikmiş, kapılmış... Güneş kızdırıyordu. Adamların, makinaların, ağaçların, kayalıkların gölgeleri çekilmiş. Dizlerinin dibine. Sıcakta bütün sesler, makinaların, sazlığın, çatırdayan kayalıkların sesleri ölür, gölgeler, kıpırtılar, düşünceler, uçuşlar buğunun, çelik bir güneş buğusunun içinde erirken... Hepsiyle birlikte eriyordu. Soluk alamaz oldu. Kanala aşağı yürüdü. Tarlalarda tek tek leylekler yaylanarak, başı sarılı insanlar eğilip kalkarak, sıcakta, çelik buğulu güneşte, turuncu deve boynunu toprağı yatıracak, çelik başını kaldırıncı ağzında topraklar, usulca öteye, dönerek boşaltıp, sonra geri gelerek, gaz kokarak, ağır, sıcak ciğerleri yakarak, orada erimiş, öylecene.

“Sakallı Ali, Sakallı Ali.”

“Sakallı Ali orada, uzakta.”

Dağların bir yanı pembe morarıyordu, bir yanı uçuk mavi, soluyor. Soldukça soluyor, güneşe, buğusuna, erimiş, dumanlanarak, duman incelmış batıyordu.

Bataklık mı, o da erimiş, kurumuş, duman olmuş, ağacı, kuşu, bulutu, suyu çamuru bir boz, boz, boz duman içinde kal-

muş, ışık buğusunda kalmış. Kararmış yüzleri uzamış, kırışıkları sünmüş, ağlamsı, güneş buğusunda yanmış, dişleri ışılıyor, ak.. Gözleri ışılıyor, kirpikleri, kaşları tozlu, her yerleri tozlu. Kılçık girmiş kulaklarına, saman tozu dolmuş, kılların arasına, kıllara yapışmış, omuzları tuzlu, tuzdan ağarıyor, ıslanmış.

Bu köylüler namussuz, alçak, söz dinlemez, adamlık bilmez. Bakın şunlara... Gene sırtlarında çuvallar, teşkereler, sepetler, toprak taşıyorlar Akçasaza, kudurmuşlar, tarla çıkarcaklar. Deli, deli, deli... Akçasazı kurutacaklar. Kararmış, kırışmış, boyunları uzamış uzamış, kopacak gibi, memeleri sarkmış dudakları aşağı sünmüş, dağarcıkmiş gibi... Kurumuş, derileri sarkmış, tırnaklarının arasına saman tozu, kılçık, ham toprak girmiş, ham toprak. Sıcığın alnına oturmuşlar yemek yiyorlar, amma da çabuk, amma da çok yiyorlar, elleri makina gibi işliyor. Çocuklar ağlıyor. Herkes çocuğunu dövüyor. Ayakları yalın bir çocuk kaçıyor, şalvarı düşmüş, bacaklarına dolandı dolanacak. Bataklığa koşuyor, girdi girecek. Bulamazlar, bir sazlığa ulaşsın çocuk bir daha onu bulamazlar. Bulamayacaklar. Bulamamışlar.

Irmağın kıyısına oturdu, bacaklarını yardan aşağı sarkıttı. Sadece acıkmıştı. Ötedeki köyden köpek sesleri, uzak, koygun bir uğultu geliyordu. Gitmeli o köye bir yemek yemeli. Nasıl istemeli? Dükkana gitmeli parayla almalı. Ceplerine baktı, bir hayli bozukluk vardı. Öteki paralar ne olmuştu, bir türlü anımsayamadı. Köye vardığında karanlık kavuşuyordu, önüne ilk gelen eve vardı, avlusunda durdu, orada alacakaranlığın ortasında, yatmış geviş getiren sığırların az ilerisinde, bir arabadan kütürtüyle ot yiyen atların yanında, ter kokularını içine çekerek, rahatlamış... Dut ağacının altında, yeri sulamış, hasır sermiş, kalabalık bir ev yemek yiyorlardı. Biribirlerine değen kaşıkların sesi geliyordu. Hiç kıpırdamıyor, kaşık seslerine dalmış gitmiş. Bir yerlerden bir hışırtı geliyor. Bir şeyler konuşuluyor, çitin arkasından, uzaklarda bir at kişniyor. Makinaların uğultusu sazlığın uğultusuna karışıp ta buraya kadar geliyor. Nasıl oldu, o da bilemedi, birkaç adım atıverdi, kendiliğinden dutun dibine vardı. Yemeğe dalmış gitmiş olacaklar, ya da o hiç sesini etmemiş, ayakları yere basmamış ola-

cak, duymadılar, görmediler. Pilava konmuş yanık yağ koktu ortalık, bulgur pilavıyla yağ kokusu gittikçe yoğunlaşıyor, içine işliyordu.

Ağzından dökülüverdi: "Sakallı Alinin evi burası mı?" dedi.

"Yok," dedi yaşlı bir adam, yüzü fenerin donuk ışığında solarak, kırışıkları daha da derinleşerek, kirpikleri tozlu, çiğneyen ağzını yukarı kaldırarak... "Bu köyde Sakallı Ali yok. Bu yur şuradan..." Yanında yer gösterdi. "Otur şuradan."

Vardı usulca yanına oturdu.

"Kızlaaar," diye içeriye bağırdı yaşlı adam. "Bir kaşıkla ekmek de getirin.

O oturur oturmaz kızlar hemen koşmuşlardı. Uzun boylu bir kız eline bir tahta kaşık tutuşturdu. Az sonra da başka birisi yufka ekmeğini önüne koydu. Bulgur pilavı vardı, geniş bir sahanda, tepeleme. Bir tencerede de türlü... Önce bulguru lokmalayacak, sonra türlüyü üstüne kaşıkla... Çok acıktığı belliydi. Yanına yöresine bakınmadan yedi yedi... Herkes yemeğini bitirmiş o sürdürüyordu, elleri işleyerek, dişlerinin hızına zor yetişerek. Yaşlı adam da ağır, usulca yiyordu. Yaşlı adam bir lokmayı yiyinceye kadar, uzun uzun çiğneyerek, o on lokma yiyordu. Yaşlı adam konuğu yalnız bırakmayarak.. Uyurgezerdi konuk. Bir uyurgezer gibi yiyordu. Yaşlı adam da yemeseydi, sofrada kimse de kalmasaydı, konuk oralı bile olmazdı. Sofrada kimse var mıydı, yok muydu, bilmiyordu ki... Hiçbir şeyi görmüyor duymuyordu. Dişlerinin işlediğinin bile farkında değildi. Yalnız bir ara ayran içtiğini anladı. Tadına vardı ayranın. Bir ara gene burnuna kokular geldi. Sonra makinaların, sazlığın uğultusunu, sonra da atların kütürtülerini duydu. Bir ayran daha içti. Karşısında bulanık, lambanın soluk ışığında yüzleri görür gibi oldu. Durmuşlar ona bakar gibiydiler. Yaşlı adam onun baktığını görünce çabucak bir lokma pilav götürdü ağzına. Ne kadar zamandır yiyordu, çok mu olmuştu? Bir şeyler oldu, elindeki kaşığı bıraktı, ayağa kalktı. "Ziyade olsun," dedi yürüdü. "Demek bu ev Sakallı Alinin evi değil?" Arkada kalanlar hiçbir şey diyemediler, bir şey söylemeye fırsat kalmadan karanlığa karıştı gitti.

Akçasaz kendisine çekiyordu onu. Makinalar gözlerini ona dikmişlerdi. On iki tane... Ovanın karanlığıru on iki yerden uzun delmişler, ışık yolları. Bir ışık yolunun içine düştü, yöresinde kalın karanlık duvarı, soluk aldırılmaz. Işık yolu çekiyordu uzağa, batağa... Işık yolunun içinde serin bir yel esti. Koşmaya başladı. Koşarak gecede çalışan makinalara geldi. Makinalar karanlıkta bir başka daha büyük, korkutucu... Kanlı kemikleri kırılmış, un ufak... Kürt Mahmut... Ölüsünü çayın kıyısına, çakıltaşlarının üstüne atmışlar. Sarıcakarıncalar yemiş gözlerini... Köpekler sürüklemiş bedenini, ölüsünü... Çakıltaşlarını kana bulayarak... Halkalarını büyüterek, böğürtlen çalılalarına, kanala düşerek, yüreği gittikçe hızlanarak, bir şeyler bekleyerek, sakınarak, ürkererek, geceye, karanlığa çarparak, ışık yollarına düşerek, çıkmakta çabalayarak koşuyordu. Arkasında köpekler, uzunca sarıcakarınca sürüleri gözlerini oymaya gelmiş, sürüler, sivrisinekler gibi yöresinde uçuşarak...

Uyandığında ter içindeydi. Buruşmuş giyitleri, yüzü, alnı toprağa bulanmış. Korku içinde, büyümüş gözleri yanına yönüne durmadan fıldır fıldır bakınıyor. Orada durmuş, korku, kuşku içinde. Gittikçe uyanarak, bir şeyler anımsadıkça daha korkarak, büzülererek, eti çekilerek, kasları ağrıyarak, düşünmeye doğru giderek, bir düşüncenin, düşünmeye varmanın tadında eriyerek, yanını yönünü görmeden, salt düşünce olarak, düşünceyle, düşünceyi, düşünebilmeyi unutmuş, başını dizleri üstüne koymuş, kızgın güneşin altında yanmış, düşüncede uyuşmuş, gözlerini açamayan, açamadan öyle kalakalmış, alttan gelen sıcak, yanmış topraktan yükselen tozu koklamakta, koklayarak uyanmış, dün akşamki adamın yüzü gözlerinin önünde bir durarak, bir lokmasını ağır ağır çiğneyerek, güleç, iyi insan yüzü, gözleri merakta sevgilenerek, dün geceye utanmış, utancından az daha kasları gerilmiş, büzülmüş, yumulmuş, sel gibi akan terde gevşemiş, toz direğinin içinde kalmış, ağzını burnunu toz doldurmuş, genzini pıtırac kokan tozlar yakmış. Sıcığın böcekleri ötüşüyorlardı, binlerce... Gözlerini açtı, hiçbir şeyi göremedi, ağır sıcak, yoğun ışığın kuytusunda, karmaşasında, ağırlığında... Her şey bulanık, ışığın dibine çökmüş daha ağır ışığın bulanıklığında, görünmezliğinde... Sesleri,

solukları, kokuları yemiş. Her şeyin üstüne çökmüş ışığın kımtılısında, akar yoğun suyun sallantısında, yakan, erimiş, git-tikçe aklaşan, kızarmış demirin aklaşmasındaki gibi her şeyi içine aklığına alan... Kalktı, görmeden yordamlayarak, ağzının içi ağı yemiş gibi acı, kırık, dökülen, sallanan, uyurgezerliğin yok olmasında. Otobüse koştu, otobüs durdu. Otobüsü bula-madı, bir an otobüs toz içinde kaldı, o da toza battı çıktı. Sonra toz çekildi, tozlu bir mavi kaldı. Sıcak, yoğun ışık, toz otobüs durunca cam gibi, kırılmış, dökülen, durmadan ince ince dökü-len cam gibi şingirdadı, mavi çıktı ortaya, tozlanmış. Üstündeki kırmızı yazıları okunmayan, kavlamış.

"Bin be," dedi, sarkık ince bıyıklı bıçak suratlı, yırtık bir oğlan, şoför yardımcısı. "Bin be, seni bekleyecek değilim. Hem sen nereye gidiyorsun?"

"Sakallı Alinin evine," dedi otobüse binerken.

"İlerde," dedi bıyıklı. "Sakallı Alinin evi ilerde. Bin."

Sakallı Alinin evi ilerde ha, ilerde ilerde ha! Çoktandır arı-yordum onu, çoktandır. Boğaları var. Boğa köyde. Dağların ara-sında. O seni saklar. Taşlı yollar, yolda yarpuzların arasından akan, bir çam olukta, yosun bağlamış, yarpuz kokan, sarı man-tıvar, eski bahar mantıvarı, fala bakarlar, suya, taşın içindeki suya suretleri çıkar, iri gözlü kızların derinden sesleri gelir, ka-rışık. Çakıltaşları, çayın kıyısı, köpekler, sarı bıyıklı. Çakıltaşları kanlı, kanlı ölüyü candarmalar sürüklüyorlar.

"Sakallı Alinin evi kasabada, bize komşu... Asma çardaklı ev... Sakallı Ali fesleğeni çok sever. Kuyusunun yöresi susam çi-çeği, salt mavi. Yoğurt çiçeği. Karpuz çatlatan. Herkes yanar-ken, Sakallı Alinin asma çardağının altı, kuyusunun başı püfür püfür eser. Döldül dağının doruğu gibi..." Kınalanmış doruğu, bakır rengi, bakır rengi... Sivri. Ocaktaki, köredeki, ateşten çık-mış bakır dövölürken nasıl tüterse, sıcak, Çukurovadan, düz-den, ışıktan, koygun ışık arkasından bakarsan sallanarak, bula-nıklığın ötesinde, suyun altında, gün vurmuş, arkasında, öyle tüter...

"Sakallı Alinin evine gidiyorum, oraya..."

"İyi adam, iyi adam. İki buçuk..."

"İki buçuk mu? Say..."

“İki buçuk canım. İyi, bu kadar.”

Otobüsün içine toz doluyor. Gittikçe kimse kimseyi göremiyor, kimse kimseyi. Aşağıdan, tabandan, otobüs sallanıyor, şangırdıyor, toz doluyor. Tozdan soluk alınmıyor, toz doluyor. Öndeki yaşlı kadın inliyor, çocuk bağılıyor, yaşlı adam, tıpkı dün akşamki alacakaranlıkta kocaman lokmaları çiğneyemeyen adama benzeyen dişsiz adam yapışmış kendi sakalına gözlerini yumarak, sıkı sıkıya yummuş göz kıyıları acıyla kırıışmış sakalını çekiştiriyor, sakalı tozlanmış, çek ha çek ediyor. Herkes terliyor zırıl zırıl, tozlu ayak kokusu dolduruyor otobüsü soluk alınmıyor. Sakallı Ali sakalını çekiştiriyor. Uzun, sivri adam, yüzü bir yumruk kadar, yumruk gibi de yamru yumru, boynu incecik, çöp gibi, kırıışmış, gırtlak kemiği fırlamış gitmiş, başı arkaya arkaya itiyor kemik, sivri, keskin, yumruk gibi kafada iki kocaman akı çok, tozlu göz, pörtledikçe pörtlüyor, gözler kanlanmış, uzun kirpikler at kirpikleri gibi. Yaslanmış otobüse, bir şeyler, derin şeyler düşündüğü belli. Yanındaki adamın ayakları kocaman, taraklı, otobüsün tabanına yayılmış, esmeli, yarık, kaplumbağa sırtı, bir çift, gelmişler oraya otobüs sarsıldıkça hopluyor sonra gerisin geri gene yayılıyorlar. Tırnakları çatallayıp pürtükleşmiş, toz dolmuş yarıklarına, terliyor çamurlaşarak.

Boyunlar uzamış, başlar oraya buraya sallanıyor, bir hoş, otobüs inip kalktıkça. Toz durmadan yarı açık kapıdan, yarık tabandan, alttan üstten, yanlardan doluyor. Usulca çözüldü. Üstleri başları yırtık, sarkmış, hilim hilim kişiler, dudakları çatlamış, kurumuş, kabuk bağlamış, gözleri tüm korkuya kesmiş, avurtları çökmüş, dişleri çürümüş, dökülmüş, kovuk, sapsarı. Tetikteydi. Önünde, tam yanı başında otobüsle durmadan sallanan, boyunları uzamış, toz bağlayan, gittikçe sallandıkça tozun arkasında, bulanıklığında kalan, uyuklayan, sonra birden otobüsün içini dolduran, ortalığı gürültüye boğan, sonra gene uyuklayan, biteviye, bir düzende inip çıkan, ağlamaklı yüzleri hep ağlamsı, yalvaran, yırtık şalvarlarının kıvrımlarına toz dolmuş, çırpmayan, iki elleriyle sıkı sıkıya öndeki demire yapışmış, gergin. Gerginliği gittikçe çözülüyor uykuyla uyanıklık arası, düşle gerçek arası, düşünceyle boşluk arası, bacakları,

kolları, belinin kasları seğirip çekiliyor, bedeni boşluğun, duyguyla duygusuzluğun içinde... Tabanlarının, bacaklarının sızısı, belinin ağrısı geçti, uyuştı gibi... Uyuşuyor, karnı, başı uyuşuyor. Sallanıyor, sallandıkça altından bir şeyler kayıyor. Serildi kanepeye, bacaklarını uzatmış, umursamazlıkta. Kolları da upuzun, serilmiş, cansızcana oraya buraya düşüyor kalkıyor. İçinden bir şeyler geçiyor, uzak, yalnız... Gün indi incek, arkasında kalmış otobüsün, tozların ötesinde bir kızarıyor, bir apak kesiliyor, bir hiç gözükmez oluyor fışkıran tozlardan... Kasaba yamaçta, bütün camları güneşe batmış, yamaca yapışmış, parıltıda, bütün yamaç peri padişahının sarayı, balkıyor. Camlar tutuşmuş yanıyor, ışıklar sağlıyor ovaya, binlerce ışık gözünden, yuvarlanarak, ovadaki akarsularca uzanmış, tozlanarak. Bir uğultuyla gözlerini açtı. Kasaba üstlerine üstlerine geliyor, bir yığın ışık, binlerce ışık kaynağı akıyor üstlerine, ateş yumağı, tozlara gire çıka, gire çıka... İnme gerek kasabaya gelmeden, üstüne yıkılmadan, bir yerleri acımaya başladı, dayanılmaz. Otobüstekilerin yüzleri sevince kesti. Herkes gülüyor, kocaman ağızları yayılarak, dışlerine toz bulaşmış, çamur.

"Ben burada," diyor... "Ben burada..." Bağırıyor, bağırıyor "İneceğim," diyor. O bıyıklı gülüyor hep. İtoğlu, ne gülüyorsun? Gülme ulan, ulan gülmesene. Hay senin gülmene. "İndir beni burada. Kasabaya gitmek istemiyorum."

"Sakallı Alinin evi yok mu burada?"

"Yok mu, işte şu... Şurada, köprünün alt yanında... İşte indir beni."

"Kes!" diye bağırdı şoför. "Kes be adam. Bu araba bir kere durursa bir daha kalkamaz, görmüyor musun?"

"Sus," diye bağırdı yolcular hep bir ağızdan. "Bu otobüs durursa, bu otobüs durursa..."

"Bu otobüs kalkamaz."

Şangırdıyordu her yeri, dökülüp az sonra paramparça dağılacakmış gibi. Yolun tozlarına karışıp her parçası, yolcular da yiteceklermiş gibi.

"Görmüyor musun be adam?"

"Kör müsün?"

"Sağır mı, malul mü, alık mısınız?"

“Duramaz.”

Çat, dedi, kırıldı bir şey, bir cam, kasabanın gözleri yakan, güneş almış parıl parıl yanan camları, şanguuur diye döküldü. Her yer karanlığa kesti. Başının ardı yandı, ıslandı. Elini ıslak yere bastırdı. Az sonra başından aşağı ılık çamurlar süzölmeye başladı.

“Duramaz,” dedi yanındaki çekik gözlü çok esmer adam. “Hiçbir yerde duramaz bu otobüs. Bir keresinde durdu da, çeke ite bir hal olduk, tekmil yolcular. O sebepten bu otobüs duramaz, anladın mı? Senin bir şeyin var.”

“Var,” dedi. “Var. Aaaah şu otobüs bir dursa da insem şu köprüde.”

Sustular, hep birden uykuya vardılar. Kasabanın camlarının şangırtısı kesildi. Camlar bir parıldııyor, açılıyor, ışıklar sağılıyor, bir şangırdıyor, toza batıyor, kararıyordu ortalık. Şanguuuur!

Gözlerini yumdu köprüyü geçerken, suyu görmedi, arıları, balıkları, okyılanlarını gördü çakıltaşlarına serilmiş uyuklayan. Altın pırıltısına kesmiş, şangırdayan, ince, çizgili, mavi damarlı, koyu mavi, mora çalan, yoğun, çizgileri gözüken uzaktan, kanatlarını açıp kapayan, dinlenen... Ak çakıltaşlarına konmuş, ölü gibi kıpırdamayan... Ellerinde çirişler, otlar, sıkı sıkıya kapalı, açılmayan elleri, kanlı toprağı cırtarken çıldırmış, eti soyulup ak, kanlı kemikleri kalmış... Baş toprağı döven, süröklenen, tozlara batmış, ay ışığında, avucunda bir mersin çalısı kalmış...

Bir kütürtüden sonra, bıçakla kesilmiş, bir alanda kirp diye durmuş. Tozdan adamlar iniyorlar otobüsten, yalnız gözleri dişleri ışılayan.

“İnsene kardaş, hani... Sakallı Alinin evi yukarda. Şu sokaktan sapar yürürsün, yokuşun başında... Uzun bir nar bahçesinin ortasında...”

Kuyusunda karayılan görmüşler geçen yıl, beş metre, alimallah beş metreden de... Üç metreden de uzun, sağlama... Kuyusu eskiden, şu kilise yapılırken yapılmış. O kilise...

İndi. Tozdan adamdı. Orada, alanın ortasında, portakal öbeklerinin yanı başlarında, sakallı adamlar bağırırlarken, ses-

leri kulaklarında çınlayarak, orada kaldı. Otobüs hiç yerinden kıpırdamıyordu. Durmuş bir daha kalkmamıştı. Hiç hiç kalkmayacaktı artık. Orada dikildi kaldı. Güneş iğne iğne giriyordu tenine. Kırılmış, dökülmüş cam iğneler. Herkes çekildi. Kimse ona bir şey söylemiyordu. Sakallı Alinin evini kimse ona göstermiyordu.

“Sakallı Alinin evi orada, şu dağların en ucunda, şu mor dağın tam dibinde, orada, yağmurun altında. Çok yağmur yağıyor oraya... Orada işte.”

Orada, o dağlarda mağaralar, evler, köyler... Kimsecikler tanımaz, bilemez onu. Yürüdü, korktu, saklanarak, saçakların altında büzülerek, duvarların dibine sinmiş, konağa vardı. Bütün çarşı ona bakmıştı. Neden, niçin, ne sebepten? Varsın baksın. Burnuna bir gül kokusu geldi, azıcık ekşimsi. Kuyuda karayılan var. Konağın kapısından gerisin geri çarşıya döndü. Hiç görmemiş gibi tek mil çarşı, dükkanlar, insanlar belleğine oldukları gibi çıkıyorlardı. Nalbantın yanındaki ağacın köküne oturdu. Nalbant, kocaman posbıyıklı, bıyığını şişirmiş, kınalamış, ucunu da vızlatmış, geniş omuzlu, koca boğa gözlü. Al bir atı nallıyor söverek, öfkeli bir adam. At arada bir huylanıyor.

“Ne ulan, ne var ulan, gözlerini dikmişsin, yiyecek gibi? Ne var yani...”

“Aliyi arıyorum. Sakallı Aliyi.”

“O burada yok,” diyor nalbant yumuşamış. “İyi adam, on bir tane de atı var. Bak, başını kaldır da iyi bak. Baktın mı, bak parmağımın ucundan. Şu karnı mor dağın... Lekeli. Dibinde onun evi... O altı aya bir gelir buraya. O da atlarını nallatmaya. Onun atlarını ben nallarım. Saraçtan da eyer alır. Sakallı Ali olmazsa acından ölürdü saraç. Çoktaaan ölürdü!”

“Sakallı Aliyi arıyorum. Sakallı... Uzun. On beş de atı var. On beş nakışlı eyer alır, sırma işleme. Peri padişahının atı gibi atları. Hepsi de al, uzun bacaklı, uzun boyunlu.”

Pembe, leylak rengi uzun bacaklı, uzun boyunlu, kalın, uzun gagalı balıkçılar... Toza batmış, koyulmuş. Gökyüzüne leylak rengi yayılmış, tozlu kıpırtıda.

Gene konağa geldi, direktten sofaya tırmandı. Bıçaklar tah-talara saplanmışlar, oldukları gibi duruyorlar. Hemen direktten

indi, bahçe duvarından dışarıya atladı, demirciler çarşısına koştu, soluk solua Osman Ustanın dükkanına girdi. Dükkan önce yanmış kömür, cızırdayan su, yanmış, ağarmış demir, sonra da boydan boya yoğun hanımeli koktu. Dükkanın ön yüzünü boydan boya hanımcıları sarmıştı. Sıcak, koygun yel estike ağır bir koku dükkana giriyordu. Sardunyalılar...

"Bir bıçak," dedi. "iyisinden, söğüt yaprağı, en güzelini Osman amca... Ben... Ben... Ben..."

"Al bıçağı. En iyi."

Ses eki gibi tepesine indi, sallandı, parayı uzattı, geriye döndü, bir hanımeli kokusu dalgası içinden süzöldü ıktı. Nereye gittiğini bilmiyordu. Nereyi dolaştı, ne yaptı? Belki bir yerlerde çay içti, belki de bir yerde, o eski dükkanda kebab yedi. Berbere de gitti belki. Ama sakalları olduğı gibi duruyordu. Sert sakalını sıvazlarken, kasabanın ışıklarının yandığını gördü. Ayakları aldı onu götürdü Hacı'nın bahçesine attı. Hacı'nın kapısının önünde onar yaşlarında iki oğlan çocuğı alt alta üst üste bağırarak söverek dövüşüyorlardı. Durdu onları bir süre seyreyledi, karanlık kavuşup onları seçemeyinceye kadar. Kavgacıların sesleri kısılmış, tıslıyorlardı. Evin arkasına, incir ağacının altına, kuytusuna sığındı, büzöldü oraya, kulağını ince duvara dayayıp içeriyi dinledi, hiçbir ses duyamadı bir süre... Başını korkarak, bir ürpermede, kaldırdı, kadınla göz göze geldiler gibi bir şey oldu... Kadının boş gözleri önce sevindiler, bir an, sonra öfkeye kesildiler, karanlık. Yusuf hemen olduğı yere, pencerenin altına kuytuya, karanlığa çöktü, kulağını duvara verdi, dinledi dinledi, gene içerden en küçük bir kıpırtı gelmiyordu. Bir soluk alış bile.

Karısı onu hiç bu kadar mutlu, sevinç içinde görmemişti. Gidiyor geliyor, konuşuyor gülüyor, şakalaşıyordu. Cömertleşmişti de. Arada bir yüzü gerilerek, asılıp karararak dalıp gitme-se, iyiydi. Her şey iyi gidiyordu. Allah razı olsun şu Derviş Beyden, ne iyi, ne cömert, ne de yakışıklı adam. Koca tarlaları, çiftlikleri veriverdi. Yakında Akçasaz da kuruyor, yarısı, yarısından da çoğu... Derviş Bey var iken, Allah ona uzun ömürler versin de.

Ağır ağır, her lokmada düşünerek, çatalından bıçağından hiç ses çıkarmadan Mahir Bey kahvaltısını ediyordu. İçinde bir sevinç kabarıp kabarıp iniyor, yerini belli belirsiz bir kedere bırakıyordu. Bu keder nedendi, nereden geliyordu? Halbuki sevinci sürmeli, hiç eksilmemeliydi. Öcünü ondan almıştı, hem de birkaç misliyle, onu aşağılayarak, bitirerek, yılgın, çaresiz bir köpeğe çevirerek, kıvrandırarak. Yusuf, bugün değilse yarın yakalanacaktı. Yakalanmaması olanaksız bir iş olur. Hele bir yakalanınca da... Daldı gitti gene... Ya babası gibi ölür de söylemezse... Kürt Mahmut gibi... İşte o zaman... Bütün bu dolapları da Derviş bir sezerse, işte o zaman... İşte o zaman... Sırtından soğuk soğuk ürpermeler geçti. Derviş bir sezerse düşüncesi onu tepeden tırnağa ürpertiyordu. Düşündükçe bütün bedeni çekiliyor, kasları ağrıyordu.

Aşağıdan haber verdiler, Yüzbaşı geldi diye. Çok şaşırdı. Yüzbaşı evine hiç gelmemişti. Sabah sabah bunda bir iş olmalıydı, hem de önemli. Kalktı merdivenlere yürüdü, Yüzbaşının

yüzü öfkeli, düşünceliydi, bir de korkmuştu, endişeliydi. Sürekli bir endişedeydi gözleri, ısrarla Mahir Beyin yüzüne bakıyorlar, bir şeyler istiyorlardı.

"Mahir Bey," dedi gülmek isteyip gülemeyerek. "Mahir Bey..." Elini sıkı, Mahir Beyin gösterdiği koltuğa oturdu. Mahir de yandaki koltuğu onun tam karşısına çekti.

Yüzbaşı: "Mahir Bey," dedi, "şaşırdım efendim. Ankaradan dün gecedan beri telgraf yağıyor, İçişleri Bakanlığından. Bizzat bakanın imzasını taşıyan dört telgraf aldım. Bu Derviş Bey olayı üstünde çok duruyorlar. Yusufun derhal yakalanmasını istiyorlar. Derhal ve hemen... Derhal ve hemen. Bu sabah erkenden, az önce Vali telefon etti, o eşkiyayı, caniyi, azılı katili yakalamak için ne kadar kuvvet istersen göndereyim, dedi. Şaşırdım bu işe. Bu katili yakalayamazsam bütün kariyerim gitti. Ankara ele aldı bu işi, Ankara... Ankara... Yakalamalıyım Mahir Bey, bana yardım etmenizi rica ediyorum. Bu adamı yakalarsak yapmayacağım şey yoktur sizin için. Bana bu iyiliği yapın, size borcumu öderim, er geç öderim."

Bütün bunları soluk almadan bir çırpıda söyledi. Önüne bakıyor, susuyor, mavi gözleri dumanlanıyor, "ne yapmalı, ne yapmalı?" diye mırıldanıyordu. "Bir adam, küçük, daha var mı yok mu, bir adam, belli olmayan bir adam nasıl bulunur?"

"Bulunur," dedi tepeden, gülerek Mahir Bey. "Adam yitiği bulunmaz derler ama o laftır, bulunur. Ve de en çok insan yitiği bulunur."

"Ankara bu olayla niçin bu kadar uğraşıyor acaba?"

"Ankara, Ankara... Şu aşağıdaki çiftliği alan milletvekilini biliyor musunuz?"

"Gördüm, biliyorum."

"Kimdir o, o bir kahramandır. Hem de İsmet Paşanın ve hem de Celal Bayarın, Fevzi Çakmağın hepsinin adamıdır. Derviş Beyin de başdüşmanıdır. Sayın Yüzbaşım telaşlanmakta, ürkmekte yerden göğe kadar hakkınız var. Eğer bu küçük adam yakalanmazsa siz bittiniz, askerlikte değil yalnız, sivil hayatta da bittiniz. Gözünden düşersiniz ki Hükümetin, ölünceye kadar bir daha belinizi doğrultamazsınız."

"Biliyorum," dedi Yüzbaşı, askerce. "Bunu bildiğim için

Mahir Bey, sabah sabah zatınızı rahatsız ettim. Estağfurullah demeyin efendim.”

“Estağfurullah.”

Mahir Bey yüzünü elleri arasına aldı, düşüncelere kaptı koyverdi kendini. O düşünürken genç bir kız yaldızlı, büyük fincanlar içinde kahveler getirdi. Birer de sigara yaktılar.

“Ne yapmalı?”

Mahir Bey ona gözleriyle, düşünceleri ürkütme, sus, der gibi başını salladı. Yüzbaşı sustu, önüne baktı. Suskunlukları belki bir gün sürdü gibi geldi Yüzbaşıya. Sonunda Mahir Bey başını kaldırdı.

“Size canla başla yardım ederim. Bir daha tekrar edeyim Sayın Yüzbaşım, Derviş Bey benim size bu yardımımı bilmemeli. Bilirse beni öldürür, sonra da kendi ağzına sıkar kurşunu.”

“Bilmez,” diye bağırdı Yüzbaşı, sesinin coşkusundan kendi de ürktü.

“Bir başka faydamız daha var bilmemesinde, o da, ben her şeyi ondan öğrenebilirim, bizzat. O, Yusuf ile ilişkisini kesemez. Bilirse ki Yusuf yakalanacak Yusufu öldürtür. Ya da bizzat kendi eliyle öldürür. Biliyorsunuz, Yusuf diye, Mahmut oğlu Yusuf diye bir kimse yok. Var, var ama o Mahmut oğlu Yusuf ölü bir Yusuf. Biz şimdi ölmüş bir Yusuf arıyoruz. Şimdi efendim, dikkat buyurula, ben size planımı arz ediyorum. Siz yüksek askerlik zekanızla benim bu planımı onaylarsanız o zaman hemen harekete geçeriz.”

“Baş üstüne Mahir Bey, şu adamı bir yakalayalım da... Yoksa...”

“Dikkat buyurula öyleyse Yüzbaşım, ben Yusufu diri getirene, evet, ölüsü bizi ve Ankarayı ilgilendirmez, ölüsü beş para etmez. Ankara onun dirisini istiyor ki bu derebeylerinden bu sebeple ebediyen kurtula, işte bunun için Sayın Yüzbaşım ben Yusufu diri getirene, onu her kim ki diri getire, candarma, ya da sivil, ya da köylü ben ona on bin Türk Lirası veriyorum. Yalnız bu para ilan edilecek ama, benden çıktığı hiç bilinmeyecek.”

“Bu iyi,” dedi Yüzbaşı yüzü bir umutta ışıyarak. “Değil on bin, değil bin, yüz liraya bütün köylüler ayaklanırlar, onu yakalarlar.” Başını hayıflı hayıflı salladı, mavi gözleri doldu. “Yazık,

yazık, çok yazık ki köylülerimiz inanılmayacak kadar fakir, bunu da bütün dünya biliyor. Ve o arzuhalci Ali gibi komünist alçakları da bunu bütün dünyaya yayıyorlar. Sanki dünyaya, şu köylülerimizin sefil durumlarından başka duyuracak başka bir şey yokmuş gibi.”

“Bilmiyorlar,” dedi Mahir. “Bu komünist alçaklar bilmiyorlar, ya da biliyorlar ama istismar için kullanıyorlar, Türk köylüsünün hiçbir şartta bu vaziyetinin değişmeyeceğini. Çünkü tembeller efendim, dikkat buyurula Allah Türk köylüsünü tembel yaratmış. Onun tipik karakteristiği tembelliktir. Bağrını açıp sabahtan akşama kadar güneşin karşısında yatmaktır işleri. Dikkat buyurula, yatmaktır işleri... Bir de on bini duyunca, dağlara taşlara saçılıp Yusufu bulmaktır işleri. Planın öbür cephelelerini arz edeyim efendim. Öbür cephesi, bizim Veli var ya Veli... Veli Dervişin can düşmanı. Derviş onu çok aşağıladı. Evet, dikkat buyurula Yüzbaşım, insanı köylü de olsa aşağılamayacaksın. Bu pisler hiçbir şeye alınmıyorlar da, tarih boyunca köpekler gibi süründüklerine, solucanlar gibi süründüklerine, böyle yüze yüz, karşıdan aşağılanırlarsa çok alınıyorlar. Derviş de bizim şu kuyruk sallayan Veliye onu yaptı.” Arkasına döndü, boşluğa seslendi: “Veli gelsin!”

Merdivenlerden çabuk, ürkek sesler geldi, az sonra da kaskeki elinde Veli geldi karşılarına dikildi. Yüzü kavrulmuş, yanıktı. Zenci karasına çalan bir yanıklık. Avurdu avurduna geçmiş, gözleri çukura batmıştı. Güneşten bozarmış kara şalvarı toz içindeydi. Ceketinin yakası yamalıydı. Yaması kırmızı yün bir kumaştandı.

“Veli,” dedi Mahir Bey, “sana güveniyorum. Yüzbaşı Bey ve ben senden rica ediyoruz, dikkat buyurula, sen eski, namlı bir eşkıyasın, şu çocuğu, Dervişin iğfal edip Hacıyı öldürttüğü şu çocuğu yakalayacaksın. Yakalarsan eğer, işte Yüzbaşının huzurunda sana söz veriyorum, sana on bin lira var, Yüzbaşı sana eliyle verecek. Bir de sana yakında kurutulacak olan Akçasaz tarlalarından, dikkat buyurula, Yüzbaşım tanık ola, beş yüz dönüm vereceğim.”

“Oldu,” dedi Veli sevinçle, “ben onu üç günde yakalarım. Ama...” Utandı, sıkıldı, ellerini ovuşturdu. “Ama...”

“Söyle,” dedi Mahir.

"Masraf olacak, şimdiden bir bin lira versen."

"Veririm," diye ayağa kalktı Mahir. "Veririm ama Yusufu yakalayamazsan, ama diri olarak, ölüsü işe yaramaz..."

"Biliyorum," dedi Veli.

"Yakalayamazsan onu, bin lirayı senin defterine yazarım."

"Yaz," dedi Veli.

Mahir Bey yandaki odaya girdi, elinde bir deste parayla çıktı, "al," dedi Veliye. "Yallah, hemen işe giriş."

Yüzbaşı: "Teşekkür, teşekkür Mahir Bey, bilmem ki bu iyiliğinizin altından nasıl kalkacağım."

"Gerekmez," dedi başını dikerek, gururla Mahir Bey. "Biz vatanımız için her şeyi yaparız Sayın Yüzbaşım. Son Türk devletini kimseye zedeletmeyiz. Kimseyi son Türk devletinin teline dokundurtmayız. Teşekkür gerekmez. Biz bütün varlığımızla, dikkat buyurula, bütün varlığımızla bu aziz son Türk devletinin emrindeyiz. Onu, dikkat buyurula, onu... Evet Yüzbaşım, planın üçüncü kısmı, dikkat buyurula..."

"Evet Mahir Bey, sizi dinliyorum."

"Valinin göndereceği kuvvet ne zaman gelir?"

"Bu akşam Mahir Bey."

"O kuvveti Hasan Onbaşı önderliğinde dağ koluna gönderirsiniz, sırasıyla herkese dayak çeker bu bölük."

"Bölük değil tabur Mahir Bey."

"Evet, dikkat buyurula, bu tabur bütün dağ koluna o kadar sopa çeker ki herkes Dervişten ve onun adamından nefret eder. Derviş ve Yusuf adını duyunca... Dikkat buyurula, duyunca..."

"Anladım Mahir Bey, haklısınız."

"Bir de Boğa köyde Sakallı Ali var, dikkat buyurula, Dervişin dağ kolundaki akrabası ve sağ koludur. Dikkat buyurula, onu da bir bahaneyle bir iyice sopadan geçirip kemiklerini kırdıktan sonra hapse atmalı ki Derviş çıldırıp ne yapacağını bilemeyip Yusufu öldürsün, biz de o zaman onu kısıvrak..."

"Yusufu öldürür mü?"

"Sıkışırda öldürür."

"Savcı?"

"Siz Savcıdan yana, mahkemeden yana korkmayın Yüzbaşım. Koca Reisin yerine geleni bize sordular da öyle gönderdi-

ler Ankaradan. Bundan sonra bizim iznimiz olmadan bu kasabaya bir posta dağıtıcısını bile atayamazlar. Eskiden, aaah eskiden, bu aziz vatan, bu ebedi son Türk devleti batmıştı, işte bu kasabaya Dervişe sormadan bir tahsildar bile gönderemezlerdi. Olur mu, olur mu böyle işler Yüzbaşım, işte o zamanlar koca Türkiye birkaç derebey kalıntısının uşağı oluyordu, bu sebepten. Siz Savcıyı, mahkemeyi bana havale edin ve korkmayın. Dervişin çiftliğini de ihmal etmeyin... Karargah kurun çiftlik kıyısında. Moralini bozmak için... Delirsin pezevenk."

"Siz işin o yanını bana bırakın."

Ve dimdik ayağa kalktı. Bu işi şimdiden başarmışlardı. Yusufun yakalanması gün meselesiydi. O da değilse mutlaka, mutlaka yakında diri olarak yakalanacaktı. İnce uzun bacakları ve parlak çizmeleri üstünde yaylandı. Sarışın bir kurda benziyordu. Büyük utkular sonrası.

"Teşekkür ederim, hoşça kalın."

Mahir Bey onu kapıya kadar ağırladı. "Ankaradan, buradan, bir emriniz olursa..." dedi. "Evdeyim ve emrinizdeyim. Akçasaz köylülerinin davaları?"

"Düştü," dedi Yüzbaşı. "Sayenizde." Kapının ağzında durdu, ayaklarını sertçe birbirine vurarak, askerce bir selam verdi, askerce sert döndü uygun adım yürüdü. Yaylanarak...

"Şu kasabada ne iyi, ne dost, ne kardeş, ne vatansever insanlar var..."

Yüzbaşı kıvançlıydı.

Ve kasaba çalkanıyordu. Bir insan avı başlamıştı. Köylüler, kasabalılar, çocuklar, gençler yaşlılar ovalara, dağlara, ormanlara dökülmüşler, uzun boylu, kumral, ya yeşil ya mavi, ya da azıcık çakıra çalan mor gözlü, yirmi yaşlarında, duluğunda eski bir yanık izi olan, hep gülen, gülerken sütbeyaz çocuk dişli, kalın çatık kaşlı, çatal çeneli birisini dere, kovuk, mağara, sarp kayalık, ulu ağaç başı, neresi akla gelirse delik delik arıyorlardı. Ortada on bin lira bir de Akçasazdan tarla vardı. On bin lira buralarda görülmemiş bir servetti ve buralılar bu kadar parayı düşlerinde bile görmemişlerdi. Tutkuyla, aşkla şevkle, düşler kurarak, çalılara dalanarak, çamurlara belenerek, kayalara tır-

manarak adamlıktan çıkmış, giyitleri parçalanmış yüzlerce, belki de binlerce insan bir tek kişiyi, bir insanı arıyorlardı. Mükünü yok bulacaklardı.

Demirciler demir dövmeyi, arabacılar araba onarmayı, boyamayı, nalbantlar nal yapmayı, atlar nallamayı, köşkerler ayakkabı dikmeyi, kahveciler, terziler, bakırcılar, kalaycılar, traktör, araba sürücüleri, çiftlik sahipleri, kumarcılar, serseriler, biltekml işçiler ve işsizler işlerini bırakmışlar yalnız ve yalnız yukarda eşkali tıpatıp tarif edilen şahsı konuşuyorlardı. Kasaba ve bilcümle köyler, hem de kadınlar çocuklar.

Mahir Bey de şaştı bu işe, Mahir Beyin tekml adamları, dostları da, Yüzbaşı da... Kasaba işi gücü, başka sözü bırakmış ve ille de Yusuf ve ille de Derviş Bey. Derviş Beyin yaptıkları ettikleri.

"Vay fıkara Deli Hacı, gün görmedi fıkara."

"Bir zararı yoktu ki kimseye."

"Ben bilirim onu..."

"Ben de, ben de... Bir dul karının oğluydu. Bizim mahalle-den olurdu. Onun yüzünden bizim mahalle on beş yıl yumurta, tavuk yüzü görmedi, bir yumurta, tavuk kokusu almasın, hemen çalardı."

"Öyle bir hırsızdı ki Hacı... Gözden sürmeyi çeker. Şu kasaba öyle bir hırsızı daha elli yıl göremez. Yedi yaşında başladı, ne bulursa çaldı. Sonra birden..."

"Susun susun günahdır, ölü ardından böyle konuşulmaz."

"Sonra birden bıraktı her şeyi. Derdin ki Hacı bir ermiş."

"Bir ermiş, yunmuş arınmış."

"Tam yaşadım derken..."

"Öldürüverdi onu Derviş Bey."

"Vay fıkara Hacı."

"Ağzı var da dili yok bir mazlum kişiydi. Allah adamı."

"Sen koca bir Beysin, koca Sarıoğlusun, Osmanlıya kafa tutmuş, Padişaha denk. Ne der de öldürürsün böyle bir fıkara-yı, hay gözleri çıkası."

"Yalnız Hacı mı? Ya kartal gibi, yüce dağlar kartalı Süleyman Aslansoypençeyi kim öldürttü, kim?"

"Kim olacak!"

"Ya Hacı Kurtboğa ki yeryüzü gökyüzü görkeminden titrerdi, onu da kim öldürttü kim, kambur sümüklü Tellala kim?"

"Kim olacak!"

"Bu böyle giderse adam kalmayacak Çukurovada."

"Kuruyacak Çukurova."

"Döllemeyecek."

"Bir bulunsun hele o çocuk, bir bulunsun."

"Yüzbaşı yemin etmiş, ant vermiş."

"Ne demiş, demiş ki ben o çocuğu bulup söyleteceğim, söyletemezsem onun da sonu babası gibi olacak."

"Çayın kıyısında onun da..."

"Leşini köpekler parçalayacaklar."

"Ak çakıltaşları ala kana bulanacak."

"Bulacağım, demiş Yüzbaşı."

"Bulsun, bulacak, bulmalı."

"Bulur ki bulur."

"Kuşun kanadının altındaysa da..."

"Bulacak Yüzbaşı."

"Dağı taşı adam almış, karınca donuna, kuş sıfatına da girse, cin olsa da yitse, gözükmez olsa, on bin lira, on bin lira..."

"Ne yapar yapar bulurlar onu."

"Yılanın deliğine girse de..."

"Böcek donuna bürünse de..."

"Görünmez olsa da..."

"İki gün beklesin Yüzbaşı. Getirirler onu."

"Söyletmek de Yüzbaşıdan."

"Söyletir."

"Söyletemez."

"Öyle makinalar getirtmiş ki Yüzbaşı Amerikadan taşı bile dile getiren."

"Söylemez. Bu Mahmudun oğludur, söylemez."

"Deli Derviş Bey, deli mi ki öyle ağzı cıvık adama adam öldürsün. Söylemez."

"Toprak olsa, çelik olsa, demir olsa, ot olsa, Yüzbaşı söyler."

"Amerika söyler."

"Heeeeeyt ona Amerika demişler."

“Amerika da olsa, Amerikanın babası da olsa söylemez. Ne alet yaparsa yapsın Amerika, insan bir meram etmeyegörsün.”

“Meramın elinden hiçbir şey kurtulmaz.”

“Kurtulmaz.”

Arada sırada daha coşkulu bir haber geliyordu kasabaya, tetikte, gerilmiş kasabalının yüreğini hoplatıyordu, Yusuf yakalanmış. Bu sefer Yusuf üstüne akla hayale gelmedik yorumlar. Yusufun soyu, dayıları, babası, Derviş Bey tarafından yetiştirilmesi, Amerikadan gelen işkence aletlerine dayanıp dayanamayacağı... Kasaba uğuntulu bir devinek, bir coşku, sevinç içindeydi. Yusuf, Derviş macerasını herkes, hep birlikte yaşıyorlardı. Bu kadar olunca ne yapıp edilecek Yusuf yakalanacaktı. Bu kasaba halkı ve hem de köyleri bu kadar istedikten sonra yakalayacaklardı.

Bu arada epeyce olumsuz olaylar da çıkmıyor değildi. Can sıkıcı. Aktozlu köylüleri karşı Hacılar köyünden bir delikanlıyı Yusufur diye yakalamışlar, kasabaya cümbür cemaat getirirlerken Hacılrlılar haberlenmişler bundan, “amanın etmeyin eylemeyin, bu çocuk o değil, bu çocuk bizim köyden İsmail Tongutayın oğludur, amanın bu işte bir yanlışlık olacak...” Dinletememişler, onlara dertlerini anlatamamışlar. Aktozlular diyorlarmış ki, “yaaa, bırakalım da Yusufu siz alıp da götürün kasabaya, on bini siz alın, yağma mı var!” İki köy birbirine düşmüş, iki gündür Anavarza ovasında daha dövüşüyorlarmış. Anlamışlar, anlamışlar yakalanan delikanlının Yusuf olmadığını ama, iş işten geçmiş, bir kere kavga başlamış, durmuyor. Aktozlular, durup durup, “öyleyse onun Akçasazın söğütlüğünde ne işi var, o Yusuf değilse, söyleyin ne işi var?” diyorlarmış. Hacılrlılar da ne işi olduğunu onlara bir türlü anlatamıyorlarmış.

Bütün bu olanlar bitenler asıl etkisini Derviş Beyin evinde gösteriyordu. Derviş Bey gerilmiş, tetikte, her gelen haberle ölüp ölüp diriliyordu. Daha ilk gün köylüsünü başına toplamış, Öksüzlü köyü muhtarını, güvendiği Öksüzlü köylülerini de çağırmış: “Bana Yusufu bulup getireceksiniz, hangi delikte, köşede bucaktaysa, kovuktaysa bulacaksınız, bu sırrımızı da kimseye söylemeyeceksiniz. Getirip Yusufu bana kim teslim ederse onu memnun edeceğim. Hükümet onun başına on bin mi koymuş, ben onun bir mislini vereceğim. Yusufu bana geti-

ren, getirenin akrabaları, çocukları ölünceye kadar yok yoksulluk görmeyecek. Haydin aramaya çıkın, vakit geçirmeyin. Hükümet yakalamadan. Onlar Yusufu tanımazlar, sizler tanırırsınız,” demişti.

Ve köylüleri, Öksüzlü köyü muhtarı, onun da adamları günlerdir yollarda bellerdeydiler. Her gün, her saat Derviş Bey, kasabaya gelen haberler gibi haberler geliyordu.

Derviş Bey hiç uyumuyor, sabahlara kadar sofada gidiyor geliyor, “bir akıl et de gel konağa, gel oğlum Yusuf, gel yavrum benim. Gelsene...” diyor ve pişmanlığın, belki de ilk olarak pişman olmanın bir tuhaf yıkıntısında, tadında kendi kendini aşılayarak... Aşağılamanın bini bir para... dövünüyordu.

Daha gün doğmamıştı, ortalık usuldan usuldan işiyordu. Yusufu aramaktan gelen üç köylü Beye bir haber vermişler, yeniden onu aramaya çıkıyorlardı. Bir otomobil sesi duydu Derviş Bey, gelenin kim olduğunu anladı, önce sevindi. Dostu Mahir geliyordu. Sonra merakla bekledi, bir şey mi olmuştu, daha tanyerleri ağarmadan Mahirin gelişi hayra alamet değildi, balkona koştu, otomobilden çıkan Mahiri gördü, yüzü bayağı sevinçliydi, o da sevindi, demek iyi bir haber getiriyordu dostu, arkadaş. Mahir başını kaldırıp da yukardan ona bakan Derviş Beyi görünce yüzü önce sarardı, sonra kağıt gibi apak kesildi, sendeledi. Kendini ele vermişti. Koşarak merdivenleri çıktı. Otomobilden inerkenki tavrını yeniden takınmak, sevinmek, gülmek istiyor, bir türlü beceremiyordu. Eli ayağı titriyordu. Bey bu sefer de anlamazsa, artık hiçbir zaman, hiçbir şeyi anlamayacaktı.

Derviş Bey bayağı meraklanmış, heyecanlanmıştı. “Ne var, ne oldu Mahir, iyi bir şey mi?”

Mahir çözülmüş, bir korkuda, üzüntüde, ağlama havasında gülümseyerek sedire çöktü. “Kötü,” dedi. “Kötü ama, sanırım ki üstesinden geldim.”

“Ne var?”

“Yusufu yakalamışlar yukarda, Boğa köyde, Sakallı Alinin evinde. Sakallı Aliyi de onunla birlikte candarmalar tutmuşlar getiriyorlarmış.”

“Eyvah,” dedi birden Derviş Bey.

Ve hemen bu eyvahu ağzından kaçırdığına bin pişman oldu. Yüzü gittikçe ağarmış, kanı çekilmiş, sonra da sapsarı bir korkuya kesmişti. Sonra da birden tüyleri diken diken eden bir öfkeye kaptırdı kendini. Zangır zangır titriyor, durmadan, sesi çıktığına bağırıyor, koşarcasına sofayı bir uçtan bir uca yürüyor, ne dediğini kendi de bilmeden, duymadan ha bire bağırıyordu.

Mahir onun ardından sürüklenircene koşuyor: “Dur Bey, dur Bey, daha kesin değil, daha kesin değil. Bu haberi Yüzbaşı verdi bana... Bizi denemek için olabilir. Dur Bey, dur Beyim dur!”

Bey durmuyordu. Uzun bir süre gitti geldi, bağırды, söyledi, sonra durdu, bir şeyler düşündü, alnı domur domur terlemiş, bütün bedeni cıvıldağ suya batmıştı. Mahire doğru geldi, “Sen bir şeyler mi söylüyordun Mahir Bey kardeşim,” dedi. “Kusuruma kalma, öfkeliyim bugünlerde. Anlat bakalım.”

Pezevenk, diye geçirdi Mahir içinden, yelkenleri indirdin, dalkavukluğa başladın değil mi? Sıkışınca dalkavukluğa... Hay insanoğlu hay! Hay yiğidim hay! Uysal, uyuz bir taya benziyorsun şimdi, benim soylu küheylanım.

“Efendim,” dedi Mahir. Mahirin sesindeki sevince bir türlü bir anlam veremiyordu Derviş Bey. “Efendim, bu gece yarısı Yüzbaşı çat kapı bizim eve geldi, bana bu kötü haberi getirdi. Benim elim ayağım çözüldü, kötüledim, çok sararmışım ki...” Mahir sararmışım ki derken de gülümsüyor. Bu adam korkudan oynattı mı acaba? En acı şeyleri anlatırken gülüyor, en gülünecek, sevinecek şeyleri anlatırken ağlıyor gibi. Bir de pervasızlık, umursamazlık gelmiş oturmuş suratına. “Yüzbaşı, ne o Mahir Bey, dedi. Ben de ona dedim ki yek be yek, sözümü esirgemedim, Yusufu bana bağışla, karşılığında seni zengin ederim, dedim.”

“Ne yaptı?”

“Hop oturdu hop kalktı. Vatan, millet, Sakarya, Oğuz soyu, töresi, son Türk devleti, saydı döktü. Sakin ol, sakin ol Yüzbaşı, dedim. Sen sakin ol hele. Bağırarak son Türk devletini kurtaramazsın, dedim. Bir de dedim ki bağırarak general de olamazsın. General olsan ne olur ki, ben sana üç ömür boyu generallikten kazanacağını bir çocuğu bırakırsan veririm. Sakin ol Yüzbaşı, dedim.”

“Ne dedi?”

“Sakinledi. Dikkat buyurula efendim, sakinledi. Sonra efendim, ne verirsiniz verin, beni milyona gark edin bu adamı bırakamam, dedi. Korkarım, dedi. Bana telgraflar gösterdi. Yusufu İçişleri Bakanı, Vali bizzat takip ediyor. Bu telgraflardan sonra nasıl bırakırım Yusufu, diye sordu. Telgraflar zehir zemberek. Bilhassa İçişleri Bakanının telgrafı. Şaşılır şey, beş tane telgraf çekmiş bir tek Yusuf için. Sanki bütün Türkiyenin bir tek işi var, o da Yusuf. Hacıyı öldürüp öldürmediği de belli değil, dedim. Çocuğun Hacıyı öldürmediği ortaya çıkarsa, o zaman ne olur Yüzbaşım, dedim. Genç adam, rüşvete alışmamış, rüşvet için de can atıyor, içi titriyor, İçişleri Bakanından da korkuyor. İş böyleyken atladım otomobile size geldim. Bu sabah Yusuf kuşluğa doğru kasabada olur. Yolda elinden almalıyız candarmaların, kasabaya getirilirse ellerinden zor alırız. Belki de yalandır, Yüzbaşı benim ağzımı arıyor, çocuğun Boğa köyde, Sakallı Alide olup olmadığını öğrenmek istiyordur, dikkat buyurula efendim. Ne yapalım?”

“Sen gerekeni yapmışsın Mahir Bey kardeşim, teşekkür ederim. Şimdi bir kahvaltı edelim, sen hemen kasabaya git ve gerekeni yap. Sana bu candan kardeşliğine teşekkür ederim ve senin bu iyiliğiyin de altında kalmam.”

“Rica ederim, rica ederim,” diye güldü Mahir Bey. “Rica ederim. Dikkat buyurula efendim, bu benim kardeşlik vazifem, kardeşlik.”

Bir büyük bakır sinide, nakışlı, uzun bakır taslar içinde, üstü biberden, tereyağından kızarmış tarhana çorbası geldi, yufka ekmekle. Sonra kızarmış turaç etleri, peynir, reçel, tereyağı, çay, süt geldi, ardından da. İki arkadaş ağır ağır çiğneyerek konuşmadan, derin düşüncelere dalmış, kahvaltıyı ettiler. Kahvaltı biter bitmez Mahir hemen ayağa fırladı.

“Ben kasabaya ulaşmalıyım,” dedi merdivenlere koştu. Merdivenin dibinden, “allahaismarladık,” dedi, Derviş Bey otomobilin sesini, sonra da kornasını duydu. Allahaismarladık derken de sesi sevinçten taşıyordu Mahirin.

Kasaba da bugün kuşluklayın Yusufu, Sakallı Aliyi caddeye dökülmüş bekliyordu, sabırsız bir sessizlikle.

Uyandığında daha gün yeni yeni kızdırıyordu. Ağzının içi acıydı. Yanan günle içinin karamsarlığı da artıyordu. Başının içine bir kova arı doldurmuşlar gibi kafası uğulduyor, vınılıyordu. Uyuduğu yerin bir süre neresi olduğunu çıkaramadı. Korkulu, merak dolu, büyümüş gözlerle yöreye bakıyordu. Önce Derviş Beyi, sona Deli Hacıyı, Hacı'nın karısını, karısının geniş, diri, oynak kalçalarını, süzgün kara gözlerini, gülüşünü, gülerken çukurlaşan gamzelerini anımsadı. Sonra birden kılıcı görünce nerede olduğunu anladı. Kılıçla hemen birlikte Kuranı, davulu, tuğu, odadaki öteki öteberileri gördü. Bir kanepenin üstünde uyumuş, sağ kolu, sağ bacağı uyuşmuştu. Toparlandı ayağa kalktı, musluğun altına başını sokup uzun uzun suyu akıttı. Başını suyun altından çektiğinde her şeyi daha iyi görüyor, anlıyordu. Yeniden kılıcın bulunduğu odaya girdi, bir şey arayan bir hali vardı, şaşkın. Sonra kılıca gözü takıldı, öyle kaldı. Birden başı dönmeye, kafasının içi binlerce vınılamaya başladı, eti çekiliyordu. Ayağının altından bir şeyler kayıyor kayıyor, kayıyordu. Çerçevesi yaldızlı, yaldızları yer yer kararmış boy aynasına koştu. Kirpikleri uzundu, bir at kirpiği gibiydi, kıvrıkcıktı da. Bir süre kirpiklerine takıldı kaldı. Hızla döndü duvardaki kılıcı aldı kınından çıkardı, kılıcı yere fırlattı attı, kının ortasını dizine dayayıp kırdı ortadan, sonra deli bir döngede dönmeye, konaktaki tahtalara, demirlere elindekini vurmaya başladı. Az bir sürede elinde hiçbir şey kalmamış, tahta kın un ufak olmuş, konağın bütün tabanına ufak ufak parçalar

dağılmıştı. Vardı kılıcı yerden aldı. Altın yaldızlı, bir hoş nakışlı, oymalı, parlayan yaldızlar, eski yazı, çiçek, dal, yaprak oyuntularından gözlerini bir türlü alamıyordu. Elinde kılıç koşarak aşağıya indi var gücüyle kılıcı avludaki iri kayaya vurdu. Vurdu, vurdu, vurdu, kılıç eğiliyor, çatlıyor bir türlü kırılmıyordu. Kıramadıkça, parçalayamadıkça kayanın yanında döneniyor, kayadan kıvılcımlar saçılıyordu kılıç her üstüne indikçe. Ter içinde kalmıştı. Delicesine, var gücüyle, uğuntulu bir hızla indiriyordu kayaya kılıcı. Kaya parçalandıkça, kıvılcımlar çıktıkça kendinden geçiyordu. Kapıya dayalı külüngü gördü, hemen koştu, kılıcı kayanın üstüne koydu, kendinden iyice geçmiş külüngü indirmeye başladı. Kolları durduğunda kılıç parça parçaydı, ne yaldızları, uzun parlak yazıları, ne çiçekleri, ne de yaprakları kalmıştı. Kırılmış, kararmış demir parçaları. Elindeki külüngü var gücüyle öteye fırlattı koşarak avlu kapısının yanındaki duvara tırmandı, dışarıya atladı. Yürüdükçe kendine geliyordu. İlk olarak toprakta büyük vızıltılarla dolanan bir arının sesini duydu, sonra kocaman, hiç tanımadığı arıyı gördü. Turuncu, mavi, yeşil benekleri güne gelince balkıyan bir arıydı bu. Arının az ötesinde bir büyük sarı kelebek bir gömece konmuş, geniş uçuk sarı, uçuk mor benekli kanatlarını makas gibi açıp açıp kapatıyordu. Kelebeğin ayaklarını, hortumunu, kanat damarlarını her şeyini gördü. Çarşıya girdiğinde daha kelebeği görüyordu. Çınarın altına geldi, çınarın altındaki kahve kalabalıktı, insanlar donmuş kalmışlar, ne konuşuyorlar, ne kıpırdıyorlardı. Bir sandalyaya oturdu. O oturur oturmaz kahveci önüne bir bardak çay sürdü. Sıcak çayı bir dikişte içti ve içinde dehşet bir açlık duydu. Midesi kazınıyordu. Sonra birden kahve gürültüye, seslere boğuldu. Bir şeyler konuşuyorlardı durmadan, konuşmaların içinde hep, "Sakallı Ali, Sakallı Ali" sözü geçiyordu. Bu insanlar delirmiş gibi ha bire "Sakallı Ali, Sakallı Ali" diyorlardı. Başını kaldırdı Sakallı Ali diyenlere baktı. Çınarın üstünde binlerce kuş, binlerce binlerce vıcırdıyorlardı. Dallara, dalları egecek kadar, yere doğru sarkıtacak kadar doluşmuşlardı. Sıvanmışlar dallara, ancak ayaklarıyla tutunacak bir yer bulabilmişler, vıcırdıyorlardı. Bazan ayakları daldan boşanıp hep birden kopuyor-

lar, ağacın yöresinde üst üste dolaşıp, kendilerini tutamayıp yere degecekmiş gibi iniyorlar, sonra toparlanıp gene uçuyorlardı. "Sakallı Ali" diyenler, hem Sakallı Ali, Sakallı Ali sözünü yineliyorlar, hem de gözlerini iyicene açmışlar ona bakıyorlardı. Gözler gittikçe büyüyorlar, çoğalıyorlar. Ayağa fırladı, çarşıya aşağı yürümeye başladı. Yüzlerce göz sıyrılmıştı, sırtında ağırlık, sırtı acır gibi, bir çiğsime, kusar gibi. Tekmil çarşı, çarşı da bir kalabalık, bir kalabalık, bir... Dükkancılar dükkânlarının kapılarına çıkmışlar, durmuşlar, susmuşlar bakıyorlar. Gözleri büyüyor, bakıyorlar. Kendini kebabçı dükkânına zor attı. "Çabuk," dedi, "kardeş çabuk, uzak yoldan geliyorum." Gözlerinde kurnaz bir pırıltı çaktı söndü. "Bir acıktım, bir acıktım." Kebabçı güldü. "Yelleeee," diye bağırdı. "Bir buçuk Adana kebabı... Yelleeee." Yusuf: "İki olsun," dedi. "Yelleee, iki olsun." Ortalık sumak kokuyordu ekşi ekşi. Yağlı bir duman bir anda dükkânın içine doldu. Dumanı kokladıkça kendine geliyordu. Açlıktan, sabırsızlıktan da ölüyor, ayakları masanın altında gidip geliyor, elleri yerinde duramıyor, oradan oraya işleyip duruyordu, anlamsız, amaçsız. Kebabçı turp, maydanoz, dereotu tabağını, sumak çanağını ve ekmeği getirdi. Yusuf masaya gelen her şeyi sildi süpürdü bir anda. Kebabçı gülerek, "sen bir yıllık açmışın be kardeş," dedi. "Yelleee... Çabuk yelle ki..." Yusuf parlayan közleri, közlerin üstünde cızırdayan, yağları akan, akan yağları közlere düştükçe yanan, insanı iyice acıktıran, iştahı delirten bir kokuyla tüten, kebabları gördü. "Usta," dedi, "usta, şişler olmuş," dedi. Usta böylesi sabırsızları çok görmüştü. Kebab şişlerini ocaktan aldı, ekmeklerin arasına çekti ve masaya getirdi. Bir tabak sumaklı soğan, domates, yeşil biber, turp, dereotu, maydanoz da getirdi yeniden. Yusuf yumuldu, elleri ayakları, tüm gövdesi ağzı burnuyla saldırdı kebaba. Hem çabuk çabuk yiyor, yedikçe kendine geliyor, şişe şişe mor şalgam suyunu içiyordu. Ne zaman kebabı bitirdi, ne zaman parasını verdi, ne zaman kebabçıdan çıktı farkında değildi. Kendisini pazaryerinin ortasında ve yüzlerce gözün ağırlığı altında buldu, herkes herkes ona bakıyordu. Durdu kaldı orada, pazaryerinin tam ortasında. Çırlıçıplaktı, anadan doğma... Bir anda çırlıçıplaklığını duydu içinde, orada, ortalık yer-

de öyle dikilmiş kalmış, ellerini koyacak yer bulamıyor. Elleri bedeninin çeşitli yerlerinde dönenip duruyorlar.

Ayakları aldı onu karşıya çekti. Akasya ağaçlarının seyrek, pare pare gölgeleri alana düşmüş nakışlamıştı. Arzuhalci Ali ilerde, kasap dükkanının yanında küçücük masanın üstüne abanmış, daktilosu açık, kollarının yanında, kitabını daktilosuna dayamış, dalmış okuyordu. Vardı karşısına dikildi. Oradan kaçmak istiyor, içi zorluyor, büyülenmiş gibi yerinden kıpırdamıyordu. Şimdi şimdi başını kaldıracak. Aha, aha şimdi şimdi. Kaçmalı. Kaldırıp görecektir. Başını eğmiş hiç kıpırdamıyor. Cebinde dün Osman Ustadan aldığı incecik, sağlam, kırılmaz, çeliğe saplasan girer söğüt yaprağı bıçağı. Bıçağın biçimi güzel, sivri, ustura gibi keskin, ağzı bir ışık çizgisi, güzel... Bir adım daha attı, ayağını yerde sürüyerek, ses çıkararak... Bütün gözler üstündeydi, çırılçıplaktı, çırılçıplak. Ağırlığın altında soluk alamaz oldu bir an, bir an, bir an... Başının içi vınıldamaya başladı. Hep ayaklarını toprağa sürüyor, tozutuyordu ortalığı. Göz göze geliverdiler. Arzuhalci Alinin yüzü soluverdi, yüzü seğirdi, öyle kalakaldı. Gözleri gittikçe korkudan anlamsızlığa dönüyor, büyüyor, ürküyor, korkuyor, tüyleri diken diken... Birden, ne oldu ne olmadı Yusuf aldı yatırdı. Hiçbir şeyi ansımıyor ulu çınarın üstüne sıvanmış vıcırdayan kuşlardan başka. Uzun bir süre, o, kasabadan çıktı, iki su geçti, üç köyü içine girmeden dolandı, uzun bir süre kuş vıcırtiları onun ardını bırakmadı, birlikte geldiler. Gözlerin ağırlığı gittikçe yeyniyor, Sakallı Ali. Sakallı Ali sesleri gittikçe gerilerde kalıyordu duyulur duyulmaz.

Toz çıkarıyordu yoldan gelenler, ağaçlar, sular, otlar toz çıkarıyorlardı. Yalçın sert kayalıklara geldi. Duvar gibi gerilmiş, göğe ağmış kayalıkların karşısında durdu. Yalçın kayalıklarda savran savran mavi, maviden mora kayan sütleğenler yer yer açmışlardı. Yosun bağlamış, ak, benekli, kırmızı damarlı kayalıklar ağır, aşılmaz gerilmişlerdi. Kayalığın yüzünde bilye gibi kapkara, yeşilde yanıp sönen gürültücü hızlı arılar, kendilerinden umulmayacak vızıltılarla yankılanan arılar dolaşıyorlardı. Kayalığın gölgesi dibe çökmüştü. Yusuf gölgeye oturdu. Ayakları feldirdiyordu, sırtı soğumaya başladı. Ter kuruyordu. Gü-

neşi görür gibi oldu. Kırmızı, sıcak bir yuvarlaktı. Sırtını sıcak, güneşten kızmış kayaya dayadı. Başını da dayadı. Aşağıdan bir uğultu gelene kadar, uğultu çoğalıp büyüyene kadar öyle yarı uykuda yarı uyanık kaldı. Kayalıklar çatırdarken ayağa fırladı, günün indiği yöne doğru ince bir çığirden koştu. Ayakları ikerikliydi, kurnaz bir düşüncede gibi tek tek, ölçülü, güvenli... Gözlerinde kurnazlık ışıltısı, batan günde. Yönünü şimdi çok iyi biliyordu. Koşması, ayakları, bedenindeki ağrılar, çekilmeler, bir bıkmaya düşüp bir dirilmeye geçmeler. Bir bıkma, her şeyi, kendini bırakma, uyuma isteği, uyuyamama, bırakamama, dehşetle irkilme, gerilme, birden toparlanma, toparlanmadaki yaşam sevinci, sevincin verdiği tazelik, canlılık, ayakların hızlanması, sonra bıkkınlık, vazgeçiş, teslimlik, sonra hemen toparlanma... Gözlerinin önünden ağaçlar geçiyordu. Ağaçların türü, adları kafasında yankılanıyor, başka bir görüntüye yankıya geçiyordu. Bir tavşan karşı yoldan bir çalının içine atlarken, kulakları, yaylı ön ayaklarıyla uzadı. Bir tilki tam burnunun dibinde kuyruğunu salladı, yumuşak, bir bozda kabarmış, bozdan kırmızıya koyulaşarak... Bir keklik zurbası parladı indi, parladı indi, indi kalktı, kırmızı ayakları, gagaları, kısa, ala kanatları, boz yeşilde bir çizgiyle uzunlaşarak, yay gibi, havada çizilerek, çizgisini olduğu gibi bırakarak koştukça yürüdükçe inip kalkarak, kafasında havaya hep çizgiler çizmiş, çizgileri çoğaltmış, birbirine karıştırmış, bulanıklığında dönüyor, uza-yıp kısalmış. Bir oğlak meliyordu, mor kayanın üstünde, ıssızlığında. Melemesi kayalıklarda, dört duvar ortasında dönerek oradan oraya yankılanıyor, yankılar birbirine karışıyor, çoğalıyor uğultuya, uğultudan daha çoğalıyor, büyüyor, başka bir uğultuya dönüşüyordu. Geniş, göğe doğru uzamış kayalığın ortasında, meleyen oğlağın ardında, duvar gibi kayadan kayaya atılarak, uğultuda yüzerek, arada bir kendi sesini duyup irkilerek, gözlerinin önünde küçücük bir oğlak kayadan kayaya cin gibi atlayıp sünerek, ele geçmez, eli ayağı kanamış, bir bulanıklıkta, buğuda yitip yitip ortaya çıkarak, kovalıyordu. Sesler, hışırtılar, kızgın güneş, kayalıklarda, ak oğlağın tırnağının takıldığı yerde ipilemiş. Bundan sonrasını ansımıyor. Karanlık duvarına çarpa çarpa, uyku, yıldızlar, bir ağacın uzak doruğu-

nun tam ucunda üç tane parlak yıldız, ağacın doruğuyla sallanan, yitip gözükten, yitip gözükten. Belki uykuda...

Güneş kızdırmıştı. Ak oğlağı sol ön bacağından tutmuş otlatmaya çalışıyordu. Oğlak çekiştiriyor, kurtulmak istiyordu. Kurtuluyor, kaçıyor, kayadan kayaya bir koşmaca daha başlıyor, gene yakalıyor, bir kayadan yumuşak, yere çimenlerin üstüne düşüyorlar. Sol bacağından... Oğlak çekiştiriyor, ot yemiyor, önünde yapraklar yemiyor, inatçı. Gene gün doğdu. Kayalığı çepeçevre sarmış ulu ağaçlar, kayalığın ortasından bir su kaynıyor, sıcakta soğuk, katılaşıp, hiçbir zaman buğulanmayacakmış gibi köpüklenerek akıyor. Güneşin altında parlak, söğüt yaprağı bıçaklara benzer uzun demirler gördü. Sonra kayanın arkasından başlar çıktı. Kasketlerinin altındaki demirler parladı, küt küt ayak sesleri yankılandı. "Sakallı Ali, Sakallı Ali," dedi, sesi yankılandı. Ona öyle geldi, belki de hiç konuşmadı, birtakım sesler duydu. Birkaç kurşun vızıldadı, cıv cıv cıv, cuuuuv, uçtu. Kayalıklarda, binlerce, çoğalarak. Oğlağın ayağı elindeydi. Suyun aktığı kayanın ardına geçti, derin bir kovuk öteye öteye kuytulaşıyor, uzanıyordu.

Önünü çalılar, yukardan düşmüş iri bir taş, çakırdikenini, suyun kaynadığı kaya kapamıştı. Candarmaların ayaklarını görüyordu öbür yandan, kökün üstünden, az başını kaldırıncan candarmaları bütünüyle gördü. Bir tanesinin tombul yüzü kıpkırmızıydı, bir fiske vursan yarılp kan damlayacakmış gibi. Birisi sarı, sıskaydı, elleri titriyor, karnı ağrıyormuş gibi iki büklüm olur gibi duruyordu. Birisi yanık, çifte çeneli, kavrulmuş, uzun at kirpikli kısa boyluydu. Ötekilerin yüzü bütün insanların yüzüne benziyordu. Hiçbir özellikleri ayırt edilemiyordu. Kayalığın kuşattığı alanda gittiler geldiler, durdular, konuştular, arandılar. Gölgeleleri uzadı, yüzleri, ayakları uzadı, küf kokuyordu yumuşak mağara toprağı, küf acı, nem, kök, keçi yavrusu kokuyordu. Keçi yavrusundan taze, yumuşak, sası, ciğere işleyen bir koku geliyordu. Candarmalar ortalıkta dolanıyorlar dolanıyorlar gitmiyorlardı. Yusuf hep bağırarak istiyordu. Onlar durdukça, dönendikçe orada, anlamsız, bağırarak istiyordu boynuna... Öksürmesini, bağırmasını içinde, elleri, göğsü, gırtlığı, burnu, ağzı ağrıyarak, yanarak, iğneler batarak boğuyordu. Yü-

zünden damlayan ter içinde, ıslanmış candarma kovuğun kapısına geldi üç kere ta diplere baktı, Yusuf la göz göze geldiler, Yusuf bağıracaktı, adam başını geri çekti. Oğlağa yapışmıştı. Sıcaklığı sıcaklığındaydı, buğulu, taze, çok taze süt kokuyordu. Candarmalar arıyorlar, bir araya gelip, anlamsız, biteviye, aynı vın vın sesle, sesleri yankılanıp çoğalarak konuşuyorlar, durup kulak kabartıyor, dinliyorlar, bir şeylerden şüphelenmişler, gene dağılıp arıyorlardı. Yusuf büzülüp, arkaya, kaya kaya, en di-be varıyordu. Candarmalar ateş yaktilar, ateş gittikçe harladı, gittikçe harladı. Durmadan odun attılar ocağa. Güneşti, yalın-lar közler ağardı, dumanlar da apaktı, tütüyordu, tüten güneşe, ağaçlara, kayalıklara karışarak. Kayalıklar gölgeleri daha da koyulaşarak, çatırdayarak, yanarak eriyerek, ağırlaşarak eriyor-du, dumanlı, ocaktan yeni çıkmış kireçtaşları gibi.

“Bir oğlak,” diye bağırıldı bir candarma. Yarı uykuda yarı uyanıklıkta, yarı düşte Yusuf uzaktan bu sesi duydu, ses tüten güneşte ölmüş. Ölü bir sevinçte. Bıkmış, teslim, kafası bedeninden ayrılmış Yusuf irkildi, kendine geldi, doğruldu, dağılmış kasları kendiliğinden toplandı, arandı, boşluk çoğaldı, boşlukta biter yok olur gibi oldu. “Bir oğlak.” Kovuğun ağzına kadar dirsekleri üstünde süründü. Alnına gün vurdu, gözleri kamaştı, bir süre her şey kapkara oldu, hiçbir şeyi, bir kıpırtıyı, ışığı, karanlığı göremedi, o anda da keskin, ak, sarı, yosunlu, ak benekli, kırmızı damarlı kayalar, eğri kalın gövdeli, yatık, yumru dallı, kalın yeşil yapraklı ağaçlar, solmuş çimenler, kurumuş, bozarmış dikenler, çiçekler, ağır kanatlı, gerilmiş uçan kuşlar açıldı. Kırmızı yüzlü candarma tutuyordu oğlağı elinde. “Demedim mi, bir oğlak... Bir oğlak. Keselim.” Yusuf üşüdü, titred i. Dirseklerinin ucunda az daha dışarı doğru süründü. Gözleri büyüdü. Oğlak acı acı meledi, kırmızı yüzlü candarma kocaman, çok parlayan, ustura gibi, ışığı yaran bıçağını çıkardı, bir eğildi kalktı, oğlak yerdeydi, başı candarmanın elindeydi. Küçükçük oğlak bir anda kıpkırmızı oldu yerde. Candarma oğlağın daha yeni boynuzları terlemiş başını öteye fırlattı, oğlağı yerden aldı, suyun kaynadığı yere gitti. Yusuf orada, olduğu yerde öylece durdu kaldı. Hiç düşünemiyordu, duyamıyor, hiçbir yeri de ağrımıyordu, çözülmüştü. Dirsekleri bedenini taşıya-

madı, bükülüverdiler. Neden sonra kızaran bir et kokusu geldi burnuna... Közde yanmış yağı derin derin içine çekti. Midesi kazındı, ağzı sulandı. Ağız şapırtıları geliyordu. Yusuf karanlığı ansıyor, karanlıkta bütün gece koştuğunu, koşa koşa varıp bir duvara, korku, karanlık, soluk aldırılmaz, uçurum, diken, yakan, boğan bir yere geldiğini, bir adım daha atarsa, bitişin sonu, deliliğin, acının, yok olmanın orada olduğunu bilip hemen kızgın saca basmış gibi geri döndüğünü, varıp varıp, ulaşp ulaşp geri döndüğünü anımsıyor. Gün doğunca elinde kanlı bir oğlak derisini gördüğünü, kanlı derinin ıslaklığının ta ciğerine, iliklerine, derisinin altına işlediğini, kan koktuğunu, sıvılaşarak, iç bayıltıcı, elindeki, eliyle birlikte ulaşılmaz uzaklara fırlattığını, koştuğunu, ellerini pınarda yuduğunu, sonra pınara girip iyice iyice kayraklarla ovalandığını, giyinip kaçtığını, acıktığını, çırılçıplak, soyunmuş, uzayıp giden bir yolun ortasında kaldığını, ellerinin bacaklarının, bıçaklar saplanmış, kabuk bağlamış, kabuğu koparılıp kanatılmış, sızladığını bulanık, sayrı, bacakları uzayarak uzayarak karanlığa varmak için koştuğunu anımsıyor.

“Nereye, nereye, hey yolcu nereye?”

“Sakallı Alinin evine, Sakallı Alinin.”

Sakallı Alinin pos bıyığı var, ala gözleri, uzun parmakları, atı var sırmalı eyerli, üzengileri gümüş savatlı, saati altın köstekli, konağı üç katlı... Sakallı Alinin bahçesi var ağaçlı, zeytin ağaçlı, kavak, portakal, gül ağaçlı. Altı oğlu üç kızı var. Şahbaz atları, sürmeli cerenleri, alageyikleri var. Çam ormanını, kırksuyu, tuğarasını, Beypınarını, Yediermiş çınarı, Günvurmuş dağını geçeceksin. Çimenli suyunda ikindiüstü, Mantıvartaşa akşamı edeceksin, On Yedi Kardeşler cevizini göreceksin...

“Nereye, nereye?”

“Sakallı Ali var, oraya...”

Sakallı Alinin ekinleri olur kaplan sökemez, harmanlan bereketten taşar, ta kadim günlerden beri.

“Sakallı Aliye, Sakallı...”

Boynu büküktü dün Sakallı Alinin. Eli kelepçeli boynu laleydi. Bir bölük candarmanın önünde, başı yerde Kızılgedikten aşıyordu. Ardında bir yangın, bir feryadü figan bırakarak.

“Sakallı Aliye, Sakallı Aliye.”

Yüzü solgundu, gözleri yaşlıydı, dudakları sünmüş, yüzü uzamıştı, oturmuş şu kayanın günden yüzüne bekliyordu Sakallı Ali. Büyük ela gözlerini uzun yollara dikmişti, kıpırdamadan...

“Sakallı Aliyi, Sakallı Aliyi.”

Mor menekşesi dize kadar, ak çağşaklı pınarları, dostları yarenleri, cırlıçplak bir ağaçta, başıkabak, ayağı yalın, Maraş bedesteninin önündeki alanda sallanır Sakallı Alinin babası.

“Sakallı Aliye.”

Atlılar geldiler doludizgin Sakallı Alinin babasını aldılar ipten, sallana sallana. Götürdüler Ahırdağına, karına kıyametine gömüldüler Ahırdağının, Gündeşli ovasının... Gündeşli ovasında Arap çadırları, uzun çığlıklarla.

“Sakallı Aliye.”

Kan içinde Sakallı Ali. Yüzü gülmüyordu, gerilmişti. Kırpikleri tozlu, dudakları morarmıştı. Başparmağı yeri gösteriyordu. Kan damlıyordu kuma... Yüz yirmi bir dalkılıç altında yürüyordu, yalçın kayalıklarda. Ayakları paramparça. Her bastıkça bir kan göleği kalıyordu bastığı yerde. Yüzü limon sarısı, uzun, abanoz, sakalı, posbıyıkları düşük, toza batmış.

“Sakallı Ali, Sakallı Aliye.”

Dün gece Sakallı Alinin evini bastılar, tavla tavla atlarını aldılar. Sakallı Aliyi yaya yapıldak önlerine kattılar, ellerine kilit vurdular, şu yamaçtan aşağı bir ata bağlanmış, onu yerlerde sürükleyerek indirdiler götürdüler.

Yusuf durdu. Gün doğuyordu. Önünde bir at arabası vardı, onu dolandı geçti, tozu yiye yiye apak olmuş bir otomobille karşı karşıya geldi, o, o, o, Sakallı Alinin adamı dediler. Tanyerinin alacasında başaklar ıslaktı, maviydi, dumana batmıştı. Tarlalara saptı. Başaklar boyuncaydılar, gelincikler açmıştı, boyuncaydılar, sığırkuyrukları, zincarlar, açmış böğürtlen çalıları, mor mor açmış devedikenleri başakların boyuncaydılar. Üç ke-re, üç yerden uzak uzak turaçlar öttü. Otomobili başakların içine, arkasına salıverdiler. Yusuf oradan oraya, oradan oraya çavıyordu, otomobilin önünden oradan oraya vuruyordu. Soluğu ensesinde, yırtıcı, benzin kokan bir canavar geliyordu. Sakallı

Alinin adamı, o, o, o! Dereden aşağı attı kendisini, yarın dibine düştü, ak çakıltaşlarının üstüne. Arkasından otomobil uçtu dereye, dereyi toz duman sardı, tozdan göz gözü görmez oldu. Tekerlekler havada dönüyorlardı, çığlık çığlığa tozutarak, bir toz bulutunu dere boyunca savurarak, dönerek.

“Aliye, Sakallı Aliye.”

Otomobil güneşte yanıyor, tekerlekleri kaynıyordu. Sakallı Ali kır atıyla geldi.

“Nereye, nereye?”

“Sakallı Aliye.”

“Bin,” dedi şoför, “bin. İşte Sakallı orada, istasyonda, bizi bekliyor. Sen Sakallı Aliyi mi arıyorsun, koca şehirde, Adanada bir Sakallı Ali. Bir tane, bir tane... Adanada kaç Sakallı Ali var, Sakallı Alinin abanoz sakalı, yalım karası yalp yalp eden ela gözleri, altın kösteği, gümüş savatlı üzengisi, sırma eyeri, on dokuz ceviz ağacı, yirmi üç traktörü, yedi biçerdöveri, üç patosu, otuz altı kamyonu, iki fabrikası, bir iki tekerlekli manda arabası, hanı hamamı, köşkü sarayı, dört çiftliği var. Var git Sakallı Aliye bulursa derdine çare o bulur, olursa derdine derman o olur. Üç yüz ırgat çalışır tarlasında, ovasında, köyünde yaylasında. İşte orada Adana demiryolu istasyonunda, ırgat pazarında Kalekapısında, Karşıyakada, köprübaşında bizi bekliyor. Gel gidelim Sakallı Aliye, Sakallı Aliye...”

Okalıptüs ağaçları uzundu, görkemliydi. Kum gibi insan kaynıyordu istasyonun önündeki alanda. Uzun düdüklü kara trenler gelip duruyordu, orada, yukarda, tozlu, yorgun, sararmış, yırtık, buruş buruş adamlar çıkıyorlardı, boşalıyorlardı bir karınca deliğinden boşalır gibi, ürkek, telaşlı, tedirgin, arada bir yüzlerinde çakan kıvançla sevinçle. Gelip duran kamyonlardan insanlar akıyorlardı okalıptüslerin altındaki alana... Çocuklar, kadınlar, kızlar, yüzleri kavrulmuş kurumuşlar, dudakları çatlamışlar. Uzun boylular, boyunları inceliyor uzamışlar, iri kepçe kulaklılar, tozlu kulakları saydamlaşmışlar. Kirpiklerini zor oynatanlar. Koca alanı ekşi ter, yanık, toz, ayak kokusuna boğarak... Ağır, koca apartmanların, peri padişahı saraylarının aralarında kıvıl kıvıl kaynaşarak, sabaha kadar alanda uyuyup uyanarak, şaşırmış, bekleyerek, güneşin doğmasını ve batmasını.

Tozları, benzin kokularını ciğerlerinin köklerine kadar çeke- rek... Tanyerinin aydınlığında uykulu, üşümüş yıldızlarla, so- ğuk, taş yüzlü apartmanlarla üşüyerek, kamyonlara dolarak boşalarak, azalıp çoğalarak, biribirlerini çiğneyerek, sırtlarında, başaltlarında, üstlerinde alacalı yorganları, denkleri... Koca şeh- rin uğultusunu dinleyerek, tren, otomobil, traktör, kamyon dü- dükleri ortasında büyük, sonsuz gibi gelen bir dalgada ıgrana- rak... Kara, küçük, ise batıp çıkmış tencerelerin yan yana, taşla- rın üstünde kaynaması... Tütmesi. Kızarmış yağ kokusu, tütme- si. Okalıptüs yapraklarının düşürdüğü pare pare gölgelerin ar- kasından güneşin durup durması orada, hiç batmayacakmış gi- bi. Tiril tiril kızların, yunmuş arınmış uzun saçlı tiril tiril oğlan- ların, koca göbekli, kısa bacaklı sallanarak yürüyen hasır şap- kalıların, beş kadın genişliğinde kımıldayamayan dört köşe ka- dınların... Kıvıl kıvıl, yüz binlerce gözün, yürekleri arınarak inanmaz salt bakmak için baktıkları.

Hep çarpıyordu. Kalabalığa karışmış, kendini yitirmiş önü- ne gelene çarpıyordu. Önüne gelen de onu oradan oraya itiyor, düşüyor kalkıyor, her şey siliniyor, koca apartmanların uğultu- sunda çırılçıplak, yapayalnız kalıyor, uğultuları, kıvıl kıvıl de- vinimleri, seslerini, kendinden geçmiş dinliyordu.

Öfke bir su gibi dibe çökmüş uyukluyordu. Dizlere, dizler- den aşağı ayak bileklerine, tabana... En sert bir maden gibi ya- yılmış.

Tren sesinden sonra oldu her şey. Karanlık gibi çok insan, karıştı, uğuldadı, canavar düdükleri, tren, otomobil, korna ses- leri karanlık gibi çökmüş insanların sesleri, uyku, sersemleten, hoş, ezan sesleri. Tanyerinde, kızgın, çökmüş, taş gibi, sert, küt küt düşmüş, kızdıran, susatan, dil damak kurutan sıcaklığın al- nında... Kamyonlar dolar boşalırken...

"Sakallı Aliyi öldürdüler."

Yerde yatıyordu upuzun, ağzı yukarı serilmiş, bacakları, kolları yana iyice açılmış, burnundan kan sızmış, durgun, sı- caktan terleyerek...

Başında durdu baktı, elini eline aldı, soğumuş, kalabalığı yardı, kaçtı. Şehri ne zaman çıktı bilemiyor. Bilmeyi, anlamayı hiç düşünemiyor. Ayakları, elleri, gözleri, kendiliğinden kafa-

sıyla ilişkisi kesilmiş. Yalnız kulaklarında şehrin uğultusu, gözlerinde hooop, hep birden yanıveren ışıklar, bir anda aydınlık içinde kalan kıvıl kıvıl, uçsuz sonsuz kalabalık, korkudan, bir içgüdüyle, kurnaz, bir tehlikeye, ölüme, acıya, zora düşmekten kurtulmanın uyanıklığı, uyandıkça acıyan, biten bacakları, bir tükenmeyle, tükenmeden, bıkmadan boşalıp bomboş kalmadan da korkarak, korkuda dönenerek, dört dönerek, günlerdir, batandan, doğandan, acıyı duyarken, ete değmişken hemen canını dişine takarak toparlanmakta uyanarak, haberi olmadan koşarak, koşuyordu.

Yollar tozukuyordu. Güneş kızdırmış, serin bulutların gölgeleri tarlaların üstünden yel gibi geçiyordu. Derviş Bey yarı uykulu yarı uyanık bir beklemedeydi. Yusuftan günlerdir bir haber çıkmamış, çocuğun imi timi bellisiz olmuştu. Bu ovayı, bataklığı, Hemite, Anavarza kayalıklarını delik delik bilen köylüler hiçbir şey çıkaramamışlardı. Hiçbir şey istemiyordu. Ah bir bilse ki Yusuf sağ, işte o zaman ne olursa olsun, işte o zaman, o sağ olsun da başına ne gelirse gelsin. Yusufun ölmüş, ya da öldürülmüş olması, hem de kendi yüzünden, onu öldürüyor bitiriyordu.

Muzaffer: "Başka çaresi yok diyorlar, baba," dedi. "Diyorlar ki Yusuf yakalanır da derse ki böyle böyle, Derviş Bey beni teşvik etti, o zaman seni asarlar, diyorlar. En yetkili avukatlar bunu böyle söylüyorlar. Kasabadaki düşmanlar da bunu bildikleri için aralarında para toplamışlar, ne kadar olduğu belli değil, Candarma Yüzbaşısının emrine vermişler, o da... Bulmalıyız baba, bulmalıyız Yusufu ve öldürmeliyiz. Yoksa baba, o yaşadıkça senin her zaman boynun iptede demektir. Ne dersin baba?"

Eskiden olsa, uzak değil, bir hafta önce olsa Derviş Bey bunu herhangi bir kişiden duysa küplere biner, konağı ayağa kaldırır, kıyameti koparırdı. Şimdi uysal, kabullenmiş: "Aaah yavrum," dedi, "aaah, bir elimize geçirsek Yusufu, bir elimize geçirsek de sonra düşünsek gerisini."

"İşte baba ben de, ben de... Bizden önce ele onlar geçirirler diye..."

"Nereye, nereye gider bu çocuk, ne yapar şimdi? Hiç de bir yer, bir şey bilmez ki o, ne yapar şimdi acaba? Çok üzülüyorum bu çocuğa, kahroluyorum. Ölüm gibi bir şey benim için, ölümden de beter... Keski ölseydim de Yusuf bu hale düşmeseydi."

"Savcı ne söyledi baba?"

Derviş Beyin gözleri dumanlandı. Karşılık vermedi. Boğazı sıkıştı, soluk alamaz oldu. Savcı onu çok kötü karşılamış, oturtmak istememiş, ayakta ifadesini almaya kalkmış, Derviş Beyse buna izin vermemiş onun karşısındaki sandalyaya buyur edilmeden oturmuştu. Çok sert konuşmuştu savcı, geleceğin, bir iki gün sonrasının katiline, eline düşmüş katiline konuşur gibi konuşmuştu. O da bunun karşısında hiçbir şey yapamamıştı. "Yakalanacak," demişti Savcı. "O zavallı serserinin katili er geç yakalanacaktır. Elimizde ipuçları var. O zaman tarihin en büyük cinayet şebekelerinden birisinin başı da ele geçirilecek, bir sürü insanın bir hiç için kanına girmiş kişi asılacaktır." Dişlerini gıcırdatarak, gözlerini gözlerinin içine dikmiş, öylece uzun bir süre bakmış kalmıştı.

Yusufu öldüremezdi. Bu elinden gelmezdi. Bu onun insanlığına sığmazdı. Yusufu öldürmek zorunda kalırsa kendi de onunla birlikte ölecekti, onun insanlığı bunu gerektirirdi. Yusufu bulur bulmaz, onu alacak, ellerinde pırıl pırıl Alaman filintaları, altlarında Arap atlar, bu çürümüş, bu insanlıktan çıkmış insanlarla dövüşe dövüşe karşı dağları aşıp Suriyeye gideceklerdi. Suriyede çok arkadaşları vardı. Eskiden tanıdığı Bedevi şeyhleri... Dost olup yardım ettikleri. Kıyamet kopsa onu kimseye teslim etmezlerdi. Suriye, Suriyedeki hayalleri üstüne hayaller kuruyordu. Yusufu okutacak, Parislere gönderecek, evlendirecek, oğul edecek, her şeyini de ona bırakacaktı. Yusufu bulacak kimseye de büyük bir para verecekti. Köylüleri toplayıp bu düşüncesini bir daha söyleyecekti.

Dağ kollarından gelen haberler kötüydü. Candarmalar orarlarda birer zulüm fırtınası gibi esiyordu. Dayak yemedik kimse, kadın yaşlı, çoluk çocuk, hasta sayrı kimse kalmıyordu. Hele Sakallı Aliye yapılanlar, hele İmama yapılanlar, Derviş Bey bunları düşünmek bile istemiyordu.

Candarmalar Recep Doğanı o kadar dövmuşler ki, Recep Doğan, bırakın beni demiş, sallanarak kalkmış, deli gibi, sarhoş gibiymiş, boyuna bırakın beni, beni, size Yusufu şimdi getireceğim diyormuş. Candarmaların önüne düşmüş, candarma dayagı korkusundan oğlunun saklandığı mağaraya getirmiş onları, işte Yusuf burada demiş. Candarmalar hiçbir şey sormadan, dinlemeden, basmışlar kurşunu mağaraya. Candarmaların gözleri o kadar dönmüş ki... Candarmalar günlerdir o kadar insan dövmuşler ki, tekmil köylülerin giyitleri tepeden tırnağa kan içindeymiş. Candarmalar hiçbir şeyi görmüyor, dinlemiyorlarmış. Sonunda, candarma üstegmeni sözünü geçirebilmiş de, mağaranın içindeki Recep Doğanın oğlunu sağ sağlam yakalamış, sevinç içinde Yusuftur diye kasabaya yollamışlar. Dayaktan, zulümden bıkan köylüler yirmi yaşlarında kadar olan oğullarını, akraba delikanlılarını, köyden akıllarına ilk gelen adı candarmalara söyleyiveriyorlarmış. Bunun da az bir sürede cılkı çıkmış, köylülerin bu dayaktan kurtulma hileleri anlaşılmış, hile yapanların vay başına gelenlere!

Muzaffer kalktı, balkona çıktı, ötelere, yola baktı, geriye döndü, yerine oturdu: "Bir ele geçirsek," dedi. "Aaah bir ele geçirsek... Ondan sonra ben gösteririm o Savcıya, o Candarma Komutanına... Baba..." Sevinçliydi baba derken. "Baba, bir fabrika kuruyoruz. Şirket kurduk. Otuz altı milyona. Mensucat fabrikası. Kredi aldık... Bütün belgeler tamam. Daha fabrika kurulmadan yüzde üç yüz kara geçiyoruz. Bizim kasabadan da üç kişi var. Ala Temir Bey çok para koyuyor. İyi adam, akıllı adam, büyük adam, her şeyi, herkesten iyi biliyor. Koyduğumuz sermayeyi bir döviz ayarlamasıyla hemen çıkarıyoruz. Yani beni iyi dinleyin baba, otuz altı milyon lira, yani bize tahsis edilen otuz altı milyon karşılığı dolar, bir anda üç misline fırlıyor. Yani bir anda koyduğumuz para biz durup dururken üç misli oluyor."

İnanmıyor değil, Derviş Bey inanıyordu ama bir türlü bu kadar paranın nasıl kazanılabileceğine akıllı ermiyordu. Onun için şaşkın, bitkin, biraz da boş gözlerle oğluna bakıyordu.

"Ondan sonra baba... Üç ay içinde makinalar geliyor, fabrika da o kadar bir süre içinde kuruluyor... Ondan sonra baba, bu

Savcıya, Yüzbaşıya sıra gelecek, sen onların bu konağa gelip ayaklarına kapandığına tanık olacaksın. Baba rica ederim..."

"Ne istersen yap demedim mi sana. İpotek et kendi hisseni. Ayırdım sana verdim. Yetmezse bana düşen topraktan da satabilirsin. Siz haklı çıktınız. Kabul."

"Beni üzmeyin baba! Şu çocuk bulunur öldürülür de ölüsü kaybedilirse, her şey tamam."

"Tamam," dedi Derviş Bey acı acı gülererek. Yelkenleri amma da çabuk indirmişti. Ama onun da bildiği vardı. Yusuf bir ele geçsin de...

Kapıda bir korna sesiyle irkildi.

Muzaffer: "Temir Bey amca geldi," dedi. Ve Ala Temir ağır ağır, temkinli merdivenleri çıktı. Uzun bir süreden beri Derviş Bey Ala Temiri görmemişti. Onu görünce azıcık şaşırды, hem de gülmeye başladı. Ve birden acıyla İbrahimi anımsadı, gülmesi kesildi. İbrahim şimdi şunun bu halini görse kim bilir nasıl, nasıl gülerdi. Muzaffere baktı, o oralı bile değildi. Ala Temirin kılığının farkında bile değildi. Bu kılık ona olağan geliyordu. Ala Temirin yöresinde dört dönüyor, yer gösteriyor, sonra gidiyor, babasının ardından merdivenleri çıkan, tıpkı babasına benzeyen oğulun koluna giriyor, koltuğa oturtuyordu.

"Hoş geldiniz, hoş geldiniz."

Derviş Bey orada, uzakta öyle dikilip kalmıştı. Sonunda vardı, koltuğa rahat çökmüş Ala Temirin elini tuttu sıkı, Ala Temir, Bey elini sıkarken şöyle bir doğruldu, koltuktan ancak iki karış ayrıldı, yerine geri oturdu. Şişmanlamış, boynu kalınlaşmıştı. Küçücük gözleri kırmızı, iyice kırıışmış, elmacık kemikleri daha da çıkmış yanaklarının ortasında yitmiş küçücük bir leke gibiydi. Başında kara, yuvarlak, çok pahalı bir fötr şapka vardı ve Temir fötrünü çıkarmamıştı. Hiçbir yerde de çıkarmıyordu, oğlunun bütün yalvarmalarına yakarmalarına karşın. Oğullar babalarına şapka kuralları üstüne söylevler çekmişler, örnekler vermişler, ona bir türlü çatı altlarında şapkasını çıkarttıramamışlardı. Pantolonu, ceketini de çok pahalı kumaştandı ve iyi bir terzi elinden çıkmıştı. Bu giyitini her zaman giymiyor, ancak önemli kişilerle görüştüğünde özenle sandıktan okşayarak kendi eliyle çıkarıyordu. Ayaklarındaki rugan kunduraları

enli, kalın, kütük gibi, parıl parıldı. Kıpırmızı çorapları ta uzaklardan göz alıyordu. Oğulları bu çorabı da mesele yapmışlardı ama Temir Ağayla başa mı çıkılır? Rengin ne suçu olur demişti de başka bir şey dememişti. Kravat da taktıramamışlardı babalarına. Yakalı gömlek de giydirememişlerdi. Kısa dona da Nuh demişti de Peygamber dememişti. Gömleği gene eskisi gibi çizgili Maraş manısındandı ama, özel olarak dokutturulmuştu. Bıyıkları sert, kırçılmış, diken gibi dudağının üstüne saplanmıştı. Kaşları gürleşmiş yukarı doğru gelini tarafından her gün özenle taranıyordu. Gelin, kaşları her tarayışında, sen ona benziyorsun baba, diyordu. O da senin gibi köylüymüş ve bakla tarlalarında kargaları kovalatmış. Karga kovalamaktan bir gün bıkip, insandır bu bıkar, her zaman bıkip, yeni bir hayatı özler, o da karga kovalamaktan bıkmış gelmiş güzel vatanımızı kurtarmış. Kaşları böyle adamların, nerde olurlarsa olsunlar, sonuçta işleri vatan kurtarmak olurmuş. Alçakgönüllü Ala Temir gelinini dinliyor, aynada kaşlarını sıvazlıyor, fotoğrafa bakıyor, kendini ona benzetemiyor, herhalde bir bildikleri var diye mutlu, güvençli, başarılı insanların olgunluğunda ve pervasızlığında, vazgeçiyordu. Yalnız bu iyi terzi elinden çıkmış has kumaştan giyit onu biraz daha dört köşe, biraz daha kütük, çirkin yapmıştı. Giyit, üstüne giyer giymez binbir yerinden kırışıyor, tortop oluyor yer yer, onu gülünç, dev bir oyuncağa benzetiyordu.

Ala Temir koltuğa çöker çökmez eski bir alışkanlıkla ayak ayak üstüne attı. Aaah aaah, aaah! Şu oğulları! Zor oluyordu, zor oluyordu şu ayak ayak üstüne atmak, uzun süre bir türlü bacak üstünde bacak tutamıyordu. Şişmanlamış ağırlamıştı. Bir de hiç kolay değildi bu iş, rahat değildi. Hele Sarıoğlu gibisi Beylerin karşısında bir tuhaf oluyordu bu iş canım. Bey içinden, bak a karşımda bacak bacak üstüne atana, anası sarımsak da babası soğan demez miydi? Zor oluyordu, zor oluyordu işte... Sonunda da, her seferinde de, unutuyor, eski kendi bildiği oturuşuna geçiyor, kendini de oğullarını da rezil ediyordu. Eski bildiği rahaaat, fıkara köylü oturuşu, aaah!

“Hoş geldin Temir Bey.”

Ala Temirin yüreği cızzz etti. Bey acaba alay mı ediyordu? Baktı ki çökmüş bitmiş Beyde öyle alaylık, dalga geçen bir yüz yok. "Bir viski, soğuk, ya da bir meyve suyu, ya da kahve? Siz delikanlı?"

Ala Temir: "Kahve," dedi kasılarak, gene gözleri karşıda, bir noktada.

"Bir viski," dedi oğul, çok rahat.

"Evet," dedi Derviş Bey bir oyuncakla konuşur bir havaya girerek. Nedense içinde bir sevincin, bir umudun kırıntıları depreşmeye başlamıştı, Ala Temir geldi geleli. "Bre ulan seni özlemiştim. Vay anasını, aldın yürüdün be..." Ala Temirin omzuna sevinçli bir şaplak indirdi. Yüksekten, tepeden bakarak.

Muzaffer babasının Temir Ağaya karşı böyle konuşmasına çok kızdı. Ne hakkı vardı onun Çukurovanın bu bir numaralı işadamına karşı böyle davranmaya, tepeden sallamaya? Kim oluyordu o? Altı üstü çökmeye yüz tutmuş bir derebey artığı. Derebey de değil batıdakiler gibi, uydurma bir şey...

"Baba," diye sözünü kesti Muzaffer. "Baba... O sana dediğim fabrika var ya, o fabrikayı Temir Bey Ağa, bir Ankaraya gitti... Hemen kuruverdi, bizi de çağırdı... Sağ olsunlar..."

Ala Temir: "Öyle oldu," dedi ağır, oturaklı, biraz daha kasılıp, sağ ayağını sol bacağının üstüne koyup rugan pabucunun burnuna bakarak. "Baktım bu akıllı gençler heder oluyorlar. Çok bilgili bunlar Sayın Derviş Bey... Bu gençler bu vatanı kurtaracaklar baktım ki... Bindim trene, vardım huzuruna, bizim Celal Beye... Celal Bey de gençliğinde bunlar gibi çok bilgiliymiş, hemi de para kıymatı bilirmiş Celal Bey... Sağ olsun Celal Bey, ben işi ona anlatınca anlayıverdi. Sonra da dedi ki, sen bu işin altından kalk, ben de sana beş fabrikalık daha para temin ederim. O zaman ki, kötü günlerinde Celal Bey bana, sen dur Temir Bey Ağa demişti, dur sen, sen bize gereksin, senin gibi adamlar şu Çukurovayı fabrikayla donatacaklardır. Beni görünce boynuma sarıldı, yapıştı kalemin sapına, yazdı yazdı. Geldim buraya, bu gençlere, sıvayın kolları dedim. Sen de Derviş Bey, yeter artık boş boş böyle gezdiğin, senden geçti ya, bu gençlere yardım et."

Kahveler geldi, Ala Temir şöyle uzaktan uzandı, parmaklarının ucuyla aldı: “Evet efendim, yardım etmeli ki bu gençlere... Celal Bey bana dedi ki, sizin gibi teşebbüslere bu vatan her yar-dımı yapacaktır ki ileri gide...”

Derviş Bey artık dinlemiyordu, kızmıyordu da. Hiçbir şeyi de ansımıyordu. Kafasında Yusuf, Yusufun kurtuluşu... Birlikte dövüşe dövüşe... Pezevenk tarlayı alıp parayı versin de..

“Evet, evet Temir Ağa...”

Son günlerdeki yeni edindiği huyun da farkındaydı. Kimi görse, kiminle konuşsa hep yalvarır gibi, hep umsunuk, sığınmış, bir şey ister, yaltaklanır bir hal. Gene mi öyleydi? Öyleydi de bundan mı yüreklenmişti Ala Temir? Yoksa o da kendine yeni bir huy mu edinmişti?

Kendini toparlamaya çalışıyor, toparlıyor, sonra karşısındaki tutumundan durumunun değiştiğini, umsunuk duygunun içine girdiğini anlıyordu.

“Seni şunun için çağırdım ki Temir Ağa, sanırım tarlaya ihtiyacın var. Sen eskiden bana dostluk gösterdin, ben de ilk olarak tarlalarımı sana satmaya ve teklif etmeye karar verdim.”

Bu sırada Zekeriya girdi içeri: “Sakçagözün tarlasını istiyor bu,” dedi parmağıyla Ala Temiri gösterdi. “Ben böyle adamlara o tarlayı veremem.”

Bey: “Rica ederim Zekeriya, sonra gel,” dedi. “Az sonra gel.”

“Az sonra gelirim ama Sakçagözün toprağını da sen böyle adamlara satarsan ben de bu kapıda bir an, bir göz kırpmalık zaman bile durmam. Nah, burama geldi... Sat, sat, sat, ne olacak bunun sonu?” Ayağını sürükleyerek, öfkesini bütün yöreye yayarak, Ala Temire tepeden, küçümseyerek, iğrenerek dönüp dönüp bakarak merdiven başında durdu, bağırmaya başladı: “Bey, Bey, dünyayı bilmeyen Bey, işte şu yanındaki sümsük köylü senin tarlalarınca lord oldu da, Ankaradaki Beyler Paşalar ayağına geliyor. Sen de gün gün götüne gidiyorsun... Götüne götüne... Verme, verme, verme Sakçagözü ona... Verirsen ölürsün, ölürsün.” Koşarak merdivenleri indi, sesi avludan sonra da köyden daha anlaşılmas duyluyordu.

Ala Temir: “Bu adamı kovacaksınız Bey,” dedi sertçe. “Kovacaksınız Muzaffer. Bu, evinizde bana söven adamı kovmaz-

sanız, ben de hemen kalkar gider, tüm ilişkilerimi keserim sizinle. Fabrika ilişkilerimi de...”

Derviş Bey, Temir Ağanın oğlu, Muzaffer uzun bir süre konuşarak onu yatıştırmaya çalıştılar.

Derviş Bey: “Alınma bre Temir Ağa, serserinin birisidir o, delidir. Delidir. Bak bana da neler söyledi,” diyordu boyuna. Celallenmiş Ala Temir onu dinlemiyordu bile.

“Kovulacaktır,” diyordu Ala Temir. “Başka söz istemem ve dinlemem, bu adam kovulacaktır.”

Sonunda Derviş Bey gülererek, onu okşayarak: “Pekiye, pekiye kovalım Zekeriyayı,” dedi. “Kovalım şu teresi. Evet, şimdi söyle Temir, yirmi beş bin liraya sana Köktaş tarlasını vereceğim. Akçasaza da geniş bir cephesi var.”

“İstemem. Otuz bine Sakçagöz.”

“Veremem.”

Muzaffer: “Rica ederim baba! Temir Bey kırılır mı? Rica ederim baba! Bize ve bütün Çukurovaya fabrikalar bağışlıyor.”

“Veremem.”

“Baba!”

“Otuz beş bine Sakçagöz.”

“Veremem Temir veremem.”

“Baba.”

“Kırk bin,” dedi Temir Ağa, ayağa kalktı: “Kırk bin.” Yürüdü, merdiven başına geldi. Oğlu da arkasındaydı, homurdanıyor, bir şeyler, kötü bir şeyler söylüyordu Derviş Beye ama anlaşılmıyordu. “Kırk bin.”

Muzaffer hemen koştu: “Rica ederim, rica ederim öfkelenmeyin Temir Bey amca, istediğiniz Sakçagöz olsun, babam yanlış anladı. Buyurun oturun.” Kolundan tutmuş onu geri çekiyordu. “Kusura kalmayın Temir Bey amca...”

Ala Temir: “Sakçagöz kırk bin, Sakçagöz, Sakçagöz. Kırk bin,” diyerek, büyümüş, yeşil bir çelik damlası ışıltısına kesmiş utkulu gözlerini Derviş Beye dikmiş. “Sakçagöz, Bey, Sakçagöz,” diyordu ısrarla.

Derviş Bey birden farkına vardı ki gene yalvarır, çaresiz, umsunuk bakıyor Temire, öfkелendi, başı döndü, bir iki adım hışımla Ala Temirin oturduğu koltuğa doğru yürüdü, onu ko-

vacak, ağzına geleni söyleyecek, aşağılayacaktı, birden durdu, Yusuf geldi gözlerinin önüne, hemen değişti, alttan, yaltaklanır, güldü, eğildi, elini Temirin dizine dokundurdu: "Canın sağ olsun Temir Ağa kardeşim," dedi, yanındaki sandalyaya çöktü. Bitmişti ama gülümsüyordu. "Memnun kaldın mı Temir Ağa kardeşim, memnun kaldın mı?" diyor, öteki önüne bakıyordu sert, asılmış, düşünen bir yüzle. Paraya ihtiyacı vardı ve bu parayı bir çırpıda, şu anda ona bu ovada verecek kimse de yoktu. "Muzaffer, tapu muamelesini hemen yapın."

Muzaffer: "Baş üstüne baba," dedi. Sonra Ala Temire döndü onu okşar sever, saygılı, dalkavuk bir sesle: "Teşekkür ederim Temir Bey amca," dedi. "Her şey için."

Ala Temir başını kaldırmadan bir şeyler mırıldandı aynı asık yüzle, başı yerde.

Derviş Bey ondan bir karşılık alamamış bekliyor, kahroluyor, küçüldükçe küçülüyor, aşağılanmanın batağında boğuluyordu. Ala Temir başını kaldırıp da gözünü ona çevirip bir sineğe bakar gibi bakıncadır ki sevindi. Derviş Bey onun gözlerindeki anlamı gördü, yerin dibine geçti. Şunu kovayım ama başkası tarlayı alamaz. Şunu siktir edeyim, dersini vereyim, vereyim, siktir edeyim, diye düşünürken sesini duydu, toparlandı, belleğini bir an bir karanlık sardı.

"Derviş Bey."

Derviş kendinde olmadan toparlandı. "Buyur Ağa."

Ala Temir ayağa kalktı, uzaktan, dimdik, bir kütük gibi, dört köşe, çirkin, elini uzattı. Hiç gülmüyordu. Asık bir yüzle: "Sağlıcakla kal," dedi. "Sana bir şey de salık vermeliyim. Beni iyi dinle. Tüm kasaba senin aleyhine binmiş. Seni bir kaşık su da boğacaklar. Şu Yusufu buldur da onun bir çaresine bak. Gerisi kolay. Bu Yusufun çaresine bakamazsan, Muzaffer Beyle konuştuk, Ankaraya gitsem bile seni kurtaramam. Kurtaramam değil, zor kurtarırım. Sağlıcakla kal ve dediklerimi unutma."

Dimdik, biçimsiz, az yontulmuş bir Hitit tanrı heykeline benziyordu, çok çirkin. Tahtaları sallayarak, gıcırdatarak yürüdü, merdiveni de öyle indi gitti.

Derviş Bey ne bir söze varabilmiş, ne onu uğurlamak için bir adım atabilmiş, orada öylece kalakalmıştı. Ala Temir yaptığı

her hareketi bilinçle, tadına vararak, biraz da kabaca yapmıştı ama, olsun, müstahaktı köpeğe. Burnu bin yıldır şişmiş köpeğe. Nasıl donup kalmıştı o yürüyüp giderken, kör gibi, sağır, dil-siz, çont olmuş gibi...

Derviş Bey az önce Ala Temirin kalktığı, daha onun terli sıcağını taşıyan koltuğa çökmüş başı uğulduyordu. Uzaklaşan bir otomobilin motor sesini duydu. Muzaffer koşarak merdivenleri sevinç içinde soluk soluğa çıktı.

“Baba, baba, baba,” dedi sevinçle, “az daha bozuluyordu iş. Bereket versin Temir Bey amca iyi, iyi, çok iyi bir adam.”

Muzaffer durmadan konuşuyor, Adanayı, fabrikayı, ilerde ne yapacaklarını anlatıyordu. Derviş Beyin kulağına bu fabrikaya Memet Alinin de ortak olduğu gelmişti. Ala Temirden sonra en büyük hisse de onunmuş. Mustafa Beyi de bunun için soyup soğana çevirmiş, konağının ortasında tek başına öylece-ne bırakmış. Bütün bunlar doğru mu, diye ne oğluna sorabiliyor, sözü açılmışken ne de Ala Temire sorabilmişti.

“Baba, baba!” Muzaffer konuşuyordu ama, utanç içinde gittikçe kendi kendini aşağılayan, küçülten, iğrenen Derviş Bey bir şey anlamıyordu. Utanç batağına saplanmış boğuluyor kurtulamıyordu.

Can çekişir gibi: “Git Muzaffer,” dedi usul, ölü bir sesle “beni yalnız bırak.”

Gün daha yeni ışıyordu ki Zekeriya Rüstemoğlunu getirdi. Eski, tozlu bir cipten indiler. Derviş Bey eski bir dostu görmüş gibi onu sevinçle, sevgiyle karşıladı. Daha, daha, daha çok tarla satmalıydı. Rüstemoğlu gene bir tuhaf kılık içindeydi. Geniş, peşi yere kadar sarkan bir kara şalvar giymiş, lacivert, yer yer lekeli yeleşinin cebine kocaman şimendifer marka saatını sokmuş, bir deste altın kordonunu göbeğinin üstüne sarkıtmıştı. Ayaklarında lastik pabuç ve mes vardı. Çizgili ceketı buruşmuş, başındaki fötrün siperlikleri boynuna aşağı sarkmış, alnın tümünü, yüzün aşağı yukarı yarısını, kısa boynunu örtmüştü. Aşırı bir içtenlikle Derviş Beye sarıldı, onu kucakladı uzun uzun, sırtını sıvazladı. Sonra da, “Bey,” dedi, “konuşmaya başlamadan önce namaz kılmalıyım müsaade buyurursan. Namazım geçiyor. Malum ya, bizim neyimiz varsa din kuvvetiyledir.

Her şeyimizi bizi yaratana borçluyuz. Borcumuzu eda edelim ki, o da bize şöyle bir gözünün ucuyla baksın.”

Muzaffer içeriye namazlık getirsinler diye seslendi. Bir kız elinde kilim bir namazlıkla geldi, Rüstemoğlu salonda yer aradı, uygun bir yeri bulunca elindekini serdi hemen namaza durdu.

Namaz o kadar uzun sürmedi.

“Evet, Beyim, emriniz Beyim.”

Bu sırada kahve de geldi, kahvesini höpürdeterek: “Bu sabah Muzaffer Beyi bizim kapıda görünce yüreğim hop etti, aman, aman ha, Beyin başına bir iş gelmesin diye, ödüm patladı. Hemen koştum ona, yakalandı mı diye bağırdım, yakalandı da Beyi de birlikte aldılar mı diye bağırdım, bereket o değilmiş, tarla işiymiş. Tarlaya fazla ihtiyaçlığımız yok ama, millet harıl harıl fabrika kuruyor ama, mademki Bey toprak satıyor, fazla toprak göz çıkarmaz diyerekten... Toprakta iş kalmadı, bir fabrika ruhsatı aldın mı, tamam, iki milyon koydun mu, ama lafla koydun mu altı ay içinde lafla değil, düpedüz altı milyon kazanıyorsun Sayın Mahmut Celal Beyin, İttihatül Terakki Fırkası İzmir katibi mesulü... Yeni politikası budur efendim. Topraktan sanayiye... Doğrudur, haklıdır, atalarımız on bin yıldır toprakta, ne geçti ellerine, ol sebepten biz topraktan sanayiye kaymak zorundayız. Ol sebepten Hükümet kesenin ağzını açtı. Herkese, önüne gelene... O kadar da değil efendim. Celal Bey kendi yakınlarına, yakınlarına değil gözü tuttuğu, tuttuğunu koparır, büyük kapitalist hamuru olduğunu sezdiği kabiliyetli kişilere veriyor. Toprak, toprak bitti Beyefendi.”

Derviş Bey gene umsunuk, yalvarır, diler gibi boynunu umutsuzcana büktü: “Pekiye Rüstemoğlu kardeşimiz, zararı yok.” İcini çekti. “Demek işler böyle ha. Aldırma... Ne yapalım. Zaten senin toprağın sana yeter.”

“Hayır hayır,” diye heyecanlandı Rüstemoğlu. “Hayır muhterem Derviş Bey. Bin fabrikam da olsa ben toprağa güvenirim.” Gülümsedi, gözleri parladı. “Sizinkiler de fabrika kuruyorlar, Muzaffer Bey, Ala Temir Bey, Akyollu Memet Ali Bey... Büyük...”

Derviş Bey sözünü kesti, bağırdı: “Biliyorum.”

“Evet evet Beyim, toprağa gelince, hiçbir değeri kalmış olmadığından dolayı, ben gene de eski alışkanlığımı, ata baba yolunu sürdürerek toprak almak isterim. Bir de sizin gibi bir zatı-alisinin dar gününde elinden tutmak isterim. Düşmez kalkmaz bir Allah. El eli yur, sonra tutar el de yüzü yur. Ben bunu bile-rekten, tarlaya hiç ihtiyaçlığım olmadığına Muzaffer Bey ve Zekeriya Beyin davetlerine uyaraktan...” Şöyle tepeden orada durmuş kalmış, soluk yüzlü, kederli Zekeriyaya baktı, tepeden, küçümser, belli edercesine aşağılamasını. Zekeriya utançla göz-lerini yere indirdi. Bu da Beyin gözünden kaçmadı. Bey dur-muş, dili boğazına akmış, öyle şaşkınlıkla Rüstemoğluna bakı-yor, o konuştukça renkten renge giriyor, sararmış yüzü çizgileri sünerek uzuyordu. “Geldim efendim. Çok tarlam var artık. Amma velakin siz bizim Beyimizsiniz. Şu kaçan çocuk işini hal-ledince... Nasıl olsa onu öldürtüp halledeceksiniz.”

Derviş Beyin yüzü allak bullak oldu. İrkildi, bir şeyler söy-leyecek oldu, sustu, gözlerini Rüstemoğlunun gözlerine dikti bekledi. Bu da Rüstemoğlunun gözünden kaçmadı. Çok mu ile-ri gitmişti acaba?

“Sizden bir dileğim var. Sizin bana çok iyiliğiniz dokundu. Üzülme, yerinme, kızma, kendini yeme. Yiğidin başına her şey gelir. Biz sizi tanırız, seni dünya alem de bilir. Ben de senin ba-şına bütün işleri getireni bilirim, o Kabakçı bokunun alçak oğlu Mahirdir. Bunu bütün Çukurova bilir bir sen bilmezsin.” Rüste-moğlu bunu söylerken eli ayağı titriyor, sigarasını elinde tuta-mıyordu. Gerçekten de sigarası üç kere yere, kilimin üstüne düştü. “Sana bir şey daha söyleyim mi, en candan, kardeşçe, yi-ğitçe, başına gelenlere hiç aldırma, kötü cezasını bu dünyada da, öteki dünyada da bulacaktır. Allahın bu hükmüne inanmalı, Kabak Mahirin sürçmesini, kendini ele vermesini beklemeliyiz, Mahir kendini ele verince...” Dikleşti, bir süre öyle, gözlerini Beyin gözlerine dikip durdu, bekledi. “Bana söz vermelisin Bey, Mahiri öldürmeyecek, o itin kanına elini boyamayacaksın. Söz mü?” Bey gülümsedi. “Aldırmayacaksın Bey, sen de bu dünya kadar kurnaz, saman altından su yürütür, karıncayı öyle eder de belini incitmez olacaksın. Bu dünyada yaşaması, başka türlü müşkül hal ilen. Başına gelenlere hiç üzülme, olur mu,

ben sana kardeşim, hiç ihtiyaçlığım olmadığı halde ne kadar toprağın varsa hepsini alırım, salt seni bu kötü, dar, sıkışmış durumdan kurtarmak için. Mustafa Beyin halini sorma, o bitkin. Bir dönüm tarlası kalmadı. Memet Ali bir yolunu bulmuş, dedelerinin mezarlığını bile satmış. Mustafa Beyin üstünde yattığı yırtık minderi bile satmış.” Baktı ki Derviş Bey birden başkalaştı, bu konuyu hiç istemiyor, sözü değiştirdi. “Bey aldırma,” diye bağırdı, sesi güvenli, inandırıcı, yürekten, sıcaktı. “Bana inan ki göl yerinden su eksik olmaz. Sen ölsen yitsen bu hallere düşsen de Sarioğlusun. Sana bir şey daha söyleyim, bu dünyada adam olanın, yiğit, yürekli, insan, dost olanın başına her türlü belalar gelir. Sana bir şey arz edeyim ki, beni iyi dinle ki, ne deyim sana...” Bunu tane tane, her sözcüğün üstüne basarak söyledi. “Ağzında balı olanın götünde iğnesi olur. Bu kadim sözdür ve atalar bu sözü senin gibisiler için söylemiştir.”

En sonunda Derviş Bey onu susturmak zorunluğunu duydu: “Sana Köktaş tarlasını vereceğim.”

“İyi, iyi, iyi,” diye sevindi Rüstemoğlu. “O ahmak Temirin almadığı iyi oldu.”

Derviş Bey sıkılmış, terliyor, usuldan elleri titriyordu. Birden eski haline geldiğini içinde duydu.

“Akçasaza da geniş bir cephesi var.” Sesini de beğendi, toktu, iyiydi.

Rüstemoğlu birden, az önceden tepeden konuşur halinden yaltaklanır hale geçti: “Beyim,” diye ellerini ovuşturmaya başladı, “Akçasaz kuruyup gider. Boşaltma kanalı on, on beş güne kadar açılacak. Kabakçı Mahir Bey Akçasazın tekniline konmaya çalışıyor, senin sayende. Hem senin başını belalardan belalara sokuyor, Deli Hacıyı öldürtüp senin üstüne atıyor, hem de... Onun önüne geç Bey... Ona verme Akçasazı. O Akçasazı alırsa, seni, beni hepimizi bu ovadan sürer. Sürer ha sürer. Telaşlanma Bey. Sen Sarioğlusun, hileye hurdaya aklın ermiyor, onu da öğreneceksin. Hiç üzülme başına gelenlere, sen adamsın ve de ağzında balı olanın götünde iğnesi olur.”

Bey her şeyi unutup ağız dolusu, içten güldü. “Demek...” İçten, sevinçle, güzel, mutlu bir şeyin farkına varmışçana gülüyor. “Demek,” diyordu.

“Ağzında balı olanın götünde iğnesi olur.”

“Köktaş...”

Uzun bir pazarlık başladı, kıran kırana. Pazarlığa Zekeriya, Muzaffer de katıldı. Rüstemoğlu fazla diretince Zekeriya onu tehdit ediyor, bir gün nasıl olsa onu öldüreceğini, alaca kanını şu para döküp aldığı topraklara dökeceğini söylüyordu. Muzaffer bir denge kişi oyunundaydı. Rüstemoğluysa çok sıkıştığında “ağzında balı olanın...” diyor, Beyin hoşuna gidiyor, havayı yumuşatıyor, yeniden pazarlığa başlıyordu. Sonunda pazarlık bitti, Derviş Bey de bitmişti. Utanç içindeydi. Son günlerde her hali ona utanç veriyordu. Yürümesi, konuşması, gezmesi. Ne olmuştu ona, şu köpeği karşısına almış, öğütlerini dinlemiş, üstelik de saatlarca onunla kıran kırana pazarlık etmiş, ağzının kokusunu dinlemişti.

“Muzaffer hemen yarın kasabaya in, tapu işlemini yerine getir ve parayı al.”

Rüstemoğlu: “Buyur Bey,” dedi, “parayı getirdim.”

Koynundan, boğazına asılı bir torba çıkardı, içinden çok kalın bir deste çekti, deste kalın bir kıl iple bağlanmıştı, uzattı. Bey parayı aldı bakmadan yandaki sedirin üstüne attı. Sonra da salonda uğunurcasına bir baştan bir başa yürümeye başladı. Hiçbir şey düşünmüyor, duymuyordu. Beyni uyuşmuştu. Bir boşlukta, çaresizlikte, kimsesizlikte, yalnızlıkta yüzdüğünün ara sıra bilincine varıyor, sonra her şeyi bir karanlıkta, boşlukta unutuyordu. Arada bir Mahir düşüncesi, Rüstemoğlunun dedikleri kafasında çakıyor, sonra hiç düşünmemiş gibi bir anda unutuyordu. Akçasaz, Yusuf, Ala Temir, onların davranışları da öyle. Muzaffer, kız, kız kardeşi, Kurtboğanın ölümü, Tellalın sonu... Hepsi bir anda... Hiç düşünmemiş gibi...

“Atımı çekin,” diye aşağıya bağırdı, koşarak merdivenleri indi, atı getirmek için vakit olmamıştı. Kendisi tavlaya koştu. Ahırlıkta atı çözmekte olan yanaşmadan dizgini aldı, koşarak dışarıya çekti, ata atladı, doldurdu. Nereye, ne yöne gidiyordu, kendinde değildi. Bir boz boşluğun içinden, yöresinden yeller eserek bir yerlere uçuyordu. Kırmızı bir yelin içine girdiğini, ağzına burnuna tozların dolduğunu, bir karanlığa dalarak, sonra bir aydınlığa düştüğünü, güneşi üç kere kıpkırmızı gök-

yüzünde, kısa aralıklarla donmuş gördüğünü, karanlığa battığını çıktığını, sıcak, ocaktaki demir gibi kızarmış yollarda koştuğunu, bir sığırkuyruğu gördüğünü, atını çalıların üstünden aşırıldığını büyük, turuncu, boyunlarını efsane develeri gibi uzatmış ekskavatörlerin yanından birkaç kere doludizgin geçtiğini anımsıyordu. Şimdi de bir yolda, bir çınarın, bir avlu duvarının yöresinde dön ha dön ediyor. Kantarması köpüğe batmış at ter kokuyordu. Bataklığın orada, çınarın altında, gün ışıdı ışıyacak, sönük bir gaz lambasıyla aydınlanan pencerenin karşısında, gözlerini pencereye dikmiş buldu kendini. Eremeke kendine gelmişti. Atını gene doldurdu, konağı dönmeye başladı. Böyle daha iyi düşünüyordu. Daha açık, daha aydınlık. Düşündükçe içine ondurmaz bir korku doluyordu. Meraktan da dayanamaz hale gelmişti. Birden kırılıp yere, duvarın dibine serilmiş kapının üstünden atını içeriye sürdü, konağın kapısına kadar geldi. Atından indi, atın dizginini merdivenin koluna bağladı, ağır, merdivenleri çıkmaya başladı. İçinde bir tuhaf eziklik vardı. Ayakları onu geri geri çekiyor, bir felaketle karşılaşacakmış duygusu içinde büyüyordu. Konağın hali de onun bu duygusunu güçlendiriyordu. Merdivenin ortasında durdu, yukarıya bir adım daha atamıyordu. Merdivenin tahtaları çürümüş, yer yer dökülmüş, çatlamıştı. Konağın duvarlarının sıvaları baştan başa dökülmüş, sol köşe dibe kadar çökmüş, kiremit çatı toprağa değecek kadar aşağı inmişti. Her yer toz toprak, saman içindeydi. Sofadaki saksılardaki çiçekler kurumuşlar, saksılardan birkaçı da kırılmış, sofaya toprağı kurumuş dallarıyla, kırıklarıyla saçılmışlar öyle duruyorlardı. Sofaya, avluya, yıkık avlu duvarlarına sandalya, masa, saban, döven, karyola, mitil, minder, döşek yorgan, boş şişe, teneke, bakır sahan, tabak kırıkları, dökükleri, eskileri atılmış, serpilmiş, savrulmuşlardı. Ortada artık onulmaz bir yıkım, bitmişlik elle tutulur gibi gözüküyordu. Derviş Bey kendini zorladı. "Onu görmeli, onu görmeliyim, neye mal olursa olsun bugün, bu perişanlıkta onu görmeliyim," dedi, bir iki basamak çıktı. Belki o da oğluyla Adanaya birlikte gitmişti. Belki de ölmüştü. Belki de... Konağı öteki uçtan yıkmaya çalışan üstü başı yırtık pırtık birkaç kişiyi gördü. Ötekiler onu görünce korktular, hemence-

cik de ortadan yittiler. Belki de bırakılmış Mustafa Bey şu anda yatağının içinde ölüydü. Ölüsü şişmişti. Yemyeşildi yüzü, nagent tabancasının tetiğinde eli, parmağı tetiğin içinde şişmiş. Parmağı kesmeden tabancadan çıkaramazsın. Belki kurtlanmıştır, kıvıl kıvıl... "Ölmüşse eğer, kurtlanmış şişmişse, onun cenazesini ben kaldırırım, en güzel törenlerle, yiğit, onurlu düşmanımın..." diye düşündü Derviş Bey. "O ölmekle benim de yarım öldü demektir. Ne tuhaf, ne deli bir dünya. Olacak gibi değil. Mustafa, Mustafa, Akyollu Mustafa Bey, ağzında balı olanın götünde dikenini olur... Sen böyle ölümü hak ettin, kim bilir ben nasıl, nerede, ne zaman öleceğim. Benim ölümüm de seninkinden farklı olmayacak."

Ayaklarının altında taban tahtaları dökülüvereceklermiş gibi sallanıyor, ses veriyorlardı. Bir zamanlar... Derviş Beyin düşüncesini şu gördüğü, ayak bileklerine kadar gömüldüğü tozlar, pislik, yıkılmış, harabe kesiyordu. Tanıdığı kapıda durdu. İçeriye dinledi kulak verip, ses seda gelmiyordu. Zaman geçmiyordu, donmuş kalmıştı. Farkında değildi, ne kadardır burada? Kapıya yüklendi, kapı gıcırtyla açıldı. Acı, keskin bir kokuya çarpınca sendeledi. O içeri girince, içeri girerken çıplak tabancası elinde ve parmağı tetikteydi. Mustafa Bey gözlerini açtı, bir süre inanmaz, şaşkın ona baktı, limon gibi sararmış, kirli yeşil, üç aylık sakallı, kırçıl, diken diken tozlu sakalları, uzamış ölü yüzüyle, kirpikleri hiç kıpırdamadan, çatlamış dudakları, incelmış, karanlık bir çizgi gibi, burnu da incelmış, kemiği görünür gibi ince, uzamış, sivri çenesi çıkmış, burnunun yöresinde sinekler dönüyor, gırtlak kemiği boynu ikiye ayırmış, ellerinin kemiği çıkmış, elmacık kemikleri dışarı fırlamış, gözleri çukurda, pörtlek, cansız, pörsümüştü, cansız, ölü koyun gözü donukluğu, buruşukluğunda, gözün karası, bebeği kırış kırış, tabanca menevişli, parlak, yer yer boyası dökülüp demiri çıkmış, pırıl pırıl mermiler, bir yığın, elinin altında. Tabancanın sapının yanında. Yüzü tiftikleyip, yer yer pamukları dışarı fırlamış kirden asıl rengini yitirmiş yorganın üstünde, gömülmüş, elleri ölmüş. Oda çırılçıplak, kırık bir sandalya, o kadar. Duvarlarda resimlerin, başka şeylerin, belki kılıçların yerleri açık, öyle duruyor. Derviş Bey şimdi odanın eski halini anımsayamı-

yor. Kocaman odanın içinde bir yer yatağı, başucundaki sandalyada yarı yarıya suyla dolu bir kirli çatlamış, sinek pisliğiyle lekelenmiş bir bardak, yerde çok eski, bozarmış yamalı bir çul... Mustafa Bey durmuş, gittikçe gözleri şaşkınlıktan inanmaza dönüşerek, inanmazdan korkuya, korkudan öfkeye, saldırganlığa, utangaçlığa, yılgınlığa, yılgınlıktan yeniden korkuya, korkudan hoop sevgiye, andan ana yüzü, gözleri değişerek, elleri tutulur gibi uğuntulu bir hızda, Derviş Beyi izlemekte bazı geç kalarak, yakalayamayarak... Bomboş kaldı gözleri, Derviş Beyin yüzünde. Hiçbir şey ansımıyordu bu gözler, bu yüz şimdi. Düşünmüyordu. Kansız kalmıştı, bir parça kağıt gibi, dokun-san hışırdayacak. Usul usul yüze kan yürüdü. Gözler, yüz anlamlandı, sonra gözler usuldan gülümsediler, alaylı, hem kendiyile, hem dünyayla, hem Derviş Beyle alay eden, tepeden, solmuş, bitmişliğin en acı alayında... Sonra gülme bıyıklara yürüdü gözlerden, sonra dudaklara. Gülüşü belirlendikçe alaycı oluyordu, keskin, bağışlamaz, ustura gibi. Yüzü de gülüşüyle tay gidiyor, alayda, dünyaya meydan okumakta, vazgeçmişlikte usturalaşıyordu. Sonra usulca gözlerini kapadı, dudaklarındaki acı gülümseme orada dondu kaldı. Derviş Bey yerinden kıpırdayamadı. Ne yapacağını bilemiyor, ne bir adım geriye, ne bir adım ileriye yürüyebiliyordu. Tabancası elinde, öylece, olduğu gibi durup duruyordu. Bir şey söylemek gerekmez miydi, bir harekette bulunamaz mıydı, ne yapabiliirdi şu anda?.. Derviş Beyin bu ikircikli hali yaşlı kadın gelinceye kadar sürdü. Yaşlı kadın da Mustafa Beyden beterdi. Mezardan çıkmış gibiydi, paçavralar içindeydi, yüzü yanmış, ölü, ağı yeşilindeydi. Kadın içeri girip de onu görünce sevindi.

“Hoş geldin, hoş geldin, Ağam,” dedi çabuk çabuk ölü bir sesle, yardım ister, imdat ister gibi hüznü. “İşte Beyi, bizi böyle ettiler, kodular da gittiler. Beyin malını mülkünü sattılar. Hatun da oğluyla bir oldu, Bey de işte böyle oldu. Diyorlar ki Hatun yakında Beye yeniden gelecek, her şey düzelecek...” Dişsiz ağzıyla gülümsedi. “Biz de Beylen bol bolamadı tarhana çorbası içeceğiz. Bey, aaah bir tarhana çorbası içsem, diyor.” Mustafa Bey bu an yatağında kıpırdadı, inledi. “Yaaa, Bey, Mustafa Bey diyor ki, üstü kırmızıbiberli, bol sarımsaklı bir tar-

hana içsem kendime gelirdim.” Mustafa Bey bu sefer yatağında hoplar gibi oldu, daha sert, böğürür gibi inledi. “Cana gelirdi, cana, cana gelirdi...”

Derviş Bey arkasını döndü, koşarak, merdivenleri ikişer üçer atlayarak indi, atına atladı sürdü.

Yarı uykuda yarı düşte, aşağıdan bir otomobilin sesi gelince Derviş Bey hemen uyandı, sofaya koştu, Mahir Kabakçioğlunu gördü. Yepyeni, uzun kuyruklu, siyah bir arabanın yanındaydı. Arabaya hayran, yöresinde döne döne bakıyordu. Otomobil bir toz tabakası içinde kalmıştı. Yeni başka bir şey daha vardı. O da Mahirin kılığıydı. Başında ince, güneşte pırıltılı, çok geniş kenarlı, kenarları omuzlarına ulaşacak kadar geniş bir şapka vardı. Beyaz gömlek, ayakkabı, pantolon giymişti. Hep kendi kendine güler gibiydi. Gülüşü, sevinci ta uzaktan belli oluyordu. Sevinçli, kederli, yılmaz, şaşırmış, ikircikli insanlar uzaktan da olsa kendi kendilerine kalınca belli olurlar. İnsanlar her şeyi herkesten saklamayı öğrenmişlerdir. Ama kendilerini en az kendilerinden saklayabilirler, insanoğlu kötülük saydıklarını, zulüm, işkence, korkaklıklarını kendilerinden bile saklarlar. Saklayamadıklarını da bağışlamanın, olumlulaştırmanın bir yolunu mutlaka bulurlar.

Otomobilin yöresini birkaç kere dolanan Mahir Bey merdivenlere yöneldi. Derviş Bey, huyuna karşıt, merdiven başında bekliyordu. Sevinç içindeydi. Mahiri kucakladı, sıcacık, dost bir sesle: “Kardeşim, kardeşim, hoş geldin, benim soylu, insan kardeşim Mahir. Senin bana bu kardeşliklerini kim bilir nasıl nasıl ödeyeceğim.”

Bu karşılayışa Mahir önce sevindi, sonra bir an sesin altındaki öfkeyi sezer gibi oldu, ödü koptu. Şimdi ne yapmalıydı, işler gene sarpa sarıyordu. Kafasına binlerce düşünce birden çöküştü.

“Viski mi, kahve mi?” dedi Derviş Bey bıyık altından gülerrek, gözlerini yüzünden, ellerinden ayırmayarak.

Koltuğa çökerken: “Çok sıcak var,” dedi Mahir, yüzünü mendiliyle yelleyerek. “Bir buzlu viski iyi olur.”

“Viski,” diye bağırды Derviş Bey. Hemen o anda, hazırmış gibi bir gümüş tepside viski, buz, su ve bardaklar geldi. Şişelerin yüzü buğuluydu.

Mahir Beyin yüzü, giyitleri toz içindeydi. Kirpikleri, kaşları, saç tozdan domur domurdu. Yüzünden tozu yol yol ederek terler daha akıyordu.

Derviş Bey viskiyi kendi eliyle koydu, buz, suyu... Kendine de koydu. Halbuki her zaman içmezdi. "Sağlığına, şerefine." Kadehleri tokuşturdular.

Mahirin yüzü gittikçe sevincini yitiriyor, korkuya geçiyordu. Elleri ikircikliydi. Saklanan, korkan, sevincini, yengisini belli etmek istemeyen. Arada da kendini unutup bağıyordu, utkulu, sana edeceğimi ettim der gibi. Kendisini unuttuğunda derisinin altından sevinç taşıyordu. Bey gözlerini ona dikmiş hiçbir devintisini kaçırmıyordu. Mahir Bey bir yandan içiyor, terini siliyor, elini saklayacak yer arıyor, gözlerini yüzünü kaçırıyor, sevincini gizliyor, yerine ağlamaklı bir hal alıyor, saniye de duygudan duyguya geçiyordu. Derviş Beyde de aşağı yukarı bunun tıpkısı oluyordu. Şüphede kıvranıyor, öfkeleniyor, güveniyor, hayran kalıyor, kıvranıyor, bir karanlığa düşürüyor, bir an bütün düşünceleri kesinlik kazanıyor, sonra bir şaşkınlıkta bocalıyor, korkuyor, yürekleniyor, Mahirin yüzünde bir şeyler arıyor, içini okumaya çalışıyor, Mahirin yüzündeki bir göz açıp kapayıncaya kadarki değişikliği kapmaya, ucunu kaçırmamaya çalışıyor, bir bakmışsın ki bir an dost olan, sevinçte çalkanan Mahir, bir anda düşman olmuş, düşman olunca korkmuş, sinmiş, parmakları hayınlıkta kıvrılmış bükülmüş.

Mahirin kaçacak yeri kalmadı. Bey bütün sezgisini, melekelerini gözlerine toplamış onunla birlik düşünüyor, birlik korkuyor, birlik saklanıyor, birlik hayınllaşıyordu. İki insan sanki bir insan gibiydi. O da Dervişle bütünleşmişti.

Mahir en sonunda bu kadar apaçığa çıkmış duyguları kapatmak için konuşmaktan başka yolunu bulamadı. Yani bu eve niçin gelmişti? Elbette bir haber vermeye gelmişti? Değil mi, kasabada olanları bitenleri ondan başka kim bilebilirdi?

"Evet Bey," dedi, ellerini bardakların, viski şişesinin ardına saklayarak, "evet sevgili, soylu kardeşim Sarioğlu Derviş Bey." Derviş Bey alaylı: "Geç sen onu, Sarioğlunu."

"Evet efendim," diye bozuldu Mahir. "Yusufun başına para koyanın kim olduğunu sonunda öğrenebildim."

"Kim?" diye merakını yenemeyerek heyecanını gösterdi Derviş Bey.

"Milletvekili Ahmet Kayasarp."

"Vay anasını," dedi Derviş Bey ve hemencecik kendini toparladı, gülmeye başladı. "Vay anasını. Ne alıp veremeyeceği varmış benimle, ne dersin Mahir?"

"Bilmem ki efendim, beni sevmez. Benim onun yerine Meclise gideceğimi, hatta bakan olacağımı sanıyor. Biz istesek, Viyanadan geldikten sonra çoktan genel müdür, çoktan bakan olurduk. Kendi kasabamızı, Sarıoğlunun yüksek tavanlı konağını hiçbir şeye değışmedik. İşte efendim size düşmanlığı salt beni himayenize almış bulunmanızdır."

"Estağfurullah..." Derviş Bey onun gözünde, çok derinlerde yanıp sönen hayınlığı kaçırmadı. "Yusuf diye birisi yok," dedi güvenli, soğukkanlı. "Yusuf diye bir kişi uydurmuşlar, onu da benim adamım yapmışlar, onun da başına binlerce lira koymuşlar, bu hayali insanı dağ taş arıyorlar. Ben böyle ahmak insan görmedim. Sonra dağ kolu köylülerini kırıyor geçiriyorlarmış. Ve hem de o aptal Ankaranın emriyle. Yakında, çok yakında her şeyi Ankaradan halledeceğim. Suyu gözünde keseceğim. O Savcı, o Yüzbaşı, o hayali Yusufun başına binlerce lira koyanı bulacağım. Ben ömrümü bitirdim, bundan sonra ölene kadar her şeyi, işi gücü bırakıp başıma bu işleri getirenlerle uğraşacağım. Bulacağım onları... Nasıl öldüreceğimi, çoluk çocuk nasıl doğrayacağımı, kasabayı nasıl yakacağımı, görecekler onlar." Ayağa kalktı: "Şerefe," diye bağırdı gülererek. "Çek Mahir. Ben de Dervişsem sen hiç korkma. Bulacağım, bulacağım onları." Gözlerini Mahirin gözlerine dikti, Mahir gözlerini kaçırarak gücü kendinde bulamadı, teslim oldu. "Buldum bile," dedi yerine oturdu soğukkanlı, cellat, kesin düşünceli. "Buldum bile. Sen hele azıcık sabret. Hepsinin ocağına incir ağacını diktim bile."

Mahir dili diline dolaşarak: "Bey," dedi, "eğer ortadan kaldırılmadıysa bu Yusuf, bizim için çok tehlikeli."

"Yusuf yok," diye bağırdı Bey. "Hiçbir zaman da olmadı. Yüzbaşı da, Savcı da, sen de, ben de yakında olmayacağız."

Sen de, ben de sözünü duyunca, ölüm karşısında, son andaki soğukkanlılık gibi bir soğukkanlılıkla Mahir Bey "İyi," de-

di. "İyi ki ortadan kalktı o. Şimdi artık rahat rahat... düşmanlarımızla uğraşabiliriz." Birden yüzü değişti, ısıdı. "Bey," dedi, "Bey bu kadar dert bela içinde unuttum. Az daha unutuyordum. Akçasaz yakında kuruyor. Dün uğradım, kanal nerdeyse bitmiş. Ne güzel. Ödüm kopuyordu bu Yusuf işinden. Bir görsen Bey, Ankara işi gücü bırakmış hep senle uğraşiyor. Güya ki Kurtboğayı da Tellala sen öldürtesiymişsin. Diyorlar ki Yel Veli senin adamınmış, Mestanı onunla sen ayartmış Süleyman Aslansoypençeyi de sen öldürtmüşsün. Bütün bunlar var Ankara'dan gelen telgraflarda. Köylüyü de sen ayaklandırmışsın. Taaa Ankaradan bunun için General Behçet Paşa geldi. Aman Paşam, olur mu, dedim. Paşa olur, dedi. Etme eyleme, dedim. Taş kesildi. Beni dinlemedi. Seni o arzuhalciyle de..."

Derviş Bey sevinçle, ellerini çırpıp çırpıp gülüyordu boyuna: "Vay Behçet vay! Ben onu, ben onu... Çok eskiden tanırım. O mu, o mu? Aldırma Mahir. Yakında hepsinin canına okuyacağım."

Bunu söylerken Mahir onun pörsüdüğünü, ikirciğe, umutsuzluğa, yılgınlığa düştüğünü, çözüldüğünü gördü, kendini toparladı: "Bey," dedi, "senin en büyük kabahatin kimseye, kendi gözüne bile güvenmemen, bana bile. Yusuf yok diyorsun, bana güvenmiyorsun, ya o benim Yüzbaşının gafletine getirip elinden aldığım kim, ya o Sakallı Alinin evinde yakalayıp da ellerinden kaçırdıkları, oğlağını yedikleri kim? Yusuf yok da Sakallı Ali niye içerde? Bey, sen kendi gözlerine bile güvenmiyorsun, peki insanlar, ben sana nasıl güvenelim de sana yardım edebilelim? Sen Muzaffere, öz oğluna bile güvenmiyorsun."

Çökmüş gitmiş, gözlerinin ferini yitirmiş Derviş Bey: "Yusuf yok. Ne öyle bir insanı gördüm, ne de tanırım. Mestanla, Yel Veliyle, Süleymanın öldürülmesiyle hiçbir ilgim de yok. Tellal Kurtboğayı ne sebepten öldürdü, onu da bütün memleket biliyor."

"Biliyor," dedi Mahir. "Ama Yusuf var ve de Bey, sen de Yüzbaşıyla birlikte onu arıyorsun. Bunu da herkes biliyor."

"Yusuf yok," diye inler gibi bir ses çıkardı Derviş Bey.

"Yusuf var," dedi, ayağa kalktı Mahir Bey, kadehinin sonunu da ayakta dikti. Artık kısıkrak bağlamıştı Beyi. Şimdi kasabaya gidip aramaya daha bir hız vermeliydi. "Yusuf var Sayın Derviş Bey," dedi tepeden. "Yusuf olmasaydı sen böyle telaşlı

olmazdın. Yalnız senin geleneğin hiçbir şeyi hiç kimseye söylememendir. Söyleme bakalım ne olacak. Benim gibi sana en yakın bir kardeşlik gösterene de bir şey söyleme, bana ne. Ben de senin hiçbir işine burnumu sokarsam... Anlamıyorsun, hiçbir şeyi, hem de bu dünyayı. Bir düş, bir hayal içindesin Sayın Derviş..." Durdu, tepkisini bekledi, ondan hiçbir karşıt gelmeyince acımak dolu bir sesle bastırdı. "Bey! Derviş Bey... Bu yeni, bu modern dünya üstüne hiçbir şey bilmiyorsun, bilmediğini de bilmiyorsun." Bağırmaya başladı. Bağırmanın, onu bağırarak aşağılamanın tadını çıkararak. "Bilmiyorsun. Ankara bir aydır işi gücü bırakmış seninle uğraşüyor, bütün kasabanın, memleketin bir aydır dilindesin, darağacı ipi tepende sallanıp durur, daha sen Yusuf yok, Yusuf yok diye kendini kandırırsın. Belki de Yusufun olmadığına kendini inandırmışsındır." Gittikçe kızıyor öfkeleniyor, sesi gürleşiyor, bedeni geriliyor, sarı yüzü kızarıyor. Derviş Beyse şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyordu onun bu celallenmesi karşısında. Ne olmuştu da buna bu kadar öfkelenmişti. Demek Mahir de bu kadar sesini yükseltebilirdi? Vay anasını. İnsan küçükdilini yutardı şaşkınlıktan. Salonun ortasında, elleri yanlarına düşmüş durmuş kalmıştı. Ne söyleyeceğini, nasıl davranacağını, ne yapacağını bilemiyordu. Gözleri kapandaki yırtıcı bir hayvanın fıldır fıldır korku dolu çaresizliğindeydi.

"Yusuf yok, Sayın Bey, nasıl Yusuf olmaz, kimi kandırıyor sen? İşte ben gidiyorum. Kendi düşen ağlamaz. Bıktım artık. Güvensizlikten, böyle allahlar gibi insanlara bakan tavırdan bıktım. Bıktım. Artık bırak sarhoşu yıkılana kadar gitsin, bana ne." Merdivenlere doğru ağır yürüdü. Merdiven başına geldi, durdu, hemen geriye döndü, Derviş Bey onun ardından bir adım atmış, o dönünce de hemen kendine gelmiş durmuştu. Yalvarır, bir çare umar gibi, düşkün bakıyordu. Bu bakışı Mahir yakalayınca... "Ben gidiyorum işte... Bir daha da..." Merdivenleri koşarak indi. Derviş Bey arkasından ölü bir sesle: "Mahir, Mahir Bey kardeşim," diye sesledi. Mahir onun sesini böyle duyunca kendinden geçti. Arabasına kadar yere basmadı. Konağa doğru döndü, ak dişleri parladı.

"Yusuf yokmuş!" diye yüksek sesle alay etti. "Çocuk kandırıyor Sarıoğlu Derviş Bey yüksek aklıyla."

“Yusuf yok,” diye konağın balkonundan zayıf bir ses kulağına çarparken, kapıdan Muzaffer göründü, gülerek, allak bulak bir yüzle yanına geldi, koluna girdi.

“Kızmayın Mahir Bey,” dedi. “Kızmayın, babam bugünlerde kendinde değil. Şu son günlerdeki olaylar onun sinirlerini çok yordu.”

Kol kola yeniden yukarı çıktılar. Derviş Bey onları merdivenin başında karşıladı, sonra gitti koltuğa çöktü. Koskocaman adam bir avuç kalmıştı bir anda.

“Bey!” dedi sevinçli bir sesle. “Bey, bak Akçasaz yakında kuruyor. Biz de birleştik, bir Çukurova Endüstri Birliği kurduk. Şimdiden beş fabrikanın temeli birden atılacak. Biz bu teşebbüsü daha akıl eder etmez, otuz kırk milyon kazandık. Sense Bey, sen kusura bakma, sense bir çocukla, Yusuf var, ya da yok diye uğraşıyorsun. Biz senin boynunu ipten kurtarmaya çalışıyoruz, sen bize hakaret ediyorsun. Olur mu Bey! Ben de insanım, benim de bir yere kadardır tahammülüm, öyle değil mi Sayın Muzaffer Beyefendi?”

“Yerden göğe kadar efendim...”

Kalktı, Beyin yanına gitti, yanındaki sandalyaya oturdu. Bey ölü gibiydi. Gözleri ölü koyun gözleri gibi pörsümüştü. Her şeyi kabullenmişti. Elini usulca dizine koydu Beyin. “Sana son bir kardeş öğüdüm var. Bu Yusufu bul ve öldür. Sen öldüremezsen, bul ve Muzafferle bana teslim et, biz onu bir şey etmenin bir yolunu buluruz. Böyle Yusuf yok demek hiçbir şeyi halletmez. Deveküşü gibi başını kuma sokmak olur. Çünkü Yusuf var.”

“Yusuf yok,” dedi Bey, uykudan uyanırcana başını kaldırdı Mahirin yüzüne baktı, kendine geldi. Bu yüz baştan başa hileye, yalana girmiş çıkmıştı. Şimdi, şu anda ne yapabilirdi? Bunu düşünürken, Mahir bir şeyler sezikti, ayağa fırladı.

“Kasabada acele, acele işim var,” diye çabucak merdivenlere koştu. Derviş Bey motorun sesini duydu, kendine geldi, sofaya çıktı, otomobil bir toz bulutu içinde yitti uzaklaştı gitti.

Ötede, Akdenizin üstünde, uzakta apak bulutlar göğe yukarı top top yekinmeye başladılar. Garbi yeli fisiledi söndü, fisisiledi söndü. Sonra birden başladı. Yollarda da tek tek uzun toz direkleri patlıyor, koşarak bu yana akıyorlardı.

Köylüler nerdeyse boş kanalın yanına korkuyla, merakla geliyorlar, bir tuhaf, uzun boyunlu, uzun turuncu boyunlarını uzatıp toprağa gömerek, oradan büyük bir toprak parçasını koparıp alarak kıyıya yığan, güröldeyen, gürültüleri ıssız ova-yı dolduran makinaları seyreyliyorlardı bir göz olmuşlar. Fısıltıyla konuşuyorlardı. Yakında bu kanaldan bataklığın suları boşalacak, bataklık yerini kupkuru çatlak topraklara bırakıp gidecekti. Deneyleriyle belliydi ki bu toprak can eksen bitirecekti. Ve bu toprağı kasaba paylaşacak, burada, burunlarının dibinde gene böyle turuncu makinalar işleyecekti. Toprağı, çıkacak tarlaları unutmuşlar, salt makinaların çalışmalarına vermişlerdi kendilerini. Uykulu, terli, yağlı makinaların bilmedikleri düşlerindeydiler. Bazıları çok erkenden kalkıyorlar, ötelerden makinaların çalışmalarını taze, parlak toprakları kaldırıp, düzgün, bir kabarık çizgide yığışlarını, ilerleyişlerini izliyorlardı. Donmuş gibi açılmış gözlerle. Sonra makinalara alışverişlerdi. Makinalar ovanın, bataklığın, kendilerinin bir parçası oluverdi. Arada da, güzel otomobiliyle bir kasabalı makinaların yanına geliyor, ellerini kollarını sallayarak, gülerek makina-yı çalıştıranlarla bir süre konuşuyor, sonra da otomobiline binip çekip gidiyor.

Bu makinalar gelmeden önce onları torlamış toparlamış bir dereye doldurmuşlar, aç susuz, perişan... Belki de şu kanal bitince... Belki de bataklık kuruyunca... Şu bataklık kuruyunca yerinden neler çıkacaktı, balıklar kuşlar arılar ne olacaktı?

Ya öteki hayvanlar, ya batağın evranları, her gün, gün ağarırken sazlığın üstüne ağır bir bulut içinde inen...

Bir süre sonra köylüler korkularını, dev makinaları, kuruyacak sazlığı, evranları, paylaşılacak toprakları unutup kendi işlerine daldılar.

Memet Ali Bey üç kere geldi batağın kıyısına, makinaların yanında birkaç dakika durdu, adamlarla konuştu, sonra da gitti. Niçin gelmiş, ne konuşmuştu, kimsecikler bilemedi.

Kürt İmam kollarını sıvamıştı gene. Uzun, kalın, dövmele, gür sarı tüylü kollarını... Kırmızı, sarı, yeşil kavanozlara doldurup iki eski nakışlı Yunan direk başlığı taşının üstüne kurduğu tezgahına sıraladığı limonatalarını bağırarak satıyordu. Bu taşları kim koymuştu buraya, nereden gelmişlerdi? Belki de bu kasaba daha kurulmadan, yarı yarıya toprağa gömülmüşler, mavi, çinko, çok nakışlı, birkaç koyun başı nakışların arasında, birkaç salkım üzümle, orada yan yana duruyorlardı. Kürt İmam kırk yıl önce, onun da nereden buraya geldiğini kimse bilmiyordu, bu taşları burada bulmuş, uzun geniş, genişliği bir kulaç eski tahtasını üstlerine koymuş limonatalarını satmaya başlamıştı. O gün bugündür bu taşlar onundu, kimse sahip çıkmadı. Bir iki kere bu taşları gören müze müdürü onları müzeye aldirtmak istemiş, Kürt İmam o kadar hışımlamıştı ki, daha çok üstüne varamamışlardı.

“Düşmüşler bir çocuğun ardına, bütün kasaba, Hükümet, parmak kadar bir çocuğu arıyorlar,” diyordu Kürt İmam, tezgahının önünden kim geçerse, ondan kim limonata isterse. “Yusuf yok,” diye bağırıyordu, kocaman sarı boğa gözlerini açarak. “Yusuf yok. Uydurmuşlar öyle bir çocuk, işleri güçleri yok, beleşten para kazanıyorlar, uydurdıkları adamı arıyorlar. Can sıkıntısından...”

Ağalar, Beyler, hükümet adamları geçerken tezgahının önünden Kürt İmam ağı gibi, ağılı iğne gibi dilini onlara uzatıyordu. Kürt İmamın tezgahının önünden geçenler, demek ki onun ağılı diline razıydılar.

Fırınıcılar şafaklayarak geliyordu. Çok kırışmış alnı, yarı yumuk bozlu gözleri, havayı koklar gibi, bir kuş başını andıran,

göge dikilmiş, kasketinin siperliği altında kalan yüzüyle, Kürt İmamın inadına, sözlerin üstüne basa basa gevrek sesiyle: "Yusuf yok da Hacıyı sen mi öldürdün İmam?" diye soruyordu.

"Ben öldürdüm," diye boyun damarları şişiyordu İmamın, var gücüyle bakır şerbet taslarını biribirine vuruyordu. "Ben, ben öldürdüm Hacıyı," diyordu. "Var mı bir diyeceğiniz, ben öldürdüm ki o teresi, hem de ne öldürdüm. Uydurmuşlar bir Yusuf, ara babam ara. Sizin derdiniz Yusufu bulmak değil, köylü dövmek. Söyle kör köpek," diyordu fırıncıya, "Sakallı Alinin ne suçu var? Nerde görmüş de Yusufu saklamış, kaçırmış o? Söyle kör köpek, neden hapis ettiler Sakallıyı? Çekemediniz değil mi? Bir yandan dövüyorlar köylüleri, bir yandan da bulursanız size bir küp altın vereceğiz diyorlar. Olmayanı nereden bulsun köylüler? Yusuf yok."

"Var," diyordu fırıncı.

Sonra onların çekişmelerine çarşıda kim varsa katılıyordu. Tartışmalar, bağırımlar çağırımlar ayyuka çıkıyor, akşamlara dek, ağır gürültülerle kepenkler ininceye kadar sürüyor, Kürt İmam kıpkırmızı, ter içinde kalmış, savaşta kazanmış bir asker yorgunluğuyla tüm kasabaya söverek, haksızlıklara dinsizliklere veryansın ederek, tezgahını yandaki İbrahimin yarı boş bakkal dükkanına taşıyordu. Direkt başlığının birisinin üstüne oturup o gün kazandığı paraları önlüğüne boşaltıp teker teker sayıyor, cebine dolduruyordu. Hem sayıyor, hem de arada başını kaldırıp, oradan kim geçerse, "Yusuf diye birisi yok. Hükümetin gözünü boyamak, köylüleri dövmek, umutlandırmak için, eğlenmek için Yusuf uyduruyorlar," diyordu. Pusuda bekleyen fırıncı da, "var," diye bağırıyordu. "Sen çatla patla, var. Yakında onu yakalayacaklar, o yakalanınca da alıp onu buraya getireceğim, bu Yusuftur diye sana tabanlarımın altını öptürecek. Akılsız teres, kocamış..."

Ve Kürt İmam susup paralarını sayıyordu. Birden çarşının ışıkları yanınca da yerinden kalkıyor, uzun bacaklarıyla arşınlayarak, hiç kimseyi duymadan, laf atanlara aldırmadan evine koşarcana yollanıyor, kapıda yaşlı, ince, ak başörtülü sessiz karısını kendini bekler buluyordu. Karısına çarşı, Yusuf, tartışmaları üstüne hiçbir şey söylemiyor, bir iyice yıkanıp, başka, taze,

sabun kokan giyitlerini giyip çoktandır, belki de karısının bütün gün uğraşarak kurduğu rakı sofrasının başına geçip kırk yıldır içtiği, memleketinden birlikte getirdiği kalın, altın yaldızları yer yer kavlamış bardağından rakısını ağır ağır yudumluyor, arada bir mezesini ağzına atarak, memleketinden konuşuyordu. Memleketinden, atlardan, alıcı kuşlardan, obasından, gençliğinden, askerliğinden... Kırk yıldır eskiyi, geçmiş yaşamını anlatıyor da karısı gene onu ilk günkü gibi hayran, mest olmuş, ağzı açık, bir eski zaman masalcısını, türkücüsünü, destancısını dinler gibi dinliyordu. Kırk yıldır, belki de bir kere olsun bir anlattığını karısına bir daha anlatmamıştı. Belki de bir anlattığını yüzlerce kez anlatmıştı da başka başka anlatmıştı. Karısı o ne anlatırsa anlatsın ilk olarak duyuyor gibi, can kulağıyla, anlattıklarını ta yüreğinin başına nakşederek dinliyordu. Kürt İmam çilingir sofrasını kurmuş, karısına anlatmaya başlamışken kimse onun yanına gelemezdi. Bu bittecrübe sabitti ki, o adam oraya ne için gelirse gelsin, kim olursa olsun, isterse İmamın babası mezarından kalkıp gelmiş olsun, onu anasından doğduğuna bin pişman ederdi. Çok kederli olduğu günler, az limonata sattığı günler de eski, insanda hep çöllerde söylenirmiş duygusunu uyandıran bitip tükenmeyen bir türküye başlardı alttan, duyulur duyulmaz, uzun uzun. Karısı hep dua ederdi, o türküye başlasın diye. Yazık ki bu çok az olurdu.

Yusuf birkaç kere ondan limonata içerken tartışmalara rast geldi. Önce ne olup bittiğini anlamadı. Ama kulaklarında, belleğinde bir şeyler kaldı. Bir daha, kalabalığı yarıp limonata istedi. İmam bardağı yeşil büyük kavanozdan doldururken, "Yusuf yok," diye bağırdı. Yusuf irkildi. Oradan ayrılamadı. Kalabalığı yarıp yarıp limonata istiyor, bir dikişte içiyor, gidip ötede duruyor, dinliyordu. Sonunda kendinden söz edildiğini anladı. Artık kalabalık birikince, o da korkarak, tuhaf bir duyguda, nereden olursa olsun oraya damlıyor, limonata bile içmeyi unutup büyülenmiş, konuşulanları dinliyordu. Fırıncı, "onu yakalayıp asacaklar, Dervishi de asacaklar," dediğinde de bedeni baştan başa ürperiyordu. Fırıncıya, İmama, bu kasabadaki herkese bir an onları öldürecekmiş gibi düşman kesiliyor, sonra bir küçücük sözde onları canı gibi, yüreğinin içine sokacakmış gibi sevi-

yordu. Onları dinlemeyi iş edinmişti, kimse olsun olmasın İmanın tezgahının yanından ayrılamıyordu.

Bütün kasaba günlerdir Yusufu, bir de Memet Aliyi, Mustafa Beyin hallerini, başına gelenleri, kurulacak fabrikaları, çığına dönmüş, Yusufu yakalayamadıkça kuduran Yüzbaşıyı, Mahiri, Derviş Beyin oğlu Muzaffer, Muzafferle Memet Alinin ilişkilerini konuşuyordu. Herkes işini gücünü bırakmış bugünlerin bir daha ele geçmez, erişilmez, zengin, renkli macerasını yaşıyordu. Akçasazdaki makinalar de, makinaların gelişi, Ankaradaki Mahir Beyin arkadaşı da arada sırada hikayeye giriyordu. Ama illa ki, Yusufun var olup olmadığı, bir de Muzafferle Memet Ali...

Yeni yapılan büyük otelin salonunda toplanacaklardı. Salonu Memet Ali tutmuştu. Memet Ali yanında banka müdürü Zeki Beyle sabahtan beri gelip gelip gidiyor, yöresine sıralanacakları uzun masayı, sandalyaları, masanın üstüne konacak kağıtları, sümenleri, sümenler yaldızlıydı ve deridendi, yaldızlı bardakları, sürahileri gözden geçiriyordu. Masanın tam ortasına kristal büyük bir vazoda iri iri açılmış güller konmuştu. Bunu Memet Ali ısrarla istemişti, ta eskiden beri vazoda güller özlemiydi.

Ortaklar saat dörtte teker, teker geldiler. Ortakları kapıda avukat Cumhuriyet Felekoğluyla banka müdürü Zeki Zoydemir karşılıyordu. Halil Aksoyoğlu Osman Özbaşla, Memet Ali Muallim Rüstem Beyle, Muzaffer de Ala Temirle geldi. Memet Aliyle Muzaffer ilk olarak karşılaşıyorlardı. Herkes tetikte bu karşılaşmayı, sonucunun ne olacağını, bu iki kişinin birbirlerine nasıl davranacaklarını soluklarını tutmuşlar bekliyorlardı.

Onların kapıdan girdiğini görür görmez, sanki kırk yıllık dost, kardeşmiş gibi sevinç içinde gülerek Memet Ali Muzafferle karşılamaya koştu. Azıcık heyecanlı, biraz utangaç, azıcık da tedirgin, vardı Temir Ağayı kucakladı.

Temir Ağa: "Bu Muzaffer Bey," dedi. "Sarıoğlu."

Gülerek, birbirlerine uzun uzun bakarak, tartarak, el sıkıştılar. Ötekiler de yerlerinden kalkmışlar karşılaşmayı en ince

davranışlarına kadar izliyorlardı. Ala Temir Ağa Memet Alinin kulağına eğildi, usulca, "kucaklaşın," dedi. Memet Ali bir an ikirciklendi, yüzü bir an gerildi, sararır gibi oldu. Muzafferin elini bıraktı, onu candan kucakladı. Muzaffer de onu kucakladı. Ve kol kola girip geldiler masaya yan yana oturdular. Hiçbir şey olmamış gibi iş konuşmasına başladılar. Önce Zeki Bey söze başladı, işin başlangıcını, Hükümet kredi ilişkilerini özetledi, Memet Ali Ankaradan daha dün gelmişti, o son gelişmeleri uzun uzun anlattı. Temir Ağa konuştu Memet Ali sözünü bitirince. Konuşmalar saat yedide bitti. Başlıklı kağıtlar imzalandı. Noter hazır bekliyordu, onayladı. Daktilolar işledi, gene noter onayladı. Bu mutlu gün için şehir kulübünde bir şölen vardı. Sevinç içinde oraya koştular. Memet Ali ve Temir Ağa içmedi.

Gece yarısı şölen bitti. Memet Aliyle Muzaffer hep yan yanaydılar. Bütün toplantı boyunca ağızları kulaklarına vararak konuştular. Şehir kulübünden de gene ikisi kol kola çıktılar.

Ayrırlırlarken Memet Ali: "Muzaffer, senden bir şey rica edeceğim, sen bu gece bizde kalacaksın. Boş ver bunlara, seninle biz kardeşiz. Bizim çok uzun bir geçmişimiz var."

Muzaffer: "Tabii," dedi. "Sizde kalmayıp da nerde kalacağım. Estağfurullah."

Ve bire bin katılarak Muzafferle Memet Alinin bu dostluğu kasabada daha o gün anlatılmaya başladı.

Mahir Kabakçioğlu: "Bizi," diyordu,"böyle el ele verdikten sonra bu bölgede top yıkamaz, top. Bu çağ öyle bir çağ ki bin yıllık düşmanı bile işte mum gibi eder. Uygar çağ uygarlık getirir."

Ve Derviş Beye, can düşmanı, onu aşağılayan Derviş Beye, içindeki acıyı söküp atamasa da bütün bütün, acımaya başladı. Hele Akyollu Mustafanın hali beterin beteri idi. O yıkık çiftlik evinden çıkmam da çıkmam, ben burada ölürüm de ölürüm, diyor başka bir şey demiyordu. Mahir Bey şu dünyanın incığını cıncığını anlayan cin gibi bir kişiydi ama bu adamları, bir de Derviş Beye öfkesini, bir türlü anlamıyordu. Derviş Bey artık kimdi, ölse de yaşasa da ne olurdu sanki, bitmiş bir kişi. Ha varlığı ha yokluğu... Acaba öyle miydi?

Sıcaklar basmıştı. Sıcaktan kuşlar bile uçamaz olmuşlar, varlıklılar, ya da işi az olanlar Torosa yaylaya çekilmişlerdi. Mahir Bey karısını, çocuklarını yaylaya göndermişti. Kendinin çok işi vardı. Bir yanda Derviş Bey, fabrika işi, bir yanda Yusuf, Yusufu yakalayamadığından dolayı kahrolan Yüzbaşı, bir yanda Akçasaza açılan kanal, Akçasazın paylaşılması üstüne pazarlıklar, Akçasazdan pay kapmaya can atan bir sürü insan, memur, Ağa, köylüler, yedikleri dayaktan uslanmamış köylüler yine ucundan kıyısından sazlığa ucun ucun giriyorlardı, bu da kimsenin gözünden kaçmıyordu, ta Ankaradan bile Akçasazdan bir bahçelik toprak isteyenler çıkıyordu, bir yanda çeltik işi, pamuklar, kendi çiftliği baş döndürücü bir karışıklık, bir hızla onu uğraştırıyordu. Kasaba uyuşmuş gitmişti. Gene Derviş Bey, Mustafa Akyollu, Muzaffer Memet Ali ilişkisi, Yusuf konuşuluyordu ama eski hızını yitirmişti. Ta ki Derviş Beyin kız kardeşi Sabahat Hanım kasabaya gelinceye kadar.

Tam kuşluk vaktiydi, çarşının ortasından kısa etek, mavi bluz, incecik çorap giyinmiş, uzun saçlarını omuzlarından aşağı dökmüş, büyük ela gözlü, geniş kalçalarını, büyük memelerini sallayarak Sabahat Hatun geçti. Çarşıdakiler önce bu kadının kim olduğunu anlayamadılar, sonra birisi onu tanıdı ve söyledi. Uyuşmuş kasaba canlandı, dükkancılar dükkanlarının önlerine çıktılar, haber bir anda bütün kasabaya yayıldı, mahalledeki erkekler, yaşlılar, delikanlılar çarşıya döküldüler. Sabahat Hatun alımlı, başı dik, hiç kimseye, hiçbir yere bakmadan çarşığı bir uçtan bir uca üç kere geçti. Sonra da yukarıya, bozuk bahçeye doğru yürüdü gitti. Kollarında altın bilezikleri parlıyor, yanıp sönüyordu.

Narlar çiçek açmış, tozların altında kalmış canlı çiçekler, kırmızı bir yalın gibi parlıyorlardı gene de. Kırk dökük Ermeni örenleri nar çiçeklerinin güzelliğinin örtüsü altında kalmışlardı. Sıcakta tozlu kasaba yapayalnız, bomboştu. Nar ağaçlarında azmış arıların vızıltısı gittikçe sertleşiyordu. Yıkık örenlerde azgın karayılanlar, açıkta kıpkırmızı kesilerek sevişiyorlardı. Kimse dokunmuyordu yılanlara. Durgun yaz kasabanın ölmüşlüğünde bazı hayvanlar ve insanlar için azgın çiftleşme günleriydi.

Sabahat Hatun delikanlıları iki üç gün için bozuk bahçenin kokulu yarpuzları içinde ve tepeden tırnağa, bir ova dolusu çiçek açmış nar ağaçlarının, sıcak koygun kokulu incir ağaçlarının altında bekledi. Eşeklerle, kısraklarla çiftleşmekten bıkmış kasaba delikanlıları, açgözlü, ateşli, güzel bir kadına belki ömürlerinde ilk olarak sahip oldular. Dövüş kavga çıkmıyordu. Sabahat Hatun eski bir alışkanlıkla her şeyi iyi ayarlıyor, delikanlıları kullarıymış gibi yönetiyordu. Ona kim dokunuyorsa büyüleniyor, kul köle oluyordu.

Sabahat Hatun bozuk bahçeden hayıtlığa geçti, orada da köylü gençlerle... Sonra tepeye vurdu, bir yarpuzlu pınarın başında bir gece kaldı, sonra da ortadan yitti gitti, imi timi bellisiz oldu. Onunla yatmış gençler gecelerce bozuk bahçeyi, çamlığı, akarsuyun çakıltaşlarını kilometrelerce içerilere kadar sevdiği hayıtlığı aradılar, kimseyi bulamadılar. Nedense kasabada o gittikten sonra kimse onu konuşmadı. Kasabaya böyle bir kimse ne gelmiş ne de gitmişti.

Kürt İmam birden kudurdu. Tezgahın başında yarı deli, uzun kollarını batıya uzatarak bağılıyor, sövüp sayıyordu. Fırını, ötekiler, bu kadar kızgınlığının sebebini bir türlü anlamadıkları İmama yaklaşıyorlardı. İmam o kadar öfkeliydi ki, limonata içmeye bile onun yanına kimse gelemiyordu.

"Buldunuz," diyordu, "utanmazlar, orospular, uydurdunuz bir Yusuf, sırf Sakallıyı hapsetmek için. Söyleyin Sakallı ne yaptı size, ne yaptı? Gideceğim," diyordu, "Ankaraya, çıkacağım Başbakana, bizim adamımız yok mu sanki Ankarada, söyleyeceğim her şeyi. Her şeyi. Koca Reisi nasıl öldürdüğünüzü. Allahın bir adil adamını. Başbakan da, eğer adamsa, topa tutacak bu kasabayı. Gene eşkıyalar devrindeki gibi Nazmi Beyi gönderecek, o da ne kadar Ağa varsa bu sefer Diyarbekire değil Fizana sürecek Fizana Ağaları, duydunuz mu? Ulan hırpolar Yüzbaşı da duysun, ferishtahı da, Yusuf varsa da yok. Ulan itler, biz burada susuyoruz diye Karamürsel sepeti, çingene davulu mu sandınız bizi? Bizim, evet bizim birlikte Afyon cephesinde, hem de Galiçyada, hem de Çanakkaledede çakmak çaktıklarımız şimdi işbaşında değiller mi?"

Kafesteki bir aslan gibi çıplak, dövmeli kolları uzanmış, çınarın yöresinde ter içinde kalmış, boyun damarları şişmiş dolanıyordu. Arada bir pantolonunu indirip kalçasındaki yarayı gösteriyor, "bunu," diyordu, "ananıza oynas giderken almadım, bunu cephelede düşman yaptı."

Kasaba korkmuştu. İmam delirmemişe tehlikeliydi. Ona yanaşmamak gerekti. Ya şakaydı konuştukları, ya ciddiydi, ama ona yanaşmamak gerekti.

"Ulan," diyordu İmam, "ulan, Akçasazı kurutuyor Hükümet, o kurutacak, siz fıkara köylülere bir avuç vermeyeceksiniz. Şimdiden pay ettiniz değil mi? Koca Reis olsaydı bunu yapabilir miydiniz? Ulan bin yıllık düşmanı barıştırıyorsunuz dünyayı yutmak için. Bir de çocuk uydurmuşlar, onu arıyorlar, Akçasaz paylaşılırken sesini kimse çıkaramasın diye, döv babam döv ediyorlar. Ulan allahsızlar, Allah var yukarda Allaaah!" Sesi kısılıyor, tıslar gibi, gene de bağıırıyordu.

Ciddiye alınmasa da artık İmam çekilmezdi ve çok ileriye gidiyordu.

Mahir Bey onu bir sabah gene bağırmağa başlayacakken yakaladı: "Dur," dedi, "dur İmam, işler bildiğin gibi değil. Gel benimle."

İmam kuzu kuzu ardına düştü. Mahir kuytulukta ona konuştu: "Aman," dedi, "sen ne yapıyorsun, adamın dilini keserler! Koca Reisi kim öldürmüş? Kuşları avlarken merdivenden düşüp ölmedi mi? Yusuf da ölü değil, var. Herkes biliyor. Aman İmam, Yüzbaşı zaten delirmiş, bulamıyorum diye. Seni alıp götürecekti, ben yalvardım yakardım da... Amanı bilin mi sus. İşler bildiğin gibi değil."

İmam onu dinledi, birkaç gün ağzını bile açmadı. Kasaba ölmüş gitmişti. Bu birkaç gün içinde bir şey gözüne çarptı İmamın, uzun boylu, buruşuk, tozlu giyitli, yüzü gözü toza batmış, iri gözlü bir delikanlı karşıya dikiliyor, gözlerini ona dikmiş kırpmadan bakıyordu. İmam ona bakınca da, gözleri karşılaştınca da arkasını dönüp oradan uzaklaşıyordu.

Ne oldu ne olmadı, birisi mi onun sabrını taşırdı, İmam gene Yusuf yok, Koca Reisi öldürdünüz, Nazmi Bey gelecek, sürgün, Akçasaz demeye, eskisinden de daha hızlı bağırmağa baş-

ladı. Bağırmağa başladığı günün ikindisi bir astsubay dört candarmayla gelip onu çarşıdan alıp götürdüler. Candarma kumandanlığında Yüzbaşı onu ateş saçarak karşıladı, üstüne yürüdü, dövecekti, orada bulunanlar, Muallim Rüstem Bey, Mahir, Cafer Özpolat, Ala Temir araya girdiler. Ama Yüzbaşı kudurmuş, delirmiş, ağzına geleni söylüyordu ona. Ne köylüleri ayaklandırdığı, ne vatan hainliği, ne son Türk devletini yıkma çabası kalıyordu.

“Asılacaksın,” diyordu. “Asılacaksın. Asılmazsan da ömür boyu hapiste yatacağsın. Kim öldürdü Koca Reisi kim? Yusuf yok mu? Yok da koca bir devletin bütün güçleri dağ taş onu neden arıyoruz?” Ayaklarını yere vuruyor, yanına varıyor, aşağıdan yukarı ona bakıyor, dönüyor, çırpınıyor, kızırıyordu Yüzbaşı. “Söyle, söyle,” diyor, bağırıyordu.

“Zincirleyin bu tehlikeli, son Türk devletinin düşmanını,” diye candarmalara emir verdi Yüzbaşı. “Zincirleyin ve gözaltına atın. Haydi marş.”

Kürt İmam o gece ıslak, pis kokulu gözaltında kaldı, gözlerine bir damla uyku girmede. Bir gecede tüm canı bedeninden çekilip gitmişti. Ayakta duracak hali kalmamış, yüzü yeşil bir sarıya kesmişti.

Saat onda onu pis kokulu, karanlık yerden alıp Yüzbaşının karşısına çıkardılar. Ağalar, Savcı, Kaymakam da oradaydı.

Yüzbaşı: “Sen bu Beylere dua et,” dedi. “Yoksa bu yaşında seni ölünceye kadar böyle zincire vurdururdum. Bu Beyler senin etliye sütlüye karışmaz iyi bir adam olduğunu söylediler de şimdilik, bir daha hiç konuşmayacağına söz verersen seni bağışlayacağım. Söyle söz veriyor musun?”

İmam önüne bakıyor, yanakları seyirerek susuyordu.

“Söyle,” diye bağırıyordu Yüzbaşı. İmam karşılık vermiyor, durumunu da bozmuyordu. Yüzbaşı, “söyle söyle söyle,” diyor bağırıyor, o ağzını açmıyordu. Yüzbaşı bağırdı çağırdı, yöresinde döndü, öteki kanı çekilmiş, sarı yeşil yüzüyle, zincirlerin ağırlığından azıcık bükülmüş öyle durdu kaldı.

“Alın götürün bu vatan hainini,” diye gürledi Yüzbaşı. “Çıkarmayın oradan, mahkeme gününe kadar. Bir de zabıt tutun, tanıklar bulun halkı tahrik ettiğine dair. Haydi...”

Yerine oturdu. Ama bir türlü yerinde duramıyordu.

Mahir Kabakçioğlu: "Onun yerine ben söz veriyorum," dedi. "Yazık İmama."

"Ben de," dedi Muallim Rüstem Bey.

"Bir daha böyle ileri geri söz söylememeye söz verirse İmam Ağa ben de," dedi Ala Temir. "Ben de... İmam iyi bir adamdır."

"Bırakın gitsin," dedi Yüzbaşı. "Hele bir daha konuşsun da göreyim onu." Belinden tabancasını çıkardı. "Hele bir daha konuşsun öyle." Tabancasını İmama çevirdi. "Onun ağzını kurşunla doldururum."

İmam ayakları birbirine dolanarak merdivenleri suskun, ağır, küçülmüş, kamburu çıkmış indi, evine yollandı. Karısı onu kapıda her zamanki gibi sakız gibi ak başörtüsüyle bekliyordu. Belki de dün akşamdan beri olduğu yerde kıpırdamadan onu bekliyordu. Çilingir sofraya dün akşam kurulduğu gibi el değmemiş, yerindeydi.

İmam başını kaldırıp karısına bakamadı, gülemedi, doğru gitti kendini yatağa attı, gün batıncaya kadar uyudu. Uyandığında karmakarışık yüzü şaşkıncı. Karısı bir ibrikten eline su döktü, o ova ova bol köpükle yüzünü yudu. Sofrasındaki mezeler yenilenmişti, oturdu. Sonra gözlerini karısına dikip uzun uzun ona kederle baktı, dudakları kıpırdadı, yutkundu, bir süre konuşamadı, birkaç yudum çekti gene konuşamadı. Bir yumruk gelip gelip boğazını tıkiyordu.

Serince bir yel esti, yukardaki asma, kavak yaprakları hışırdadı. Ondan sonradır ki İmam konuşacak gücü kendinde bulabildi.

"Hanım," dedi, "bundan sonra bu kasaba bize hayretmez, öteberiyi torla topla da artık göç edelim. Nereye olduğunu bilmiyorum ama, buradan çıkalım da..."

"O iyi insanlar, o güzel atlara..."

Suskun, duru, yağmaz gibi sarı yağmur inceden atıştırıyor-du. Yok gibi. Ortalık bir sapsarı, ıslak aydınlanıyor, bir sapsarı, ıslak kararıyordu. Uzun, geniş bir aydınlık deliği ardından Ak-çasaz, ağaçlar, Anavarza soluk, bulanık gözüküyor, bir yitip, bir an sonra da ortaya çıkıyorlardı. Güneş yok gibiydi. Unutulmuş gitmiş, belki de hiçbir zaman doğmamış... Ya da tek mil gökyü-züne un ufak olup dağılmış. Yağmaz gibi sarı yağmurda yer yer balkımlar, çakmalar, yıldız akmaları... Yağmur yoğun tu-runcu, toprak kaynaşmış, bir olmuş, aradaki çizgi kaymış, da-ğılmış, bir an gökyüzü koyulaşüyor, bir an toprak açılıyor. Bazı aydınlık sarıdan, bazı koygun turuncudan daha koyu lekeler görünüp yitiyorlar. Dingin sessizlik çın çın ediyor ortalıkta. Balçık koygunu bir iniyor, bir çıkıyor, bulanıklığın ardında yiti-yor, birden apaçık ortaya çıkıyor, her şey belli, gözüküyor her şeyiyle. Atlar doru, kır, al, demirkır, gümüş savatlı takımları, güneş gelir gibi, doğar gibi balkıyıp sönüyor. Atlar ağır, dizleri-ne, karınlarına kadar balçığa batmışlar, bitişmişler, balçığı yara-rak, arkalarında sünen balçıkla birlikte yürüyerek geliyorlar, zorluyorlar sarı yağmuru, turuncu balçığı yarararak, bütünleşe-rek. Sıcak bunaltıyor, sarı koygunlukta, ince ışıltılarla bütünle-şerek tütüyor.

Atlılar yan yana, balçığı yarararak, kıpırdamaz gibi ilerleye-rek. Sarı yağmur bir geceye düşerek, sarı bir karanlıkta, bir gündüzde balkıyarak gelen atlıların boyutlarını değiştiriyor.

Turuncu bir traktör dizisi arkalarında, balçığa saplanmışlar, çıkamıyorlar. Atların kuyruklarını bağlamışlar.

Konağın avlu duvarına iri bir kuş geldi, konar gibi değil, bir taş gibi ağır düştü. Kanatları bir süre açılmış, birbirine geçmiş çırpındı, sonunda dengesini sağlamış oraya yerleşti. Tüyleri domur domur olmuş ıslak, boynunu içine iyice çekti, çırnaklarıyla sağlam duvara yapıştı, bir top oldu, orada, duvardan bir parça, kalakaldı. İkinci kuş da düştü az sonra, tıpkı ötekisi gibi. Sonra üçüncü, dördüncü, beşinci... Avlu duvarına, baştan sona ıslak, üşümüş, boyunlarını içlerine çekmiş kuşlar sıralandılar, duvarın parçasıydılar.

Traktörlerin sesi gürlledi, ovayı salladılar, dumanlar salıverdiler. Toprak koyu turuncuya kesti. Balçığa saplanmış atlar, üstlerindeki biniciler koyu, sünek, balçık turuncusuna kestiler. Tüyleri domrumuş kuşlar balçık turuncusu, yapışkanlığı, ağırlığı oldular. Bir daha hiçbir zaman kanatlarını kaldırıp uçamayacaklardı belki de, ağır, balçıktan, taştan...

Atlar sünek balçığı zorluyorlardı. Sırtları dumanlanıyor, tütüyordu. Biniciler bu duman içinde kalıyorlardı. Birden öndeki atlı koptu yerinden, boşandı, doludizgin, ayağı toprağa değmiyor gibi. Onun koşmasıyla birlikte ovada sessizliği yırtan, kılıç gibi kesen bir çığlık da yükseldi. Atlı çığlıkla birlikte konağın kapısına geldi durdu. Çığlık yoğunlaşarak konağın kapısına vuruyordu. Atlıdan bir inilti geliyordu, insanın sinirlerini altüst eden, kusacağını getiren. Çığlıkla, iniltiyle, baş döndürücü bir hızla atlı konağın yöresinde dönmeye başladı. Öteki atlılar da boşanmışlar, onlar da konağa gelmişler çığlıklarla, bir an kapıda durmuşlar, sonra öteki atlının ardınca savrulmuşlardı. Atlılar konağın yöresinde dönüyorlar çığlıklarla, kuşlar da ağır, balçık kanatlarını çığlıklarla kaldırıp kaldırıp indiriyorlardı.

Kuşun bir tanesi tap diye ölü gibi avlunun ortasına düştü. Toprak sarsılır gibi oldu. Oraya, tozların ortasına serili kaldı. Kanatları balçığa gömüldü. Önde koşan atlı da onun ardından avlunun ortasına düştü, atın ayakları dizlerine kadar toprağa battı. Bir daha da yerinden kıpırdayamadı. Derviş Bey odasının penceresinden ayrıldı sofaya geldi korkuluğa dayandı. Yüzü

sarıydı, elleri titriyordu. Bir hoş üşüyordu, büzüldü. Avludaki atlı kanlı bir balçığa batıp çıkmıştı. Üzengisinden damlayan kanlar avlunun tozlarını oyuyordu, şıp şıp... Çatır çatır güneş ortalığı yakıyor, toprağı eritiyordu. Sarı yağmur durmadan ıydırıyordu. Kan tozların içine gölleniyordu. Sağır edici çığlıklar yağmuru, sıcağı kesiyor, çıldırıyor, insanın iliklerini çürütüyor, titretiyor, üşütüyor.

Avlunun ortasındaki kanı şorlayarak akan adam, gözleri büyüyerek, esmer yüzü acıdan allak bullak, yerde tozu oyan, köpüren kanını seyrederek, iki büklüm, boynu kanının gölendiği yere sarkmış kalmış, sunmuş... Derviş Bey çözölmüş yorgunluktan, bitkinlikten yerinden kıpırdamıyor, bağılıyor, bağırtısı birbirine geçmiş kaya yankılarının, at kişnemelerinin içinde yitip gidiyor, kuş çığlıklarının, kanat şapırtılarının arasında, kuşlar taş kanatlarını kaldıramıyorlar, ağzı açık, sesi bağtırmaktan kısılmış, tıslıyor. Sarı yağmur da taş kesildi, yorgun, bitkin. Her şey taş kesilmiş, kıpırdamıyor. Atlılar çığlık çığlığa avlunun ortasına doluştular. Balçığa karınlarına kadar saplandılar. Derviş Beyin yüreğı bu anda durayazdı. İrkildi. Üşüdü. İlikleri, sesi, toprak çürüdü, koktu. Adamlar ardı ardına atlarından atladılar, balçığa saplandılar göbeklerine kadar. Balçıktan adamdılar. Giyitleri, saçları, yüzleri, her yerleri balçıktandı. Derviş Bey terliyordu, her bir yanı, saçlarının ucu bile terliyordu, ekşi, yakıcı. Çığlıklardan hiçbir yeri göremez oldu bir ara. Her şey silindi. Yağmur gürlledi, sallanan dökölen bir fırtınada. Derviş Bey yorgunluktan yok gibiydi. Gözleri başı sarkmış uzağı, toprağı değıdi değıcek adamın gözlerindeydi. Adamın gözleri de yorgundu. Yorgun adam ağır ağır doğırluyordu. Doğırlıdu, elindeki dizginini Türkmen eyerinin kaşına taktı, gene sarktı. Kolları iki kanat gibi açıldılar, toprağı düştü, kolları açılmış. Bir elinde nagant tabancası sarı yağmurla menevişliyordu. Dizlerine kadar balçığı gömölmüş, kanı akıyordu. Bir köten gibi balçığı yara yara, ilerledikçe beline kadar gömölerek konağıın kapısına geldi, yanında Muzaffer vardı, kolundan tuttu adamı götüırdü avlunun ardına koydu. Kuşlar kıpırdamadılar. Balçığı saplı adamlar inillediler. Atları kişnedi, kuşlar yerlerinden kıpırdamadan, çığlık çığlığa kanatlarını çııptılar. Muzaffer avlu

kapısını kapadı, sürmeledi, hiçbir şey olmamış gibi, kollarını sallayarak, ağzında piposu, başı yukarda konak kapısına geldi, arkasına döndü baktı ki, ne görsün, adam yanında, balçığı yara yara gelmiş, can çekişiyor. Derviş Bey yorgunluktan kıpırdamıyor, çırpınıyor, bağırıyor, deliriyor, varıp kanı tükenen adamı alıp yukarı çıkarmak istiyor, olmuyor, yapamıyor. Muzaffer adamı şöyle bir tepeden süzdü, koluna girdi, sürükleyerek götürdü avlu kapısına yeniden koydu. Kanı tükenen adam daha Muzaffer konak kapısına varmadan kapıya geldi. Muzaffer öfkelendi, yaralı adamı kaptığı gibi, adamla Muzaffer arasında inatçı bir cebelleşme başladı. Sonunda kanı tükenmiş adam kendini Derviş Beyin ayaklarının dibinde buldu. Hidayet, köylüler, Hatun geldiler. Derviş, “çabuk çabuk adam ölüyor, kurtarın onu,” dedi. Sesini duydular. Adamı götürdüler, kana balçığa bulanmış adamı yudular arıttılar. Adamın kara gözleri git-tikçe büyüyor, şaşkınlıkla, kara kıvrıkcık sakalı menevişliyordu.

Yağmur dindi, ılık... Avludakiler atlarına bindiler, hep bir ağızdan bağırdılar.

“Sultan Ağa, Sultan Ağa, Emir Sultan, Emir Sultan, gel bize, gel bize sen kaderinden kurtulamazsın. Değil Sarıoğlu Dervişe sığınmak, Sultan Süleymana bile sığınsan kaderin elinden kurtulamazsın.”

Sustular, beklediler. Şimşekler çaktı, şimşekle gökyüzü parçalandı, parça parça üstlerine döküldü.

“Derviş Bey, Derviş Bey, sen onu ver bize. Vermezsen alırsız, konağını başına yıkarız, Yusufu Yüzbaşıya teslim ederiz.”

Derviş Bey: “Alın,” dedi. “Alın, işte orada Muzaffer. Büyük oğlum. Alın sizin olsun. Ne yaparsanız yapın ona. Emir Sultanı, bana sığınmış, bana bağışlayın. Yusufu bana verin.”

Adamlar güldüler, Muzafferi top gibi elden ele attılar, “bunu mu, bunu mu veriyorsun bize? Bu neye yarar ki, al senin olsun.”

Muzafferi Memet Ali kurtardı. Otomobili kapıda durmuştu. Bıyıkları yeni terlemiş, inceydi. Hasır şapka, beyaz gömlek, ayakkabı, beyaz pantolon... Vardı Muzafferi onların elinden aldı, koluna girdi, konağa küçümseyerek bir göz attı, Derviş Beye tepeden baktı, Derviş Bey tabancasına davrandı, tabancayı kılı-

findan sökemedi. Ötekiler güle oynaya otomobile bindiler gittiler. Onlar gider gitmez buldozerler sökün etti, koyu turuncu, konağı sardılar. Atlılar atlarından indiler buldozerlere bindiler, konağın yöresinde toprağı, konağı sarsarak döndüler. Bir an buldozerler duruyor atlara atlayıp dönüyorlar, bir an atlardan buldozerlere geçiyorlar dönüyorlardı. İkinciüstü sarı yağmur dindi, tüyleri domurmuş ıslak kuşlar uçtular, konağın üstünde uçtular.

Adamlar avlunun ortasına, ellerinde filintaları sıralandılar. Beklediler kıpırdamadan, gözleri yumulmuş. Hep birden ağızları açıldı, bir olmuş bağırdılar: "Emir Sultan, Emir Sultan, sen dinleme o deliyi, sen dinleme onu. O çıldırmış. Sen kendin kaç gel, o delinin elinden kurtul da gel."

Emir Sultan sesi duydu, gözlerini açtı, ateşler içinde yanıyordu. Ayağa fırladı, kendini dışarı attı, "alın beni, alın beni, bıktım bıktım, parçalayın beni, yeter," diye bağırdı. Hidayet vardı, Emir Sultanı kucağına aldı, küçük bir çocuk gibi kalmıştı Emir Sultan, yukarı çıkardı yatağına yatırdı. Kürt Cerrah, "bu adam bir ay daha yataktan çıkamaz, yarası ağır, yataktan çıkar-sa ölür," dedi.

"Ver onu bize, ver onu bize, Yusuf bizim elimizde, vermezsen bu akşama kadar onu Yüzbaşıya götüreceğiz."

Bir adam geliyordu aşağıdan, cerenlerin ortasında. Toz direkleri, binlerce yay gibi, kıvılcımlar gibi çakarak gelen cerenlerle. Cerenlerin içinde Yusuf bir beliriyor, bir yitiyordu. Gerenler, toz direkleri, Yusuf, kuşlar birbirlerine karıştılar Akçasaz üstüne böyle karmakarış aktılar. Adam ortada kaldı, başı göğsüne düşmüş geniş halkalar çizerek kendi yöresinde dönüyordu.

Buldozerlerden inip atlara binen adamlar, atlarının takım-larını, üzengilerini şakırdatarak konağın önüne sıralandılar: "İşte gördün gözünle, işte gördün, işte gördün," diye bağırdılar. "Ver Emir Sultanı bize, ver. Başka çaren yok."

Yüzbaşı onlara komut verdi. Oldukları yere dikildiler kıpırdamadılar. Arkalarında atlar tepiniyordular. Atların arkasında buldozerler mazot kokarak çalışıyordular. Yüzbaşı bir buldozere bindi gitti, tepeden, öldürücü, aşağılayıcı bir bakış attıktan sonra Derviş Beye.

"İşte gördün, gördün işte."

Her yer karanlık bir toza battı çıktı. Emir Sultan boynu büyük karşısına geldi dikildi: "Hakkını helal et Bey," dedi. "Ben bittim," dedi. "Daha fazla uzatmanın ne gereği var, benim so-num belli. Ben gidiyorum. Ver beni de Yusufu ellerinden al!"

Derviş Bey konuşamıyordu.

Emir Sultan elini koynuna soktu, altın işleme bir hamayıl çıkardı koynundan, "bu sende kalsın," dedi. "Seni düşmanla-rından, bilcümle kötülüklerden, zulümlerden, aşağılanmalar-dan korur."

Derviş Bey eline aldı hamayılı, uzun uzun baktı, döndürdü çevirdi baktı, gülümsedi, günlerdir ilk olaraktan yüzü aydın-landı: "Neye gerek, neye gerek, bundan sonra neye gerek eeey Emir Sultan, sen gittikten sonra..."

Hamayılı ona geri verdi. Öteki aldı koynuna koydu, bir şey söylemeden... Merdivenleri indi, avluya vardı, orada, çatırda-yan güneşin altında kalakaldı, gölgesi koyu, ayaklarının dibine çörekledi. Kanı sızıyordu.

Kürt Cerrah: "Olmaz, olmaz olmaz Bey, bir adam bir evden bu halde çıkıp gidemez. Bu Çukurovada insanlık toptan öldü mü?"

"Öldü Cerrah öldü," dedi Derviş Bey. "Çukurova öldü."

"Gene de olmaz," dedi Cerrah.

Buldozerliler, atlılar tozu dumana katarak, o anda avluya doluştular, sevinç içinde. Ağızları kulaklarına varıyordu. Islak kuşlar gene yorgun, ağır, domurlamış tüyleri, kanatlarıyla gel-diler avlu duvarının üstüne döküldüler.

Adamlar kuşları görünce şamatalarını, sevinçlerini daha artırdılar, kuşlara koştular, her birisi bir kuş aldı avlu duvarının üstünden, ıslak, ağır, kıpırdayamayan. Her kuşu kapan o anda çekip boynunu koparıyordu. Bir anda avlunun içi kuş ölüsüyle doldu. Kuşlar bittikçe yeni kuşlar akıp geliyor, avlu duvarının üstüne konuyorlar, onlar konar konmaz adamlar kapıp boyun-larını koparıyorlar, başlarını bir yana, gövdelerini bir yana atı-yorlardı. Avlu öbek öbek kuş ölüleriyle doldu. Kanla, ıslak tüy-le, solmuş gözle doldu.

"İşte gördün Emir Sultan, işte gördün, işte, işte."

Emir Sultan direğin dibine büzülmüştü, küçücük, yok olmuştı. Canlı, iri, yalım karası gözleri şaşkınlıktan delirmiş, kıvrıcık sakalı titriyordu.

“Verme beni onlara Bey, verme! Sen Sarıoğlusun, ben geldim sana sığındım. Nasıl verirsin onlara beni.”

Derviş yorgundu, ilikleri, toprağı çürümüştü.

Merdivenlerden uzun boyunlu, hep gülen, mavi bir kravat takmış, lacivert giyiti düzgün, ütülü, yakasına bir mavi mendil sokmuş, fötrü çiçekli, ayakkabısı rugan, yere basmaktan korkarak, usul yürüyen bir adam çıktı, sofanın ortasında durdu, araştırdı, soğukkanlıydı, gözlerini kaldırdı, cebinden ak kağıtlar çıkardı, okudu, bitirdikten sonra direğin dibindeki, iyice küçülüp gitmiş Emir Sultana geldi, başında durdu, ona başka pembe bir kağıt gösterdi. Emir Sultan elindeki tabancayı kuzu kuzu ona teslim etti, ayağa kalktı. Baş göğsündeydi, öyle yürüdü merdivenin başına kadar, orada bir an durdu Derviş Beye baktı, göz göze geldiler. Derviş Bey gözlerini indirdi, başını kaldırdığında Emir Sultan yoktu. Avludan gelen sevinç çığlıklarını duydu. Balkona vardı. Emir Sultan orada, avlunun ortasında duruyordu, başı sağ omzunun üstüne düşmüştü. Bir an çığlıklar kesildi, mavi kravatlı adam: “Alın,” dedi, parmağıyla Emir Sultanı gösterdi. “İstedığınız bu değil miydi, alın öyleyse.”

Birden Emir Sultanın üstüne saldırdılar. Derviş Bey gene bir ara Emir Sultanla göz göze geldi, sonra her şey toz içinde kaldı. Çığlıklar, gülüşler, homurtular... Toz açıldığında Emir Sultanın parçalanmış, kana batmış çıkmış ölüsü kuş ölülerinin üstünde yatıyordu. Kolunun birisi kopmuş.

Sarı yağmur geceye dönüşerek usul usul, yağmaz gibi inceden belli belirsiz, saydam yağıyordu. Balçıga, saman çöplerine, toza bulanarak...

Derviş Bey gözlerini Akçasazın üstüne, eski Anavarza örenlerine çevirdi.

“O iyi insanlar... O güzel atlara...”

Gece kımıldıyordu, ağır, ıslak, boğucu. Tabancası bedeninden bir parça gibiydi. Mermilerin aşınmış parlaklığını elleriyle duyuyordu. Sesler yandan, arkadan, önden bir duvar gibi, su gibi yükseliyordu. Yorgun, bitkin bacaklarını kımıldatacak halde değildi, bir deri bir kemik kalmış bedeni çatırdıyordu. Kulagina bütün bu gürültülerin içinden bir ses geliyordu ama bu sesi bir türlü seçemiyordu, sağır sessizliğe benzer bir ses. Sesin ardında bir ara kafiri gördü. Kafir bir aydınlıkta görünüp yitiyordu. Ayağına bir zincar takıldı, dikenleri bacaklarını yırttı, kanlar sızıyordu ılık ılık. "Kaçma kafir," dedi usulca. "Korkma benden." Bekliyordu. Bataklık, gecenin sessizliğinde iç çekiyor, soluklanıyor, yöresindeki toprağı sarsarak homurdanıyordu. Kafir onu görür görmez düşe kalka bataklık kıyısınca kaçmaya başladı. "Kaçma kafir, korkma." Kafir aldırmıyordu. Dizleri feldirdiyordu. Kafirin ardınca bataklık kıyısından koşuyordu, eli tabancasının tetiğinde. Kafir kendisini bataklığa kaldırdı attı, sular onu yuttu, köpürdü. Orada, suların kafiri yuttuğu yerde gün ağarıncaya kadar üşümüş, büzülmüş, tabancası eline yapışmış bekledi. Gün ışıırken su kaynaştı, bir insan başı genişliğindeki yeri köpüklenip kabarcıklandı. Sonra uzun, kadın saçları gibi saçlar yüzdü suda, ardından alnı, gözleri, burnu, ardından da bütün baş çıktı suyun yüzüne. Katılarak gülüyordu. Bu Memet Alinin başıydı. Tetiğe dokundu, o tetiğe dokunur dokunmaz baş kafirin başı oldu. Solgun, kederli. Tetiğe asıldı, baş suya üç kere girdi çıktı, sular köpürdü, bataklık yerleri sar-

sarak soluklandı, baş gene Memet Alinin başı oldu. Bu bir oyun olacaktı, o kurşunu sıktıkça baş bir Memet Ali oluyor, bir kafir. Bu oyun gün kızdırıncaya kadar sürdü. Serçeler dallarda delicesine vıcırdasmaya başladılar. Kulaklarını pamukla tıkadı, gene de serçe seslerinden duramadı. Karşıdaki ağacın dallarına üç el sıktı, dallar kırılıp yere serildiler. Serçeler uçmadı, gürültülerini de kesmediler. Bir duman, bir karabulut indi ağacın üstüne. Serçeler gürültülerini daha da artırdılar. "Gidin başımdan, gidin başımdan, ben buradan hiçbir yere gidemem. Kandırdınız beni, hepiniz, hepiniz." Bas bas bağırıyordu. Sesi ortalığı çınlatıyordu, serçelerin vıcırtilarına karışmış. Gök baştan başa yarıldı, ardında bir karanlık boşluğu açıldı, yere iniyor. Bataklık patladı, kafiri kıyıya sazların üstüne attı. Kafir ağır ağır soluklanıyordu. Kafire yetişmek için koştu, yanına vardı, o yanına varır varmaz, kafir bir yaya basılmış gibi kendini kaldırdı bataklığın içine attı, bir süre çamurlu su onu yüzünde tuttu, sonra da ağır ağır dibe çekti. "Olmaz olmaz, gitme kafir, bu olmaz," diye bağırdı sesi kısılıncaya kadar. Yüzlerce yerden, kayalıklardan, bataklıktan sesi dönerek yankılandı. "Olmaz olmaz." Gözünü kafirin battığı yere dikti, bataklık kurudu, toprak yarıldı, taş gibi oldu. Kafir bir çamurdan heykel gibi orada, yarılmış toprağın üstünde serili kaldı. Serçelerin sesleri arasından kulağına bir inilti geldi. İniltiye koştu, kafiri, bu çamur adamı sırtladı, erimiş bir gümüş gibi yanarak akan suya koştu. Kafir sırtında inliyordu, kaldırdı suya attı. Kafirin çamurları döküldü, karşısına çırlıçiplak elleriyle hayasını örterek dikildi. Yüzü solgundu. Gözlerini kapamıştı, bacakları feldirdiyordu, bacaklarının uzun kılları dikilmişti. Göğsünün, kollarının, hayasının kılları da iğneler gibi dimdikti. Saçları dimdik, kirpi okları gibi. Yüzü uzadıkça uzuyor, soluyordu. Kafir inliyordu, ağıda benzer bir inleme. Tabancayı doğrulttu, o tabancayı doğrultur doğrultmaz, kafirin yüzü o anda silindi, yerine Memet Alinin yüzü geldi kondu. Memet Alinin yüzü inatçı, alaycı, tepeden, aşağılayan, gülüyordu. Memet Alinin başının yöresinde başka birtakım başlar belirdi. Hepsi de gülen. Bu başların hepsini tanıyordu, ama çıkaramıyordu. Mermi torbasını aradı buldu, kurşunları tabancanın topuna doldurdu boşalttı, doldurdu

boşalttı. Gözlerini açtı yumdu. Karşısında sarı çizmeleri, çatlamış, kabuk bağlamış dudakları, karmakarış yarı dökülmüş saçları, kamburu çıkmış kafiri gördü. Bir karayılan geldi kafirin boğazına dolandı, uzun, kalın, güçlü bir ylandı bu. Kafir iki eliyle tutmuş boğazını sıkan yılanı açmaya çabalıyordu. Alın, boyun damarları parmak parmak çıkmış, gözleri pörtlemişti, yılan ağzındaki kurbağa gözleri gibi. Kafir uğraştı uğraştı boynunu sıkan yilandan kurtulamadı, sapsarı kesildi, fırtınaya tutulmuş gibi öne arkaya, sağa sola büküldü, boğazı kesilen bir adamın çıkardığı sesleri çıkardı, kendi yöresinde sallanarak döndü döndü, dizleri kırılarak bataklığa yürüdü, bataklığın kıyısına geldi, göbeğe kadar çamura saplandı. Karanlık bastı, uzun bir süre orada, bataklığın kıyısında bir kıpırtıdan başka bir şey göremedi. Nalbant atını nallıyordu, nallarda çekiç sesleri. Tellal yanında duruyordu, mahzun çocuk yüzüyle, inatçı. Koştı, hançerini çekti, yılanı başından tuttu, kesti, karanlık açıldı Memet Ali gülüyordu. Kesilmiş yılan genişledi, uzadı, mercan gözleri ışıladı, çatallı dili, uzun dişleri sivrildi, Memet Aliyi kısıkırak, tepeden tırnağa sardı, boynunu sıktı. Memet Alinin gözleri pörtledi. Memet Ali daha gülüyordu. Birden yüzü acılaştı. Mavi traktör, paletleri toprağı yarararak, pis bir koku yayarak geldi evin duvarlarını sarstı. Duvarlar sallandı. Turuncu traktör de geldi. Ardından yeşil, sarı, kırmızı traktörler geldiler avluyu doldurdular. Kafir Memet Aliyi boynundan tutmuş traktörlerin tekerleklerinin altına sürüklüyordu. "Kurtarın, kurtarın beni bu kafirin elinden." Bağırdı bağırdı, sonra sesi birden kirp diye kesildi. Bir traktör hızla geçti, Memet Alinin ezilmiş başı çimento kaldırımın üstünde yamyassıydı. Şişmiş bir gözü, ince, ak bir ipe bağlı, başından uzakta duruyor, gülüyordu. Gözün üstünden bir traktör geçti. Göz gene gülüyordu. Gözün üstünden durmadan traktörler geçtiler, göz gene öyle şişmiş, ışlanmış, iri bir sümüklüböcek gibi salyalı orada duruyordu. Kafir geldi, Memet Alinin ölüsünü topladı bir çuvala doldurdu, "al," dedi, "bu senindir, ne yaparsan yap."

Dişliler dönüyordu, ağır, geniş, gürültülü, top top bezler, kumaşlar dokunuyordu. Kafir elindeki çuvalı dişlilere verdi, azar azar. Memet Alinin çığığı duyuldu üç kere, üst üste. Kafir

attan indi şimdi, merdivenlerde ayak sesi. Merdivenler yaylanıyor. Sofa da sallandı. Ayak sesleri çoğaldı, oda oda geziyor, babasının evi gibi. Yüreği sıkıldı, kusacağı geldi, çırılçıplak oldu. Elleri hayalarında. Birden ellerini hayalarından çekti, hayaları sızladı. Tüm bedeni bir ölüm acısında gerildi, tabancasını bir anda doldurdu, namluyu kapıya çevirdi, Memet Alinin sesini duydu. Ses emirler veriyordu. Tabancanın topundaki mermiler kendiliğinden boşaldılar, serçelerin vıcırtısı ortalığı aldı, dallarda binlerce serçe kaynaştılar. Kafir kaldırdı kendisini bataklığa attı, "beni kurtarma, beni kurtarma!" diye bağırdı. Üstünden atlılar geçti, kafir at ayaklarının arasında, tozun çamurun içinde debeleniyordu. Azgın, doludizgin, keskin, parlak nallı atlar geliyor kafirin başına basıyorlar, nallar kafirin başını yamyassı ediyor, kafir atların ayaklarına sarılıyor, o atı bırakıp onun ayağına, o atı... Atlılar geçip gittiler, kafir ortada, tozlar usul usul iniyordu, çırılçıplak kaldı, baştan ayağa kan içinde. Elleri hayalarında. "Vur beni, vur beni," diye bağılıyor, kendi yöresinde deli gibi dönerek. "Vur beni, vur beni de kurtar. Bunca yıllık geçmişimiz var. Sen isteseydin ben seni vurmaz mıydım, vur beni."

Memet Ali karşıda durmuş gülüyor. Kıvanç içinde. Ak pantolonu, şapkası, ak eldivenleri, güneş gözlüğü, ıslıl ıslıl bir otomobilin yanında. "Öldür beni, kepaze olduk. Akılsızlığımızdan, inadımızdan, uyamamazlığımızdan kepaze olduk. Bu son. Öldür beni de kurtar beni. Sen beni öldüreceksin, öldürmelisin. Hakkım değil mi?"

Orada, güneşin altında, kanlı, sıcakta kanı sası sası köpürerek, toza damlayarak, elleri hayasında, yumulmuş, yalvararak bakıyor. "Öldüreyim seni kafir. Bu benim hakkım, senin de... Doğru, seni öldürmeliyim. Bu iş de böylece bitsin." Boynu bükülmüş, gözleri ölü koyun gözleri gibi olmuş, yalvarıyor. Tabancaya davranıyor, kaldıramıyor, tetiğe basacak gücü kalmamış, elleri titriyor. "Dur kaçma, azıcık dur, gücümü toplayayım, öldüreceğim seni, kurtaracağım. Dur yerinde azıcık." Candarmalar geliyorlar, süngülü. Süngüleri günde yanıyor. Sarıyorlar kafirin dört yanını. O ona itiyor kafiri, o ona... Top gibi oynuyorlar onunla. Kollarına ağır kelepçeler, boynuna zincirler takı-

yorlar, boğazına bir ip takıp ipi atın üstündeki Yüzbaşının eline veriyorlar. Yüzbaşı atının üstünde konurlu, dimdik, göğsünü şişirmiş, sarışın bir kurda benziyor. Atını sürüyor, hızlı, kafir yere kapaklana kalka, kapaklana kalka ardında sürükleniyor.

Toz duman kapladı ortalığı. Sıcağı tozu, ışığı korna sesleri yırttı. Memet Alinin sesi: "Dur Yüzbaşı... Hazır ol!" Yüzbaşı, "buyurun Beyim, Memet Ali Bey." Memet Ali vardı, "geçmiş olsun amca," dedi. "Kusura kalma seni tanımamışlar." Yüzbaşuya döndü, kıvanç içinde gülüyordu. "Bırakın Beyefendi," dedi. "Bir yanlışlık olacak. Ne bu zincirler, ne bu kelepçeler. Kimi götürüyorsunuz?"

Kafiri hemen bıraktılar, Memet Ali onu otomobile çağırdı, otomobilin kapısını kendi eliyle açarak, kafir vardı, karşısında durdu, yüzüne tükürdü. Memet Ali kıvançla güldü, otomobili ne bindi sürdü, kafir toz toprak içinde çırılçıplak kaldı, koşarak avluya geldi, yere kapaklandı, tozların içine serildi kaldı. Vardı, elinden tuttu. "İyi yaptın, iyi yaptın," dedi. "Korkma seni öldüreceğim."

"Öldüremezsın," diye inledi kafir. "Öldüremezsın beni. Bu iyiliği yapamazsın. Ellerin titriyor, tetiğe basacak gücün kalmamış."

"Kalmadı," diye inledi. "Yoksa seni böyle rezil kepaze eder miydim dost düşman içinde. Sen benim can düşmanımsın. Kanımsın, canımsın. İyi yaptın ona, iyi yaptın."

Kafir ilk defa güldü. Elini uzattı, elini tuttu, sıcacık. İkisi sevgiden, dostluktan ürperdiler.

Ve bekliyordu, pencereye oturmuş. Aşağı yoldan kamyonlar, otomobiller, traktörler, batözler geçiyordu, toz içinde kalarak, sesleri Anavarza kayalıklarında birkaç misli büyüyüp yankılanan... Dalda iki serçe oynuyor, vıcırdaşıyorlardı, namluyu çevirdi ona, tetiği düşürdü, serçenin birisi tüyleri havada saçılarak darmadağın yere düştü. Öteki serçe bir süre ortadan yitti, sonra geldi yerde paramparça, dağılmış arkadaşının ölüsü yöresinde çığlık çığlığa dönmeye başladı. Yürek parçalayıcı bir durumdu. Namluyu doğrulttu, dağılmış tüylerin bir kulaç kadar üstünde uçan serçeyi nişan aldı, tetiğe bastı, ortalık bir tüy

dumanı içinde kaldı. İkinci serçenin ölüsünü gözleriyle aradı aradı bulamadı.

Yüreği tetikte, günlerdir böyle, serçelere nişan alarak, ortalığa tüyleri saçarak bekliyordu. Pencerenin altına, dut ağacının yöresine kediler dolmuşlar bir tüy dumanı içinden düşecek parçalanmış serçeleri bekliyorlar, kuş düşer düşmez de atik davranan birisi kapıyor kaçıyor, ötekiler de ardına düşüyorlardı.

Yaşlı kadın bir sabah, bir öğlen, bir de akşam geliyor pişirdiği yemekleri bir bakır tepside getiriyor tozlu, yarılmış, yer yer kurt yemiş, bir ayağı sallanan masanın üstüne koyduktan sonra: "Görünürlerde bugün de kimse yok," diyordu. "Bu yakınlarda ne bir atlı geçti ona benzer, ne de bir yaya."

"Gelecek," diyordu. "Nasıl olsa gelecek. Bugün değilse yarın."

Günler günleri kovaladı. Bir kere yaz sıcağının üstüne bir yağmur düştü geçti. Artık serçeler pencerenin ağzındaki dut ağacına gelmiyorlar, vıcırdaşmıyorlar. Karşiki ağaçlara bile bir kuş konmuyor. Akçasazın soluklanışları gecede motor uğultularına, Anavarza kayalıklarının yankılarına karışıyor. Adamlar geliyor, eski, dost, arkadaş, tanıdık, acayip kederli yüzleriyle, acıyan. Haberler getiriyorlar, onu dünyaya bağlama gayretinde... Konuşuyorlar, konuşuyorlar gidiyorlar. Bitmeyen bir düş içinde uyuşmuş, dinliyor, tepkisiz, kıpırtısız, devineğini yitirmiş. Sigarasını içiyor. Arada bir kahve... İnanılmayacak şeyler söylüyorlar. Hiç tepki alamayınca kırılıp üzüлүp, küsüp gidiyorlar. Sesleri karıncalanıyor, öksürüğe boğuluyor. Kimisi de sevinç içinde geliyor, söylüyor, söylüyor, sevinç içinde gidiyorlar. Öfkeleniyor, merak ediyor, sorular sormak, öğrenmek, sebepleri, olanları bitenleri bilmek istiyor, yorulmuş, tükenmiş, bıkmış usanmış bedeni, kafası bir türlü işlemiyor, sadece bir tuhaf düşlerde yüzüyor, toparlanmak, ışığa çıkmak, bataklığı, karşı moraran Anavarzayı, ala karlı sıradağları, bir bakır kızılı-tısında moraran çıplak Düldül dağını, dümdüz tüten, yanık morda ovayı görmek istiyor, olmuyor. Hepsini içeren, tadına, baygınlığına alan, değiştiren düşünde... Arada sırada kolalı sert yakalı, kirpikleri giyitleri toz içinde kara giyitli adamlar

geliyorlar, ona ak kağıtlar üstüne bir şeyler karalayıp okutuyorlar, imzalatıp gidiyorlar. Bir şeyler, bir kötülük var bu adamlarda, biliyor, anlıyor, boş veriyor. Ona bir şey söyleyecek, bir şeyler anlatacak, elini tutacak, alnını saçlarını okşayacak, sonra ona sarılıp, elini sıvacık sıkacak, sonra da geldiği gibi gidecek... Eskiden her hafta, her on beş günde bir, gece ya da gündüz, gün ışıırken, ya da akşamüstleri gelir, şu kırık sandalyaya oturur, sandalya gıcırda, o, gözlerini açmak için can atar, açamaz, yüzüne belki düşmanca, belki kardeşçe, belki acıyarak, belki sonsuz, çaresiz bir sevgiyle bakar bakar, korkular kuşkular içinde, ardını ona dönmeden, tetikte, tabancası elinde, arka arkaya yürür, kapıya arkasını dönmeden, eşikte, kapıyı kapayınca kadar kayarak, ayak sesleri duyulur duyulmaz çeker giderdi. O gittikten sonra bu korku, kuşku, merak dolu ilgiden dolayı mest olur, günlerce onun tadını çıkarırdı. İlk gelişlerinde ölümü, tabanca sesini beklemiş, tetikte, eli tabancasının üstünde, bekleyerek, yüreği çarparak... Sonra her şeyi anlamış, korkuyu, kuşkuyu unutmuş, bir kıvanca, tada, ilginin doyunluğuna kapıp koyvermişti kendini.

"Gelecek, mutlaka gelecek," diyordu her seferinde.

İbrahim İbo geldi. Arkasından ötekiler. Çoğunun yüzünü unutmuştu. Yarı bulanık, yarı düşte, yarı uykuda yüzleri bir belirliyor, sonra hemencecik karanlığa batıyordu. Atlar kişniyordu kapıda, tepinerek, şaha kalkarak, sağrıları kırışarak, burun delikleri şişmiş, köpük içinde. "Samanlıktan mitralyozleri, mermleri, şeritleri çıkarın."

Bir anda tepinen atların sırtında buldular kendilerini. Doludizgin. "Çabuk," diyordu, "çabuk yetişelim. Gün ışımadan orada olmalıyız. Kurtarmalıyız onu."

Kasabanın alanının orta yerine kurmuşlar darağacını. Bu sabah asacaklar onu. Atları üzengilediler, kırbaçlar şakladı. Akarsuya vurdular, su derindi, atlar yüzdüler. Su onları aldı ta aşağılara attı. Islak atların kişnemeleri doldurdu geceyi. Daha gün doğmadan alanı sardılar. Ak bir gömlek giydirmişlerdi kafiye. Yazılı bir kağıt asmışlardı boynuna. İmam, dudakları kıpır kıpır bir şeyler söylüyordu. Atlar tepiniyor, kişniyorlardı, kulakları sağır eden seslerle. Candarmalar süngü takmışlardı. Ka-

fir alacakaranlıkta, başı göğsüne düşmüş çaresizdi. Darağacının altına götürdüler, dimdikti. Orada durdu, bir şeyler söyledi, sesi çıkmıyordu, duyulmadı. Tam bu sırada göz göze geldiler. Kafir sevindi, canlandı, bıyıkları oynadı, güldü. Boynuna ipi geçirdiler. Ayağının altından sandalyayı çekerlerken mitralyozlerin ateşi başladı. Ortalık karıştı, her şey birbirine girdi. Bütün kasaba her şeyiyle ayaktaydı. Kafire yetiştii, ipini kesti, terkisine aldı, kalabalığın üstünden atını dağlara sürdü. Kasaba bir hay-huy içinde arkalarında kaldı. Ulu kayalıklara varmışlardı gün öğle olana dek. Hiç konuşmamışlardı. Kafiri attan indirdi yere yatırdı. "Su, su, bir damla su," dedi kafir. "Yanıyorum." Yandaki pınardan avuçlarıyla su taşıdı, içirdi ona. Kafirin yeşil sarı yüzü açılıyor, kendine geliyordu. Gözlerini açınca önce inanmadı, kendisini zorladı, gözlerini kirpiştirdi bir süre, şaşkınlık içinde yüzü bocaladı. Bir türlü inanamıyor, anlayamıyordu. Kendisini bir düşte, bir uyurgezerlikte sanıyordu. "Benim ben," diye bağırdı. "Doğrudur düşündüğün, benim ben."

Kafir gülümsedi, halsiz elini uzattı, elini sıktı. Eli sıcacıktı. Bir anda orada, kayalıkların arasında kolalı yakalı, kenarları geniş şapkalı, ak giyitli adamlar bittiler. Üç otomobilden indiler geldiler. Başlarında Memet Ali, Ala Temir. "Ver onu bize," dediler. Elllerinde uzun hançerler, kalın, uzun zincirler. "Onu elimizden kimse alamaz. Öldürdü, öldürdü, öldürdü o." Zincirleri salladılar. Kayalıklar çatladı, döküldü, bir keklik zurbası kalktı. Gök karardı, ışıklar cam gibi un ufak olup parça parça, iğne iğne kayalıklara şangırtıyla döküldüler. Zincire vurdular kafiri, boynundan, ellerinden, ayaklarından bağladılar, tortop edip otomobile attılar. "Olmaz olmaz," diye bağırdı. "Arkadaşlar nerdesiniz," diye bağırdı. "Arkadaşların bizim emrimizde," dedi Memet Ali. Orada, otomobilin yanında Mahir Kabakçioğlu durmuş sırtıyordu, pis munda, yalancı yüzüyle. Sözüm ona dünyayı aşağılıyordu, tüm insanları aşağılıyordu. Dişlerini sık-tı, dişleri gıcırdadı, koştu Mahire doğru, onu yakasından tuttu, "köpek, köpek," diye bağırdı. "İnsan soyunun utancı, bunlar hep senin başının altından çıkıyor." Üst üste yüzüne tükürdü. Öteki hiç aldırmadı. "Ne olacak yani," dedi, "istediğin kadar tükür." Mendilini çıkardı, yüzünü iyice sildi. Kendini yitirdi.

Bundan sonrasını hiç ansımıyor. Karanlık içinde Mahirin gırtlığına sarıldı, sıktıkça sıkıyor, sıktıkça sıkıyor. Mahir çırpınıyor, boğazından arada sırada sesler çıkıyor, kurtulamıyor. Kendine geldiğinde hiç kimse kalmamıştı, otomobillerin tekerlek izlerinden başka. Candarma karakolunun karşısındaydı gün ışıırken. "Onu bana verin," dedi. "Vermezseniz siz bilirsiniz. İşte şurada yirmi teneke benzin."

"İşte orada yatıyor senin kafir, şu koca Ermeniden alma yapıda. Var da al, kapıyı kır da al," dedi Yüzbaşı.

"Yakarım," dedi. "Yıkarım," dedi. "Gider de kafiri oradan çıkarırım, size yem etmem onu," dedi. "Atlılar, arkadaşlar, çevirin burayı tek mil, dışarıya kuş uçmasın," dedi.

"Uçamaz," diye bağırdılar.

"Önce mahkemeye dökün benzini. Kafirin evrakları yansın. Sonra candarma karakoluna, sonra da mahpushanenin kapısına..."

"Baş üstüne," dediler.

Demir parmaklıklar ötesinden kafir ona bakıyordu. Göz göze geldiler. Gözleri sevgiyle ışıladı.

Dört bir yanı yalın aldı. Koca bir alanda ardı ardına minare boyu yalımlar parlıyordu. Mitralyozlerini fırdolayı, arkalarını yangına dönüp kasabaya çevirdiler. Yalımların içinden candarmalar, mahpuslar çıkıyorlardı. Bir kafir gözüküyordu ortalıkta. Baktı ki kafir mahpushane penceresinin demir parmaklıklarına bağlanmış, orada yalımların ortasında çırpınıp duruyor. Mitralyozler takırdamaya başladı. İl den, öteki kasabalardan candarmalar yetişmişlerdi. "Kafir dayan," diye bağırdı. Mitralyozunun başına geçti, eli tetikte, taradı. Kafir yalımların arasından bir görünüyor, bir yitiyordu. Mitralyozu bıraktı oraya, "siz dayanın arkadaşlar," dedi, "ben geliyorum." Hapishanenin, yangının, yalımların içine daldı. Yalımdan dumandan hiçbir yeri göremiyor, dökülen ateşlerin arasından amaçsız oradan oraya koşuyordu. "Kafir, kafir ses ver, neredesin. Ben geldim." Kafir ses vermiyordu. Kolları zincirliydi, zincirinden bir çiviye asmışlar sarkıyor, kavruluyordu. Çiviye kopardı, kafiri ayaklarından çekip dışarıya çıkardı. "At binin," diye bağırdı. At bindiler mor dağlara sürdüler. Gün ışıırken ulu kayalıklara

geldiler. Kayalıklarda mitralyoz takırtısı yankılanıyordu. Kafiri oraya yatırdı mitralyozunun başına geçti. Ateş başladı. Az sonra mermileri tükendi. Beş kamyon dolusu candarma, kamyonlardan indiler, hepsini kısıvrak bağlayıp üst üste kamyonlara doldurdular. Kafir kamyonda gözlerini açtı, onu başucunda gördü. Gözleri sevgiyle doldu. Elini ona uzattı, el ele tutuştular. Başlarını kaldırdılar, Memet Ali ötede durmuş, yanında Mahir durmadan onlara gülüyorlardı. Onlar el eleydiler. Memet Aliyle Mahir geldiler hışımla onların ellerini birbirinden kopardılar. Kamyonlar bir toz bulutu içinde kaldılar.

Yaşlı kadın kapıyı çarparak açtı: “Dün geceden, dün geceden...” Tıkıyor, dili diline dolaşıyordu. “Dün geceden, dün geceden beri al atlı adam konağı dolanıyor, atı köpük içinde kalmış.”

Sevinçle pencereye koştu. Dizleri tutmadı, pencereye varıncaya kadar üç kere dizüstü çöktü. Karşıda, atının üstüne yummuş yorgun bitkin, atı da iyice yorulmuş atlıyı gördü. Bir elinde dizgini, kırbacı, öteki elinde tabancası. Atını sürüyor, arada bir de başını kaldırıp konağa bakıyordu. Görmesin diye hemen pencereden ayrıldı, duvara tutunarak yatağına geldi, yattı, gözlerini kapadı, at ayaklarının sesine iyice kulak verdi. At ayağının sesi çok sonraları kesildi. Sesler kesilince birden yüreği çarpmaya başladı. Merdivenlere kulak verdi dinledi. Artık elleri de durmuştu, kurşunları doldurup boşaltmıyordu. Kendi kendine, “hoş geldin al atlı adam, hoş geldin, hoş geldin,” diyordu.

Merdivenlerde ilk ayak seslerini duydu, yüreği ağzına geldi. Bu gelen al atlı adamdı. Günlerdir beklediği geliyordu. Kapı açılınca kadar ona yıllar geçmiş gibi geldi. O kapıyı açar içeri girerken gözlerini kapadı. Yüzü uzamış, saçları ağarmış, çizgileri perişan, derinleşmişti. Gözleri fersiz, yılgın, çukura kaçmıştı. Sallanıyordu. Toz içinde kalmış, beli bükülmüştü. Giyitleri üstünden kaçacakmış gibi duruyordu. Geldi usulca yanı başındaki tozlu sandalyaya oturdu. Bomboş odada ayağı kırık çıplak masanın üstündeki bakır tepside ekşimiş yemek artıkları, ekmek kırıkları. Tepsinin üstünü kara sinekler sarmış, karın-

calar yemek artıklarının, ekmek kırıntılarının üstüne sıvanmışlar. Oda toz içinde. Duvarlardaki sıvalar dökülmüş, ağaçları çıkmış, pencereden odaya durmadan toz toprak dolduruyor esen yel... Kirli, yırtık, pamukları yer yer fırlamış yorganın altından adamın sararmış ölü ayakları çıkmış. Yüz iyice kurumuş, sakalları kirli, cansız. Ölü sakalları gibi uzamış. Kapalı gözkapaklarının altındaki gözleri kıpır kıpır oynuyor. Tek can eseri görülen yeri.

Al atlı adam gözlerini kırpmadan bu adama bakıyor. Acımakla, şefkatle, pişmanlıkla, belki de sevgiyle. Gözleri kapalı, ölü gibi uzanmış yatan bunu biliyor, yüreğinde duyuyor, kalıp bu adamın boynuna sarılmak geçiyor içinden. O ne düşünüyor, öteki ne duyuyor, ikisi de, düşünceleri birleşmiş, her şeyi aynı anda düşünüp duyuyorlar.

Sonunda al atlı adam elini uzattı onun saçlarını, alnını, yüzünü okşadı. Eli geldi, mahzun yatan ellerinin yanında durdu, usul usul eller birleşti, sıcacık, biribirlerinin ellerini sıktılar. İlk olarak yatan adam gözlerini açtı, sevgiyle, minnettarlıkla göz göze geldiler, belli belirsiz biribirlerine gülümsediler. Al atlı adam ayağa kalktı, bu kez arkasını döndü uzun adımlarla kapıya yürüdü, kapıda durdu, geriye döndü, ona açıkça sevgiyle, dostlukla güldü. Yataktaki bir şeyler mırıldandı, ona bir şeyler söylemeye kalkıştı, öteki duymadı, kapıyı arkasından çekti merdivenlere yöneldi. Yataktaki bütün canını kulaklarına toplayıp onun ayak seslerini dinledi, ta ki ayak sesleri bitip at ayaklarının tapırtıları başlayınca kadar. At ayaklarının tapırtıları da uzaklaşıp bittiler. Yataktaki adam tabancasını aldı kurşunları doldurup doldurup boşaltıyordu, elleri uğunurcana.

Sıradağlar perde perde saydam bir morda, uçuk, incelerek ta yakınlar gelmişlerdi. Döldül dağı da çırılçıplak, sivri, saydam mor doruğuyla yakındaydı, elini uzatsan tutacaktı gibi. Her şeyi, kayası, otu, koyu gölgeli koyaklarıyla belli gözüküyordu, uçuk morun aydınlığında, saydamında, Çukurovanın ak toz direklerine karışmış gitmiş.

Derviş Bey günlerdir Akçasaz yöresinde, Anavarza kayalıklarında, Hemite dağı koyaklarında aramadık delik, zincarlık, kamyş öbeği, çalı içi bırakmamıştı. Bir umutlanıyor, seviniyor, bir umudunu yitirip karanlığına gömülüyordu. Sararmış, kurumuş otlar koygun, kayalıklarda, ovada göğnümüş daha keskin kokuyordu. Her kokuda bir toz, bir kaya çürümesi genzini yakıyordu. Ovanın ortasına, sarı sıcağın alnına, belki bir gün sabahdan gün batıncaya kadar dikilip kalıyor, çocuğun nerede olabileceğini düşünüyor, atını, düşündüğü, çocuğu bulduğunu sandığı yere sürüyor, deli bir istemle oraya koşuyor, bulamayınca kızıyor, köpürüyor, bedeni acıyor, çekiliyor, sonra da kendini derin bir acımaya bırakıyor, kendine, Yusufa acıyor, bir ağıt gibi oradan ayrılıyor, sonra başka bir yerde Yusufu mutlaka bulacağını düşleyerek atını oraya sürüyordu.

Güneş yakıyordu. Gölgesi koyu, ayaklarının dibine düşmüştü. Uzaklardan gelen otomobilin ta burnunun dibine gelinceye kadar farkında olmadı. Ancak otomobil gelip de tam karşısında duruncadır ki otomobilden inen Mahiri ve Muzafferi gördü. Hiç beklemiyordu, kötü bir haber sezgisiyle ürperdi, bir

an üşüdü, sırtından seyirmeler geçti. Aklından geçirdi, artık her şey bitmiş olmalıydı. Ne yapmalı, atına binip çöle aşağı sürmeli miydi?

Mahirin, Muzafferin yüzleri solgun, asıktı. Ağızlarını bıçak açmaz bir halleri vardı. Bu daha da irkiltti Derviş Beyi. Kendiliğinden onlara birkaç adım attı durdu. Gözlerini ötekilerin gözlerinin içine dikip bekledi.

“Bir şey mi oldu?” Sesi titriyordu. Mahir buna sevindi. Yalandı mı diye soracaktı, dilinin ucuna geldi, vazgeçti.

Muzaffer: “Bir şey yok baba,” dedi. “Kasaba kaynıyor.”

Mahir tepeden, biraz da küstah bir tavırla: “Bir şey yok Bey,” dedi. Derviş Bey elini uzatıp ellerini sıkmadı, konuşmalarını bekledi. İçine su serpildi, demek ki bir şey yoksa Yusuf yalanlanmamıştı.

“Kasaba kaynıyor,” dedi Muzaffer yılgın, ölü bir sesle. “Beni bitirdiler. Çarşıya çıkamıyorum. Çocuklar, dükkancılar arkamdan katilin oğlu diye bağırdılar.”

Mahir: “Aman Bey,” diye ellerine sarıldı. “Aman Bey.” Derviş Bey bir pislikten, ateşten elini çekercesine çekti, irkilerek, gözleri büyümüş. “Aman Bey...” Mahir baktı ki Beyde köklü bir değişiklik var. Yaltaklandı, Yusufu onun bulup sakladığını sandı. “Çarşıya hiç uğrama hiç. İşte bunu sana söylemeye geldik.” Hemencecik de düşünceleri Yusuf üstüne çalışmaya başladı, elleri açıkta kalmış, kuş gibi büzülmüş, korkmuş, titreyerek. Sen öldün, diyordu içinden. Sen öldün ama, az daha bekle. Mahircik, Kabakçının oğlu senin başına daha neler getirecek. “Aman Bey kasabaya bugünlerde hiç inme. Yediden yetmişe bütün kasaba bize diş biliyor. Düşmanlarımız kasabayı üstümüze kışkırtmışlar ki, ben çarşıya inemiyorum. Arkamdan bağıryorlar, kanlı katiller, kanlı katiller...” Kanlı katillerin üstüne, derin bir tatla bastırarak söylüyordu. “Kanlı katilin arkadaşı, kanlı katilin arkadaşı...”

Muzaffer: “Aman baba kasabaya inme,” diye korkuyla, gözleri büyüyerek titredi. “Az daha bütün çarşının üstüme saldıracığını sandım.”

“Inme Bey,” diye sevinçle yalvardı Mahir. “Bunu hep düşmanlarımız, ince, geniş kapsamlı bir planla gerçekleştirdiler.

Kasaba yediden yetmişe canavar kesilmişler. Bizi bir ellerine geçirselers didik didik edecekler."

"Bir görmeliydin baba."

"Yusufa gelince Bey sen ondan hiç korkma. Ben bizim Antepli kaçakçılarla konuştum, çocuğu alıp Suriyeye götürecekler."

Muzaffer: "Sağ olsun Mahir Bey, bu işi halletti. Baba, söyle de Yusuf neredeyse onu kaçakçılara teslim edelim de götürsünler. Böylelikle de bu iş bitsin."

Mahir Bey kuruldu, sağ elini pantolonunun kemerine taktı: "Baktım ki sen Yusufu öldürüp bizi bu beladan kurtarmayacaksın, biz de bu çareyi bulduk. Nasıl öldürürsün Beyim, elinde, çocukların gibi büyüttüğün bir çocuğu? İnsan evinde büyüttüğü kedisini, kafesteki kuşunu, bahçesinde gezinen karıncayı bile öldüremez." Muzaffere baktı. "Değil ki oğullarından daha çok sevdiği bir öksüzü öldürsün. Baktık ki bu olmayacak iş, biz de bu çareye başvurduk, kaçakçıları bulduk. Çok sağlam adamlar, ne yakalanırlar, ne de Yusufun kılına bir hile gelir. Sana bir şey deyim ki Bey..." Derviş Beyin yüzü gittikçe ışıyor, aydınlanıyordu. Yüzünde belirli bir gülümseme, bir sevinç. Onun bu hali Mahir Beyi yüreklendirdi, hemen ellerine atıldı, Derviş aynı atik irkilmeyle, yüzü tiksintiyle gerilere ellerini çekti. "Bu çocuk burada kalamaz," diye bağırdı Mahir. "Kalamaz Bey. Buna izin veremeyiz. O çocuk burada kaldıkça, tepemizde Demoklesin kılıcı gibi... Bir ömür boyu. Olamaz Bey. Belki sen dayanırsın. Sen soylu Derviş Beysin." Soylu derken, altındaki ince alayı, derin öç duygusunu Derviş Bey sezdi. "Sen alışkınsın böyle yaşamaya. Ama ben dayanmam. Şu çocuk işi çıktı çikalı gözlerime uyku girmedi korkumdan. Ha Yusufu yakaladılar yakalayacaklar, ha Yusufu söylediler söyletecekler, ha Beyimizi astılar asacaklar diye. Bu çocuk burada kalamaz. Bütün Ankara, Hükümet yalnız bu işle uğraşıyor."

"Milli mesele yaptılar," diye bağırdı Muzaffer. Neredeyse ağlayacaktı.

"Öldürmek de olmaz," dedi Mahir. Hiç olmaz. Ölüsünü bulurlar. O zaman daha kötü. Ankaradan on beş tane gizli polis

göndermiş İçişleri Bakanlığı. Bu polisler Almanyada kurs görmüşler. Dünyanın en akıllı detektifleri bunlarmış. Ölüsünü dirisini mutlaka bulacağız, buluruz, diyorlarmış.”

“Aman baba, bize ver şunu, Yusufu, işler de öylesine iyi gidiyor ki... Öldürme bizi.”

Mahir iki elini rahat beline koydu. Derviş Beyin gözleri kayıyor, yüzü andan ana soluyordu.

“Akçasaz birkaç hafta içinde kurutulacak. Boşaltma kanalına suları bu hafta içinde verecekler, fabrikalar kuruluyor. İşler iyi gidiyor.”

“Çok iyi gidiyor baba,” dedi Muzaffer. “Şu iş bir bitse. Ne Adanada, ne de kasabada insan içine çıkamaz, insan yüzüne bakamaz oldum. Bu gece Yusufu ver baba bize de, gönderip de onu şu beladan kurtulalım.”

Derviş Bey inatla, bir gülen, bir bozulmuş, bir öfkeden kudurmuş, bir ürken, andan ana değişen yüzüyle susuyordu.

“Kurtulalım,” diye bağırdı Mahir Bey. “Yerini söyle Bey. Söyle de yerini onu ötekiler bulmadan, hani şu Ankaradan gelen, Viyanada yetişenler bulmadan, ben onları bilirim, köpek gibi, burunları katil kokusu alır. Aman Bey...”

“Aman baba.”

Derviş Bey bir adım daha onlara yürüdü. Gözleri bir Mahirin ellerinde, bir gözlerindeydi. Elini sinek kovar gibi salladı: “Yusuf yok. Öyle bir adam yok. Siz benim için hiç üzülmeyin, olmayan bir katil için beni asamazlar, siz işinize bakın. Beni bu kadar candan yürekten düşündüğünüz için de size teşekkür ederim.” Arkasını döndü, atına yürüdü, atladı, sürdü. Ötekiler orada, hiçbir şey anlamadan kalakaldılar.

Mahir yüzü kağıt gibi olmuş, titreyen elini Muzafferin omzuna koydu: “Gerçekten böyle birisi yok mu Muzaffer kardeş,” diye sordu. “Böyle birisi yoksa iyi,” dedi.

“Var,” dedi Muzaffer. “Nasıl olmaz. Birlikte büyüdük. Ben, Ceyhun, Nurhan Yusufu deli gibi kıskanırdık, çünkü onu bizden daha çok severdi babam.”

“Ne demek bu?”

“Bizden saklıyor, güvenmiyor bize. Ona bir kazık atacağımızı sanıyor.”

Mahir öfkeden dişlerini gıcırdattı: "Kendi düşen ağlamaz," diye ayağını yere vurdu. Ayağı yumuşak toprağa gömüldü. "Vay anasını, ne adamlar be, oğluna, en yakın arkadaşına güvenmiyor. Bana, bana, bana bile. Ona bu kadar iyilik yapana, dostluk gösterene... Vay anasını, ne insanlar!"

Otomobile bindiler, şoför gaza bastı, yola çıktılar. Garbi yeli çıktı, toz direkleri yekindi.

Derviş Bey bugün de konağa eli boş döndü. Onlardan ayrıldıktan sonra Yusufu tam altı yerde daha aradı, her yere umutla, eliyle koymuşçana bulacak inancıyla gidiyor, bulamayınca derin bir kedere gömülüyor, sonra öteki yer için gene delicene bir umuda kapılıyordu.

Yorgun bitkin, evde bulurum umuduyla döndü, attan inerken daha eve kimsenin gelip gitmediğini anladı, cansızcana attan sağıldı, yalpalayarak merdivenleri çıktı. Onu karşılayan karısını, adamlarını görmedi, odasına kapandı. Uykulu, kızgın, yıkılmış, merak dolu bir uyuşukluk, bir düş içindeydi. Bu hali yaşlı Süllü gelip de oda kapısını çalınca kadar sürdü. Süllünün yüzü allak bullaktı. Bu gün görmüş geçirmiş adamın yüzünün böyle olması Beyi korkuttu.

"Ne var, bir kötülük mü?" diye kendini bırakıp heyecanla sordu.

"Kötü," dedi Süllü. "Yusufu gördüm."

"Nerede?"

"Hem de kasabanın ortasında. Çınarın altında nargile içiyordu. Beni görünce korktu, şaşırdı, dört yanına bakındı. Yaralı bir hayvan gözleriydi gözleri. Yusuf, dedim, ayağa kalktı, bana doğru şaşkın bir iki adım attı, durdu, o anda da aldı yatırdı. Ardından koştum, yetişmenin mümkünü yoktu, at gibi koşuyordu. Sokaklara saptı, sonra onu yitirdim. Üç gündür delik, çarşı, dükkan, ev, sokak kasabada aramadık yer komadım, yok, yok, yok. Sanki yer yarılmış da yerin dibine geçmiş Yusuf. Cin gibi, peri gibi, görünmezler gibi."

Bey onu elinden tuttu: "Otur Süllü otur," dedi. "Bu çocuk yakalanacak, yakalanıp başımıza iş açacak." Yan yana sofadaki divana oturdular, Yusufu ele geçirebilmek planlarını oluşturdular.

Süllü: "Kasabada o," dedi. "Kasabada ama nerede? Kasabaya, onu görünce ardından yetişecek birkaç genç adam yolla-
yalım."

"Kasabada ama, nerede kalıyor, hangi delikte, kimin evinde?"

"Kasabada," dedi Süllü. "Kan tutmuş onu. Öldürsen oradan bir yere ayırlamaz. Kan tutmuş adamlar giderler, kaçarlar, dolaşırlar gene adam öldürdükleri yere gelirler. Adam öldürdükleri yerin yöresinde dolanır, döner dururlar. Bu insanlarda kadim bir huydur."

"Elimizi çabuk tutmalıyız öyleyse Süllü."

"Çabuk," dedi öteki. "Yakalanacaklarını, öldürüleceklerini bile bile oradan ayrılamazlar. Bir seferinde, belki anımsarsın Bey, sen o zamanlar daha gençtin, hani Kuşoğlunun oğlunu öldürmüştüm ya, bir çınarın altında kurşunlamıştım onu, çınar dört yol ağzında, tam yolların kavşağındaydı. Kaçıyorum, gidiyorum, uyuyorum uyanıyorum, bir bakmışım ki ölünün başındayım. Ölü çalıların içinde. Şimdiki gibi aklımda, şişti, kurtlandı, karıncalar kuşlar yediler onu, ben kaçıyorum, gidiyorum, can atıyorum oradan ayrılmaya, bir de bakmışım ki ölünün yanındayım. Ne yaptım sa öluden ayrılamadım. Bir gün uyandım baktım ki, Mestan üstüme eğilmiş beni gözleyip durur. Ulan Süllü bu ne, dedi, yanımda şişmiş kalmış ölüyü gösterdi. Ben de baktım. Deli misin, dedi. Şaşırdım. Kaç gündür buradasın? Ne bileyim. Bana attı tokadı, attı tokadı, kendime geldim. Yoksa Yusuf gibi olurdu. Sonradan düşündüm ki adamı öldürdüğüm yerde bir hafta döğnümüşüm. Bir hafta aklıma yemek yemek gelmemiş. Su içtiğimi de hiç anımsamıyorum."

Gün kavuştu, karanlık bastı, iriyarı Cemşid Çavuş merdivenlerde gözüktü, soluk soluğaydı. Boynunun kalın damarları parmak parmak şişmişti. Derviş Beyle Süllü yemek yiyorlardı, onu sofraya çağırdılar. Cemşid Çavuş uzun bıyıklarını sıvazlayarak: "Gördüm," diye söze girdi. "Gördüm ama onu kaçırdım. Onu ararken yoruldum, sıcak yaktı beni, terledim, hele bir suya gireyim derken Narlıbüvette soyundum, suya atladım, baktım üst başımda bir adam şap şap suyu tokatlıyor. Baktım, Yusuf. Baktım bir deri bir kemik, kaburgaları sayılır. Baktım, durmuş,

yarı beline kadar suyun içinde, gözlerini suya dikmiş, baktım bakıp durur. Baktım, suyun içinde uyur gibi. Baktım, orada bıraksam yüz yıl orada, başı önünde öyle durup kalacak... Baktım, bütün bedeni sıyrık, yara çıban içinde. Baktım, çırpınıyor. Suya yatmış. Kendini kaldırıp kaldırıp suya çalıyor baktım. Baktım, Yusuf Yusuf, dedim, Yusuf oğlum. Baktım Yusuf beni gördü. Ellerini hayalarına götürdü, kapadı, yanıma geldi. Hiç konuşmadı. Baktım, ona dedim ki, oğlum Yusuf bu ne hal? Baktım, hiç duymadı, dışarıya çıktı, hemen giyindi baktım. Baktım, gözleri fal taşı gibi açılmış bana bakıyor. Baktım, bir şey soracak bana. Söyle yavrum Yusuf, dedim. Kocaman gözleri büyüdü büyüdü, bir süre ben yalnız gözlerini gördüm. Baktım, kaçıverdi, çalılarının içinde yitti gitti. Baktım, ben giyindim, çıktım, üç gündür onu aradım, cin olmuş, peri olmuş, baktım, yer yarılmış yerin altına girmiş, baktım, ben buraya geldim. Ne bileyim ben kaçacağını. Baktım kaçmış."

Hem atıştırıyor, sonra dönüp gene sudaki Yusufu en ince ayrıntılarına kadar anlatıyordu.

Gece yarısına doğru Hidayet geldi, coşkuyla girdi içeri: "Gördüm onu," dedi. "Dün tam beş kere gördüm onu Domuztepede, ormanlıkta, bütün gün kovaladım. Arkasından on bir el ateş ettim, ama vurmaya sıkmadım, vurmaya sıksam yakalardım onu. Giyitleri paramparça salkım saçaktı. Gördüm onu, görmez olaydım. Son gördüğümde gün kavuşuyordu, eğilmiş sızaktan su içiyordu. Usulca yaklaşayım dersen, hiçbir çıtırtı bile çıkarmıyor, ayaklarımın ucuna basa basa ona gidiyordum, aramız bir kurşun atımı ya var ya yoktu, birden kalktığını, korkuyla yanına baktığını, beni gördüğünü, hemen uçurumdan aşağı uçtuğunu kasabaya doğru koştuğunu gördüm, dur, dur, dur Yusuf, diye bağırdım, hem bağırdım, hem ateş ettim, o önde, ben arkada koşarak kasabaya girdik, ben onu kasabanın ilk evlerinde gözden yitirdim."

Bey susuyor düşünüyordu.

Sonra Apto geldi. O da görmüştü. Koca Duran da görmüştü. Kasabanın kıyısındaki bir zeytin ağacının üstünde. Ali de onu sokak sokak, bütün kasabada bir gün sabahtan akşama kadar izlemiş yakalayamamıştı.

Apto: "O," diyordu, "Yel Veliden bin beter. Onun arkasından Arap atlar, cipler bile yetişemez. Yel oluyor uçuyor, cin oluyor gözden yitiyor."

"Ürkek adamları kimse diri yakalayamaz."

"Kuşlardan ürüyor."

"Yerdeki karıncadan, uçan kelebekten ürüyor."

"Onu candarmalar da yakalayamazlar."

"Yusufa benzemiyor ki..."

"Başka bir insan olmuş çıkmış."

"İnsana benzer yeri kalmamış ki..."

"Yaralı, kaçan, tüyleri yolunmuş uyuz bir yırtıcı hayvana benzemiş."

"Susun," diye parladı Derviş Bey. "Susun, yeter artık. Küçükçük bir çocuğu yakalayamamışlar da..."

Sustular, önlerine bakıp saygılıca ellerini dizlerinin üstüne koydular.

Derviş ayağa kalktı, sofada gidip gelmeye başladı, gün ışıırken geldi karşılarında durdu: "Hazırlanın, kasabaya gideceğiz, hepimiz. Hep birden değil, teker teker. Bugün onu yakalamalıyız. Kasaba dışında onu gören yakalayamayacaksa..." Durdu, düşündü, gözleri doldu, vuracak diyemedi. "Yakalanır o," dedi. "Şimdi, bunca gün kaçmaktan onda hal kalmamıştır, çabuk yakalanır. Gençlere de söyleyin, kadınlara da... Köye de gelebilir..."

Elini cebine soktu, bir deste para çıkardı dağıttı. Adamlar kalktılar, yorgun, uykulu merdivenleri indiler.

En son konaktan Derviş Bey çıktı, atına bindi. At alışkanlıkla ileriye atıldı, doludizgin. Kasabanın köprüsüne geldiğinde gün kızdırmış vakit kuşluktu. Orada, köprünün bu yanında öyle durdu kaldı. Altındaki at sinekleniyor, yerinde duramıyordu. Derviş Bey bir türlü atını sürüp köprüyü geçemiyor, düşünüyordu. Yüreğinde yılgı, eziklik. Orada ne kadar durduğunu kendi de bilemedi. Gerisin geri döndü, kavaklara gelince aklı başına geldi, geri döndü, gene köprüye geldi. Sonunda belki merakı, belki içinde umut, belki yürekliliği ağır bastı, köprüyü geçip kasabaya güney yönünden girdi. O geçerken demirciler dükkanlarının önüne çıkarlar, onu selamlarlardı. Geldi, demir-

ciler çarşısının önünden geçerken azıcık atının başını çekti, at yavaşladı. Birçok tanıdık demirci dükkanın önüne çıkmış ona anlamsız boş gözlerle, onu görmüyorlarmış gibi bakıyorlardı. Osman Usta, bu eski dostu, arkadaşı da onların aralarındaydı, bu sevdiği adam da... Atının başını demircilere çevirdi, geldi on adım kadar önlerinde durdu. Onlar gene hiç görmüyorlarmış gibi, ona bakmaz gibi, öyle bir atlı oraya gelmiş de durmuyormuş gibi bomboş baktılar. Derviş Bey gene yalvarır sandığı yüzle, yaltaklanır sandığı davranışla onlara bakıyordu. Birden Osman Ustayla göz göze gelir gibi oldular, Osman Usta hızla başını çevirdi, çevirir çevirmez de arkasını döndü, hanımmelle-riyle sarılı kapıdan dükkana girdi. Onun arkasından öteki demirciler kaçarcana içerilere girdiler. Derviş Bey bir süre orada öyle, atının üstünde kanı kurumuş kalakaldı. Gözleri yörede, küllerin içinde bitmiş yaban çiçeklerinin, atılı, paslı demirlerin altlarından fışkırmış otların üstünde uçuşan arıların, kelebeklerin kanatlarında, uçuşlarında bir şeyler aradı. Birden demirciler çarşısında bir kıyamet koptu. Örslere hep birden vuran çekiçlerin sesi tek mil kasabayı aldı. Her dükkandan delicesine örslere inen öfkeli çekiç sesleri geliyordu. Çekiç sesleri gittikçe hızlanıyor, çoğalıyor, gürleşiyordu. Derviş Bey dört yandan gelen, onu saran çekiç seslerinin arasında bir süre ne yapacağını bilemedi, gözlerini kamaşmış gibi kirpiştirerek sağa sola baktı. Altındaki at bu kadar gürültüden ürkmüş olacak ki yürüdü, eski bir alışkanlıkla çarşıya girdi. Derviş Bey ürkmüş, bozulmuş, bu hiç beklemediği olay karşısında sarsılmış, dükkanlara bakıyor, dükkancıların kapılara çıkıp kendisini selamlamalarını bekliyordu. Hiç olmazsa tanıdıklarının, arkadaşlarının... Saraç dükkanının kapısına gelinceye kadar dükkancıların onu görünce başlarını eğip, arkalarını döndüklerini gördü. Atının başını saraç dükkanının önünde çekti, dudağında acı gülümsemesi işine eğilmiş hiçbir şeyden habersiz, dünyadan bütün ilişkilerini kesip, yemeyi içmeyi unutup kendini işine vermiş saraca baktı. Bekledi bekledi, saraç başını kaldırıp bir kere olsun ona bakmadı. Atın dizginini kasti, at tepindi, nalları sert taşlarda çınladı, saraç gene başını kaldırmadı. Ona seslemek istedi, sesi boğazında düğümlendi. Seslese, kıyameti koparsa saraç gene başını

kaldırıp bakmayacaktı, bunu anladı. Atını nalbanta sürdü, nalbant nal çaktığı atın ayağının üstüne yumuldu, atın toynağına gelişigüzel ver ediyordu çekici. Derviş Bey atı nallaması bitecek diye bekledi, o bekledikçe öteki boyuna uzatıyordu. Boş, çivisi çakılmış nala durmadan kızgınlıkla çekiç sallıyordu. Dükkanına yönelirken Reşit Ağanın alelacele seccadesini yere atıp namaza durduğunu, başını secdeye koyduğunu gördü. Öğle değil, ikindi, akşam, yatsı değildi, bu saatta namaz da nenin ne siydi. Onun dükkanının önünde de kendiliğinden atın başını çekti, bekledi bekledi, Reşit Ağa başını bir türlü secdeden kaldırmıyordu. At kendiliğinden yürüdü, konağa geldi, avlu kapısında durdu. Derviş Bey terlemişti. Durmadan da terliyordu. Orada, avlu kapısında, atının üstünde duruyor, kafasından çok şeyler geçiyor, düşüncelerini bir türlü ucundan yakalayıp bilinçlendiremiyordu. Biraz sonra gene kendini çarşıda buldu. Çarşı kaynaşıyordu, birtakım gülen başlar, ak, paslı, sararmış, gedik dişler, sarkık bıyıklar, gerilmiş, kızgın yüzler. Birkaç söz kırıntısı... Ne dediği anlaşılmayan. Atı saracın önünde tepindi gene, ön ayakları kaldırımı takırdattı, saraç başını kaldırmadı. Nalbant gene durmadan atın ayağına, boş nala çekiç salladı. Reşit Ağanın başı öylecene, ölü gibi secdedeydi. Demirciler çarşısı onu gene binlerce, kulakları sağır eden çekiç sesleriyle karşıladı. Çarşıda gitti geldi, durdu, bekledi, atını sürdü, gülümse-di, yalvarır yüzle baktı dostlarına, tanıdıklarına, kimse onu görmedi. Sanki yoktu, onu hiç tanımamışlardı.

Atının üstünde duracak hali kalmayınca kadar konaktan çarşıya, çarşıdan konağa gitti geldi. Birden kasaba uğuldamaya başladı, bir karasabanın arkasından, ötesinden, bulanıklığından. Uğultu gittikçe arttı. Üst üste gürültülerle kepenkler indi, çekiç sesleri çınladı, motorlar çalıştı. Uğultu yoğunlaşıyordu gittikçe. Kasaba üstüne yürümüş gibiydi. Kendini köprünün üstünde buldu, atı doludizgin, atın başını ovaya doğru düzeltti, kasaba, çekiç sesleri, uğultu arkalarda kaldı. At geldi Akyollunun konağının karşısında çınarın altında, eski yerinde durdu. Derviş Bey hiç düşünmeden, kendiliğinden attan indi, elinde çıplak tabancası, bastıkça dökülen, gıcırdayan merdivenden ayakları tozlara gömülerek yukarı çıktı, sofada bir an durdu,

daldı, hemencecik, bir utançla tabancayı beline soktu. Karşı duvar baştan başa yarılmış, mavi sıvası dökülmüş, kelleşmişti. Mustafa Beyin odasının kapısına gelince durdu. Eli varıp da kapıyı bir türlü açamıyor, ayakları onu geri geri götürmek istiyor, yerinden de kıpırdıyamıyordu. Karşiki dut ağacının yaprakları tozdan apak olmuş, Derviş Bey gözünü ondan alamıyordu. Döndü ağır ağır merdivenleri indi, atı sıcağın altında kulaklarını kırmış, gölgesi doğuya sarkmış, kuyruğunu sallıyor, sinekleniyordu.

Derviş Bey merdivenin dibinde düşüncelerini yakalamaya çalıştı. Kendine geldi. Sanki kasabaya gitmemiş, başına bunca işler gelmemiş, Hacı öldürülmemiş, Yusuf kaçmamıştı. Bir çağlayanın altına girmiş, birden her şeyden arınıp çıkıvermişti. "Ölmek istemiyorum. Teslim olmak istemiyorum. Ve Yusuf bulacağım, bulmalıyım. Ne pahasına olursa olsun... Ne olacak yani... Beni bitiremezler, bitiremeyecekler. Derviş onlara yedirmeyeceğim. Bir Yusuf mu, bir çocuk mu, başıma kaktıkları? O da yakında bulunacak... Evet..." diye bütün olanaksızlıklara karşı koyuyordu.

Başını kaldırdı, eskimiş, ağır bir toz tabakası altında kalmış, dökülmüş Akyollu konağına baktı. İçine bir acı çöktü, kendi kendine: "Ne diye gidip de ölü bir adamı seyrediyorum böyle, ne gereği var, o bitmiş zaten... Nedir benim ondan istediğim, niçin kafamın, yüreğimin bir köşesinde, iyi günümde de kötü günümde de o var?" diye söylendi.

Atına yürüdü, geldi dizgini eyerden aldı, ayağını üzenliğe koyacakken vazgeçti, koşarak konağa vardı. Bugün Mustafa Beyi görmezse ölüydü. Neden, diye soruyordu, neden? Merak mı, üzüntü mü, sevgi mi, dostluk mu, düşmanlık mı, neden hep onu görmek istiyorum? Yenilmiş bir adama acıma mı? Mustafa Beyin kapısına gelince gene zıncı diye durdu, eli bir türlü kapıya varıp da açamıyordu. Bekledi bekledi, eli varıp da kapıyı açamadı, koşarak, deli gibi indi merdivenleri, atına atladı, son hızla ovaya sürdü. Ova onu bir kurtarıcı gibi derinliklerine çekti.

Ay ışığı yoğun, gümüş gibiydi, kayaların, ağaçların, otların gölgeleri büyüyordu. Aşağıdaki akarsu havaya yükselmiş, boşlukta akıyor, tepeye doğru geliyordu. Önündeki çalının içinden bir kuş parladı, ters yöne Yusuf aldı yatırdı. Ayakları çirişlere, çalılara, kengerlere takılıyordu. Burnuna belli belirsiz bir gece ıslaklığıyla birlikte kekik kokuları usuldan çarpıyordu. Tepenin düzlüğünde dolanmaya başladı. Dolandığı yer gittikçe daralıyor, halka küçülüyordu. Sonra gene bir kuş parladı, o geriye doğru çavdı. Bir hışırtı duydu, yön değiştirdi. En küçük bir ses onu ürkütüyordu. Yoruldu, bir ağaca sırtını dayadı, kulak verdi ortalığı dinledi. En küçük bir sesi bile kaçırmıyordu. Bir kurdun bir ağacı kemirişi, bir kuşun yuvasında kanat çırpışı, bir arının uykuda vızıldaması onun soluğuna, yürek çarpıntısının sesine karışıyordu. Tetikteydi, gerilmiş bekliyordu. Birden gene ayağa fırladı, küçük zikzaklarla oradan oraya çavıyordu. Kemerli bir Roma mezarına girdi, en dibine büzüldü. Ancak, kurtuldum, diye düşünebiliyordu. Mezarın içinde, kulağına yukardan testere sesine benzeyen sesler geldi. Sesler gittikçe yaklaşıyor, hızlanıyordu. Mezarın dibine daha çok büzüldü, büzülmekten bedeni acıdı. Bir topak olmuştu. Çözüldü, çözülmesiyle toparlandı, kendisini can havliyle dışarı attı, yöresine bakındı. Bir şeyler arıyordu. Bir arama içgüdüsünde toprağı en küçük ayrıntılarına kadar araştırdı, hiçbir şey göremiyordu, bir aklıktan başka. Ötede dikilmiş, kollarını kanat gibi açmış üç kişiyi gördü, onlara koştu bağırarak. Tam yanlarına geldi, adamlar

ortadan yitiverdiler. Sevinç içindeydi. Bir ağılı aştı. Burnuna koyun kokusu geldi. Hiçbir şeyi görmüyordu şimdi belki, kok-luyordu. Bir iri çoban köpeğini kokladı. Köpek ona çok ötelер-den hırladı. Köpeğe dönerken, bir karpuz tarlasına düştü. Karpuz tarlasının ekşimiş karpuzlarının kokusunu bir yel dalgası getirdi. Dalganın geldiği yönde karpuzcunun çardağı kararı-yordu, bir yanı yere eğilmiş, yıkıldı yıkılacak. Karpuzlar ay ışığında iri çakıltaşları gibi serpilmişlerdi tarlaya. Çardağın altına gelince çardağı hızla salladı, çardaktan bir adam süzüldü indi, “ne var, ne oldu?” diye öfkeyle, korkuyla sordu. Yanına geldi, yumuşak, “ne istiyorsun?” Konuşmadı. Adam sordu, konuştu, Yusuf konuşamıyordu, dili kenetlenmiş. Ağzını açamıyordu. Karpuz bekçisi yakasına yapıştı, “kimsin, nesin, söyle,” diye bağırdı. “Aç mısın, karpuz mu istiyorsun, in misin cin misin, deli misin?” Yusufun boğazından bir hırıltı koptu. “Hasta mısın? Otur şuraya da, sana bir soğuk karpuz keseyim. Çökelek de yer misin?”

Çıkını açtı, çökelek koktu. Yumruğuyla bir iri karpuzu kırı-dı, önüne koydu. Öteki elini süremiyordu. “Ye,” dedi bekçi. “Ye kardaş, karpuz adamı cana getirir.” Sonra birden aklına geldi, “dur sana su getireyim.” Çamçağı kapıldığı gibi çaya gitti, suyun kıyısındaki çaykaradan soğuk, buz gibi aydınlık suyu doldur-du getirdi, “al iç,” dedi. “Sen yorulmuş bitmişsin bre arkadaş. İç şunu, soğuk.” Çamçağı eline verdi. Öteki eli titreyerek suyu başına dikti usul usul, derinden içmeye koyuldu. Neden sonradır ki suyun bittiğini anladı, eliyle bir daha istedi. Bekçi koştu, hemencecik geri geldi, bu sefer Yusuf suyu bir dikişte içti. “Ye,” dedi bekçi, “kendine gelirsin.” Elini korkarak ekmeğe uzattı, yufka ekmeğin bir parçasını kopardı ağzına attı, çiğnedi yavaş-ça. Ağzında lokma eridi gitti, o daha çiğniyordu. Bekçi bir şey-leri anlamış gibiydi. “Sen çoktandır açsın kardaş, aç insanlar böyle olur.” Bir sokum yaptı, ona verdi, Yusuf aldı. “Ye kardaş, usul usul ye, dur sana bir su daha alayım, soğuk değil mi?” Yusuf bekçiye gözlerini dikmiş ondan ayırmıyor, her kıpırdanışını izliyordu. Hayvanca bir vurdumduymazlığa düşmüş, açlığını, acısını, korkusunu hiçbir şeyi duymuyordu. Uyuşukluktan çık-maya bir yerleri çabalıyor, çırpınıyor, beceremiyordu. Karpuz

kabuklarının üstüne çokuşup uyumuş eşekarılarını gördü. Kıptırsızdılar. Elini götürdü üstlerine bastırdı, sonra birden bir ateşten irkilircesine elini çekti. Suyu getiren bekçi, "ne oldu kardeş," diye sordu. Dört bir yana saçılmış delicesine vızıldayan arıların farkına vardı. "Elini arıların üstüne mi koydun, soktular mı?" Yusuf durmadan elini çırpıyor, bükülüp kıvranıyordu. Ayran torbasını çardağın direğinden aldı, "içine sok elini, geçer," diye torbayı açıp ona uzattı, baktı ki Yusuf oralı değil, elini aldı, torbaya soktu bir süre eli orada tuttu. "Korkma," dedi, "şimdi ayran onun ağısını alır." Yere oturdu. Yusufu da kendisiyle birlikte çekip oturttu. "Ye!" Yusuf birden ekmeği, karpuzu, çökeleği arka arkaya atıştırmaya başladı. Elleri mekik gibi işliyordu. Bekçi elini tuttu, "yavaş yavaş kardeş," dedi. "Yavaş. Birden hepsini böyle yersen, kötölürsün. Yavaş." Yusuf hızlandıkça bekçi elini tutuyordu. Sofrada ne var ne yoksa sildi süpürdü, ardından da bir su daha istedi.

Karşı karşıya oturdular.

"Benim adım Ali," dedi bekçi. "Adını bağışlasana."

"Ali," dedi Yusuf. "Ali." İlk olarak dudaklarından bir sözcük çıktı. "Ali."

"Sen de mi Alisin?" diye sevinçli bir sesle sordu bekçi.

"Ali," dedi Yusuf, sonra yana devriliverdi. Ali onun başının altına bir ot demeti yerleştirdi. "Uyu Ali kardeş," dedi. "Sabahleyin sana çok yemek veririm. Türlü pişiririm sana ki cana gelirsin."

Bekçi Ali erkenden uyandı. Yusuf sağ yanına kıvrılmış, bir çocuk uykusunda, derin, dudaklarını sündürerek, soluk alıp vere vere uyuyordu. Ali ona dokunmadı, gün kuşluk oldu ortalık iyice kızdırdı yelsiz fisiltisiz bir sarı sıcak çöktü, Yusuf öylece hiç durumunu bozmadan uyuyordu. Yüzüne sürüyle karasinek konuyor kalkıyor, o oralı bile değildi. Gün altında terliyordu. Bekçi Ali onu seyreyliyor, bu gece yarısı gelen, aç, uykusuz adamın böyle düşüşüne bir anlam veremiyordu. Eşkîya, kaçak, kaçakçı olamazdı. Ama düz bir adam da değildi. Bu delikanlının başında bir hal vardı ama neydi. Gömleği kapkara kir içinde, ayakkabılarını taş yemiş, altı delinmiş, üstünün derisi kavlamış, bağırsız da... Elleri sıyrık, yırtık içinde, tırnaklarının altına

mosmor kirler dolmuş, upuzun. Saçları tozdan, kirden biribirine yapışıp keçe olmuş. Yüzü solgun, tozlu. Kirpikleri at kirpikleri gibi çok uzun, tozlu. Tozdan bir adam gibi uyuyor delikanlı. Yüzündeki ölüm sarısını... Soluk alıp vermese insan onu ölü sarur. Yüzüne, ellerine konup kalkan sineklere, başında yüksek vızıltılarla dönen arılara hiç mi hiç aldırıyor. Güneş köz gibi yakıyor, sıcaktan insan yere basamıyor, toprağı, günde kalmış herhangi bir şeyi elleyemiyor, o sadece uyuyor, terliyor, kıpırdamıyor.

Bekçi onu omuzlarından tutup usulca çardağın gölgesine çekti. Öğle oldu, akşam oldu, karanlık kavuştu Yusuf hiç durumunu bozmadı, öyle sağ yanına yatmış, dizlerini karnına çekmiş.

İkinci gün, tanyerleri aydınlanırken uyandı. Bekçi Ali onun bu saatta uyanacağını biliyordu. Ona göre hazırlık yapmıştı. O uyanır uyanmaz, aldı suya götürdü. Yusuf sanki evinde uyanmış gibi dingin, çırpı çırpı yüzünü yudu, yeniyle kuruladı, çardağa geldi, çardağın altında azık çıkını gördü, azık çıkının üstünde birkaç dürüm yufka ekmeğı, derin bir bakır sahan da tepeleme bulgur pilavı, yanda, isli bir tencerede de türlü tütüyordu. Yusuf yanına yönüne bakmadan doğru çıkına gitti, oraya çöktü, koca lokmalarla pilava, türlüye saldırdı. Bekçi sudan dönüp gelinceye kadar pilav da, türlü de yarıya inmiş, Yusufun elleri, ağzı inanılmaz bir hızda işliyordu. Bekçi orada, onun karşısında öyle bakakaldı. Öteki rahatlıkla pilavın, tencerenin dibini sıyırdı, ağzını sildikten sonra yöresine boş gözlerle bir baktı, bir şeyleri, yitirdiğı bir şeyi arar gibiydi. Sonra gözleri geldi, Alinin üstünde durdu, bir şeyleri anımsamaya çalışan, bulamayan, zorlayan bomboş bir yüzdü yüzü. Bekçi onun arayan, sormanın bilincine yaklaşmış, karışık, şaşkın bakışlarından gözlerini kaçırdı. Öteki onu ısrarla izliyordu. Bekçi merakla başını kaldırıncı onun korkuyla kocaman olmuş gözlerini gördü. Artık bu gözler her şeyi anlamış, bulmuş gibi. Sonra bekçi onun olduğı yerden birdenbire sıçradığını, bir anda çayı geçtiğini, böğürtlenlerin, oklukların arkasında gözden ıradığını, yitip gittiğini gördü.

Bir suya girdi çıktı Yusuf, tozlu yola düştü, bir böğürtlen

çalısı bacaklarına dolandı, bir iki kere kapaklandı yere. Bük­lü­ğü çıktı, sırtındaki giyitler hemen kurumuştı, çayın kıyısınca koşuyordu. Bir kuş gibi ürkek, en küçük bir karartıdan, bir çı­tırtıdan ürküyor, ya gerisin geri hemen o anda dönüyor, ya da yolunu de­ği­ş­ti­ri­yo­r­du. İkinciüstü kasabanın uzaktan gelen uğultusunu duyana kadar gitti. Kasabanın uğultusu kulağına gelince başını kaldırdı, binlerce güneş vurmuş, bir peri şehri­ne, iri, ışıklarla donatılmış bir sırça saraya benzeyen kasabaya baktı. Bir süre olduğu yerde öyle kaldı, gözleri tutuşmuş ya­nan şehirde, korkuyu, umudu, yılgınlığı unutmuş, öyle başı­boş, kanı çekilmiş. Sonra, bu yanan tutuşan şehre girdi, gözleri kamaşmış, şakır şakır tepesinden aşağı ışıklar dökülürken... Şehirde hiç insan yoktu, hayvan da, arılar, kelebekler, sinekler, kuşlar da uçuşmuyorlardı. Kasaba bir ışık yoğunlaşmasında şıkır şıkırdı. Bir suya girer gibi yoğun ışığın içine attı kendini, kollarını sallayarak çarşıya vardı. Kürt İmamın bırakıp gittiği eski Yunan direk başlığının üstüne oturdu. Yöre­ye durmadan yalım parçaları gibi ışıklar yağıyordu. Yusuf artık başını kaldı­rıp da yoğun ışıktan hiçbir yeri göremiyordu. Sonra ışığın içinden bir şeyler, birtakım gölgeler görür gibi oldu. İnsan sesleri duydu, yakınında birisi at nallıyordu, çekiç seslerinden anladı. Burnunun dibinden yerleri sarsarak paletli bir traktör geçti. Bir kahveci, çay biiir diye bağırdı. Aydın­lı­ğın arkasından sesler gelmeye, çoğalmaya başladı. Bir şeyler oluyordu ama anlamı­yo­r­du. Bir köpek gölgesi geldi, kocamandı, onun ayağını kok­la­dı, sonra da yaladı, ayağından dizine, dizinden ellerine, en­sesine, ensesinden yüzüne, alnına geçti, önce kokluyor sonra uzun uzun yalıyordu. Köpek gider gitmez adamlar geldiler ağır ışığı yırtarak, gölgeleri kocamanlaşarak, üstüne eğilip uzun uzun yüzüne baktılar, sonra gidip ötede durdular. Kala­balık gittikçe büyüdü, tekmi­l çarş­ıyı doldurdu. Iş­ğın içinde, ötesinde kıvılaşıyorlardı, silik gölgeler gibi. Kalabalık bir uğul­tu oldu. Yusuf kalabalığın ayaklarının arasından kaydı, demir­ciler çarşısına geldi, koca demircinin ocağında apak közler apak kıvılcımlar fışkırtıyordu. Dükkanın içindeki ak gölgeye yürüdü, adamın sarkık posbıyıkları, başının yöresinde kıvıl­cılar çakarak, parçalanarak gülüyordu. Ne kadar, ne kadar

var? Ne kadar. Demirci söğüt yaprağı, bir deste, ağzı mavileşerek çakan bıçak çıkardı. Al, dedi, al da yürü, durma burada, seni görüyorlar. Al bıçakları. Bak görmüyor musun bu kadar adam seni görmek, bulmak için üstüne yürümüş. Kapıdan olmaz, olmaz, şu arka pencereden dışarı, al bıçakları, burada durma, atla! Bıçakların ağzı, demirci ocağı, karşı evin camları masmavi kıvılcımlanıyor, gidip kasabanın üstünde çatlayıp dökülüyorlardı. Deli Hacinın evi bir ana baba günüydü, önce ürktü, evi dört kere dolandı, çayın kıyısına koştu, orada durmadı, gene eve geldi. Evin ön, arka bahçesini küçük kızlar oğlanlar, genç yaşlı kadınlar erkekler doldurmuşlar bir hep bir ağızdan konuşuyor, bağırıyor, çağırıyor, bir hep birden susuyorlardı. Evin arkasına geçti, otların arasına girdi yere uzandı, kulağına bir tuhaf sesler geliyor, kesiliyordu. Işığın yandığını her zaman böyle yüzükoyun yatarken anlardı. Başını kaldırdı, içeriye baktı, Hacinın karısı yapayalnızdı odada, soyunuyordu. İri memelerini iki avucu içine alıyor, altından kaldırıyor, sonra başka bir giyitini çıkarıyordu. Çırılçıplak, bir hoş bir semahta evin içinde bir süre döndü durdu. Kolları, bacakları, memeleri, tekmi bedeni deli bir oyunda savruluyordu. Işık gittikçe bastırıyor, yoğunlaşıyordu. Kadın ışığın ortasında bir, bir gölge olup dağılıyor, bir yoğunlaşıyordu. Hışım la pencereye geldi, pencereyi açtı, kolundan tuttu, hızla içeriye çekti. Yabanıl bir hayvan gibi inledi. Sıcacık etinde kaldı, bir yoklukta eridi. Islak, sıcak, delirten. Işığın ardındaki kadın, git, dedi, git... Tattan ayrılamıyordu, eli sıcak ete değdi yumuşacık. Git, dedi, git. Seni bütün kasaba biliyor. Seni yakalayıp öldürecekler. Kadın onu giydirdi, kapıdan dışarıya aldı götürdü, kapıyı kapadı, ardından da sürmeledi. Pencereye koştu, kadın gene kendinden geçmiş, deli bir semahta dönüyordu. Ömerin bahçesine geldi, kumarcılar kumar oynuyordu, çalının içine girdi, onları seyreylemeye başladı. Gece yarısından sonra kumarcılar birbirlerine düştüler, dövüş başladı. O da girdi dövüşe, başına bir odun yedi, ayaklarından tutup su kıyısına sürükleyerek götürdüler, suya soktular soktular çıkardılar. O, hiçbir şey yapamıyordu, çünkü elleriyle sıkı sıkıya demirciden aldığı bıçaklarını kucaklamıştı. Önündeki adam dönüp dönüp hem ona sö-

vüyor, sövdükçe de ardından yerden bir taş alıp ona atıyordu. Taş her seferinde gelip çenesine değiyordu. Tepede kekikler ıslak ıslak, sert kokuyorlardı, kucağındaki bıçakları yere koydu, içinden birisini aldı, koşarak, ötede badem ağacının gölgesindeki adama koştu, bıçağı tam göğsüne sapladı. Adam boyu boyunca yere serildi, sessiz, hiç kıpırdamadı. Yerden bıçaklarını aldı, koltuğunun altına yerleştirdi, sağ eliyle de ölüyü ayağından tuttu, tepeden aşağı kasabaya sürükledi, ölüyü getirdi çınarın altına kaldırımın üstüne koydu, ölü yumulmuştu, ayakları karnında iki kat olmuş kaldırımın üstünde öyle yatıyordu. Kalabalık geldi, kalabalık ölünün dört yanını sardı. Ölüden birdenbire bir kan boşandı, fışkırdı kesti. Yakalayın budur, budur, dediler. Kaçtı, duvarı atladi, ısırganlığa düştü. Karşısına çıktılar, geriye döndü, bir arabaya bindi, yeşil boyalı, kırmızı gelincik nakışlı, arabacı gırtlacağına yapışacaktı, yolun ortasına kaptı kendini koyuverdi. Arabanın atları zilleri, çingiraklarıyla üstünden geçti. Araba geriye döndü, burunlarından yalın fışkırtan öfkeli atlar gene üstünden geçtiler. Arabadan kurtuldu, karaağaçların altında gene karşısına çıktılar, az daha, az daha dönmeseydi, iyi ki döndü, onu yakalıyorlardı. O kayanın arkasındaydılar, bekliyorlardı, kayaya vardı, varmasıyla dönmesi bir oldu. Koltuğunda bıçakları sabaha kadar, kaçmaktan canı çıkmış, kendini ıpıssız, çürük meyve kokan çarşıda buldu. Candarma, sen kimsin, diye bağılıyor, sen kimsin? Konuşamıyordu. Dili boğazına akmış sesi çıkmıyordu. Kasaba bir anda kalabalıklaştı, kepenkler gümbürtüyle açılıyor, homurtuyla kamyonların, otomobil, traktör, otobüslerin motorları, ortalığı yanık benzine boğarak çalışıyorlardı. Candarma, buldum, yakaladım, sensin, tanıdım, sensin, diye bağılıyordu. Elini kelepçeledi, boynuna zincir vurdu. Söyle kimsin? Sesi çıkmadı, dili boğazına akmıştı. Söğüt yaprağı bıçaklarına sıkı sıkıya sarıldı. Kalabalık çoğaldı, çarşı baştan başa doldu. Demirci geldi, budur bu, dedi. Arzuhalci Ali geldi, budur bu. Deli Hacı'nın karısı geldi, kalabalık soluğunu kesti, onun konuşmasını dinledi, kadın da, budur bu, dedi. Bunu duyunca kalabalık gürlledi, üstüne atıldı, sürükledi, ezdi, parçaladı, yeşil araba yağlıboya kokuyordu. Yeşil, yeşilin üstü kırmızı ge-

lincikli, atlar doru, boğazlarındaki ziller ötüyor, tekerleklerden sesler geliyor, arabanın içi toz, saman, kuru ot kokuyor. Arabacı, başını kaldırma, diyordu, durmadan, buraya geliyorlar. Seni bulmak için günlerdir aramadık delik komadılar. Sen de burada, burunlarının dibindesin ha! Vay anasını. Bak, şimdi benim yerimde bir başkası olsa seni ne yapar biliyor musun? Ucunda çok para var, çok. Babayın hatırı olmasa, Kürt Mahmudun, şimdi seni götürmüş, çoktan teslim etmiştim candarmaya, etmiş de paramı almıştım. Arabacı atları kırbaçladı, atlar şaha kalktılar, araba sarsıldı, toz duman, gürültü, ziller... Dur, dedi Yusuf, dur. Dur bu kapıda. Arabacı dizginleri çekti. Şu konağa gireyim hemen gelirim bekle. Konağa girdi, koltuğundaki bıçakları birer birer salonun tabanına, daha önceki bıçakların yanına çakmaya başladı. Çakıp bitirdi, başparmaklarının üstüne basarak dikili bıçakların arasından üç kere geçti. Aşağıdan arabacı bağıırıyordu. Koşarak aşağı indi, baktı ki candarmalar arabayı sarmışlar, candarmaları yardı arabaya atladı, arabacı atları kırbaçladı, araba sarsıldı, toz duman içinde kaldı, doludizgin... Atların başını çekti. Toz bulutu usul usul indi. Çarşıda, çınarın altındaki kahvenin hemen ucundaydılar. Atlar eşiniyorlardı. Arabacı, in diye bağırdı, senin gibi adamı hiçbir yere götüremem, ben canımı yerde bulmadım, in! Arabadan indi, bedeni çatırdadı, uyuşmuştu. Çarşının ortasına yürüdü, tükenmiş gitmişti, daha bir adım atacak hali kalmamıştı. Orada, berber dükkanının önünde kaldırıma çököverdi. Bitkinlikten soluk bile alamıyordu. Burnuna kebab kokusu geldi, kalkıp kebabçıya gitmek istedi kalkamadı. Bu sırada koluna bir adam yapıştı, Yusuf tepeden tırnağa ürperdi. "Yusuf, ne bu hal, sen deli misin?" Adamın yüzü allak bullaktı, sakalları titriyordu. Korkudan büzülmüştü. "Kalk, kalk, kalk, çiftliğe gidelim yakalanmadan. Dünya alem seni arıyor, Bey de deli oluyor. Kalk, haydi, yakalanmadan."

Yusuf ayağa kalktı, bağırmaya başladı, sesi duyulmadı, biraz sonra dinginledi, gözlerini adamın gözlerinin içine dikip, "sen Sakallı Ali misin?" diye sordu. Kolundan tuttu, kebabçıya çekti: "Karnımı doyurmadan bir yerlere gitmem."

Adam: "Candarma?" dedi.

Yusuf: “Bir yerlere gitmem.”

Kebabçının dumandan gözükmeyen kapısından içeriye daldılar. Duman yanmış yağ kokuyordu. Bir masaya karşılıklı oturdular. Yusuf Sakallı Aliyi gördüğüne çok sevinmişti. Kebabçada kimseler yoktu. Kırmızı turp, yeşil biber, maydanoz, tere otu, sumak dolu bir büyük tabağı kebablar gelmeden önce getirdiler. Ardından da yağları damlayan kebablar, bir sürahi de ayran geldi. Hiç konuşmadan, birbirlerini unutup, hiç de birbirlerine bakmadan kebabları yediler. Yusuf önde, adam arkadan kebabçıdan çıktıklarında gün kavuştu kavuşacaktı. Yusuf şaşkındı, yakalanmıştı. Gözleri korkmuş bir yırtıcı hayvanın gözleri gibi fır dönüyordu yuvalarında. Alanın arkasındaki yolda durmuş yeşil arabayı gördü. Yeşilin üstüne kırmızı, iri gelincikler işlemişlerdi. Bir de kocaman turuncu lale. Doru, soylu atlar, yeni koşumları içinde eşiniyorlardı. Yusuf adamlar göz göze geldi, ürkek, bir adama bir arabaya, bir adama bir arabaya baktı. Arabaya koştu, adam da arkasından... Arabacıya yetişti adam da arkasından, adamı arabadan atmaya çalıştı, gücü yetmedi, bıçağını çekti, arabacıya dayadı, sür, dedi. Arabacı dizgine asıldı, atları kırbaçladı, bir toz bulutu içinde köprüyü geçtiler. Yusuf köprüyü tam geçerlerken adamı arabadan suya savurdu.

Cırlavuk böcekleri ta sabahtan başlamışlardı ötüsmeye. Gün kızdırdıkça sesleri hızlanıyor, çoğalıyordu. Çınarlar, otlar, çalılar, nar ağaçları sanki cırlavuklarla döşeliydi, öylesine yerden gökten, dört bir yandan sesler geliyordu. Camdan gibi, keskin, kırılıp parça parça dökülen bir sıcak çökmüştü. Arada sırada kalkan yel aşağıdan bir toz bulutunu alıp getiriyor, akarsuyun, iri dut, çınar, nar ağaçlarının üstüne yığıyordu. Göz açtırmayan sıcak tozun altında göğnümüş otlarda çatırdıyordu.

Tozlu nar ağaçları şıkırdım gibi al çiçeklerle donanmışlardı. Uzakta bir insan boyunda, tek bir çiçek açmış mor devedikenini sallanıyordu. Gölge kurumuş, toprağa yapışmış, sinmişti sıcaktan. Hiçbir kuş uçmuyor, bir arı vızıldamıyordu. Nar çiçeklerine çokuşmuş arılar çiçeklerin içlerine, yaprakların aralarına büzülmüşler kıpırdamıyorlardı. Akyollu konağı da kalın bir toz tabakası altında kalmış, damın kiremitleri, konağın duvarları, tahtaları tozdan apaktı. Sofada, Karakız Hatunun aylar ayı yapışıp kaldığı tırabzanın dibinde paslanmış, toprakları yarı yarıya dökülüp oraya buraya saçılmış çiçek tenekelerinin birisinin içinde, çatlamış toprakta bir kadife çiçeği soluk, yarı ölü yeşeriyor, sarı, pekmez rengine çalan kadifeli bir çiçek açmış. Bu yığının içinde canlı, uzaklardan, sarısı parlıyor.

Yaşlı kadın sevinç içinde, bağırarak Mustafa Beyin odasına girdi, "geldiler," dedi. "Üç tane otomobil arka arkaya tirkenmişler, buraya geliyorlar. Vallahi de onlar, billahi de onlar geliyorlar."

Mustafa Bey gözlerini açtı kapadı, yüzünde hiçbir anlam değişikliği olmadı. Eli tabancasına gitti, mermileri doldurup boşaltmaya başladı. Pencerenin ağzındaki dut ağacında serçeler uyumuşlardı. Odada bir karasinek bulutu bir Mustafa Bey'e, bir Mustafa Beyden ekşimiş yoğurt çanağı, ekmek döküntüleri, kırıntılar duran masaya gidip geliyorlardı. Mustafa Bey, artık günlerdir geceleri hiç uyuyamıyor, uyuyakaldığının da farkında olmuyordu. Hep düş içindeydi, uyurken de, uyanırken de... Onun için uyuyup uyumaması bir fark etmiyordu. Yalnız geceleri, düşlerini dışardan vanıldayarak gelen sivrisinek bulutları bozuyordu. Mustafa Bey önceleri çırpınıyor, sinekleri kovmaya çalışıyor, yorulunca kendisini sere serpe, ölü gibi sineklerin keskin iğnelerine bırakıyordu. Düşleri gittikçe zenginleşiyor, değişiyor, renkleniyordu. Yaşlı kadının getirdiği haberin ne olduğunu anlamamıştı. Bu yaşlı kadın kimdi, düşlerinin arasına o da arada sırada karışıyordu, adı neydi, unutmuş gitmişti, neden onunla bir tek o kalmıştı, kalmıştı da ötekiler gibi onu bırakıp gitmemişti? İri gözlü, sivri Türkmeni çeneli, geniş alınlı, şimdi bile güzel görünen, hiç konuşmayan, hep hayran bakan birisiydi. Ya bu kadın da olmasaydı hali nice olurdu? Son günlerde tükenmişlikte, ölümün rahatlığındaydı. Ölümün rahatlığı düşlerindeydi. Bir de o olmasa, burda yatıp onu şehvetle, düşlerini büyüterek beklemek olmasa, ölümün rahatlığına kendini kapıp koyuverecekti iyicene. Düşlerine bir el düşüyordu durmadan, düşlerini bölüyor, çekip gidince de her şeyi güzelleştiriyordu. El geliyor, sıcacık, alnını okşuyor, alnından yüreğine ıgıl ıgıl bir sevgi, bir coşku iniyor, yüreğini yuyup arıtıyor, acımayla, dostlukla, ölmez bir şeyle, tükenmeyecek, hep yeşerip duracak bir tatla dolduruyordu. El saçlarını, kurumuş ellerini, yüzünü, omuzlarını okşuyor, bir ölüyü sevgide, dostlukta diriltiyordu. Ve o çekip gittikten sonra yeni düşlerin, sevgilerin, dostlukların, acımaların cennetinde buluyordu kendini. Yeni bir dirilmenin, insanlığın, dünyanın tadına varmanın... Anadan yeni doğmuş gibi ayaydınlık buluyordu kendini.

Yaşlı kadın gene tıpkısı bir telaşla odaya girdi, "demedim mi, demedim mi Bey, onlar bizi bırakmazlar, geldiler işte."

Mustafa Bey gözlerini gene açmadı, kulak verdi, avluda arka arkaya üç otomobilin durduğunu duydu. Arkasından da merdivenlerden ayak sesleri geldi. Mustafa Bey heyecanlandı. Heyecanlandığından da utandı. İster istemez Memet Aliyi, karısını, çocuklarını, akrabalarını, adamlarını düşündü. İbrahim İbo, Hamdi, Mestan da gelecek miydi? Gerçekten Mestana ne olmuştu? Onun başında bir haller olacaktı ama, neydi? Yel Veliyle bir ilişkisi olacaktı. Yel Veliyi mi öldürmüşler ne? Bir hoş Yel Veli düşüne dalıp giderken kapı açıldı, "baba," diye bir ses duydu. Bu Memet Alinin sesiydi. Arkasından karısı, "Bey," dedi, geldi ellerine sarıldı. Sonra öteki çocukları, sonra tanımadığı üç adamın sesini duydu. Akrabaları. İbrahim İbo, Hamdi, Remzi, Ali Nergis teker teker hal hatır soruyorlardı. O gözlerini açmıyordu. Dışardan gittikçe çoğalıp gürleşerek gelen cırlavuk böceklerinin seslerini dinliyordu. Kendisini cırlavuklara kapıp koyvermişti. Düşlerinde çok cırlavuk, çok serçe, çok arı, çok nar çiçeği, çok traktör vardı allı morlu.

Yatağının kıyısına oturmuş, elini tutup kucağına götürmüş olanı Memet Aliydi. Sesinden sevinç güven taşıyordu. Yatağın öbür yanına oturan da Hatundu, o da öteki elini tutmuştu. Azıcık elleri titriyor Hatunun... Memet Ali durmadan biteviye bir sesle konuşuyor, Mustafa Bey onun ne dediğini duymuyor, anlamaya, duymaya çalışıyor, hep düşlerine kayıp gidiyor. Bir şeyler, bazı görüntüler, sözcükler düşlerine karışıyor.

Memet Ali belki Mustafa Beyin duymadığını anladı, belki duyup anlamadığını, belki de sözü bitti, sözlerini kesiverdi. Ortada derin, bir tuhaf bir sessizlik oldu, cırlavukların sesleri odayı doldurdu. Odada kimseden çıt çıkmıyordu. Bir soluk alışları, bir de cırlavukların sesi. Memet Ali ne yapacağını bilmiyordu, babası ne gözlerini açıyor, ne de kırırdıyordu. Bağırmaya başladı. Kucağındaki babasının elini sıkıyor, bağırıyordu. Bu arada Mustafa Bey gözlerini açtı boş, anlamsız, azıcık da şaşırmış gözlerini onların üstünde dolaştırmaya başladı. Gözleri yüzlerin üstünde durdukça anlam kazanıyor, bir şeyleri görüyor, anlıyordu.

"Baba," dedi Memet Ali. "Seni götürmeye geldim, dediğimi anladın mı? Adanada büyük, bahçe içinde bir ev tuttum, sırf

senin için. Bir apartman katımız var. Evi sırf senin için tuttum. Büyük oda senin odan olacak, işte böyle de..." Mustafa Bey onun gösterdiği pencereden dışarıya baktı. "... İşte böyle de pencerenin önünde bir dut ağacı var. Dut ağacı kocaman, eski. Üstüne binlerce serçe konuyor. Ev, tıpkı bunun gibi bir tepenin üstünde. Senin böyle evleri sevdiğini söyleyince, sırf seni sevdiği için bir arkadaşının babası evi bize bıraktı."

Hatun sözü aldı: "Bak Bey, burada olamazsın. Sana yazık, tek başına bu yıkık konakta, böyle olur mu? Bak..." Bir bohçayı açıyordu Hatun. "Bak sana ne güzel giyitler yaptırdı çocuk, Adananın en büyük terzisine. Haydi kalk giyin de gidelim."

"Kalk giyin baba," dedi Memet Ali... "Kalk baba."

Mustafa Bey yeniden gözlerini kapadı. Memet Ali bıraktı Hatun konuştu. Hatun bıraktı Memet Ali. Ötekiler orada öylece durmuşlar hiçbir şeye karışmadan öyle duruyorlar, hiçbir söze varmıyorlardı.

Memet Ali sonunda kızdı: "Sen bu evde yarından sonra kalamayacaksın," diye bağırdı.

Mustafa Bey ağır ağır gözkapaklarını kaldırdı, soru dolu gözlerini Memet Aliye dikti.

Memet Ali: "Çünkü bu konak yeriyle yurduyla satıldı."

Mustafa Bey doğruldu, dudakları, elleri titriyordu sapsarı kesilmiş. "Kim sattı benim malımı?"

"Senin malın değil," dedi Memet Ali. "Bu konak anamındı, anam da sattı."

"Öyle mi?" dedi Mustafa Bey. "Öyle mi?" Başı yastığa cansız düştü.

"Öyle," dedi Hatun. "Sattım."

"Sattık," diye sevinçli, güvenç dolu, utkulu bir sesle bağırdı Memet Ali. "Satmayıp da ne yapacaktık, bu dağ başı ne işimize yarardı, bu yıkık konak?"

"Bu konak benim," diye inledi Mustafa Bey. "Burası babamın dedemin yurdu. Mezarları burada. Nasıl satarsınız? Ben buradan nasıl da başka yere giderim?"

"Gidelim Bey," dedi Hatun. "Alnımızın kara yazgısı buymuş, ne yapalım?"

Memet Ali anasına çıkıştı: "Ne kara yazgısı be, bu cehen-

nemde durulur mu? Bak şu eve, konakmış, bu konağa uyuz iti bağlasan durmaz.”

Mustafa Bey ikircikliydi, gitsin miydi acaba? Nasıl giderdi? Ayrılamadığı bir şeyler vardı, onu buraya yüreğinden bağlayan. Onlar konuşuyor, Mustafa Bey kendisiyle cebelleşiyordu. Sonunda kalkamayacağını, kalkıp giyinip gidemeyeceğini anladı, rahatça yatağına uzandı, usulca: “Ben buradan gidemeyeceğim,” dedi. “Beni rahat bırakın burada, siz gitmişsiniz zaten, gidin. Gidin, gidin...”

Zor soluk alıyordu. Elini sinek kovar gibi salladı, “gidin...” Memet Ali: “Gidelim ama, yarın bu ev yıkılacak. Onun için seni bugün almaya geldik. Yoksa, ha otura, de oturaydın. Ama konağı, çiftliği satın alanlar yıkıp yerine modern bir çiftlik binası dikecekler.”

Mustafa Bey öfkeyle doğruldu, soluğu taşıyor, göğsü inip inip kalkıyordu: “Yarın, yarın, yarın yıkılacak mı?”

Memet Ali, soğukkanlı, taş gibi: “Yarın sen içinden çıkımayacak olursan bu konağın, başına yıkacaklar.”

Bunu duyar duymaz Mustafa Bey ayağa fırladı, avucundaki kurşunları bir anda tabancaya doldurdu, Memet Aliye çevirdi, İbrahim İbo yetişip Beyin eline vurmasaydı tabancadan çıkan kurşun Memet Alinin tam alnının ortasına yapışacaktı. İbrahim İbo onun koluna yapışmış cebelleşiyor, tetiğe bir daha basmasının önüne geçiyordu.

Oda bir anda boşaldı, herkes bir anda ayağı ayağına dolaarak merdiveni indi, otomobillere doluştular.

Memet Ali korkudan bitmiş, ölmüş sesiyle, “canavar, canavar, vahşi canavar,” diye bağırıyordu. “Az daha vuruyor, öldürüyordu beni. Kalsın, kalsın, kalsın burada da gebersin. Katil, canavar.”

Mustafa Bey az sonra yoruldu, “Beni bırak yavrum, beni bırak İbrahim İbo,” dedi, yatağına uzandı. Ter içinde kalmıştı. Motorların çalıştığını, otomobillerin uzaklaşıp gittiğini, içinden bir şeylerin koptuğunu duydu. Birden içi ışıdı. Acaba o bugün gelir miydi, gelecek miydi? Ya başına bir hal gelmişse..? Ya başına?

Tanyerleri ısıdı ışıyacak konak top patlamış gibi ta temelinden sarsıldı, pencere, tavan; kapı, duvarlar beşik gibi sallanıyor, gıcırdıyordu. Mustafa Bey önce zelzele oldu sandı, kalkıp kaçmak istedi, sonra vazgeçti. Konak durmadan sarsılıyordu, yıkılacakmış gibi. Mustafa Bey gümbürtülü bir yıkılma sesi duyunca kendine geldi. Bu sırada koşarak odaya giren yaşlı kadın, "Yıkıyorlar, konağımızı yıkıyorlar," diye inledi, dövündü. "Ocağımızı söndürüyorlar." Bey gözlerini açtı, geri kapadı.

Akşama kadar yerler, duvarlar sarsıldı, akşama kadar bir şeyler gümbürtüyle yere indi. Akşama doğruydu ki, odaya iki yağlı, kir pas içinde adam girdi, utangaçtılar. Ellerini göbeklerinin üstüne bağlamıştılar. İşçi tulumları giyinmiştiler, güneşten solmuş, mavi. Toz içinde kalmışlar, yalnız gözleri, dişleri ışılıyor.

"Beyim konağı yıka yıka geldik buraya dayandık, kalk ki beklemeyelim. İşimiz çok."

Mustafa Bey: "Çıkın dışarı da giyineyim," dedi gülen bir sesle, rahat.

Mavi tulumlu adamlar dışarıya çıktılar, varıp buldozerlerin başında beklediler. Mustafa Bey giyinmiş kuşanmış konaktan indi, geldi tulumlu adamların yanında durdu, "Yıkın," dedi. Yaşlı kadın da geldi, bohçası elindeydi, "Ben gidiyorum Bey, bunca yıl suyunu içtim, ekmeğini yedim, hakkını helal eyle."

Mustafa Bey ceplerini arandı, cüzdanını çıkardı, cüzdanında ne varsa hepsini yaşlı kadına verdi, "Helal olsun, helal olsun," dedi. Kadın onu omzundan öpüp uzaklaştı.

Buldozerler konağın duvarlarına bir anda saldırdılar. Mustafa Bey konağın son duvarı da çökünceye kadar orada durdu bekledi. Son duvar çöküp buldozerler batan günle birlikte uzaklaşıp giderken bir taşın üstüne oturdu, yüzünü elleri arasına aldı, düşündü. Karşıdaki nar ağaçlarına batan günün son ışıkları vurmuştu. İri, yaşlı nar ağaçları şıkırdım gibi al çiçeklerle tepeden tırnağa donanmışlardı. Oturduğu yerden kalktı, narların yanına geldi, cırlavuklar azıtmışlar, arılar uğuldamaya başlamışlardı son ışıklarda. Narların alı akarsuya vurmuş, ışıklarla karman çorman bir kızılık aşağıya akıyor, uzayıp gidiyordu. Mustafa Bey suya, narlara, uğuldayan arılara, konağın yı-

kıntısına, avlu duvarına gelmiş konmuş iri baykuşa bir daha baktı, sırtını döndü, aşağı doğru yürüdü. Yürüdükçe hızlanıyor, hızlandıkça kafasında her şey karışıyor karman çorman oluyordu.

Akçasazın kıyısına kadar geldi, buldozerlerin gürültülerini yeniden duydu, koşmaya başladı bataklığın kıyısınca. Gece gitikçe karanlıklaşıyordu. Ayakları böğürtlen çalılarına, okluk, kamış köklerine dolaşüyor, düşüyor kalkıyor gene koşuyordu. Dizlerinde güç, gözlerinde fer, beyninde duyu kalmayınca kadar koştu. Tabancası elindeydi, bir an durdu, elindeki tabancayı mermileriyle birlikte kaldırdı bataklığa attı, sonra da içinden bir tel kopmuş gibi oldu, kendi yöresinde dönmeye başladı.

“Nereye, nereye, dost nereye?”

Kendi yöresinde dönüyor, kim bilir ne zamandan kalmış bu türkü beyninde, tek uyuşmamış yerinde beynin, yankılanıyor, “nereye, nereye, dost nereye? Nereye, ha nereye, nereye?”

Gün doğuncaya kadar döndü böylece, usulca, cansız bataklığa kaydı sonra da...

Bir yakalasak Yusufu, diye düşünüyordu Derviş Bey, onlar ele geçirmeden, gerisi kolay... Bu sondu artık, son macera.

Hatun: "Bu çocuğu ele geçirirsen," diyordu, "öyle başıboş bırakamazsın,"

"Bırakamam ama ne yaparım bu çocuğu Hatun?" diye soruyordu Derviş Bey. "Sonunda yakalayacaklar onu. Bugün değilse de yarın. Ve bizi bertaraf etmek için onu kullanacaklar. Sen şimdiye kadar bir katilin Çukurovada böylesine arandığını gördün mü? Ankaradan bu yana bütün hükümet güçleri düşmüşler yola onu arıyorlar. Sırf onu söyletip beni yemek için. Bırakamam Yusufu ama nerede saklarım? Artık bu çiftlikte kimseye de güvenemiyorum."

Hatun karşılık vermiyor, gözlerinin içine gözlerini dikmiş bakıyordu. Dilinin ucundaydı ama söyleyemiyordu, Onun söyleyemediğini Derviş Bey de anlıyor, o da söyleyemiyordu.

Derviş Bey içini derin derin çekti: "Yaşamalıyım," dedi yavaşça. "İçeri düşmemeliyim, başımdan bunca iş geçtikten sonra. Beni bu hale düşüren düşmanlarımı bulmalı, Yusufun da kendimin de öcümüzü almalıyım."

"Sırf bunun için yaşamalısın Bey," dedi Hatun. "Yaşamaktan başka çaren kalmadı Bey..."

"Kalmadı, kalmadı, başka çarem kalmadı ama, onlar Yusufu ele geçirmeden biz nasıl geçireceğiz? Günlerdir kayıp, yer yarılmış da yerin dibine girmiş sanki..."

Sonunda kadın yüreklendi, ya Beyin bir davranışından, ya

da bakışından, konuşmasının yumuşaklığından, aklındakini dili diline dolaşarak ortaya alıverdi: "Yusufu ele geçer geçmez öldürmelisin. Başka hiçbir çaremiz yok Bey."

"Yok," diye inler gibi konuştu Bey. Göğsünden hırıltılı bir ses çıkıyordu. "Yok ama Yusufu öldürmem kendimi öldürmem olmaz mı, bin yıllık Sarıoğlunu, on bin yıllık Türkmeni öldürmem olmaz mı?"

"Olmaz," diye yürekli, sıkışmış, fırsat bulmuşun çabukluğunda, "olmaz, olmaz," diye bağırdı Hatun. "Bir adamdan, bir tek kişiden ne çıkar? Hiç mi adam öldürülmedi?"

"Öldürüldü," dedi Bey gülümseyerek. "Hele bir ele geçirelim onu öldürmeden önce. Biz onu yakalayamadan onlar onu yakalarlarsa kurtuluş yok. Beni asarlar. Her şey bunu gösteriyor. Beni asmaya bahane arıyorlar."

"Arıyorlar," dedi Hatun yürekli.

Derviş Bey durdu. Hatuna yaklaştı, gözlerini onun gözlerinin içine dikti, ta derinlerini okurmuşçana baktı, sonra sağ elini uzattı, onun omzunun üstüne koydu, "beni dinle Hatun," dedi. "Yusufu biz yakalayamadan onlar yakalayacak olurlarsa teslim olmayacağım. Çiftlik sana emanet, atlarım, kızım sana emanet. Çiftliği hiçbir zaman sattırmayacaksın. Bu çiftliğin düzenini, insanlığını ölünceye kadar bozmayacaksın. Anladın mı?"

"Anladım," dedi Hatun gözleri yaş içinde kalmış. "İçime doğuyor, ama Yusufu biz yakalayacağız."

"Biz yakalarsak ondan sonrası kolay."

"Öldürürüz onu."

"Ondan sonrası kolay."

"O ölmezse Sarıoğlu soyu ölür, koca Türkmen ölür."

"Ölürse de ölür," diye directti Derviş Bey. Hatunun böylesine diretişine şaşıyordu.

Anavarza ardından bir kara bulut kalktı, ona benzer bir bulut da Toroslardan aşağı iniyordu hızla. Sağdan soldan ovanın göğsünde bulutlar birikişti, gök gürledi. Bir soğuk, bir sıcak yeller tozları kaldırarak estiler. Ardından da sıcak ağır damlalar yumuşak tozları delmeye başladı. Az bir sürede sağanak gürleştii. Derviş Bey konağın sofasında gidiyor geliyor, düşünüyor, duruyor yağmura bakıyor, sonra gene yürüyor durup düşünüyordu.

Tam bu sırada da yeşil arabadan atlayıp dünden beri kamışlık-ta saklanmış Yusuf çiftliğe giriyordu. Dün kamışlığa sığınan Yusuf uyuşmuş, bitmiş, tükenmiş gitmişti. Duymuyor, düşünmüyor, acıkmıyordu. Saklanma, yakalanmama, sadece bu, onu alıp götür-en bir içgüdü. Yağmurun yağmasıyla kamışlıktan fırlaması bir ol-du, doğru çiftliğe geldi. Çamurlu, buruş buruş giyitleri sırtına ya-pışmış ağaç gibi kurumuş kalmış bedeninin bütün ayrıntılarını dı-şarı çıkarmıştı. Sarhoş gibi yalpalayarak, ayakları ayaklarına dola-narak, bir köpek içgüdüünde doğru evlerine gitti, kapıları kapa-lıydı, sırtını kapıya dayadı orada öylece kalakaldı. Yağmur gürleş-iyordu. Bir tanıdık köpek geldi onu yaladı, bir inek kocaman gözle-riyle ona baktı, bir çocuk şaşkın, uzaktan, her bir yerini, dönerek yöresinde, inceledi. Yusuf beklediğini, iyi, içini aydınlatan birisini beklediğini biliyordu. Ama kimi bekliyordu, anımsamaya çalışıyor bir türlü anımsayamıyordu. Nedense beklemeyi de unutup ayağa kalktı, yağmurun altına vurdu. Gülizarların evi önünden geçti hiç durmadan. Evlerin önüne geliyor, arada bir an duruyor, ardından da yağmura vuruyor, ortalıkta dolaşıyordu. Sonunda geldi, kona-ğın avlu kapısından daldı, geldi, daha da yoğunlaşmış yağmurun altında, avlunun orta yerinde, Emir Sultanın durduğu yerde dur-du. Orada ne kadar bekledi yağmurun altında kimse bilemedi. Onu önce Hatun gördü, ilkin çıkaramadı, aldırmadı. Sonra avlu-nun ortasında durup duran kişi birkaç kere daha gözüne çarpınca ilgilendi, aşağı avluya yağmura indi, yöresinde döndü, iyice incele-di. Onu birisine benzetiyordu ama kimdi? Bir çığlık salıverdi az sonra, onun çığlığına Bey balkona çıktı, çıkmasıyla merdivenlere atılması bir oldu. "Yusuf," diyordu Hatun kendisinden geçmiş. "İş-te bu Yusuf." Ellerini havaya açmış, "çok şükür Allahıma, çok şü-kür Bey, kurtulduk. Bu Yusuf, Yusuf," diyordu.

Bey Yusufun koluna girdi, onu sürükleyerek konağa çıkar-dı. Kadınları çağırdı, "bunu götürün yıkayın," dedi. Bu Yusuf o Yusufu benzemiyordu ama, gene de Yusufu.

"O mu?" diye sevinçle, ikircikle Beye yaklaşıp sordu Ha-tun.

Bey hüzünlü bir sesle: "O," dedi. "O, Hatun!"

Yusuf bir deri bir kemikti. Avurdu avurduna geçmiş, du-dakları, burnu kağıt gibi olmuş, boynu gırtlak kemiğinden iba-

ret kalmıştı. Ayakları, elleri yara bere içindeydi. Kulağından iri-
ne benzer bir şeyler akıyordu.:

"Muzafferin giyitleri buna olur mu?"

"Tıpı tıpına uyar Bey."

"Ayakkabıları?"

"Çocukluktan bu yana Muzafferin eski ayakkabılarını, gi-
yitlerini hep ona verdim."

"En güzel giyitini getir Muzafferin, ayakabısını, gömleğini,
iç çamaşırını."

"Olur," dedi Hatun telaşla uzaklaştı.

Bey gözlerini bir noktaya dikmiş bakıyor, düşünüyordu.
Yüzü bazı sevinçle ışıktanıyor, bazı kararıyordu.

"Hidayet burda mı?"

"Aşağıda," dedi bir ses.

"Hemen çağırın."

Hidayet onun sesini duymuş tetikte: "Buyurun Beyim."

"Şimdi onu yıkayacaklar. Yıkanınca sen onu tıraş edecek-
sin. Hatun da giydirecek. Sonra anasına, Meyroya haber ver.
Meyro oğlunu gelsin görsün, sonra da sen onu alacak Akçasa-
za, söğütlere götürüreceksin."

Her şey bir an içinde olmuş gibi çabucak oldu bitti. Beyle
Yusuf karşılıklı oturmuşlar yemek yiyorlardı. Bu sırada Meyro
geldi, korkarak, çekinerek, dingin bir yüzle oğlunu elinden tut-
tu, onun yüzüne baktı, yüzünde hiçbir değişiklik olmadı, karşı
sedire geçti oturdu, onların yemek yiyişlerini seyretmeye başla-
dı. Sevinçli mi, kederli mi yüzünden hiç belli olmuyordu. Ye-
mek bittikten sonra Derviş Bey sevinçli bir yüz, güvenli bir ses-
le: "Meyro," dedi, "çok şükür Yusuf geldi. Geldi ama o şimdi
büyük bir tehlike içinde. Oğlunu bugün Vana, dayılarına gön-
dereceğim. Helalleş onunla. Bir daha dünya gözüyle onu bir
daha ya görürsün, ya da göremezsın."

Meyro yerinden ağır ağır kalktı, oğlunun karşısına geldi, ona
uzun uzun, derinden baktı, sonra eğildi, onu üç kere öptü: "Ne
hakkım varsa, sütüm, tüm analık hakkım sana helal olsun," dedi.
"Seni gördüm ya, bir daha gördüm ya... Var git güle güle..."

Yusuf anasının elini kendiliğinden aldı öptü.

Hatun kıvançla Beyin kulağına eğildi: "İşte bunu iyi yaptın

Bey," dedi. "İyi ki anasıyla helalleştirdin onu. Sağ olasin, var olasin."

Bey de kıvanç içinde gülümsüyordu.

Dışarda yağmur durmuş, geniş bir gökkuşağı Düldül üstünden, bütün Çukurova göğünü geçerek, Aladağa gerilmişti. Gün açıyordu.

Hidayet: "Biz gidiyoruz Beyim," dedi anlamlı bir sesle Beyin kulağına. "En iyisi söğütler."

"Gidin," dedi Bey. "Ben de az sonra gelirim. Yusuf kendinde değil, gözü her an kaçmada. Ona iyi mukayyet ol."

"Biliyorum, farkındayım Bey," dedi Hidayet.

Yusuf Muzafferin güzel giyiti içinde daha küçülmüş, bir avuç kalmıştı. Hidayet onun koluna girdi, aşağı indiler, bir yanaşma, küçücük bir çocuk gibi kaldırdı Yusufu Hidayetin terki-sine attı. Hidayet atı söğütlere doğru doldurdu.

Bey söğütlüğe gün yıkılıp giderken geldi. Bataklığın yarının kıyıcığında, kalın bir söğüt ağacının altında Hidayetle Yusufu karşı karşıya oturmuş buldu. Hiç konuşmamışlardı, bu hallerinden bel-liydi. Beyi görünce Hidayet ayağa kalktı, ona doğru geldi. Bey usulca, "sen git artık Hidayet," dedi. Hidayet atına atladı, dizginle-re asıldı, bir anda oradan uzaklaştı. O uzaklaşır uzaklaşmaz Derviş Bey tabancasını çekti, dizüstü öyle kalakalmış Yusufu doğrulttu, ta-bancayı nasılsa gören Yusuf ayağa fırladı, orada, karşısında, kendi-sine dönük tabanca namlusunun ağzında, bütün canlılığını gözle-rine toplamış, bir yalvarmada ona baktı. Derviş Bey bu ölmüş adamdan bu yalvarmayı, bu sonsuz yaşama istemini beklemiyor-du. Namlunun ucu kendiliğinden usul usul aşağı indi. Derviş Beyin hiç beklemediği bir şey oldu, Yusufun ölmüş yüzü birden can-landı, gözlerinin içi, bütün yüz, beden inanılmaz bir sevinçte balkı-dı. Derviş Beyin elindeki tabancanın namlusu ağır ağır gene kalktı, Yusufun alına dikildi, Yusufun yüzü bir anda soldu, gözleri bir derin korkuda, yalvarmada büyüdü. Derviş Beyin eli titredi, tetiğe bassa bile Yusufu vuramayacaktı. Namlu gene aşağı indi, Derviş Beyin kolları cansızcana aşağı sarktı. Neydi, ne oluyordu? Birden Yusufun yüzünün ısıdığını, yüzünün bir sevinç kasırgasında çınladı-ğını gördü, namlu gene ağır ağır kalktı. Namlu kalkınca yüz, tek-mil beden gene bir korku, bir yalvarma oldu.

Bu hal gün batıncaya kadar böylece sürdü. Gün batıp da Derviş Bey onun yüzünü, gözlerini seçemeyince, tetiğe asıldı, ince, cansız bir çığlık bataklığın üstünde dondu, döküldü.

Yusuf dönüyordu. Döne döne tam yarın kıyısına geldi, Derviş Bey bir kurşun daha yapıştırdı ona, Yusuf gene düşmedi, kendi yöresinde fır dönüyordu. Bir kurşun daha... Yusuf döne döne vardı, yardan aşağı bataklığa düştü. Bataklığın üstünde epeyce bir zaman dibe inmeden kaldı, sonra koygun sular onu ağır ağır yuttu. Tam bu sırada da üç kilometre ötedeki ekskavatör iri kepçesini kanalla bataklık arasında kalmış son ince toprağa daldırdı, toprağı aldı, kıyıya koydu, sular delicesine, fokurdayarak kanala saldırdı. Yıllanmış, çürümüş, kokmuş ağır su yeni açılmış toprağı doldurarak akıyor, kendisine açılmış yolu oymaya çalışarak ilerliyordu.

"O iyi insanlar, o güzel atlara..."

Sarı, keskin, balçık, ustura, binlerce iğne ucu ipilti yağıyordu. Çıvgınlar yağmuru sapsarı, oradan alıp oraya, oradan alıp oraya atıyorlardı. Emir Sultan atının üstünde, avluda, paramparça. Üzengilerinden tozun içine kan damlıyor, kan tozu oyuyordu.

"Emir Sultan, Emir Sultan... Derviş Bey, Derviş Bey, ver onu bize."

Abanoz sakalı, yalım karası gözleri... Paramparça... Kartal ölülerinin üstünde... Ağzı yukarı serilmiş.

Atına atladı, Akyollu konağına sürdü. İçini bir merak yakıyordu. Yağmur da sağanak sağanak gelip geçiyor, ortalık da hemen kuruyuveriyordu.

Uzaktan... Tepenin üstündeki Akyollu konağını göremeyince yüreğine tıp etti, atın başını çekti, at yavaşladı, kendiliğinden, alışkın, bellemiş aldı onu konağa götürdü her zamanki yerde çınarın altında, nar ağacının yanında durdu. Akan suyla birlikte şıkırdım gibi açmış nar çiçeklerinin alı da akıyordu. Suyun alının içinde hızla, oradan oraya küçücük balıklar kayıyorlardı, pırıltılı, çakarak, onları izledi. Kocaman yeşil bir çekirge suyun yüzünde, bir kanadı iyice batmış, gözleri şimşeklenerek bir saman çöpüne yapışmış gölgesi ince kumları yalayarak ağaçlara, dönerek iniyordu.

Derviş Beyin gözleri yeşil çekirgeden aşağılara, ovaya kay-

dı. Anavarza kayalıklarının ucunda efsane böcekleri gibi ağır, dev ekskavatörler, buldozerler güneye, Ceyhan ırmağına, öteye Çukurovaya gidiyorlardı. Düz ovada yanık morun içinde arka arkaya tirkenmişler kımıltısız gibiydiler. Turuncu dev efsane böceklerinden gözleri doğuya çevrildi. Sıradağlar saydamlaşmışlar, esen yelde inceden sallanır gibiydiler, görülür görülmez yeyni bir mavide. Uçuk, tüten, gene yeyni bir bakırda Düldül dağı gelmiş sivri doruğuyla sıradağların berisinde, ovanın ucunda, yakında tek başına durmuştu. Eteklerinde gün sallanıyordu. Yılankalenin, Leçenin oralarda ak toz direkleri bir parlayıp bir sönüyorlardı. Düldül dağı bakırlaşarak, tüterek keskin bir bakır kızılıtısında gittikçe yaklaşıyordu.

Birden atı üzengiledi, başını Akçasaza çevirdi sürdü. At tepeden aşağıya hızla indi. Ova bir anda buğuya batıverdi. Her şeyi, Akçasazı, Anavarza kalesini, Düldül dağını inceden bir buğu örttü. Sonra da buğunun üstüne, pembe buğuyu binlerce tabakaya ince ince kıyarak sarı, ustura, çelik morunda şakırdatarak, uçları binlerce ipiltide yıldırdayarak yağmur birden boşandı. Ortalık taş gibi yoğun, sarı, üşütücü bir geceye kesti. Soluk aldırılmaz.

Gece, yağmur şakırdıyor, ayaklarının dibindeki kanaldan akan su kudurmuş çağılıyordu, aşağıya, Ceyhan ırmağına doğru. Yeni açılmış, daha ilk suyunu almış kanal Akçasazın ilkmiş, koyu, kokmuş, çamurlu, delirmiş, boşanmış, yılanmış suyunu boşaltıyordu. Kökünden kopmuş, kökünü sökmüş bütün bataklığı yüklenmişçesine uğunan su toprağı zorluyor, sarsıyor, uğulduyordu.

Derviş Bey epeydir kanalın kıyısında duruyor, akan suya bakıyordu. Uyuşmuş gitmişti. Düşünemiyordu. Altındaki at kendiliğinden yürüdü, onu kanalı doldurmuş boz bulanık suyun aktığı yöne suyun hızınca aldı götürdü. Ceyhan ırmağına gelince durdular. Akçasazdan gelen bulanık su döküldüğü yerde aşağıdaki suyu oyuyor, kabartıyor, köpürtüyordu.

Sarı, balçık, saydam, ustura gibi, çelik morunun iğne ucu ipiltisinde yağan yağmur altında...

“O iyi atlar, o iyi insanları aldılar çektiler gittiler.”

Akçasazın Ağaları tarihle, zamanla, düzenle hesaplaşmanın hikayesidir. Ağalar çökerken yanı başlarında yeni bir tarih yazılır, değişme kaçınılmazdır. Güçlüler dövüşürken doğa da ses verir.

Yusufçuk Yusuf Çukurova'ya kuşaklar boyunca egemen olmuş iki derebeyinin hikayesidir. Köylüleri yıllarca baskı altında tutan bu güç kırılırken, yeni zamanların gereklerine uyum sağlamış yeni zenginler başka bir güç oluştururlar. Barbarlığı çağrıştıran bu güç, "bataklıktan kurtulmaya yüz tutmuş bir bataklık toprağını yağmalar".

"İnsanoğlu farklılaşıyor, deri değiştiriyor ve kendini yeniden tanımlıyor. Acaba ortaklaşa yitirilen yüzyılların ağırlığını bir kenara koyabilecek mi? Genelleştirmek bizim elimizde. Yaşar Kemal'in Binbir Geceleri bizi buna davet ediyor."

Alain Bosquet, *Le Matin* (Fransa)

"Hasatla birlikte, omuzları evrensel genişlikte Türk yazarı Yaşar Kemal'in yeni kahramanlık destanı geldi. Bunalım evreninde bir trajedi. Kitapta *İnce Memed*'in yazarının bizi alıstırdığı epik ve toprak kokan soluğu bulmak da mümkün."

André Clavel, *Nouvelles Littéraires* (Fransa)

"*Yusufçuk Yusuf*'ta Yaşar Kemal'i yeni ve büyük bir atılım içinde buluyoruz. Bu kitap yalnız Yaşar Kemal'in en önemli yapıtı değil, Türk romanının da başyapıtlarından biridir."

Cemal Süreya, *Oluşum*

"Hugo çapında bir yazar olan Yaşar Kemal'in en önemli özelliği, günümüzde gözardı edilen bir tarzda freskler çizerek yazması."

Christian Guidicelli, *Guide Lire* (Fransa)

Kapaktaki Resim: Turan Erol

Takım ISBN 978-975-08-0732-4

ISBN 978-975-08-0733-2

35 TL

9 789750 807336

